

LA RENAISSANCE

REVISTA CATALANA

ANY XX

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ

Carrer de Xuclá, 13, baixos.

BARCELONA.

20 C. 629-9

18

LA RENAIXENSA

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

TAULA

	Págs.		Págs.
<i>Agulló y Vidal Ferrán</i>		<i>Baulenas Valentí</i>	
*.	278	Serenata	157
<i>Alsina y Clos Simon</i>		La rondalla de las reynas.	590
L' adrés de brillants.	97	Un pensament á la Verge.	713
La brema.	567	<i>Bell-lloch Maria de</i>	
<i>Anónim</i>		Las tres barretinas.	550
Un jokey ferit.	385	<i>Berenguer Lluís</i>	
<i>Antonell Guardiola Pere</i>		La lluyta per la vida.	577
L' abrás de benvinguda.	495	<i>Berga Joseph</i>	
<i>Armengol de Badia Agnés</i>		Las firas d' Olot.	647
A la caseta d' un sacerdot cristiá.	250	La diada de Sta. Llucia.	785
Lo nom de mare.	688	<i>Blanch Adolf</i>	
<i>Aulestia y Pijoan Antoni</i>		Mallorca	7
Siti de Barcelona per Felip V.	177	<i>Blanch y Romani J.</i>	
<i>B. C.</i>		Cansó	719
La Fruixa cremada	73	<i>Bosch de la Trinxeria Carles</i>	
<i>Baucells Prat J.</i>		400 aforismes catalans	193
Conjuri.	79	Recorts pirenaychs.—Un enterro.	241
Bes cálit	124	Una diada al santuari de Nuria.	545
<i>Bartrina F.</i>		H. M. Stanley.	625 y 641
La filla del Rey.	13	Los pigmeos.	657
Quadret.	368	Lo Rouvenzori, Rey dels núvols.	689
<i>Bassegoda Bonaventura</i>		<i>Briç Francesch Pe'ay</i>	
La nit.	347	Lo foner.	36
Cuaranta graus al sol.	417 y 433	La cansó de mestre Jan.	43
La mort del Rey Cassador.	553	Penediment.	48
¡Quí sab!.	779	Lo brot de murtra.	50
		*.	67
		*.	135

	Págs.		Págs.
Un raig de llum.	225	<i>Catalá y Marsal Ricart</i>	
Lo rellotje de pastor.. . . .	357	Esbarjos.. . . .	415
Una cansó.	593	<i>Cortils y Vieta</i>	
La maynadera.. . . .	737	La puntayre.	369
<i>Brossa Victor</i>		La pubilla.	529
Lo vell amich.	137	La jove.	678
La copla dels xaruchs.	174	<i>Cots y Soldevila Pere</i>	
L' hereu escampa.. . . .	204	Vesprada.	140
Lo balcó de ma vehina.. . . .	491	A la Verge de Montserrat.. . . .	393
Quadret	543	La festa de ca 'n Moy.	734
<i>Calonge Joseph</i>		<i>Courtais Pere</i>	
Lo sagrat cor de Jesús.	319	Corrandas rossellonesas.	762
La torre de ca Roig.. . . .	793	<i>D. y C. J.</i>	
<i>Calvet Damás</i>		Epitalami.	672
Maria Ravenel.	401	<i>Durán Modest</i>	
A la memoria de Maria Victoria		Als irlandesos.	112
de Saboya.	639	<i>Fiter é Inglés Joseph</i>	
Dotzé aniversari.	666	Un dia de dol.	465
<i>Capella Francisco de P</i>		Una descripció curiosa.. . . .	513
Los indiots malmirats.	1	<i>Flos y Calcat Francisco</i>	
Una dida com n' hi ha moltes.	81	Las enramadas.	361
Una noya com cal.	113	En l' àlbum de la Sta. Isabel	
Un palpis de carn.	257	Soler.	588
La Magdalena.	353	<i>Font de Boter Anton M.</i>	
La dama de Vergy.	449	A mos fills.	90
Melusine.	497	<i>Fontanills y Gasull Narcís de</i>	
La oració del Rey.	582	A la meva arpa.	215
Lo gall de D. ^a Pepa.	769	Gratitut.	380
<i>Capmany Joan</i>		<i>Franquesa y Gomis Joseph</i>	
Lo somni.	561	En la mort d' en Francesch Pelay	
<i>Carreras Joaquim</i>		Briz.	68
Lo cant.	717	Tristos recorts.. . . .	265
L' héroe de bronzó.	731	<i>Franquet y Serra J.</i>	
Ulls negres.	779	Anyoransa.	378
<i>Casas y Amigó Francisco</i>		<i>Garriga y Boixader Angel</i>	
*	96	Sta. Eularia	14
La casa de Sant Joseph.. . . .	119	<i>Genís Marti</i>	
Malaltia del cor.	268	Una sort.. . . .	209
Cansoneta.	397	<i>Gili y Güell Antonia</i>	
Hivern.	520	Lo retrato diví.	221
L' escon.	616	<i>Ginebreda y Riera Ricart</i>	
Nocturn.	703	Hórfana y mártir.. . . .	609
Los dos arbres.. . . .	798	<i>Guimerd Angel</i>	
<i>Casas Pallerol Jaume</i>		Discurs llegit en la sessió necroló-	
Clareja.	95	gica dedicada per la «Lliga de	
Brotada.	195	Catalunya» á la memoria de	
En la mort del malaventurat jove		D. Francesch Pelay Briz.	17
en Joseph Rosés y Feliu.	236	Mestre Olaguer.	468
A mon fill.	407		
En l' àlbum de la Sta Concepció			
Serra y Dachs.	526		
Tots Sants.	776		

	Págs.		Págs.
<i>Iranzo y Simon Víctor</i>		Volada al cel.	464
La musa del comers.	104	* *	480
<i>Martí y Folguera Josep</i>		A la memoria de mon benvolgut	
Llas d' amor.	148	avi Josep M. de Molins.	604
Paraula es paraula.	286	Lluny de la patria.	685
La poncella y la esperansa.	303	L' Escorial.	721
Alvarez.	409	Recorts.	774
Serps del cor.	505	<i>Omar y Barrera Claudi</i>	
La campana d' Osea.	649	A María de Montserrat.	654
Vetllant un mort.	745	<i>Paler y Trullol Enriqueta</i>	
Intima	784	Als tendres fillets dels meus corals	
<i>Masifern Ramon</i>		amichs los esposos D. Narcís	
Recort.	253	Vila y D. ^a Ernestina Moreno.	202
<i>Maspons y Labrés Francisco</i>		<i>Parés Alfons M.</i>	
Discurs de gracies llegit en la sessió		* *	76, 239 y 330
necrológica dedicada per la		<i>Pascual Emili</i>	
«Lliga de Catalunya» a la me-		Lo primer amor.	80
moria de D. Francesch Pelay		Sort ó dissort.	160
Briz.	71	A unas flors.	656
<i>Matheu Francesch</i>		Una flor.	764
Cant de germanó	145	Exemple.	782
La copa.	296	<i>Penya Victoria</i>	
Ho veus?	446	La primer tempesta	755
A ma germana la poetisa Anna		<i>Perpinyà Joan</i>	
Forstenheim (traducció).. . . .	461	Lo cant del montanyés (traducció)	608
Bona anyada.	511	<i>Picó y Campamar Ramon</i>	
Himne andorrà.	606	El raig de sol.	11
Per un dinar de Jochs Florals.	682	<i>Pin Soler Josep</i>	
L' adeu.	729	Recorts del Rhin aleman.	289
<i>Merly A.</i>		<i>Planas y Font Claudi</i>	
L' olivera de Nostre Senyor.	273	Tristesia.	127
<i>Mestres Apeles</i>		Flors	218
L' emperador de la Xina.	334	<i>Pons Massaveu Joan</i>	
<i>Mirabet Josep Ignasi</i>		En la mort de mon nebodet Joa-	
Ofrena.	668	quim.	491
<i>Moliné Brasés Ernest</i>		<i>Prats Francisco X. de</i>	
Montserrat.	313	Llegenda.	208
La mort.	671	D' un llibre.	528
<i>Moncerdá de Macià Dolors</i>		<i>Prats y Serra J.</i>	
A D. ^a Lluïsa de Fastenrath.	294	Al Sr. Carles Bosch de la Trin-	
<i>Morell M.</i>		xerfa.	447
Pobre mare.	111	<i>Reventós Isidro</i>	
<i>Nadal Lluís B.</i>		Al Sant Crist de Igualada.	320
Capítols matrimonials.	299	La de tots.	575
<i>Novellas de Molins Jaume</i>		<i>Ribot y Serra Manel</i>	
La nina.	109	Lo monestir de Ripoll.	437
La estrella y la tempestat.	190	<i>Ricart y Giralt Josep</i>	
*	224	De Vich á Sant Segimon.	705
* *	400		
En lo vano de la Sta. M. C. R.	431		

	Págs.		Págs.
<i>Riera y Bertran Joaquim</i>		La Jove Catalunya.	319
Memoria biográfica crítica de D.		Sospirs del cor.	442
Francesch Pelay Briz	21	Fraternitat literaria	540
La Tuyetas bonica.	129	A l' hora del trench del auba.	610
Las erradas no las fan las mon-		Benedicció de Deu.	789
tanyas.	161	<i>Tintoré Mercader Lluís</i>	
Beneyts á parells.	321	Carta d' Alsacia.	247
<i>Rubió y Ors Joaquim</i>		Lo somni de la orfaneta.	390
Los romeus de Montserrat.	316	Improvisació.	753
<i>S. J. J.</i>		<i>Toda Eduart</i>	
Vilatorta	387	Las casseras á Cerdanya.	305
<i>Sans y Guitart Pau</i>		<i>Torres y Reyetó Jascinto</i>	
Al meu amich en Lluís de Ale-		Dol.	352
many ab motiu de la mort de		Cansó d' amor.	720
la seva filla Agnès.	327	<i>Ubach y Vinyeta Francesch</i>	
<i>Sunyé y Molist Lluís</i>		A en Marián Alvarez de Castro.	352
Opinions d' un capellá sobre la		La cansó del obrer.	412
causa de la tisis pulmonar.	673	La Industria.	476
<i>T. E.</i>		Badalona.	536
L' impossible.	159	La cansó de Valls.	557
Salm de la vida.	284	<i>Verdaguer de Cots Carme</i>	
Lo tren exprés.	383	Las caramellas.	725
Llibre d' amor.	623	<i>Verdaguer Callis Narcís</i>	
<i>Taronjé J.</i>		A María.	766
Ausencia.	152	<i>Vidal Cosme</i>	
A la ciutat de Palma	280	Elegía.	142

QUADROS AL VIU

LOS INDIOTS MAL MIRATS

ONEIXEN vostés à la Margarida del Sadurní?

No n' hi ha cap d' altre de més treballadora en tota la contornada del Panadés y tal volta en tota la Catalunya, perquè alló es un tragi y al seu marit tant sols de pensarhi, li cau la baba.

La Margarida hiver y estiu se folla ab llum y no deixa ningú en repós en tota la casa, y mentres amaneix lo menjar de la viram cou la calderada pels porchs y l' esmorzar pels homens, tenint bon cuydado de donarlos un tragueta de mistela pera que tingan més coratge pera treballar. Acabat aixó posa al foch l' olla per fer l' escudella, repassa la verdura y per no estar un moment ociosa porta penjada á son bras esquerra una bossa d' indiana y á ratos perduts fa mitxa ó apedassa y surgeix la roba de casa, renta y passa la bugada, cuyda la viram,

[LA RENAIXENSA.—Any XX.

paleja 'l blat y llegums al graner porque no s' hi fassin morruts, cull la verdura y rega l' hortet, endressa la casa, emblanquina, desa la roba blanca y de color y agafa d' en tant en tant un cuixí de fer puntas hont hi teixeix unas blondas y unas brusselas que no hi ha més que mirar, semblant impossible que aquelles mateixas mans que remenan la calderada pels porchs fassin cosas tant primorosas. Vaja, ja ho he dit: no n' hi ha cap més com la Margarida.

Lo Sadurní, son marit, es masover d' un Senyor de Barcelona que posseheix una hisenda en lo Panadés. la qual, gracias als seus cuydados sembla un jardí.

La Margarida es una dona de bon regent, d' uns quaranta anys, ben plantada, més aviat prima que grossa, cabells rossenchs, cara pigada com si la llengués coberta de sagó, ulls blaus, esparverats, un enrahonar que sempre crida, y quan vol dirvos una amoreta sembla que 's baralla.

Aqueix tipo català en tota sa exageració, es mare de familia y té lo Sení que ja ha pagat la quinta, lo Nasi de setze anys, la Layons de tretze, y quan contava haver acabat sa tasca vingué á las derrerias una altre mossa que feu la delicia de sos pares á la que tal volta estimaren més, sé be que no tenia altrás gracias que tenir los ulls de gat y ser més xata que 'ls demás. Caminava com una oca, donava tres passos y queya quatre vegadas, cridaba tot lo dia, anava escabellada, portaba la cara sempre bruta y parlava palpissot. S' anomenava Colometa.

La Margarida tenia entre altrás gracias la de saber criar indiots ó galls dindis, com també s' anomenan.

L' indiots es una au estrangera que may, apesar de fer tres sigles que fou importada á Europa des del Canadá pels jesuitas, ha pogut aclimatarse be en nostre país. L' indiots figurá per primera vegada á mitjans dels sigles xvi en la taula de la Reyna de Fransa Catarina de Médicis y se considerá com un menjar delicat, propagantse desde llavors per Europa. Mes aixís com las gallinas, ocas y ànechs viuen facilment, per ser europeos los indiots, americans d' origen, volen molt cuydado. Prou ho saben nostras pagesas: quan petits se moren, quan trauhen la cua borda se moren, quan trauhen la negra també, y fins que posan la blanca, que son ja grossos, encara no estan ben salvats. Aixís es que la pagesa que cria indiots viu sempre ab neguit, fins que 'ls ha venut y te 'ls diners á la butxaca.

Poch ó gens se n' hi donava d' aixó á la Margarida. Si ella posava una llocada de disset ous, podia jurar sens pecat que portaria disset

indiots entre galls y pollas á véndrer al mercat de Vilafranca ó als pollatayres de Barcelona que anavan á casa seva á comprarlos, perque may se li mória cap indiot ni petit ni gros y tenia un art per criarlos que no hi havia ningú més, y d' herbetas picadas, ous dusos esmicolats barrejats ab molletes de pa y blat de moro picat y fins llagostetas petites, fentne d' aixó una barreja que 'ls hi donaba ab lo clot de la má perque l' indiot es una viram que sempre sembla que menji ab fástich. Los feya pujar, y alló de petits, petits, cridantlos, retirantlos d' hora y levantlos tart, tenint cuydado, d' apartarlos de l' ayre y que 'l sol no 'ls estavellés li arribavan, á grossos á forsa de cuydado que no hi havia més que mirar, y treya unas ramadas que feyan goig y omplian d' enveja á las altras pagesas, sas vehinas, per més que 'l Sadurni deya: Los indiots no son més que un sach de pudrir ordi, y si contesses lo que 't costan encara hi surts perdent.

La Margarida al sentir lo seu marit movia 'l cap ab cert despreci y 'l tractava de cualsevol cosa. Mes quan omplia per las festas de Nadal la barretina del Sadurni de duros y de pessetas, ja lo bon home ho pensava d' altra manera, mes no deya res, perque sa muller no li tirés una altra amoreta.

Un dia d' Agost la Margarida se llevá; cridá la viram y vegé que venian los ánechs, las ocas, las gallinas, lo gall y demés aus del corral y á darrera de tots, tristos, cap baixos esgroguehits, portant arguens, y, com diuhen las pagesas, pensant ab los pecats, los indiots, sent aixís que sempre eran los primers á presentarse fent lo vano y picant á tot hora, y en lloch de son cant provocatiu de: *Tocam ruch, tocam ruch*, deyan piu, piu y arrossegavan las alas tots tristos y sense ganas de menjar.

La Margarida se torná groga. May li havia succehit y cridá al baylet, un xicot d' uns quinze anys:

—Xarrapeta, cridá: Xarrapeta: que no has posat beure á la viram?

—Sí, mestressa, contestá 'l baylet, mireuho si voleu: res hi manca.

La Margarida amohinada ho mirá, agafá los indiots d' un á un, los rentá la boca, los doná aygua de cuxarda, y los deixá anar, mes vegé alarmada que havian perdut l' ayre, anavan arrossegant las alas, cap baixos y pensant ab los pecats.

L' endemà demati la Margarida se llevá tal volta més dejorn. Cridá la viram; hi mancava un indiot. Alarmada s' en aná cap al corral y vegé á terra l' indiot mort y estirat.

La Margarida se posá á plorar. Era la primera vegada que li suc-

cehia, y además vejé los altres indiots grochs, malalts y més tristos que may. ¡No 'ls ne feu pochs de remeys! pero tot fou en va. L' endemà dos indiots morts y vegé la pobre dona que la restant viram estava ambé trista y fins lo gall cantador tenia la cresta esgròguehida y anava cap-baix y estorrufat de plomas.

La Margarida se desesperá. Era dia de mercat. Agafá tres ó quatre parells de pollastres y altres tants de pollas y 'ls portá cap á Vilafranca per vèndrels, puig temé que se li morissen y procurá tréuren diners.

La Margarida, plena de pena, se dirigia cap á Vilafranca, quan senti que la cridavan.

—¿Ahont aneu, Margarida, tant capficada? ¿Qué no veyeu á ningú, digué una altre pàgesa?

—Perdoneu, Llucia, contestá la dona; no vos habia vist, porque estich tan amolinada que no sé lo que 'm passa.

—Qué teniu. ¿Que no esta bo lo Sadurní, ó los bordegassos, ó la Layons.

—Res d' aixó, Llucia, digué la Margarida ab pesar y vergonyosa y casi be plorant. Mes los indiots y tota la viram m' han agafat com una pestilencia que crech se 'm morirán tots. Y esplicá á la vehina lo desastre que li succehí.

—Margarida, vos teniu nna persona que vos vol mal, digué la pàgesa.

—Pot ser que si, Llucia, contestá la Margarida. La Paula del Pelát es també masovera del amo y tot son soplomerias que si fem, que si no fem, y ho sé del cert, sé que 'm te malicia porque, gracias á Deu, nos sabem entendre. Tal volta ella m' bagi donat alguna cosa als indiots.

—¡Ay Margarida! vos no podeu pensar lo que saben certa gent, digué la Llucia ab to de compassió. A mi se 'm va morir lo porch, parlant ab perdó, y crech que me 'l van mal mirar, y si jo sabés qui va ser, podeu contar que faria una desgracia y no 's burlarian de mi.

—Donchs, Llucia, vos parreu molt be y es la Paula que m' ha mal mirat los indiots, y si al arribar á casa ne trobo un altre de mort, podeu contar que me 'n vaig á cal Pelat y á la Paula no li deixare pell al darrera. No 's burlará de mi, com hi ha Deu.

Las duas donas arribaren á Vilafranca y venguéren la viram. La Llucia se quedá á veure á una germana seva y la Margarida ansiosa torná sola á la Masoveria.

Al arribar á casa, dos indiots més morts.

La bona dona perdé 'l cervell, y deixant lo cistell y 'ls diners corregué cap á ca 'l Pelat.

Lo primer que se li presentá, fou la Paula, sa mortal enemiga, que estava á la porta menjant pá y arengada.

—Per que 'm mateu los indiots, cridá la muller del Sadurní.

—Que habeu carregat, respongué ab mals modos la Paula fent lo porró ab la ma dreta.

—A qui dieu borratxa?

—A vos.

—Torneuho á dir y vos desfaré á bofetadas aqueixa mala fesomia.

—¡La diosa Venus! ¿Vos me desfareu á bofetadas la fesomia. La mare que me 'n donava de tant en tant se va morir y may mes ningú ha gosat á donarmen cap. Ho enteneu?

—Donchs no ho direu aixís una altre vegada. Y la Margarida, abrahonantse ab la Paula, la bofetejá.

L' altre no estigué quieta y las duas donas s' agafaren, y sino son los homens que batian á la era y s' hi posaren, se desgracian.

Sortiren totas escabelladas y esgarrapadas.

—Vos donaré una tunda que se 'n parlará, cridá la Margarida.

—Y jo vos faré anar per justicia que vos costará car, digué cridant la Paula y tornantsen cap als homens que las habian despartidas, digué: Vosaltres fereu de testimonis com jo m' estava quieta á casa y aqueixa dona m' ha vingut á insultar y m' ha pegat primer. Vos costará car, Margarida, vos costará car.

—Veurem respongué ella; jo també aniré per justicia y llavors tot surtirá.

La Margarida acalorada y esgarrapada arribá á casa seva. Se compongué lo millor posible y veyent que los abeuredors de la viram estavan mitx buits los rentá y 'ls hi mudá l' aigua, quan vegé que la nena petita, la Colometa, aquí caus, aquí t' aixecas, portant en una de sas mans una mitja carbassa vinera plena de sal que tenia del saler y prenent ab la altre má grapats de sal, los tiraba als abeuredors.

—¿Que fa aquesta mossá? cridá espervorada la Margarida, que 'm vols matar la viram?

—En Xarrapeta respongué la nena, parlant palpissot, dona mam á las titas posanthi sal.

—¿En Xarrapeta hi posa sal, preguntá sa mare?

—Si, si, digué la Colometa; en Xarrapeta posa sal al mam de las titas.

Una llum baixá al enteniment de la Margarida, y vegé clar l' enbruixament dels indiots.

Res mes dolent que l' aigua salada per los aus de corral que es per ellas una veritable matzina, y com á més delicats, los indiots foren los primers que moriren.

La Margarida recordá que en Xarrapeta en lloch de llsensar la vi-ram morta se la menjava ab gust y 'l poca-vergonya del baylet la matava á gratscient per atiparse de carn de ploma.

Quant lo Sadurní arribá á casa se quedá parat al veure á sa muller ab la cara com un Sant Ecce-Homo, y preguntantli lo motiu la dona cantá de plá.

Lo Sadurní era un home molt callat que obrava molt y parlava poch. Aixís es que cridá á en Xarrapeta y agasantlo pel coll li doná una pallissa que 'l baldá y ab una puntada de peu l' engegá fora de casa ab un mal terme.

A la tarde comparegué lo sereno del Poble portant una citació de la Paula del Pelat contra la Margarida devant del jutje de pau.

Encaradas las duas donas, lo que 's digueren no es per escrit.

Lo jutge maná á la Margarida, salvo lo parer de la part agraviada, que dongués deu duros á la Paula per lo insult que li feu en sa casa y ab manament de callar y no tractarla may més de bruixa.

La Margarida se conformá de malagana y l' endemá lo Sadurní entregá al Senyor Jutje los deu duros.

Al arribar á casa lo Sadurní cridá á la seva dona y agasant una vara de freixa li digué: Si un altra vegada 't deixas carregar de cap per alguna comare sobres embruixats y mal mirats, á tu y á ella vos trencaré aquesta vara per las costellas, puig tot aixó dels indiots no era més que un bordegás lladre que volgué fer Pascua avans de Nadal y no dich més.

La Margarida baixá 'l cap porque tenia culpa, mes tingué ab tot tal quimera á la Paula que no li perdonará ni á l' hora de la mort, y sempre mentres mon siga mon se recordará de las esgarrapadas rebudas y dels deu duros que tingué de pagar per l' agravi.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

MALLORCA

PREMI D' UNA MEDALLA DE PLATA EN UN CERTÀMEN

CELEBRAT Á PALMA.

—A Mallorca! tant bon dia! á Mallorca!

(CRÓN. DE MARSILI.)

Bé apars, gentil Mallorca, del roig confi en la ratlla,
per entremitj de boyras, del jorn al clarejar,
com en la humida arena llevantne la ampla espatlla
cobert de pols olimpica, lo gladiador del mar.

O á la claror sinistre de tempestat irada
la vagabunda proa de misteriosa nau,
del monstre de las aguas la inmensa carcanada,
del conturbat abisme l' encimerat palau.

Bé apars al qui t' esguarda ferintne ab la memoria
la porta embarrerada de ton sombrós antany,
per sons esgarrifosos que 'l bronze de ta historia
al firmament aixequa com lo fatich d' un plany.

Desperta aqueixas veus d' antiga recordansa
que enlayrejadas braman com vol de papallons,

al colp de las onadas, dels vents ab la frisança
ó al ansia perfidiosa de mos bruyents bordons.

¿Ahont son, ahont son, qué aguaytan per colls y per boscatges,
al peu de tas palmeras ó al cim de tos clapers,
los braus fills de tas serras, lo front cenyit d' oratges,
los companyons d' Annibal, tos destres mandroners?

Aquells que, nua testa, pit nu, dels boschs eixian
com romp lo negre núvol la claretat del llamp,
y entre las dents lo llábi, de fort se rebatian
pels ayres espenyentue terrible pedregám.

Passá per tu, Mallorca, la colossal nissaga
com broma viatjera que escampa 'l ventijol;
ja 'l llum sagrat del druida no llú en la umbrosa ubaga;
sagnanta petja tincta per tot arreu ton sol.

Ah Déu! bé prou que 'l veig sobre ta platja astruga,
la mort y espant portantue son bras armipotent,
l' inmens orgull del poble que de sa má feixuga
tots dos talls de son ferro clavá en ton pit valent.

Y 'ls fills del Nort t' empremtan llur fera vergassada
quant va arreu flagellantne per tot la ira de Deu,
y 'ls del desert t' afogan ab sa xardó infernada
llensats del fons del Sahara fins oltra 'l Pirineu.

Oh! esborráumen l' esment, onadas falagueras
que en la menuda arena d' alts fats murmullejau,
digaume que no 'l reten cadenas presoneras
al poble que naix lliure per més que 's veja esclau.

Digau que encara á voltas per gorchs y margenadas
dels héroes baleárichs la sombra 's veu vagá,
que encara apar que 's sente 'l ressó de llurs petjadas
desde 'ls altars del druida fins als pregons d' Artá.

Dígam, ma dolça aymia, la huri dels Beny-Ganyas,
que á en Jacme endevinares, y alsant lo front joliu

ab germanívol senya, del cim de tas montanyas
als catalans digueres: —Veniu, companys, veniu. —

¡Gualá! 'l Conquistador ja compta sas galeras,
ja, ensinistrat son poltro, ceneix lo dur capmall,
ja trau sa forta espasa davant de sas senyeras
y signa 'l mar á un poble de mant ardent vassall.

¡Via sus! ¡proa á Mallorca! Y ay de ton xech, sultana!
braydant la aljuba esquinsa, destrena ton cabell!
davant de la tempesta ve l' áliga altossana!
vent provensal t' enjega l' esbufegant quadrell!

Retruny al pes la terra de tanta d' armadura,
baumas y afraus aixordan los bramadors ahuchs.
¡Santa María! En Jacme. ¡Malhaja qui 'l detura!
lo que 'ls enginys no esberlan ho enfonzan los trabuchs!

¡Ah! ¡cóm llavors, Mallorca, l' esguart en dalt llevares
veyent lluny de ta riba los sarrabins fugir
y en catalana parla xamosa t' afanyares
lo cel, lo mar, la terra, ton fat á benehir!

¡Bé al cenyirte de reyna la esparpellant corona
ton sol enjoyellares de temples y palaus!
¡Bé, com cavall de guerra sa espatlla ajupint, la ona
portá de gesta en gesta tas victoriosas naus!

Y al bruyt de tants esplets alsant la antiga llosa
pau te doná en sa tomba ton gegantesch passat
mentres ta sombra inmensa per l' aigua procel-losa
lo róssech passejava d' altiva majestat.

Mes ara ¿qué s' es feta, Mallorca, ta grandesa?
¿ahont són tas fortas naus, tas armas, tos pendons?
¿quí ta corona, oh reyna del mar, qui te l' ha presa
ó ha trossejat un á un tots sos niellats murons?

¿Sauch de germans es esta que ton rogench sol tincta,
Mallorca malastruga, barat d' un bes d' amor?

¿ó es la que una real sombra, la nit, de ferro cincta,
penosa ve á plorarne pels camps de Lluchmajor?

¡Ah! dorm en pau, gran rey! en pau dormiu, Moncadas!
y tú, brau' servidor del mallorqui casal,
que en ton mantell de guerra, pel mitj de las onadas
l' anyell al llop duguéres, en Montaner lo lleal.

Dormiu! Veu de justicia y càstich n' es vinguda
Ni realme de Mallorca, ni realme d' Aragó!
La cobejanta enveja per terra jau retuda!
Sols queda al cel signantne la creu del Redemptó!

ADOLF BLANCH.

EL RAIG DE SOL

Al Bon-Jesuset petit,
petit que no caminava,
la Verge li daba 'l pít
y mig riguent se 'l mirava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

Damunt la falda 'l tenia
y mentres ulls cluchs mamava
una mà al cap li tenia
y ab sos dits el pentin va.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

El Pare Etern Creadó',
desde 'l cel los contemplava,
dementres pel finestró
de la cambra 'l sol entrava.

Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

Damunt aquell raig de sol
la Verge á son fill posava
y 'l Bon-Jesuset tot sol
damunt el raig s' aguàntava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó

La Verge á son fill mirant
en terra s' agenollava,
y 'l Bon-Jesús devallant
á sa falda se 'n tornava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

Com qui estreny un rich tresor,
la Mare al Fill abressava...
y rich mantell de llum d' or
á Mare y Fill abrigava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

RAMÓN PICÓ Y CAMPAMAR

LA FILLA DEL REY

Tancada al Harem del Moro
s' está la Filla del Rey:
presonera li ha portada
l' arraix de més pit que té.

Ploriquejant en finestra
lo seu Senyor ja la veu...
¡qué tremolosa que 'l mira
la pobre Filla del Rey!

Lo Moro res vol per forsa:
la Cristiana té 'l cor ferm;
mes en hora malastruga
com dona qu' era caygué

Un dia, de matinada,
l' esclau al Senyor traheix,
y fugint de Moreria
va pel mar un bastiment...

La Cristiana fô' á sa terra
y Regne y espós tingué;
mes lo goig y l' alegria
no tornaren al cor seu.

F. BARTRINA

SANTA EULARIA

Era hermosa com un sol,
catorse anys no mes tenia,
y en son cor de flonja neu
hi esclatava un foch sens mida.

No podentlo contenir,
en mil flames lo vertia;
cada espurna abranda un cor
ab la llum d' eterna vida.

Ab les flames de tants cors,
un sol d' amor encenia;
ab l' ardencia d' aqueix sol,
Barcelona s' il-lumina.

Dacia que 'l vol apagar,
sos edictes ne publica,
que ordenan cremar incens
devant los deus que ell cultiva.

¡Cristians que los sentiu
no hi aneu pas desseguida,
que una verge del Senyor
vol esbrossar vostra vía.

Quan Daciá l' ha vista entrar,
no sap si dorm, ó delira;
la pendria per son deu
si uns altres deus no tenia.

L' encenser posa en ses mans
que ab son cor cambiaria.
mes son cor y son encens
ab sos peus ella trepitja.

Son amor te un altre amor,
Senyor dels reys que dominan;
lo seu cor es l' encenser
ab què á glops l' amor li envia.

Quan Daciá sent lo nom d' Ell,
convertex l' amor en ira:
si ella adora á Jesucrist,
com son Deu penjada sia.

Una creu li fa aixecar,
'hont ab goig ella 's reclina;
que es la creu trono d' amor
'hont Jesus també moria.

Si la creu li dona goig,
los torments fan sa delicia,
que allà al Cel veu son amor
que una palma li teixia,
una palma, y un mantell
de la randa mes pulida.

L' ha brodat ab flochs de neu
la mes blanca que tenia,
y ab ell ha cubert son cos
com sa perla la petxina.

Si li agrada lo mantell
mes la palma que n' ovira,
la durá en lo Paradís
com lo ceptre una regina.

Per haverla mes aviat
son amor li multiplica,
y ab l' amor de Jesucrist
lo d' Eularia 's confonia.

ANGEL GARRIGA Y BOIXADER.

TRAVALLS LLEGITS EN LA SESSIÓ NECROLÒGICA

DEDICADA PER LA

LLIGA DE CATALUNYA

À LA MEMORIA DEL MESTRE EN GAY SABER

FRANCESCH PELAY BRIZ

(15 de Desembre de 1889.)

DISCURS DEL PRESIDENT D. ANGEL GUIMERÀ

SENYORS:

os venen sent, desde fá alguns sigles, los poders que esgrimeixen sas armas contra la nostra idolatrada Catalunya: l' un lo govern foraster á la Terra; l' altre la mort.

Lo primer li ha anat arrebatant á la pàtria tot lo que, constituhint la vida de son cos y de son esperit, li donava forsa y altesa: sas corts, sos municipis, sas lleys, sa llengua... Lo segon, en moments critichs pera Catalunya, quan s' ha trobat al cayre del abisme, ha fet devallar la balansa en profit del contrari, deixant caure en un de sos plats la feixuga dalla. Sense la mort del fill de 'n Ferrán lo Católich y de la reyna Germana no hauria sigut posible argollar als Estats castellans los Estats aragonesos. Si Claris no hagués finat, llavors que ab sa paraula ardenta avivava 'l foch del patriotisme en lo

LA RENAIXENSA.—Any XX.

cor dels catalans, qui sab si las fitas partioneras del regne, que 's troban ara entre Catalunya y Fransa, s' aixecarian ben calçadas y fondas á las voras del Ebro.

Hi ha hagut moments, senyors, en que aquestos dos poders que tant mal han fet á Catalunya, units per la grapa de Satanás, que per la má de Deu no podia ésser, s' han posat al servey de la sopèrvia y de la enveja y de totas las altrás vils passions que las acompanyan, fent baixar al sepulcre als homes més volguts de la terra catalana, 'ls que eran la seva esperança y en los que 's personificava la independència y la dignitat de la pátria: en Jaume d' Urgell, en Carles de Viana y cent d' altres.

Contra 'ls mals governants, contra l' envejós y encegat despotisme, un dia darrera l' altre dia, un sigle darrera l' altre sigle, nostres passats bregaren; ab las armas, quan las cadenas los hi deixavan lliure 'l bras pera arribar á despenjarlas, y quan no, esperant l' hora de tornarhi, comptantse y recomptantse, y enardintse ab sas prédicas; que si acabavan en cent combats la sanch de las venas, may acabavan la energía del esperit, la fé en los principis y la esperança en la completa victoria de la causa.

Contra la mort, las armas del combat no hi valian, y nostres passats, quan era tot un Deu qui la enviava sobre algun de sos fills predilectes, abaixavan lo cap, endolavan lo cor y las vestiduras y cubrian de llores y de palmas las despullas y la memoria dels venerables patricis.

Nosaltres, senyors, en mitj de la corrupció espantosa de la nostra época, nos hem acullit en la nau esbalandrada dels antichs catalans, y en mitj de las tempestats que aixecan las malas passions treballém sens descansar ni un punt, á dintre d' ella aminvanthi l' aygua. La seva causa es la nostra causa; per las mars que élls navegavan hi naveguéu nosaltres; hem recullit sos juraments y sas imprecacions y en l' apartat horisont hi veyém lo port d' ahont ells sortiren y ahont nosaltres hi farém entrada. Que á la fi, senyors, som ells mateixos; com son també ells mateixos los enemichs presents de Catalunya, servintse en sas disposicions funestas de la mateixa ploma, sucada en lo mateix fel y moguda per la mateixa má d' un Olivares.

Y si lluytém avuy ab igual voluntat que nostres avis, com élls també acatém las disposicions divinas abaixant lo front y plorant als nostres més volguts patricis, arrebatats per la mort quan més falta fan á la terra. Per aixó avuy, la *Lliga de Catalunya*, portant endolat lo cor dels seus sócis, rendeix ab aquest acte solemne son tribut de res-

pecte y de veneració á un dels més preclars descendents de nostres grans homes; á un dels tany's més sencers y de més bona sava d' aquest roure d' arrels fondíssimas y d' ampla capsalada que 's diu Catalunya; á en Francesch Pelay Briz, l' infatigable propagandista de la nostra anyorada autonomia, al home d' ànima honrada y de voluntat índomable, cual nom viurá sobre la terra tant com hi visca la nostra llengua y pera qui son avuy, senyors, tots los nostres llorers y las nostras palmas.

Més no seré jo qui vos fassi coneixer totas las virtuts y totas las bellesas que atresorava 'l cor del gran patrici y del gran poeta. Missió es aquesta digne dels estudis y del talent de nostre ilustrat company lo senyor Riera y Bertran, y éll millor que no pas jo vos farà apreciar en tota sa válua la seva gran figura y fins á quin punt es dolorosa la seva pérdua pera 'l nostre país; sobre tot, senyors, en lo present, en que dias de prova s' acostan pera la pàtria, cansada de sufrir lo pes humillant de tantas injusticias, calguentli més que may lo consell, l' entusiasme y la cooperació de tots los seus fills honrats, pera redimirse y recobrar la llibertat perduda.

Jo sols vos diré, senyors, que ja que no en los seus consells, ni en lo seu entusiasme, puig may mes los rebrém de sos llabis, nos inspirém sempre en lo seu exemple, no tranzigint may, com éll no hi va tranzigir, ab los enemichs de Catalunya: que val més, molt més finar com en Francesch Pelay Briz sense condecoracions ni graus comprats á preu tristíssim, sense haverse assentat may ni en lo lloch mes humil dels nostres municipis, éll que alenava per la honra de la patria y se la estimava com la seva propia honra, que no pas haver mort en vida pera 'l seu país, obrant com alguns que varen fer sas primeras armas en lo camp del catatanisme y cansats potser d' esperar s' han acullit sota la bandera pidolayre dels partits politichs.

Y no perdém senyors lo coratje per los que s' allunyaren en vida, ni per los que la mort nos arrebatá, aquestos germans benvolguts de la nostra ànima que 'ns deixaren pronunciant lo nom de la terra estimada, havent portat, en son pas per la vida, qui son pesant carréu, qui son granet de sorra al lloch hont s' ha de bastir un dia 'l palau en que s' hostatji la nova Catalunya, y entre 'ls qui s' hi troba aquell sencer catala que com nou Fivaller alsá la veu davant d' un rey reclamant per nostres agravis; aquell Marian Maspons baixat á la fossa cubert ab la nostra bandera, la que, no podentse avuy desplegar als pe tons de la llibertat, s' aconsola abessantse com mare a las despullas de sos fills amantíssims.

Senyors, ab tot y aquestos desprendiments dolorosos lo renaixement de la patria fa camí cada dia ab mes forsa. En las masías, en los pobles y ciutats s' obra pas la idea per sobre 'ls enderrochs dels partits politichs. Es la tofa de neu que s' ha format al cim y va cayent y engroixintse per la vertent de la montanya: deixemla que rodoli que res la aturarà en sa embranzida. Allá hont la mort ó la ambició mesquina abati un soldat. Posemhi un altre. Vetllém, travallem: pero esperém. No siguém impacients, que la impaciencia mata en flor las millors causas. Posém arrels en la terra; es lo que 'ns toca; ja vindrá la brancada.

Aprenquém, senyors, 'en l' héroe d' una de las poesias més hermosas del benvolgut patrici que avuy ensalsa la *Lliga de Catalunya* y que aviat sentiréu. Fem com lo lleal foner del Rey en Pere 'l Católich.

Nosaltres, los catalanistas, com éll després de la desfeta, hem recu-
rit la pedra tacada ab la sanch de nostre rey, qu' es la patria. Donchs be, tresquém com aquest foner de nit y día, ensinistremnos á tirar dret; guaytém com éll ab ulls tranquils als nostres enemichs; y quan sían á tret segur, llavors llensém la pedra contra la vibra, contra 'l cap de Monfort.

HE DIT.

MEMORIA BIOGRÁFICH-CRÍTICA

LLEGIDA PER D. JOAQUIM RIERA Y BERTRAN

' amor exigeix sovint renovar dolors. Cal invocar frequentment datas tristes pera demostrar cóm de debó estimem y més de debó aghrim. Los días van engolintse recorts de nostras tristesas y de nostras gaubansas, que també en tristesas se 'ns tornan quan las assecan los anys.

Tinguém virilitat, tinguéu decisió per' afrontar la Mort y tráureli de las urpas,—valdament no sia sinó per instants,—los sérs á qui debem estimació y gratitut. Visquéu, senyors, visquéu dels morts illustres de Catalunya, que viure, aixís ennobleix y conforta l' ànima alentantla pe 'ls camins de la Virtut immortal.

D' entre aqueixos morts anyorats; d' entre aqueixos precursors nostres (companys alguns als qui donavam la dreta) ¿quí no retraurá, ab llágrimas al cor, al valent catalá y Mestre en Gay Saber En Francesch Pelay Briz? ¿Quí no experimenta, al evocar son nom, aquellas esgarrifansas de dol que promou y encomana 'l veure buyt, fredament buyt, vora la encesa llar, lo setí qu' habitualment ocupava l' ausent etern? Y aquí, confessantnos en familia, ¿quí no 's sent més catalá recordant á 'n Pelay Briz? ¿A qui no li sabrá molt greu de no serne tant com ell?

Espliquémnosho.

Duas generacions ó duas agrupacions havían precedit á la que, fa una vintena d' anys, motivá la fundació de la «Jove Catalunya»: societat que cito perque en ella hi veig la albada del tercer día nostre.

La primera generació,—á pesar de certas audacias de llenguatje y de singulars atreviments massa radicals, com també massa trencadissos,—era generalment una agrupació de molta prudencia. No la n' acuso, sinó tot lo contrari. Havía degut lluytar massa contra imposicions

arreladas de lo llavors constituhit,—que semblava tenir incontrastable persistència,—y bátres contra 'l ridícul que fustigava de mala manera sas aspiracions, pera exposar la victoria dels seus principis á insensatas impaciencias; era precís que 'l temps ajudés á aterrar aquellas imposicions y á burlar aquell ridícul. Sa conducta devia esser de noble atracció. Un cop ben afermadas las primeras conquistas y ben assegurats los fonaments, no perillaría la fabrica.

Aixó succehí.

Poesías de bona mena, escampadas en publicacions periódicas y molts d' ellas reunidas després en aplech gentil,—qual cinquantenari celebrá la «Lliga de Catalunya» en inoblidable festa—; coexistencia d' aquell moviment literari á l' altra banda de Pirineu; espigoleig, per mestres de mestres, en lo camp, malaguanyat fins alashoras, de la Poesia popular; volums de «Trovadors nous» y de «Trovadors moderns» que, com avans lo «Gayter del Llobregat», responían á la tendra y enérgica y solemne crida de n' Aribau; una «Historia de Catalunya» d' ardentosa propaganda coronant la publicació de monografias regionalistas que havían anat despertant á tants cors ensopits; y, com apoteóssis de tot aqueix bé de Deu, la restauració dels Jochs Florals: ¿qué més podia demanárseli á la primera generació de nostre magnífich Renaixement? Morts, ó vius encara,—per fortuna y honra nostra,—los qui aplegáren tants cabals, retornant á la pobra Mare arraulida y decadenta; los qui, sentintse agraviats y ardorosos en ella y per ella, pujáren á un y altre Montserrat de la terra é hi feren voleyar lo penó de las quatre barras de sanch, passejantlo després d' un afrau al altre y clamant ¡vergonya pera 'ls detractors de nostre idioma y de nostres costums y de nostra historia pátria!; los qui tot aixó feren y tot aixó conseguiren, dignes y ben dignes son de que no 'ls hi acumulem acusacions que ni la més generosa voluntat excusaría; dignes son y ben dignes de que 'ls hi renovellem entussiasta aclamació perquè d' ells provenim y en la doctrina per ells rescabalada inspirem los més moderns ideals de santa vindicació.

Els foren los apóstols y 'ls evangelistas; ells los qui, obrint los ulls de la gent, signáren los excessos y disbauxas de la tiranía, més ó menos mistificada, contra las miserables regions; ells los qui dictáren los primers mots de la nova vida y obriren pas als contemporanis pera rescatar drets, enllassar voluntats, promoure escalfadas corrents de simpatia entre pobles germans per igualtat d' origen, germans per igualtat d' interessos de tota llei y, sobre tot, germans per igualtat d' afronts inmerescuts. Ells adoctrináren y conموغueren nó sòls á

las familias poch ó molt ilustradas de Catalunya, sinó á bona part del poble catalá: d' aqueix poble á qui naturalment repugnan las utopias socialistas dels de baix, però més encara las utopias, per un igual socialistas, y molt més cinicas, dels qui, diguentse representants seus, competeixen á qui treurá més partit de la túnica que se li jugan als daus.

La segona generació no havia d' ésser inconsecuent.

Devia tendir á que no 's malbaratessen los generosos esforços de la anterior; devia procurar que la rebrotada del sant arbre de la Pátria no 's perdés per vagancia ó per incuria, que llavors haurian ja sigut fins criminals; devia,—cumplint lley de progrés dimanada dels mateixos elements reviscolats,—avansar en la propaganda, nodrir-la y exténdrela, estimular nous elements y assegurar, ab l' éxit de las jornadas cumplertas, lo de las jornadas á venir.

No era possible 'l dupte perque no era gens incerta la tasca. Si no s' oferia ben precís y ben puntualisat un programa, ja estava aquést latent en tots los cors, y bé 's podia treballar de valent en lo fértil camp del Art venturosament renascut.

Y apareix en la segona generació dels que volen á Catalunya en la integritat de sas dots naturals y legals, la activitat apassionada, fervent, incontrastable de 'n Francesch Pelay Briz que sintetisa aquella agrupació y li dona vigorós impuls.

Enamorat de sa Pátria ab aquella vehemencia de fill que 's daleix per' enaltirla, abandona la carrera de Lleys, á punt de conclóurela, y desvia sas primeras aficions á las Lletres castellanas sensa que l' induheixi á ferho cap maltracte d' ellas (que mal podían maltractar á qui, sólidament instruit, las havia servidas com un home) y 's llença ab ardor que creix al explayarse, com creixen ab lo vent las grossas flamaradas, á tota sort de producció que condensi las aspiracions que bategan per l' ayre de nostras encontradas, com hi bategan los clams de sometent quan la lladregada 'n fa presa.

¿Los infants de Catalunya han menester que, desde sos primers passos pe 'l mon vajan ensinestrats ab amor á la nadiua parla pera que s' avesin á estimar dreturerament á pare y mare, y cregan en un Deu justicier, y 's daleixin per la Virtut, y no caigan en negrors d' escepticisme?—Heus aquí 'l *Llibre dels Àngels*: toya de puras y regaladas

poncellas que, nodridas ab sava del terror, miran embadalidas al Cel suspirant d'amor y de ventura.

Aqueixos infants demà serán noys; lo candor no n'haurá pres comiat encara; encara 'l temporal de las passions no haurá esvalotat llur esperit; encara la consoladora fe dels primers anys manté aquellas ànimas com en frescal regadiu qu'assegura un fructificar xamós... Per' ellas escriurá 'n Briz son *Llibre dels Noys*, guiantlas ab consells de tendra sabiesa y completant aixís la obra comensada en l'altre *Llibre*.

La Musa de nostre poble, sòls en part vindicada públicament, ha d'eixir de vilipendi. ¿Qui no 's frisa per' alcanzarho, coneguentsen mostras tan bellas, ni qui, desconeixedor d'ellas, no ansia festejarla? ¿Per qué, per qué ha de continuar redubida á la vil condició de Venta-fochs la que mereix esser declarada «Princesa de nostres sentits»? ¿Per qué no ha d'esser duta en palmas pera protestar contra tantas y tan escandalosas fanfarrias de quincalleria vingudas d'enllá del Ebro que fomentan un gust rebregat y fan prevaldre tanta decadencia?... Una Renaixensa com la catalana ha menester provar y evidenciar que té rahó, plenitut de rahó.

No, no es solzament agricultor, industrial, productor de materia 'l poble de Catalunya: també es artista, pesi á germanastres y detractors de mala sanch.

La activitat catalana, que se 'ns retrau com una honra pera regatejárnosen moltras, es activitat que conta ab llegendas y cants populars y adagis y modismes que revela fantasía creadora y tot sovint admirable per sa altesa, valdament no enlluherni ab resplandors no sempre de sol, moltras vegadas de fosforecencies, de paissos més meridionals.

Ja podem proclamarho en alta veu. Los cinch volums de *Cançons de la Terra*, espigoladas per En Pelay Briz y completadas ab munió d'*Endevinallas populars*, també recullidas per ell, ne son brillant execucoria. Benehim al heralt de nostra gallarda Musa popular, mentre arribi 'l dia,—que bé massa fa esperar-se—de més solemne vindicació.

Al esperit regionalista no li basta 'l llibre que tranzitoriament lo serveix y l'estimula: necessita la publicació que periòdicament li recordi drets y devers.—Heus aquí la notable Revista catalana *Lo Gay Saber*, fundada en 1868 y dirigida en sas duas épocas (1868-69 y 1878-82) per En Pelay Briz, fundador y col·leccionador avans del malaguanyat *Calendari catalá* hont, en brillejant constelació, hi apareguéren, durant divuit anys, (de 1865 á 1882,) noms d'eminents poetes y prosistas de la antiga Corona Aragonesa.

Persistint en los fraternals propòsits que l'havían impulsat á tra-

duhir ab pacient respecte la *Mireya*, en rimas ajustadas al original, (propòsits als quals responen també 'ls *Ecos catalans*, los d' *Espronceda* y las versions de 'n Trueba, reunidas baix lo titul genèrich de *Lo Llibre dels Cants*) fa amables, en una y altra publicació, 'ls noms de 'n Roumanille, de 'n Aubanel, de 'n Roumieux y d' altres escriptors granats de la Provensa, com avans havia fet célebre á Catalunya 'l nom de 'n Mistral. Més tart ne dona á conèixer la traducció del *Calendau* feta per qui era llavors incansable deixeble y amich, En Joseph Roca y Roca, substitubí més tart y ab intimitat major, per altre company nostre, digne d' esser mencionat avuy: n' Antoni Careta y Vidal,

¡Ah. senyors! M' enterneix, com deu eternir á molts de vosaltres, recordar las épocas del *Gay Saber* y del *Calendari català* porque 'm retrau la mellor de ma existencia: aquella en que las il·lusions no ho semblan perque 'ls desenganys no fan por.

Tornanthi: ¡si 'n llevarán de saborós fruyt una y altra publicació! ¡Pera quants fills de la Terra, ó connaturalisats en ella serán potenta revelació! ¡Y quina munió d' armas de bon tremp apariarán pera la generació que va formantse!

Si: recordo aquella época ab goig relligiós. Tots los joves que 'ns haviam sentit reclamats per la bella propaganda y afanyosos de servir-la, segons nostras forsas, acudiam al malhaurat Mestre qui, ja alas-horas amenassat per la dolencia que 'l portá al sepulcre, nos rebía ab brassos oberts y, ab lo foch de sas honradas conviccions, nos enardía l' ánima estampanthi un sagell que res del mon nos ha esborrat ni 'ns esborrará jamay.

De la abundó del seu cor enrahonava sa boca, y no eran sòls elocuent las paraulas.—Guspirejávanti 'ls negres ulls, y un tremoleig de tots los muscles, que li ocasionava 'l dalirse per trobar expressió gráfica dels conceptes,—may tan enérgica y contundenta com ell la hauria volguda,—s' imposava á tots nosaltres. La mateixa esqualidesa del rostre, que feya més proeminentes los pómul y més accentuats tots los relleus de la cara, infundía al inspirat propagandista quelcom de solemnia, d' extraordinari, d' imponent. La mateixa demacració ajudava á veure en aquell català de cor imatge adolorida, personificació viventa de las injusticias que consumían nostra Patria y que li arrencavan á n' ell gemechs y protestas sens fi. ¡Quina fermesa de conviccions y quina sinceritat tan comunicativa!...

Se l' ha tildat d' intranzigent y d' exclusivista. ¿Cóm no serho qui estava tan convensut? ¿Ni cóm férlin un cárrech, si 's considera que aquella intranzigencia de principis anava contra sí propi, tant pera

satisfer vanitat personal, com aspiracions adinerables?... Convé, certament, que 'l regionalisme sia atractivol; convé que, per amor de radicalismes massa crusos, no allunyi ni esgarrié elements afins; convé y molt ferlo simpátich à tota persona honrada; mes... diguéume: si 'l regionalisme radical fos productiu pera la vanitat ó 'l negoci, ó las duas cosas al plegat, ¿no 'us sembla que creixeria aviat y que 's multiplicaria d' una manera assombrosa 'l número dels regionalistas nó ja radicals, sinó ultra-radicals y tot? ¡Y qué bé s' hi trovarían molts dins d' una intranzigencia tant més sistemática quanta major durada assegurés al lucro ó al orgull!

Altrement, ja ho hem dit avans d' ara recordant al anyorat Mes-tre: "tranzigir no vol dir sempre atraure: vol dir sovint escassa fe en lo mateix que 's propaga. Esser intranzigent podrá no convenir, però sol honrar al individuó ó á la col·lectivitat en qual pró no 's tranzi-geix. Intranzigencia y rectitut son molt sovint la mateixa cosa dita per' ofendre ó dita per' alabar. Lo patriotisme de 'n Briz podia esser extremós, y ho era realment en ocasions porque contraproduhia; mes aquella exageració séva era filla d' un caràcter, y 'ls caràcters abundan tan poch, que arrivava á ferse simpática, com se feyan perdonables certas prevencions sevas suggeridas per son fatal retrahiment.

No l'acusém, donchs, gayre per sa intranzigencia, senyors: no fos cas que 'n resultessem acusats nosaltres, y... continuém referint las mostrás de sa fecundissima activitat.

*
* *

Afanyós de donar crit al Renaixement de Catalunya, inventariant y estotjant joyas literarias de la antigua Nacionalitat, reimprimeix *Obras d' Ausias March*, *Lo Llibre de les Dones é dels Concels*, de mossen Jaume Roig, *Lo Llibre dels Poetas* (Cançoners dels segles XII al XVIII) y 'l *Jardinet d' Orats*: quatre volums de ben variada poesia: egregia la del primer; típica y saviament cómica la del segon; amena y curiosa á tot serho la dels dos restants. Si la Bibliografia li 'n sent forsa grat, també n' está d' enhorabona la afició purament literaria. No son aqueixos exemplars medallas valiosas sòls per llur antiguitat ó raresa: ho son també, y en gran, per llurs mérits artístichs superiors

á un gust passa-volant. Valen per lo que representan y per lo que son. Donchs farán bon costat á las *Crónicas* catalanas reestampadas y á altres clássichs volums que, glorificant á las generacions que foren, retrahuen gestas immortals de Reys y de Poble, de Guerrers y de Savis, per ensenyansa y joya de las generacions presents.

Lo zel patriótic de 'n Pelay Briz pecará alguna volta de jovenívol, de primerench. La acusació que 'n mereixi podrá mortificar un xich al bibliófil, mes honorá molt al propagandista baix un doble concepte: lo de revelar amor fervent á la Terra del seu cor, y 'l de provar semblant estimació ab sacrificis pecuniaris jamay compensats. Mes á n' ell no li recan, ni se 'n plany: s' ha trassat un camí, sab que la Patria ha de sentirsen joyosa, y aixó li basta. Es treballador d' aquells á qui sòls fatiga una cosa: 'l reposar. Es generós d' aquells á qui sòls appena una cosa: 'l no poder serho més.

Enrahoném ara del autor d' obras ben propias d' ell.

Ho tenim consignat: * En Francesch Pelay Briz, malgrat lo funest predomini de sos nervis sobre tot son organisme, era escriptor y, sobre tot, era poeta de debó. Si las desventuras de familia, encarnisantshi, l' havían delmat de mala manera, aniquilantli forsas, perturbantli energias y fentlo caure en un sistemátich retrahiment, en una especie de cenobisme,—que res tenia d' intemperant, per tant que devegadas ho semblés;— si, de molts anys ensá, semblava viure de la mateixa falta de vitalitat que l' anava consumint, es innegable que son esperit hi veyá molt, que son cor hi sentia ferm, y que, per esquerpa que li sigués en ocasions la forma ó expressió de las ideas, sempre ben d' ell, en lo fondo de las sévas obras hi havia aquella sava que no donan de sí las ánimas vulgars.

Y á seguiment de las anteriors consideracions, citava 'l qui té la honra de dirigirvos la paraula, tres poesias de diferent carácter y estil, com tantas n' hauria pogudas retraure, concebudas ab vera inspiració y agensadas ab art tan gentil com nodrit en duas abundosas fonts literarias: la poesia popular y la dels grans temps de la Corona Aragonesa.

La *Cansó de Mestre Jan*, que pertany á la primera de las gerar-

* RENAISSANCE citada.

quias que acabo de mencionar, es model de concepció viril y honrada, de narració pintoresca y sobria, de factura enèrgica y llampegant. Encadena las estrofas interés creixent, y cada una d' ellas es quadro dramàtic que prepara 'l que subsegueix fins arribar á un desenllás qual exemplaritat no malmena gota l' efecte estètic, ans bé 'l completa y li dona superba brillantor. La tornada ó respòst, d' un ritme contundent, arrodoneix la impressió de la balada y la grava en la fantasia ab martelladas de gran escultor. A la *Cansó de Mestre Jan* creyem fundadament que 's deu la concepció d' un drama molt popular degut al més popular de nostres autors dramàtics.

Aixís com la precitada *Cansó* es de poderosa sava de poble,—ben empeltada en l' ànima d' un poeta vigorós, y feta á la moderna,—pot mencionarse *Lo Foner* com exemplar de clàssica «cansó de gesta»: sobria com aquélla y com ella interessant, per més que 'n sia històric l' assumpto y á época antiga 's refereixi. Privilegi del poeta de debó, senyors: lo d' infundir vida encisadora tant á lo d' avuy com á lo d' ahir y de sempre, perque, prepotent sa imaginació y exquisida sa sensibilitat, lo mateix se las sent remogudas per un temps que per l' altre, y en tots sopta bellesas pera interessar y fer sentir á qui l' ascolta. Si lo modern se li amuestra á plena llum del mateix dia en que s' produheix, sobre lo antich hi veu batre y rebejarse una gran projecció de claretat. Es com si, post el sol y negreant la nit, lo sol reprenegués alsada pera il·luminarla ab breu però solemnia explendor.

No trascriuré fragments d' una y altra composició avans recordadas, perque mereixen que se las admiri en sa hermosa integritat, com ho serán en la sessió d' avuy, ab las superbas esparsas del *Penadiment*, qu' es la tercera de las poesías á que avans he aludit. Seria desflorar llurs bellesas 'l pretendre ara analizarlas.

Humana, fondament sentida y relligiosa, era la poesia *Penadiment* una de las que més s' estimava 'n Briz perque li havia valgut significadas y entussiasas enhorabonas, entre altrás la de nostre eximí crítich En Joseph Coll y Vehí, de grata recordació.

Tampoch me permet lo temps explayarme,—com me fora grat,—en las toyas de rimas catalanas propias, que formá 'n Briz en distintas épocas de sa existencia baix las caracteristicas denominacions de *Lo Fill aels Héros*, *Brot d' Achs*, *Flors y Violas*, *Primaveras*, *Las Venjansas del Rey Pere*, *Alazarch*, *Las set Baladas y Llibre del cor meu*.

Cada una d' ellas y totas plegadas nos presentan y corroboran las mateixas dots qu' hem singularment notat: forsa d' imaginació, esclat

de pensament, franca y animosa voluntat. En qualsevol dels memorats llibres, y malgrat la excessiva aspror de factura que rebaixa 'ls atractius d' algunas composicions, s' hi ratifica 'l Poeta de sempre, y s' hi aviva la estimació á la Patria que l' ha inspirat. Formas variadas, generalment *nacionals de Catalunya*, van al servey d' ideas nobles y grans: ideas que, com los arbres que contan centurias, no viuen sòls de las arrels qu' enfonzan per la terra, sinó y també de la magnífica vida del cel qual ayre respiran per damunt dels obstacles que 'ls rodejau.

La generació primera digué «Patria, Fe, Amor»: En Pelay Briz, hereu d' ella, no fa mancament á cap dels tres sagrats principis. Son per' ell com llevat del pa de casa que nodreix per un igual á vells y joves, á la gent de la familia com á la que s' hi ajunta en dias assenyalats. Ni una vacilació, ni un dupte, ni una ombra d' ingratitude en los llibres qu' hem recordats. Son fills del payral que no han criada mala sanch, y al payral enriqueixen omplintlo de goig y embaumentlo ab sanitosa fragancia. Bé pot lo payral obrirlosli de bat á bat la porta forana y bé 'ls hi pot donar la benvinguda, que no hi portarán, com tants altres llibres, immoralitats y trastorns degradants.

Citem ara,—pera concloure nostras apreciacions, respecte al poeta lírich,—sos dos poemas originals y de ben distinta complexió, *La Masia dels amors* y *La Orientada*: idilich lo primer y patriòtic lo segon, ab los quals no es estada prou deferent la opinió pública fins avuy, ja sia qu' un y altre atresoran qualitats excepcionals, per més qu' un y altre 's ressentin, especialment lo primer, de certa prematuritat.

Y es també que la merescuda ressonancia d' obras de nostre Renaixement, similars á ellas, evidenciant grans dots en lo poeta á qui han donada celebritat que 'ns enorgulleix, no prova pas que 'l género «poema», tractat ab la clàssica extensió d' altres temps, sia apropiat á la época moderna: época cada dia més refractaria á delectarse ab llegendas servidas á llargas tiradas de rimas y, sobre tot, de rimas homogéneas: época cada dia més exigenta de varietat y de sobrietat als poetas, més amant de la major cantitat possible de realitat y de pensament dintre la menor cantitat possible de versos y de divagació.

Los clàsichs impenitents podran dóldressen y protestarne tant que vulgan, però es aixís, y 's compren que aixís sia. Lo género rigorosamente poemàtic, tractat ab geni y ab devoció, podrá admirar com ahir y com en tolas épocas, mes dificilment arrelará avuy en lo poble de Catalunya, 'l qual,—desviat y tot en sos gustos literaris per antipá-

ticas influencias de fora casa,—encara es lo poble amant per excelencia de la veritat sens artificis retòrics, sens convencionalismes, sens enfarfechs y travas poéticas qu' esmortueixen la afició ennuvolant lo pensament.

Per ço repetim que l' èxit relativament inferior dels poemes de 'n Briz fou degut, en gran part, á oportunitat escassa del género y á falta de vocació del públich; però en res obsta á la exaltació del poeta líric capdalt per sa fantasia, per son nervi, per sa bona fé y per son patriotisme may abatut ni caragirat.

Tal fou En Francesch Pelay Briz com á poeta líric.

Com á poeta dramàtic, si no conseguí èxits d'aquells que fan tro en lo mon del Art, 's feu benvoler per las mateixas qualitats y tendencias de rassa que acabem de celebrarli.

Bach de Roda, La Creu de plata, Miquel Rius, Las malas llengas, La fals ó Lo Cap de colla (en col·laboració aquésta ab En Frederich Soler, encarregat, altrement, de col·laborar en dos dramas póstums de 'n Briz, *L' agulla y Lo Comte Floris*,) si no elevan considerablement la figura literaria del anyorat Mestre en Gay Saber, hé contribuïxen á donarli major importancia. Son com relleus del monument de sa gloria: la mirada 's fixa en lo proeminent y s' hi delecta, mes també 's complau en la socolada quan la decora una bella ornamentació.

Sas obras dramáticas, en general, revelan inteligencia clara é intenció justa, y si las hi falta lo que 'n podrian dir do de gents teatral, no hi escasseja, en cambi, artistica dignitat que ni sab ni vol acomodar-se á imposicions malsanas.

Acabem de recordar al propagandista ardorós, y al poeta líric y dramàtic. Diguém, senyors, quelcom de sas obras en prosa.

Quan tot just havia comensat á fer-se dir senyora la novela catalana, gracias á n' Antoni de Bofarull y á 'n Gayetà Vidal de Valenciano;

quan encara noms ja avuy també gloriosos, que no cal pronunciar y qu' están en la conciencia de tots vosaltres, no havian enlayrat lo de la novela de la Terra, comprovant las condicions de productivitat, de fertilitat hermosa que á Catalunya existeixen pera lluhirse en un género literari 'l més apropiat á la civilisació moderna; quan eran tan pochs los conreadors d' aquell, aparegué *Lo Coronel d' Anjou*: novela patriótica, ardenta de color, d' escenas en que llampuga 'l diálech y las frases més sanceras aixecan l'esperit y l' entonan infundintli sagrat anyorament de justicia.

No importa que certa aspror congénita, que certa trassa desigual, massa cantelluda en la dicció, contrarie algunas vegadas al lector, oposant dificultats á una corrent de simpatia tan aflubenta per altres essencials motius: no hi fa res, diguentho més breu, que la forma perjudique, en determinats passatjes, l' éxit del fondo: la obra resulta ben concebuda é inspirada, y triomfa. La Patria deu altra volta agra-himent al autor de *Lo Coronel d' Anjou* que li ha fet present d' altra obra d' art y de segura propaganda.

També li 'n deu, també li 'n sent grat per sos aplechs de narracions variadas: *la Panolla* y *la Roja*: llibres hont se relatan episodis y tradicions y aventuras en estil propi, animat y pintoresch. Lo tirat d' ells es popular com la costum que n' ha motivats los tituls. La diversitat de narracions no priva d' unitat á las duas coleccions perque 'ls germens no hi han acudit renyint y barallantse. En abduas los relats s' armonisan y's complementan. Si cada un d' ells viu ab vida propia, regna entre tots fraternal concordia porque los ha ajuntats talent y bondat de pare. Per ço se n' exhala delitosa flayra de boscos y conreus acoblats per voluntat del cel, benehida y secundada pe 'l treball del home. Y notéu,—seguint la comparansa, —cóm se desplega á vostres ulls lo panorama, y cóm los punts de vista conflueixen sempre envers un indret: es cap allí hont s' alsa una creu de terme á la qual regracia la ufanor de boscurias y camps y conreus de tota lley. Aquella creu, més ó menos próxima, però visible sempre, es simbol de Fe y de Patria que no oblida jamay l' hereu de la primera generació catalanista.

Repasseu son hermós discurs de President dels Jochs Florals (1875) que la malaltia, ja funesta llavoras, li privá de llegirnos. Repasseu aquells conceptes, é hi retrobaréu los sentiments de Patria y de Fé inundant y fertilisant vostre cor.

«Vos parlaré de cosas de la terra aixó sí,—diu a seguida de breu »prefaci,—perque cal dirvos ab tota franquesa que, sòls per parlarne,

»á gracienc, més que no trobés novell objecte, també vos en parlaria;
 »perque á mi 'm passa que, parlant d' ella, me gaudeixo tant y tant,
 »que may ne so deixat de ferho, com ocasió, per menuda qu' haja
 »sigut, me 'n sia estat donada. ¡Tal fa lo enamorat al parlar de sa
 »bella aymial!»

Y afegéix, més avall, després de vindicar la Catalunya antiga y la moderna, tractant de nostre idioma natural:

«Estimém de bona fe la nostra parla, no fentla servir sinó per tot
 »alló que en profit d' ella mateixa puga tenir rebeiximent; no perme-
 »tam que sia vestida ab trajo de tall ridicol, per més que fet sia de
 »bon drap; seguim las petjadas d' aquell poeta antecessor nostre en lo
 »present segle que, d' un vol y ab una sola composició, arrivá tant
 »per amunt, que cap dels que han vingut després d' ell ha lograt en-
 »cara atényel; fugim, com ell, de tot alló que 'ns divorcie del poble;
 »imitémlo en sa manera de fer y de pensar, y lograrem qu' ixcan de
 »nostras plomas travalls dignes de lloansa perque un bon model es
 »una brúxula que mena dretament al port del bon gust.»

Y acabava aixís:

«Tingam fe, y no trigarà gayre á lluhir lo sol. La aubada, enro-
 »jintse, l' assenyala ja, y, tal com en la naturalesa los cants dels au-
 »cells l' anuncian, aixis mateix anuncian la proximitat del esplendor
 »de la nostra renaixensa los cants dels nostres poetas, las superbas
 »creacions qu' arrencan als marbres los nostres esmaginayres y las
 »animadas figuras ab que immortalisan lo drap los pinzells dels nos-
 »tres pintors.

«Si: tingam confiansa y seguim nostre camí de dret á dret vers
 »allí hont lo seny y 'l cor nos menin; y, com lo riu que fa sa vía sal-
 »tant, botent y esmunyintse per entre rocas, penyas y timbas, nosal-
 »tres, arreballant tots quants perills á nostre pas s' oposin, caminém
 »á cumplir la tasca que cada poble te assenyalada aquí baix per la
 »voluntat de Deu.»

Aixis parla l' home de conviccions; aixis lo porta-estandart de la segona generació, perque creu nó ab la fe vincladissa que s' acomoda á las humanas miserias, sinó ab la fe que, promoguent bonas obras, sab de cert qu' aterrará montanyas.

No per petulancia figura com lema del símbol que adoptá pera sas obras desde 1863 «qui té esperanza lo cel alcança.» Aquest adagi, inscrit en l'escut seu, té 'l doble significat del patriota y del creyent relligiós. Per ço apar que conserva en frescor primaveral la brotada robusta que vesteix y engarlanda sobre 'l mateix escut.

Si: qui té esperança, es á dir qui no 's dona, ni s' arrauleix de-
vant dels maltractes dels homes, dels governs, de las societats; qui
sab, ab major certitut cada día, que lo que creu l' honra; qui conta
ab una consciencia pura de vils intents; qui no ha d' ajupir lo cap de-
vant de cap dignitat ofesa, ni desviar los ulls dels de cap innocent
atropellat; qui pensa y viu aixís pot tenir esperança y véurela empen-
dre dreturera volada al cel. No l' alcansará, senyors, ab forsas físicas,
que li farán traició en boras supremas y li arrencarán malencólicas es-
parsas qu' avuy n' anem conequent; no l' alcansará potser de tots sos
contemporanis, mes l' alcansará y ben gran de sí propi en lo íntim de
la consciencia, y després, ben segur, de la posteritat y de Deu.

Y que no pequem d' optimisme al creurho ho comprova nostra
Associació ab la vetllada d' avuy.

Aquí 'ns trobem, sinó tots, bona colla dels que varem formar en la
tercera rengla del Renaixement catalá, y 'l tribut de dol que rendim
á la memoria de 'n Francesch Pelay Briz—en los tres referits conceptes
de propagandista, poeta y prosista eminent,—es tribut espontani y de
vehement estimació. D' ell hem vingut y á l' ombra de sos llorers nos
juntem, sentintnoshi dignes, agermanats y enardits.

Sas obras, qu' he anat recordant sens orde cronològich, han exercit
influencia capital en la generació á que mos antichs companys y jo
pertanyem. ¿No n' exercirán en la generació que 'ns subsegueix?—Nos
faria molt mal duptarne.

A n' aqueixa generació nova, dignament representada dins d'
aquesta casa per eixa altra «Jove Catalunya» que s' anomena «Centre
Escolar Calalanista»; á n' aqueix floret de jovent ben encaminat, si
necessités excitació de patriotisme y tingués jo valiment per aconse-
llarlo, li aconsellaria, ab lo cor á la ma, que recordés y estimés ara y
sempre las bellas y sanitosas produccions del plorat Mestre.

Avuy que la depravació cundeix tan descaradament en las obras
d' Art, trascendint á las costums, atrofiant los caràcters y avilint en
flor tants esperits; avuy que modas massa sensuais per' esser passat-
geras, arrastran per rius de llot ideas y sentiments que algun dia
feren de Catalunya mirall de pobles; avuy que 'l centralisme corrup-
tor empesta llibres y espectacles, com empesta assambleas é institu-
cions; avuy, tant y més que may, cal que 'l jovent no perdoni medis
de defensa, y un d' aquestos medis es, sens dupte, la afició, 'l devot
entussiasme per obras que, com las de 'n Pelay Briz, apassionant sòls
per lo bo, per lo noble y per lo sant, fortifiquen las ánimas lliurantlas
d' aviliment.

Sí, joves companys de la generació que puja: 'l mateix instint de conservació vos aconsella. Individual y colectivament atrets per atraccions insanas que 'us tentaràn l' amor propi, ¡guardéu de malmetre vostras conviccions d' avuy! Vosaltres trobaréu qu' encara al catalanisme li costa de créixer perque no disposa de beneficis á repartir, sinó que més aviat es destorb pera conseguirne. ¡Avant y foral

Recordéu, recordéu als prohoms de la bona causa; recordéuvos de 'n Francesch Pelay Briz que n' es puríssim exemplar, y 'us lliuraréu d' inconsequencias é ingratitus, evitant dol y vergonya á la Patria que 'ns ha donat lo sér.

Vaig á concloure, que ja n' es hora.

Hem recordat, ab menos deteniment del que 's mereixen, las principals, casi bé totas las obras de 'n Briz.

Ab tantas com n' hem tretas á relluphir, encara no resultan mencionadas totas.

Mori 'l laboriós escriptor deixantne moltras d' inéditas qual catálech apareix en la coberta del romans *Cap de ferro* qu' acaba de fer estampar la pubilla de nostre poeta, Na Marta Briz y Maspons, la qual, com observaréu per sos noms de casa, 'n vincula dos de ben il·lustres. Donchs bé: bastaria 'l catálech de las precitadas obras, de variada mena, * pera la justa fama d' un autor. ¿Qué no farán juntadas á las precedents?

No las conech. Sabéntme forsa greu, sóls he tingut temps pera llegir alguns fragments del mencionat romans poemátich; mes, á judicar per ells, bé puch reputarlo obra de gran válua; tant, que ja se m' ocorra pensar que, aixís com el Cid guanyava batallas després de mort, ha de guanyarme nostre valentíssim Mestre ab sas póstumas composicions.

Cregám, sí, cregám que no será malguanyada la invocació ab que comensa 'l romans *Cap de ferro*:

* *Las glorias del Rey En Jaume.—Brasas.—Darrerías.—La espiga d' Orb.—Idilis.—Marcialencas.—Lo llibre de ma vida.—Lo dol del cor meu.—La gotellada.—L' agulla.—Lo Compte Floris.*

«¡Oh Musa! Companyona falaguera,
discreta amiga, concellera savia,
tu que m' has dut per explendentas vías
y de bells somnis has omplert ma testa,
.....
Aydam encara avuy. Tórnám la forsa,
la alegría d' antany quan, jove encara,
dolsor de mel no més sentía als llabis.
¡Pórtam de nou al cel de la esperansa,
de la fe y del amor!....»

¡Oh! Prou se cumplirá, benvolgut mestre y amich, vostra noble ambició. Avuy, sí, avuy y demá y sempre, la vostra inspiració vos aydará com va aydarvos en la juventut, y 'us conquistarà adeptes y 'us valdrá admiradors de dintre y fora de Catalunya que 's sacramentarán per enaltirvos y enaltir, ab vos, la Bellesa y la Justicia eternas.

HE DIT.

Barcelona 14 de Desembre de 1889.

LO FONER

(1213-1218)

Una peira... frapá lo dit Comte
de Montfort en lo cap.

*(Historia anónima de la guerra
dels albigesos.)*

I.

Quan lo brau rey caygué del poltro
de mort nafrat
cullirlo van los nervuts braços
d' un vell soldat.

Ab dol y afany d' enmitj la brega
se l' endugué.
Darrer badall del rey va veure;
sos ulls clogué.

Sobre d' un roch, la freda testa
del rey posá:
taca sagnant damunt la pedra
negra hi quedá.

Soldats fidels al rey en Pere
se 'n van dur lluny:
ell s' ajupí, cullí la pedra
y alsá lo puny.

De venjá' al rey, ab tota l' ánima
feu sacrament.
Des d' aquell jorn ningú en sa terra
d' ell parlar sent.

Lo jurament que feu ple d' ira,
ne fou de mort.
«Sanch tastarás, va dí á la pedra,
»sanch d' en Montfort.»

Des d' aquell jorn, de nít y día
tothom lo veu,
sempre portant damunt la pedra
per tot arreu.

Fona de llí de son cos penja
d' espés trenat;
pedra que n' ix, xiulant, may deixa
lo blanch errat.

Quan vagatius los altres jauhen
al ras ó al clos,
ab la fona, ell, s' enseja y prova
sense repós.

Y si li diu algú, estranyantho,
lo perquè ho fa?
«Pél roch aquest, respon, quan tiri
be aprofitar.»

Y signa 'l roch tacat de negre
de sanch del mort,
y baix, baixet, febriu murmura:
«Per tú, Monfort.»

II.

Ja fa molt temps torná á sa terra
del rey l' estol:

deixant als seus, ell á Provensa
s' ha quedat sol.

Prou li ha dolgut no torná' á veure
lo cel nadiu:
mes ans que tot hi ha sa paraula,
no se 'n desdiu.

Foné' era avans del rey en Pere,
de gran renom:
foner avuy del de Provensa,
l' admir' tothom.

Sab qu' en Montfort setja Tolosa:
ple de neguit,
dret se n' hi va, lo cor li crida;
més l' esperit.

Perçó á travers de la Provensa
y 'l Llenguadoch,
de día y nit, tras tras, camina
sens pará' en lloch.

Lo cel ans pur, ara n' es térbol,
esblanit es:
los camps, cremats; niuhen en pobles
serps y esparvers.

Ne veu castells fets una runa
vilas cremant,
sempre atordint á sas orellas
de guerra 'l brant.

Hostia y altars ne veu á micas,
ell, á Beziers,
caps de quinz' anys oberts per terra
n' ha vist milers.

Rossos cabells, de caras d' ángel
encís avans,

ara, en lo fanch, enlloats forman
munyochs sagnants.

Mes, á travers de la tempesta
de sanch y foch,
de día y nit perçó camina
sens pará' en lloch.

Al últim veu fumá' en la plana,
per llarchs milers,
los fogueralls de la llopada
dels merceners.

Ovira al pla llurs banderolas
de tots colors,
lo brill dels elms; d' enginys de guerra
sent los ramors.

Tolosa en mitg (¡be sanch trespúa
son muradal!)
com lo colom entra las unglas
del girifalt.

Sent negra nit hi entra ab cautela
per lloch segú'.
Del pit damunt, dins la gonella
la pedra hi du.

Troba carrers de fumants runas
tots ells farcits;
morts y nafrats per tot fent pilas;
per tot greus crits.

Ne veu de gent de fam migrada
replé 'l mural,
tres d' en Montfor podrits y á trossos
penjant del pal.

Ne troba arquers seuhant las cordas
ab tot dalé;

donas y noys pilotant pedras
vora un pedré,

Y 'l vent gelat de nit plujosa
ferint son front,
glassant son cor, li ha fet fins temer
la fí del mon.

Boy arrambat á la muralla
ne sent un vell,
que parla aixís á un soldat jove
foner com ell.

—Demá 's veurá qui millor brega,
qui morir sab.
si pot mes creu del cor á dintre,
que sobre 'l drap.

III.

Després de nit feresta y negra
llú bell matí;
lo brau foner vetlla en la tanca
de Sant Serní.

Allá enfilat á la estacada,
vora un pedré,
ab ull tranquil l' enemich guayta
qu' amunt se 'n vé.

Veu al llegat ab festa roja,
rodó capell;
Veu á Montfor en cavall negre
ben aprop d' ell.

L' altre Montfort colca á la dreta
del fer capdill:
del çer polit, al foné 'l cega
lo potent brill.

Véulos als tres ja á tret de pedra,
vora un redòs.

La fona exten, la pedra encaixa
mitg tremolós.

Mes un arquer que li endevina
lo pensament,
per ser primer, la fletxa posa,
la corda exten,

Xiula 'l plomall, l' arquer l' aguayta
de fit á fit,
Gui de Montfort cau ab la fletxa
clavat al pit.

Ell qu' ho veu diu:— «Vaja arquer désat,
»no es per tu aixó.
»Nafra mortal sols la fa un destre
»foner com jo.»

Y quan Simó descolca y corra
vers son germá;
crida al arquer:—«Guayta ¿vols veure
»com aixó 's fa?»

De son capell la fona roda
ben frech á frech,
apres s' exten, llansant la pedra,
petant en sech.

La pedra brunz, vola, á la vibre
bada lo póls.
Montfort ne cáu boca terrosa,
morreja pols.

Mentres de dalt de la estacada
lo vell soldat
ab veu de tró, la vista encesa,
lo bras alsat,

« Quedas venjat,—diu,—gran monarca
» de nom etern.

» Mon jurament avuy envia
» Simó al infern.

» Veshi Montfort, digas ab rabia
» qui t' ha nafrat,

» Cap de verí, mors de la pedra
» d' un trist soldat. »

Joves, y vells, los que l' enrotllant
febrius, inquiets,
li diuhent tots:—« Oh tu que 'ns salvas
respon ¿qui ets? »

—« L' ombra d' un rey en mí encarnada
» venjant un greu.

» So la venjansa de dalt eixida:
» so 'l llamp de Deu.

LA CANSÓ DEL MESTRE JAN

Mestre Jan es de la farga,
de la farga de San Joan,
Camprodon lo té á la esquerra
y Ripoll lo té al davant.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que llatí roda 'l volant.

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga! visca la farga!

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga y Mestre Jan!

Mestre Jan cantava un dia,
n' era un dia de bon sol;
per cantar cançons bonicas
Mestre Jan s' hi pinta sol.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que 'l volant ja dóna 'l vol.

¡Pam! ¡pam! etc.

—¿Quina vida es com la nostra
més que siga ab greu treball?

Lo renom de nostra farga
prou s' exten ben per avall.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que l' está esperant lo mall.

¡Pam! ¡pam! etc.

Sense fargas no hi hauria
cap enginy de guerra ó pau,
que del mon y sas entranyas
sols lo ferro 'n té la clau.
Martinet, pica y repica,
que á l' enclusa be li plau.

¡Pam! ¡pam! etc.

No hi hauria tampoch relas,
ni 'l goret fora llaurat;
ni hi hauria espurch pels arbres,
ni tampoch sega pel blat.
Martinet pica y repica,
ton remó á l' orella es grat.

¡Pam! ¡pam! etc.

Minyons méus, anéu depressa,
que de ferro llest no 'n tinch:
los ferrers s' están en бага,
de senti 'ls queixá ara vinch.
Martinet, pica y repica,
fes que senti lo teu trinch.

¡Pam! ¡pam! etc.

Si me 'n feu pulida feyna
la cansó jo 'us cantaré,
la cansó que vos agrada,
la cansó que jo vaig fe'.
Martinet, maséga 'l ferro:
martinet, maségal' bé.

¡Pam! ¡pam! etc.

Burxadors, prenéu la burxa;
tonedors, vora 'l fornal.

Tots má á l' eyna, y bona via;
travalléume tots com cal,
qu' ara va la cansoneta,
la cansó de la destrál.

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga! visca la farga!

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga y Mestre Jan!

*
..

Fa molts anys, quan se sentian
somatents per tot arréu,
quan la pobre Catalunya
del francés duya la creu,
va sortir d' aquí 'l meu pare
ab cap baix y lleugé 'l peu
¡Pam! ¡pam! etc.

Gavinet duya á la faixa,
á la dreta una destrál;
la destrál qu' aquí fou feta
lo qu' es dirvosho no cal,
va sortir d' aquesta farga,
la va fondre eixa fornál.
¡Pam! ¡pam! etc.

Tot lo tall la enribetava
lo millor çer que 's sòl fe':
lo tascó n' era obra mestra
y lo mánech de freixé.
Si pesava tretze lliuras
be ho pot di' 'l balans que té.
¡Pam! ¡pam! etc.

Una filla qu' ell tenia
diu qu' algú li va robar:

quan mon pare va saberho
la destral ne va forjar,
y una fresca matinada
feyna y farga va deixar.

¡Pam! ¡pam! etc.

Passa ubagas y solanas,
pássa afraus, travessa ponts;
en las baumas no hi reposa,
no fa cas d' ombras ni fonts.
Si cáu pluja s' hi rebeja,
res li fan los llams ni 'ls trons.

¡Pam! ¡pam! etc.

Des del cim de la carena
un poblet ovira al pla.
Es cap tart, campanas tocan,
lo sol post fa temps es ja,
y ell davalla que davalla,
cap al poble dret se 'n va.

¡Pam! ¡pam! etc.

Quan del poble un carré' enfila,
li ha sèmlat sentí' una veu.
¡Verge Santa! si es aquella,
prou tindrán de plantar créu.
Com qu' es fosca la vetllada,
mes que guayta, res ell veu.

¡Pam! ¡pam! etc.

D' una xica finestreta
ne mig bada 'l finestró:
la finestra es enreixada
l' ull hi passa, si 'l cos nó.
Del que véu dins de la cambra
ja n' hi ve greu tremoló'.

¡Pam! ¡pam! etc.

Pren l' anella de la porta,
son truch fa de mal sentí'.

Al ters truch la porta s' obra...
Gran remor dintre s' ohí.
L' endemá 's parla pel poble
d' un francés mort que hi ha allí.
¡Pam! ¡pam! etc.

Quan l' aubada clarejava
lo meu avi 'm despertá,
á la porta de la farga
lo meu pare va trucá':
la destral que á la má duya
d' aquell clau la va penjá'.
¡Pam! ¡pam! etc.

Si la vora n' era oscada
no 'u estranyará ningú,
quan hi ha un grop dintre la fusta
no hi ha tall, ni tremp segú'.
Era negra de la vora,
qu' era sanch ne va di' algú.
¡Pam! ¡pam! etc.

De germana si 'n tenia
los meus pares ho sabrán.
Si algun cop ne féyam festa,
me portavan á San Joan;
una monja quan me veyá
se posava á fé' un gros plant.
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga! visca la farga!
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga y Mestre Jan!

PENEDIMENT

STRAMPS

Las ne duch l' esperit, l' ànima mia
cansada está dels goigs y las venturas
ab que lo món lo enmantellava alegre,
foragitant la veu que al cel me duya
entre esbarzers per perillosa vía.
Ab fé t' ho dich, de cor jo t' ho demano,
gira 'ls ulls envers meu y ajuda dónam,
que ab Tu jo puch surar, sens tu m' enfonso.

Tu ets y tot ho pots, fés que la espurna
de fé qu' encara en lo meu cor aniuha,
creixca al igual del foch que tot ho abrusa.
D' aquesta runa d' una fé corcada,
fesne un palau soberch de fé novella.
Jo t' am, jo vull ser teu y teu puch ésser
si Tu, que 'l cor podrit sanitós deixas,
mon sprit malalt, rich de salut me 'l tornas.

Tardaner truco á ton portal, recullme:
no per trigá' en lo fruyt la maduresa
de jutjá' 'l fruyt dolent. Un pas encara
abans del clot, m' he repensat per ferne
eixa preguera per que Tu l' escoltes.
Com pus gran lo pecat, pus gran se mostra
qui perdonant, misericordia ensenya.
Jo he pecat com un hom; com Deu perdona.

Astruchs jorns, vius plahers, nits falagueras
han leixat en mon cor son babós rastre
com lo cargol per tot hont passa 'l deixa.
M' ha caldejat lo sol de la impuresa;
m' ha refredit la fe, lo gel del dupte;
per ço huy cerco perlejant rosada
que mon sprit á nova calma torne
'l tebi alé que lo meu cor rebife.

Jo no dech esperar á que desnúa
m' ánima sía de sa carnal vesta;
la nau, socors ans d' englutirse crida,
lo sol ponent, ans de colgars' llumena.
Veig lo llindar boyrós de la posada
hont lo farcell de sas miserias l' arma
ne deu deixar, é, com aprop lo guarda,
veyent lo temps decreixe, creix m' angunia.

He perseguit los goig com las colomas
l' afamat esparver quan las ovira.
Al cel, febrós d' ergull é de superbia,
he motejat, y ¡oh trist!, sobre ma testa
ha caygut altra volta la blasfemia
somovent mon albir que ferm se creya.
Del meu arrunament ja 'ls cruixits sento.
Pensavam sé' un gegant, com nin tremolo.

¿Valent remors pera lo cel atenye?
En un mar d' ells lo meu trist cor hi neda.
¿Hi val la fe? ja nova fe m' abilla.
¡Perdó Senyor! é si de nou m' allunyo,
haja per cert trobar ta orella sorda.
Confés ne só d' haver estat culpable:
los ulls del cos m' han allunyat ta gloria,
que me l' atansen fés los ulls de l' ánima.

1868

LO BROT DE MURTRA

—¿Fa que á la llar un ja de gust s' hi arrima?—
diu un baylet boy assentantse alegre
dessobre 'l jas hont grans tions flamejan.
—Oy, que si! des l' ascó responli un jayo.
Lo vert dels boschs ja pren un tint tot negre
y 'ls oronels ja 'ns han deixat fa dias.

—Jo encara ahí vaig véuren' un! observa
la mossa, tot fent farro. —Un, res implica
li respon una guarda que s' escalfa,
un no fa estiu. —Mes si del fret ells fugen
tant lo sent un com mil—ab to de burla
respon al guarda l' aixerida mossa.

—¿Y qué sabs tú? replica aquest. Tal volta
algun quefer ha endarrerit sa martxa.
Veus? Tú també avuy lo sopá atrassas
y es per quelcom que t' ha privat de ferlo.
—Qué voleu dir?—Que lo eugasser no cuyna;
mes, escoltantlo, de cuyná' á tú 't priva.

—Uix!, fa la jove, l' eugasser! Si encara
es á n' allí qu' está abeurant las eugas.
—Mes tu per abeurarhi no t' hi estavas,
tot espolsant de son mantell la cendra
que li ha tirat un espetech, la guarda
diu sonsejant.—Ah! ja!, li respon ella.—

Y al mateix temps se sent la veu mig ronca
d' un dels pastors que ab pas seguit arriba.
—Barallas? Vaja, Bel, per qué t' enfadas?
—Es l' Anton que no viu si no mossega.
—Veniu, Andal, deixéula está y senyéuvos.
Jo mossegar? Si ni una dent me queda.—

Diu l' Anton y lloch fa á ne 'l que á la cuyna
entra rihent. Grassó, baixet d' alsaria
ulls xichs y vius y blanca cabellera
te 'l pastó Andal, gran contador d' historias
de bonichs contes y rondallas vellas.
Lo bon humor ni un sol instant lo deixa.

Séuse á la fí y al vol dona una ullada.
—Sembla que 'l foch nos haja donat cita,
diu y acostant ben bé 'ls peus á la flama,
afegeix: Peus calents, fret del cos fora.
Vaja! qué 's diu? No n' ha passat alguna?
Del fret no 'n parlo que ja sé que pica.—

Y, tirant lo seu cos cap endarrera,
del ample ascon á l' espatller s' arramba,
com esperant que la conversa s' armi.
Tots los demás sense resposta 'l deixan,
com si 'ls dolgués fins lo fer moure 'ls llabís,
tant es lo pler que la escalfó 'ls hi dona.

Al resplandor del flam sos caps rogejan
respirant vida y cada cop que bruela
lo vent á fora y sa ramor devalla
pel negre trau de l' ampla xemeneya,
en tots los rostres un mitj riure apunta
com volent dir: «¡Si m' escaygués á serhi!»

Vuyt ben comptats son los que fan companya:
una guarda, un baylet, l' Andal, un jayo,
dos servidors, un escudé y la mossa
que para taula tot boy fent conversa
y es molt sovint la que motiva alegres,
cohents paraulas que gatzara aixecan.

Mes aquell vespre com si Andal tot llabi
 hagués clogut ab sa final pregunta,
 tothom quiet, sens badar boca 's queda.
 No es lo pastor home per fer d' estàtua.
 Ni 'n sab, ni ho vol. Al reparar que 's calla.
 —Bah!, diu de cop, ningú de res m' innova?

Donchs jo que porto la samarra plena
 de cosas vellas y novellas cosas,
 una 'n diré que 'us deixarà de pedra —
 Tots allavoras ab afany se 'l miran.
 —Ah!, fa l' Andal, l' esqué á la pesca crida
 ¿A qué va que ningú sab lo qué passa!

—¿Qué passa? tots á la vegada exclaman.
 —Ja ho he dit, en trayent esquer, pesquera.
 Donchs fa dos dias que á la Nou se troba
 ¿may diríau quí? L' Os,—Y al dir aixó 's para
 l' Andal, guaytant als del seu vol com reben
 esta, per ell, extraordinaria nova.

—Deu tindre por dels de Bagá y s' esquitlla,
 fa la guarda, al sentirho sense móures.
 —No has encertat, lo pastó' exclama. A veure
 qui endevina 'l perque ha mudat la fura
 de cau?—Y, aquí pausadament fa 'l jayo.
 —Perque ha pelat hont era —També t' erras,

Respon l' Andal, content de que no hi caygan
 per fer més cop quan, ell, la causa expliqui.
 Dels servidors, l' un, son paré' aventura
 llavors ab aquets mots:—Deu parar trampa
 á algun vehí d' aquells entorns.—Tú, cremas,—
 l' Andal, mirántsel bé, fa de resposta;

—Mes per qué, digas, servirá la trampa?
 —Aixó no 'u sé.—Jo sí: pel Cap-de-ferro.
 —Mal ho té l' Os, si al Cap-de-ferro busca.
 Es ós du de pelar y prou perilla
 que' escaixalat, si s' hi baralla 'n surti,
 convençut del que diu murmura 'l guarda.

—No 'u sél, fa 'l jay. Mira que l' Os per are
may ha trobat qui li reblés las urpas.
—Donchs potsé' 'l trobará en lo Cap-de-ferro.
—Ja es prou valent lo de las calsas verdas;
mes qué vols que t' hi diga... es tan ferm l' altre!
replica 'l jay tot fent anar la testa.

—Re hi vol dir, fa l' Anton: may en sa vida
podrá fer l' Os lo qu' ell va fé'. Alló es forsa!
Era una nit y en la fogayna estavan
los seus com naltres ara hi som. Tenía,
y encara 'l té, en sa gavella un home
com un Sant Pau, eran sos nirvis cordas.

Simó se diu. Ningú li planta cara
fora 'l Farell, que aquell si que se 'n burla...
—Oh, 'l Farell! al plegat tots los qu' escoltan
al guarda, fan d' admiració dant mostra.
—Mes uo 'us cregau. segueix l' Anton, que siga
gayre més fort que l' home de qui 'us parlo.

Ara, bé. aquella nit, Simó, qu' estava
un xich burleta, de son amo 's reya
perque sempre tapat lo seu cap duya
y fins, entre' ells, esbojarrat del riure,
vantarse va de qui si s' hi oposava
ab una má virolejá' 'l faría.

Acabá 'l mot y compareixe 'l mestre,
tot va ser hú. Tots al plegat s' alsaren
y, Simó, avergonyit baixá la testa,
Cap-de-ferro llavors sens dir paraula
pren d' un recó, hont arrambada hi era,
una barra de ferro y «Simó» crida.

Aquest hi va. Agafa aquesta barra
per cada cap y tórcela. «La vista
clava en Simó en lo seu amo y diuli:
Jo só en Simó; mes no Sansó, per ferho »
Llavoras son capdil la barra agafa
y, ab un esforç no més, torta la deixa.

Y après á terra rebatentla, ajunta:

«¿Qu' es lo que més m' ha de costá', enguerxirla
ó alsarte y séuret com ho faig?» Y al dirho
ab una má á plom enlayre l' alsa
y al demunt del ascó segut lo posa,
deixant á tots d' admiració sorpresos.

Simó va quedá mort; més d' aquell dia
dura l' amor que té per qui 'l capdella.

—Mes si 's topan los dos, l' Andal murmura,
no crech per ço que 'l Cap-de-ferro guanyi.

—Vaya si guanyará!—fa de resposta
desde 'l fons de la cuyna una veu prima.

Tots lo cap tomban per saber qui parla
y á un pelegrí, que 'ls apar jove encare,
veuhén entrar.—Molt santa nit disfrutin
tots los que aquí y en lo castell se troban—
diu avansant lo pelegrí ab pas manso
y en un recó vorer del foch s' assenta.

Es lo pastor qui l' escomet —Sant home
¿com sent tant tart per eixos llochs feu vía?
—Jo 'us diré. No hi so d' atzar. Trobávam'
á La Pobla eix matí y enrecordantme
d' una cansó, que jo conech, molt vella,
de pujá' á Nuch me 'n son vingudas ganas.

—Una cansó?—fa 'l jay.—Sí Y es molt bonica
—¿Y las cansons á fer camí convidan?
pregunta Andal.—A mi m' hi ha empés aquesta.
Mes jo 'us diré com ha sigut. Parla ella
de la murtra de Nuch. Jo l' he cantada,
al vall y han dit qu' á Nuch murtra no 's cria.

Jo tinch fé en las cansons. Totas son certas.
«Ella ho diu? Murtra hi ha.» He fet de resposta.
«Carts potser sí; murtra, hi será duhéntlahi.»
Jo tinch fé en las cansons. Ellas no enganyan.
«Murtra, diu la cansó? Hi ha d' haver murtra.»
Y aquí he pujat. Se m' ha fet tart buscantla.

M' he ensopegat ab est castell y gracias
á la bondat del castellá, tinch are
xapluch, llar y sopar. ¡Que deu li pagui!
—Més val aixó que murtra, fa la mozza
donant al farro, que ja bull, seguidas
remenadas perque no s' agromolle.

—No n' he trobat, es cert; mes perço penso
no sé' á la vall sens que un brotet no 'n culli.

—Si es que 'n trobeu, guardémen una fulla,
diu mitj rihent, al pelegrí, la mozza.

—Per l' eugasser?, pregunta Anton. —Pel diable!
contesta en sech la despitada jova,

Que sou pesat! —Válgans la creu! senyantse
fa 'l pelegrí, no 't guardaré la fulla.

¿Ja saps qu' has dit? ¿Y gosarias darli?

—Si aquest Anton me fa sortir de mare!
sempre nyinch! nyich! Y un dia... —Ala! Beleta
pau y quietut, —l' Andal secament mana.

Y 'l jay llavors al pelegrí li prega,
per esbargir del mal humor las boyras
que al voltant de la llar naixensa prenen
que ja que sab una cansó bonica
y vella, en be de tots cantarla vulla.

—Ma veu es aspra, aquest respon, y escassa.

Mes ja qu' aquí aculliment se 'm dona
just es que jo en darvos grat m' esforçi.
No la sé tota: 'us cantaré 'l que 'n sapia.
Se m' ha oblidat un xich. La trista vida
que faig al mon, me pren forsa y memoria. —
Y, ab lo bordó duhent lo compás, comensa.

«Era un cavaller
d' amor se moría.
No 'l volen per fill
á casa s' amiga.
Ella prou li diu:
«Amor ab mi fía.

«Si no 'm caso ab tú,
«moriré fadrina.»

*Pel mal del amor
es gran medicina
la murtra de Nuch:
de mort torna á vida.*

Plora 'l cavaller
de nit y de dia.
No troba sossech
al ansia que 'l migra.
Del remey qu' ell sab
qui 'l té es qui 'l ne priva.
«Malhaja aquest mon,
«que tals pares cria.»

*Pel mal del amor
es gran medicina
la murtra de Nuch:
de mort torna á vida.*

A dintre 'l castell
tothom se 'n planyía.
Un pastor qu' ho sab
al castell arriba.
«Jo 'n sé un bon remey
«per la malaltía
«Un' herba coneix
«que 'n cura en pochs dias.

*«Pel mal del amor
«es gran medicina
«la murtra de Nuch:
«de mort torna á vida.*

«Cullida de fresch,
«set cops ben cullida,
«qui 'n beu sols un glop
«recobra á s' aymía.»
«—Anéusen á Nuch,
«servents desseguida,
«qui me 'n porti un brot

«tindrà banch á missa.»
Pel mal del amor
es gran medicina
la murtra de Nuch:
de mort torna á vida.

Ja surten del clos
tretze que 'n tenia.
Travessan la vall.
A Nuch ja s' enfilan.
L' herba del amor
buscan nit y dia
per boscos y prats,
erms y rodalias.
Pel mal del amor

Y al sé á n' aquí detura 'l cant y 's queda
com si rumiés, mentres ab ansia 'ls altres
la fí de la cansó callats esperan.

—Ves si es estrany!, diu lo romeu al últim,
ni un borrall més de la cansó 'm recorda.
Lo tros que manca, sovintet l' oblido.—

—Si que 'm sab greu! fa condolgut lo jayo.
Plaviam molt y ab bona fé dech dirvos
que 'm dol encara més. porque sabentne
á centas com ne sé, la cansó aquesta
nova del tot era per mi. En ma vida
l' he sentida cantar. ¿D' hont l' haveu treta?—

Lo pelegrí ab posat totxo abaixa
lo cap y ab lo bordó com qui ho fa d' esma,
esbarria 'l caliu mentres contesta:
—Ja fa molt temps que l' aprenguí. A Malpas
la cantava una vella. Vaig sentirli
y á la memoria 'm va quedar. No es lletja.

—Malpas! Malpas! ¿Hont es?—En dins de Lleyda.
Prop de la vall d' Aran.—¡Heu seguit terra!
ab to d' admiració la guarda esclama.
—Una miqueta 'l pelegrí responli.

En aquest punt la veu de la minyona
trenca 'l diálech, per sopar cridantlos.

En llarga taula de pi abet s' aplegan
los de la llar y 'ls que de fora arriban.
Resa 'l pastor boy descobrint sa testa.
Tots los demés drets y ab cap nu l' escoltan.
Al finí aquell, ab un «Amen» responen
y assentantse, ab delit á menjá 's posan.

Y es tot sopant com se retrauhen gestas
dels caps-de ban que per los vols fan ronda
y com los conta 'l pelegrí una historia
de Cap-de-ferro qu' á tothom admira.
Saben per ell com vá aixecar la fàbrica
del gran castell hont com senyó hi te estada.

Mig any no mes li va bastar per ferlo.
Del art d' encantament semblá ser obra
Torras, murals, portella, valls, grans quadras,
capella, tot al llum del sol va creixe
com llest hi naix, hi brota, hi pren alsada
y espiga hi trau lo gra de blat que grilla.

Saben per ell com fou sa companyía
ab la flor dels valents aparellada.
Cinquanta son y 'l menys forçut es home
per bátren tres si al seu damunt se tiran.
Un mes n' hi ha qu' es de naixensa nano
y es d' ell la historia que 'l romeu explica.

Conta que un cop anant sol per las voras
del Llobregat, prop de Brocá, fent capta,
donchs pobre sent y no tenint ofici
de caritats no mes se mantenía,
sentí ramor en sa mateixa senda,
com de cavalls qu' arrera seu trotavan.

Esporuguintse, apreta á corre, y, trémol.
y veyent prop un coscollar s' hi tira.
Per nano ser li costá poch trobarhi

amagatall segur. Los que venian,
cassadors eran y, de lluny, al véurel,
creyentlo fera l' embestiren llestos.

Prou van seguir del coscollar lo terme
ab los venables assotant las tofas
dels coscolls; prou burxant los remogueren;
mes per fortuna, 'l que escondia al nano,
lliurat quedá de tant actiu registre.
Los cassadors, descoratjats, marxaren.

Casi fregant al coscollar, alsava
sa massa negra y atupida, un ample
gaduixerar hont amagats hi havia,
espiant al camí, los que obeheixen
las feras ordes del malvat que porta
per nom lo d' Os y que te 'l cor de tigre.

Quan al aplech de cassadors vegeren,
creyentse pochs donarli encals no osaren;
mes quan aquest ja camí avall marxava,
eixint del cau y ab precaució amagantse
ja en una soca, ja en la brossa espessa,
per espiar dret al camí avansaren.

Del bosch al coscallá' en un moment foren
y mentres, ajupits, rastre seguian,
de cop un d' ells topa de ple ab lo nano
que, mort de pór, sota un coscoll s' estava
L' espiador tantost lo veu l' agafa
y, tot cridant y senyalantlo als altres

D' espía ser dels cassadors l' acusa
y pel clatell boy agafantlo, l' alsa,
L' enrotllan tots. Prou l' infelís s' exclama
De res li val. Dret á qui 'ls mana 'l portan
Fentlo anar davanté' y per darli pressa,
á garrotadas boy rihent l' empaytan.

Al peu d' un gaduixer l' Os segut troban.
Lo nano, aixís que 'l veu, cau á sas plantas.

cridant:—¡Socors!—mes los sayons l' acusan
d' espía y volen castigarl' sens falla.
L' Os es qui dona de la pena l' ordre
y es perque ho diu, qu' á dalt d' un arbre 'l penjan.

Mes no la corda al vol del coll li posan,
li passen sols per sota las aixellas.
Balandrejant queda un ratet Los altres
sense fer cas de sas planyentas queixas
s' allunyan boy rihent L' Os, sentat, calla,
com esperant presencíá una festa.

De llot del riu pastan feixugas bolas
los de la colla, fent gresilla y, rápits,
ab gran dalit sobre 'l penjat las tiran
A cada tret que al infelís sotraga,
son balandreig y son turment aumenta
y pren crescuda dels butxins la tasca.

De res li val lo gemegar ni 'l plányers'.
De res probar qu' es ignocent de culpa
A cada crit, un cop més viu lo maca,
y cara y cos en poca estona quedan
tots plens de llot. Y quan un—¡ay!—li arrenca
lo greu dolor, gran rialleig responli.

No més malmesa una teulada queda,
quan la tempesta despitada aboca
al damunt seu tot un desfet de pedra.
Y l' Os es qui tot mitj rihent cor dona
y dirigeix los accionats dels altres.
Ja diu: Al cap!—Y tots al cap li tiran.

Y per promoure general tavola:
—Al gep! Al gep!—crida ab sa veu de fera.
Y tots los tres deixan complerta l' ordre.
Mitj mort ja está; mes l' avalot ofega
lo trepíg de uns cavalls que s' avehinan.
Cert es que Deu may al que pena deixa!

Y mentres tots ab pus afany se donan
á tirá' avant sa criminal hisanya,

al damunt seu vint cavallers se llensan
y espasa en má brida batuda empaytan
als que primers á son encontre topan.
Tots los del Os en un moment se fonen.

Mes tres de morts allí mateix hi quedan
com á senyal de sa basarda fuyta.
Llavors, del arbre, los qu' ardots arriban,
al infelís casi ja mort despenjan
y revenintlo, al fí, á la vida 'l tornan
y en sa companya á son castell lo portan.

La vida deu als de las calsas verdas.
Des d' aquell jorn sempre ha viscut ab ellas.
—¿Y es cert, pregunta aquí la guarda ab dupte,
que tots las calsas d' eix color vesteixen?
—Jo que 'ls so vist puch sens mentí' afermarho.
¡Oh! planta fan! Ni 'l rey te milló' escorta!

Guardan sos caps bons baçinets de ferro.
Jaquetas grogas los seus cossos tapan
y sobre d' ellas quan á brega surten
doblas corassas ben malladas duhen.
Las calsas verdas y ajustadas portan.
De pell molt dura tots sabatas calsan.

Jo 'u sé ben be. Vaig se' una nit com ara
al de Nuch so, al fort castell hont viuhén
Cap de-ferro y los seus. Oh si! vaig véurels.
Hi vaig parlar com ara 'us parlo y sé la
la historia qu' he contat, perque contada
va serme allí per un dels de la colla.

Per cert que 'l nom qu' ells han donat al nano
gracia 'm va fer. ¿Sabéu com l' anomenan?
pregunta 'l pelegrí, y, com que tots callan,
—Goliat,—afegeix. Va batejarlo
un estudent de teología alegre
que penjá 'ls hábits per dur calsas verdas.

—Bon sacerdot, á fe, sortit n' hauria

lo jayo diu, com si 'n sentís escándol.
—Conéixersho degué, quan ell va ferho,
respon lo pelegrí. Sia com sia
es trempat y es molt viu: la sab molt llarga.
Perçó 'l seu amo més que á tots l' estima.

Ell, segons diuhen, de la colla es l' únich
que hi parla á solas, y las més revessas
comandas de perill á n' ell las fía.
Sempre té apunt nous acudits qu' alegran
y es capás d' enganyá' al mateix dimoni
si may aquest d' engatussarl' provava —

Així en conversa van seguí una estona
fins qu' arribada del descans ja l' hora
tots á dormir varen fer cap. La estada
qu' al pelegrí per cella nit donaren,
vorera al pati y reduhida y baixa
pels forasters de pobre estat servía.

Sols una porta sense pany, privava
la entrada al vent, si al ser á dintre l' hoste
d' apuntalarla previsió tenia.
Donava á un corredor llarch. Los estables,
lo pallís un rebost ab mals endressos,
d' aquell indret tot lo vehinat formavan.

L' un cap de corredó' á la cuyna duya;
l' altre finía, sense porta al pati.
Sols quan la lluna ben de plé peganthi
una llenca de llum dins d' ell ficava,
s' hi veyá un xich; mes quan aixó no hi era,
ni una gola de llop era pus negra.

Aixís que sol lo pelegrí va serhi,
posá 'l bordó en un cantonet; la teya
qu' encesa duya la deixá afermada
en la teyera qu' á un recó hi havia:
la márfega guaytá que l' esperava
extesa á terra y, s' hi assegué, senyantse.

Aprés apagá 'l flam. Aprés... Ja feya
més de tres horas que tothom dormia,
quan si, un ull avesat á la gran fosca
del corredó', hagués expiat la extesa,
hauria vist un' ombra que hi passava
molt poch á poch, tot dirigintse al pati.

Feya una nit quieta. No 's sentia
ni un alé d' ayre en lloch. Clara la lluna
del pati las parets iluminava,
fent ressortir tots los relleus ab l' ombra
qu' á sota sos perfils, ella, afegía
y al compás de sa marxa creixe feya.

Las gárgolas, crestats, bordons, pinacles,
¡que bé á sa ténue llum se destacavan!
La llum del sol aspró' á sas formas dona,
la de la lluna amoreseix sas formas.
Tal obra amor ab l' home al qui la guerra
dur y fort fa, ell lo fa dols y tendre.

Y la lluna es amor! Sa llum convida
als seus llassos que dos cors enjouhan,
fent perdre, al cap, de la rahó l' imperi.
Sota sos raigs ¡quantas dolsors y queixas,
quants sospirs tendres, quants gemechs y ardents
flamas d' amor han desplegat sas alas!

Los qui subjectes á sas lleys ja hi naixen,
buscan sa llum, donchs ab sa llum s' avivan:
y contemplant sa encendrosida cara
y s' argentina llamp tremolenca,
es quan sas venas poch á poch s' encenen
y es quan sos llabis abrusants s' uncixen.

Si, la lluna es amor! Ella es misteri,
com misteri es aqueix. Com ho es la vida
que ab un misteri al bres nos posa al naixe
y al anarsen' del mon, nostras despullas
en lo misteri d' una tomba 'ns deixa.
Es misteri l' amor. Amor, ets lluna!

Perçó á tú venen las miradas febles,
cendras d' un foch que va éstingirse un dia,
á pidolarte ab esllanguida ullada
un raig del llum ab que l' amor revivas;
perçó á tú venen ab mirada encesa
los que d' ardent amor passan la febre.

Y es perçó, si, també, porque afollada,
puig del cucut ha ressonat al pati
lo cant pausat y l' ha sentit y prenlo
per un senyal d' amor antiga y dolça,
es perçó, si, qu' esporuguida Imelda,
d' una finestra las vidreras bada.

Y treu lo cap y escolta y 's foraboca,
y al peu del taronger, al clar de lluna
veu qu' un romeu, alsant un bras, fa senyas.
Compren aquestas. Entra á dins y torna.
Prima cordella deixa aná' ab greu ansia.
Prenla 'l romeu y un pergamí hi subgecta.

Plega 'l cordill y 's fica á dins la noya.
Entra 'l romeu del taronger á l' ombra.
Al lluny, d' un monestir se sent com cridan
al primer res la veu de las campanas
y en lo cim dels marlets de la gran torra
s' ou de la xuta 'l cant asprós y tétich.

Mentres tant dins sa cambra y al llum débil
d' una llantia, ab las mans que li tremolan
desplega, Imelda, 'l pergamí y llegeixlo.
«Amam, cor meu; li diu l' escrit, jo t' amo.
Sigam fidel y tú serás ma esposa.
Nostres amors coronará la ditxa.

Lo brot de murtra qu' aquí dins t' envio
parteixlo en dos. L' un, per recort te 'l guardas
Retórnám l' altre, que 'm dará coratge.
Fesli, tú, un bes y, ell me farà invencible.
Confia ab mi, com sempre ab iú confio.
Resposta dona al qui ma lletra 't porti.

*Prega al Senyor que nostr' amor ampari.
Pensa tú ab mi com sempre ab tú jo hi penso.
Si has sufert molt, t' espera gran ventura.
Lo jorn del goig cuyta-corrent s' acosta.
¡Adeu, cor meu! Est pergami jo envejo;
sent en tas mans, ton pols sentirà batre.*

*L' ardent alé del teu respir mouralo.
y tal volta 'l panteig de ton pit jove,
enamorat y cast, deixaràl' tebi
si, al pensá ab mi contra 'l teu cor l' apretas.
Adeu, amor. Guarda aquest brot que 't dono.
Jo t' aymaré fins á morir. ¿M' estimas?»*

Llesta parteix lo brot de murtra, Imelda.
Resposta escriu al qui son cor cautiva.
La tira abaix. Lo pelegrí l' aplega.
Del finestral l' ampla vidrera 's tanca.
Se fon lo pelegrí. Brilla la lluna.
Tot es quietut. No més la xuta canta.

.....
Ja llu l' aubada. Del castell abaixan
lo feixuch pont y barrejats lo petjan
los que al defora sos quefers hi tenen,
pastors, vaquers, porquers, llenyayres, mossas
y entr' ells lo pelegrí que torna á emprendre
de son camí la interrompuda marxa

Ell y l' Andal y 'l jay, tots tres caminan
y 'l jay, parlant de la cansó 's recorda.
—¡Quant me dol, diu, qu' aquella cansó antiga
del tot ben be per vos no fos sabuda!—
Y, 'l pelegrí, com qui li esmentan cosa
que li es plahent, aixis mateix responli.

—Oh! y que ve be que me 'n parleu! Quan era
á nit tot sol dins de ma cambra, encara
altra posada he recordat jo d' ella.

La que segueix al tros que vaig cantarvos
LA RENAIXENSA.—Any XX.

—Cantáula donchs boy caminant, fa 'l jayo,
y 'l pelegrí pera compláurel' canta;

L' herba n' ha trobat
qui no 'u presumia
al peu del castell
en terra molt prima.
Ja 'n cull un brotet
lo més vert qu' hi havia.
Lo du al cavaller
qu' espera y se frisa.

*Pel mal del amor
es gran medicina
la murtra de Nuch:
de mort torna á vida.*

Y al'sé á n' aquí, tot mitj rihent y ab ayre
d' hom satisfet de sí mateix, exclama:
—¿Vritat que may n' heu sentit cap com eixa?
—Oh, no!, fa 'l vell.—Y si fidel memoria
tingués encara, mes la fi 'us plauria.—
Y pren comiat y un curriol agafa.

Y mentre 'l jayo y lo pastor fent vía
tot parlant d' ell pel cor d' un bosch s' endinzan,
ell, rioler, vessana avall travessa,
entonant ab veu alta la tornada
que, sentida de lluny, més enamora:
«La murtra de Nuch, de mort torna á vida.»

(Del romans CAP DE FERRO.)

*
* *

Si Deu me volgués ohir
aquest fora 'l meu sentir:
Sobre ma tomba una creu
ab las barras catalanas,
y á n' á la banda del peu
quatre violas boscanas.
Per dosser un gran desmay
hont l' aucell hi fes son niu,
y 'l meu nom en curt espay
com á tot recort del viu.
Si 'm volgués escoltar Deu,
aquest fora 'l desitx meu.

F. P. BRIZ.

EN LA MORT DE 'N
FRANCESCH PELAY BRIZ

Quan al comens de l' arriscada lluyta
moren los capitans, si l' host es feble,
la por rendeix los cors, y, esparverada,
enrera fuig deixant pel camp las armas.
Mes si una idea noble es qui l' alenta
y es la Fé qui l' empeny á la victoria
de sa dissort sap trauren nova forsa
puig sempre té capdill qui té bandera.

Per ço l' ardit jovent de Catalunya,
l' estól format per deslliurar la pátria
del urpeig de las grapas forasteras,
quan un de sos campeons baixa á la tomba,
honora son recort seguint la vía
per hont sa má certera l' impulsava,
y més confiat que may lo pas avansa
ab nou vigor refent mellor sos rengles.

Trista sort, dura ley! Per sempre 'ns fugen
los que á honrá á Catalunya 'ns ensenyaren!
Pero si es ley de Deu per qué plorarla?
Per qué negá á la terra lo que es d' ella?

Sos esperits somrients ja 'ns acompanyan
formant lo nostre exercit d' ultratomba
que á Deu pregan la *màrtir* redimeixi
y desde 'l cel nos guian y encoratjan.

Morí la flor mes no 'l perfum. Encara
d' En Briç ressona la fervent paraula
y 'ls cors fá batre la remor brunzenta
dels cants que brollan de sa férrea lira.
Encar pels vents rodolan las esparsas
del poeta que avorri la tiranía,
y 'ls crits del entusiasme encara enrotllan
l' apóstol de la nostra renaxensa.

Sa vida fou la pira consagrada
á honrar lo dret y abatre la injusticia,
y son ídol, son nort, son Deu, sa musa,
fou en tot temps la pátria catalana.
Per ella sols visqué en eterna febre,
per ella foren tots los tons del arpa;
contra sos enemichs aspres com l' odi,
mes dolsos com l' amor pels que la honraren.

Ell resseguí 'ls ascons de las masías
per arrancar cançons qu' en oblit jeyan,
y escorcollá las fullas de l' historia
per fer reverdir llors que ja 's marcian;
cantá de l' Orient l' épica gesta
y, profeta inspirat, glórias futuras,
en un ram de recorts y d' esperansas
lo vinent y 'l passat lligá ab bells llassos

Ell de la lira 'n feu enginy de guerra
y ab la tendre balada, oda armoniosa,
drama agitat, romans, poema ó novela
per tot lluyta, guerrer de totas armas,
y entre l' espessa selva de sas obras
la fresca joventut palpitá sempre
de fecundant catalanista sava
que devora 'l jovent com font de vida.

Ell fuetejá 'ls traydors ab ira santa,
ell recomptá los fets de nostres héroes,
y lloá al *foner* que nostre rey venjava,
y á la gloriosa mort d' En *Bach de Roda*.
Ell evocá á la pátria que per morta
tenian tots, mostrantnos sa bellesa.
Cóm plorar mort á qui guanyá tal gloria?
¡No pot morir qui ressuscita als altres!

Qué hi fá, qué hi fá que sa terrenca argila
la pols confonga y la materia 's perde?
¡Més lluhu lo sol com més al lluny se 'ns mostra!
Trista es la mort per lo qui al mon s' aferra
y, avar de sos tresors, no 'ls creu un somni,
mes pel que fuig d' aquí, rich d' esperansas
lo cos es fum que passa y s' evapora
l' ánima es foch que té durada eterna!

No ha mort, no, per nosaltres lo bon mestre
que ni malalt y trist no 'ns oblidava,
y ab trémol pols, la llum dels ulls perduda,
si bé la de sa ment més que may viva,
dictava 'ls últims cants de sa existencia
com testament sagrat en que 's consigna
la divisa mateixa venerada
que seguirém en aquest mon y en l' altre!

Per ço, Mestre volgut, será á tota hora
lo teu recort constant per tots nosaltres
com la llántia fidel de ton sepulcre,
sens que l' apague 'l temps ni 'ls vents furiosos
y 'l dia en que será la pátria lliure,
(y Deu qu' es just l' ha de lliurá en sent l' hora),
los que veurán *nostra promesa Terra*
ton nom sobre 'ls altars vindrán á honrarne.

J. FRANQUESA y GOMIS.

DISCURS DE GRACIAS

DE

D. FRANCISCO MASPONS Y LABRÓS

Lo sentiment més agradable del cor es lo qui mou en eix instant ma paraula. L' amor y gratitut envers eixa societat que tant solemne com afectuosament acaba d' honrar al qui fou en vida cunyat meu, al escriptor sempre entussiasta de Catalunya; com honra sempre á tot quant enalteix á la nostra terra.

Mes, com segons ha dit molt bé lo nostre amich Riera, l' amor vá unit sempre ab lo dolor: adolorida es la mia ánima.

L' heu conmosa fentli passar devant seu tot un mon de recorts d' infancia, d' ilusions de juvenesa, d' aspiracions, esperansas y desitjos d' edat ja més madura; y en mitj de tots ells, com embolcallantlos en una sola idea, se m' hi ha aparegut un tros de la meva sanch meteixa, la meva germana.

Y he buscat consol en los recorts de pátria y d' amor á Catalunya y he gosat sentintvos fer justicia á aquella ánima honrada, á aquella voluntat indomable, com acaba de dirvos vostre dignissim president, á aquell cor enterament donat á la nostra terra, entussiasta fins al extrém d' ella, que per ella sols anhelava y, vivia; y, sentintme enardit, una altra tomba també s' es oberta á mos peus, la de un germá amantíssim, qui jau en aquella embolcallat, per gracia vostra, ab los plechs de la bandera catalana.

No estranyeu, donchs, que ma veu sia conmosa. Perdonéuli, perque

com més ho es, més agraïda. Y vos ho dich ab tota franquesa: fins lo dolor que m' heu fet venir vos agraïxo. En ell es ahont més se vigorisa sempre la nostra ànima, y donchs ja que avuy es en greu dolor y per molts motius la nostra Catalunya, templeu en ell vostres esperits, vosaltres en qui encara bull la sanch de la juvenesa, y de segur que un dia vos ne será ella agraïda, com ara jo, en nom meu y de tota ma familia, agraïxo á tots los qui heu tingut á bé assistir á aqueix solemniat acte, y sobre tot á eixa entusiasta Societat que l'ha dut á terme, la mostra d' amor y carinyo que á favor de lo de tots estimat, en Briz, acabeu de celebrar en esta vetlla.

LA BRUIXA CREMADA

RONDALLA POPULAR SUECA *

UNA vegada en una montanya coberta de bosc hi vivia una bruixa, á qui agradava molt menjar carn de noys. Per aixó acostumava á posar en la teulada de sa casa formatges, per atraurer á las criaturas que passessin per allá vora. Tot seguit que n' agafava alguna, la rostia al forn y se la menjava.

No gayre lluny vivia un pobre llaurador, que tenia un fill y una filla. Com á la casa no hi havia res pera menjar, digué un dia lo llaurador á sos fills que anessen al bosc á cercar alguna fruyta menjivola. Los fills se'n hi van anar y al fi arrivaren á una montanya molt alta. Veuhén una caseta y en la teulada una pila de bonichs formatges. Com aquestos feyan tant goig y ells passavan tanta gana, lo fill y la filla van tenir consell.

Lo noy fou lo primer de probar fortuna; s' enfilá á la teulada pro-

* Los literats suechs Olof y Steffens publicaren en Stockolm una collecció de rondallas, conservanthi tot son estil popular. De la traducció alemanya de B. Turkey hem prés aquesta senzilla y bonica mostra de la literatura del poble suech.

curant no fer soroll. Mes la vella sentí 'l trepitj y cridá: «¿Qui es que 's passeja per la teulada?» Lo xicotet respongué ab veu argentina: «¡Som petits angelets de Deu, petits angelets de Deu!»—«Donchs passejeus'hi en pau», digué la bruixa. Y 'l noy agafá un pilot de formatges y baixá, sens cap dany, y se 'n aná ab sa germana.

L'endemá, ells que tornan á la montanya y la noya vá empenyar-se en pujar á la teulada ab son germá, per més que aquest s' hi oposava. Quan foren á dalt y comensavan á agafar formatges, cridá la bruixa: «¿Qui es que 's passeja per la teulada?» Y 'l noy respongué ab veu prima: «¡Som petits angelets de Deu, petits angelets de Deu!» Mes la noya no vá sapiguer callar y afegí: «¡Y jo, jo!» Llavors la bruixa ab sos encantaments feu ensorrar un tros de la teulada, y tots dos van caurer dins la casa.

«Si, es veritat que son petits y hermosos angelets de Deu» deya la mala dona quan los pobrets queyan pel forat del sostre. «Y que 'm vindrán bé!» «¡Are tindré un bon rostít!» Y dirigintse á ells, afegí: «¿Cóm ho fá la vostra mare per matar los porchs?»—«Los mata ab un ganibet» digué la noya. «No» corretgi son germá «los escanya ab una corda de cánem».—«Aixís ho faré jo també» vá dir la bruixa. Y pren una corda de cánem y lliga 'l coll del xicot; aquest caygué á terra com si estés mort. «¿Ja ets mort?» preguntá la vellota.—«Si» contestá ell.—«No», replicá la bruixa, «si fosses mort de veras no parlarías pas».—«Jo parlo perque la mare té la costúm de no matar als porchs fins després de haverlos engreixat» digué 'l noy.—«Aixís ho faré jo també» digué la vella.

Y agafa als noys y 'ls portá al estable. Llavors vá preguntárls' hi: «¿Cóm engreixa 'ls porchs la vostre mare?»—«Ab brisa y blat de moro» contesta la noya. «No, los engreixa ab nous y llet dolsa» corretgi son germá.—«Donchs aixís ho faré jo també».

Un dia la bruixa se 'n aná al estable, pera veurer si 'ls dos germanets estavan prou grassos: «¡Trayeu lo dit per aquest forat que vull veurer si vos haveu engreixat!» La noya volía fer lo que deya la vella, mes lo xicot l' apartá ab una empenta y feu passar pel forat una estelleta. La bruixa la palpá y trobantla tant seca digué: «Oh! encara esteu massa magres, tinch d' engreixarvos alguns dias més.» Y 'ls hi doblá la recció de nous y llet dolsa, aixís es que ells may havian tingut tan bon menjar.

Al cap d' alguns dias va tornar la bruixa al estable pera veurer si ja estavan grassos: «¡Trayeu un dit que vull veurer com esteu de carn!» Lo noy va tréurer un tronxo de col que havia trobat á terra;

y la vella 'l tallà ab un ganivet. Llavors pensà que ja estavan á punt, los tragué de l' estable y se 'ls emportá cap á una cambra ahont hi havia lo forn encés, y tot estava preparat pera rostirlos.

«Are» digué la bruixa «que 's pose un de vosaltres sobre la pala de ficá 'l pa al forn, y tot anirá d' alló millor.» La noya que era una tonta, volia posarshi, mes son germá l' apartá, y ell mateix se posá sobre la pala. Pero cada vegada que la vella volia ficarlo al forn, ell feya de manera de caure á terra, de modo que ella al fi va enfadarse; mes lo xicot que era molt aixerit, sapigué enganyar á la bruixa dibentli que s' hi posés ella y que d' aquesta manera ell apendria de ferho bé. La bruixa va fer lo que li demanavan, es á dir, va sentarse sobre la pala; pero ¡plás! lo xicot va ésser amatent, agafa la pala, fica la bruixa al forn y tanca la portella.

Los dos germans van agafar tots los formatges y tot lo demés que tenia la vella, y tornaren bons y alegres á casa seva.

Pero jo no sé de cert si la vella quedaria ben rostida, porque segurament ningú haurá obert la portella pera véureho.

C. B.

¡Cóm arrivan á ma aurella
las remors d' aquesta nit!
¡es tan freda y es tan bella
ab sos cants y son brugit!

Se transporta ma memoria
y 'l meu cor trist y confús
á la benehida historia
del Crucificat Jesús.

Y ma pobre juvenesa
altre cop torna á pensar
en los jorns de l' infantesa
que tan promte 'm van deixar.

Dias bells en que s' humilla
enternit lo bon creyent
y ab una cansó senzilla
s' obre 'l cor més ignocent

Dias bells, avuy encara
feu que sigue amant y bó

mentres torna per ma cara,
devallant un tendre pló'.

Al dolor que m' engrapava
l' escupí com á un tirá,
l' esperansa que 'm dexava
sols va ferme flectomá'.

Ara un xich de poesia
ve á trovar ma joventut
com la mare arrivaria
vora 'l fill sol y abatut.

Com la font qu' ha revinguda
es avuy mon cor malalt;
l' ánima es ja conmoguda,
¡vetaquí lo meu Nadall!

Ja la Venus amorosa
arrivada es als vergers,
á aspirar la deliciosa
dolsa alé dels violers.

Com l' hivern al despedirse
ha ternat als tronchs l' abrich,
com hi veu rejuvenirse
fins al arbre mes antich;

inspirada y eternida
dels seus ulls axeca 'l vel
y son ánima ha vestida
ab aspiracions de cel.

Axis pura vuy amarte,
dolsa Venus del meu cor,
fora dels salons trovarte
hont te duya la tardor.

Ab tu lluny dels cortinatjes
y dels cants d' hivern festius
admirar vuy los ramatjes
y 'l text senzill dels nius.

Vora d' un aucell que nia
jo 't vuy veure sospirar;
¡oh quin temps, amada mia,
per sentí y per estimar!

*
*
*

En las nits de primavera
¡com sospira desvetllat
aquest pobre aucell qu' habita
ton verger assahonat!

Decantada en la finestra
te l' escoltas dolsament
y ell ab sa veuheta trista
t' ompla 'l cor de sentiment.

Exas notas sense lletra
son las notas del amor;
las adorna 'l clar de lluna
y las rosas ab sa olor.

Son las bellas serenatas
del tendrissim rossinyol,
vora 'l llit de quatre brossas
que per ell escalfá 'l sol.

A ne 'l pobre aucell que vetlla
mentres treuhen fló' 'ls lilás,
si m' estimas, vida meva,
cada nit l' escoltarás.

ALFONS M. PARÉS.

CONJURI

No pots trovar, malgrat que cerques,
Ni benestar, ni pau, ni goig;
Calmós xaloch ha d' ésse' oratje
Pera ton cor.

Puig tant feixuch es per mí, oh Lídia,
Lo pés maleyt de ton perjur',
Que á mon voler, lo sol, sens dupte,
Fondrá sa llum.

J. BAUCELLS PRAT.

LO PRIMER AMOR

En lo fossar hi ha una llosa
qu' es la tomba d' una nina,
hont las violas hi creixen
totas plorosas y tristas.

Fá tres anys qu' en lo mon era
poncella plena de vida,
mes un sol bes de la mort
robá de dos cors la ditxa.

Sobre aquella tomba freda
prega un jove per sa aymía;
tot resant plora y jemega,
com tórtora mal ferida.

De la llosa deixa sobre
corona de semprevivas,
teixida de cent recorts,
que son per son cor espinas.

Allí ab dolsa pau reposa
sa ilusió, la més divina,
son primer ideal d' amor...
¡L' amor que may més s' olvida!

EMILI PASCUAL.

QUADROS AL VIU

UNA DIDA COM N' HI HA MOLTAS

I

ONEIXEN vostés á en Manelet Vilabella? Pochs joves hi ha com ell en Barcelona y no gayres fora d' ella per que 's pot dir que te totas las gracias.

Es bó com lo pá, no te historia, y, ab tot y sos vint y cinch anys, es encara un nen. No es que li manqui talent, sino que s' ha criat sens tenir més company que son pare, y, perque no caigués en tentació de ser un calavera, se li permeté casarse als vint y tres anys ab una noya jove y hermosa, bona com ell y que no tenia altre defecte que lo de tenir la seva mamá un poch batxillera.

En Manelet es un jove guapo, elegant, molt fi, rich y actiu, portant ab son pare lo negoci de la casa.

Quan en Manelet se va casár, la mamá de l' Adela, la afortunada esposa del jove, exigí que sa filla visqués sola ab son marit, á lo que se conformaren los pares d' en Manelet, pero no per aixó deixá la mare de l' Adela de anar á totas horas á casa sa filla, abont, á voltas, feya á son gendre més nosa que servey.

LA RENAIXENSA.—Any XX.

Casats per amor en Manelet y l' Adela, son matrimoni fou un idili. Avans de cumplir l' any del casament vingué un angelet ros com un or, que segons l' Adela era lo retrato del jove, mentres en Manelet veyá en l' infantó las hermosas fesomias de sa esposa. Alló de si es maco com tu y de si es hermós com tu, era la conversa continua del jove matrimoni conversa que acabava hesant los dos al angelet ros que Deu los habia donat. Per ser tant bonich y no trobant cap nom que li anés prou bé per sa bellesa, li posaren á las fonts lo nom de Jesús, lo més bell de tots los noms.

L' Adela criará 'l nen, digué donya Ana, la mamá de 'n Manelet.

¿Qué diu Senyora? contestá donya Lola, la mamá de l' Adela? ¿Se figura vosté que ma filla es una qualsevol? Qui cria avuy á sos fills, passat de las donas dels jornalers? ¿Qué vol que la noya d' aquí á un any fassi fastich al seu marit, desmillorantse ab las malas nits y cuidados que porta lo criar á las criaturas? No crech que á casa de vostés ni á casa meva manquin diners per pagar un didatje. Donya Ana no replicá, y, usant de prudencia, se cercá dida per més que l' Adela tenia llet per criar duas criaturas y tingué de pendre l' aixarop de las cinch arrels, se va tenir de fer unturas de mantega y degué pendre deu mil begudas y ferse emplastres pera perdrer la llet.

L' endemá vingué una dida cama-lluenta arribada de la terra del poch pá que habia deixat á la seva terra al fill que habia parit, encarregantlo á mans estranyas pera poder ella guanyar un bon salari y darse bona vida á ciutat sense tenir de anar á buscar llenya, cuydar de la casa y aguantar de tant en tant alguna somanta del seu marit quant alguna vegada venia borratxo á casa.

La dida digué que venia de prop de Lleyda, que era de bona casa, que 's deya Pepa Camps, que son marit era un bon hereu, pero que habent renyit ab sos pares l' havian deixat al mitx del carrer, y que sens aixó ella no hauria deixat al seu xiquet pera criarne un altre.

La dida, segons costum, vingué ab la roba de l' esquena y demaná dotze duros pel didatje á mes de roba per vestirse y regalos.

Ab aqueixas condicions per are se conformava á criar lo Jesuset.

Se regatejá, pero no se 'n tragué res, perque la dida digué que una Marquesa que estava á l' Ensanxe ja la volia per aqueix preu, y que además li prometia que sempre la portaria en cotxe, pero com que volian vestirla de passiega y ella no volia fer carnestoltas, per aixó no acceptava aquellas condicions.

Donya Lola, enamorada de la dida que era rabassuda, xata y més lletja que las tarascas del Park, s' avingué á tot, y la dona quedá instalada en la casa y comensá á donar mamar al nen.

Quan se 'n anà á dinar, l' Antonia, la vella cuynera que habia vist naixer á en Manelet, quedá maravellada de veure menjar á aquella dona. Ni la fam de Madrit era comparable ab alló. Aquella boca semblava lo forat del correu, que, per més que s' hi tiri, sempre queda ab la boca badada. L' Antonia se feya creus ab la ma dreta y ab la ma esquerra y deya de baix en baix: aquesta dona devia naixer al any de la fam.

L' Adela provehi de roba blanca á la dida y Donya Lola sorti pera comprarli roba de sobre.

—¿Per qué no podriau vestirvos de passiega com are s' estila, deya ab sentiment Donya Lola?

—Aquella roba no 'm poria servir, contestava en son llengatje la cama-lluenta, y en lo poble semblaría una disfressa, y l' altre roba me la poré emportar. —Per lo tant tingué que ferse lo que volia la dida y se la vesti de pagesa ab sas bonas faldillas de llana, bon gipó de seda, mocador de pita al coll y mocador de punt brodat blanch al cap, lo qual la feya tant lletja que la cambrera deya que pareixia impossible que aquella mala fatxa hagués trobat qui s' hi casés, puig més pareixia un gos carlí que una dona.

Quan tingui ganas de casarme, deya á la cuynera, me 'n aniré á la terra de la dida que no 'm mancarán partits quant los ha trobat una hermosura com ella.

II

Ha passat un mes, y la dida ja ha tret las unglas. Tipa de talls, res li agrada, y l' Antonia, una cuynera de cap d' ala, no te habilitat per ferli res á son gust, y, si be tot lo dia menja, sempre ho fa ab fastich y de tot las heu.

L' Antonia calla y pren paciència en obsequi al senyoret, al qual estima com si li fos fill.

Un dia trucaren á la porta y la cambrera aná á obrir, presentantse una dona ab faldillas curtes vestida ab lo trajo de la banda del Urgell, pobre y apedassada.

—¿No está aqui una dona que 's diu Mónica, casada ab en Blasi de cal Rosegons? preguntá.

—No sé qui voleu dir, germana, contestá la cambrera: vos habeu errat sens dupte.

— No vaig errada, xiqueta, li digué la urgellesa. La Mónica es la dida d' aqueixa casa.

— La dida 's diu Pepa, insistí la cambrera.

— Cá, si la coneix de tota la vida. És la pubilla del Mas de la fam y s' anomena Mónica.

— La faré sortir, respongué la cambrera y cridá: Dida, dida, veniu que vos demanan.

La dida vingué, y al veurer á la dona que la demanava se torná groga.

— Veu com es ella, digué l' urgellesa á la cambrera, y, dirigintse á la dida, li digué: He vingut á veure't de part del teu home y 'm diu que si 'm pagarás los sis dnros que ell deu al Tano, lo meu marit, y com havem baixat aquí perque no 'ns podem mantenir á Puigpelat, los sis duros nos vindrán be mentres cerquem feyna.

— ¿Qué jo 't dongue los sis duros, Astásia? respongué la dida, ¿Que vol lo Blasi que vaje á robar? Si li vaig enviar lo didatge y tots los diners que tenia...

— Ja m' ho va dir ell contestá l' Astásia, pero diu que los Senyors ja te 'ls donarán.

— Jo no 'ls demanaré.

— Donchs jo no 'm mouré d' aquí sense cobrar.

— T' estarás fins al dia del Judici.

— Si; donchs ho veurém, cridá l' Astásia. Despres que lo Tano va deixar los sis duros al borratxó de ton marit, que may te res perque es un drope y jo he tingut de venir á perdre la vergonya per demanarlos, pensas que me 'n aniré ab las butxacas vuydas? No ho creguis pas. Pagam los sis duros, estafa, mala dona, gandula, lladre de la meua sanch!

Al sentir aquells crits, l' Adela se dirigí á la porta y digué: ¿Qué es aqueix escándol á casa meua?

— Aqueixa dona que 'm deu y no 'm vol pagar cridá l' Astásia.

Me deu sis duros, afegí plorant. Jo so una mare de familia y 'ns morim de fam y ella, farta, ja no vol pagarme los suors del meu marit que 'ls va deixar al seu home que es un borratxó y un gandul y no 's recorda de las vegadas que á casa meua hi ha apagat la fam y de quant la vaig curar quan en Blasi, lo seu home, li va donar l' ultim fart de llenya. —

Al sentir aixó, á la dida li vingué com un accident y comensá á cridar.

L' Adela digué á l' Astásia que s' esperés un moment y torná donantli los sis duros.

—Vosté es una bona senyora, digué la dona, mes la Mónica no mereix res. Ja sabrà qui es ab lo temps. Deu li pach, Senyoreta, Deu li pach, y se 'n anà mentres la dida plorant cridava: Mala bestia, bor-ratxa, me la pagarás. ¡Ferme veure en aqueix afront! Qui havia de dirrho! Y plora que plorarás.

—Teniu dos noms, dida, observá la cambrera. A Barcelona vos anomenan Pepa y á Puigpelat vos diuhen Mónica. En qué quedem?—

Y la jove reya com una boja.

La dida no contestá y continuá anomenantse Pepa.

Los sis duros no entraren en lo comte del didatje, y no se 'n parlá més.

Mentres tant la Carolina, la cambrera, se feya un tip de riure ab la cuynera.

—Ve de casa noble la dida, deya la Carolina. Es la pubilla del Mas de la fam, casada ab l' hereu de cal Rosegons.

—Aixís no es estrany que hagi baixat á Barcelona á criar, respongué la cuynera: perque pensaria: á casa plego lo llit ab una puntada de peu. Y se posá á cantar:

Lo marit que m' han donat
te casa molt ben parada.
Cada dia fa 'l cuynát
ab un' olla foradada.
Te una taula y un morté
y una payella també
xafada, xafada, xafada.

La Carolina se moria de riurer.

III

Estava un dia l' Adela arreglant un vestidet pera calsar al nen, quant comparegué la Carolina que venia de fora casa pera portar un recado y digué ab misteri: ¿No sap, Senyoreta, que l' home de la dida es á Barcelona?

L' Adela se torná groga y preguntá: Com ho saps?

—Aquella cama-llueta desvergonyida que vingué á esvalotar á la dida per los sis duros m' ho ha dit, afegint: Ja cal que 's previnguin los senyorets que may tindrán repós, y del Blasi ne tindrán sempre un pobre á la porta, perque es dropo y borratxo.

Jo li he preguntat si feya molts dias que era aquí 'l didot y m' ha dit que feya mes d' un mes y que diumenje anava á passejar ab sa muller.—

L' Adela quedá ansiosa, mes no digué res,

Pochs dias després lo Jesuset no s' trobá molt bé, y venint á preguntar de part de Donya Ana per lo nen, la cambrera de dita senyora demaná veurel.

Aquella cambrera era una dona viuda y ja de mitja edat. Veyent al Jesuset digué á la Adela: Me sembla, senyoreta, que aqueix nen pert molt, y que s' amagreig. Per mi la dida no te prou llet. He tingut sis fills, senyoreta, y sé lo que es criar.

L' Adela comunicá á la seva mamá las sospitas de la cambrera de donya Ana, pero donya Lola, enamorada de la dida, li digué que no cregués res. La Victoria, la cambrera de donya Ana, afegí donya Lola, es una trapassera y may ha pogut veurer á la dida. Ja ho sé jo, pero ab tot jo li preguntaré á davant teu.

—Es que, mamá, 'l didot es aquí y la dida s' ho ha callat, observá l' Adela.

Se crida á la dida y se li comunicaren las sospitas que 's tenian. La dida se posá á plorar y á cridar.

—Si tenen por que 'ls enganyi al xiquet ja me 'n aniré á casa d' aquella marquesa que 'm va tant al derrer. No cal amo per forza ni mosso per forza, y si m' he callat la vinguda del Blasi es que ha vingut aquí perque la Senyora Marquesa de l' Ensanxe m' ha fet dir que si jo hi anava per dida lo pendria á ell per cotxero.

Al sentir aixó Donya Lola y l' Adela se tornaren grogas, pensant que lo nen quedaria sense dida.

—Y deixariau al nen, pregunta ansiosa donya Lola?

—Ja veurá Senyora, digué la dida ab ganseria, com á casa no hi portan res, lo Blasi vingué aquí per veurer si trobava feyna, y si la Marquesa lo posés de cotxero tots menjariam y are ell se mor de gana...

—Be, be, digué espantada donya Lola: ja veurem de manera de que en Manelet emplehi al vostre marit y deixeu estar á la Marquesa.

La dida se 'n aná contenta, y donya Lola se vegé ab son gendre demanantli un lloch pera poder colocar al didot.

—Vosté creu, mamá, digué en Manelet que es veritat tot lo que diu la dida y que aqueixa marquesa del Ensanxe existeix?

—Vaya si existeix digué Donya Lola.

—Donchs deu tenir moltas ganas de volcar la tal marquesa, con—

testá lo jove, perque, segons he sentit á dir, l' home de la dida es un borratxo y á un cotxero borratxo no li fiaria jo las mevas costellas. Bá! bá! mamá, no sigui tan criatura. No cregui aixó.

Mes la sogra insistí; l' Adela també y per fi lo didot fou colocat per mosso á la casa, si be que no era bó pera res tenintlo á menjar y á dormir y essent lo que vulgarment se diu lo veritable home de la dida.

IV

Lo nen paregué que s' havia posat millor, y la dida per no tenirlo sempre lo portava á casa donya Ana, la seva avia, hont la vella cambre-
ra lo tenia sempre. Lo més estrany era que l' infant prenia tal carinyo á la Victoria que al véurela ja se li tirava al coll y no volia anar ni ab la dida.

—Que li dona cervell de gat, deya l' Adela á la vella cambrera, que 'l nen sempre vol anar ab vosté?

Pot ser que si contestá la Victoria rient y s' emportava al nen á passejar ab no poch contento de donya Ana, á la cual lo nen també habia cobrat tant carinyo com á la Victoria.

Un dia l' Antonia estava malalta y la Carolina tingué de posarse á la cuina interinament, quan estant l' Adela ab sa mamá sentiren grans crits y vegeren venir á la dida vermella y plorant, dient: —Aquesta poca vergonya m' ha dit morta de fam. Jo no vull soportarho, senyora, me 'n vaig al instant.

—Qué succeheix? exclamá donya Lola espantada.

—Res, senyora, digué la Carolina, presentantse. Aqueixa dona que li habem apagat la fam á casa, perque pera ferli caldo li he comprat un quarto de gallina de la cuixa y no del pit l' ha llsat á sota l' aigüera. Porca, mal fartá, que morirá á l' hospital...

—No ho sent senyora, no sent com me tracta? O ella, ó jo, crida la dida, si no la despatxan me 'n vaig.—

La cambrera digué: Si vostés ho volen jo me 'n aniré, pero á vos, sach de carn, vos veuré captar.

Donya Lola, tement que la dida deixés al nen, consenti en tot, y la Carolina, una noya llesta, neta y treballadora com no n' hi ha d' altre, fou sacrificada á aquella dona vagamunda.

Quan l' Adela ho contá al seu marit, aquest li digué: Que siga l'

última vegada que per la dida 's despatxa á una minyona de prendas com la Carolina. Ara ja está fet.

L' Adela baixá 'l cap y plorá per primera vegada despres de son matrimoni.

L' Antonia s' habia posat bona y s' habia pres á una altre cambre-
ra, si be que no era de molt com la Carolina.

Estava altre vegada donya Lola ab sa filla quant se sentí de nou gran escándol á la cuyna, compareixent al cap de poch la dida y l' Antonia.

—Me 'n vaig, senyoreta; men vaig, cridá la dida. Sino se 'n vá l' Antonia jo me 'n vaig.

—No cal, senyoreta, digué la vella cuynera, ja me 'n aniré jo, perquè per no estar ab aqueixa donota me 'n aniria á presiri á Ceuta.

Lo que jo he patit per ella no 's pot dir y perquè per esmorsar li he donat dos ous ferrats, me'ls ha llensat, quan hi ha tants que no poden menjar.

—Be, qué vol ferhi, Antonia, digué donya Lola, la salut del nen es primer.

—No hi ha res que dir, contestá la cuynera, pero com he vist neixer al senyoret no me 'n aniré sens despedirme d' ell. Y la pobre dona plorant se 'n aná cap á l' escriptori.

Pochs moments després en Manelet, acompanyat de l' Antonia, comparegué.

Lo jove estava groch y tenia los ulls encesos.

—Hont es la dida digué?

—Aqui, Senyoret, contesta ella ab descaro.

—Prengueu desseguida la roba y vos y lo vostre home aneusen al botavant que ja s' han fet prou ximpleries en aqueixa casa.

—Peró y 'l nen, cridá espantada donya Lola, 'l nen se morirá de fam.

—Mentres hi hagi la mamá y la Victoria no 's morirá 'l nen si Deu ho vol.

Aqueixa dona, digué senyalant á la dida, fa mes de tres mesos que está enganyant al fillet, puig no te llet, y la Victoria al veure que 'l nen tenia gara comensá á donarli llet de vaca d' amagat de tothom y quan vegé que ja 'n prenia ho digué á la mamá, la qual ho aprobá y la ajudá. Mes com la mamá no es d' aquellas mares que 's fican allá hont no las demanan no digué res y continuá fent. Aixís s' explica com lo nen estimava més á la mamá y á la Victoria que li donavan l'aliment que necessitava que á aqueixa dona que'l matava de fam.

—Y creu que jo me 'n aniré aixís cridá la dida? No senyor, no, que se 'm pagui lo didatge de tres mesos per cercar criatura.

—Vos habeu dit: l'Antonia ó jo, y com no volem despedir á l'Antonia se 'n aniréu vos, y suposant que tengu aquella marquesa de l'Ensanxe que pren al vostre home per cotxero, ja hi podeu anar desseguida que la tardansa es lo que mata, digué en Manelet, per que en quan al nen mentres hi hagi vacas ab banyas no tenim necessitat de las que no 'n tenen.

La dida se posá á cridar y á plorar, y acudí á la seva protectora donya Lola. Aqueixa digué al seu gendre que tornés á quedarse á la dida que ella ho volia.

Llavors en Manelet se posá á son lloch.

—Mamá, digué: quan me vaig casar ab l'Adela, me vaig casar ab ella sola. En lo casament, han de ser dos: si son tres n' hi sobra un.

—Esta bé, contestá donya Lola; jo hi so de massa.

Y prenent la mantellina, sortí roja y sofocada de casa del seu gendre per la mateixa porta que sortiren la dida y lo didot.

Lo dia següent la Carolina tornava á casa y no rigueren poch ab l'Antonia y la Victoria de la pubilla del Mas de la fam y l'Hereu de cal Rosegons, richs propietaris del terme de Puigpelat.

Cinch mesos despres d' haber sortit de casa en Manelet la dida, doná aquesta á llum á un noy, lo qual enviá á la seva terra, y se posá á criar per altri, mes sembla que no li aná tant be, puig mitj any més tart la vegeren pobre y miserable captant per Barcelona.

L' hereu de cal Rosegons fa com la seva muller; mes com te lo vicci que te, sovint se 'l veu fent esses pels carrers de la ciutat, acompanyat de un regiment de canalla.

Potser se cregai exagerat lo tipo de aquella dida, pero es exacte y no es creació del autor, sino una persona de carn y ossos que encare es viva.

Si 'ls digués lo veritable nom de 'n Manelet no mancaria qui 'l conegués en Barcelona y altres punts de Catalunya.

En Manelet ha tornat á ser pare y l' Adela allissonada per donya Ana cria una nena hermosa com ella y la cria molt be.

Donya Lola ha tornat á veure á sa filla. No s' hi ha oposat son gendre, pero ab sa cara seria ha significat á sa sogre que en aquella casa no necessitan cap mestre de ceremonias. Aixis es que donya Lola á casa sa filla may més s' ha tret ni 'l sombrero ni la mantellina.

En Manelet y l' Adela son ditxosos tant com pugui serho qualsevol en aqueixa humana vida.

A MOS FILLS

JOAQUIM, ROSETA Y ANTONIA.

I

Me sembla mentida
com ha pogut ser
que, la llet als llavis
y 'l cos no encar fet
brotada tan tendre
me vaja fent vell.

Ja 'ls tres, piuladissa
joyosos 'neu fent
perque, sent jo canya
me crega nohué
sentint en mas brancas
cantar los aucells.

Talment es un somni!
L' amor d' aquell temps

L' espós á la esposa
lligar ab tres mes
sense gelosias,
tristors, ni recels!

Sentir que ma vida
no esta en mi no mes,
sino mitx partida
ab qui os dá sa llet
y com trossos nostres
en vosaltres tres.

Axi 'm crech mes home,
mes brau, mes ferreny!
Quant mes brancas posa
lo roure, es mes bell,
la soca mes doble
mes grans sas arrels.

II

Quiscun de vosaltres
nostre cor te pres
ab dolsas cadenas
dintre del cor seu!
Que 'l tronch y la branca,
tot ve á se 'l metex!

Petitons encara,
vostre xerrotetx,
preguntas, respostas,
tot hermós nos es,
veure 'l cor que 's forma
y lo cos que creix.

Poncelletas tendres
que nosaltres dem,
¡si nos plau la flayra

que com nostra es!
de la flor las tintas!
son perfúm de cel!

Mirant sempre en l'ayre
sempre 'l cel veyem
á través la rexa
que vosaltres feu
y pren color vostre
y en vosaltres es.

Y un torrent de vida
va de soca á arrel,
si com sava puja
baxa en ombra fet:
si manté la sava
l' ombra be enfortex.

III

Mes ay! tal com l' arbre
sas fullas despren
quan l' hivern arriba,
també vindrá un temps
de hivern per nosaltres...
quan nos dexareu.

L' un per fer carrera,
altre casament,
per amors novellas
s' irán los aucells,
abandonant l' arbre,
dexant lo niu fet.

Soca ja arrelada
trasplantar no 's deu,
y, brancas caygudas
y lo fullam sech

que farà la soca
si sos goigs no té?

Del camp de la vida
semblarem talment
roure que s' hi dexe
pera fer son fet
com recort dels avis
y lligam dels nets.

Sens brancas, ni fullas,
ni sava, ni res,
restará una soca
vigorosa y ferm
mirant al lluny sempre
cap alli hont sereu.

IV

Pero no! en que sia.
qu' al sentir l' hivern
—l' hivern de vellesa—
emigrants aneu,
que la fulla caygue
com s' en va l' aucell,

Vindrá també un hora
de florits novells;
nova primavera
fará que torneu,
les flors á la branca,
al niu los aucells.

Vindreu, per contarnos
que lluny de sa arrel
la flor blanca posa,
borrona y florex,
l' aucell que altre branca
trobá en que niu fer.

Vindreu, y la soca
d' hont tanys vareu ser
honrareu, ja vella
portantli los nets,
los fills que vosaltres
d' altre lloch dureu.

Ja vella la soca
morir no sab greu,
si encara la enrondan
cantant los aucells,
si las flors que lleva
li donan encens.

ANTON M. FONT BOTER.

11 Mars 1889.

CLAREJA

Brilla sols l' estel del dia,
xarroteja l' aucellada,
y la brisa matisada,
brancas mou.

Van á plassa las fadrinas,
lo pagés empunya l' eyna;
que quan arriba á la feya,
trenca 'l jorn.

Plata es la rosada,
banyada pel sol;
y dols flayre escampa,
lo fresch ventijol.
Gronxan las branquetas,
dels aucells lo niu;
que ab sos cants alegran,
las voras del riu.

Tot ab goig vida recobra;
sol ixent flors tornassola;
y sa rosada aureola,
fa brillar.

Herbas, arbres y flors besa;
y ab son bes, tot s' enmiralla;
y la gent, pels camps devalla,
tot cantant.

JAUME CASAS PALLEROL.

Qué son les glories? Mentida.
¿Qué son les ditxes? Engany.
Somnis dolços de la vida
de que 'ns despert la ferida
del fibló del desengany.

¡Ah! ditxós qui les parpelles
tanca per veure després
los ángels y les estrelles,
puig d' aquestes maravelles
no 'n despertara may més.

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

L' ADRÉS DE BRILLANTS

JULIA y Ricardo forman un matrimoni admirable. En los círculs de la societat més distingida, son la enveja, en lloch de ser l'exemple de las sevas coneixensas. Quan se parla de casaments felissos se 'ls cita sempre, si be son pochs los que 'ls imitan.

Los esmentats marit y muller, están enamoradissims l'un del altre y no obstant y fer ja alguns anys que viuen sacramentalment units, sembla que encara 's troban baix la deliciosa influencia de la lluna de mel.

Ell es fabricant; ella filla d' una familia acaudalada. Ricardo no te altra aspiració que complaure tots los desitjos de Julia y Julia no pensa en res mes que en agradar á en Ricardo.

Per cualsevol motiu, per la més petita causa, lo marit regala á sa muller: are un anell, perque compleix anys; are un brasselet, perque 'ls celebra ell, are una agulla de pit, perque es Pascua, unas arrecadas, perque es Nadal: en fi no hi ha festa ni aniversari que pera Julia no vagi acompanyat d' algun pres nt, que no sia una delicada mostra del gust artistich dels artifices barcelonins. Ben be podria Julia compondre un calendari ab las joyas aplegadas en lo seu *budoir*, testimoni amorós del més enamorat dels marits, que no deixa passar fetxa ni ocasió que no ho sia pera obsequiar agradosamente á la més estimada de las mullers.

Per sa part Julia, correspon aixis mateix ab senzillas galanterias á las valiosas de Ricardo, que guarda un sèns fi de bastons artísticos, boquillas capritxosas, petacas de tots tamanys, carteras perfumadas, armillers de formas elegants, que algun sembla d'or y es fet de sos propis cabells trenats, gemelos estranys y altrás y altrás cosas que revelan ben clarament l'afany ab que vol manifestar al seu espós que no hi ha per la seva religió terrena mes Deu que ell, en qui te fundadas totas sas ilusions y totas sas alegrias.

Pero, com no hi ha primavera sense turbonada, en lo cel esplendent y seré de Julia y Ricardo, s'hi presentá també un dia lo primer núvol de la tempestat, condensació repentina de sospitas y desconfianças que invadiren traidorament lo cervell de la esposa quan mes con dormida estava sossegadament en aquella pau ditxosa y en aquell amor celestial que may havia amargat cap gota de fel.

Precisament quan Julia compromesa pera contribuir ab una cantitat bastant crescuda á una obra benéfica, se preparava á demanarla al seu marit, aquest, ignorant, pera assegurar-se del desitj de la seva muller, li pintá ab la major senzillés, la crisis perque atravessava la fabricació, lo mal estat dels negocis y la necessitat que tindria de tancar lo seu establiment fabril si aquella situació persistia no venint un remey á deturar semblant estat de cosas, encarrilantlas novament y de manera que poguessen los industrials referse dels perjudicis tinguts.

Pareixia aqueixa esposició franca y lleal, la resposta feta al prech que havia estat á punt de sortir dels llavis de Julia

Aquesta escoltà ab lo major interés y ansietat las paraulas de Ricardo, pensant que precisament lo seu compromís estava basat en socorrer als infelissos victimas d'aquella crisis; pero aixis mateix pensá també lo millor medi de cumplir sa paraula, sense que 'l seu espós n' hagués esment ni posar á proba la seva generositat en ocasió que potser no hauria pogut demostrar com ella desitjava.

Per si fos, en lloch de demanar, se despreguè de lo millor que en aquells moments necessitava 'l seu marit, prodigantli frasses de tendre conformació, procurant alentar son defalliment ab esperansas afalagadoras de millors dias, compartint no obstant racionalment la pena per ell manifestada, procurant no ferla ridícula ni extemporaneas las confianças en lo pervenir que li augurava.

Un cop sola Julia, corregué al seu tocador, obri 'l moble ahont guardava sas millors joyas y separá d'ella un hermós adrés de brillants que llensavan raigs de llum al ser ferits los ben treballats can-

tells per la claror del sol que 'ls banyava en aquell moment, raigs que simulaven ignocents llamps de tots colors.

Era una joia preciosa, present de reyna, que formava part dels regals de boda y que sols havia lluhit entre sos cabells raras vegades. Ella sola hauria fet la fortuna d' una familia obrera.

Julia, sabia que alguna amiga seva, se presentava en las reunions de confiança, ab joyas adornadas ab brillants americans que tenen totes las apariencias dels verdaders y que fins los més entesos en aquesta mena de riquesas, se veuen apurats pera distingirlos, ab lo qual tenen la ventatja algunas senyoras de poder exhibirse ab gran número de brillants sense que tingan de preocuparse per lo trastorn que 'ls hi causaria si, essent bons, algun n' perdian.

Ab aquesta idea Julia agafà l'adrés, y pera no esser descuberta per alguna indiscreció que pogués cometre 'l cotxero, sortí á peu y 's dirigi á casa un argenter. Li presentà la joia y mentres aquell la examinava, li digué ella.

—Voldria que 'm fes l' obsequi de cambiar los brillants d' aquesta joia ab altres d' americans ab tot l' art y destresa que estigan al alcan de vosté pera que no 's conegui que son falsos, y al mateix temps s' encarregui de la venda dels bons ab lo millor profit possible.

L' artifice, al sentir la proposició de Julia, sonrigué mitj irònicament, dissimulantho quant li fou possible pera no ferir la susceptibilitat de Julia.

—No potser, senyora, lo que V. 'm demana.

—¿Qué no potser, diu?

—De cap manera.

—Se veu donchs, incapás de fer la transformació?

—Incapás, no; impossibilitat si.

—No ho entench.

—Ho compendrà desseguida dihentli que aquets brillants son falsos.

—¡Falsos! ¿cóm pot ser? Tinch la seguritat... li juro que son bons.

—Ho eran avans de cambiarlos per ordre del seu marit, que 's veu que avans de V. ja va tenir aqueixa idea.

Julia quedà tan sorpresa que de sangrarla no li haurian tret una gota de sanch.

Sens esma pera dir res mes, se despedí com pogué del argenter, y sortí desolada de la botiga.

Es imposible fer que la ploma estampí en lo paper lo que en aquell moment sentia y pensava Julia. Estava desesperada.

Arribá á casa seva, entrá á sas habitacions, donant ordre als criats que ningú anés á destorbarla, y llevant de revés lo sombrero y la manteleta, caygué sobre una marquesina que grunyi ab lo soptat so-trach que li produhi 'l cos de la desdixada esposa al desplomarshi.

Ja no podia mes. D'esser allavors encare en lo carrer hauria caygut á terra, Sos sanglots li nuavan lo coll y li privavan de respirar; las llágrimas, no li eixian dels ulls que se li embotornavan, mirant esparverats com si tingués un ram de bojeria. Ni pensava, ni tenia forsas pera alsarse y buscar un socors que contribuís á calmarli aquella conmoció violenta per lo inesperada que la afligia.

Prop d'una hora permanesqué en aquesta situació, vivint sense donar en compte: com si estés fora del mon.

Poch á poch son cos se reaccioná, las ideas se feren en son cervell paralisat y las llágrimas inundaren sos ulls hermosos. Lo pensament y la vida tornavan, si be la ferida oberta en son cor, rajava encara fel y sanch. ¿Com s' estroncaria?

— ¡Quin misteri! deya pera si mateixa. ¡Quin mar de confusion! ¡Tan dítxosa que era fa un moment y de cop totas mas ilusions han caygut per terra, com qualsevol altra miserable obra humana! La sospita m' ha ferit com serp verinosa que es, y ja no hi haurá en mon cor expansions francas y expontáneas, ni tindré creencias, ni esperansas, ni alegrías; si vull semblar venturosa hauré de fingir sentiments que 'm repugnarán, al mirar darrera 'ls ulls de mon marit, lo fantasma aterrador de la desllealtat que voldrá disfressar ab miradas d' encisament. ¡Pobre de mi! ¿Qué he fet pera que Deu 'm tracti d' aquest modo tan cruel? ¿Será potsér aqueix cúmulo de desdixas lo cástich que 'l cel m' envia per l' obra que anava á dur á cap de desferme tan lleugerament sense consultarho ab lo meu espós d' uns brillants que ell m' havia regalat? ¡Oh, no! aqueixa presumpció no es lógica, perque avans de concebir jo aqueix pensament la transformació ja estava feta. Pero ab quin motiu! ¿altra dona potser?... ¡Ah! si fos aixís... ¡Pobres de tots!...

No tenia, Julia més remey que fingir serenitat, y caricias, y sonriure enamorada al seu marit, mentres l' espiava, y volia sorprendreli alguna frase sospitosa ó alguna impremeditació que 'l vengués, revelantli la certesa de la conducta reproable que li suposava.

Pero tot inútil; s' afanyava en va: en Ricardo era 'l de sempre.

amorós, atent, tot d' ella! sas costums no havian pas variat: eran las mateixas de desde que vivian junts.

Julia sempre més confosa, era la que algunas vegadas, moguda per lo rezel, s' havia mostrat aspre y desatenta, en lo que no s' enfundava 'l seu marit per créureho efecte de malhumor, puig fora un egoïsme ridicul ó un despotisme extremat voler que tots los que ns rodejan s' adoptessen á nostre, á voltas, capritxós temperament y disposició d' ánimo.

Determiná ella demanar á Ricardo la cantitat que necessitava y fou complaguda al moment, pero com tot li semblavan sombras y fantasmas, en las mateixas y naturals complascencias del seu marit hi veyá un afany desmesurat pera que aixís ella no tingués motius de duptar del seu amor y de sa galanteria de sempre.

Aquesta situació, no podia pas ésser eterna. Julia 's migrava y volia precipitar una explicació clara y terminant, avans que vingués una explosió terrible á destruir per complert la pau que ella ja creya no poder gosar may més.

Y 'l desenllás vingué quan menos ho esperava.

Ricardo rebé invitació pera assistir al ball ab que una familia, á la que no podia desairar, celebrava la boda d' una filla seva.

Comunicá la nova á Julia que no tingué més remey que fer los preparatius pera presentarse ab tot lluhiment á la festa.

Lo dia senyalat aprop de la hora de concórrer al ball, Ricardo vestit de tota etiqueta, entrá en lo tocador de la seva esposa que acabava de vestirse. Veyent que no 's posava l' adrés de brillants que tant realsavan la seva natural hermosura, y que entre mitj de sos rissats cabells lluhian com gotas de rosada entre las flors, li feu present aquell desitj seu de que 's presentés á la festa ab sas joyas més valiosas.

—¿Vols que me 'l posi?

—Y donchs? Precisament aqueixa familia sab que 'l posseheixes y creuria una ofensa lo que 'n prescindisses.

—Creus que puch durlo?

—Quin dubte hi ha?

Julia no se 'n sabia avenir. ¿Si Ricardo no ignoraba que 'ls brillants eran falsos, porque volia esposarla á un ridicul, á la murmura-ció que 's despertaria si 's descubria l' engany?

L' ira invadia l' esperit de la esposa que 's considerava més ultratjada que may ab aquèlla pretensió. Obri tremolosa lo moble

ahont estava disposat, lo tragué ab l'estotx, destapá aquest y una repulsió invencible li feu deixar sobre una tauleta sense tocarlo.

Y per cert, era tentadora la joya. Ab la llum del gas que espargia lo capritxós aparell que penjava del sostre, los brillants lluhian tan vivament que qualsevol altre dona s'hauria deixat seduhir per tanta magnificencia. Pero ¡també brillavan aixís mateix aquell dia que foren causa del desengany que li ompli 'l cor d'amargura!

Julia no 's pogué contenir més; decidida á tot, s'adressá enterca per la energia y 'l coratge y buscant frase més suau pera atenuar sa rebelió:

—Dispénsam, Ricardo, digué, pero dech dirho: aquest adrés, en lloch de enaltirme 'm deshonraria!

Ricardo, sorprés, mirá fit á fit á Julia, pero no irat y amenaçador, sino anguniós y preocupat. Mes de prompte 's refé, apretá suauement entre sas mans las de la seva esposa y sortí corrents de la habitació dihentli:

—Espera!

Als pochs moments torná y deixá sobre la taula, al costat del estotx que contenia l'adrés, una capseta que 's disposá á obrir.

Julia 'l mirava ab la excitació de la curiositat més viva que 's desperta quan se preveu una sorpresa inesperada.

—Mira, digué Ricardo, signantli uns brillants que lluhiren també al ésser destapada la capseta. Aquets son los falsos. Perdónam si un compromís en mas tranzaccions mercantils me indubí á ferte una traydoria. Creguí que no n'haurias esment y no vaig voler sobresaltarte ab la revelació d'una necessitat que avuy está salvada. Vaig considerar preferible valerme d'aquets brillants, á solicitar un favor, que s'hauria considerat potser com un desastre en nostra fortuna. Has descubert lo meu crim y té 'n demano mil perdons, esposa meva, mil perdons, perque ara comprench la causa de la aspresa ab que 'm rebias alguna vegada, y endevino lo molt desfavorablement que haurás jutjat la meva conducta y la aflicció del teu esperit al pèrdes en un mar de sospitas y desconfiansas que no 'm perdonaré may haver-te ocasionat.

A mida que Ricardo parlava, un benestar dols y suau asserenava l'esperit de Julia. Son front se desarrugá, en sos ulls tornaren las miradas tendres y apassionadas y sos llabis s'obriren pera concedir lo perdó que se li demanava.

¡Es tan bonich tornar á la fé perduda!

¡Y llú tan espléndidamect lo sol després d'una tempestat!

Ricardo colocá l' adrés de brillants sobre 'l front de Julia, que li manifestá son agraphiment ab lo més dols dels besos d' enamorada, y sortiren gojosos y alegres, com si anessin á assistir á sas propias bodas, contant ella al seu marit mentres lo cotxe 'ls conduhía á la casa hont se celebrava la festa, la causa origen d' haver descubert la transformació feta en los brillants del adrés, convenint en que may més s' ocultarian sos propósitos, compartint las penas de la mateixa manera que las alegrías.

SIMON ALSINA Y CLOS.

LA MUSA DEL COMERS

LLenguatge Valencià

Vora la mar de nostra terra, un dia
Del tendre Abril, y quan lo sol ixia,
Tenyint les ones de color daurat,
Vaig vore enjoyellada una donzella
Que del fons de la mar, com Venus bella,
Sortia respirantne majestat.

Rodejada de ninfes y sirenes,
Soltes les llargues y brillantes trenes,
Nusos los braços, com lo nacre fins;
Escumejant cristal y coralines,
Semblava sa belltat á les divines
Muses que poblen encantats jardins.

Duya un mantell nacrat, com la bromera
De ies ones que bressen la ribera,
De ses formes marcant lo bell contorn;
Y en sos llabis guaytava una rialla

Com la que fa la lluna quan devalla
Per les montaynes al finir lo jorn.

Al formarse les ones joganeres,
Sos peus besaven ab son blanch mantell,
Ab la maror á dins la mar entraven,
Y altra volta amoroses s' en tornaven
Cubrint de perles son flotant cabell.

A son esguart, la terra s' estremia,
Bategant de plaer; la mar bullia,
Y lo cel s' eixamplava riallós:
Així, estremintse tot, tot s' eixamplava,
En aquell primer jorn, quan Deu posava
Llantia de llum, lo sol esplendorós.

Més que lo sol lluhia, quan hermosa,
Omplint la plaja ab sa claror, graciosa,
Entonava son cantich immortal,
Y com si fos son cant cantic de merles,
Ses notes se semblaven á les perles
Que cauen en pegines de cristal.

A son accent sortien mar en fora
Los peixos boquejant: prop de la vora,
Les perles s' aixecaven del seu llit,
Y formant arracades y coronas,
Mar en dins les portaven altres ones,
Y encubertaven de corals son pit.

«Yo soch la Musa del Comerç;—me dia:—
Yo vaig per tots los mars y obrich la via
A la Ciència, que porta lo Progrés;
Yo agermane les rasses y los pobles,
Yo escampe la llabor dels fets mes nobles,
Y tot alena al recibir mon bes.

Sens fusils, ni canons, ni udols de guerra,
A mon ceptre subjecta tinch la terra,
Que s' adormix de amor ensomiant,
Y entre els meus brassos, com si fos m' aymada
Passa los jorns, més á mon coll lligada
Que la edra al arbre que la té al voltant,

Y m' oferix, donantme vasallaje,
Quant ella té, en penyora de noviaje:
Sos fruits més dolsos, ses flairoses fiors;
Los pins y el romani de ses montanynes,
L' argent y l' or que crien ses entranyes,
Y totes ses garlandes y tresors.

Yo de la Arabia tinch les resinoses
Gomes y essencies de les fines roses;
De l' América yo tinch sucre y anyil;
De Ceilán la canella; de la Xina
Poliments y colors: la seda fina
Y la llana mes blanca qu' el gesmil.

En Tiro tinch la púrpura prehada;
Los diamants en Golconda: la estimada
Mémfis me dona sos tresors volguts,
De paissos estranys tinch llevors noves;
Aucells que no s' han vist, colors y robes,
Pells y metalls y fruyts desconeguts.

Yo endolce les costums: tribus salvages
He fet civilisar, y en mos viages
He conquistat mes terres que cap rey;
Per armes, he portat la benhauransa;
Per raig y llamps, la llum de la esperansa;
La pau del mon per sobirana lley.

Per mí crehua la mar la navixella,
S' obri 'l Istme de Suez, vía novella
Per ahont passe, tallant l' antich camí;
Y en mos viatjes duch per companyeres

A la Industria, que aixampla ses fronteres,
Y á la Ciencia que vá devant de mí.

Per mí Vasco de Gama son curs fea
En sa lleugera nau: altra mon crea
Lo ginovés Colón, la mar voltant,
Per mí sabis moderns, del mon llumbreres,
Van per deserts y mars obrin carreres
Desde l' Orient al Occident distant.

A mon poder s' aixeca una Marsella;
Entre góndoles naix Venecia bella,
Y Barcelona creix entre navills:
Flandes s' esten creant pobles y llonges,
Valencia cultivant flors y taronges,
y fent Lisboa mariners sos fills.

Per mi s' obren canals, camins y escoles,
Y s' aixecan palaus y per mi asoles
Se fan cables marins y exposicions
Hont van los pobles á portar s' ofrena,
Com les abelles van á la colmena,
Faeneres portan ensucrats dons.

Per mi vore 'ls vergers bon viu 'l jacinto,
S' estúdia obrir el Itsme de Corinto;
Se projecta tallar el Panamá;
per mi l' enginy del home enjamay para,
Y els arenals que avuy formen el Sahara,
Tal volta en horts florits torne demá.

Per mí, tot se con mou, tot acamina;
Desde la nau que vora Orient declina,
Fins al carril que vá cap á Occident;
Desde 'l palau del rey á la cabanya,
Desde 'l fons de la mar á la montanya,
Desde lo cim mes alt al firmament.»

.

Quan lo sol per les costes se ponía,
La Musa ab son cantar se despedia
del jorn alegre del flayrós Abril;
A dins la mar, sonrientse, s' amagava
Y gentil, baix de l' ona clarejava,
Com Verge closa en sacre camaril.

† VÍCTOR IRANZO Y SIMÓN

LA NINA

A LA HERMOSA NENA MERCÉ PITXOT Y GIRONÉS.

Jo tenia una nineta
mes rosseta que un fil d' or;
pobre nina petiteta,
qui 't tingués en la faldeta
per besarte ab viu amor.

Tos ulls eran de mora,
lo teu front de blanch marfil,
en ta cara encisadora
hi corria bullidora
tota la sava d' Abril.

Ara 't cerco nit y dia
y no 't trovo al meu costat;
que t' he fet, videta mia,
per volé' altra companyia
que la que tant t' ha estimat.

Digas á aquella noyeta
que d' ella ja 'n tens be prou,
que anyoras la Merceneta
y vina ab mi, ma nineta,
que 't compraré un vestit nou.

A passejar cada festa
anirem al dematí
¡y si 'n tindrás de requesta
quan te vegin tant honesta
y ab un vestit de satí!

En tos peus unas botinas
mes lluhentas que no 'l sol;
al veuret las altrás ninas,
¡quantas envejas, renyinas,
mala cara y desconsol!

¡Ála allá! las envejosas
que ab tu 's voldrán comparar.
«quan no sigueu orgullosas,
y com ella tant hermosas,
allavors, feuse estimar.»

¡Mes ay! que dich, ni tinch nina,
ni tinch vestit, ni tinch res.
Sa cara de clavellina
y sa boca coralina
ja no besaré may mes.

Puig me recordo que un día
una nena del vehinat,
molt pobre, que la volia,
ho va di' á la mare mía
y ella 'm digué: fes, María,
una obra de caritat..

¡POBRE MARE!

--Vina mon amor;
fillet del méu cor!...—
¡La mare 'm cridava!
—Te donaré un bés...
un altre no més!...—
¡Y jo m' espantava!
Ella estava al llit,
palpitant son pit...
¡La pobre 'm mirava!
Rostre descarnat,
mirá horrorisat...
Y jo m' espantava!
-- Vina fillet méu!...
Si me 'n vaig!... Adeu!...—
¡Y ella jemegava!...
M' hi vaig acostar...
la vareig besar...
¡Ja no respirava!...

M. MORELL.

Janer 1890

ALS IRLANDESOS

Vosaltres que lluyteu ab ferm coratge
esbossinant lo jou del esclavatje
propi tant sols dels pobles, sens fé ni dignitat,
rebeu de la estimada Patria mia
lo fraternal abrás que vos envía
en premi á la fermesa, que may vos ha mancat.

Lluyteu sense descans, la vostra terra
no te de ser esclava de Inglaterra,
un altre es lo pervindre, de qui 'l passat fou seu,
las llibertats un jorn vilment furtadas,
desitjém que vos sian retornadas
¡si un jorn ja foren vostras, just es que las tingueu!

Avant germans, Irlanda y Catalunya
no més porque així ho vol qui 'l mando empunya
son pobles que sofreixen, la peja dels tirans,
mes ja vindrá 'l gran jorn de la victoria
y encar que tant llunyants, units en gloria,
podréu honrats y lliures estrenyer vostras mans.

MODEST DURÁN Y FOLGUERA.

QUADROS AL VIU

UNA NOYA COM CAL

A alguns anys, no molts, que en la estació del ferrocarril de Londres á Edimburg se feya la senyal de que anava á marxar lo tren, quan una senyoreta jove obrí la portella d' un vagó de primera y se ficá dins.

En dit vagó no hi havia més que un senyor de mitjana edat vestit de negre, ab tota la severitat clerical. Aixó y 'l no portar res de pel á la cara, sinó anar completament afeytat, doná á comprendre que era tal volta un ministre de una de las religions que 's professan en lo Regne Unit.

La senyoreta se sentá á la part oposada del viatger, sens dir res conforme á l' etiqueta inglesa, en la qual, no essent un conegut, no 's saluda ni 's parla. Aixís es que 'l tren arrencá y los dos viatgers continuaren son silenci mirant la nena lo paissatge nuvolós y la pluja menuda que queya. Lo ministre, trayent son breviari, comensá á resar en veu baixa, sens incomodarse l' un al altre. Aixís haurian seguit fins á Edimburg si en la estació primera no s' hagués obert la portella y no hagués entrat en lo vagó un jove, colcantse al altre extrem d' ahont seya la senyoreta.

Lo tren seguí son camí, lo sacerdot son reso, la nena contemplant lo país y lo jove contemplantla.

Y era digne de mirarla, puig era hermosa com un sol.

Figúrinse un veritable tipo inglés. Blanca com la neu ab una rosa á cada galta, lleugerament pigada en son front y en son nas, pero que casi be no 's coneixia, cabell ros daurat, ulls de cel, faccions de verge hermosa, figura esbelta, vestida ab trajo negre, sombrero rodó de palla negre del que penjava un vel de glassa blava.

Sabut es que las inglesas solteras van solas per tot arreu y lo que fera estrany en una senyoreta espanyola cau molt be á una d'inglesa, puig en son país los costums y las lleys las guardan de tot ultratge.

Una volta deixá de mirar per la vidriera y girá la cara topá ab los ulls del jove que se la mirava ab afany. La nena se torná mes roja y altre volta mirá lo paissatge, mentres lo jove pareixia embadalit contemplant tanta hermosura y lo sacerdot llegia son breviari. De prompte se sentí l'esclafit d'un bés y un crit de la senyoreta que, fent un xisclet, exclamá:—Jove indigne, mal educat,—y girantse al sacerdot que estava devant d'ella y que sorprés havia tancat son breviari, digué ab veu alta y enutjada:

—Vos, senyor, sou testimoni de que jo no he dit res á n'aqueix home, que no l'he provocat ab cap mirada ni paraula y que ell acaba de insultarme dantme un bes.

—Es cert, respongué lo sacerdot, y, dirigintse al jove, li digué: me permetereu que vos diga que lo que vos acabeu de fer no es de personas educadas. La senyoreta te molt motiu d'estar irritada contra vos.

—Senyoreta, digué 'l jove commogut: he faltat á totes las conveniencias socials; vos he insultat sens mereixeho, pero vos he vist tan hermosa, que no sé lo que per mi ha passat. He perdut lo seny y vos he donat un bes; vos demano perdó.

La noya 's girá sens contestarli y lo tren prosseguí sa via. La senyoreta estava com una magrana y lo jove groch y commogut.

Lo tren se detingué en una estació del tránzit.

La senyoreta obrí la portella y cridá al conductor del tren.

—Hi ha algun empleat de policia? pregunta.

—Si, contesta lo conductor.

—Feu lo favor de cridarlo digué y trayent un targeter, prengué una targeta y escrigué pocas paraulas ab llapis.

L'empleat de policia comparegué.

—M' anomeno Caterina Howard, digué la senyoreta entregant la

targeta, y aqueix home acaba d'insultarme donantme un bés á lo que no l'he provocat ni poch ni molt. Y afegí, senyalant al senyor d'edat que estava en lo vagó:—Lo senyor es testimoni de lo que ha vist y ell ho dirà.

—Jo M. V., sacerdot catòlich, puch justificar l'agravi fet á miss Howard.

—M' anomeno B... digué lo jove; confesso ma falta y estich disposat á repararla ab lo que la senyoreta demani.

—Los tribunals dirán, contestá miss Howard.

—Sir B., digué l' agent de policia, tindreu de baixar del tren y seguirme.

Lo jove baixá y lo tren continuá sa marxa.

La senyoreta se 'n torná á son lloch mirant desde la vidriera lo paisatge sens obrir la boca.

Al arribar á Edimburg saludá ab lo cap al sacerdot son company de viatge y se perdé entre las boiras de la capital d' Escocia.

* .

Miss Howart pertanyia á una de las bonas familias d' Inglaterra, y duya 'l nom y apellido de una reyna, la malaventurada Catarina Howard quarta esposa d' Enrich VIII, de la qual en Dumas pare escrigué un drama que no te mes de veritat que 'l nom de la desgraciada reyna cosina d' Ana de Bolena, y, com ella, morta en lo suplici.

Moltas son las brancas de la familia dels Howards en Inglaterra y á una d' ellas pertanyia la hermosa nena que 'ns ocupa.

Miss Howard, despres de acabat lo que la portava á Escocia, retorná á Londres ab sa familia, quan un dia rebé un bitllet reconeixent en lo sobre la lletra de una dama amiga de la seva familia anomenada M... Obri la carta y estava escrita en eixos termes:

«Estimada Katte: Com mon marit junt ab mos fills Edgard y »Williams han sortit á cassa, tinch de dinar sola y m' atreveixo á demanarvos que vingueu á ferme companyia, per lo qual vos prego »demaneu á vostres pares que vos permetin venir.

«Vos espero avans de las sis de la tarde.

So sempre la vostre antiga amiga.—CLARA».

Miss Howard mostrá la carta á sos pares y avans de las quatre de la tarde un cotxe portava á l' hermosa senyoreta á casa lady M...

La noble dama la rebé en sos brassos y 's posá á plorar com de costum porque miss Howard habia sigut amiga de Mary M... filla de lady M... morta dos anys feya, portant encara la pobre mare lo dol de sa filla més en lo cor que en la roba.

—Gracias, estimada Katte, digué lady M... besantla en lo front.

Habeu acudit á la cita d' una pobre vella que plora al veureus, puig li recordeu á una filla que perdé bona y hermosa com vos y voldria tenirvos sempre al meu costat. Me sembla que veig á ma pobre Mary.

Avuy, afegí, dinarem un poch mes dejorn, perquè vindrá després una visita.

Las duas amigas s' entretingueren conversant ab lo carinyo de duas personas que s' estimán, sentantse la senyoreta prop del piano y cantant acompanyantse una cansoneta irlandesa sobre la qual está basada l' ópera *Marta*, fins que la cambrera las avisá que la taula estava á punt.

La noble dama prengué del bras á la nena y se dirigiren al menjador.

Lo dinar fou alegre y de confiansa com passa entre personas que veritablement s' estiman essent lady M... per miss Howart poch menys que una mare.

Servian lo thé quant la cambrera digué que un cavaller demanava per la senyora y que li havia entregat sa targeta.

Lady M... la llegí y digué á mistres Wilsol que acompanyés al visitant al menjador.

—Es un amich meu, estimada Katte, digué la dama á la senyoreta, y tindre 'l gust de presentárvoslo.

Pochs moments després un jove guapo y elegant entrava en lo menjador.

Al veurel, miss Howard s' aixecá de son seti groga y conmoguda. Lo jove era sir B... l' atrevit que gosá á besarla en lo vagó del carril.

—Me permetereu, digué la senyoreta, dirigintse á la dama, que 'm retiri á casa meva.

—No, avans de habervos posat d' acord ab sir B., contesta la senyora: Se tot lo que ha passat. Lo senyor m' ho ha dit, sabent l' amistat que hi havia entre vos y ma familia. Sir B... es amich de mos fills y está disposat á reparar l' agravi que vos va fer.

—Perdone, senyora, digué 'l jove. Si miss Howard vol una repa—

ració per l'agravi, estich promte á ferla oferintli la meva ma, la meva persona, la meva fortuna y, mes que tot, lo meu cor.

—Mil mercés, senyor; mes l'agravi que 'm fereu no 's paga ab afecte. Tinch entre vos entaulada queixa en lo tribunal y ell farà justícia. Per lo tocant á l'oferta que 'm feu, dech dirvos que si un dia determino casarme no ho faré may ab un home que s'atreveixi á besar á la primera senyoreta que trovi en un vagó de carril.

Miss Howard feu una cortesia á sa amiga y un altre al jove y posantse lo sombrero sortí de la casa.

* *

Un mes després estavan reunits en una pessa de confiansa de casa milord M... dit senyor, sa muller y sos fills. Acabavan d'esmorsar y 'l senyor llegia lo diari ab tota la flemma inglesa, quan de prompte feu una admiració, y, dirigintse á sa muller, digué:—Mireu Clara: nostre amiga miss Howard ha guanyat la causa que entaulá contra sir B... lo qual ha sigut condempnat á entregar á una forta cantitat per l'ofensa feta.

Miss Howard ha tingut energia y voldria que prenguessen exemple d'ella totes las senyoretas d'Inglaterra y si jo fos solter y jove, tant sols per la dignitat que ha tingut, demanaria a sos pares la ma de sa filla.

Lo mateix penso jo, digué Edgard, son fill gran. Jo may havia pensat en casarme perquè temia no trobar cap senyoreta en la qual pogués tenir prou confiansa, mes l'aventura de Miss Howard y sa enteresa m'ha fet pensar de diferent manera y vos prego que aneu á casa de Sir Howard y demaneu pera mi al senyors la ma de sa filla Catarina.

Al sentir aixó lady M... s'aixecá, s'abrassá ab son fill y 'l besá.

—Ho sento y no ho crech, fill meu, esclamá plorant y rient la senyora. La amiga de la meva difunta filla, de la pobre Mary. Jo no n'hauria escullit d'altre, y me pareixerá que la meva Mary ha ressu-citat.

Anem, espós; anem á casa Howard, puig es tan lo que jo desitjo tenir per filla á Katte, que fins temo que no ho veuré.

Los pares pujaren al cotxe que 'ls portá á casa Howard. Tot seguit feren la demanda.

Pochs dias després fou acceptada.

Tres mesos més tart se celebrava lo casament del honorable Edgard M... ab la bella senyoreta Mis Howard, assistint á l' acte tota la principal noblesa de la Gran Bretanya.

Los periódichs tots d' Inglaterra parlaren del fet com també del insult y la reparació de la qual fou objecte y portá á cap la hermosa esposa.

No es aixó una novela, sino un veritable fet, lo qual vaig llegir traduhit dels periódichs inglesos que alabaren lo comportament de aquella senyoreta, valguentli sa virtut y sa energia 'l ser avuy per avuy una de las damas més dinstingidas de la Cort d' Inglaterra.

FRANCISCO DE P. CAPELLA.

LA CASA DE SANT JOSEPH

La plenitut dels temps es arribada.
Una flor de puresa immaculada
en humil branquilló té de fruytar.

Recordant les antigues profecies,
ressonan sobre 'l mon les armonies
dels àngels que la venen á ombrejar.

La casa de David será la branca
hont obrirà son cálzer la flor blanca
per rebre la rosada celestial;

Jesucrist al ergull declarant guerra,
ajup aquesta branca fins á terr,a
y naix entre pastors en un portal.

Aquell que sobre 'ls homens té domini
no naix entre la pérpora y l' armini;
a casa d' un fuster té son breçol.

¡Humillació may vista! la pobresa
amaga 'l resplendor de sa grandesa,
aixís com un boyrat amaga 'l sol.

Aquell per qui la terra va ser feta
per compte d' un palau té una caseta
en lo recó més pobre d' un poblet.

Allí, mentres son Pare fustereja,
María dolçament lo breçoleja
y 'l nodreix ab lo néctar de sa llet.

Y Jesús va creixent de dia en dia,
quan salta de la falda de Maria
agafant dos llistons forma una creu.

¿Per qué té de tenirla per joguina?
Son Pare treballant no ho endevina;
sa Mare 's posa trista quan ho veu.

Després de fadigosa treballada,
al estendre ses ombres la vesprada
s' asseu lo Patriarca en lo llindar.

La lluna d' una nit de primavera
hi dibuixa 'ls palmons d' una palmera
que l' oreig vespertí fa cimbregar.

Mentres ell amorós lo front li besa,
Jesús ab lo candor de l' infantesa
sos llustrosos cabells va cargolant;
y com lo jardiner sa rica toya,
ab los ulls plens de llàgrimes de joya,
María 'l seu Fillet s' està mirant.

Comprenent l' esperit de l' Escriptura,
l' impuls del seu amor lo Sant detura,
reprimint sobre 'l llabi 'l darrer bes.

Al mirar al seu front la llum divina,
humil y reverent la testa inclina
al davant de Jesús; y diu després:

—La majestat de Deu es infinita,
no cap dins eixa casa tan petita.

—Ja la faré més gran, Jesús respon.

¡Oh Pare, quan Jo acabe la creixensa

vull fervos una *Casa* tan inmensa
que dins hi té de cabre tot lo mont!

Per bastirla á la mida de la terra
un jorn me 'n pujaré dalt d' una serra
ab un arbre de soca secular.

Per que puga servirlos de teulada
estendré sobre 'ls pobles sa brancada,
l' estendré d' una mar á l' altra mar.

Com imatge terrible d' un desvari
Maria al veure l' ombra del Calvari
corra á estrenye son Fill sobre son pit;

Sant Joseph veyent altres maravelles,
poch á poch deixa caure les parpelles,
y cansat del treball queda adormit.

En somni falaguer veu sa caseta
á l' ardenta paraula d' un Profeta
engrandirse en l' espay cada moment;
les antigues parets van allunyantse,
la coberta de fusta va enlayrantse
fins que dins hi braveja 'l firmament.

En aquell sostre blau de nit serena
veu astres resplandir de tota mena,
d' un astre més hermós rebent la llum;
entre mig brillan palmes gloriuses,
y una pluja de lliris y de roses
va omplint tota la terra de perfum.

D' aquell gran edifici son escales
puríssims esperits de blanques ales
que 's perden com la boyra cel endins;
per aquelles escales en renglera
pujan verges de rossa cabellera
y martres ab corones de rubins.

Los ángels entre cantichs de victoria
aixecan lo casal fins á la Gloria

ab pedres de topaci y de safir;
 al pes dels fonaments que 'ls hi carregan,
 bramulan los abismes y llampegan
 com cràter d' un volcà que 's vol obrir.

Y s' ou un terratrémol que s' acosta,
 y tremola del mon l' inmensa crosta,
 del primitiu pecat trencant lo jou.

Entre mitg del terrible cataclisme
 s' enderrocan los deus del paganisme
 y serveixen de pedra al temple nou.

Com refeta ab l' alé d' un' altra vida,
 s' aixeca nostra raça redimida
 del arbre de la Creu sota 'l brancam;
 y s' empenyan los pobles com onades,
 acostantse á les platges senyalades
 en les santes promeses d' Abraham.

Y ressona una veu en les altures
 que diu á Sant Joseph: «Les creatures
 que 't fassen homenatge eternament;
 y puig que lo meu Fill hi pren estada,
 ta casa sobre 'l mon sia aixamplada,
 ¡que ho sia de Llevant fins á Ponent!

«Per mostra de la meva omnipotencia
 tindrás una nombrosa descendencia
 hont mes benediccions may finirán.

No comptes de la mar los grans d' arena,
 no comptes los estels en nit serena;
 ¡lo nombre de tos fills será més gran!

«Lo dia en que 'l meu foch com una brasa
 encengue l' univers, no més ta casa
 surará de les flames sobre 'l mar.

¡Fuster de Nazaret, Sant Patriarca,
 Tu serás lo Noé de la nova Arca
 que 'ls pobles cristians té de salvar!

«Tu serás lo Moisés de la Lley nova
que l' Esperit d' Amor en lo mon cova
per tráurel de les ombres hont se pert.
¡Capdill de la familia cristiana,
Conduheixla en inmensa caravana
de la seva existencia pe 'l desert!

«Conduheixla ab la llum de l' esperança
al casal de la eterna benhaurança
que la sanch obrirá del mans Anyell;
y com lo seu imperi 'l mon te dona,
Jo 't daré les centuries per corona,
y la llum de la Gloria per mantell.»

Al véures en lo cim de sa grandesa
Sant Joseph se desperta, y ab sorpresa
se troba de sa casa en lo llindar.

La lluna d' una nit de primavera
hi dibuixa 'ls palmons d' una palmera
que l' oreig vesperti fa cimbrear.

María á l' altra banda vetlla encara,
Jesús está mirantse la nit clara
de la porta assegut en lo pedrís.

Sols torba aquella pau tan venturosa
un tendre rossinyol que canta y glosa
lo poema d' amor del Paradís.

† F CASAS Y AMIGÓ.

1886.

BÉS CÁLIT

BALADA SEMI-HISTÓRICA ESCRITA EN OBSEQUI Á MON IL-LUSTRAT
AMICH SEGIMON NOVELLAS

Prou que li deya sa mare:
l' amor se fon com la neu
al escalf del sol, si 'l llabi
l' escalda ab lo foch d' un bés.

Si la tarde n' es bonica!
Com llú 'l raig del sol ponent
damunt las aygas calmosas
y enterbolidas del Ter!
Rumbejant, marxan éll y ella
vorera avall, tots solets;
l' aura dolça 'ls apetona
dels aucells al xarroteig;
per dosser, las verdas fullas
dels pollancres y dels verns,
per catifa, l' humida herba
y per testimoni, 'l cel...

La tornada vers al poble,
al pas que la fosca creix,
s' es feta entre mil promesas
molt més dolsas que la mel.
—Seràs meu?—pregúntali ella.
—Teu per sempre—respón éll.
—Jo per tú 'l cel donaria—
—Sens tú no 'l vull, amor meu.

Bell sarau hi ha en lo vilatge;
lo *Meliton del café*
per sort y entumit qu' estiga
fà ballá a qui no té peus.
Bon sarau y millor cobla ..
la fadrina ab son promés
ja no ha fet cap á la sala
com solia en altre temps.

Tot just volta una parella,
pubilleta y fadri-extern,
frech á frech d' una minyona
que té 'l rostre marmolench,
duas mans com la neu blancas
y dos ulls com dos llíquets,
una veu com engendrada
dins l' *Avern* ha escoltat éll:
—*Seràs meu?*—baixet mormola.
—*Teu per sempre*, repeteix,
—*Jo per tú 'l cel donaria*,
—*Sense mi, tú vols l' infern...*

Y cada nou tom que donan
los balladors amatents,
sas misteriosas preguntas
y respostas, fa la veu.

Malgrat tot, la cobla brega
ab més ayre y més alé,
lo perjur, groch.com la cera
y fret de cor com un gel,

dissimula y balla ab garbo...
la pubilla, encara més.

Prou que li deya se mare,
prou que li deya fá temps;
avergonyida y plorosa,
fixa la mirada al cel
y ab las blancas mans extesas
al demunt d' un bressolet,
massa endavina que 'ls llabis
fónen l' amor, com la neu.

J. BAUCCELLS PRAT.

Roda, Janer, 1890.

TRISTESA

I

Voreta del riu
la nineta plora.
son ayment es lluny;
be prou que 'l anyora.
Per travessà' 'l mar
la và abandonar:
la rosa floria;
dos cops s' ha marcit,
dos cops s' ha vestit
d' hermosa ufanía.
Qui sab si vindrà
la tercera volta...
no sent son petjar
per mes, ay, que escolta!

Que vingui ó no vingui
al mon que li fa!...
¡Igual que naxia
lo sol naxerà!

II

Voreta del riu
la nineta plora;
ja s' ha enmalaltit
de tant que s' anyora.
Ponçella gentil
no sent del Abril

la tèbia alenada,
 y 's va corsecant
 y 's va desfullant
 com flor corgelada.
 «Espera» son cor
 li diu ab frisansa
 ¡pobreta, es tan dols,
 un raig d'esperança,

Y 'l mon no s' adona
 de son desconçol...
 ¡Igual que brillava
 axis brilla 'l sol!...

III

Voreta del riu
 no hi es la nineta:
 la nina ja dorm
 dins d'una caxeta.
 Garlanda de llirs
 més purs que sospirs
 al cap no li manca;
 son traje de ras
 n' es blanch com sa fás,
 la caxeta es blanca.
 Ja n' han fet un clot
 bell mitj de la fossa
 una creu de més
 la rosada arrosa.

Y 'l mon no s' adona
 si hi es ó no hi es...
 ¡qué hi fa un de menos!...
 ¡igual que un de més!

...
 ¡Ay quantas creuhetas
 no hi ha en lo fossar...
 ¡ningú sab ni menos
 qui las va plantar!

LA TUYETAS BONICA

(HISTÓRICA)

o feya quatre dias que 'm trobava al arreconat poble de S^{ra}, quan va cridar poderosament m' atenció 'l veure que tothom s' allunyava d' una noya que, per sa boniquesa, debía més aviat atraure á tothom, com atrauria un clap de jardí sobre un erm.

Encuriosit, volguí averiguar la causa de semblant raresa, y 'l senyor mestre, dedicat, com sempre, á lloables investigacions històriques relatives á la localitat, me referí la següent tragi-comedia, absurda en apariencia, però tan certa com que 'l seu relator no 's feya cap casa ni trassas d'uy de férsela en lo país diligentament investigat per ell.

I

—Vivia en la planura que veu, durant la guerra dels Matiners, un pagés solter, ab sexanta anys de passo á l' esquena y més de sexanta doblas-de-quatre constants y fidels al fondo secret d' una arca macisa.

LA RENAIKENSA.—Any XX.

Lo tal home no havia pensat, ni ganes tenia de pensar may en casarse, puig se formava de las donas concepte més desastrat que 'l que 'm formo jo dels contraris de la instrucció primaria: basament cardinal de totas las demás ensenyansas, com ho indica prou l' objectiu de «primaria» subsegüent al substantiu de «instrucció.» La instrucció primaria es la garantia de la...

—Perdoni:—diguí al professor, eixalant sa eloqüencia;—perdoni, mes lo que desitjo ara es saber...

—Té rahó y voste es qui m' ha de perdonar, tota vegada que sé perfectament que no necessita de las meas disertacions pera convèncers de que la instrucció primaria es la lactancia del esperit, sense la qual es segur lo raquitisme, casi segura la tísis y molt probable la mort moral.

Tornanthi, ficat aquell pagés, mes de lo que convenia á lo del seu; en las cuestiõs polítiques qu' afligian la Pàtria, tant afligida ja de sí per la ignorancia, [pobra, desventuradissima (ja veu quin superlatiu uso!) desventuradissima la dona qu' ell hagués presa per muller! En efecte: tals y de tal magnitud eran los compromisos en que á voltas se veyá ell, per amor de l' estantissa causa del absolutisme, que nó un cop ni dos, sinó molts eran los en que 's veyá precisat á ficarse dins un amagatall que la casa tenia per sota 'l trespol de la cuyna. Mesos entens hi passava, escrivint cartas á la familia, composta llavors d' un nevot y la gent de servey, que no era molta, perque menavan las terras de 'n Sebastiá (tal era 'l nom del hisendat) duas guapas masoverias.

Lo tal nevot, anomenat Bonaventura, era donchs, lo cridat al heretament del recalcitrant pagés. Aixó semblava lo natural, temps-á-venir, pero no succeheix sempre lo més natural. Lo més natural fora que 'ls mestres fossem considerats, respectats, ohits, y passa que ni 'ns ouhen, ni 'ns respectan, ni 'ns consideran las municipalitats á qual servey treballém; passa que lo que sol preténdres es reduhir las escolas superiors á elementals y á incompletas las completas; passa que, essent lo natural que se 'ns desitje ben menjats y ben vestits...

—Ho sé, senyor mestre, ho sé;—vaig observar;—mes recordi que m' está referint una historia, y que las digresions farán que perdi jo de vista 'l lligament dels successos.

—Té rahó, té molta rahó, y li prometo no digresionar més, si 'm permet lo neologisme verbal.

—Permés, y continuhi, perque lo del amagatall comensava á interessarme. Deya vosté que 'l nevot Bonaventura...

—Malavingut ab los seus interessos, doná á son oncle 'l fortíssim disgust de opinar en política d' un modo diamétralment oposat al seu, y 'n Sebastiá, per venjarsen, decidí fer lo que de bonas en bonas, ningú li hauria donát entenent de dur á cap, es á saber: casarse.

—Ja 's compren l' intenció!

—¡Prou! Pero casarse ¿may diria ab quí? Cabalment ab una de las duas minyonas de servey qu' era tracte ó festejadora del nevot Bonaventura.

¡Oh fatal poder y oh trascendencia fatal de la poca instrucció!

—¡Quin disbarat semblant matrimoni!—m' apressí á exclamar tement altra expansió del mestre.

—Si: ¡quin disbarat y quinas consecuencias las d' un casament fet per despit y venint á agraviar ab doble agravi al interessat!

Al cap de set ó vuyt mesos de casada, l' ex-minyona de servey Úrsula aparentá sentirse embrassada, en tal manera, que un dia de festa, essent á missa major y mentre 'l vicari llegía las observacions de rúbrica, alarmá l' esglesia tota ab un gran desmay, després de tornarse esblanquehida, tremolosa y freda. Las donas de devant d' ella 's tombaren rodonament, las dels costats y de darrera varen acostarshi y ferli ayre ab los devantals y caputxas, mullantli 'ls polsos ab aygua beneyta que va dur un vell ab l' embosta. Tal rebumbori y tal consternació 's produhí, que 'l capellá pará la lectura, y l' escolá, no sabent que 's feya, aná á agafarse de la corda de la campana, que penjaba al costat esquerra del presbiteri, y va fer una campanada y mitja. Lo temple 's converti en un mercat de Calaf y, qui més qui menos, va sortirne matzolat per empentas, trafullat per peus ó peuasos, rebregat per brassos y mans ó esgarrinxat per las agullas de las donas.

—¿Y després?

—Ja s' ho pot pensar: ¡quin rumrum de boca en boca; quin ferse l' ullet la gent y quin dirse 'ls més franchs ó 'ls més desvergonyits: «Bé ho sabém prou d' hont li pervé 'l mal!... Fiéuvos de nevots!... En Bonaventura no té de bó més que 'l nom! La sab llarga y ha fet de las sevas!»

Compendrá que 's mormurés per aqueix estil. En Sebastiá tenia sexanta anys; l' Úrsula era jove, son antich festejador també... La malicia va estar d' enborabona ab lo desmay de la *Sebastiana*, atribuhíntlo al embrás y aquest al mal minyó.

Passá poch temps, y 'n Bonaventura, interessat en que no 's cometés un frau en perjudici d' ell, y desitjós, per altra banda, de no

véures més murmurat y calumniat, volgué y lográ qu' assistissen facultatius al anunciat part de l' Úrsula.

Lo dia d' eixir de dubtes, lo vell Sebastiá estava malalt; pero, abandonant lo llit en que jeya y despreciant consells de prudencia, 's passejava amunt y avall de la sala, trist ab l' incertitut de si era ell ó altre l' autor del esperat y próxim fruyt de benedició; alegre ab las ganas de que ell y no altre varó 'n fos en realitat.

Arribá 'l moment crítich.

En Sebastiá tantost no suspirava á fi de poder sentir lo que, per amor de sa salut, li havían impedit presenciar. Bocabadat l' hauria vist de cara al aposento marital, moguéntseli las ninas dels ulls sense fixarse en res.

De prompte, surt de la cambra un dels dos metjes esbufegant y cridant:

—¡Aygua! aygua!

Lo pobre diable del vell presumeix, en sa confusió, qu' aquella aygua se li demana pera batejar al nascut, y exclama fora de si, abessant al metje:

—¿Se 'm sembla? ¿Se 'm sembla?

A lo qual 'l facultatiu, desempellegantse de 'n Sebastiá, replica ab veu de tró:

—Aygua pera beure demano! No hi ha tal nascut, tal part ni tal aca, ni... Es á dir: l' aca si que hi es, y grandissima.»

—De manera que realment va ser farsa lo del embrás?

—¡Y tal farsa y tal embustería y tal pena y tal dolor! Era l' Úrsula una mala púa, y, ansiosa d' assegurar posició y heretament ab l' aparició d' un fill suposat...

—¡Quina farsa més indigna!—vaig interrompre.

—Mes no per indigna—afegí 'l senyor mestre—deixá de repetir-se.

—¿Cóm s' enten?

—Tal com li dich. L' odi d' en Sebastiá á son nevot Bonaventura aná accentuantse, y lo que havia sigut engany temut per lo primer, se convertí en engany desitjat y preparat per ell mateix.

—¿Vol dir que...

—Vull dir que *la Sebastiana*, ab consentiment de son marit, torná á fingir qu' anava á ésser mare.

—Si; mes lo nevot...

—Lo nevot, perseguit de resultas d' haver pres part en unas fortas barallas de jovent del poble y fadrinalla aliada ab jovent d' altres

pobles, lo dia de la festa major, se trobava molt allunyat, y, prescindintse d' assistencia facultativa, pogueren n' Úrsula y 'n Sebastià fer passar per filla propia la d' altres pares tant y més desentranyats qu' ells.

—En la vida havia sentit contar res més odiós y repugnant!

—D' un mestre, amich meu, no n' esperi historias de color de rosa. ¿Cóm voldria que lamentés jo la falta d' instrucció primaria,—lactancia del esperit, com he indicat avans,—si no conegués, per relats com lo que 'ns ocupa, la gran y urgentíssima necessitat d' una regeneració campestre ó rural en gran escala? ¿Cóm podria jo estar en pugna ab lo sistema de benevolencia del párroco actual, si no estigués persuadit de que urgeix la lley d' ensenyansa obligatoria? ¡Ah! senyor y amich meu, si donem una mirada imparcial á las naciones més civilisadas...

—Podré donarla després, senyor mestre: ara tinch molt interés en que acabi de contarme lo que va passar.

II

—Va passar amich y senyor meu, que 'l jove Bonaventura, lliurat de perill, torná y perseguí criminalment als autors de la canallada avans referida, ab tal acert, que tia, oncle y mare verdadera de la criatura foren condempnats á presiri, ben merescut per llurs depravadas intencions.

—¿Cóm s' enten? ¡Es á dir que realment en Sebastià va persistir...

—Sí, senyor, sí: va persistir en lo fingiment, va continuar aparentant qu' era filla séva la que no 'u era en realitat. ¡Tan estremat s' havia fet son odi contra 'n Bonaventura, al saber qu' aquest professava y propagava opinions contrarias á las d' ell!

—No conech teixit tant odiós d' abjecció y de vilesa. ¡Fingirse pare de qui no li era filla pera que la gent no estranyés l' acte de desheretar la propia sanch! Es horrorós! Continúhi,

—Ja es poch lo que falta á contar, pero molt substanciós d' ensenyansa, molt pertinent á demostrar que la ignorancia es la mare de totas las desgracias y la madrastra de totas las desditxas; que sens instrucció...

—Pero que succehi més?

—Succelhi que 'n Sebastiá, l'home cegat per l'esperit de venjansa, va morir á Barcelona, després d'arrossegar per los carrers de la populosa ciutat la cadena del presidari fanatisat per la mania de que 'l cel l'havia predestinat á sofrir los martiris de Nostre Senyor.

—Cóm! ¿Mania de debó ó fingida com la paternitat?

—Mania de debó, senyor meu, y que s'apoderá tan profundament de l'ánima del desventurat, qu' hagué aquest de passar del presiri á la bojeria.

—¿Y 'n Bonaventura?

—Mori lluytant per la causa de la llibertat.

—¿Y l' Úrsula?

—Com que mala herba may mor, cumplerta la condemna, torná á utilarse de gran part del patrimoni dexada á n' ella per en Sebastiá, casantse de nou ab un foraster sobrevingut á la població, á falta d' home d' aquí, y tenint d' aqueix segon matrimoni la Tuyetas bonica, la noya més hermosa del poble que tant ha cridada l' atenció de vosté y que 'l mes entrant se ficará en un convent de monjas, á fi de... á fi de purgar estragos de la ignorancia de que no es ipobreta! gens ni mica culpable.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

Mon cor está cridant. Oh amor jo 'm moro!
«Vínam á dar sosteniment y ajuda.
»Vina á aturar ma vida que s' escapá!»
Mes ningú li respon. Las nits y 'ls dias
sol y voltat de greus pesars alena
sense rebre conhort de tú que fores
qui l' alletá quan joventut tenia.
Trist ell se sent y viudedat li donas.
Companya vol y solitari 'l deixas.
Oh amor ingrát! Jo t' he donat mon ésser
y de tú ¿qu' he rebut? Lo dol per paga!
Jo 't vaig fiar la flor de ma ventura
y en l' urna de la mort la has desfullada,
companyant cada fulla en sa cayguda,
ab las de ton menyspreu pus sagnants befas,
ab los del teu bell dir més cohents sarcasmes!
Ventura, pau y fé tú 'm prometeres,
sagrament per penyora me 'n donares
y ara 't rius de mon dol. De lluny me guaytas
y tot lo bé qu' á mi promés m' havias,
al davant meu, á un altre cor ho donas.

Perjur! fals! mes qué dich? Perqué 't motejo?
Jo sols maldirme dech. Jo, jo que, incaute
nici vaig ser com un infant al creure
que fos segur lo cel ab que 'm tentavas,
coneixent ton passat, sabent ta vida
de malesas cruenta y greus congoixas
cansadora sens fi!... Xarxa endaurada
que al mon enclous, ofegas y empresonas
y per la via del plabé y la encara
més aspra via del penar la estimbas,
que 'l foch del cel recorreguent tas mallas
una per una calsinada 't deixa!

Tú no ets l' amor, cell sentiment qu' eleva
y á Deu vehina y embelleix quant toca.
No més ne tens lo nom. Tú ets sols follia.
Tú engrendas fanch no més. Tú tot ho enllordas.
Tú la rojor de la vergonya pintas
en nostres fronts. Tú ets inich desvari
que 'ns juny al vici. Ets tú congoixa eterna
pel qui enganyat ab tos reclams t' adora
y á ton voler sens condició s' entrega.
Ets un munt de tenebras que 'ns capola
y hont lo llamp del remors nos aniquila.
Amor mondá, si 't vaig seguir un dia
may més ta veu vull escoltar.—Fes via!

† FRANCESCH PELAY BRIZ.

LO VELL AMICH

Corbat y ab lo gayato qu' estreny sa má nuhosa;
cap blanch y á flor de llabi lo seu etern sonris;
los ulls com dos guspiras, la barba tremolosa,
lo front tot plé de arrugas, alegre y movedís:

Aixís sovint mirantlo, recordo en ell mon pare;
juntats sempre se 'ls veyia: ¡quants cops fins m' ha semblat
que junts com algun dia, los haig de veure encara,
anantse 'n á las terras, venint d' algun mercat!

De lluny jo ja hi corria tantost los ovirava;
al mitj d' ells dos posantme seguia en son camí;
saltironant alegre, si ab ell xarrotejava,
joyós quantas vegadas fins pare li vaig di!

A bras m' ha dut mil voltas y á la voreta seva
si n' he passadas d' horas seyent prop de la llar!
¡quants cops sa barretina demunt la testa meva,
enjojassat prenentli, de xich me vaig posar!

¡Quants cops en mas orelles penjava ell arrecadas
de cireretas rojas lligadas á pomells!
¡Quants cops, sent á sa falda, l' oreig de sas besadas
gronxava esbulladissos los rulls de mos cabells!

Avans de mori 'l pare, quan al casal venia,
penas y goigs juntavan parlant al vell ascó;
no vé, nó, en las vetlladas, no vé com ans solia;
mes es encar com sempre lo seu amich milló:

A missa setmanera may falta, y quan s' acava
al banch mateix hont seya se queda per resar:
á voltas fins, surtintne, hē vist que trist mirava
pels ferros de la reixa á dintre del fossar.

Alli entre aquellas llenas de terra somoguda,
ab l' herba capbussada pel xapo del fosser,
que á claps encar s' aixeca, voltant fresca y molsuda
las creus mitj ennegridas clavadas pel terror;

Alli te los ulls fixos en una molt corcada,
que vella ja y colltorta mitj desclavada cau:
talment com si acotantse cerqués una besada
del mort vetllat per ella, del pare qu' alli jau.

¡Quants cops alli trobantnos lo sento que suspira;
me toca per l' espatlla, me guayta fit á fit,
barbota baix anantse'n, girant lo cap me mira:
com més de mi s' allunya me guayta ab més neguit.

Si alguna volta 'm parla penar y goig esmento:
d' aquell que 'm doná l' esser me sembla 'l dols parlá
y entant aprop lo miro, més ferm lo desitj sento
d' anar ab mas besadas cubrint aquella má.

Si mos sospirs s' escapan d' ensá que 'l pare 'm manca,
lliscantme de mos llabis per perdre's en l' espay,
com papalló que vola lleuger cercant la branca
ahont festós pararse, sense trobarla may.

Al menys per los meus besos un lloch jo trobaria
alli 'hont ab plor mon pare regá avans de morir;
demunt la má beneyta que 'ls parpres li clohia,
aquella que cercava son ja dubtós respir.

Aquella que al mostrarme lo llit de mort del pare
va alsarme per besarli son rostre fret com gel;
aquella má mateixa, que 'm sembla mirá encara,
signant que ja per sempre será son lloch lo cel.

VICTOR BROSÀ Y SANGERMAN.

Mars del 1889.

VESPRADA

La llum del sol ja es morta,
ja sols las ombras regnan,
ab forsa lo vent xiula
fentne cruixi 'ls canyars;
negras boiradas pujan
que de la mar s' aixecan,
y ab ronca furia bregan
las onas de la mar.
Ni un sol estel brilleja,
la lluna es apagada,
tan sols de la tempesta
s'ou lo ferestech bram;
á torrentals cau l' aygua
que 'ls fruyterars destrossa,
la nuvolada esqueixa
furiat al caure 'l llamp.
Lo riu dintre sos marges
no pot l' aigua engolirne,
que corrent per las planas
inunda fins las llars;
Los arbres y sembradas
que avants lo camp ornaban,

romputs per la tempesta
van á mori en la mar.

.
Mes vé després bonansa,
va retornant la calma,
y ab llum banya á la terra
lo sol que 'n Orient naix;
las onas que poch antes
s' alsaban escumosas,
sa furia van mimvantne,
van sentse blaus cristalls.

Mon pit també combaten
greus il·lusions perdudas,
imatjes febrosencas
de mon pensament foll.
¡Quant voldrá Deu que tornen
los jorns de la bonansa!
¡Quant ¡ay! serà que 's calmin
las tempestats del cor!

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

ELEGIA

Á LA MORT DE MON ESTIMAT AMICH TOMÁS MARTÍ MIRÓ,
ESCAYGUDA POCHS DIAS AVANTS DE VESTIR LOS SAGRATS HÁBITS
SACERDOTALS.

Perqué has deixat lo mon si 't sonreya ara
un dia tant hermós,
com estrella que mór' veyent la cara
del sol esplendorós?

Jo no puch dedicarte ni una llàgrima
perqué no puch plorar.
Prenme donchs, com recort, oh amich del ànima,
est trist y amarch cantar.

Avuy que has mort, com may, ay, m' atormenta
l' idea de la mort.
¿Es aurora que naix mes resplandenta
despres de un trist conhort?

¿Es estel que s' apaga en l' estelada
quedant inerte aixis
sens un' ànima que voli á l' anyorada
mansió del Paradís?

No só; lo que si es cert que al vindre 'l dia
d' haver de deixá 'l mon,
deixares en lo cor de qui 't volia
dolor gran y profón.

Que es trist veure a la Mort com dalla fera
sens gens de pietat
lo brí de blat mes fi y que mes tendre era
avants d' havé espigat!

La vida de aqueix mon es trista vida,
es un patir constant;
pero es tant bonich patir sens mida
la gloria somiant!

Tu somniavas en la gloria vera
de un viure aconhortat,
y al veure entre esplendors l' hora primera
tots ulls s' han aclucat.

Ja no s' obrirán mes per torná á veure
lo teu amich mes fiel...
Que poch, oh car amich, devias creure
pujár tant prompte al cel!

Lo cel, eix horitzó brillant de glória
que veyas resplendent
alsarse allá, al terme de ta historia,
donat l' últim alent.

Lo cel, eix lloch felis que 'ls cors anyoran,
eix somniós plaer,

eix balsam de consol per los que ploran
la mort d' un aymat sér.

.

Que fora trist lo no tení esperansa
en un dia eternal
quan no extingida encar ta recordansa
puga darte l' abrás mes fraternal.

COSME VIDAL.

5 de Mars de 1890.

CANT DE GERMANÓ

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

Tots plegats som la fillada
d' aquell Rey sense parell,
qu' en sa espasa may cansada
no hi dexá sortir rovell;
d' aquell Rey qu' omplí sa empresa
de son cor ab l' ardidesa,
de sa ploma ab la sabiesa
y ab la llum de son consell.

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

Ell, Mallorca la sultana,
ell, València la lleal,
relligá á la llur germana
del Montseny y del Puigmal;

y á sa llengua, que hi brotava
tan bon punt ell hi arribava,
per batetx y regó' y sava
li doná sa sanch real.

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

D' allavors, bermellejaren
barrejats nostres penons
y les fites s' axamplaren
dels realmes companyons;
d' allavors, si 'n fem memoria,
compartim l' antiga gloria;
si germans som per l' historia,
per la llengua som bessons.

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

Mes si 'l temps d' aquell gran Pare
es de dordre y d' anyorar,
d' aquests temps que corren ara
no n' hem pas de renegar,
que, germans en pau y en guerra,
ara 'ns lliga ab bras de ferre
lo vapor per sobre terra,
quasi 'l llamp per sota mar.

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

Un sol crit de renaxensa
nostres cors ha somogut,
bullent d' ánima y de pensa
s' ha enardit la joventut;
perduts noms de reys y sabis

han tornat á nostres llabis,
y 'l llenguatje sant dels avis
com un riu ha revingut.

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

Com tres branques d' una soca,
una patria tots formem;
com les moltes á la roca,
l' amor nostre hi aferrem;
y plorem avuy quan plora
sa ruina ja á la vora...
Patria, patria, quan sia hora
fins la sanch te donarèm.

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

Lo temps nou nos agermana
tant y més que 'l temps passat;
ab sa forsa sobr'humana
nostra sava ha renovat;
y á sa veu, que 'ns crida clara
que som fills tots d' una mare,
nostre cor respon encara:
renaxensa es germandat!

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians:
beguèm tots com bons germans.

FRANCESCH MATHEU.

LLAS D' AMOR

I

La gatzara ja es passada;
ja està fet lo casament;
lo nuvi s' hi cansa al poble
y parla d' anarse 'n prest.

La nuvia tota contenta
no més vol lo que vol ell,
y sent que l' amor li dona
més gracias de las que té.

Al dia de la partida
tothom ha estat matiner;
la tartana espera als nuvis
al peu mateix del cancell.

Van y venen las criadas
del terrat fins al carrer;
á la porta á tots fa nosa
una colla de baylets.

Los nuvis son á la sala,
los sogres hi son ab ells;
la despedida comensa
y comensa 'l llagimeig.

—Adéu; adéu, filla meva!
los pares están dihent.
Los avis no tenen forsa
sisquera per dir *adéu*.

—«Adéu, mon pare; adéu, mare;
¡sempre me 'n recordaré!
—«Te 'n vas lluny, pobreta filla,
y qui sab quan te veurém!»

Y la filla apénas plora,
pus tot' ella vessa pler,
y la mare 's desfá en llágrimas
més amargas que la fel.

¡Las darreras abressadas!
¡los dolsos petons darrers!
ningú parla, tots sospiran.
—«Adéu tots! encara adéu!»

II

¡Qué sola ha quedat la casa!
¡qué trista y sola qu' está!
des de que partí la noya
¡prou que sembla un mas robat!

La mare tot lo sant dia
sols fa que llagimejar;
regirant per calaixeras
tot lo que d' *ella* ha quedat.

Lo pare quasi no parla,
sala amunt y sala avall,

ab lo cap baix y ab los brassos
al demunt del pit plegats.

Los noys ¡qué n' están de tristos!
no desitjan. no, jugar;
ells ab ells ¡cóm enrahonan
de la germaneta gran!

Ella 'ls volia y 'ls cuydava,
ella no 'ls renyava may,
y era tan tendra y tan bona
y se 'ls estimava tant!

Fins los aucells á la gabia
sembla qu' están tots parats,
y en las flors ja ningú hi pensa
y 's mostigan aviat.

¡Qué sola ha quedat la casa!
¡qué trista y sola qu' està!
des de que la noya es fora
¡prou que sembla un mas robat!

Passan dias y més dias
que 'ls mesos van capdellant;
mes la tristor de la casa
no crech pas que passi may.

Los noys, si, ja están alegres;
als jochs y al riure han tornat;
no més quan es lo sant d' ella
se 'n han recordat plorant.

Peró 'ls pobres pares, sempre,
sempre se 'n recordarán;
ah! ¡per ells si que las llágrimas
no 's poden pas estroncar!

Ella se 'n va anar del poble
quan floria 'l mes de Maig,
y ja la tardor arriba
y ja brilla 'l primer glas.

Passáren las flors galanas,
passá la nit de Sant Joan,
han passat las grogas fruytas,
las fontadas y 'ls brenars.

Arriva 'l vessant Setembre,
los rahims ja están vermats,
y 'ls negres vols d' orenetas
cap á l' Africa han marxat.

—Ja ho veus! (diu lo pobre pare
á sa esposa) l' hi hivern ja!
—¡Quant de temps sense la noya!
¡quant de temps! ¡á prop d' un any!

—¡Y aixís ne passarán d' altres!
¡sens ella 'ls veurém passar!
¡No mes, ¡pobre esposa meva,
la veurém de quan en quan!

—Trista sort! criar la filla,
omplir son cor y son cap,
ferla tendra y ferla bona
pera pérdrerla aviat!»

—¿No 't recordas de tos pares?
tú també 'ls vares deixar;
mon amor te va distraure,
y ells se quedaren plorant.

Lley fatal qu' es la lley santa;
Jesucrist ho va manar;
Jesucrist digué á la verge,
per més que als pares recás:

«Segueix al espós qu' estimas;
ell y tú faréu la llar.
A ton pare y á ta mare,
per seguirlo, deixarás.

J. MARTÍ FOLGUERA.

AUSENCIA

(CARTA Á MOS AMICHS)

Temps fá que vos n' anáreu, y dins Palma
tot solet m' he quedat; un cor qu' estima
vora de son amor com de la gloria,
vora de sos amichs estar desitja.

L' anyorament, exa paraula hermosa,
honra de la gran llengua qu' escrivian
nostres bons vells, compresa per ma ánima
talment com ara may estat havia.

Dins ciutat no veig més que tristes cares
alegres ¡ay! quant Allá Dalt volían,
persones pera mí desconegudes,
casetas pobres de miseria omplides,
y per hont quant hi pas no m' escomouen,
y carinyosa ni una veu me crida.

Me compar á vegades solitari
al desterrat que Lamennais nos pinta,
ó á los fills de Sion, qu' en la ribera
de los rius estranjers plorant vivían.

Sé, emperó, que l' amor no té distancies,
qu' es esperit l' amor, flama divina,
y un poch de terra entre los sérs qui 's volen,
la mar, lo mon, no poden refredirla;
que l' amor sap passar valls y fronteres
falaguer com lo vent de les campinyes.
Y jo conech que vos estim, puys sempre
mon pensament s' en va per exes viles
ahont abitáu, travessa les arbredes
y á vostra casa molt sovint arriba.
No hu voldréu creure, més llevors gojosa,
ágil, riallera sent l' ánima mia.
Me passeig ab vosaltres repetintvos,
lo que dins Palma son pesats los dies,
lo que sofreix el menestral sens feyna,
la malalta tristesa que 'ns mostia,
lo desolat silenci que s' ascolta
per hont abans les multituds bullian.
Devallam per esquerpes encontrades,
sentint remors de l' aygua fugitiva,
ó dins lo bosch, seguint lo decapvespre,
entre 'l fullatge de los pins que siulan,
conversam de la gloria dels pagesos,
de lès fonts que regalan poesia,
dels tendres goys de l' amistat sencera,
de la barbarie de la guerra altiva;
mentres lo sol ponent tras la montanya
daura 'l cel de vistosa argenteria.

¡Oh! ¡quant trist es llevóres, retornantne
mon pensament de son ideal exida,
trobar-me tot solet dins casa meua,
sens més companya que germans y llibres!

Passan de la Tardor les llargues vetlles
entorn ja del braser, arreu llegintne
d' algun periódich les fatals columnes
qui de la peste contan les noticies.
Si llig que l' epidemia extén ses ales
sobre los pobles interiors de l' illa,
bat totduna mon cor pensant en voltres,
puys si qualcun de mos amichs partia

tan prest al cel, dextrantnos avuy órfens,
los desconsols de casa no 's mourian.

Y com jo sé que voltres molt feliços
no podeu ser tementne per ma vida,
jo ademés de los mals qui me rodejan
y 'm fa penar, per vostres agonies
peno també, vostre dolor dolguentme:
qu' axí les lleys d' amor ho determinan,
y axí l' ausencia separant los homes
lo pit umplena lo corcò maligne.

Prech á Deu que s' en vajan estes diades
de tenebrosa boyra revestides,
y torni prompte il-luminar ma terra
lo sol de la salut delitosissima.

Prech á Deu que nos done l' alegrada
de que prompte 'l comerç reprenga vies,
y les naus sens temor solcant les ones
reportin l' abundança que solian.

¡Prech á Deu que no 's pas esta invernada
nevant sobre vosaltres á la vila,
y que abans de Nadal nos tornem veure,
y una forta abraçada 'ns torn la ditxa!!

J. TARONJÍ.

BROTADA

Somrient y engalanada
la hermosa primavera,
ostenta gala vera,
pe 'l frech del pur alé;
que la Naturalesa,
per lley incontrastable,
constant, é invariable,
li dona ab bes matern.

De las galas que á doll dona,
al vestir los camps y arbrat,
fá cenyir gentil corona;
ab rich plá del Llobregat.

Es lo plá que ab flors variadas,
ofereix bell atractiu;
recorrent las margenadas,
que fan de bressol al riu.

Corren ayguas cristallinas,
per son llit de suau pendent;
sas rósadas matutinas,
son d' aurífich transparent.

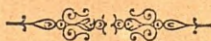
Pagesetas somrisentas,
de tot l' any, las millors flors;
van per los camps tan contentas,
com per las festas majors.

Sa mirada abrusadora,
senzill port; bells ademans;
son xarxa empresonadora,
que si hi enmallan los galans.

Es lo plà abont si hi respira,
de las galas grat perfúm;
es lo pla que ab goig si hi ovira,
la ubricadora llum.

Lo Mars fá la brotada,
l' Abril la flor esclata;
y 'l sol ixent retrata,
las galas dels tanys nous:
es quant Natura bella,
ne romp sa anyal dormida;
la brotada es la vida;
la brotada es amor.

JAUME CASAS PALLEROL.

SERENATA

En nit de Maig, garlanda de rosellas
un trovador teixeix ab altres flors:
y en tant qu' alenta al só de cançons bellas,
ab pás playner, vá al lloch de sos amors.

¡Mes ay! del cel, la lluna, platejantne
mil romaguers li posa per escolls;
y així, 'l donzell jelós vá sospirantne
tramontant monts, riberas y rebrolls.

Font d' un castell, ja templa la guitarra;
vivran sospirs al cor del gran palau:
quan n' ix goijós, coronantlo una parra,
un rostre hermós, enveja del cel blau.

Cubreix son pit, rich collaret de perlas;
bessa son cap, onadas de fils d' or!
¡Joyas sos ulls, que convidan á habèr-las,
á qui com jo, li du un pur cel d' amor!

¡Angelet meu!... Qui un bes pogués donarvos,
en aquest mon... que 'n fora de felís!...

La pau al cor, tindria al estimarvos;
mentres l' anyor, seria un Paradís.

Mon cant de goig, ab l' enutx s' encadena
quan deix la fada 'l pórtich de l' amor!...

Pobre de mí, si ma veu li ha dut pena,
y á plorar fux, l' àngel del cabell d' or.

VALENTÍ BAULENAS Y VIÑAS.

Manlleu, 2 Febrer 1890.

L' IMPOSSIBLE

(TRADUCCIÓ DEL POETA SUÍS: HENRY WARNERY).

Per més que l'impossible rendi 'ns vulgui,
dominarlo volém; quan l'ideal,
es més llunyá lo cor més brau batega,
en nosaltres sentim forsas més grans.

Lo pervenir en nostres fronts s'hi forma;
lo temps que havém perduí nos remordeix;
tot entrebanch com esperó 'ns incita,
y res nos pot apaybagar la sed.

Dalit desenfrenat de lo pervindre,
desitx ardent de lo desconegut,
cap de las ilusions que en tú fundarem,
realisada en esta hora hem conegut.

Mes que hi fà! Si, marxém vers l'impossible,
que entre 'ls perills la gloria hem de guanyar,
y val molt més morir entre la lluyta
que en lo camp de batalla se' un cobart.

E. T.

¿SORT Ó DISSORT?...

Un ros infant ha baixat
d' una soleta volada
del mes blau cel á la terra,
per sofrir penas amargas.

Un altre se n' ha enlayrat
mirant lo sol cara, cara,
d' aqueix desterro del mon
envers sa ditxosa pátria.

—Mares: ni ribeu per l' un,
ni ploreu tampoch per l' altre,
perque... ¿quí sap quin dels dos
vos fará llensar més llágrimas?

EMILI PASCUAL.

LAS ERRADAS NO LAS FAN LAS MONTANYAS

I

AGÉS de part de fora y pagés de part de dins; pagés de pensament, de paraula y d'obra; pagés ab las virtuts y ab los defectes de molts pagesos era 'n Pere Màrtir Pagès y Bosch.

Entre sas virtuts resplandían, com los ulls en la seva cara, l'amor al bon nom de la casa payral; l'afectuosa correspondencia á la dels parents y amichs; l'escrupulós compliment de sos debers relligiosos y altrás virtuts de menor quantia.—Entre 'ls seus defectes, negrejaván, com la majoria de sos cabells, al costat d'ulguns de blanchs, son geni retret y poch propens á deixarse entendre; sa desmesurada cavilositat; son rutinarisme, y sobretot, una incomparable ambició, un desenfrenat afany d'adquirir, mellorar y arrodonir tot lo del seu. Tal defecte aná creixent á proporció dels anys, com todas las passions que no 's segan de naixement; s'aná possessionant del cor de 'n Pere Màrtir, y aná senyorejantli l'ánima fins á parar en eterna y reconcentrada menomania.

Tant es aixís que, al temps en que nostra verídica historia comensa, hauriau vist á 'n Màrtir despertar-se, fregar-se bé d'ulls, alsar-

LA RENAIXENSA —Any XX.

se de bon matí, y, tot persignantse y senyantse, encara no ben passats los elástichs de las folgadas calsas, estarse ja darrera 'ls vidres del balcó de sa cambra, guaytant, ab famejant insistència, las terras que afrontavan, en gran part per la banda de sol-ixent y en partió més xica per la de tramontana, ab son camp del Xay, clapat d' alts gaval·lons,—alguns d' ells coronats per banderolas maltractadas al objecte d' espantar als *comunistas* aucells,—y ab sa vinya de l' Alzina Reclamadora, exuberant de pompa y ufanía per tots indrets.

Després l' haguerau vist obrint al balcó, aixugantse la cara ab una tovallola que hè's podia pendre per germana xica dels llansols, y hauríau reparat que nostre héroe no feya sino mirar y remirar, á tort y á través, ara dret sobre las puntas dels peus y ara ajocat, las terras del vehi; en tanta manera que, distret en semblant ocupació, més de set parells de cops tota la cara quedava roja, de tan aixugada, tota . . fora 'l petllatje dels ulls.

Ja 'us ho dich: la seva ambició de vessanas y més vessanas de terras, pera ajuntar á las propias, era una veritable ambició napoleónica. Cap consideració l' aturava y hauría fet «lo diable quatre» á fi de conseguir, ja que no 'l dret senyorial del territori del poble arreu al menos lo de las sis ó set vessanas, casi totas de regadiu, que fregavan ab sos camp y vinya, com he consignat avans.

Se comprén donchs, que no deixés passar per alt la galant proporció que va oferírseli pera fer un cop mestre, segons veuréu.

*
*
*

En Mártir era viudo feya tres anys y tenia un noy que 'n contava á la frega de dinou y cursava 'l primer da retórica al diocessá y rural colegi de Nostra Senyora del Collell.

Lo tal minyó, considerat en sa disposició y aptitut pera casarse, dech dir que lo mateix s' havia triat ell pubilla ni sortera de cap mena, que jo convent per entrarhi frare devot. Dedicat á donar la convenient intenció y la entonació deguda á la *Catilinaria de Cicero* y enrevessántseli sempre la llengua en lo *sesse enfrenata jactavit audatia*,—tant com per la trasposició y lliga de paraulas, per la pressa ab que volia enllestir,—corría sa existència ab indescriptible sossego y mansuetut. Semblant á la generalitat dels colegials, interns com ell, era altrement mirall de subordinació, gran jugador de pilota durant los *quamquas*, vulgo estonas perdudas dels dias de feyna, y

gran cassador de conills tant bé á jas com al corrent y fins á bastonadas (més d'un n'hi havia estebornit) los dias festius per aquells semi deserts entorns del gran casal d'ensenyansa.

Algunas vegadas que entre *interns* y *externs* del Collell s'havien declaradas y enverinadas las hostilitats; alguns cops que, per desgracia y malgrat las amonestacions dels reverents director y catedràtics, las fonas y mandrons havian substituït als discursos, las pedras á las rahons, y més d'un raig de sanch verge havia envermellit algun cap y algunas herbas, l'hereu Esteve Pagés y Vibó (tals éran sos noms de fons y de casa) s'havia distingit pels seus laudables instints de conservació, que 'l convertian en minyó d'emuladas dots internacionalistas, sense que ell se n'ergullís sino tot lo contrari. ¡Quants armisticis se debían á n'ell, y fins quants tractats de pau octaviana, duraders... fins que s'hi tornava!

Ab aixó teniu l'hereu Pagés: cristià de pau, (no sempre s'ha d'ésser moro) gras y fresch com un prior idealisat, amich de passársela be y disposat tothora á ferse valdre sa personalitat de fill únic de casa bona.

En las nomenadas y célebres «academias», que cada mitja anyada se celebravan alashoras al Collell y en las quals, pera satisfacció dels interesats, los deixebles ostentavan llurs dots oratorias y dramáticas, representant al viu escenas de la clara, immediata y ben profitosa moralitat; en tals actes, dich, lo talent del Esteve no causava, ni de tros, l'admiració ó l'entusiasme que 'l d'altres estudiants, á pesar d'ésser *externs* y pobres molts d'ells, pero acreditava, en cambi, l'Establiment, ab sas galdas de suís y ab sa rubicunda corpulencia. Y com los establiments de la classe del que 'ns ocupa necessitan crèdit de caràcter espiritual y de caràcter corporal, si hi havia alumnos que conseguían 'l de la càtedra y la vela, l'hereu Pagés y Vibó era, fet y fet, lo qui més reputació donava á la cuyna y á la sala de refató. Los primers alumnos satisfeyan als pares; n'Esteve y 'ls seus companys de galdas, á las mares, las quals, desde 'l dia de las «academias» se convencian de l'apremiant necessitat d'engrandir las camisas dels xicots. Y aixó explica la marcada consideració que 'ls encarregats del Establiment dispensavan al noy Pagés, crèdit y reclam de parroquia pera las familias zelosas del benestar dels fills.

Certa tarde, mentre nostre jove amich s'afanyava buscant en lo Vocabulari castellà-llatí uns quants *termes* pera la composició reglamentaria del dia següent, y 's dalia sentint ja l'animació del joch de pilota que li feya bellugar 'ls brassos, entrá un servidor del colegi y,

ab veu benigna, no de grat, sinó per habitut, li digué:—Noy tendre: acabá d' arribar un mosso de ca teua y m' ha donada aquesta carta pera que desseguida té la fes á mans. Prèvia la venia del Reverent pare Director, aquí la tens: pots desclóurela sens escrupulositat.

N' Esteve obrí 'l plech, mentre se 'n tornava 'l dependent, y moltíssima fou sa sorpresa, al llegir, en groixuts caracters de lletra, las següents:

«Molt caríssim fill: suposat que la tua salut sia tan bona com la nostra (g. á D.) demà ó demà passat, á tot tardar, te posarás en camí envers esta ta casa. Per assó t' he enviada l' euga Blanca ab en Toy.

«He de parlarte d' un afer que s' ho val. Ara s' ens presenta la conjuntura, y has de saber, fill, quan passa passa, ja sia que no sol passar duas voltas.

«T' ho repetesch: es de tota conveniencia y fins de necessitat que, si pot ser, demà mateix te tinga al costat meu.

«Recados á tos senyors Director y Mestres, particularment al senyor Organista de part del servidor llur y pare teu que molt t' aprecia

PERE MÁRTIR PAGÉS.

«P. D. Vina tan endressat que pugas, per lo que pot ser. Si 't falta roba y tens llarchs los cabells, cómprat la primera y feste escur-sar los segons á Banyolas, que serveixen bé, y farás pler á ton pare

Ut supra.»

La carta entranyava, com veyeu, una orde que no admetia réplica ni dilació.

Lo bordegas tancá y penjá á la lleixa ó prestatje 'l feixuch diccionari, xuclá la barbada ploma ab que escribia, ennegrintse 'ls llabis; s' alsá, s' estirá, 's rescá 'l molsut clatell ab las duas mans, doná un cop d' ull á la celda pera veure, desde llavoras, lo que li calia arreglar, y 'n surtí ab precipitació reprimida als pochs passos.

Trucá á una porta de la celda del primer pis y comunicá la carta al Reverent-senyor Director (qui 'n va rebre molta estranyesa, puix dins poch debía celebrarse una «academia» que prometia ésser molt concorreguda) y ab llicencia visiblement forsada del sacerdot, baixá á trobar al Toy qu' estava xerricantsen mitja del vermell.

—¿Estéu bo, Esteve?—preguntá 'l mosso, interrompent la tirada, no bé vegé al xicot.

—Bé: ¿y tú?

—Graci' á Deu.

—Demá, á punta de dia, cap á casa.

—Seréu servit.

L heréu aná á despedirse dels seus companys de glórias y fatigas, y després á amanirse la roba pera la marxa, deixantne la major part, per creure qu' hauria de tornar avans de gayre.

Lo mosso torná á guaytar lo cel á través del cos botarut y blavench de la porrona.

II

L' endemá de l' arribada del Esteve, y passadas deu horas seguídas ab un son de benaventurat, en Pere Màrtir lo cridá á la cambra anomenada per antonomassia «del senyor Oncle» (puix en ella hi posava aquest quan se trobava á la casa); lo feu entrar al requartet «de la llibreria», que ab més propietat se n' hauria dit «de la pols y de las trenyinas»; lo vâ fer seure devant per devant d' ell, genoll per genoll, y, prévia una llarga mirada fesomista, li dirigí las següents paraulas solemnes:

—Fill meu, sabs l' amor que 't porto, com y també sabs que 'l principal de mos desitjos es el de fer la teva felicitat junt ab la meva. Ets carn de ma carn y os de mon os, com diuhen los Sagrats Llibres, y m' he afanyat, m' afanyo y m' afanyaré sempre pera que trobis tant poch desagradable, com possible 'm sia, 'l camí del cel.

—Sí, pare;—respongué 'l xicot que, tot y sos escassos instints retòrichs, conegué que 'l seu pare acabava d' enllestir l' *èxordi* del sermó.

—Ara bé:—prosseguí 'n Màrtir, posantse una cama sobre l' altra, —l' ocasió de demostrarte tot mon afecte paternal, en bé y profit teu, acaba de presentàrsem.

—¿Qué vôleu dir, pare?

Lo vell, assegurantse de que no escoltava ningú:

—Tú sabs, Esteve,—prosseguí—que 'l nostre vehí Murgalat, que ho es de la vila de Besalú, té una noya; qu' aqueixa noya es pubilla y que aqueixa pubilla es casadora.

L' Esteve conegué que 'l discurs paternal acabava d' entrar á la *proposició*, y torná á respondre:

— Sí, pare.

— Essent casadora... pot maridarse quan hi vingan bé 'ls superiors, y jo sé... ¿M' entens?

— No encara!

— Jo sé—continuá somrient en Mártir—que 'ls seus superiors tindrán á molta satisfacció 'l casarla ab tú. ¿Qué hi dius?

— ¿Qué hi diheu vós?

— Jo ray! Dich que no pot serme mes grat, tota vegada que, casantse ab una galant noya, engrandiriam lo camp del Xay, y podriam fer vinya y oliverar de tot lo puig de l' Alsina Reclamadora, y no tindriam casi bé cap vehi, bo ó dolent, que 's fiqués á lo del nostre, y podriam conresar lo tros que se 'ns menja 'l camí de servitut, y podriam fer regadius y arranjat en tanta manera lo que tenim, que no hi hauria qui 'ns empetés la basa.

Totas las precedents indicacions va abocarlas en Mártir ab una especie de creixent frenesí, brillantli y moguéntseli 'ls ulls com fochs-follets.

L' heréu no 's mirava al seu progenitor, y si bé esmentá que s' havia acabada la *confirmació* del discurs, vá callar.

— Ja ho veus, noy:—insisti 'l pare entusiasmát;—ja ho veus tú mateix si n' hi fariam de guany ab semblant casament!

— Prou que me 'n faig cabal; pero...

— ¿Qué?

May heu sentit un «qué» més aspre.

— Primerament, jo só molt jovenot encara.

— De més joves se 'n casan.

— Després... la noya, la Eugenia, no es massa... massa... ¡Vaja! me sembla á mí que podria ésser molt més aixerida de lo qu' es.

— ¡Ah, feste frare!... ¿Quinas máculas me li trobas?

— Que té massa bella espessor de cabells.

— Aixó es una boniquesa

— Qué té 'ls ulls massa grossassos.

— Aixó n' es un' altra.

— Qu' es massa primota y desnerida.

— Aixó ja fora un desmérit; mes ella es d' aquella mena de donas primas que may son secas. La seva primor es de bona lley, y creu que la favoreix.

— Després, sembla tota desganada y tota pioca.

—Tot aixó es prudencia y res més que prudencia; humilitat y res més que humilitat. Si: prudencia en no menjar massa, y més prudencia en ésser dócila y obediencia.

Lo minyó conegué que no surtiria victoriós pel camí de las acusacions ú observacions *objectivas*, y torná á las purament *subjectivas*.

—Jo, pare, no he acabat encara d' estudiar la retórica: me 'n falta un curs.

—Mellor: ab las donas, quanta ménos retórica 's té més bé s' hi lliga.

—Donchs ¿per qué me 'n feyau estudiar?—s' atreví á insinuar l' Estevanet.

—Perque... porque la retórica es bona per altrás moltas cosas:—respongué 'l pare, trobantse confós.

Las preguntas y respuestas cessaren.

En Pere Mártir conegué que se las havia ab un minyó content del seu estat de solter, á qui li recava abandonar-lo sens poderossissim motiu. Per ço, alsantse, vá dirli:

—Esteve, jo no vull ferte ditzós per forsa, sino de bon grat. Ab aixó, lo mellor que podém concertar des d' ara es que t' hi pensis avans de donarme contesta resolutoria. Ets jove, cert; mes ets ja home format; no has acabats los teus estudis del Col·lell, pero tampoch los necessitas. La fadrina que 't proposo per muller podrá no agradarte molt, pero 'l fet es qu' es bonicoya y minyona de bé porque... porque n' es y porque ja 'n vé de mena. Per fi; ton casament ab ella 't faria un rey petit dels terratinents de per aqueixos vols y de més enllá, y tothom te diria «don» per tot dia, encara que no volguesses. Ja veus totas las ventatjas: desventatjas no n' hi sé veure cap.

En Pere Mártir tenia, com ja veyeu, grans y malaguanyadas qualitats d' orador clássich y fins de contista, puix sabia fer un ram d' arguments y sumarlos al revés per' assegurar-se de que surtia bé 'l compte.

L' Estevanet conegué que s' havia conclós l' *epilech*, rahó per la qual s' alsá á imitació del seu pare.

III

Pochs dias després de la relatada conversa, tingué lloch la festa major.

La cullita havia sigut *passadora*, segons los pagesos, es á dir *molt bona*, segons los qui no 'n som, y 's llogá, en consecuencia, la cobla

dels «Panots», recientment aumentada ab dos músichs que representavan quatre instruments y una veu, á saber: un violí d'esglesia, tiple de ballas; un fiscorn d'esglesia, cornetí de plassa en cas de *duos*, y una veu de *baritono* (la del violinista) si poch grata, per lo ronca, de incontestable forsa.

Los pabordes ó administradors, y més encara las pabordessas; se disposaren á rivalisar entre sí y á emular los mellors temps dels antecessors, fent una neteja general d'esglesia, que prou la necessitava; comprant molta cera; emplatayant la corona á la Verge de l'Assumpció; netejant, ab gran gasto d'alé, 'l salomó daurat, qu' en temps normal, ficat dins de la funda, estava á la frega de la volta; aixís com candeleros, canadellas y altres objectes sagrats; planxant d'asi, cosint d'allá, y desplegant, vessant un eccés de laboriositat y d'enginy per tot lo temple y, en especial, á la reconstruhida capella de la Mare de Deu de las donas.

No cal dir que 'l senyor Rector, jove y vingut de nou, trevallá y trevallá en tots conceptes, ja per virtut ó bonhomía espontánea, y ja per premeditat desitj de ferse beuvoler dels parroquiaas

Per lo que diu á la majordona, vos asseguro que si no eclipsá las glorias de l' anterior, fou per ésser massa fresca la viudedat que l' havia obligada á servir.

Finalment: totas aquellas personas que, sens ésser pabordes ni pabordessas, rectors ni majordonas, son com ánima oculta pero viva de las solemnitats de llur poble, á las quals prestan lluhiment y vida ab consells intellectuals y material concurs, no hi plangueren uns ni altre.

Precedida de tant grats auspicis, vá celebraree la festa major.

Deixém de banda las vespras, en que, además de cinch ó sis capellans, hi cantaren las personas avans indicadas y, entr' ellas, en Pere Màrtir Pagés y son fill Esteve. No parlém de la missa-ofici matinal, ni del ofici-missa major, si concorreguda y brillant la primera, molt més brillant y concorregut lo segon; ni de las moltas y saborosas caritats que hi reculliren los varis captants arrengherats y precehits pel de las ánimas del purgatori, ab gran safata y un' ánima encarnada de poch, al mitj sobrexint d'un cúmul de flamas; ni 'm cal ponderar lo bon preu en que, al encant de pans y cocas, foren uns y altres venuts, mercé á la molt piadosa y jamay desmentida competencia entre 'ls parroquiaans.

Trasladémnos, per ésser lo que fa al cas, á las ballas de despres del ofici y avans del tradicional y enamorador «llevant de taula.»

Una de las pabordessas, filla de pare y mare tan honrats com de bon regent y passament, roja y fresca com una rosa gemada; ayrosa com verda espiga; ab ulls desperts y bellugosos com los de cap aucell; boca feta aposta pera riure sens ofendre may, ó, si ho voleu en altres termes, pera riure ab la rialleta que faria la Ignocencia, si fos persona, si be no mostraria, ben segur, unas rastilleras de dents tan blancas com las de la Remey; cintura prima de sí y semblantho molt més, per sustentar unas rodaxonetas espatllas,—está al cap-de-vall del aplech de noyas del seu bras, donantse ayre á la cara roja y mollada de suor, y rihent y plaguejant ab una de sas companyonas porque també l' ayreja, fregantla, de tant en quant, ab lo mocador.

Ara escolteume be.

Lo noy Esteve Pagés mira fit á fit á la Remey, de qual boniquesa sana y molt viva s' havia atalayat ja á l' ofici, y sent que hi troba *un bo!... un bo!...* desconegut fins llavors, al contemplarla.

S' hi fica més y pensa:

«¡Qu' estrany que s' haja feta tan bonicoya desde que no l' havias vista!... ¡Oh! No me 'n sé avenir!...

Segueix contemplantla ab major insistencia, com si ell sigués Sant Pere y ella la Montanya del Tabor glorificada.

Vol anar á tráurela á ballar, se frisa, 's consum per anarhi, y... ¡no gosa! No gosa y maleheix un temor que, quant més vol explicársel, ménos se l' esplica, y que quant més se creu véncel, domina més son esperit.

L' amiga qu' ans ventava á la Remey s' adona de las ulladas del heréu Pagés y Vibó, primer que la segona (cosa com aixó passa sempre) y las hi fa notar, estimulantla vivament á correspondre á n' ellas.

La Remey, després de ferse la desentesa y de mirar á tot arréu, fora al lloch qu' ocupa l' Esteve, dona á n' aquest una mirada, y ell sent pujar á sas galtas una escalfor semblant á la que l' hi pujava en las «academias» públicas del Collell, però... de molta més dolsura.

Per fi 'l minyó 's decideix, fent un titánich esforç, á passar á trauire per' ballar á la Remey, no be li han fet á saber que 'l contrapás que 's va á tocar es lo qu' á n' ell li pertany, com heréu de la tercera casa del poble.

Dona 'l bras á la xicota, y sent l' ex-colegial reproduhírseli, ab major intensitat qn' avans, la puja d' una fogarada á tot lo rostre, Vol mantenir conversa ab sa balladora; aquesta enrahona que t' enrahonarás porque no está gens enamorada, sinó molt joyosa, y á n' ell se li 'n van las paraulas com pa beneyt!

¿Qui t' ho havia de dir, tranquil·líssim Estevenet?... ¡*Tu quoque, Brutus!*—que 't diria 'l teu mestre de retòrica.—¡També tu, á despit de ta patriarcal compleció, de tas moderadas aficions y del teu greix, prestas tribut á primerencas necessitats del cor!... ¡Ah! Eras sossegat estany, y, de cop y volta, t' has convertit en mar borrascós! ¡Eras la mateixa calma y mensuetut, y ara ets lo mateix desfici y la mateixa rebelió contra tu propi!

¡Insensat! ¿No reparas en que, mentre tu ballas, ton pare está conversant, calmosa y alegrement, ab lo senyor Murgalat, lo propietari de las terras vehinas á las vostras, lo pare de aquella Eugenia que 'l teu va proposarte per esposa, ansiós de realisar lo ideal de son ideal?

No, insensat, no! Axis com ells platican ab massa afició per' adonarse de tu, tu sents massa pera véurels platicant e induhir res de sa plática! Ets peix á l' aigua del amor.

Escolta bé lo que 't diré, y verás com succehirá *ad pedem litteræ*.

Vindrà 'l dinar y menjarás poquíssim, á pesar de seure á ton costat un musich que acreditará alló de

Deu nos guart de mala anyada,
Deu nos guart d' un enemich,
y Deu nos guart més encara
de la gaña d' un musich.

Vindrà la mitj diada, y t' ajeurás al elevat llit; clucarás los ulls per gust, y somniejarás sense dormir gens.

Vindrà 'l jugar á la «barrotada» ó al «solo» y farás cada *burrada* que se 'n passarà la claror, y renegarás de la cobla dels Panots porque may més acaba de comensar las ballas de tarde.

Comensaran aqueixas, y 't consumirás d' angunia porque la gent de casa teva, pretestant la massa calor, no voldrán anar á plassa fins al cayent del sol.

Per fi, provehirás de bastons á dos cosins que no 'n tenen; fireu á ballas y... ¡pobre Estevenet! no hi trobarás á la Remey, y sabrás per s' amiga del matí que, de resultas de la massa feyna, s' ha hagut aquella de quedar á casa.

Y 't capficarás, y t' anyorarás y 't despacientarás y farás veure que 't dol un peu, porque la sabata rossa te l' estreny massa, á fi de

no ballar, y la companyona de la Remey riurá de veure que no ballas y tu no sospitarás rés del seu riure.

Y arrivará la tardanera nit, y á cada punt farás un surt, somniant que 't casan ab la Eugenia Murgalat y que la Remey te fa vavarotas vestida de monja. ¡Horror dels horrors!... Ja podrás anatematisar y ecsecerar la impietat de semblant somni! Hi tornarás com perduda l'esma.

Y la Remey continuarà malalta durant los dos dias y *próroga* de festa major, y tu no caurás malalt perque ets més fort que l'Alzina Reclamadora en que tants torts hi has cassat ab embescadas palletas.

¡Ay! altra vegada. ¡Quina festa major tant lluhida y agradosa pera tothom, Esteve!

¡Quina festa major tan fosca, tan trista pera tu!...

IV

Las erradas no las fan las montanyas, sinó que las fan las personas, y en aquest mon molts no ensopegan perque... perque cauhen sens ensopegar.

En Pere Màrtir feu l'errada de *voler casar* á son fill ab la pubilla del vehí Murgalat. N' Esteve feu l'errada de *dexarse casar* ab l'Eugenia, á despit de las taras ó dels reparos que 'us he referit, y del enamorament en que 's sentí pres per las gracias de la pabordesa Remey, indicat en lo precedent capítol.

L' heréu Pagés, donchs, contragué matrimoni ab la Eugenia Murgalat, filla del rich vehí propietari de las terras cobdiciadas, gruadas y regruadas per en Pere Màrtir: succehi. que, com la noya era pubilla y bon tros més rica que l' Esteve, aquest se vegé, de prompte, obligat á fer llargas estadas á casa la dona; qu' aquesta, observant que son marit se li distreya més del degut ab la bonicor de certa donzella anomenada Remey, cada volta incitá més al seu home pera que llur permanencia en la casa payral s' escursés tot lo possible. Tot axó, per un costat, y per altre l' ésser població mes agradosa la de Navata que la patria de l' Esteve, junt ab lo bon art del sogre en cercar distraccions y divertiments al gendre, (vedant terras pera que hi trobés molta cassa, guarnintli un colomar, arreglantli un torn y proporcionantli, en fi, los gustos més refinats)' foren estímuls suficients pera que l' Esteve preferís, com á principal y més tart casi única, residencia á la casa de la sua muller.

Axis fou com, poch á poch, En Pere Màrtir va quedar sol y vern; puix, satisfeta s' ambició, ni aquesta li restá per companyia.

Y axis fou com aná venint l' hora de l' anyoransa sorda, d' aquella anyoransa que s' entortolliga al cor y l' estreny y 'l matzola y n' esprimeix tota la dolcesa que guardava.

L' ànima del pohre pare comensá á viure un continuat hivern, semblant als cims de las montanyas en que las neus hi son perpétuas.

¿Quí pot resistir tal situació sense fer un esforç suprem pera desviarla?

En Pere Màrtir escrigué á son fill pintantli sas angúnias ab tota la tendresa de que fou capás; empero 'l noy, convertit en afortunat fill pródich, li respongué ab una carta dictada pèl sogre, plena d' escusas qu' acabaren d' abatre al vell Pagés.

Est havia vingut á dir á son fill: «m' anyoro de véuret!» y l' Esteve li contestá en resúmen: «primer la obligació de ma nova casa que la devoció de visitarvos.»

Resposta tan irreverent, com la qu' acabeu de llegir, indigná de tal modo al abandonat pare, que en compte d' escitarlo al sacrifici d' anàrsen á viure ab son heréu, (suposat un molt difícil acort ab son compare), l' empenyé á trencar d' un cop y per sempre tota mena de relació ab lo desagrahit xicot y ab la familia de l' Eugènia.

Després de l' indignació vingué 'l plorar com una criatura, però no l' humiliarse ó 'l rebaxarse.

«Que s' hi estiga!... Que s' hi estiga, ja que per ell son primer los sobrevinguts que jo.»

Més tart, l' amor á una casa en que ja no hi habitava 'l noy, y l' afició al conreu d' unas terras que ja no llevavan per una familia, y 'l mateix desitj de venjarse obligaren á 'n Màrtir á fer un pensament y á adoptar un determini: lo pensament de tornar á pendre estat y 'l determini de casarse ab dona més aviát jove que vella.

Aquí comensa la part segona de l' expiació.

La soletat, l' abandono, lo fret del anyorament eran ja un càstich

terrible, mes lo que succehí al vell Pagés, ab motiu de sa resolució de mullerarse, es indescriptible.

Va succehirli qu' arrivá á noticia del senyor Murgalat, qui, preveient en lo matrimoni del pare de l' Esteve la possibilitat de nova descendencia y de la consegüent paga de novas lilegítimas, seu mans y mánegas pera que la dita resolució no tirés avant.

La primera obligació dels sogres es la de procurar la major felicitat als gendres, no tant per amor als matexos com per interés á favor dels propis descendents; y semblant obligació la cumpli 'l senyor Murgalat ab un zel qu' hauria fet honor al mellor agent de negocis de la provincia. — Anadas y vingudas; visitas y cartas; parers d' advocats, consultas d' altres sogres, conversas directas é indirectas; influencias, amenassas, coaccions: tot ho posá en joch lo pare *polítich* del Esteve per' evitar que 'l natural d' aquest conseguís lo que volia. Tres donas pretengué ab poch temps (duas solteras y una viuda) y cap de las tres va conseguir en Mártir, sinó que 's ridiculisá als ulls de tothom. Tant no 'u conseguí, que 'l senyor Murgalat logrará maridar duas de las pretingudas (una d' ellas ab un parent) é inspirar ánsia de convent á l' altra.

Esgarriats los projectes matrimoniales de 'n Pere Mártir, las renyinas dels dos compares arrivaren á son limit y áxis mateix la enemistat de pare y fill, per tal d' haver ajudat l' Esteve á son sogre en l' obra de qu' hem parlat.

Los desenganys son com las follas dels arbres, que no cahuen d' una en una sinó moltas á cada cop de vent. Ho diu 'l poble y té rahó: las desgracias may van solas sinó ben acompanyadas.

Soletat, anyorament, renyina ab l' amich y compare, ab lo fill, ab la nora y ab los parents més respectables de la parentela, qu' ajudaren á impossibilitar lo casament: tals foren las conseqüencias de una insensata ambició.

¿Resultat d' ella? La desventura pitjor, per ésser compendi de tolas: l' aborrimient de si mateix.

¡Pobra eczistencia solitaria, abandonada á las miserias de la decrepitud!

¡Pobra conciencia condemnada á sentir de nit y de dia la veu del remordiment!

LA COPLA DELS XARUCHS

Jo, 'l noy Rabassa, l' hereu Quimera,
en Ravirola, 'l Xech Balleruchs,
en Pau, en Xico, y en Mus Cirera,
som los Xaruchs.

Al teler sempre, quan fan glassadas
ó plou ó neva: som teixidois;
al estiu, vingan aplechs... balladas...
festas majors...

No hi ha cap jove, cap en la copla;
ni hi fan cap falta ¡qué saben ells!
tots vuit de colla, de poble en poble,
ni ho semblém vells...

Al arribarhi ¡quanta gentada
cercant la copla deixa 'l firall!
¡fins fora 'l terme, vé la maynada,
pel camí rall!

Alsant los brassos, folls d' alegria,
talment diriau que 'l poble enter,

pel goig qu' espera, en ells envia
l' abrás primer.

Tots nos enrotllan y van y venen.
—Gansalla, cridan venint á mi,
jo 'l vull, deixéume 'l.—Y contents prenen
lo meu violi.

Lo xich que plora, lo gran l' aguanta;
s' ha tret un altre tots dos esclops:
girat d' esquena, camina y canta
donanthi cops.

Qui crida ó xiula; qui balla ó corra;
dos junts s' abrassan; tots van saltant;
tirant á l' ayre 'ls altres la gorra;
passan devant.

Som ja á la vila: vé més canalla
y homes y donas: arreu, arreu
¡Xaruch! uns cridan, altres ¡Gansalla!
tots entorn meu.

Allí ahont m' aturo, tothom que passa,
cop á l' espatlla y... Deu nos endó;
d' empena á empena só ja á la plassa,
y á cal rectó'.

Allí vaig sempre, qu' es ahont me toca;
al arribarhi tot es per mí:
vingan borregos, arrop ó coca,
y vi ¡quin ví!

A tothom volen, ningú hi fá nosa:
jo... parentela, 'l predicador...
y á cap de taula, com pastó', 's posa
sempre 'l rector.

Quan se fá vespre tots á rosari;
juntat lo poble veuréu allí:
qui de la copla no vulga anarhi,
no fá per mí.

Mes tart ja toca fer la passada
al rectó' y batlle, que á tothom plau;
y voltats d' atxas y entre gentada,
cap á sarau.

Som en la sala: ¡y quant de rostre
guayto al entrarhi boy rialler!...
pujém *al trono*. qu' es lo lloch nostre,
¡sota dosser!

D' allí endevino que m' envelleixo;
cada any hi miro quelcom d' estrany,
que may ho trobo tal com ho deixo,
¡es nou cada any!

Es casat ara qui festejava,
qui vá casarse té ja un fillet;
morí aquell avi que á coll portava,
al balli lo net.

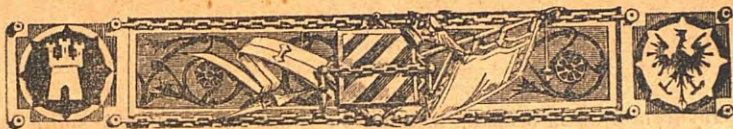
De tú 'm tractavan per tot, encara
que vos los deya jo, fos qui fos:
¡ja tu dich sempre y á mí tots ara
me diuhen *vos*!

Avans tocava sols á balladas:
tocá' á l' esglesia més ara 'm plau:
que quan ressona per las arcadas
de l' ample nau

mon violí 'm parla de nova vida;
foll de goig sento que 'l cor me bat,
entant me toco la cara humida
d' haver plorat.

Mon plor no 'm dona fel de tristesa;
que cap corch nia dintre 'l meu cor,
qu' encar que ploro, plor de qui resa
no té amargor.

VÍCTOR BROSÀ Y SANGERMAN.

SITI DE BARCELONA PER FELIP V

FRAGMENT DE LA HISTORIA DE CATALUNYA DE D. ANTONI AULÉSTIA Y PIJOAN
QUE ACABA DE PUBLICARSE

SSALT GENERAL.—Y així li calia ferho, puix havia arribat la suprema crisi. Cap humà poder havia de salvarla de la última terrible cayguda. Era la matinada del memorable dia 11 de Setembre, y l'enemich anava á llensarse 'en massa sobre la ciutat, que feya *tretze mesos* se veyia voltada y sitiada.

Ja hem indicat que l' atach se verificava per la línia de muralla compresa desde 'l baluart de St. Pere fins al de Llevant, que abrasava tot lo que era barri de la Ribera, després fou Ciutadela, y avuy es Parch (1). Berwick, malgrat de que per alguns se digué que la

(1) Aquesta línia de fortificació, desde 'l Portal Nou seguía, en direcció al mar, próximament per lo que avuy es límit oriental del Parch; y al ser al Portal de St. Daniel que venia al fons del Pla den Lluç (continuació del Born) formava un àngul sortint, continuant en la propia direcció. En aquest trast de muralla més sortint, hi havia 'l Baluart de Sta. Clara y la torre de St. Joan que qneyan darrera del convent d' aquell nom (del que era últimament resto la torre de la Ciutadela); la porta del Carnalatge, y 'l baluart de Llevant, punta la més

LA RENAIXENSA.—Any XX.

traydoria li havia preparat lo camí (1) s' assegurà, llansant sobre la ciutat tres columnas formidables. La de la dreta, que devia atacar pel Portal Nou y St. Pere, constava de 7 batallons, 7 companyias de granaders y 200 gastadors, á las ordres del mariscal de camp Castillo; la del centre, que devia entrar per la gran bretxa oberta en la cortina desde 'l Portal Nou á St. Daniel y pendre aquest y 'l convent de Sta. Clara ab los carrers de la Ribera, la formavan 13 batallons, 13 companyias de granaders y 300 gastadors á las ordres del general Ilion; y la de la esquerra, que devia atacar lo baluart de Llevant, tenia 10 batallons, 2 companyias de granaders, 300 gastadors y 1000 éntre desmontats, dragons y carabiners, manada pel general Silly. Berwick en persona se quedà de reserva, ab 11 batallons y 500 gastadors.

Tota aqueixa inmensa falange de 40.000 soldats veterans francesos y espanyols. anava á batres ab uns 8.000, gran part d' élls ciutadans, darrera de murallas aportelladas en amplas golas defensadas per valls ó *cortaduras* no acabadas, y resguardadas ab sachs de terra.

A dos quarts de cinch de la matinada, al terratremol de trenta pessas d' artilleria aviadas alhora, s' emprengué 'l assalt, encara en la foscor. Los tres nucleos de resistencia que s' oposaren de moment á las tres columnas foren: en lo Portal Nou y St. Pere, lo Coronel D. Gregori de Zaavedra ab 2 companyias de la *Coronela*: la dels Flassaders Llibreters, Vidriers, Escultors y Doradors y la dels Mercers y Botiguers de telas, y pel coronel Ortiz ab las 2 companyias de Fadrins

oriental de la ciutat. Desde aquí la muralla retrocedia formant ángul agut en direcció á Ponent, paralela á la platja, fins á trobar lo baluart del Mitjdia, y lo Portal de Mar, seguint després la que fins als nostres temps fou Muralla de Mar.

Del baluart de Llevant se desprenia una línea fortificada que anava á parar vora mateix del aygua, ahont hi havia lo reducte de Sta. Eulalia.

En aqueixa línea de murallas los projectils hi havian obert set grans bretxas ó portells, essent la principal la de la cortina entre 'l Portal Nou y 'l de St. Daniel per lo qual podia passarhi un batalló de front.

(1) Ha sigut objecte de discussió entre 'ls autors la qüestió de sí, al comensarse l' assalt, hi havia ó no connivencia pera facilitar-lo, fundantse en que 's tiraren tart los coets d' avís y en certas paraulas que pronunciaren las forsas sitiadoras al muntar á las bretxas; mes la critica no ha pogut afirmar res; considerant, atesos tots los datos, que lo que en tal cas hi hagué fou descuyt, resultat de competencias entre 'ls oficials encarregats del avís, ja que aquest de totas maneres se doná.

Sastres y Revenedors; en lo centre (St. Daniel y Sta. Clara) lo Tinent Coronel Diez ab la companyia dels Taberners y las 2 de Freners y Blanquers á las ordres del coronel D. Francisco Dávila, á quins auxilià la dels Teixidors de lli ab son capitá D. Joan de Ponsich; y en la part del baluart de Llevant lo coronel Muñoz ab sos fusellers, la companyia dels Escudellers, y la de Pagesos de St. Martí, acudint desseguida las d' Argenters y Velers ab llurs capitans D. Gaspar de Berart y D. Rafel Llinás.

La primera embestida no pogueren resistirla tan flacas forsas, que hagueren de cedir; obrintse algunas companyias pas á la bayoneta pel cercle d' enemichs que las voltavan. En la obscuritat fulguravan los llampechs de las descargas, qual retró barrejaves ab la cridoria dels combatents, ab los sorolls que anavan alsantse confosos de la ciutat, y 'l só de las campanas tocant á rebato. De la horrible mortandat d' aquell jorn ne fou preludi aqueix primer encontre, en que la major part de las citadas forsas quedaren delmadas, haventhi companyia, com la dels Argenters, que tingué 28 morts; morint los citats coronels Zaavedra, Ortiz, Davila y Muñoz, y restant ferit y presoner lo tinent coronel Diez.

L' enemich quedava en possessió de casi tota la muralla, desde St. Pere á Llevant; mes las forsas que acudiren manadas per los que-fes Vilana, Bordas y Toneu formaren una línea impenetrable, paralela al front d' atach per dintre dels carrers, apoyada en la gran vall ó *cortadura* que corria per davant de St. Agustí. Aqueix moviment fou ja en part ordenat per Villarroel, qui, avisat del perill, oblidant sa dimissió, corregué al combat, y ab assentiment del Conseller en cap, que ja estava també á cavall, se feu cárrech del mando.

La lluyta en aquells moments, que serian las cinch de la matinada, s' havia generalisat, y d' un cap al altre de la ciutat, per aquella banda, una ratlla de foch dibuixava las líneas dels carrers y las siluetas dels edificis, dels murs y barricadas, ahont un mar d' homens frenetichs s' abrahamavan en lo paroxisme del valor y de la temeritat, excitats uns per lo sant amor de pàtria que demanava las vidas de tots sos fills, y altres esperonats per la set de botí y de matansa. Lo terratremol de la fuselleria y de las canonadas feya trontollar la ciutat en sos fonaments, anunciant á llarguissimas distancias lo fúnebre despertar d' aquell jorn (1).

(1) Se digué que lo soroll de las canonadas y 'l de la fuselleria fou tan extraordinari que 's percibi fins á Girona, y en prova d' aixó basta dir que á Tordera la terra tremolava molt sensiblement. (BRUGUERA: *Hist. del mem sitio*, t. II p. 320.

Los epissodis se multiplicavan, y era espantós lo nombre de víctimas que la lluyta ocasionava. Del monastir de St. Pere sitiadors y sitiats se n' apoderavan, ara uns ara altres; á Sta. Clara la companyia de Notaris feya una defensa heroica, batentse al arma blanca per tots los ámbits del monastir, sembrant lo sol los cadavres del capitá D. Joseph d' Oliver comte de Camprodon, del tinent D. Vicens Duran y de 46 individuos d' aquella benemérita classe; y, com allí, en totas parts los exemples de valor eran infinits: á cada pas se donava una existencia, á cada moment queya un defensor de la ciutat. Llavors sucumbiren molts militars, cavallers, y artesans; los quefes Martí, Tonneu y Varelts, l' ardiaca de Vich D. Ramon de Berardo, y 'ls capitans Bransi, Sayol, Regardera y altres; portantse també admirablement las companyias dels Estudiants de Medicina y Teología y la dels de Lleys y Filosofia que perderen 36 de sos individuos.

Per consell de Villarroel, y en virtut d' una reunió tinguda per las Autoritats en la Casa de la Ciutat se resolgué donar un atach general al enemich, trayent las banderas de Sta. Eulalia y de St. Jordi, y cridant a tothom de 14 anys en amunt á las armas, baix pena de la vida.

En tres columnas, que corresponian als tres principals punts d' atach, se verificá l' avans á las set del matí. Per dalt de la muralla de Junqueras avansá 'l Conseller en cap Dr. Rafel Casanova ab la bandera de Sta. Eulalia, tenint los cordons lo comte de Placencia y D. Joseph Galcerán de Pinós, seguit d' una munió de cavallers, entre ells los Consellers en cap que foren de 1710 y 1713 D. Antoni de Valenciá y D. Manuel Flix, y companyias d' infanteria de la *Coronela*, apoyadas per 300 cavalls. L' embranzida fou irresistible; y la columna, en mitj de las ruixadas de projectils, aná guanyant la muralla, los horts y 'l monastir de St. Pere, pam á pam, fins á possessionarse d' aquest, prenenthi quatre banderas als sitiadors. Avansant mes, per duas voltas arribá fins á apoderarse de la bateria del Portal Nou; mes al últim lo foch infernal que feyan las columnas que á cada moment se succehian, la obligaren á retirar; en quina ocasió y sobre 'l terraplé de la muralla, prop del hort de St. Pere, una bala ferí al noble magistrat Casanova, que caygué abrassat á la sagrada bandera de la pàtria, mentre á son entorn sucumbian lo conseller de 1710 Valenciá, D. Antoni de Berardo, los capitans de la *Coronela*, Basols, Lledó, Codina, y altres de distingidissimas familias. Presa la bandera per lo comte de Placencia, se verificá la retirada en bon ordre.

En l' extrém oposat fou Villarroel qui dirigí 'l moviment, assegurant sos flanchs per los coronels Vilana y Bordas. Avansá ab una

massa considerable de cavalleria é infanteria, á cos descubert, pel Plá den Lluý. Era aquesta una ampla plassa de forma allargada que hi havia més enllá del Born, prop de la Muralla. Horrosament sublim fou lo quadro que 's presentá en aquell indret. Per entre la boyra espessa de las descargas que feya lo regiment francès de la Vella Marina desde 'l fons y de la part de Ponent de la plassa, se veyan avansar semi borrats colors y contorns, los esquadrons catalans, l espasa llampegant al ayre, al enardidor espinguet dels clarins. La cavalleria no pogué rompre las lineas del regiment francès: lo foch era espantós: cap tret se perdía; cavalls y cavallers desapareixian dels rengles com fantásticas visions: ja ho havia dit lo general, y ho repetia al notar lo primer desordre en las filas. *¡Segueixi l' avans, davant de mi ningú 's retira; morir ó vencer es lo que 'ns toca!*; mes prest caygué ferit, també 'l general de Ramon y Tord; y 'l tinent coronel, lo sargento major, lo comandant, casi tots los quefes y oficials ab gran nombre de soldats degueren ser retirats del lloch de combat, ó quedaren allí en aquella terra empapada en la sanch de centenars de víctimas.

La cavalleria estava destruhida: més l' enemich no havia pogut avansar per aquella part un pam de terreno del que guanyà en la primera embestida. Defensats quedavan lo Plá de Palacio y 'l Born; y 'l coronel Thoar, davant de St. Agustí, cubria la *cortadura*. Eran las vuyt del matí.

Després d' aquesta segona onada del combat que may parava, los sitiadors procuraren fortificar la sinuosa línea que debuixaban en miij del barri de la Ribera sas posicions més avansadas. Llavors succehi un fet que posá als barcelonins á punt d' alcansar una victoria completa. Los soldats filipenses, mentres uns s' ocupavan en la fortificació de sas avansadas, altres s' escamparen per los carrers de la Ribera y comensaren lo saqueig. Advertit aixó per los quefes catalans Thoar, Mayans y Bordas los atacan desprevinguts, introduheixen la confusió en sos batallons, y comensa la soldadesca á fugir desordenada cap á la gran bretxa, que ab prou feynas pot engolir la munió que s' atropella. Los desesperats esforços del general Ilion, y 'ls de Berwick que conté la retirada ab tota la reserva, logran detenir als fugitius, los refan, é inspirantlos lo coratge de la vergonya, los fan tornar al atach ab més fúria que may. Llavors es casi tot l' exércit de las duas Coronas, ab 49 batallons, lo que 's troba mesclat en la brega.

Eran las nou del matí quan se resolgué per los defensors intentar altre esforços, pera veure de llansar al enemich fora las murallas. Com en la vegada anterior fou en St. Pere ahont se lográ més ventatja. Los

catalans á las ordres del general Bellver tornan á avansar ocupant lo monastir, arribant á la bateria del Portal Nou; mes dels fossos van sortint batalló darrera batalló fins á tretze que fan cara á la gentada que acudeix de dins de la ciutat; originantse allí un verdader caos de foch y destrucció, prenentse y recobrantse 'l monastir onze voltas, fins que 'ls catalans pegan foch á uns fornets, y vola gran part del monastir ab atronador estrépit, ovirantse sobre las runas fumejantas la bandera de Sta. Eulalia plantada en la travessa que sobre l' hort del meteix marca la línea fortificada, de la que no podrán passar los sitiadors. Y á temps que aixó succehia en St. Pere, se lluytava ab igual desesperació en la *cortadura* y en St. Agustí que defensava Thoar; qual convent estava convertit en un camp de batalla, cayenthi un diluvi de bombas y granadas que obligá als catalans á desampararlo. En lo Born, Palacio y Baluart del Mitjdia era més extensa la línea de combat, puig per allí, com més espayosas las comunicacions, havia manat Berwick que ataqués la infanteria francesa de reserva. Desde totas las posicions dels barcelonins que resguardavan aquells punts, se disputava pam á pam l' avans del enemich. Desde 'l angul del Palacio fins al Portal de Mar, una confusa munió de poble y soldats, á las ordres dels generals Sanz y Baset y encoratjats ab l' exemple d' alguns religiosos singularment pel canonge Anglada, s' ocupavan en fer una gran barricada, desde ahont á canonadas detenian al enemich, que contestava també ab sos canons, com orgullós desafiament al postrer crit d' agonía que llansava la ciutat. En aquest tercer y últim moviment dels sitiats, foren així meteix innombrables los qui caygueren morts ó ferits: D. Pere d' Amigant canonge de Girona; lo Conceller en cap de 1713 Flix; los tinents coronels, Nebot, Macip, Badia, Mur de Jafra, Corrado, Auget, Bofarull, Bertolaza, y molts capitans de la *Coronela* que portavan los ilustres noms de Ponsich, Berart, Monner, Aguilar, Castellarnau, etc.

Era mitjdia; feya *vuyt* horas que durava la gegantina lluyta, y l' enemich no havia arribat més que á la línea fins ahont termina avuy la ciutat vella per aquella banda. Lo cansament feu que comensés á calmar un poch la fuselleria.

Llavors, com succeheix sempre en eixos cassos de gran perturbació, vingué un desenllás impensat, que alguns atribubeixen á traydoria y altres á rahonable providencia. Sobre las tres de la tarde, se presentá al coronel Thoar, que manava en St. Agustí, lo coronel don Joan Baptista Ferrer prevenintli d' ordre de Villarroel que manés fer *llamada* de parlament; á temps que, sense saber aixó, las Autoritats

populars, reunidas en lo portal de St. Antoni, abans de decidirse á entrar en capitulació, que es lo que havia aconsellat Villarroel, feyan fer una crida invitant á tothom á provar lo darrer esforç, y formulant aquella solemnia protesta que es com lo sagrat testament de las llibertats pátrias: se fa també saber, deyan *que essent la esclavitud certa y forçosa, en obligació de sos empleos, explican, declaran y protestan als presents y donan testimoni als veniders, de que han executat las ultimas exhortacions y esforços, protestant de tots los mals. ruinas y desolacions que sobrevinguessen á nostra comuna y afligida pátria, y extermini de tots los honors y privilegis...*: y al anunciar aixó la ruina era certa, puix ja 'l general comte de Verre havia contestat á n' en Thoar que s' admitiria parlament; y poch á poch anava cessant la fressa del combat.

A las 5 de la tarde, se reunian en la Sala de Cent los Consellers, la Diputació, lo Governador de Catalunya y altres personatges, presidits per lo Conceller segon Feliu de la Penya. Després d' una acalorada discussió, en que 's feu pública per primera volta la comissió que tenia Ferrer, del Virey de Mallorca, de proposar la entrega de las Illas á cambi de la conservació de las llibertats catalanas; y d' haverse lamentat de que aixó no s' hagués indicat abans pera poderho fer valer en ocasió menys desesperada (1); veyent que anava fosquejant, s' elegiren dos parlamentaris que foren D. Jacinto Oliver y 'l Dr. don Marian Duran, los qui, junt ab lo Coronel Ferrer, la nit entrada, passaren á la torre de St. Joan en la muralla ahont se vegeren ab Berwick. Aquest no volgué sentir parlar de privilegis, dihent que era ja tart, y exigint que la ciutat s' entregués á discreció.

Retornats los parlamentaris á dintre, s' esperá 'l dia següent 12 de Setembre, y á las 8 del matí se celebrá la darrera reunió del Comuns, en que no hi hagué més remey que acceptar la capitulació, mes sense que constés la paraula á discreció. Així se conclogué sobre las tres de la tarde, á las 24 horas d' haverse suspés lo foc. Pera més infelicitat, la capitulació estava sols estesa per lo secretari del Mariscal, no haventhi posat éll la firma.

Al capvespre onejava ja en los murs de Montjuich la bandera bor-

(1) BRUGUERA Obra citada t. I. p. 274 y següents apoyantse en relacions de la época considera com de mal patrici la conducta del coronel Ferrer, y sospitosa la del secretari de la Junta de Govern Verneda; en cambi BOFARULL (A) en sa *Historia crítica* t. 9. p. 177 y següents, fundantse en atinades consideracions, es de parer que no hi hagué traïdoria de cap classe.

bónica, mentres las ombres embolcallavan á Barcelona en la mortalla de la esclavitut. L'última regió d'Espanya que havia sostingut las tradicions de llibertat quedava ja retuda als peus del absolutisme.

Lo triunfo d'aquest era complert, més car li costava: la horrenda xifra de 8.800 baixas que havia tingut entre morts y ferits l'exèrcit de Fransa y Espanya solzament en las dotze horas de lluyta del dia del assalt, havian d'afegirse a la de 3.300 que li costava lo restant del siti. los qui lluytavan per Catalunya havian sigut, també, pròdichs de la seva sanch. Prop de 6.000 baixas se contaren dels defensors de Barcelona durant lo siti, y d'ellas 3.800 solzament en lo darrer dia. No es estrany, donchs, que 'l desentllás conموgués profundament á tota Europa, y que 'l siti fos considerat com lo més famós d'aquells temps, fent exclamar als meteixos enemichs, referintse als *rebeldes* defensors, que no se 'n trobavan exemples en la historia per sa firmeza y valor. Si poderosas causas de decadencia havian portat á la pàtria á sa total ruina (1); la heroica constancia ab que sapigué defensarse, per la qual la compararen á Numancia y á Sagunt, fou exemple perdurable á las generacions futuras y llevar fructífera pera l'esdevenidor.

DEU ANYS D'OPRESIÓ.—ABOLICIÓ DE LAS LLIBERTATS.—Desde 'l punt en que entraren las tropas del rey Felip á Barcelona, lo dia 13 de Setembre al mati, y en que'l's rendí també Cardona ab honrosos pactes (18 Setembre), quedá tot Catalunya sotmesa; y comensá pera ella una época d'espantosa tirania, que sols calmá ab los anys, quan novas contingencias polítiques obligaren al rey d'Espanya á mostrar menys rigor, ja que no ab las institucions, ab los individus. Deu anys durá 'l período d'opresió, desde la rendició de Catalunya fins á 1725 en que, firmada la pau entre Espanya y l'Imperi, se decretá en sos articles complerta amnistia y retorn de bens y privilegis pera 'ls que havian prés part en la guerra. Duants aquest período semblá que tota l'rancunia acumulada durant centúrias en lo pit de tants poderosos als qui Catalunya havia subjectat al compliment de sos debers, hagués sortit á la una pera inspirar als vencedors de Barcelona la més indigna de las venjansas: la venjansa contra tot un poble, es á dir, contra

(1) Hi ha un curiós incident que prova la idea que hem exposat diferentas vegadas sobre 'ls perjudicis que ocasioná á la pàtria catalana sa excessiva afecció á la persona d'un monarca determinat. Estant lo conceller Feliu de la Penya en la Casa de la Ciutat, la nit del 11 al 12 de Setembre, en conversa ab dos religiosos, expressant son dolor per l'estat desesperat de Barcelona, digué las següents paraulas: «Oh Ciutat la més infelís, á quin estat t'ha reduhit ta idolatria per Carlos III! Ara sofreixes lo cástich de la justicia de Deu.»

ignocents y culpables á la vegada, y contra las institucions que 'l temps havia adaptat á sa naturalesa.

Res millor pera fer veure l' extensió de la desgracia, que seguir la successió de las disposicions reals.

Los decrets que 's donaren, immediatament després de cayguda Barcelona, foren los de desarme de la *Coronela* y entrega de las banderas dels batallons y la de Sta. Eulalia.

Pera que 's veja lo preparat que estava 'l plan d' acabar ab lo govern autonómich de Catalunya, basta saber que sols feya *dos dias* de la entrada de las tropas, quan d' un cop de ploma, desde 'l campament, á 15 de Setembre, Berwick aboli lo govern polítich, administratiu y económich de Barcelona, que volia dir lo de tot Catalunya, puix en aqueixa determinació hi anava comprés, no solament lo Consell de Cent y Consellers, si que també la Diputació y 'l Bras Militar. Pera 'l nou régimen nomná duas corporacions, que no venian á ser mes que las esclavas sumissas de las ordres del Capitá general, ó de Madrid: una *Junta Régia* que entenia en lo superior y polítich, ó en los negocis generals de tot lo Principat, de la que era President l' intendent del exércit D. Joseph Patiño y secretari 'l que ho era de Berwick D. Salvador Prats y Matas acérrim filipense; y una *Junta d' Administradors* de la ciutat, que presidia lo Marqués de Benavent.

Al dia següent s' intimá als Consellers, Diputació y Bras Militar la entrega d' insignias y documents y la cessació en llurs càrrechs; acte en que, per observar fins al darrer moment son deber, cumpliren, per part dels primers, lo Conseller segon D. Salvador Feliu de la Penya, y 'ls consellers tercer, quart, y quint Dr. Ramon Sanz, Francisco Antoni Vidal y Joseph Llaurador; per la de la Diputació, lo Diputat eclesiástich Fr. D. Joseph Vilamala, l' Oidor del propi Bras Fr. D. Diego Olzina, y Tomás Antich Saladrich Oidor real; y per lo Bras Militar son Protector D. Joan de Lanuza comte de Placencia, don Joan de Copons de la Manresana, D. Joseph de Mata, D. Salvador de Tamarit y D. Carlos Fivaller. Aquestos son los patricis que exerciren per última volta la representació del antich Principat; los qui, ab aquella homenia y gravetat innata en nostra terra, sapigueren presentarse davant del vencedor ab lo cor llatzerat, si, mes ab lo cap alt y la mirada serena pera ferli entrega del llegat de que eran depositaris, y que la pàtria perdía per la lley de la forsa. Y en aquest acte tristement solemne hi veyém figurar los noms ilustres de Lanuza, Fivaller y Tamarit, noms que evocan lo recort dels mes grans defensors de la llibertat dels pobles catalans-aragonesos.

Ab tan tristes novetats, formaren contrast las alimarias que's manaren fer per la entrada de Berwick, lo dia 18; y malgrat de la relativa quietut que s'observava en tothom; de que en la capitulació de Cardona s' havia convingut en concedir complet indult, no sols als de dintre la plassa, si que també á tots los qui havian batallat en lo Principat; y de las seguretats donadas pels generals filipenses; obehint ordres de Madrid, desde 'l 22 de Setembre s' inaugura la era de persecució y destierros, primer contra 'la militars d' alta graduació, comensant per Villarroel, que foren portats als calabossos de las més apartadas fortaleesas de la Peninsula; després contra 'ls eclesiàstichs més entussiasistas de la causa catalana als qui 's desterrá dels dominis espanyols; y per fi contra tots los qui directa ó indirectament havian figurat en los darrers succéssos, confiscantse'ls 'ls bens, ab lo que quedaren reduhidas á la miseria molts de las principals families de Catalunya.

Aquest luxu de persecució, que encara no era prou pera alguns dels consellers del rey, era altre dels detalls del negre quadro que presentava tota la terra, subjecta á la voluntat d' un vencedor que no obehia á lley ni retenidor de cap mena. S' atacava 'l dret á la defensa personal, ab las repetidas prohibicions d' usar armas de cap classe, imposadas á tothom baix pena de la vida; s' atentava á la pública riquesa ab contribucions extraordinarias que pujaren á més d' un milió de lliuras, ab los allotjaments, y ab disposicions contrarias á lo més sagrat del dret de propietat (1); se privava á Barcelona del centre del saber, trasladant sa Universitat á Cervera; y s' abolia l' antich régimen municipal en tot lo Principat. Aixó s' havia realisat en l' espay de menys de quatre mesos; dintre del any 1714.

L' any 1713 comensa tan trist com l' anterior. Mentres s' enderrocava la piràmide de la Immaculada Concepció, monument de la pietat del Arxiduch, arrancant fins la primera pedra; forjava 'l rey Felip en sa pensa una gran fortaleesa pera dominar á la ciutat rebelde;

(1) Entre otras se doná ordre pera que en cada uno de los pueblos de este Principado de Cataluña, dispóngan sus bailes y jurados y otros que cuiden del gobierno de las universidades que se siembre una porcion competente de ordio ó avena en cada uno de los territorios para que al tiempo de dar verde á la caballería, no falte este articulo, para la conserracion de la caballeria, pues para el servicio de S. M. debe anteponerse toda otra conveniencia y utilidad particular.

Vegis integra aquesta y las demás disposiciones á que aludím en BRUGUERA: *Historia del mem. sitio y bloqueo* t. II.

y la idea, acariciada per tots los enemichs de Catalunya ja desde 'l sigle anterior, era portada á la realitat depressa, puix en 9 de Mars se manava la formació dels plans al enginyer Jordi Prosper de Verboom, y á 6 de Juny eran aprobats ab una instrucció pera comensar desseguida 'ls travalls (1). Lo pensament de la obra era 'l refinament de la iniquitat: puix no s' ideava construírla, com era natural, en un lloch apropósit de fora las murallas; sino que havia d' alsarse en lo meteix punt ahont se verificá la defensa, en lo barri de la Ribera, ahont s' alsavan al costat de las viviendas ab delitosos horts y jardins, monuments importants del art ojival com lo monastir de Sta. Clara y 'l convent de St. Agustí. Barcelona no sabia avenirse á la idea de que tot havia de desaparéixer; mes á la fi. nò valguenthi las súplicas ni representacions, hagué de veure com á 7 de Juliol se comensava la peritació de las fincas y 'l 29 del propi mes, s' empenia l' enderrocamment, quan los habitants ab prou feynas tenian temps d' haverlas abandonadas.

La persecució contra las personas continuava en aquest any més desapiadada que may. Lo 27 de Mars sufri la darrera pena, en Barcelona, lo general Moragas, á qui sa dissort lo feu caure en mans dels tirans de Catalunya, després que ja havia intentat escaparse á Mallorca. Aquell noble adalit de la causa de la patria, fou portat al suplici ab camisa de penitencia y descals. Son cap colocat en una gàbia de ferro sobre 'l Portal de Mar, hi permanesqué dotze anys, com á horrible trofeu de vencedor.

Altras foren las vidas que sacrificá la venjausa filipense, qual furor aumentava á mida que 'l país s' anava trobant més dominat. Las principals poblacions de Catalunya presenciaren las execucions de militars y guerrillers; y fou tan viu lo dolor del poble, que, d' algun d' ells, com d' En Francisco Bach de Roda, encara 'n recorda la trista fi la cansó popular.

Las disposicions gubernamentals anavan cayent com pedra seca

(1) Tant era 'l temor que 'l poble lligat com estava de peus y mans, inspirava encara que al comens de las instruccions se manava *que inmediatamente que Mr. de Verboom llegue á Barcelona, se fortifiquen contra la ciudad todas las puertas de ella. y los baluartes que pareciese, poniéndose en ellos artillería que domine la ciudad, y tenga en sujecion al pueblo; y més avall, al parlar de que pera avansar la obra s' hi fes treballar la tropa s' afegia: Y siendo tan poco seguro el pueblo de Barcelona y de toda Cataluña convendrá prevenir que los soldados que trabajaren rayan al trabajo con las armas, y asimismo, que en la recindad de la obra tengan una buena guardia de caballería.*

sobre 'l país. Ara 'l decret creant lo paper sellat; ara revocant tots los títols y mercés concedits per l' Arxiduc; ara reiterant la ordre de privació d' us d' armas, ó manant enderrocar totas las defensas dels castells del Principat. Aumenta la gravetat de las disposicions en l' any 1716 que s' obra ab lo tristement célebre decret de *Nova Planta*, (16 de Janer), que ve á confirmar la abolicció del antich govern polítich y económic de Catalunya, subjectantlo al régimen absolutista de la voluntat real, expressada per una Audiencia presidida per lo Capitá General; dividintse lo Principat en corregiments (1) ab corregidors de nombrament real, així com los regidors de llurs capitals devent elegir la Audiencia los regidors y 'ls batlles dels demés pobles.

Del universal diluvi que ab eix decret sufria la existencia autonómica del Principat, sols se salvaren, per manament exprés, lo referent al Dret civil contingut en las Constitucions, lo Consolat de Mar, y lo que de las ordenansas del antichs municipis no estés derogat per lo decret Llavors. per primera volta, se troba atacada també la existencia de la llengua catalana, puix en lo decret se diu que *Las causas en la Real Audiencia se substanciarán en lengua castellana*.

Al decret de *Nova Planta*, seguí la crema dels privilegis y gracias otorgadas per l' Arxiduch tant á poblacions com á particulars (2); la imposició de la contribució del catastro; y 's repetiren las ordres manant la entrega de llibres, y tota classe de papers referents á la última guerra.

Entretant anavan cayent á terra murallas, baluards y edificis, aixamplantse lo solar pera la Ciutadela; y entrat l' any 1717 se manava treballarhi á tots los fusters y mestres de casas, y als habitants en general que hi concorreguessen ab sos carros y cavalleries.

Al igual dels particulars, las ordres religioses reclamaren contra l' enderrocament que 'ls amenassava, per trobarse inclosos llurs edificis dintre de la dels que havian de ser glassis. Per ordre del rey

(1) Foren los de Barcelona, Mataró, Girona, Vich, Puigcerdá, Tàrragona, Lleyda, Tarragona, Tortosa, Vilafranca, Cervera y Manresa.

(2) No 's cremaren en aquesta ocasió los furs y privilegis de Catalunya com han suposat alguns, puix no podia ferse semblant cosa quan part d' ells quedavan en vigor, ó sian los referents al Dret civil que constavan en los volums de las Constitucions de Catalunya. La idea realment existí; y fou del Capitá general Marqués de Castell Rodrigo; mes no 's posá en planta, limitantse á lo que s' indica en lo text.

celebraren una junta lo Capitá General, los Intendents sortint y entrant, y l'enginyer director Verboom, com es de suposar de sa passió ultra-realista, se desfogaren en llurs dictàmen contra Barcelona y 'l Principat, indicantse que *puede el príncipe por la pública utilidad y urgencia tomar los bienes de los particulares y sus casas y edificios, y demolerlas y arrasarlas aunque sean de eclesiásticos ó iglesias, conventos, monasterios y lugares sagrados*; mes lo curiós del cas es que, fins en eixa reunió, la conciencia del home s' imposá al fanatisme de partit; y per boca del intendent Pedrajas vingué á confirmarse lo dret que tenian los barcelonins á ser respectats en sas vidas é hisendas, segons lo capitulat ab Berwick, quan aquell digné: que es de parer que la concessió del Sr. Mariscal Berwick semblava no admetre dubte que «fou válida y feta per persona legitima.» (1) ¡Los meteixos enemichs de la terra regoneixían, donchs, que ab la persecució que venian sufrint los catalans se faltava á la paraula empenyada en nom-d' un rey, per qui en acte solemne portava sa presentació!

Res valgué als religiosos, com res havia valgut als seglars; los edificis foren aterrats, y la obra de la fortalesa aná dibuixant sa estrella de cinch puntas, com las antenas d' un cranch, sobre l' abans animat barri de la Ribera, que en 1718 quedava ja reduhit al no res, havent desaparegut 61 carrers y 1262 casas, ha hont abitavan més de 6.000 personas.

En 6 de Juliol de 1717 sortia lo que n podriam dir Reglament del Decret de *Nova Planta*, venint á treure tota esperansa als municipis que encara volian sostenir algun de sos privilegis, mentres los prelats casi tots castellans que hi havia llavors á Catalunya, presidits pel bisbe Taberner de Girona, en concili reunit en aquesta ciutat, feyan una constitució favorable á la obediencia á Felip V; y portant l' odi fins als detalls, s' entretenian los governants en 1718 en fer destruhir la campana *Honorata* per haver tocat á sometent; en abolir la moneda catalana; y en manar treure los banchs de la Sala del Consell de Cent. Ni las estellas volian que suessen del naufragi de la nau de las llibertats catalanas.

La calma anava venint. Catalunya entrava en l' ensopiment del esclau que ha perdut tota esperansa

(1) BRUGUERA: *Historia del mem. sitio y bloqueo*, t. II p. 91 y següents.

LA ESTRELLA Y LA TEMPESTAT

(POESÍA DE J. COLL Y VEHÍ.)

Morí 'l sol: ja pressurosas
las ombras, sas negras alas
extenen y se confonen
las aygas, valls y montanyas.
Relluhen las lllums, y moren
perdudas en lo brancatge:
en los monts se queixa l'eco
de solitaria campana.

—«¡Mare mia, allá en lo cel
he vist una llum de plata»
—«Filla meva, aqueixas lllums
del cel, s' anomenan astres.»

Pedregós es lo camí,
la costa dreta y pesada;
á un costat fa por lo bosch,
al altre lo torrent brama.

Si alguna pedra rodola,
desperta l' au esverada,
y fugint, espahordeix
ab la remor de sas alas.

—«¿Per qué s' ha apagat la estrella.»

—«Be pot, ma filla, amagarla
entre sas glassas lo núvol:
las estrellas no s' apagan.»

La obscuritat misteriosa
de por fa extremirne l' ánima:
las garrigas semblan homens,
los arbres semblan fantasmas;
malediccions y gemechs
lo dols mormol de las auras.
Resa 'l romeu y tremola
al remor de sas petjadas.

—«Ja llú altra volta l' estrella.

¿podrem assolirla, mare?»

—«Ta ma no arriba en lo cel
com hi arriba ta mirada.»

En las trencadas vertents
hi ha unas cingleras que espantan:
las creus que alli al lluny s' oviran
sangrentas fossas amparan.
Feble ponterró de fusta
talladas penyas enllassa;
al fons com un mar, bramulan
ab brugit confós las ayguas.

—«¿Perque tremolas, mareta?»

—«Passa, corre; que s' avansan
los núvols»—«¡qué hermosa estrella!
¡quant me delita 'l mirarla!»

Refrechs de brancas ja s' ouhen,
son tancadas las cabanyas

y 'ls canins están alerta
y al més petit soroll, lladran
la tempestat ja en los monts
trona, y flagellan la cara,
arrebassadas pe 'l vent
gotas de 'ls núvols geladas.

—«Quan l' estrella 's va emboyrant
sento una fredor dins l' ànima...»

—«No temis, no, las estrellas
no moran. Los núvols passan.»

Ja s' ou grinyolar lo golfo,
y 'l fidel cá alegre salta.
En la llar negra y fumosa
va juguinejant la flama,
donant grat calor al cos,
y remioventse agitada,
la volupble fantasía
disträu y la vista encanta.

—«¡Jesús mil voltas! Tanquem.»

—«Sia la Verge llohada»

—«Digau, mare, aqueixa estrella,
¿com s' anomena? — ¡Esperansa!

Traducció de

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

1885.

QUATRE CENTS AFORISMES CATALANS

DEL

DOCTOR JOAN CÀRLES AMAT

DIRIGITS AL LECTOR

Cervera.—En la imprenta de la Pontificia, y Real Universitat. Any 1805.

UN dia que 'm passejava pels Encants de Barcelona, cercant y fullejant llibres vells, trobí un petit opúscol, de paperumat, maculat, mitj rosegat per las ratas, que 'm cridá l' atenció. Lo comprí; me costá cinch céntims; y á la nit, dins ma cambra de la fonda d' Espanya, del carrer de St. Pau, lo llegí sentme passar un rato agradablíssim. Es titolat: *Quatre cents aforismes catalans*, del Doctor Joan Amat, Cervera.—En la Imprenta de la Pontificia y real Universitat, any 1805.

Que n' eran de sabis nostres passats! Que bé eixos aforismes reflexan las costums y caracter de nostres avis! Cap llengua es tant rica en aforismes nom la nostra, llevat de la llengua árabe. A pesar de llur vellura, son veritats que no morirán may, perque son inherents á nostra humana naturalesa.

Eixos aforismes del Doctor Amat han de ser per cert coneguts per
LA RENAIXENSA.—Any XX.

alguns de nostres lectors; qui sab? Atesa la vellura de la edició, 1805, cal suposar que no serán gayre coneguts; per'xó ne farém coneixer alguns, ben segur que nostres llegidors nos ne sabrán grat.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

Alabém primerament
al Santíssim Sagrament.

Tres personas, y un sol Deu
son en un poder, Fill meu.

Es María celestial
sens pecat original.

Devot de la Verge pura
sia tota criatura.

A un sol Deu adorarás
y en va may lo jurarás.

Las festas has de guardar,
y ton pare y mare honrar.

Ningun home matarás,
tampoch no fornicarás.

No furtes rés á ningú,
ni digas mentidas tu.

No desitjes dona agena,
ni bens d' altri que hi ha pena.

No sias may lo primer
de dir cosas del tercer.

Los sabis tenen á mengua
fer servir massa la llengua.

Qui diu te enteniment
mes que un altre, es innocent.

Si caminas per mal lloch
creume passa poch á poch.

No descobres ton secret
á ningú serás discret.

Lo mercader á la plaça
y lo menestral á casa.

Quan replega la formiga
no t' assentes á la biga.

Trau de casa lo minyó
abans no 't fasse falló.

No mostres als fills amor
perque no 't causen dolor.

Si no vols tenir desfici
á ton fill dónali ofici.

Lo minyó quan pert son pare
allunyaulo de la mare.

Lo marit á la muller
tingali lo menester.

La muller á son marit
tingali ben net lo lli.

La donzella recatada
será molt bona casada.

La dona que va á la llana
may tindrà la testa vana.

La senyora que treballa
no gasta diner ni malla.

La que no vol treballar
no pot fer sino gastar.

La dona que 's posa unguents
á la cara pert las dents.

La dona per ser discreta
ha d' estar sempre retreta.

Lo jove quan no treballa
quant es vell, dorm á la palla.

L' home que tracta ab amigas
may li faltarán fatigas.

Qui ab vestits se gasta massa
te lo cap de carabaça.

La dona sens menester
no estiga baix al carrer.

Una bossa solament
te la casa que hi ha argent.

La casa que s' hi treballa
may hi falta pa ni palla.

Qui compra mes del que pot
aprés s' ha de vendres tot.

Lo qui va molt als mercats,
si es pagés, no te ducats.

Lo pagés sempre ha d' estar
prop dels qui fa treballar.

Ab moços no 'ls degas massa
perque 't traurán de ta casa.

Si alguns parlan de secret
no t' hi acostes qu' es mal fet.

Sempre las festas majors
causan al ventrell dolors.

Si per cas ets convidat
menja sols lo acostumat.

Ja lo món ha introduhit
que tothom sia mosquit.

Procura tenir cabal
per no anar al hospital.

Qui 's casa per interés
moço de sa muller es.

Qui ab joyas gasta lo dot
de sa muller es janot.

Segons tindrás lo estament
vestiras honestament.

Si del dot de ta muller
refias, serás grosser.

Si tens algú agraviat
no vages may descuydat.

Fes tas cosas ab repós
deixa dir al envejós

May segonas intencions
fan bonas conversacions.

No estigas sol, jo t' ho dich,
ab muller de ton amich.

L' ociós que entra en ta casa
es un foch, es una brasa.

Quant un home 's vol casar
biafos ha de cridar.

La dona que 't casarás
fes que sia de ton bras.

Si voldrás ben acertar
al carrer t' has de casar.

Del Sacerdoci las sobres
totas han de ser de pobres.

Per tenir bona opinió
procura anar ab lo bo.

Serás tingut per molt sabi
si dissimulas l' agravi.

Si algú fa algun sinsabor
deixau á nostre Senyor.

L' home que fa del valent
es darrer al somatent.

Qui s' estima del que fa
may apenas errará.

Qui reculla al bandoler
dins poch temps no te graner.

Per casar fillas donzellas
no vengas moltons y ovellas.

Quan las fillas casarás
las sobras los donarás.

Molts se 'n van al hospital
per no veure son cabal.

De tos pares quan son vells
no 't descuydes un punt d' ells

Si á tos pares tractas be
viuras molt, porque jo ho sé.

Si ton pare es pobre y vell
no sufres mostre la pell.

Lo millor bossi del plat
sia per' qui t' ha engendrat.

Lo fill que á sos pares bat
ja lo Infern te guanyat.

No deixes per ton rencor
de saludar al major.

Lo major si es cortesà
al menor saludará.

Lo vilá superbo y mal
es una pesta mortal.

Veurás sempre al ignorant
á la ciencia menyspreant,

Molt sabi serás fill meu,
si alcanças temor de Deu.

Paga á ton Senyor los drets
y allunyat de sas parets.

No confie 'l secular
viure del peu del altar.

Molts germans en un consell
lo blanch fan tornar vermell.

Si vols esser ben servit
feste tu mateix lo llit.

Si tens la cua de palla
no poses foch á la falla.

Al amich prova'l primer
ans que l' hages menester.

A ta filla mentres creix
dónali lo que mereix.

Si algú llitg alguna carta
un poch lluny de aquell t' aparta.

Quan ab algú parlaràs
no 't acostis prop del nas.

Parlant ab algú tos dits
no toqueu botons dels pits.

Menjant no fasses rumor
dels llabis, que no es primor.

Quan voldrás xuclar un ou
no fasses aquell clo clou.

Lo caballer á la guerra
y lo pagés á la terra.

Lo sacerdot retirat
de tothom es estimat.

Confessa á ton confessor
fins al pensament menor.

Adverteix assó fill meu
que tots temps te mira Deu.

A la Iglesia per orar,
y á la plaça per tractar.

No tractes á gent ociosa
perque es cosa perillosa.

Deixa diners als amichs
si vols tenir enemichs.

La persona que molt riu
no te lo discurs molt viu.

No viscas pera menjar
menja sols pera passar.

No vullas mal als amichs
que ho son de tos enemichs.

No t' alabes de fer mal
perque es un vici infernal.

No será cosa que 't cuadre
fer per un traydor, ó lladre.

Tingas sempre per deport
pensar que vas á la mort.

Amistat per interes
no dura perque no ho es.

A fe qu' es pesada cosa
la persona melindrosa.

ALS TENDRES FILLETS

DELS MEUS CORALS AMICHS LOS ESPOSOS D. NARCIS VILA Y D.ª ERNESTINA MORENO

Es per moure enveja
Un hermós jardí,
Que lluny llensa flayre
D' alló alló mes fi.

La rosa preuada,
Clavell primorós,
Lo blanch, suau lliri,
Gessami sedós.

Bonich, fenthi rotllo,
Botó d' or lluhent,
Son las flors mes bellas
Del vergé' esplendent.

No es estrany que escampin
Sos més richs olors;
Jardiners que 'n cuiden
Ne són dels millors.

Ab aygua las regan
Que pouan al cel;

Per xó la fragancia
Dolsa es com la mel.

Tu ets, Agnès gentil y candorosa,
D' aquest jolíu, esplendorós jardí,
La perfumada, la superba rosa,
De las flors la primera que hi flori.

Tu, Ramón, lo clavell que ab sa hermosura
Y vius colors se 'n dú la voluntat;
Que ubriaca l' esprit ab la dolsura
De son aroma pur y delicat.

Lo lliri encisador, de rica essencia,
Fullatge ensatinat, bell sens rival,
De blancura radiant com l' innocencia,
Es l' Ernesto, lo nen angelical.

Y 'l gessamí, de flayre arrobadora,
Que la palma d' olors suaus se 'n dú,
Que embadaleix, embauma y enamora,
Aqueixa flor, Joseph Maria, ets tú.

Botonet d' or. en mitj de flors tan bellas,
Per goig dels jardiners y més encís,
Hi creix hermós, gallart com totas ellas,
Y es lo petit, lo petitet Narcís.

Deu vos guardi, floretas delicadas,
Al dols amor de vostres jardinés,
Que de vents tempestuosos abrigadas
Y d' ayres pestilents ben recatadas,
Recelosos us crian á recés.

Y creixent en bellesa y ufania,
Despedint cada jorn més suau olor,
Ricas de sava, ab nova gallardia,
Poguén per sempre refflorir un dia
En los mágichs vergers del Criador.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL.

L' HERÉU ESCAMPA

Té trenta anys y es solté encara:
es ros, fornit, ben plantat;
lo seu pare heréu va ferlo
d' una casa y un hostal,
un bon tros de sembradura,
vinya y bosch, un nom honrat
y cent unsas que sa mare
al morir li va deixar.

Com que diners no n' hi faltan,
va seguint d' assí d' allà
sempre aplechs y sempre firas:
¡com lo vóltan los companys!
—No n' hi ha cap, diuhen pel poble,
cap com l' hereu del hostal.—

Com ell paga per tots sempre
prou l' alaban ¡aixó ray!
¡Sovint quinas tartanadas
seguint festas y mercats!
pel camí ¡quinas canturias!

¡quin riure y quin gatejar!
al anar tot es gatzara,
al tornar no riuen tant,
qu' ell ja vé ab la bossa buyda,
trist, pensivol y cap-baix,
que pel joch, fins l' alegria
va deixant en los mercats.

Los matxos tots los va vendre
pera comprarne cavalls;
lo carro antich del seu pare
per tartana l' ha cambiat:
tot aixó que guanyis li duya,
li costa ara un dineral.

Lo vell no portava joyas
y ell va per tot enjoyat;
¡qué n' ha estrenat de soguillas
y tumbagas ab diamants!
Si sempre als pobres son pare
donava lloch y sopar,
ell no 'ls deixa entrar á casa,
ni 'ls vol fer almoyna may.

¡Qui t' ha vist, hostel del Roure,
qui t' ha vist y qui 't veurá!
Lo vell, á cada cullita,
al recomptar sos cabals,
als cellers mes vi hi trobava,
dalt de las golfas mes blat,
á voltas mes tros de terras,
ó renovat lo casal;
ell troba, ab sols tres anyadas,
pels diners qu' ha enmatllevat,
que la casa ja no es seva,
que sega un altre 'l seu blat,
y que 'l vi qu' avans cullia,
quan ne vol, l' ha de comprar.

Dels boscos ja ni se 'n resa:
¡quánt temps ha que son tallats!

Prou festeja una pubilla,
 roser florit de setze anys,
 d' ulls de cel y cabells rossos,
 bella com auba de Maig,
 més pura que l' alenada
 del primer bés d' un infant.

Diu que prompte han de casarse:
 tothom que la veu la plany.
 ¡Deu te fasse, pubilleta,
 que no arribi l' hora may.

Sols deu anys qu' es mort son pare
 y no sap de qué menjar;
 ell qu' era 'l més rich del poble
 lo més pobre s' ha tornat:
 Tan sols l' hostal li quedava,
 y fins s' ha venut l' hostal.

Ja es negrós y plé d' arrugas
 aquell rostre roig abans.
 Los amichs jo no 'l coneixen
 al passarli pel costat;
 quaa ne parlan lo maldiuhén,
 y avans l' alabavan tant!
 Fins se sap fora del terme,
 que pels pobles del voltant
 no hi ha aplech ó no hi ha fira,
 que 'l jovent no 'n diga mal.

L' ha aburrit la pubilleta...
 Diuhén qu' ell s' ha fet soldat.
 ¡Qui t' ha vist hostal del Roure
 y 't veu ara, Deu me val!

En una nit freda y trista,
 poch á poch pel camí-ral,

la má dreta en lo gayato
 y un sarronet sense pá,
 un home ab la testa baixa
 per l' angoixa, no pels anys,
 parantse sovint; camina:
 no pot més, s' ha d' assentar.

Guayta al entorn ¡Verge santa,
 quánts recorts tots al plegat!
 unas faixas qu' eran sevas,
 y, entrant la vila, un casal...
 més endins, entre teuladas,
 ratlla 'l cel un campanar;
 ran l' esglesia 'l cementiri...
 Suspira baixet plorant,
 mentre als grahons s' agenolla
 de la creu del camí-ral.

Al hostal, que tots dormían,
 truca mort de fret y fam:
 —¡Deixéume dormí á la palla!...
 ¡seume aquesta caritat!...
 ¡deixéu que mori ahont vaig naixel—
 —De pobres no 'n volém pas:
 ja l' hereu no n' hi volía.
 Bon home, anéu més enllá,
 més enllá, que hi ha més portas.—

Tapantse 'l rostre ab las mans,
 al padris de casa seva,
 arraulit de fret y fam,
 caygué mort mentres de dintre
 deya la veu:—¡Més enllá!—

VÍCTOR BROSSA Y SANGERMAN.

Setembre de 1888.

LLEGENDA

¡Que 'n fa de segles que 's miran
en lo blau cel las estrellas!

Escrita en lo cor jo 'n porto
desde uoy una llegenda
que recordantla mil voltas,
quant més vá més bella 'm sembla,

Puig diu qu' al morir, cada ánima
vola al cel y en una estrella
se transforma que clavada
queda en la volta per sempre.

Y á la nit, enamoradas,
sa dolsa llum llagrimejan
y sens' paraulas se diuen
son amor segles y segles...

¡Vida mia, qu' es hermosa
per' tú y per' mi la llegenda
si fa tants segles que 's miran
en lo blau cel las estrellas!

FRANCISCO X. DE PRATS.

UNA SORT

¡Tente compte... que 'l bou cota!

QUELL any jo no podia baixar á baix á fer cap sort. La Justeta s' havia posat á donar per la banda á la mare; y la mare tenia tant de temor als homes que torejaban, que cada any per las festas de St. Miquel, á casa hi havia un samaniat á cada corre bou, no mes perque 'l pare y jo en sortas de aguaitar al bou desde 'l nostre terrat que dona á la plassa anabam á una barrera per poderli fer una festa, cada cop que passaba arrambat escurant los catafals. Cada any hi deixabam lo mocador ó la gorra; perque quan un veu que la bestia passa tant llampanta ab aquells cops de cap y aquells udols per sota d' un hom, vaja, 'l cor se n' hi va y si 's tingués als dits lo mellor vestit de la dona també li aburriria en aquell moment de veurerse 'l á dos passos, revent com lo carril, quan un fa aquells crits y la sanch se 'n puja 'l cap, y ab un salt se fa la planxa sobre la barrera, per tornar saltar desseguida quan ja passa catafals enllá. Mon pare era un d' aquells vigatans que son folls pel bou, que s' hi farian dur ab una xivira, si no hi podian anar caminant; que á n' al seu temps, vuyt dias avans ja procuraba per plomays, y que si hi veyia gota la vida feya sempre per un per la sort de la verónica, y si no que ara, ell no diu,

també s' havia arriscat á festejar algun floch. Despres, entre l' estat, y las novetats d' aqueix bestiar feréstech que ara ve, tan lleuger y tant ben banyat, va pendre 'l retiro, diguemho aixís, y ja no 's movia de mans á la barrera; tocant de peu á terra no mes quan veyá 'l bou á las altrás voltas. Y ara afigureus si jo tan ben ensenyat y agradantme mes que totes las cosas; podia estar gayre quiet ab lo manament de la mare y si faria un gran cas dels escarafays que li feyam fer á cada repich de campanas. En quant á mourem de la barrera, m' ho callo: que si sabia que m' he sentit mes de quatre cops lo buf del bou á la esquena, ja cal que 'm poses cotó fluix á las orellas y no llevés pas nort de eixir á veurel solsament á dalt del terrat. Seria cas de morir-se. Endevinat que li vindria alguna cosa.

Y donchs aquell any ab mes motiu s' hi feya forta, perque li va ajudar la Justeta; vamos, la de casa; y basta dir si n' estava enamorat com un bon noy, que no 'm vaig mourer del terrat fins á nova ordre: perque ella 'm va dir:

—Quan hi haurás de baixar, ja t' ho diré, ¿sents?

—Donchs hauré de pendrer paciència, jo vaig fer. Te: aquí 'm tens, com un balustre d' aqueixa barana. Pró tu, no cal que 't moguis d' aquí, perquè si tu te 'n vas, eixint de tu, per mi ve 'l bou.

—¿Qué dius? va preguntar ab aquella fleumeria que fa caurer la baba, y ab un altre ayre que semblaba voler dir qu' un xich ja li agradaria que fes lo valent, va fer aixís:

—Y si no creus, no hi haurá brenar.

—¿Vols dir?

—¿Oy mare?

—¡Pobre de tu, borrangu! Oy t' estaria be, al cap de quatre dias de ser casat, que deixesses la dona per anar á fé 'l ximple com tots aquells que hi van á buscar lo que no tenen. ¡Malaventurat lo pare y mare que s' ho han de mirar, que!... Ay! ay... ay!... aquest borde-gás á n' á mi m' ha de fer morir martri!

Era que ab una embestida que havia donat lo bou tota la gent de las voltas de baix s' habian escorregut á las voltas de dalt, per quedar-se allá fins que 'l bou tornés mourer la cua. Si no que la mare havia vist un altre cosa. Havia vist al meu germá, que era una criatura de setse anys, pro que tenia las camas llargas que també corria al devant del bou. Los xiolets y 'ls crits arribaban fins al nostre terrat, com lo trontoll y 'ls bramuls d' una tempestat que s' arrossegúés irada al fons d' aquella plassa. Aquell bou no havia fet sino tirá á terra tres ó quatre homes que se li entrebancaban al pas quan fugía: per sense

ferne altre estat, sense girarse á veure 'ls vensuts, sino fugint de la victòria y anyorant y cercant endevades les bores frescals del torrent, ahont dormia les altres mitjdiades. Y com no trovava eixida ni descans en son martiri, corria amunt y avall de la plassa, y de las unas á las altras voltas, sent sempre al mitj d' un cercle de gent que bullia, saltaba, ballaba, xiulaba, y udolaba com una dansa fantástica d' esperitats; com una manera no vista d' adoració gentilica á las forsas y gentilesa d' una bestia; filla dels boscos, que allá esverada y poruga, desplegabá totas las gracias que l' espant y la rabia pintan en sa figura, d' ella mateixa altiva y magestuosa, ab los ulls inflamats, ab la boca escumejant y badada; lo cap alt ab sas banyas obertas com dos braços de ira; la cua en l' ayre y 'ls graciosos y forsuts membres tremolant per la impotencia y per lo cansansi.

Jo, com tots mos companys de fadrinatge, no m' havia parat may á guaytar aquell cuadro; perque jo n' havia estat sempre una figura: hi era boig, com ja he dit avans. Per xo no 'm donaba cap sobresalt, véurehi ni deixar de véurehi al meu germá, entre mitx dels punts que alla baix giravoltaban. Aquell dia desde 'l nostre ensimbellat balcó de la teulada ho veyá tot; la gent y la plassa, y si no me 'n des vergonya diria, que aquets arrenchs de torejador que 'ls vigatans seutim, casi be 'm semblavan una cosa un xich mes noble, que no semblan á primera vista; aixis com una aspiració de la gloria, ó com un sacrifici, estravagant, pero no indigne, en la festa de la patria. Perque verament als ulls y al cor, desde un punt en l' ayre com lo terrat nostre, sembla aqueixa nostre plassa la patria entera. Desde assi 's veu, que tota la ciutat es la plassa, puig los carrers que la voltan fins á acabar ab las murallas, si no hi son á dins es que no hi caben, y per xo hi recolsan lo cap, y per ella viuen y respiran en los dias de sol ó de goya y en totas las gloriosas jornadas de la vida de l' historia. Sembla al veurerla tan gran, que hi ha alguna cosa també gran en eix poble nostre. Y no hi ha dubte, que alguna cosa diu al esperit una plassa com la plassa de Vich, de quatre llargas caras principals, ab cotsadas que trencan la monotoria del quadrat, fent avansar ab ayres de distingidas eixas rengleras de colrats casals, palaus de antigas grandezas del nostre municipi hont lo gust, l' arquitectura y la riquesa, portan lo baptisme de cada época com si fos també la plassa fastuós museu de pedra de tota la comarca; com es teatre grandió de totas las convulsions d' un poble, y podriam dir de la humanitat. Donchs eixa plassa, hont s' han encabit exercits, quant l' illuminan tota la llum y l' alegria, en son camp vast hont tota la joventut ardida s' hi

remou en bulliciosa lluyta; en sos finestrals y balconadas, hont las damas s' hi apilan resguardant ab bellugosas barbacanas de robas, del raigs del sol sos rostres delicats, y sos vestits, que han pres á las papillonas las alas y á las flors dels camps sos alegres colors; en sas altas torratjas, galerias y porxos d' ahont entre mitj de vellas arcadas y columnas, vessan y lluhén entre 'l color de las banderas, cortinas, y mocadors que 's gronxan, alegres fesomias de gent que s' hi agombolan, notas las mes llunyas de la festa que per tot respira. Sembla que al omplir los horizonts de nostra vista, exclueix del esperit tota la terra, fa com inmensa sala qu' aplega una familia, y bressat per eixos cants y per eixa llum, y per eix panteig febrós de nostra vida, haguera dit que 'm trovaba dins de una nau geganta, que enarboladas las banderas de gala y 'ls tripulants lluytant en jochs olímpichs, solcaba la mar, serena y tranquila, per sota d' un cel blau luminós, sense bromas, sense limits, y sense crepusculs!

Ab la vista aixís encantada pot ser hi hauria passat horas: mes un altre crit de la meva mare me va tornar en mí. No tragué de dir que l' havia espantada. Havía tornat veurer á son fill petit, rossegant la manta vermella aprop del bou. La mare estava afinada. La Justeta 'm tenia estret un bras, ab los ulls inmovils mirant á baix. A baix, la gent dels catafals s' havían alsat y s' abocaban á las barreras: La gent de la plassa tota s' empenyía sota las voltas; y 'l bou en mitx de la plassa abaixant y adressant lo cap, arrencant terra ab las potas, y reculant á poch á poch, deixaba entendre qu' ara avans d' ara pegaria una embestida que faria por.

Era un bou foraster, casi tot negre, ab las banyas blancas y punta negre, llargas y primas. Aquell bou tenia una mala fatxa. No s' hi arriscaban, y de trenta passos al seu voltant no s' hi acostaba ningú. Aquella manta vermella, sortintse una mica del circol ample de la gent, degué fer una babarota, y l' animal, donant mitxa volta ab la precisió d' un soldat vell, s' encarà ab l' atrevit que així 'l cridava, mirantlo fit á fit com per estudiar l' alcans de son enemich, avans de rebátreseli á sobre. Y aqueix per xo no fugia: ¡y 'l crit de la meva mare m' avisaba que era 'l meu germá!

De sobte, en aquell moment, se trovaren mos ulls ab los de la Justeta, y aquesta, endevinantme 'l pensament, deixantme anar del bras me digué tota pàlida, mes resolta.

—Veslo á buscar!... pro tente compte, y torneu desseguida.

—¡San Miquel gloriós! va cridar la mare quan ja era á l' escala.

Jo vaig fer lo *nom del pare*, y ab un girar d' ulls vaig ser á la plassa, corrent per fer costat a mon germá, en lo perill en que 'l veyá.

Quant me veieren las collas que 'm coneixian, me saludaren ab estrepitosos vivas; anaren gorras al aire, n' hi hagué que feren salts inverosímils, y com que 'l bou era á l' altre banda fins me trovi ab una botella á las mans perque *agafes cor*, y fins me portaren á coll tretse ó catorse, sense podermen desenpallegar, cap á la banda ahont lo bou era, com se porta en triomf un capdill estimat, al tornar després de llarga ausencia al campament amich, la vigília de la victoria.

Per un moment vaig olvidar la mare y la Justeta. Aquells xiulets, aquells crits, y aquell correr emborratjan. Mes al aixecarme sobre d' aquella llorea de brusas y mantas, de gorras y barrets] y barretinas, veji á mon germá, allá lluny aprop d' ahont hi havia la bestia mica mes mica menos en la situació que desde 'l terrat l' haviam vist. Y no vaig tenir mes espera. Vaig obrirme pas á cops de cotsos; vaig pendrer una manta d' un que m' estiraba perque no m' anés á perdrer; perque aquell bou duya molt malas intencions; y ab la manta penjada al bras, corro allá y fora. Corro dos pasos.... y m' adono que ja no tinch ningú al costat: los catafals y barreras s' enfonsaban á crits, y vols de plomays com moscas verinosas queyan á terra, fent una catifa d' arsos al vol de la fera que bramant y desbocada y aperseguint al meu germá, anaba á parar á prop meu! Mon pobre germá havia perdut l' esma, que diu que 'l hufech del bou molts cops la fa perdrer; y en sortas de correr á la barrera fugia en dins de plassa: ab tota seguritat se veyá que 'l bou l' atraparia desseguit. No havia guardat la manta; ab la gorra perduda y los cabells se li aixecaban; las mans se li estiraban com un epiléptich y las camas se li doblavan. De tots los balcons y catafals sortia com un gemech de compassió y d' angunia, un ¡ay! ay! espantós! Donchs es clar qu' ab menys temps que 'l de dirho deixo estar la barrera: crido ¡St. Miquel ajudaume! y 'm tiro com un foll á trencar la carrera d' aquell brau enorme, que verament feya feresa. Ah! no vaig ser á temps de distreurel ab la manta, y 'l pobre del meu germá caygué á terra sota sas banyas!

—¡Fes lo mort! vaig cridá, y m' hi rebato entre mitx, per entortlligarli 'ls ulls, y ferli deixar la presa. Ja avans lo bou se 'n adona; 'm planta la vista; deixa 'l meu germá, y se 'n ve disparat cap á mi. Vaig per darli la manta... mes jo mateix ab sos plechs m' entrebanco, pus era mes llarga de las que d' avans jo feya servir, y 'l bou ja 'ns té... y á terra! St. Miquel me va ajudar, y vaig poder agarrarme ab las sevas mateixas banyas, llevantli aixis la forsa pera ferme mes mal:

Y dunt aixis enlayre mitx minut, ab espant de tota la plassa, y voltat d' una multitut que corregueren á ajudarme, essent prop d' una barrera pugui donar ab mos brassos una empena contra 'l cap del monstre; que, negre y pelut y suat y fumant, esbrababa sa impotent rabia ab raigs de cosas y foscos bramuls. Vaig anar á parar á terra á sota 'l catafal dels *procuradors*, ahont me pujaren desseguida per retornarme, y demostrarme lo que jo ja sabia ben be: que St. Miquel havia premiat la meva bona intenció, guardantme de tant mal.

La primera mirada quant haguí recobrat l' esma, va anar á n' aquell alt terradet de la meva mare y de la meva aymada esposa..... y allavors se 'm negaren los ulls... no hi havia ningú.

Molt de temps los durá l' espant, y molt de temps vaig caminar regnes, de tant capolat que 'n vaig sortir.

Jo y mon germá no hem torejat mes; y l' any següent, dia per dia, varem anar la mare, la Justeta, mon germá y jo, tots descalsos, á portar un retaule y dos ciris com lo nostre cos, á la mare de Deu de Puiglagulla.

M. GENIS.

A LA MEVA ARPA

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
per lo mon aném fent via,
aném fent via tots dos.

Dintre las vilas, vehinats y pobles
jo ta veu dolsa faré sentjr,
y en las grans torras dels senyors nobles
cantarás trovas tota la nit.

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
per pobles, torras y vilas
aném á cantá tots dos.

Anirem, arpa, davant la porta
de la gran casa de lo bon Deu
y per ma mare, qu' anys ha qu' es morta,
tendra pregaria li cantarém.

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
aném cap al Sagrat Temple,
aném á cantá tots dos.

Anirém, arpa, per las batallas
y ab cants é himnes del patri amor
encendré prompte sota las mallas
la flama ardenta que don valor.

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
aném pels camps de batalla,
aném á cantá tots dos.

Per las balladas alegradoras,
ab cançons bellas als jovencels
y á las ninetas encisadoras
honesta flama los hi encendré.

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
per las alegres balladas
aném á cantá tots dos.

Y quan mas camias de corre 's cansin,
y mon cap negre torni nevat,
perque las horas tristas no avansin
ab cants é himnes m' alegrarás.

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
quan la bellesa m' arrivi
també cantarém tots dos.

Y quan mos llabís, frets, tremolosos,
arpa, 't senyalin que vé la mort

¡per Deu! no 'm cantis cants dolorosos
cántam la Pàtria, la Fé y l' Amor.

Arpa meva, arpa estimada,
arpa meva de mon cor;
per la Fé, l' Amor y Pàtria
ves cantant quan sigui mort.

NARCÍS DE FONTANILL Y GASSULL.

FLORS

Del fontinyó lo pur doll d' aygua
cau al rieró,
que entre las flors del bosch s' escorra,
ab suau remó'.

Rodolant topa ab una resclosa.
més avallet:
al peu del mur, entre violas,
n' hi ha un roseret.

Lo roseret té una poncella
á punt d' esclat;
de dia y nit lo doll la esguarda
enamorat.

D' aquells esguarts sospirs ne venen,
que dú l' oreig;
després ne vé lo suau murmuri
de dols festeig.

Tot festejant una vesprada
vol ferli un bés,
y ella, tornant tota rojeta,
li diu: ¡vés, vés!...

—Si jo t' estím perquè desdenyas
mon amor pur?...
jo tornaré si tú m' esperas...
¡pe 'l cel t' ho jur'!

Ella un sospir d' amor ne llença
pur y embaumat,
ab greu rubor tant sols murmura:
¡torna aviat!

Lo rieró al riu aboca
son caudal clar;
lo riu ne creix, tot fent sa via,
y aboca al mar.

Lo pobre doll, entre las onas,
ja romp lo plor
que vol fugir y torná' á veure
la seva flor;

Deixéum' hi anar, diu á las onas,
tornaré adés;
més la maror, empresonantlo,
respon: ¡may més!

La flor, del doll ja se 'n recorda,
mes... ¡qué he de fer!...
¡totas las flors llur ayment tenen,
y ella no 'n té!...

Un papalló d' ala pintada
n' ha vist la flor,

y tot volant, á cau d' orella
diuli ab amor:

—Per tú será, bella floreta,
si aymarme vols,
de mon alám d' or y de bori,
la rica pols.

Després posat sobre son càlcer
vol ferli un bés
y ella respon, avergonyida;
¡un... y cap més!

Tantost li ha fet ja estén sas alas
de bori y or
per arrullar entre amoretas
un' altre flor.

Quan vé l' hivern lo pur doll d' aygua
ja n' ha oblidat
la flor gentil á qui jurava
fidelitat.

Mes ay, la flor, enamorada
del papalló,
ni un sol recort eu son pit guarda
del fontinyó...

¡Perqué, Deu meu, las flors oblidan
lo seu amor!...
¡Ellas, tant puras y tant hermosas,
no tenen cor!

CLAUDI PLANAS FONT.

LO RETRATO DIVÍ

Al cim del Calvari
Jesús caminava
ab la dura Creu
damunt sas espatllas.
N' es aspre 'l camí,
la Creu molt pesanta;
que 'l mon sas maldats
hi te carregadas.
Son Cos defallit
talment ne sembla ara
un lliri malmés
per forta ruxada,
y un Cel endolat
sa divina cara.
Los ángels del Cel
esclaman, mirantla:
—Llum viva dels Cels
ay! com l' eclipsaren!
Redentor diví,
ta cara sagrada,
si 'ns donas permís,

volem copiarla;
que així 'ls cristians,
tot temps contemplantla
per lo seu amor
tant desfigurada,
ó no tindrán cor
ó haurán d' estimarte. —
Los ángels del Cel
colors ne preparan;
si tenen colors,
la tela 'ls hi manca;
quan n' han fet esment
sospiran los ángels.
En tant, dels sayons
la forta muralla,
terrible corteig
que al Just acompanya,
jueva gentil
senš témer traspassa.
No escolta los crits
de la turba irada,
no mira que al pit
li apunten las llansas;
als peus de Jesús
s' es agenollada,
y ple lo seu cor
de compassió santa,
axuga suau
ab sas tocas blancas
lo rostre diví
que sang ne brollava.
Jesús, agraït,
ben dols l' ha mirada.
Los angels plorant
finexen llur tasca.
Quan ella s' ha alsat
ne queda pasmada!
tres doblas ne té
sa toca, ¡y grabada
ha vist en los tres

la divina cara...
¡Oh, dona felis!
preciosa es la paga
que 'l Cel t' ha donat
per compassió tanta.
Mes ay! los cristians
no havem d' envejarte,
que si ab contrició
medita nostra ánima
de son Redentor
la Passió sagrada,
s' hi estampa també
de Jesús l' imatge
y així 'l Pare etern
se gosa mirantla
y la regoneix
per filla estimada.

ANTONIA GILI Y GUELL.

*
* *

Jo t' he vist esplendent, dolsa estimada,
en mos somnis d' estiu, jo t' he sentida
aletejar á mon entorn, com senten
aletejar los arbres las cardinas;
jo he vist tas trenas negras cargolarse
com las serpents, per lo teu coll de cisne
y han resseguit mos ulls, ab pler, tas formas
esculturals, hermosas y magníficas;
he sentit dins mon ésser una onada
de desitjos, de goigs y de follías
que m' afogava al fi, mes que era dolsa
lo mort, somiant amors, joyas, delicias,
ulls que cegan mirant, llavis que 's buscan,
cors que bategan, bocas que sospiran,
senys que 's comprenen, brassos que agarrotan
y enamorats que eternament s' estiman.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Febrer de 1889.

UN RAIG DE LLUM

I

ERAN las sis de la tarde de un calorós dia de Juliol, quan un oficial de dragons descolcant de cavall á la porta del convent de Pedralves, despres d' haver fermat al animal, entrava en los claustres ab pressa y afal-lerat.

En un recó dels claustres y en un pedris segut s' hi estava un fra-re de esgroguehida cara, que, al veure al foraster, tombá 'ls ulls vers l' indret per hont aquell venia.

Per la indiferencia ab que se 'l guaytá y per la calma ab que seguí assegut sobre 'l pedris, era de pensar que no era coneixensa seva aquella. L' oficial ab tot va atansarshi y ab bell to de paraula li va preguntar:

—¿Sabriau dirme, bon pare, si mon oncle, lo pare Ramon, se pot veure y hont es?

—Ah, sou nebot del pare Ramon!

—Per servirlo.

—N' hi he sentit á parlar.

—Ho crech.

—Y me n' ha parlat be.

LA RENAIXENSA.—Any XX.

Y dihent aixó s' alsá y companyant al militar vers una celda del pis de dalt, seguí parlant aixís:

— Se pot veure y 'us acompanyaré á la seva celda. Lo pobre, carregat de dolor com està, avuy ha tingut de estarse al llit tan si com no. Es un sant home; penso que aviat lo veurem bó...

—Está malalt?,—interrompé 'l jove, donchs no passava dels vinticinch l' oficial.

— Oh! aquí no hi cerquéu altra cosa: si aquet convent no es sino una enfermeria per mes que ne digan una convalescencia. Veniu, veniu.

Y aturantse davant de una porteta, hi trucá tres cops.

Uua veu confosa digué algunas paraulas que no s' entenian.

Lo frare, que devia estar acostumat á n' aquell to de veu, tombantse al seu company:

—Entréu—va dir,—ja podéu entrarhi.

Y 's despedí del foraster, fent una mitja rialla. Aqueix entrá á la celda.

II

Las celdas del convent de Pedralves ni per grans ni per moblatje se diferenciavan gayre del comú de las altrás celdas, solzament 'ls dava cert sagell especial, unas pots clavadas en uns palmosos á la banda de fora de la finestra per hont revia llum la cambra; quals palmosos, venint á uns dos pams sota nivell del empit de la finestra, permetian que cada frare pogués tenir un jardí de quatre ó cinch tests ab flors á gust de cada interessat.

En la del pare Ramon que feya tres mesos era al convent per referse de un fort dolor reumátich, hi verdejavan una tabaquera, uns quants nyanyos, una balsamilla y uns violers de tot l' any.

Quan l' oficial entrá, lo pare Ramon que seya en una cadira de baqueta, al veure al jove, deixant un llibre que tenia á las mans.

—Tú!—va dir,—¿qué tornas á ser á Barcelona?

—Vos llevat!—exclamá al mateix temps lo jove sorprés.—M' havian dit que jeyau y 'us trobo, gracias á Deu, entretingut y assentat.

—No fa pas gayre, fill meu, que he deixat los llansols. Sembla que 'l dolor va flaquejant y ja se sap en afluxant ell, jo al revés estiro la corda. Mes no m' has respost encara á lo que 't so preguntat.

— Ah! si. Desitjéu saber si torno á ser á Barcelona, haventne eixit ab lo batalló no fa tres setmanas? Vos ho diré.

Y aquí 'l jove deixá damunt de la taula 'l capell de ferro que li cobria 'l cap.

— Mes avans deixáume seure, perque l' anar á cavall cruixeix un bon xich.

— Te vas á seure? — preguntá 'l frare.

— Si.

— Donchs mira, avans fesme una mercé, ara que hi penso. Pobretas! y no haverhi pensat! Res, quan un no está bo, es ben cert que no serveix pera cullir una agulla de terra!

Y aquí 'l frare Ramon va finir en sas exclamacions per ensenyar al jove un canti de terra negra que en un recó de la celda hi havia

— Ja veurás, Rafel, pren eix canti y avane régam aquestas plantas de la finestra que 's deuen morir de set.

En Rafel, agafá 'l canti y ab tota la bona intenció del mon satisféu los desigs de son oncle. Despres deixá altra cop lo canti alli hont lo havia trobat, s' assegue al costat de la taula y fent y desfent trenas de la cua de son capell de ferro brunyit, aixís comensá:

— Vosté ja sab, oncle, que jo estimo á la Mercé y que aquest amor m' ha valgut lo desamor de la meva mare, Per ell hi fet lo que no 's pot dir y he sofert lo que ningú aguantaria. Per ell m' he vist despedit de casa; per ell algun cop me so distret en l' exercici de ma carrera; si be també es prou cert que, per ell, so guanyat cinch feridas y duas creus. Si, oncle meu, ab perdó sia díit: mes de tres y de quatre vegadas veyentme tant desgraciat he fet tot lo possible per morir en noble lluyta, per desferme d' aqueix nus que fa sis anys m' oprimeix lo cor y; aquesta mort de mí tant volguda, sempre s' ha allunyat de mí com si jo degues morir de penas y no de cap bala. Vos semblará estrany en un jove com jo tal manera de parlar? Vos diréu ó pensaréu «caps calents, ¡bull de la sanch!»; mes si tal son vostres pensaments, anéu errat. Per malaltia, per reflexió, siga 'l que 's vulla, jo so un home fora de caixa; per jove, so massa vell: per vell, so nfassa jove. No tinch virtut per despendrem' d' un amor, ni prou pit per fer qué re-
laxca mon desig. La meva mare m' atura, ella 'm crida, y entre las dos jo sento com se 'm parteixen las entranyas; donchs ni vull ser mal fill, ni aymador mal vist. Mes d' un cop jo m' he preguntat ¿perque será que la mare no la vulla, ni la estimi, sent com es un ángel de bellor y un cor d' ángel? La pobre fa cinch anys que no ha peljat mes las rejolas de casa meva! Tantost se sapigué la meva voluntat, founé

treta ab violents paraulas per la meva mare, que des d'aquell dia no es pera mi sino una bona madrastra. Jo la he vista y la veig á casa de ma tia Roser; pero cada conversa nostra es una espina mes que afe-
gim á la corona que lliga nostres cors. Si parlem del passal, no es pas alegre per nosaltres. Si del present, no va despullat de penas. Si del porvenir... no s'hi veu un sol raig de llum.

Aquí 'l jove callé una estona; despres llsant un suspir, aná dihent:

—Ah! si fos sol al mon!

—Que dius!—esclatá 'l frare—Rafel, lo que acabas de pensar, es un mal desig. ¿Tant poch estimas á la teva mare?

—No m'haveu comprés. No, jo no vull que la meva mare's mori, res d'aixó; pero, si, he arribat mes d'un cop, com avuy, á envejar la sort dels borts.

—Boig!—No saps lo que 't dius. no sabs lo que es viure sens familia, sens ningú á qui poder dir aquest es dels meus, porta 'l mateix nom, ve de la mateixa sanch.

—Pero quan estiman se casan á gust.

—Si la que ells volen no 'ls menysprea tirantlos en cara sa bordesa.

—Oncle! oncle, vosté no sab lo que es trobarse eom jo. lliure y presouer: estimar, ser estimat y no poder mostrar ab orgull á tot lo mon, com companyera de tota la vida, cor del seu cor, esperansa única.

—Enamorats! Feune cas y voldrán fervos veure 'l groch vermell.

Aquí 'l jove se plantá dret com tocat per un ressort y digué ab sequedal:

—Oncle, jo dich lo que sento: no he fet may comedias. Jo no se si es estar ó no enamorat lo que sento; per mi 'l nom es lo de menos: jo sols se que vich si la veig, que 'm moro si no la puch veure y tant es aixis, com que á horas d'ara tal volta tinch dictada ja la sentencia de mort... ¿perque? No mes que per no haver pogut passar mes temps sens contemplarla y per dirli un cop mes: «t'estimo».

Fra Ramon al ore aquestas paraulas ditas ab molta naturalitat, pero ab llòbrech accent, doná un bot en la cadira de baqueta hont seya:

—Sabs lo qu'has dit? Ah Rafel, matarás á la teva mare.

—Per sort, veig que no seré jo qui li prenga 'l viure. Morirá y aviat, mes no hi tindrà part ni partida lo seu fill.

—Pero que passa? ¿Que tens, que vens tant trist?—esclamá 'l oncle.

—Dues malas novas que 'us vaig á fer saber' escoltéu.

Y torná á seures.

—Fa tres mesos.—digué un ratet despres—que 'l meu regiment eixí de Barcelona y feu cap á Lleyda. ¿Sab lo qu' es vinre lluny de lo que s' estima? Ah! vos no 'u sabéu, perque l' hábit que vestiu vos ha deslliurat de tant mortal congoixa.

Lo pare Ramon llensá un sospir murmurant:

—Y per ventura no 's pot estimar sino de la manera qu' estimas tu? ¿No hi ha amor de pares? de germans?

Rafel al oure aquestas paraulas s' alsá com fora de sí y donant un cop de peu á terra, sent ressonar l' asparó:

—¡Quin amor, quin—cridá ab entussiasme—pot compararse al de dos cors que 's volen perque Deu los ha posat en lo mateix camí, juntantlos avans ab lo alé del amor qu' es principi de vida, de goig, d' esperansa y de fé? Ah, no! tots los amors d' aquest mon son fills d' aqueix amor, y si 'n son fills, clar es que no poden ni valen tant.

—Rafel, ja m' havian dit que feyas versos; però, vaja, no 't creya rematat encara. Calla, calla, no sabs lo que 't dius,—exclamá fra Ramon prenent una polsada de tabach.

Lo jove seguí, mes apaivagat:

—Perque discutir? Perque perdre temps? Jo se que altres poden estimar tant com jo potser; més, es mentida. Lluny donchs de Barcelona y nó podent fer altra cosa que pendre paciencia, m' acontenti ab las lletras que d' ella anava rebent fins que ara farà quinze dias, me fou donada aquesta.

Y trayentse una carta de la butxaca de sa casaquilla de panyo groch l' allargá á son oncle, dihentli.

—Llegiu.

Lo frare la llegí, arronsant las cellas mes de duas vegadas, y passantse lo dit segon per sota 'l nas dos ó tres cops despres d' haverla acabada.

—Y que hi vas respondre?—digué tornantla á son nebot.

—No li he respost encara,—contestá aquest—pero he vingut. Y he vingut deixant lo meu esquadró, sens permís de ningú y en temps de guerra; que val tant com dirvos que m' he jugat lo cap. La pobre Mercé com ja hauréu vist, passava ansia per mi, y 'm feya á saber que la mare, valentse del general Castanyos, del que n' es coneguda, feya passos per lograr que m' enviessen á la América del Sur y tot ¿perque? Per trencar aquesta amor, que ningú pot rompre, ni mudar, ni fer retrocedir, ni vacilar... perque la estimo.

Y doná un cop de puny á la taula.

Mes deixemho corre, perque á vos aixó del amor no 'us entra.

Y llansant una rialla de sarcasme, afegí:

—Pare Ramon, que n' hi ha de diferencia de tindre xeixanta anys á no tenirne més que vint y cinch! Tanta com en la llenya per cremar, de ser verda á ser seca.

—Per aixó 'ls de xeixanta anys deuen y poden fer entendre als de vint, que aqueix amor que 'ls sembla que ho es tot, no es res. Que pot ser bonich com una rosa, emperó que també com la rosa 's marfeix y arriba á ser lo qu' es la rosa seca, un pessich de fullas secas que 'l vent se 'n endu. Pero deixémse de rahons y parlém de cosas més sérias.

Y aquí 'l frare se tragué de la màniga un mocador de fil blanch y 's mocá ab estrépit.

—Tú has desertat...

—¿Jo? no he desertat,—observá l' oficial.

—No se 'n falta gaire, estás tant compromés com si fosses desertor de veras. Tens pena de la vida y per compte de posarte en camí de lograr lo perdó del general, t' entretens parlantme d' amor. Ah, cap calent! Vaja vaja, aixó no 's pot mirar aixís: demá, podent ó no podent, baixaré á Barcelona. Fesme venir á buscar ab la tartaneta de casa teva y veuré al prior qu' es carn y ungla ab lo general.

—Trencant las vostras rahons—l' oficial digué—tinch de dirvos que per aixó venia, perque baixéu, donchs ara 'us faig á saber que la meva mare está malalta, molt malalta des d' avans d' ahir.

—¡Qué dius!

—Era la segona mala nova que tenia de donarvos.

—¡Pobre Maria! ¡Y aixó! ¿qu' es estat?

—¡Una feridura!

—¡Mal! ¡mal!—feu lo frare posantse groch.—Vetaquí la malaltia que 'm fa més por. Y al convent se 'n moren tants, que més d' una vegada m' han fet agafar aprensió de ser dels de la colla.

—Jo l' he deixada per venirosho á fer saber; tant més quan los metges m' han assegurat que per ara no hi havia perill y que estava millor.

—Y quan tú vas arribar...

—Trobí la casa en lo trastorn, de manera que encara no crech que ella sápigas que jo siga aquí, perque havia perdut 'l coneixement y l' us de la paraula, y está tant ensopida que no m' haurá conegut.

—Fill, baixaré, baixaré y tot ho arreglarém.

Una cridoria infernal en aqueix moment omplí los claustres, seguida d' una forta ramor.

—Qu' es aixó!—demanà lo nebot sorprés.

—Res, res, son los xicots que ixen de l' aula: com aquí 'ls enenyém de llegir y escriure, tota la quitxalla d' aquestos voltants vé aquí. Oh y que son uns diablets, que ja, ja!

La remor s' allunyà barrejada ab algun xiulet y tot quedá en pau y quietut.

Rafel que s' estava á derrera dels vidres de la finestra, vegé á la colla corrent y esbarriantse pels camps y oliverars del convent.

—¡Quína edat! ¡Quí hi fos!

—Véus, tothom se plany del seu. Tú del teu amor contrariat y aqueixos que guaytas, de las nostras deixuplinas. No hi es, no hi es la felicitat al mon. ¡Pobre Maria! Y 'ls metges diuen que?...

—Es molt possible que no ho conti.

—Baixaré, baixaré—barbotejé 'l frare fent anar lo cap de l' un cantó á l' altre.

Y abdós quedaren enmudits l' un dret arrambat á la finestra y l' altre capficat en la cadira de baqueta.

Aixís haurían permanescut potser molta estona si uns quants cops pegats seguit seguit á la porta de la celda, no 'ls haguéssen tret de son parament.

Era un frare llech, roig com un perdigot, que sens esperar resposta, obrí la porta de bat á bat cridant.

—Senyor oficial, cuytéu, corréu, que aquests dimonis no sé que haurán fet á vostre cavall, que espatairneja y tira raigs de cossas á dret y al revés, volentse desfer del afermat en que vos l' haveu més.

Rafel al sentirlo eixí com un llamp fora la celda, mentres lo frare llech deya al pare Ramon:

—Bordegassos del diantre! Ara ves quin pensament de plantar esca encesa en una de las orellas de tant brau animal!

III

Los Vallcorbas tenían sa casa payral al carrer de Basea. De parets negras l' enfront de la mateixa, ab un portal rodó per entrada, balcones espayosos, pero no molts alts, y unas xicas golfas ab pilastras, l' edifici no ofería un aspecte bell al esguart del que se 'l contemplava,

pero si recordava temps millors y épocas més gloriosas per la nostra nissaga.

Un pati gran, ab una escala ampla tota de pedra, conduhia al pis primer. Lo dins d' aquest era molt vast, la llum ben repartida y 'l moblatge riquíssim, encara que un bon xich antigat. Un bon jardí servia d' esbarjo á la part de detrás de la casa y encar que ombrivol, no perçó deixavan de verdejarhi bona pila de arbres y flors de bell aspecte y sanítos alé.

En una de las cambras que donavan al jardí, hi jeya la senyora de la casa. Pel tráfech del servey se coneixia que la malalta no s' havia millorat, ans bé estava pitjor que 'l jorn avans en que 'l seu fill havia dat la nova al oncle Ramon que 's trobava á Pedralbes.

Eran las onze del matí y Rafel acabava d' eixir de la cambra de sa mare, quan un soroll de cascabells per la part del carrer, l' innová de que son oncle arribava. En efecte, per depressa que vá corre á rebrel', ja vá trobarlo eixit de la tartaneta ab que havia vingut y en camí per pujar la escala; apuntalantse en un bastonet de crossa, donchs lo dolor encara 'l feya patir prou per no deixar-lo anar dret y sens ajuda.

Li oferí 'l bras y poch á poch comensaren á pujar, deturantse sovint per pendre alé lo frare fadigat.

—Y donchs?—preguntá aquest un pich fou al últim replá.—¿D' ahí á n' avuy no hi ha hagut millora?

—Aparent, sí;—contestá ab tó dolorós lo jove—més en realitat está pitxor.

—Y cóm es?

—Té coneixement que no 'l tenia; emperó 'ls metges m' han dit que no passaria d' eixa nit. Es la revivalla de la agonía!

—¿Parla?—pregunta 'l frare.

—Sí: 'us ha demanat.

—¡Pobre María!

En aixó havían arribat á la porta de la cambra de la malalta y 'l frare adonantse de una llágrima que perlejaba en las pestanyas del seu nebot:

—No entris,—li digué—aixúgát' los ulls, si se n' adonava...

Lo jove obehí.

Un moment després eixí de la cambra lo servey y una cambrera acostantse al militar, que se disposava per entrar, li vá dir:

—Don Rafel, no entri: lo pare Ramon ha dit que ningú entrás qu' ell no truqués la campaneta.

Rafel se deixá caure sobre una cadira ab lo front entre las mans.

IV

L'endemà la cosa era tota cambiada. La Senyora havia mort aquella nit, com ho assenyalavan las cortinas negres dels balcons; las cambras estavan plenas d' amichs y parents que venian á aconhortar á la familia.

La tia Roser era qui 'ls rebia, mentres en un quartet apartat, entre 'l nebot y 'l frare mitjansava la següent conversa.

—No, no y no!—deya ab foch en Rafel.

—Donchs, fill, ha de ser,—responia 'l pare Ramon.

—¡May!

—Ah, infelís! No sabs que hi ha un voler que está sobre la voluntat del home? ¿No sabs que hi ha un Deu?

—Pero aquest Deu no 'm voldrá fer patir, no 'm voldrá matar, porque es just, porque es misericordiós!

—Y ab tot ha de ser. Escolta y feste cárrech que las cosas d' aquest mon son una cadena que devegadas se trenca per la banda que sembla més forta. Tu ets jove y bell y per aixó al enamorate ho has fet ab entussiasme y ab forsa. Ta vida poch agitada t' ha dut á una concentració que criant en tu una melancolía habitual ha fet que tot ho sentisses ab més duresa y forsa, fins á fer ressonar totas las fibras del teu cos. Per temperament y per la carrera que segueixes, tu vols amagar lo que passa dins teu; pero no 'u logras. Sota aqueixa pell tendra y arrugada, darrera del teu mirar quiet, s' hi veu un ánim a ardent y un cor que traspua sanch per tots cantons. Si almenys quan tens un dol ploresses, ton pit, aixamplantse, daria més respir á ton penar! Has sofert, ho sé. Has estimat, ho crech... També has mitj aborrit.

—Aborrir, jo! ¿A qui?

—¿No es veritat que, al trobar l' obstacle de la teva mare en lo camí de ta passió, has sentit mimvar en lo cor teu, l' afecte que avans li duyas?

—Ah! pare Ramon, no vull dir mentidas, es cert; pero d' aixó á aborrir, hi ha molta diferencia. No comprenia, ni puch comprendre encara, porque s' oposava á lo que als meus ulls devia ser la felicitat de dos cors que s' estiman noble y lealment: no comprenia...

—No ho comprenías? Donchs ara ho comprendrás. Atén y feste

cárrech de que, per veu de qui ja no hi es, parlo. Fa deu anys va morir en Lluís de Vallcorba, pare teu y en sa última hora posá en coneixement de sa esposa un secret, secret que ta mare ha sabut guardar tota la vida y que si ahir lo va rompre, fou perque no 's cometés un gran pecat y un delicté. Seré breu. ¿Saps per qué ta mare obrava com obrava? ¿Saps per qué fins, per no rompre 'l secret, veyá refredar l' amor que 'l fill li tenia?

Lo jove seguía ab la vista l' accionat viu del frare; sa ansietat no tenia terme y ab los ulls, més que ab la paraula, semblava que li digués: «¿per qué?» «¿per qué?» á fi d'esquivar l' agitació que 'l dominava.

—Donchs ta mare, ta santa mare no podia protegir uns amors dampnats per Deu y 'ls homes, perque, la Mercé... Rafel, es ta germana!

Un crit d'esglay soná al darrera de la porta de la cambra. Lo frare 's mitj alsá de la cadira; Rafel, va córrehi, separá la cortina de bellut y llansá un crit.

La Mercé, sense sentits, estava estesa en terra.

V

Cinch anys després, lo pare Ramon, trobantse en la iglesia del convent de Sant Francesch, á qual ordre pertanyia, va rebre la següent lettra:

«Milá 25 de Juny

«Estimat oncle: després de tant de temps de no haveros escrit, agafo la ploma per donaros las gracias per tot lo que heu fet per mí y al matiex temps per innovaros cosas que no 'us desplaúran.

«Só á Italia, com podéu veure per la data y visch en companyia de ma tia Roser y de la Mercé. Vos explicaré lo perque de las duas cosas.

«No haventhi valgut passos, ni recomendacions perque 'm traiguessen la pena infamant de degradació y fusellament y obehint vostres consells, per més que jo haguera preferit morir, vaig determenar creurél' y vaig trasladarme á Fransa. Allí ab molta sorpresa meva 'm vingueren á trobar la Mercé ab la germana de la meva mare; allí vaig saber la gran malaltia que aquella acabava de tenir y com duya, per

acabarse de adovar, ordre dels metges de viure á Italia. Deixarem donchs Marsella, y de Milá n' hem fet nostra estada. Aquí fa cinch anys que vivím y dech diros que som felissos. Jo só prou rich per no tenir de pensar en demá; l' afecte d' avans s' es mudat en un amor germanal que 'm compensa tot lo qu' he sofert. Cada tarde eixím á passeig pels deforas que son hermosíssims; las vetllas las passo llegint: ella y la tía cuydan la casa. Me faig ab molt poca gent; só ben vist; de tant en tant algun conegut de ma terra, 'm ve á veure y parlem en la llengua en que 'us escrich, que may s' estima tant com quan un no la sent parlar pels que 'l voltan. Aixís visch, resolt á no mudar de vida fins y á tant que arribi l' hora en que Deu disposi de mí. Vos podréu pensar que tal volta sia murmurat lo que jo visca ab la Mercé, podreu tal vegada témer lo dir de la gent; á n' aixó, pare Ramon, vos respondré dihentvos, que jo, quan me sento ab la conciencia neta, me rich del que puga dir tothòm. Des del dia en que tingui la crua pérdua de la meva estimada mare, la Mercé per mí no ha estat, es y será més que una germana.

«Escrivume y enteréume del que fan per assí Catalunya; parláu-me de ma terra, que l' estimo ab tota l' ànima cada dia més y no 'us oblideu del vostre nebot que ja sabeu que vos dú bona voluntat:

«Rafel de Vallcorba.»

Lo frare plegá la carta, s' aixugá una llàgrima que apuntava en sas palpebras y, com en aquell moment tocavan á refetor, s' alsá poch á poquet per obehir al toch que 'l cridava.

FRANCESCH PELAY BRIZ.

EN LA MORT DEL MALAVENTURAT JOVE

EN JOSEPH ROSÉS Y FELIU

Del vell arbre de la vida,
una fulla caigué ahir;
per fer huracà marcida;
res la pogué retenir

Del náixer fins á ser feta,
quan cuidado, goig y afany;
y en un moment s' es desfeta;
¡quín terrible desengany!

Fulla plena d' esperança,
mentres anava creixent,
y avuy es la remembransa,
d' un somni que s' endú 'l vent.

La Parca ab dalla sens osca,
y ab bras endurit pel gel,

converteix en nit de fosca,
lo que era ventura y cel.

Pervenir, edat daurada;
vida, plers, goig, il·lusions;
son com roca destimbada,
que en un instant se 'n vá á fons.

Res hi val, la esglayadora
hora, vé á pas de gegant;
en tant desconhortat plora,
en un recó un pare amant.

Res pot la mare amorosa,
que per ell ¡ay! tant ha fet;
ni 'l carinyo de la esposa;
ni 'l bes d' un tendre fillet.

Pobre orfe, que ab goig bategas,
tenint rebut l' últim bes;
dissort tens, ¡ay! quan conegas,
son alcans, ne tindrás mes.

Tot s' ha acabat ja 'l dol passa,
ab son baf esferehidor;
y á quants troba, fer traspassa,
son alé de desconhort.

Al sendemá gran gentada,
va á rendir l' últim tribut,
mostrant ser joya preuhada,
la del ser que s' ha perdut.

Passa un jorn, y ja á las sevas,
com ans s' entrega tothom,
y 'l dol, penas, planys y trevas,
queda en lo qui du aquell nom.

Passan jorns, y 's riu y canta,
com si res hagués passat;
y la soletat espanta,
dels que eran á son costat.

Passan anys, plers, goig, deliri;
es per tot anhelat fruyt,
y en una llar hi ha 'l martiri,
de veurer un seti vuyt.

Hi ha en ella uns sers que al fill pïoran,
una esposa que ho fou breu,
y un àngel dels que al cel moran,
que no veurá á qui 'l ser deu.

JAUME CASAS PALLEROL.

30 Mars 1890.

¡Oh roure centenari de la serra,
ferreny y esplendorós,
ja tornas á mirar los nius per terra
sota un espay boyrós.

A vora dels teus peus, de las fulletas
las tristas professons,
empesas per l' ayrada ¡las pobretas!
passan á revolcons.

Roure sublim, los dols de la Natura
¡bé prou que 'ls has contat!
avuy per xó contemplas sa amargura
tranquil y resignat.

Conservas per lluytar ab la tempesta
un bras sempre potent,
per' no haver d' humillar la altiva testa
al Bóreas inclement.

Axis guardarás sempre á la florida
de rosas y clavells,

pera 'ls amants escorsa revellida,
fullatje pe 'l aucells.

¡Si 'l cos pogués com tu rejoyenirse,
atleta despullat,
y al retornar la testa á colorirse
ser sempre bell y amat!

L' home es un arbre trist en l' existencia,
un pobre tronch malalt
que pert per sempre més fulla y essencia
al primer temporal.

¡Oh roure centenari de la serra,
avuy t' he d' envejar;
tot just mon primer niu contemplo en terra
y 'm sento agonisar.

ALFONS M. PARÉS.

RECORTS PYRENAICHS *

UN ENTERRO

Á MON CONSOCI Y AMICH EN J. MASSÓ TORRENTS.

A mort l' ávia del mas Roure, la Margarida. Tant ferrenyna com era! tant be que portava sos setanta anys ¡May paravá; sentada sobre un escambell á la vora del foch de la llar, tot filant ó fent mitja, cuydava de fer bullir lo perol del beurall dels porchs; era sa feyna privilegiada.

Quan lo sol de primavera venía á reanimar la masía aletargada pel llarch hivernás de neus y glassadas, feya com la cotoliva; sentada al pedris de la porta forana, al repetell del sol, retilava ab veu tremolosa una cansoneta del temps de son fadrinatge. Seca, pergaminada, escardalenca, quan los dias de missa, baixava ab la Tinó, sa neta, á la parroquia, Espinavell, ab sas curtas faldillas blavas de sarguill, sa caputxa blanca de bayeta; dreta, trempada com un ginjol, vistas de part darrera semblavan mare y filla.

* Del llibre de D. Carles Bosch de la Trinxeria, que 's publicarà dintre pochos dias ab lo títol *De ma cullita*.

Pobre Margarida! sa mort ha sigut soptada; no ha gens malaltejat.

Lo dia avans filava á la cort dels bous. Al vespre per sopar se feu una sopa bullida de pá de ségol y fajol; se la menjá ab prou gana; pero se 'n aná al llit més d' hora que de costúm, perquè deya que tenia fret, y en lloch trobava per escalfarse; ni en la suau temperatura de la cort dels bous.

No era d' estranyar que tingués fret, vella com era; havia caygut una nevada de quatre pams, y las-agullas de gebre que penjavan del teulat de llosas semblavan ciris del monument. Havian de fer fondrer lo gel pera tenir aygua potable, porque tot era glassat y sepultat de neu.

Se feya dormir ab ella sa neta, la Tinó. joveneta de dotze anys, pera calentar son cos sempre arraulit de fret. Aquella nit s' havia deixat de nevar; bufava la tramontana, escombrant la neu dels rasos, enlayrant la polsaguera del torb que 's ficava per las cletxas dels batents del finestró y goteras del teulat, de manera que dins la cambra, y á sobre 'l llit hont dormian l' ávia y sa neta, hi havia, á la matinada, quatre travessos de dit de neu. La Tinó, malgrat l' ardentor de son cos juvenil, tremolava de fret; y com més s' arrimava á la seva ávia més fredor tenia. A trench d' alba s' aixecá, petantli las dents, tremolant com una fulla. ¡Com se havia de calentar ab la seva ávia si aqueta feya més de quatre horas que s' havia mort! era freda y rigida. Quina mort més soptada! pot haver sigut de congestió cerebral y fulminant.

La mort de l' ávia Margarida succehí als entorns de Nadal. Havia fet dias serens de fortas glassadas; las quatre vacas y l' escamot d' ovellas n' aprofitavan per anar á pasturar la poca herba que trobavan al peu dels marges, á recés del vent geliu. Lo pálit sol del dia, sense escalf, donava animació á la masia del Roure. L' Andreu lo masoher, y sa muller la Mónica, ab llur filla Tinó, tractavan d' anar á Camprodon, á missa de mitja nit, aprofitant un hermós clar de lluna. Fins l' ávia també hi havia d' anar. Pobre ávia! no 's pensava pas que la mort li vingués tan prompte; quin trastorn á la casa! A més de l' aflicció qu' embargava son fill Andreu, sa nora y sa neta, se tenia de afegir la dificultat en que 's trobavan per ferli dir lo bé y donarli sepultura sagrada.

Lo mas del Roure es un dels masos de la alta montanya de més elevació de la comarca del Riutort, á una hora més amunt d' Espinavell, sobre la falda de la serra que baixa de Costabona y divideix la conca del Riutort ab la del Ter. Un dels masos qual producte consisteix en bestiar de llana y boví. Produheix sègol, fajol, trumfas, y en las feixas de baix, al torrent, blat de moro, no gayre. Al estiu hi fa de bon estar per lo regalat y fonts abundants que 'l rodejan; mes al hivern, tant llarch y fret, un se demana com aquells pagesos hi poden viurer; sense arbrat, sense llenya per escalfarse. Creman canocas de blat de moro y alguna ginesta. Al estiu van á duas horas lluny, á las pinedas de Setcasas, á cercar feixos de llenya pera escalfar lo forn y teya pera la llumenaria. Si encara hi hagués bonas portas y finestras ab vidres! Aixó plá! Las finestras, ó mellor finestrons, se tancan ab batents esquerdats, mitj consumits, afermats per una barra de pi. ¿Y lo teulat de llosas?... son tantas las esclétxas y goteras que, á la nit, quan están ajeguts al llit, veohen á rellubir las estrellas. Al hivern, quan fa torb, la gent se desperta ab un pam de neu sobre 'l llit. Tennen ventura de la cort dels bous pera calentarse; lo baf tebi y saludable del bestiar los hi dona temperatura suau. Tothom s' hi recull; los homes hi fan esclòps, asclan lleyna; las donas hi filan y fan mitja.

La cuyna seria resguardada si cremessen llenya á la llar; pero la xerada que fan de branchs de ginesta y canocas de blat de moro dona poch escalf; tot just fa arrencar lo bull á la olla de cols y trumfas. Lo fum que s' hi fa passa més pel finestró que per la xemeneya; una capa de sutja envernissa 'l sostre y tapa herméticament sas esclétxas, formant estalactitas llubentas.

Los pagesos, acostumats de petits al rigor dels hiverns polars d' aquellas montanyas, se burlan del fret, encara que lo termómetro marqui 20 graus á sota zero. Pero de lo que no 's burlan es de la neu, llur terrible enemiga, que 'ls obliga, á 'n ells y bestiar, á estar tancats á casa durant llargas temporadas. Si la nevada comensa á caure al Desembre, com los dias curtejan y 'l sol no te forsa pera fóndrerla, tenen de esperar que 'ls dias s' allarguin pera que vinga lo desglás.

Aixó de ferli donar sepultura sagrada á l' ávia Margarida, del mas del Roure, no calia pensarhi. Quatre pams de neu!... qui s' arriscava á fer una hora de camí per anar á Espinavell avisar Mossén Benet, lo senyor rector? hi havia pena de la vida. Però, per altra part, no 's podia guardar tampoch la difunta molts dias per tant que la fret detingués sa descomposició. Tampoch havian trobat cap fustatge á propòsit pera ferli l' atahut.

Pobre ávia! la tenian ajaguda sobre 'l llit, las barras lligadas ab un mocador; la creu de fusta de 'l espona del llit de sa cambra posada sobre son pit; porta y finestró oberts, pera que entrés l' alenada glacial de la neu; embolicada dins un llensol; era tota enrampada, tiessa; semblava una mómia gelada.

Cada vespre sa familia y servey de la masía resava lo rosari á la cort dels bous, per l' ánima de la difunta.

Al cap de cinch dias, los hi semblá que tufejava. Si l' haguessen enterrada de neu l' haurian conservada molt més temps; mes no ho feren perquè haurian cregut profanarla.

Allavors resolgueren de portarla á la parroquia pera donarli terra sagrada. Aprofitaren de una nit que la neu era ben gelada pera pognierla portar sens risch d' enfondirse. L' Andreu 's carregá á coll lo cos de sa mare, embolicat ab lo llensol. No pesava gayre, pobre ávia!... ¡Si era tant seca!

Sortiren tots del mas.

Quin enterro més lúgubre! L' Andreu, ab lo cos de sa mare, passa davant; porta llarch garrot á la mà dreta; lo bras esquerra reblincat, sostinguent la difunta lligada sobre sas espatllas. Darrera d' ell, la Mónica y la Tinó, lo boher, pastor y porquera. Cel sere, estrellat; las estrellas denotan per llur lluhentor lo gran fret que fá. La gruixuda capa de quatre pams de neu que cubreix la terra, es dura com un roch; sense 'l garrot que tots portan y los peus calats d' esclòps fersats de claus puntuts, al baixar per aquells rostos, may se haguessen pogut aguantar.

Comensava á ferse dia quan arribaren á la parroquia. Un silenci sepulcral envolecava lo poble mitj enterrat de neu. No s' hi veyá cap llum; no 's sentia á lladrar cap gos; cap xemeneya fumava.

L' Andreu deposá sa mare sobre 'l pedrís de davant la porta de la rectoria; trucá. Tot seguit sentiren los lladrits d' un gos. S' entrobri una finestra; aparegué un cap cofat de barretina blanca:

—Qué hi há? Qué voleu? Qui seu?

—Mossen Benet, som los del mas Roure que venim per enterrar l' ávia, morta fa cinch dias.

—Bé... Ja va!

Baixá Mossen Benet á obrir la porta del carrer. Los feu entrar, diguent al Andreu:

—Mes, sant home! com vols ab un temps tan esgarrifós que vaja al mas Roure!...

¿Y com s' ha mort la pobre Margarida?

—L' hem trobada morta al llit.

—Pobre dona!... sense sacraments!... Deu l' hage perdonada! Però, ja ho veyéu: m' es del tot impossible poguer pujar al mas: baixéula y li donarém terra sagrada.

—Ja l' hem baixada; la tenim aquí fora, sobre 'l pedrís, embolicada ab un llensol, no teníam cap post pera ferli l' atahut; y com fa dias que s' ha mort, no la podém tenir més á casa; lo fret nos l' havia conservada fins ara.

—Ay! pobre gent! que 'n seu de playner! Entréu lo cos á la entrada; pujéu á la cuyna farém foch y vos escalfareu; tu, Andreu, ves avisar al fuster que li fassa tot seguit l' atahut; mentrestant menjareu un bossi, y l' escolá irá á tocar á morts. A las set li diré la missa en sufragi de la seva ánima; y quan aquest temps rigorós s' haja esbargit li celebrarém los funerals, á fi de que pugan assistirhi parents y amichs. Ara la portarém al cementiri, y si la neu es massa gebrada pera ferli l' clot, s' hi tirarà un perolat d' ayga bullenta pera fóndrerla y desglassar la terra.

Quan lo fuster portá l' atahut pera ficarli y clavarla, trobrá l' ávia del mas Roure, desembolicada de son llensol, sentada sobre 'l pedrís de la entrada, plena de vida, tota reviscolada, diguent al fuster que avisés sa nora, que tenia gana, y que li fes una sopa bullida pera rescalfarse.

—Hont es lo cos que s' ha de clavar? li demaná 'l fuster.

—No sé que 'm demaneu. Al mas no s' ha mort ningú que jo sábiga.

—M' han dit que s' havia mort l' ávia.

—Ah! pavana! més que pavana! us ho han fet creurer! No son avuy los Sants Ignocents? L' ávia som jo.

—Ay! botúal... y se 'n pujá á dalt á demanar explicacions.

Baixaren Mossen Benet, l' Andreu, la Mónica, la Tinó, y demés gent de la masía. Tota la entrada de la rectoría plena de gentada del poble, preguntant que passava; si s' havia mort la majordona; si Mossen Benet l' havia ressussitada ab fregas de ruda al clatell; tots diguent cadascú la seva, sense poguerne treurer l' aygua clara, la Margarida creyentse al mas demanant sopas bullidas que tenia fam.

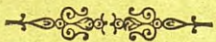
Mossen Benet, al véurela tant trempada, doná gracias á Deu, explicant á la gent lo fet singular y natural que acabava de passar.

La mort aparent del ávia del mas Roure no era més que un estat cataléptich comatós, degut al fret de 20 graus sota zero. La calor de la rectoria la reanimá. Pobre ávia! havia fet com la marmota; y pòch se 'n mancá que no l' enterressen viva.

Las plorallas de los del mas Roure se tornaren riallas. Assistiren tots á la missa que Mossen Benet celebrá en acció de gracias.

A las nou, com la neu era encara ben gelada, se 'n tornaren al mas junts ab l' ávia quina al arribar se menjá tres plats d' escudella de tanta gana que tenia.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

CARTA D' ALSACIA

A mos companys de la «Associació
Catalanisa d'Excursions científicas»
—Barcelona.

MOS BENVOLGUTS CONSOCIS!

UANT ab més afició comensava á recórrer en vostra gentil companyia los pintoreschs recons de ma anyorada pàtria Catalunya, aprenent á estimarla més de lo que aymava y 'm delectava en las hermosas vetlladas de la «Catalanista» en las que 's parlava de *casa*, en la llengua de *casa* y 'm trobava en ellas com á l' escalf de la familia, lo deber m' arrebatá de vostra companyia pera portarme á una altra terra, que si bé estimo perque sas desgracias la fan germana bessona de la nostra, no per aixó me fan anyorar menys, ma terra nadiua, ab son cel pur y blau y l' oreig marinal que l'embaumal! L' industriosa vila de Mulhouse, ab sa renomada escola teórica-práctica de filats y teixits, me cridá y la malhaurada Alsacia com plorosa mare á qui han arrabassat sa parla propia, pera ferli parlar una d' extranya, la de sos dominadors, m' ha acullit en son si, tendre y amorosa.

Vosaltres sabereu m' ausencia y 'm vegí al poch temps de mon temporal desterro, honrat ab l' inmerescut títol de soci delegat de

vostra volguda «Associació» en aquesta de Mulhouse, per quina, repeiteixo, inmerescuda distinció, me complasch en donarvos á tots vosaltres y en especial als bons companys d'aquella Junta, las més complertas y corals mercés.

Deber de gratitut es pera mí, lo parlarvos encar que ab ploma barrohera d'eixa desventurada terra que á la vora de dos anys, m'hostatjá. Perdoneu si en tant solemne diada com la que celebra tots los anys la «Associació,» lo jorn del gloriós cavaller St. Jordi, en que tot es joya, vinga á enviarvos aquesta pobra carta, en la que hi dominarán més los dols que las joyas, puig que en parlant de la Alsacia y de sas desventuras tant sols per lo dol poden explicarse.

Com gentil parella de jolius colomas, l'Alsacia y la Lorena, passejavan lliures de desde los alterosos Vosgues fins anar á apagar sa set en las caudalosas ayguas del Rhin, que tenian á l'altre banda, mes que jamay ab son vol travessavan, puig en l'altre vorera s'hi abeurava l'áliga tudesca, que de cua d'ull las mirava, esperant lo millor temps pera devorarlas. Dels Vosgues al Rhin per la inmensa plana, olorós jardí en primavera, passejavan tranquilas y serenas y fins alguns cops, enfilantse en l'alterosa casería vosgiana, miravan ab plaher á l'altre banda ahont s'hi delectavan las demés provincias francesas sas volgudas germanas.

En tots sos colomars voleyava la bandera francesa que ab sos tres colors blau, blanch y vermell los encantava y baix quina sombra s'amparavan. Mes vingué 'l jorn que l'áliga famolenca, volgué bátrers ab las colomas y aquestas perderen en la lluyta. La Lorena feu un esforç titánich y no entra del tot en la gabia de l'áliga; una de sas alas ombreja encara lo territori francés, encar que lo restant de son cos estiga baix lo jou de l'Alemanya. L'Alsacia, mes desventurada fou enterament empresonada.

En son colomar ja no hi oneja la bandera que ab sos tres colors mirant al cel li amostravan lo blau, lo esplendent celatge de sa antiga *pàtria* que avuy plora, mes, que avuy més que may, estima y anyora; lo blanch que li mostrava la puresa de sa *fé*; que avuy, malgrat y tot l'imposició d'una rassa protestanta conserva encara ab entussiasme, 'l vermell l'*amor* intensíssim, mes que tot de sa llengua nadiva que avuy está vergassajada de sas escolas y casi fuetjada de sos temples! La bandera que avuy oneja en los muradals de son colomar, ja no mostra sos colors mirant al cel, sino ajassats sobre la terra. Lo blau ha fugit y 'l negre l'ha remplassat, com per dirlos hi als alsacians que de son cor han de borrar lo nom de *pàtria*. Sobre de

son cel blavós s' hi ha extés negra y atapahida nuvolada; lo blanch de sa fé y lo encés color de *l' amor*, han quedat encara en son penó, y en son cor, massa ho diuben las nombrosas iglesias que coronadas per la creu Redemptora s' aixecan, com guaytas gegantins arreu arreu en los innombrables pobles de la encontrada y en los imatges que del Salvador y de sa Mare Santíssima se trovan en los encrehuaments de tots los camins y caminets com nostras creus de terme, y si l' amor dels alsacians es viu per sa pátria y per sa llengua, aneu solzament en las vetlladas tant fredas del hivern y sentireu contar al xaruch vellet, en lo *patois* del país, rondallas de mellor temps, condolentse moltras vegadas de que sos nets, no pugan compéndrerlo, puig en la escola los hi ensenyan no á perrupear com la gentil coloma, sino á cridar com l' álga sanguinaria que la té entre sas urpas!

¡Ja ho veyéu si es desgraciada! ¡Si al menys pogués queixarse de sas penas, sas llágrimas que correrian á dolls, serian un lenitiu per sa desgracia! Mes ni aixó pot fer la Alsacia desventurada. ¿Heu vist jamay quan una colla de xavalets pot tenir en son poder un gosset pera poguer martirisar-lo? Si la pobre bestioleta se condol de sos mals, sembla que 'ls minyons se complahuen en aumentar son martiri, pera ofegar sos crits.

Aixís mateix passa ab la pobre Alsacia, presonera entre las grapas de l' invasora álga que ceneix la doble corona imperial y real; si en miij de sos dolors se queixa de sa desventura, son martiri es doblat y sa llibertat es més estreta! Divuyt anys fa ja que las unglas d' acer malmetan son delicat plomatge; mes, empresonada y tot, la coloma viu y viu robusta. ¿Afluixará l' au de rapinya sas urpas y deixarà volar altre cop l' aucell, ó 'l devorará per complert sa oberta gola?

Altre dia vos recontaré més cosas de la Alsacia que avuy ja es prou llarga ma carta. Perdoneu si he vingut á trencar ab mas penas lo goig de vostra festa.

Rebeu ab aquestas ratllas una forta encaixada catalana que vos envía vostre consoci que vos anyora.

LLUÍS TINTORÉ MERCADER.

Soci delegat á Mulhouse.

À LA CASETA D' UN SACERDOT CRISTIÀ

Be n' he seguit de vilas,
be n' he creuhat de mon;
mes com tú, de caseta,
no 'n sé cap altra en lloch.

N' he vistas de molt bellas,
molt altas y molt grans;
talment (de part de fora)
pareixen uns altars.

Pero de dins... ¡caseta,
no t' ho voldria dir!
¿quí parla de geladas
al rialler abril?

¿Qui parla d' ayglas feras
al aucellet mansoy?
mes val, caseta aymada,
que no t' ho digui, no.

Be estás á n' aqueix poble,
del Francolí propet,

ab lo camp per catifa
y 'l blau cel per dosser.

De cara al bell mitjdia
tens un petit terrat,
hont creix la malva rosa
vora 'l jasmí reyal.

Y 'ls oronells quan passen
al véure aytal racer,
s' aturan y 't refilan
mil cántichs de plaher.

L' auba 't somriu graciosa,
la lluna 't diu amors,
lo sol manyach te besa
des que naix fins que 's pon.

Y tant si fá bonansa
com si 'l vent gruny altiu,
tant si ta parra es seca
com si treu nous gotims.

La pau y l' alegria
s' asseuhen á ta llar,
junt ab la fé dels avis
y l' honra del cristià.

¡Oh la gentil caseta!
la del terrat florit,
la de l' hermosa parra,
la de voreta 'l riu.

Aíxis... tant petitona,
digam, ¿cóm pots guardar
tant pá per la pobresa?
¡tant lloch pel viandant!

Digam, sent tant pobreta
¿d' hont traus semblant ricor?

¿qui tos graners ne combla?
¿qui 't dó virtut per tot?

Ah, la creu es ta ensenya,
y ben segú 'l bon Deu
en tú refá 'l miracle
d' aquells pans del desert.

Es Ell qui t' ha enriquida,
Ell qui creixent amor
tos centenaris cofres
rubleix de sos tresors.

¡Oh arxiu de gracia santa!
¡niuhet tranquil y cast!
dixós qui de ta porta
travessa lo lllindar.

Dixós qui té posada
baix ton teulat humil
y pot sisquera un' hora
flayrar ta olor de lllir.

Quan s' obra de ta escala
l' antich pintat cancell
dihent *Ave Maria*,
qui puja 's troba al cel.

Y los genolls flectantne
pregunta à tos murs blanchs
si ets un trosset de gloria
que 'ls àngels van baixar.

Caseta pura ¡salvel
recort d' un temps millor,
benhaja qui t' habita,
¡que Deu li dongui sort!

AGNÉS ARMENGOL DE BADÍA.

¡RECORT!

I

Quan de ma curta vida reya l' edat hermosa,
si 'l ingrat plor venia mos ulls á entervoli',
la mare me besava la galta vermellosa,
y una promesa 'm feya, com sempre bondadosa
mon goig fent refflori'.

Las sevas prometensas l' oblit may las borrava:
sembrat de flors venia lo jorn de *Santa Creu*:
muntar al feixuch carro mon pare 'ns ajudava,
y ab lo somris als llavis, al Cel m' encomanava,
creuhant mon front de neu.

Sotraquejava 'l carro damunt l' asprosa vía;
de tant en tant sonava lo petador füet;
conversa plahentera lo carreter seguia
donantnos, y, pels ayres fendint, sa melodia
trenava l' aucellet.

¡Quin pler mon cor sentia veyent las bellas pradas
del Ampurdá, y las vilas, bonich ramell de flos,

los camps que verdejavan, las vinyas rebrotadas,
la gran bellugadissa de gent de las contradas
ab aquell pas ayrós!

Dintre mon pit d' infant saltava 'l cor alegre:
l' hermosa perspectiva guaytava, enamorat!
en cada pich que s' alsa, com borralló de gebre
blanquía un fresch vilatje ¡semblava alló un pessebre
al cel estintolat!

En lo mar blau suravan las Medas alterosas,
dauradas per l' antorxa d' un sol de bon mati;
com jay ferreny qu' esmenta sas lluytas gloriosas,
á quatre-vents mostrava sas runas tremolosas
lo castell de Montgrí.

Y avall, seguint la costa, voltadas de riveras
las feixas verdejavan, del *Plá de Castelló*;
y, ja propet dels marges de la gentil Figueras
¡ab quin gust, de la mare las galas rialleras
sellava ab un petó!

Si anant mon goig floria, cofoy m' extassiava
veyent, per la *Plasseta*, l' estol de mercaders:
paradas de joguinas á cada pas trobava...
y 'l plech de la faldilla de la mare tirava,
quelcom porque 'm firés.

¡Quina bellugadissa de rojas barretinas,
y de caputxas blancas, y mocadors morats!
¡Y quin arol més tendre d' encisadoras ninas!
Semblava un hort espléndit d' encesas clavellinas
y brotonets daurats!

En mitj la *Passejada*, musica y trons s' ohian:
la pastoril *Sardana* s' hi veyia voltejar;
de ball més pur y noble las fraus del mon no 'n crian,

qu' en jorn de festa... ¡en massa! los catalans podrian
agermanats rodar!

.
.

II

Avuy, quan jo 't contemplo ¡oh *Fira de Figueras!*
m' apars desconeguda ¡quí t' ha vist y qui 't veu!
Ni un sol encant hi trovo de mas edats primeras;
de mos vint anys debades las horas enciseras
hi cerca lo cor meu!

Aquells companys alegres que, roigs, á las balladas,
Ayrosos puntejavan sens acabá 'l delit,
los que l' amor trenavan ab sas enamoradas,
blanchs de cabell los trovo, las galdas arrugadas
y 'l front entervolit!

Ab los dits comptaria las blancas caputxetas;
de rojas barretinas no 'n veig tanta abundor;
com ram de flors bonicas lo temps las ha desfetas. .
¡Oh poble! Tu 't despullas de las mellors floretas
del teu jardí d' amor!

.
.

¡Oh riolera ciutat, Figueras bella,
rosa florida al cor del Ampurdá,
cel lluminós de ma enfosquida estrella,
dixós ¡ay! qui pogués, com l' aurenella,
al niu de grats recorts de nou cová!...

¡Lo niu de grats recorts!... Quan jo trobava
lo cel de ma esperansa sempre obert;

quan encolzat ab la que més aymava
en los *punts* del timbal, que repicava,
Ningú, ningú com jo hi tenia acert!...

¡Avuy ja só vellet!... L' alé se 'm cansa
si ab la *Sardana* ayrosa donch girvols...
y encare ¡lås de mí! plé de recansa,
las alas del cor sento que á la *Dansa*
volean, quan refila 'l *tenor* dols!

Mes ¡ay! del trist hivern las neus darreras,
quína gebrada al cor que 'm van deixá!...
¡Y qué anyorat m' hi sent' dins de Figueras!...
¡Com passa 'l temps ¡Deu meu! ¡oh edats primeras!
¿Per qué fugireu sens donarm' la má?...

RAMON MASIFERN.

CUADROS AL VIU

UN PALPIS DE CARN

Q ué contenta està la Senyora Tuyas! vé de plassa y ab més orgull que una reyna mostra en son blanch cistell de vimets, posat al bras, part del recapté que porta en ell, sortint entre un ull de col borratxona l' ala d' un quarto de gallina, entre una escarola de cabell d' àngel una cúa de llús, altre de moltó y un palpís de la cuixa que sembla de cera, una paparina ab macarrons. En un paper d' estrassa du embolicats los sigrons remullats sortint d' extremitj las fullas de un brotet d' ápit.

La Senyora Tuyas es una dona de mitja edat. Sens ésser guapa fá de bon veurer. Esparvillada y rodanxona, es llesta y neta com no n' hi ha d' altre. Porta mocador de cap de pita inglesa blanquinós ab cenefa vermella, cobre-espatllas de color clar, faldillas de indiana may rentadas y devantal nou de dos y dós.

Ben vestida ab son trajo menestral, ben calçada, endressada com ella sola, camina contenta cap á casa seva ab aquell ayre que sols tenen las donas de la Costa catalana.

LA RENAIXENSA.—Any XX.

¿Per qué porta tant recapte la Senyora Tuyas si no son á casa seva més que ella y 'l seu marit?

Perque aquell dia té forasters y vol obsequiarlos com cal y molt més tractantse de un germà del seu home y sa muller.

La Senyora Tuyas volgué quedar bé perque la Catarina, sa cunyada, no tingués motiu de bescantarla després y de fer corre entre sos amichs y familia que la Tuyas l' había fet dejunar passada la Quaresma.

—Per aqueix motiu la Senyora Tuyas tirava aquell dia com vulgarment se diu la casa per la finestra.

La Senyora Tuyas al arribar á casa, se mudá la roba com á persona ben endresada y se 'n posá una altre de usada pero neta, un mocador rentat y un devantal de cuyna. Posant al costat de l' ayguera lo cistell, comensa á tréuren la col, lo quarto de gallina, un llús senecer que casi bé bellugava, los macarrons, los sigrons y l' ápit, y, per fi, un palpís de carn, la cosa més enamorada que s' ha vist.

La bona dona encén foch en dos fogons, posa la cúa de moltó á l' olla y mentres que l' altre fogó vá encenentse, per no perdre temps esmoca 'l llús y 'l fá á talls, posantlo á l' escorradora per ferlo després ab such. Després pren lo palpís, lo mira satisfeta, l' entatxona ab tallets llarchs y prims de cansalada y estelletas de canyella, posa la cassola ab lo palpís al foch y mira satisfeta la seva obra, dihent pera si mateixa:

Escudella de macarrons, ab gallina, molta botifarra y cansalada, un brotet d' ápit y una coleta lleugera. Després peix ab such á la castellana y un palpís cuyt per mi; rostit com ningú sab ferlo sino jo; per postres panallets, carquinyolis y atmetllas torradas; ví blanch y malvasia... ni un convit de festa major.

Veyám qué hi dirá la Catarina!

Ni ella ni tot l' Empordá d' ahont es filla son capassos de arreglar un dinar com aquest. Qué 's pot comparar una empordanesa ab una Sitjetana? Qué saben en aquella terra més que de fer taps de suro!

La Senyora Tuyas veu ab plaher que l' olla ja fuma y que 'l rostit enllardat ja fá xiu-xiu y ja llensa fragancia.

La Senyora Tuyas se queda parada y de prompte diu: Quin cap lo meu, m' he descuydat lo pá! Y tirantse 'l cobre-espatllas tal com se troba se 'n vá cap á la fleca.

Quan ha baixat del primer pis y es á la escaleta se recórda que s' ha deixat la porta de la finestra de la cuyna oberta y que 'l gat de la Senyora Pona, la seva vehina, pot passar de una finestra á l' altre y

menjárseli los talls de peix. Pero pensá: La fleca está á quatre passas y tornaré desseguida, y ab pás precipitat se dirigí al forn.

—Senyora Francisqueta: dónguim pá, diu á la fornera que fa mitja darrera 'l taullell, puig l' hora de la venda ja ha passat.

—Ja li tinch amanit, Senyora Tuyas, diu la fornera allargántli un pá de lliura y mitja.

—¡Que 'm dona aquí! ¡No sap que tinch forasters? Un de sis lliuras ne pendré, perque los hostes son panarras: lo pá d' avuy y alló del... pá tendre, nostre amo 'us faré entendre. Vosté ja ho sap.

—¡Prou! contestá la fornera que preguntá zy, donchs, vosté té forasters?

—Calli, dona, que si no anés depressa com vaig n' hi contaria una historia. Los forasters son lo germá d' aquell y la Catarina ma cunyada.

—Ah, si, digué la fornera ab curiositat! y, ¿s' pot saber per qué han vingut á Sitges?

—Vosté ja sap lo nostre llinatge, perque aquell y jo quan nos várem casar, vaja, eram pobrets y alegrets. Mes ell, sent de boter, ja aquí, ja á Vilanova, ja á Vilafranca, va guanyar algun quartet y várem pujar ab pena y ab dolor los nostres fills fins que son oncle Joan se 'ls emportá cap á América y are no tenim necessitat de treballar, perque ab lo que 'ls noys nos envían, vaja, n' hi ha per viure y encara pera fer un recó. Mes en Pere, lo germá d' ell se 'n aná cap á l' Empordá y allí se casá ab la Catarina que es tota d' un tros. No sé que siga una mala dona, pero alló de bona minyona y d' aquí no passo. Com li dich, la Catarina tenia un germá no sé si á Rosas ó á Sant Feliu que se 'n aná cap á América y allí 's casá ab una no sé si negra ó mulata ó xina, puig com se 'n donan vergonya de dirho, may he pogut saberho del cert, y, casat que fou, tingué un nen morenet pero guapo, lo que 's casá á son temps ab una Senyoreta americana. Veliaquí que havent quedat viudo lo germá de la Catarina volgué venirsen altra volta á Espanya, puig ab lo casament s' hi havia fet riquíssim, pero no volgué tornarse 'n á la seva terra, perque tothom l' hauria tractat de tú, perque 'l coneixian, y comprá una casa á l' *Enxanxe* que no hi ha més que mirar y 's dona un tó que, vaja, alló es un punt massa. Més tart la dona del fill del germá de la Catarina tingué una nena, y com lo fill del germá de la Catarina es fill únich y la jove es americana y no té parents aquí, feren padrins á mon cunyat y á la Catarina y fins los hi compraren á cada hú un vestit nou, vestintlo á ell ab levita y barret alt y á ella ab vestit de seda

negra y mantelliva de blonda que feya morir de ruire al véurels, segons me van dir, puig pareixian un parell de carnestoltas. Figúris vosté: món cunyat que va sempre ab gech de vellut y ella que sembla un fardo y porta malament la caputxa; vestéixils de senyors! Vaja prénguibo com vulgui y no rigui massa.

La fornera se moria.

—Y deurian haver de parlar en castellá, preguntá la Senyora Francisqueta.

—No 'm fassi riure més perque 'ls costats me fan mal, digué la Senyora Tuyas.

Jo crech que per sentir parlar castellá á la Catarina y á en Pere se podria fer un viatge fins á Madrid.

—Escolti que ara ve lo més salat, prosseguí la Senyora Tuyas. En Pere y la Catarina anaren á casa del germá d' ella y al véurers en aquells salons quedaren ab tres pams de boca badada.

Tot era seda, catifas, aranyas de cristall. Alló era un cel. De Senyors y Senyoras en lo dia del bateig demani, perque, filla, ara tenint diners y donant reunions y dinars, encara que sia 'l fill del butxí no li manca tracte. Aixís es que á en Pere y la Catarina la cara 'ls queya de vergonya al véurers entre mitj de senyors tan estirats que tots parlavan castellá.

La Catarina digué á son germá, l' avi de la nena: com li posarém?: jo voldria posarli 'l nom de la mare que al cel siga. La mare de la Catarina era filla de Bagur y 's deya Reparada.

—Qué dius, li respongué son germá; no veus que 'l nom de la mare ja no s' estila?

—Li dirém Paradeta que es més bufó.

—Calla, calla, respongué son germá; aqueix nom no 's pot dir en castella, busquémne altre com Hortensia, Amélia, Elena, Blanca, Emilia, y que sé quants més d' aqueixos que se senten á las comedias.

—Bé, bé, digué en Pere que ho sentia; ja 'n sé un que es ben bonich y agradará á tots.

—Mes per segon vull lo nom de la mare, insistí la Catarina.

Se 'n anaren á batejar á la Puríssima.

—Quin nom, preguntá 'l Senyor Rector.

—Catarina, respongué en Pere.

—Reparada, respongué sa muller.

—Quiteria, digué la Llevadora, que sempre posava 'l nom del Sant del dia.

Los del bateig se morian de riure, mentres lo pare y l'avi de la criatura se donavan al dimoni.

— Se llama Catalina, deya la partera esgarriada. Qué nombre tan vulgar!

—Li dirém en inglés, deya lo seu marit. Li dirém... Ay, no 'm recorda, prosseguí la Senyora Tuyas. Ajúdimho á dir, Senyora Francisqueta, li digueren... Mare de Deu no me 'n recordo. Ah, si, calli, li deyan Ketty.

—Qué diu, dona, digué admirada la fornera, si aixó sembla un nom de gos. Podian dirli Catarineta, que es un nom bonich, pero ¿Ketty? Vaja, se sembla á Quisso ó Quisset; aixó es nom de gos y no de persona.

—Donchs filla, aqueix nom ha quedat á la nena y ho sé per la Manela, la cusina d'aquell que va ajudar á amanir lo refresch. Y are ve lo millor. Figúris... En lo bó y millor se senten tocar horas del rellotje de la parroquia.

—Una... duas... tres... quatre... cinch... sis... set...

—Reyna Santíssima! las onze! exclamá la Senyora Tuyas, fugint com si l'aconseguissen.

Al entrar á l'escalera ja sentí una furtó de carn cremada y la veu de la criada del primer pis que cridava: Senyora Tuyas! Senyora Tuyas, que se li crema la carn! La bona dona pujá fins al segon pis ab quatre salts y entrá esbofegada á la cuyna. ¡Quín fum!

L'olla bessava á raig fet; la cassola del rostit estava vermella, sense such, esquerdada y petant á més no poder. Lo palpís no existía. Era un carbó.

—Senyora Tuyas, cridava la criada d'abaix, que se li crema la carn!

—Mal llamp té mati, batxillera, deya entre dents la dona sens contestarli. Mes la criada tornava á cridar dirigintse á una altra vehina dihent: Senyora Pona, Senyora Pona, que se li crema la carn!

—No Madroneta, respongué la Senyora Pona. No só jo d'aquellas que menjan carn rostida per tot dia; no tinch estable per tal ruch

—Mariagneta, Mariagneta, cridá la Madroneta á una altra vehina: que se li crema la carn!

—No, noya. Deu ser á la Senyora Tuyas que acabo de véurela xarrant ab la fornera fa més d'una hora y fins volia portarli una cadira porque 'm feya compassió de véurela tant temps dreta.

La Madroneta y la Senyora Pona esclafiren la rialla.

La Senyora Tuyas tremolava de rabia y desagafava de la cassola lo rostit, pero era inútil. Alló ni era hó pels gossos.

L' olla vessada no tenia gust de rés y tingué d' afegirhi la meytat d' aygua que havia vessat.

—Tinch lo peix, pensá la Senyora Tuyas; hi posaré pésols y allargará. Pero de prompte doná un crit. En la escorradora no hi havia més que las ganyas. Lo gat de la Senyora Pona havia entrat per la finestra y havia fet festa major dels talls de llus.

—Senyora Pona, Senyora Pona, cridà irada la Senyora Tuyas: li mataré 'l gat com á Tuyas que 'm dich.

—Y 's pot saber perquè, respongué la vehina ab tó mofeta.

—Ha entrat per la finestra de la cuyna y se m' ha menjat tot un llus. Un altre dia li posaré metzinas

—Vosté se 'n guardará pou. No s' hagués estat tres horas á xarrar ab la fornera.

—Y á vosté que se n' hi dona, batxillera?

—Prou que 's veu. D' aquí estant sentia com la cassola espeternegava y com li vessava l' olla y la fortor y la fumera que sortia per la finestra de la cuyna. Ja cal que n' hi envihin d' América sino anirá á captar.

—Y á vosté que se 'n hi dona?

—Res, mes aixó de matar al gat, ho veurém.

—Donchs ho veurá demá.

—Donchs si vosté mata 'l gat li daré la tunda que deuria darli 'l seu home.

—Cuydado ab la llengua que li escursaré.

—No callaréu! cridà l' amo de la casa. Aixó sembla 'l mercat de Calaf.

Al sentir aquella veu totas tancaren la finestra y callaren menos la criada del primer pis y la Mariagneta que 's morían de riure.

La Senyora Tuyas, roja y amohinada, surt de casa; va cap á la pescateria y no troba res: sols un paner ab pops.

Ni pensarhi en donar pops als convidats.

—No teniu res més, diu á l' home que 'ls venia.

—No y ho sento. Are mateix se 'n va la Madroneta, la criada de casa del amo de vostés y m' ha contat que 'l gat de la Senyora Pona se li havia menjat lo llus tant hermós que li he venut aqueix dematí. Mes ben prompte vindrán las barcas, si portan alguna cosa bona ja li enviaré á casa seva. La Senyora Tuyas se 'n aná sofocada, malehint

à la mossa xarrayre que l' havia bescantada y 's dirigi á la carniceria, trobant encara una taula de carn.

— Té un bon palpís? diu á la carnicera.

— Sí, pero no es tant tendre com lo que li he venut aqueix dematí. ¡Quina desgracial ja m' ho ha dit la Madroneta que se li havia cremat per un descuyt.

La Senyora Tuyas irada prengué la carn y la pagá. dihent entre dents: aquella malehida mossa ho posará al diari, ó bé ho farà cridar pel nunci. Demá en tot Sitges no 's parlará de res més.

Al arribar á casa posá 'l palpís que havia comprat al foch y perque 's cogués depressa hi posá ayguardent, pensant: faré ous dusos ab such en lloch de peix y tot anirá bé.

Llavors llensá la cassola cremada ab l' escorradora, cogué 'ls ous dusos ab una picadeta y esperá l' hora.

La carn se torná rossa, pero era dura com una sabata. Hi posá vinagre, pero cal era un cuyro.

La Senyora Tuyas tragué la carn d' olla y posá á courer los macarrons.

Tastá 'l caldo y era aygua clara, no tenia gust de res. Per dissimularho hi posá pebre, safrá, clavells, canyella y e pecies de beco.

Tot d' un plegat trukan.

Va á obrir y compareix lo seu home ab los forasters. Tot encaixant, y qué tal, com va, y la canalla, y 'l bateig, y tot parant la taula segueix la conversa.

Tot està llest y la Senyora Tuyas porta la sopera.

Son marit serveix als hostes, se serveix ell, y á la primera cullerada diu.

Aixó sembla un calaix de cal adroguer, sino té gust més que de especies. En aqueixa olla no hi ha cap substancia.

—Haurá vessat una mica diu la Catarina que en sa joventut fou criada d' un hostal.

La Senyora Tuyas estava roja com un pebrot.

Surt la carn d' olla.

—Ja ho he dit jo. diu la Catarina, ab tanta vianda l' escudella s' hauria pogut tallar.—

La Senyora Tuyas casi plorava.

Surten los ous dusos y á la Catarina ni al seu home no li agradan. La Senyora Tuyas tremolant porta 'l rostit.

Lo seu marit va per tallarlo, pero alló es un ferro, no hi ha qui 'l talli.

—Aqueixa carn no ha cuyt prou, diu la Catarina. La carn de moltó cuyta á poch apoquet es molt bona y no gasta foch com deya la Sila la meua mestressa del Hostal.

—Aixó es massa, digué en Pere que havia trafiquejat ab bestiar.

La Senyora Tuyas no deya res, quan trucaren á la porta y comparegué un pescador portant un llus.

—Senyora Tuyas ja han arribat las barcas y han pescat Aquest llus encara belluga y com l'altre se li ha menjat lo gat de la Senyora Pona y se li ha cremat la carn pot ferlo ab such y fregit perque es gros y n'hi ha per tot.

—No, no, digué sofocada la Senyora Tuyas, no 'l necessito ja.

—Es á dir que 'l dinar s'ha fet malbé, digué 'l seu home y que 'ns has donat un ranxo que no era bó ni pels porchs?

Malehit sia tant xarrar. T' haurás aturat ab alguna comare de las tevas, y, agafant las cartas, á casa vagi com vagi. No 't coneix prou!

—Y bé, qué hi ha que dir? cridá la Senyora Tuyas plorant de rabia. Si no t'agrada déixabo.

—Y 'ns has donat un palpís de carn que ni os bó ni pel canyet.

—Búscaten una altra que te 'l cogui millor. Me 'n vaig.

—Bon vent.

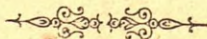
Los forasters s'hi posaren, pero no hi hagué remey.

La Senyora Tuyas se'n aná á casa d'una germana seva y 'l seu marit se'n aná ab son germá.

May més visqueren junts.

Y tot per un palpís de carn.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

TRISTOS RECORTS

POESIA GALLEGA DE D.ª ROSALÍA CASTRO DE MURGEIA

Una tarde allá á Castella
brillava per sos deserts
lo Sol, con sols brilla en ella,

Clar, xardorós, insolent,
que, ab perdó d' ell, no son termes
los de roslí així á la gent

Y de dexá' axí assecats
la pobre planta y las fonts
y los rius assedegats.

Una tarde ¡oh, la tristesa
com m' acometé traidora
vejentme entre tanta aspresa!

¡Ahont 'vía anat á parar!
Distreyam guaytant al cel,
per la terra no mirar.

Perqué 'l cel era, axó si,
un cel mes ó menos blau
com lo que tenim aquí.

Mes la terra. ¡Deu piadós.....!
Senyor, y será possible
que també la fesseu Vos?

Pero, á qué estranyarme aytal
si las cosas que Vos feu
jamay las heu fetas mal?

Fereu aquets tristos plans,
pero 'ls fereu, Deu clement,
tan sols per los castellans.

Cada colóm te son niu,
cada conill son catáu
cada amor son cor ahont viu.

Tot axó jo 'm repetia
aquella tarde, allí opresa
per ma negra melangia.

Y mentrestant, contemplava
de la igual, trista planura,
la terra que blanquejava,

De la pineda callada
la negra taca sens terme
del poble l' ombra esfumada,

Y del camp al firmament
los núvols de pols espessa
qu' anava axecant lo vent.

Del desert fidel imatge,
ab tot son alé de brasa,
ab tota sa ardenta ratja!

Lluny lo mulater passava,
la taurada ensá venia,
l' ovella flaca belava.

En l' ars sech, groch y desfet
fugint del sol qu' abrusava
s' hi posava l' aucellet.

¡Deu meu! D' un panteig cativa
me pesava la tristesa
com si m' enterressin viva.

Recorts de ma terra hermosa
veniume á calma ab vostra ayre
aquesta ánima anguniosa.

Perqué aqueix riu, mort de set.
envolt d' un baf de miseria
fa venir febre, fa fret.

De prompte, senti cantar:
la cansó qu' aprop sentia
l' escoltí sens respirar

Gallega era la cansó,
ere l' *lalalá* ... Com duya
al cor un dols tremoló!

Batia ab estrany glatir
dols, ay! com lo ben amar
fer, ay! con l' etern sufrir.

De pols y de suor coberts,
la fals al coll, devallavan
per aquells ermots deserts

Un estól de segadors.....
Ay! eran ells, eran ells
los millors dels cantadors!

¡Adeu, pinedas cremadas!
¡Adeu, abrusadas terras!
¡Adeu, comas despulladas!

Clogui los ulls y vegi.....
Vegi fonts, prats y vernedas
extesos devant de mí.

Mes quan á obrirlos tornava,
me moria de anyoransa,
un plor de fel ma matava.

Y no deixi de plorar
may mes fins que de Castella
se m' hagueren d' emportar.

Se m' en van dur perque en ella
ni m' hi haguessin d' enterrar.

Traduhida per

J. FRANQUESA Y GOMIS.

MALALTIA DEL COR

Poch pensan los que 'm rodejan
lo que pateixo en lo mon:
al meu cap miran las rosas,
mes no miran lo meu cor.
Si 'l miressen, si 'l miressen
be 'ls faria compassió;
¡quantas espinas clavadas!
¡quántas despallas de flors!
Si 'ls desengany's son espinas,
¡be me 'n ha clavat lo mon!
tan sols ma pobre mareta,
la que gronxá 'l meu breçol,
si á mon cos doná la vida
le consol porta á mon cor.

Si de la vida del home
son rosas las ilusions,
las mevas ja son marcidas,
ja son secas, ja son pols.

II

Fa sis anys que malaltejo,
que malaltejo del cor,
la joventut de ma vida
no va passar dels dinou.
Desde llavors que miro
tenebras al meu entorn;
mas nits no tenen estrelles,
mes dias no tenen sol;
la vida pe 'ls altres joves
es un jardí molt hermós,
y per mi es un cementiri
que no té mes que recorts.
De tant mirarme las cosas
ho miro mes negre tot.
Si aixó que tinch es tristesa
potser anyoro 'l bregol;
si aixó que tinch es follia,
la vida 'm fa tornar foll;
si aixó que tinch es ceguera
soch cego de veure 'l mon.

Tristesa de l' anyorança,
follia de sentir molt,
ceguera de veure massa;
tres espinas de tres flors.

III

Fa sis anys que malaltejo,
que malaltejo del cor,
y la seva malaltia
va encomanantse al meu cos

de la mateixa manera
que quan de mirar fa bo
se va extenent la malura
per la fruytada del hort.
La bona de ma mareta
vol guarir lo meu dolor,
mes ¿quí pot deturá l' aygua
sens estroncarne la font?
Un jorn varen consellarme,
y 'l consell era molt bo,
que tanqués tots los meus llibres
y no llegís un solt mot;
vaig tancarlos desseguida,
menos un, qu' es massa gros,
y mostra las sevas planas
estesas per tot lo mon.
¡Ay, quinas planas mes tristas!
¡cóm llegirlas sens afront!
las unas de sanchi tacadas,
las altrás plenas de llot;
aquí la virtut ofesa,
allá lo vici en triomf;
aquí desenganyys del home,
allá despulls d' ilusions.
Es lo llibre de la vida
plé de miserias y dols,
mentres no puga tancar-lo
estaré malalt del cor.

IV

Es un perfum de la vida
lo sentiment del amor,
si jo pogués respirarlo
potser guariria tost.
¡Oh verge dels ulls blavosos!
¡ho verge del mirar dolç!

vina á lligarme á tos braços
ab ta cabellera d' or;
viurém á dalt de la serra
sentint la flayre del bosch,
escoltarém cada vespre
com cantan los rossinyols,
aixís que punteji l' auba
ja trescarém pe 'ls turons,
tu portarás la cistella
y jo l' ompliré de flors;
allí tindrém oblidadas
totas las cosas del mon,
y dins la nostra caseta
serém felissos tots dos.

.
Mes ¡ay! que tanta ventura
es lo meu somni tan sols,
la verge que jo somio
no puch ovirarla en lloch.
Dirán que somnio massa,
aixís somniés més poch;
dirán que vull impossibles,
diré que tenen rahó.

Los que no senten y riuhen
la volen que faça goig,
los que no riuhen y senten
la volen que tinga cor.

V

Igual á ne 'l floch de llana
que deixa la ovella al bosch,
voltada de castanyedas
en la devallant de un mont
hi tinch una casa blanca,
y prop de la casa un hort,

que regan donantli ufana
las ayguas d' un fontinyó;
allí vull passar la vida
ben retirat y tot sol,
fins quan una verge vinga
á ferhi 'l meu niu d' amor;
y la meva malaltia
se curará poch á poch
sentint lo bel de las cabras
y las esquellas dels bous,
veyent com destrena l' auba
los fils del seu cabell ros,
com las boscurias verdejan
y regaliman las fonts,
y respirant aquell ayre
sempre pur y sanitós
que may enmatzinar poden
las vaporadas del mon.

Si lo que tinch es tristesa,
allí trobaré consol;
y si es que del cel m' anyori,
allí 'l tindré més aprop.

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

1884.

L' OLIVERA DE NOSTRE SENYOR

(TRADICIÓ)

Si cada tarde, lo meu avi y jo, feyam lo mateix quan un accés de punt d'honor no feya allargar massa una partida de manilla que diariament jugava ab tres vellets més de la vila tant jayos y desocupats com ell. Tan bon punt tocavan tres cuarts de quatre y la esquadada veu de la campana cridava als devots al sant rosari, s'afanyavam á treure la somereta, li posavam l'aubardó, la sárria, la brida nova guarnida de lluentas tatxas, y un cop ben emparifollada, mes que com avi y net, com á dos amiguets de igual edat pujavam á cavall. Ell se ben aconduhía al devant, y jo, del modo mellor que podia, m'aixerancava al darrera aprofitant un pamet escás sobre 'l doblech de la sárria y casi tocant á las ancas del animaló; m'assegurava ben aferrat de brassos á sa cintura, y aixís, xano xano, surtiem del poble atravessant carreradas y camins fins que, confosos entre la verdor de las arbredas, arribavam á una pessa de terra que tot lo poble coneixia per *Lo jardí*, ab gran satisfacció del meu avi que n'era gojós jardiner.

Sempre passavam pel mateix camí, y á cosa de un quart d'hora lluny de la vila, hi trobavam una cosa que per sa extranyesa de for-

mas cridava tota ma atenció. Demunt de un marge vell, minat en totes direccions, quals caus se disputavan las aranyas y las ratas-pinyadas, s' hi veyá com una cova, roja pel color de la terra, negrosa per son fondo. Atravessávanla de part á part uns groixuts arrels, dignes pens del gegant que fou son possehidor, y demunt de tot aixó, s' ergian plens de vida uns quants pollancles d' olivera, drets, alts y ferms, tal com si recordessen la sava de un pare gegantesch, allí enterrat. Totas aqueixas circumstancias que li donavan un aspecte ben fantástich acompanyadas de sa popular anomenada, avivaren tant ma curiositat, que casi cada dia, al passar per allí junt ab lo meu avi, després de contemplarlo ab mirada esporuguida, li feya la mateixa pregunta: ¿A qué 's aixó, padrinet? y ell, ab pocas ganas d' enrahonar ó potser per no treures la pipa de la boca, me contestava: ¡Uy! es molt llarch de contar, ja t' ho explicaré un altre dia.

Per fi, després de passar per allí molts y molts dias, y á copia de repetirli la mateixa pregunta, arribá 'l dia desitjat.

No sé si perque la sumereta feya dias que anava trevallada ó si perque aquell dematí mateix havia traginat llenya, y 'l meu avi que la planyia y estimava no podia veure que 's cansés, aquell dia determiná fer lo viatge á peu, y al efecte jo agafí lo mocadoret del brenar, ell un bastó encarregat de sostenir aquell pés que li rebutjavan los anys, y xano xano, com los demás dias, nos encaminavam al *jardí*.

Va ser lo dia que més content hi anava, donchs no 'm calia restar agafat al seu cos, ni aprofitar aquella cua de sárria, ni sufrir, lo que més me molestava, las glopadas de coënt fum que sortint de la seva boca lo vent me rebatia per la cara y 'm feya aspirar vulgas que no.

Ell caminava ab pas reposat y lent, jo corria com una mustela de l' una vorada de camí á l' altre empaitant ara las astutas y porugas sargantanas, ara caminant ab molta cautela y ab la gorra á la mà pera aixampar una llagosta, fins que ab aqueixas distraccions l' un, y ab ben diferents l' altre, arribavam á una pujadeta del camí al extrém de la qual hi havia la consabuda cova, y sobre mateix de aqueixa *l' olivera de Nostre Senyor*.

Mentres caminavam per plà ja ho aguantava lo pobret avi, pero al arribar al cap-de-munt de la pujada, los forats del nas se li dilatavan á impulsos de un oprimit y xafagós respirar, es dir, dava claras mostres de un cansament que en vá tractava de dissimular; no li calgué altre remey que asseures en una soca de la vora del camí y jo, pera imitarlo, allí en terra, casi tocant als seus peus.

La casualitat de trobarnos devant per devant de l' olivera, de estar

allí assentadets, y la mirada suplicant meva, l' indugueren á contarme la desitjada historia d' aquell singular arbre. Un cop que ja cansat de pregarli m' havia distret estirantme y escorrentme un fil de la veta de l' espartenya pera subjectar á una llagostia que tenia entre dits, me tocá ab lo bastó per l' espatlla, y tot desembossant lo bocadillo de la pipa ab un bri d' herba, me digué ab veu ja reposada:

—Mira, si deixas anar aqueixa pobre bestiola y paras bonas orellas, fent de manera de quedarho á la memoria perque en arribant á casa pugas contarho á ta padrina, ara t' ho contaré, pero aixó sí, *tú muixoni*, no parlis, no m' interrompis.—Y ab aixó se prepara pera fer una contalla d' aquellas que 'ls pobres vellets s' hi esbarjan, molt especialment si aquella recorda los dias de sa infantesa.

Comensá aixís.

«Deviam esser á primers d' aqueixa centúria, donchs jo encara era baylet com tú, pero aixó sí, mes bon minyó; y vetaquí que aixís com ara girat d' assí girat d' allá per tot vens aqueixos camps tant hermosos, aqueixas plantas casi blavas de tant verdas y allí baix al extrem del riu aquell gruó de molins quals monstruosas rodas doblegan las espatllas al impuls de la mola d' aygua desfeta en espumós ruixim, allavoras, las pluhas de cada any al hivern que 'ns son lo pa del estiu, nos mancaren, ¿y qué havia de passar? Las caudalosas fonts que ara en son no interromput doll abundós donan vida á tants milers de plantas, no brollavan; convertidas en altres tants degotalls, mes semblavan plorar la mort de las plantas, aquellas sas fillas que un dia alimentaren y que després las veyan esgroguèhidas defallir corpresas de la mort més trista, de set.

»Tot, tothom moria, fins aquella herbeta que cria en las tendradas l' humitat convertint los pobles en pintats pessebres, anyoradissa del vivificador element, s' havia acorroquit y demigrat fins arribar á desapareixer agostada pel xafagós llevat. Las confiansas de tots los vilatants eran ja perdudas y d' arreu s' alsava un unánim clam de miseria, perquè es ja sabut que la mort de las plantas es la agonía del pagés.

»Prou pretenia lo pobre del senyor rector posar de relleu la divina misericordia que tant se feya esperar y lo molt que en ella podia la influencia de la Verge del Remey, la nostra patrona, pero cá. lo poble desenganyat (Deu nos ho perdó) fins d'ella desconfiava. Mes mossen Joseph, fervorós creyent y desitjós del nostre bé, cada diumenge á la trona nos feya esborronar ab sos tristos sermons, logrant aixis pendrer un acort de vinensa ab los mes prínceps de la vila afi de dirigirnos en professó á l' hermita de nostra excelsa patrona pera implorar á sos peus mateixos la misericordia d'aquella Verge que jamay has de oblidar en tas oracions y que devallá á aqueix recó de montanya pera socorrer totas nostras necessitats.

»Y com de fet, tots escoltaren sos sabis concells y al dia de Sant Roch, (tota ma vida me 'n recordaré) la gent que no cabia á l'església, apilotats en lo pati, oian, bellugant las llàgrimas en sos ulls, com lo senyor Rector, plorant també, se dirigia á la Verge ab tremolosa y ofegada veu exaltant sa pietat, implorant sa gracia, donant repetits crits de: pá! pá! per tot un poble que agenollat á vostras plantas us invoca. Lo moment que precedí á aquestas paraulas tot lo poble en gleba ab lo cap baix y agenollat, feu ressonar per totas las voltas del temple un unánim remor resant una Salve. Fou imposador, jo me n recordo que amagat lo cap entre 'ls plechs de las faldillas de la mare, que fou ta besavia, no sé perquè, pero plorava també.

»De tots los llogarets de l'encontrada se veyá venir gent pera assistir á la trista professó, desconsortat enterro de la alegría d'aqueix poble. Era de bon mati quan sortirem; al devant hi anavan una colla de boys copejant las pedras ab una pesanta rella, després seguian duas llarguissimas rengleras de donas, y al cap de vall, precedint al senyor Rector, aquells homes cors de plom que poch temps enrera aqueixos mateixos cingles los vegeren correr suats, espitregats, provehuts de homicidas armas plantant cara als exercits de Napoleon, devant la superbia humana, devant la Clemencia Divina, los veyam passar ab lo cap baix y entonant un *miserere nobis*.

»Aixis com al pujar l'ayret frescal del mati 'ls cants de quants aucells niuhan per aqueixos encontorns mitigavan nostra pena, al devallar tot inspirava tristesa y soletat, fins los flams tremolosos de las atxas que un lleuger llevant brandava, semblavan esporuguirse d'aquell ardorós sol que las aufegava.

»Ja haviam sortit de la volta que fá 'l torrent, y situats en l'aubaga, ja oviravam aquella encontrada hont rematant una montanyola, s'hi veu estesa entre dos ó tres torres á la vella Tarragona com pen-

jada al cel per dos cintas blavas que forma la mar en son horitzó. Y aixís com sempre allà á la fi d' aqueix tant sols s' hi veyá apareixer cap al tart un llegany rissat y vermellós, aquell dia ab sorpresa de tothom hi vegerem arreconadas unas boirassas blancas, infladas, rodonas, orlejadas per lo sol ponent, gitant de tant en tant un llamp de sas entranyas que las ratllava de cap á cap, seguit de son corresponent tró que malgrat lo fondo y llunyá, feya cruixer tota la serralada. Aquell lleuger ayret que ab prou feynas feya moure los derrers branquims de las pinedas, se convertí en un fort llevant que arrossegant aquellas pesantas massas, las extengué per tot en pochos instants, omplint de tristor lo cel y d' alegria la terra. Unas rodonas gotassas se comensaren á despendre de ellas pera encastarse á la pols del camí, y quant un Sant Crist y la Verge pera suplujarlos los situaren devall las ramas de la olivera de qui foren aqueixos arrels, un abundós ruixat ho inundava tot, tot ho amarava. Los homes, mirantse los uns als altres semblavan volguerse expressar ab los ulls la alegria de sos cors; las donas, enternidas, la major part ploravan, y las plantas ¡qué ditxosas! semblavan xuclar ab l' afany del assedegat cuanta aygua queya en sas fullas.

»Desde aquell moment «L' olivera de la Verge» «L' olivera de Nostre Senyor», vetaquí com l' anomenava tot lo poble, fins que á una malvada ánima li vingué la tentació de cremarla y reduirla al estat que causa ta admiració y la de tothom.»

Al arribar aquí me tragué del encantament ab que me l' escoltava, mentres me deya: —Torném á empendrer lo camí noy, que 's fa tart.

En tota la tarde no m' ho poguí treurer del cap; ma curiositat de noy ja era satisfeta, y m' entra tant al cor aquella narració, que 'ls demés dias en passant per allí, per contes de contemplarlo ab mirada esporuguida, ab lo respecte mes fervorós doblegava 'l cap y 'm treya la gorra.

Com guayta d' una cala arrasserada
que va enfondint la mar,
un penyal gegantí dintre l' onada
sas arrels va a enfonzar.

Lo sol quan surt del mar pera besarlo
escampa 'ls raigs primés
y ab tant bellas colors sab enjoyarlo
com no ho sap fe ab cap més.

Al mitj hi ha un reconet, entre murtreras
d' arena encatifat,
ab dossers de fonolls y de alogueras
que 'l tenen ombrejat.

Es mon trono de rey, ma fantasia
no me 'l pot dar mellor,
com imperant m' hi assento al caure 'l dia
fins que lo dia 's mor.

Y com barqueta al vent, llanso ma pensa
per lo infinit del mar
sabent son romiatje hont lo comensa,
may hont pot acabar.

D' allí, la terra y l' ona tot á l' una
remoch a mon albir
còm si tingués fermada la fortuna,
meu l' avuy y l' ahir.

Mes com tornan al niu las oranetas
cañsadas de volar
mas fantasias van tornant, pobretas,
d' enllà, d' enllà del mar.

Al entorn de mon seny com en rodona
paran son vol darrer
bell aplech de gavinas sobre un' ona
balausejantse á pler.

Y 's van fonent, morint, y sols hi quedan
ilusions d' un temps vell
com en las onas del naufragi nedan
despullas del baixell.

Superba immensitat de cel y onada
esclava ets de ma veu
ma hoja fantasia en sa volada
me fa, no un rey, un deu.

Quan desde aquell recó ma pensa aixeca
al ayre sos castells
si s' esfondran qué hi fa; nó, may me reca;
n' aixeco de mes bells.

FERRAN AGULLÓ Y VIDAL.

À LA CIUTAT DE PALMA

Imitació de la cançó popular

«À LA CIUTAT DE NÁPOLS...»

A la ciutat de Palma
Vull dir una cançó,
 La vida mia,
Vull dir una cançó,
 La vida amor.

Ascolta, ciutat bella,
Ascolta ma cançó,
 La vida mia,
Ascolta ma cançó,
 La vida amor.

Jo tas fortas muradas
Y tos carrers anyor,
 La vida mia,
Y tos carrers anyor,
 La vida amor.

Jo admir tas grans entradas,
Palaus ab torreons,
 La vida mia,
Palaus ab torreons,
 La vida amor.

Jardins de purs aromas,
Passeigs de gays contorns,
 La vida mia,
Passeigs de gays contorns,
 La vida amor.

Esglésias magestuosas,
Altars de gran valor,
 La vida mia,
Altars de gran valor,
 La vida amor.

Vener ta hermosa imatge
Que veig de nit y jorn,
 La vida mia,
Que veig de nit y jorn,
 La vida amor.

Perque la llum primera
Vaig rebre en ton si dolç,
 La vida mia,
Vaig rebre en ton si dolç,
 La vida amor.

Perque tú m' ensenyares
Cristianas oracions,
 La vida mia,
Cristianas oracions,
 La vida amor.

Perque mos amats pares
En tú nasqueren tots,
 La vida mia,

En tú nasqueren tots,
La vida amor.

Perquè en ton cementiri
S' han de desfer en pols,
La vida mia,
S' han de desfer en pols.
La vida amor.

Vener las recordansas,
Tos héroes del Avior,
La vida mia,
Tos héroes del Avior.
La vida amor.

Los qui la nostra patria
Lliuraren de grillons,
La vida mia,
Lliuraren de grillons,
La vida amor

Y uniren en ta gloria
Saber y Religió,
La vida mia,
Saber y Religió,
La vida amor.

Quan lluny de tú me porta
Ma santa obligació,
La vida mia,
Ma santa obligació,
La vida amor,

Lo cel de la vesprada
Me mostra tas faysons,
La vida mia,
Me mostra tas faysons,
La vida amor.

Y sent de ta mar bella
Los mitigats remors,
 a vida mia,
Los mitigats remors,
 a vida amor.

Y faç per ta grandesa
Pregarias al Senyor,
 a vida mia,
Pregarias al Senyor,
 a vida amor.

JOSEPH TARONJÍ.

SALM DE LA VIDA

(Traducció de Longfellow)

No 'm diguéu pas en melancòlics versos,
que la vida tan sols un somni es;
que l' esperit tot ensòpit transita
y que en lo mon hi han ilusions no mes.

No, que la vida es ben real y certa,
y no tot dins la tomba ha de finir:
pols has sigut y has de tornar un dia,
s' es dit del cos, no pas de l' esperit.

Si per gosar no hi som en lo planeta,
no hi hem vingút tampoch pera patir;
hi hem vingút pel treball, á fi que sempre,
avansém del progrés en lo camí.

L' art es molt llarch y l' existencia curta,
y encar que braus y joves nostres cors,
son iguals que tímbers que batan marxas,
en nostre curt camí cap á la mort.

En lo camp de batalla de la vida,
en lo vivac aixordador del mon,
no siguis com lo bé que se l' emportan,
un héroe vulguis ser triunfador.

No 't fihis del pervindre encar que llisqui,
ab hermosos colors; deixa 'l passat;
traballa en lo present que viu y alena,
ab cor valent y ab Deu sobre ton cap.

La vida dels grans homes nos ensenya,
que las nostres sublims ferlas podém,
y que ab deixar lo mon nostras petjadas,
ben marcadas en ell hi poden ser.

Petjadas que algún dia un germà nostre,
naufrech perdút en l' oceá del temps,
veyentlas s' encoratji un' altra volta,
per arribar al port de salvament.

Estiguém sempre desvetllats y alerta,
ab cor valent per tot quant nos vindrá,
afanyats en la tasca de la vida,
aprenént de lluytar y d' esperar.

E. T.

PARAULA ES PARAULA

«Ab tú 'm casaré, donzella.»
digué En Guillem á una bella
pera poderla enganyar.
Poch temps després d' aquell dia,
la desdixada sentia
un fruyt d' amor bategar.

En Guillem de Rocamora
a combatre á la gent mora
aná, del rey á la veu.
En lo jorn de la partida
á la donzella entristida
ni sisquera digué adéu.

Y vá marxar de sa terra
lo cavaller, y á la guerra
mala llansada trobá;
y mentres agonejava,
de la nina que l' aymava
ni sisquera 's recordá.

L' ànima del cos fugida,
trobantse en l' eterna vida
à Deu se 'n anà ab anhel.
Deu li digné: «Condemnada,
qui falta á la fé jurada
no pot entrar en lo cel.»

Al mon l' ànima se 'n torna,
de nou ab lo cos s' adorna;
En Guillem munta á cavall,
y com dut per la ventada,
passa 'l bosch, passa la prada
y las ombras de la vall.

A son castell ja n' arriba,
ja munta la costa altiva,
ja passa 'l pont llevadis.
«Alsa't, gent jove y gent vella;
lluminéu tots ma capella
com si fos lo paradís.

Trayéu las catifas novas,
poséu tots las millors robas,
feu venir al sant abat;
vuy es diada de festa;
cap n' he tingut com aquesta
jo que tantas n' he gosat.»

En Guillem de Rocamora,
del castell ja n' es defora
altra volta; al poble vá;
cerca á l' hermosa donzella
y la troba y als peus d' ella
cau y li diu: «Hora es ja.»

La donzella esparverada
diu: «¿No heu mort d' una llansada?
¿son vos En Guillem? — Jo so.
— ¿Es realitat ó deliri?

— Vina á calmar mon martiri;
perdó, ma vida, perdó.

Vina, l' abat nos espera;
vina, ma aymada encisera;
lo flam d' amor me consúm.»
Y á cavall muntan, y ab pressa
van al castell, que ja vessa
dolls d' armonía y de llum.

En la enjoyada capella
la má 's donan ell y ella
y l' abat los beneheix.
Y 'l cavaller diu: «Senyora,
comtesa de Rocamora.
l' honra os torno jo mateix.»

Quan quedan sols los esposos,
ella li diu: ¡Qué ditxosos,
oh mon cavaller serém!
Y ell li respon: «Oh ma vida,
hóra es ja de ma partida.
— ¿Units per sempre no estém?

— Jo n' era un' ànima en pena,
y 'm lligava la cadena
del pecat y del afront.
Lo càstich de Deu no es faula;
sols per cumplir ma paraula
he tornat del altre mon.»

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

RECORTS DEL RHIN ALLEMANY

Me sembla qu'era ahir! Feya uns quants dias que junt ab companys d'excursions 'ns migrabam y foníam, á Heidelberg, per los estrets passadissos del hostal del *Cavaller Ritter* situat en la plassa del mercat, lo punt més pintoresch de la vila.

Lo nostre objecte al emprendre aquell viatge de vacances no era tant sols lo de visitar la vella ciutat universitaria, volíam anar més lluny: seguir lo curs del fill major del Gotthardt. *Gotthardt's grosse bueb* com l' ha anomenat tant justament lo poeta Hebel, lo riu que rega ciutats hont han nascut l' imprenta, la pintura á l' oli, la poesia lírica moderna, aquell mágich poétich y civilisador riu que de Strasburg fins á Scheveninge passant per Maïnz, per Colonia, humitejant tota la Holanda fa brollar y nudreix generacions d' homens forts que senten, pensan, y sens gran agitació aparent treballan sempre, sempre produheixen.

'Ns migrabam y foníam á Heidelberg á causa del mal temps. Plovia en termes qu' á nosaltres, fills de terras de secá 'ns semblaban exagerats. Alló no era ploure, era «fóndres lo mon en aygua» com diu la gráfica imatge popular. Soplutjats per amples barrets, caminant tant com podíam rans de las

casas, los peus xops, lo clatell regalant aygua que per sort incomodaba poch puix malgrat la continuada pluja feya casi calor, habíam ja visitat lo *Castell vell* quals ruinas portan eloqüent rastre de las guerras civilisadoras entre germanys y llatins qu' han fet lo mon actual hont cada nació deu estar amatenta á estudiar y treballar pera no ser engolida per la nació vehína; ingeniar-se, no enderrerrir-se, sino ja sap lo que li espera: l' invasió ostensible y material dels batallons in-nombrables, ó la invisible y amagada dels productes contra-fets, de las explotacions muntadas ab capitals estrangers y quals guanys van á parar á butxacas forasteras, deixant á la nació explotada quand l' estranger se 'n ha emportat lo producte líquit, lo sang del terror: eynam rovellat, fustatges podrits, montanyas de runa, d' escorias sense valor! Tantas ne deixan certs pobles invasors en certs pobles invadits que l' explotat, en sa petitesa de concepció, trovant aquell munts de pedruscall imposants, se 'n gaudeix, s' hi hostatja, ne fa una aglomeració municipal ne diu Escombreras, l' Escorial.

Habíam visitat d' Heidelberg los grans sellers hont se guardan aquellas botas colossals y barrocas, sabíam de memoria las runas del Castell, habíam vist y tocat la careta de guix d' aquell mal geniot que fou en vida l' autor dramátich Kotzebue, assassinat per odi literari, tret de la vida porque envejós, injust, apasionat, grosser; insultaba á tothom y més que á tothom á Wolfgang de Goethe que ja comensaba á ser Deu venerable y un de quins adoradors, lo jove Carles Sand pera venjar ofensas retóricas qu' al seu Deu feya aquell home, esmolá bé una llarga fulla y li partí 'l cor d' una gani-vetada.

'Ns habíam detingut llargas estonas en aquella original iglesia del «Sant Esprit» que teníam casi davant de l' hostal hont posabam, y en la qual sota la mateixa teulada s' arredossan dos cultes diferents: los Lutherans fan llurs prédicas en la nau major y 'ls católichs-romans ouhen missa dintre 'l Chor. Exemple de mansuetut y tolerancia, qu' á nosaltres católichs tots d' una pessa, tébis encara llavors dels cops de mall ab que 'ns habian forjat l' esprit en lo seminari tridentí de casa nostra, 'ns semblaban promiscuitats monstruosas.

Habíam begut més cervesa de la exigida per la nostra abstemia, sols pera ser com los altres, pera no ser notats en

aquella sala del *Hirsch gasse* del «Isart enramat» hont los estudiants van á beure y 's disputan á cops de *schläger*—uns sabrots com de cavallería.

Fins ab pluja y tot, recántnos malgastar días d' istiu en aquella ciutat quals amagatalls habíam escorcollat, 'ns arri-varem á Manheim pera assistirhi á un festival en l' honor del més alemany dels poetas, del gran Frederich Schiller, en memoria de qui s' aixeca una estàtua davant lo teatre hont foren representats desde 'ls «Bandolers,» fins á «Guillem Tell,» passant pe 'l D. «Carlos» y la Joana d' Arc.

Ab una horeta més y sempre ab la pluja al coll anarem á *Speir*, Spira, no per grans ganas d' anarhi si no per alló de poder dir hi hem estat: hem vist lo lloch hont los deixebles de Luther habent *protestat* contra 'l decret que restringia llur absoluta llibertat de conciencia prengueren lo nom de Protes-tants. . Ja comensabam á trovar lo cel alemany massa plujós quand per fi al ser de nit lluhí l' estelada. Passarem tot lo vespre en consultas astronómicas ab hostalers... y fins desco-neguts, qu' aturabam preguntantlos si 'l temps s' aixecaria... y en efecte s' aixecá! Lo matí següent (era 'l primer d' Agost) lo sol aclarí sers y cosas ab esplendors que 'ns semblaren may vistos, lo blau del cel era tant pur com lo del nostre Camp, tot era fresch, tot flayrava bafs de la satisfeta terra.

Prenguerem los quatre trastets que duyam y poguerem per fi continuar nostra excursió... ó comensarla! essentne 'l principal objecte lo barquejar Rhin avall. Seguirne 'l curs embarcats, ó caminant per sas ramblas, aturantnos á nostre grat pera menjar ó dormir si calia en lo recó que 'ns semblés mes tranquil, en la verneda que 'ns semblés més ombrívola; habent jurat al emprendre 'l viatge lo no consultar guias ni mapas, seguir lo fil de l' aygua y *descubrir ciutats* ó sitis á que donariam noms.

A Maínz llogarem una barca que per *puntiglio* un de nosaltres que sempre ha tingut pretensions d' expert nautoner volia menar sense ajuda d' altri; mes lo propietari de la nau no volgué confiarnosla... Com per altre part aquella pretensió no era potser del tot sincera, 'ns deixarem barquejar per gent entesa, y ells al arjau del timó ó ventejant las rectangu-lars velas 'ns portaren ahont lo vot nostre exigia... A unas illetas que hi ha davant Bieberich, que ni sisquera digná-

rem mirar; puix mentres passabam davant la vila seguíam cuydadosos los tapets de suro de uns volantins ab que esperabam pescar peixos estranys.

Ahont si que 'ns aturarem é hi ferem nit fou á Bingen: un dels recons de mon més xamosos: lo Rhin hi penetra per una colossal esquerdá xuclantse de passada un affluent que sembla al costat seu riuhet de no res, y que tant de bó tinguessem per aquí pera ferne un riu dels grossos.

No 'ns pararem á Johannisberg... Ni 'l castell que vejerem de lluny nos cridá molt l' atenció, ni las vinyas que 'l redoltan podian ofrirnós cap sorpresa, á nosaltres nats damunt de cups, en carrers hont sols hi treballan boters, en ciutat hont principalment se viu de las utilitats que 'l conreu de la vinya produheix.

Vegerem lo «Castell de la ratolina» lo «pas de las set verges» «lo castell del gat» lo de las maravellas: Rheinfels! Stolzenfels!... y davant lo Montjuich de Coblentz, lo castell d' Ebernbreitstein arriarem vela y 'ns aturarem.

Habiam recorregut lo tros de riu més hermós. Si be 'l Rhin es per tot sorprenent en lloch reuneix tants bellesas juntas com en son curs: de Maïnz á Coblentz. Sas blavas ayguas lliscan, voltan turons, s' estenen en mitj de una naturalesa que moviments subterranis esberlant la crosta terrestre, apilotant llots, argilas, palets, han convertit en montanyas que l' encaixonan, que altres vegadas lo deixan passar joganeras com no volentlo impacientar; y soptadament, de tras cantó li tornan á llevar lo pas obligantlo á torssarse. Durant horas y horas devalla llis, plá, calmós... ample! com un bras de mar... ó emparedat entre monts que mes cortesos que 'ls primers semblan deixar lo passar perque senyor de tant poder no tinga de giravoltar massa pera arribar á son destí: l' inmensa mar mare dels homens.

A banda y banda del riu s' aixecan turons, pujols, rocas espadadas y altas cimas. Lo conjunt cobert de verdura y en mitj de vegetacions riquíssimas foradan lo fullatge castells enrunats, modernas habitacions estiuecas de gent desenfeynada y rica. Arreu boscos que semblan volguer amagar las arrugas d' aquella naturalesa que data de las primeras edats de la terra. Per tot vergers horts y jardins clapant la roca de verdor xamosa, ren-de glas salses, de verms, de gatells. Per lo rocam més aspre y 'ls

munts de parets caygudas, colossals redolias d'aura, punxants embolichs de grévols, blancas estesas de floretas; floridas branquetas del euró, de l' acacia borda, poms esclatants del castanyer dindi.

Anarem de Coblentz á Bonn tot d' un tret... á evocar recorts de Beethoven que hi nasqué... visitant los sitis hont pensá sas creacions, badoquejant á la vista d' aquellas reliquias domésticas que li foren propias; y fetas las nostras oracions mentals prop lo bressol d' aquell geni, visitada l' *Aula*, tota l' universitat... pagat lo nólit al barquer, emprenguerem lo camí de Colonia per via terrestre, sens deixar però may de vista aquell riu que seguíam, aquellas ayguas qu' eran lo ser principal de la natura qu' embadalits contemplaban... Corrent de neus fusas que han creat y crean civilisacions, que contenen lo gérme de la vida perque son lo moviment, essent ell y tots los rius, per la terra, lo qu' es per l' espay la llum del sol.

Arrivats á la «Oppidum Ubiorum», á la Colonia dels romans, la pátria d' Agrippina, de Sant Bruno, de Schwartz, de Rubens de... Joan Fastenrath; ne visitarem la Cathedral famosa llavors no terminada, l' iglesia dels Sants Apostols que fa prop de mil anys qu' está feta. lo Gurzenich... y seguint carrers, visitant archius y museos, fentnos resó de l' illustre ciutat passada, encantats de la espléndida ciutat de nostres dias... nos prometerem tornarhi.

Y uns quants anys després hi ferem encara deliciosa estada que may s' esborrará de nostre memoria... no fôu ab los alegres companys de la vintena anyada que volian *descubrir terres*, hi forem ab la qui avuy mare dels nostres fills eixia per primera vegada del niu matern y esplumejantse las entemonidas alas emprenia ab l' espos la deleytosa primera volada.

Ja no pensabam pot ser revéure 'l Rhin besant los peus de la majestuosa Colonia que s' hi enmiralla, mes ara que tindrem en tal ciutat á la *Nostra Reyna* prometem tornarhi portantli junt ab una floreta mústega que collirem en lo jardí de la que fôu casa de Schiller y que guardem com á reliquia santa, un pomet de flors catalanas que li diran en sa dolsa llengua: ¡Vergiss mein nicht!

Á LA EXCMA. SRA. LA DISTINGIDA ESCRIPTORA ALEMANA

DONYA LLUISA DE FANSTENRATH

REYNA DELS JOCHS FLORALS DEL PRESENT ANY

Hermosa ha estat enguany la gaya festa
hont bat de Catalunya l'ardent cor,
dixosa ha estat mirant sas flors nudridas
ab lo doll sant del fraternal amor.

Vejent devall l'escut de nostras *Barras*,
la violeta flayrant dels valls d' Hungria,
sentinhi pategar entussiasmada,
la patria de la insigne Rosalia. *

Empori de la gracia y la bellesa,
dels nostres Trobadors reyna heu estat,
fent més qu' engalanar la nostra festa,
fent més qu' enjoyellarla ab nou esclat.

* Se fa referencia á haberse llegit en la festa dels Jochs Florals, l'entussiaista discurs de gracias del notable escriptor gallego D. Manuel Murguia.

En ella haveu sigut deesa simbólica,
del foch sagrat del pátri agraphiment,
del deute contragut, ab qui á Alemania
ha alsat á nostre llengua un monument.

Filla agraciada de la terra ardida,
que sufrí, que lluytà y ha triunfat,
á mostrar heu vingut, com se recobran
los Drets que la injusticia ha arreballat!...

.
.
.
.

Quan al tornar á vostra hermosa Hungria,
dins sos temples vejeu ab sacra unció,
celebrar lo joyós aniversari,
de sa ja conquistada redempció;

Al dar mercès á Deu, bella senyora,
pels Furs que justicier li ha fet tornar,
¡pregáu-li, perque nostra Catalunya
també un jorn son Tedeum puga cantar!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ.

18 Maig de 1890.

LA COPA

Traducció de Mistral.

Es la copa de Provensa,
catalans, héusela aquí:
femhi tots la conexensa
y beguemhi 'l nostre vi.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors
los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

Potser som la rerassaga
d' un vell poble que se 'n vá,
y si 'l nostre cant s' apaga
la nació s' acabarà.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors

los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

D' una rassa que rebrota
potser som los tanys primers,
potser som la patria tota,
potser som sos devaners.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors
los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

Véssa als cors las esperansas
y 'ls ensomnis del jovent,
del passat las remembransas
y la fé en lo temps vinent.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors
los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

Véssa als cors la conexensa
de lo sant, lo bell, lo bo,
y de l' ánima y la pensa
la suprema comunió.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors
los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

Véssa als cors la poesia
per cantar la vida arreu,
véssa als cors exa ambrosia
que trasmuda l' home en deu.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors
los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

Per la gloria de la terra,
provensals, germans tostemps,
encaxém en pau y en guerra
y beguemhi tots ensemps.

Copa santa
y vessanta,
véssa pe 'ls cors
los recorts,
los sants trasports
y l' esperit dels forts.

FRANCESCH MATHEU.

CAPITOLS MATRIMONIALS

¡Capítols já, vida mia!
Mira que enllá hem arriuat...
¡Hem fet tan á gust la via!
¡tan á pler hem festejat!

Quan me 'n ha parlat ton pare
d' eixos pactes que hem de fer,
entre 'ls sospirs de ta mare
que ja sembla que no 't té,

he sentit dintre las venas
un fret penetrant y cruel,
com si m' entrassen las penas
embolicadas ab gel.

¡Qué severa sa paraula!
¡qué solemne aquell parlar!..
«Tréscentas lliuras á taula;
»després per ella farà.

»Dúas calaixeras novas;
»un cantarano ja antich;

»com es consuetut, las robas
»ab vestit de núvia rich.»

Peró no tinch prou memoria
per recordarme de tot;
ja 'n farà després l' historia
lo notari, mot per mot.

La primera sotragada
m' ha passat y ara hi veig clar;
la consuetut es sagrada
y l' havém de respectar.

Capítols, donchs, y depressa;
també jo pactes vull fer.
Mira, noya, si 't fan pessa
que després te 'ls escriuré.

Som de terra catalana
y en sa llengua hem festejat;
si un' altra 'l cor te 'n demana
dígasho... y ja hem acabat.

Per' amarla y defensarla
dos en un ara serém;
si tú may has d' oblidarla,
l' unió es en vâ; no hi pensem.

Si per ventura algun dia,
cumplint desitjs téus y méus,
Déu Nostre Senyó 'ns envia
algun ángel d' aquells séus;

tú, que en ta falda amorosa
l' has d' adormi' y desvetllar,
no serás may venturosa
si no 'l fas ben catalá.

Després que dels tendres llavis
haja brotat lo somris,

recort lluminós dels avis
que 'ns baixa del Paràdis,

quan la llengua á girar sia
vull que diga, avans que tot
primer Jesús y María,
Catalunya 'l segon mot.

La doctrina cristiana
l' apendrà de tú y de mí,
mes la sabrá catalana
per poderla ben cumplir.

Y vindrá després l' escola...
¡Cóm te veig llagrimenjar
al pensar que 't deixi sola
quan més gust éll te darà!

Si en castellá 'l mestre explica
no apendrà pas la llisó,
fins, si en castellá 's predica,
no vull que vaja á sermó;

que la paraula divina
á la pluja 's vol semblar;
no baixa ab vent ni borina,
quan nos ha d' aprofitar.

Essent ja gran, sempre alerta
si á la patria 's fa cap tort;
y llavors la lluyta incerta
y, si convé, fins la mort.

Que davant de l' imprudencia
dels botxins y dels sayons,
si acabam ja la paciencia,
no hem acabat las rahons.

Y tan brava punyalada
s' enfonzá en lo nostre sér,

que á l' hora més impensada
ni capítols podrém fer.

Ja ho has sentit: ara parla...
Es dir, parlar ja no cal;
sols aixís Déu vol lligarla
nostra unió matrimonial.

Fills no vull esclaus un dia
de l' infamia y deshonor;
la patria 'ls malehiria,
malehint lo nostre amor.

Decideix-te avans de gayre;
sinó... 'l paper queda en blanch.
Juraments d' amor son ayre,
juraments de patria, sanch.

LLUÍS B. NADAL.

1889.

LA PONZELLA Y L' ESPERANSA

Crech qu' es més bella,
crech qu' es millor
tendra ponzella
que oberta flor.

Pus que s' alcansa
lo gust més ver
en l' esperansa
que en lo plaher.

Tota ponzella
la flor prediu,
floreta bella
y fruyt d' istiu.

La flor abriga
temor tant sols;
prompte 's mostiga
y 's torna pols.

Tal la ventura
qu' estém gosant,

si apénas dura,
dura un instant

Mes l' esperansa
sempre 'ns sosté,
y may se cansa
de fernos bé.

Per xo es més balla,
per xo es millor
tendra ponzella
que oberta flor.

Per xo s' alcança
lo gust més ver
en l' esperansa
que en lo plaher.

J. MARTÍ FOLGUERA.

LAS CASSERAS A SARDENYA

EMPS fá, mos estimats amichs, que havia contret ab mí mateix lo deute de renovar mas antigas relacions ab los lectors de LA RENAIXENSA, enviant curtas notas de mas impressions de viatge per la terra sardenyesa: mil y una distraccions independentas de la voluntat desferen mon propósit, fins avuy que decididament prencch la ploma pera anar apuntant las cosas que veig y las ideas que 'm desperta la present excursió als més apartats reconets d' eix vell tros de pátria catalana.

Prop d' un mes ha durat ma expedició á las montanyas de Caputerra, llengua avansada dintre del mar per la banda de ponent del hermós golf dels Angels. que per allí limita y tanca lo port de la ciutat de Cáller. Era nostre objecte principal la cassa: y dich *nostre*, perque no 'm trobava sol ni molt ménos, sino que 'm sonrigué la fortuna de tenir la agradabilísima companyia d' excelents amichs de la capital sardenyesa. Lo nom de molts d' ells es característich: Joseph Aymenrich, Lluís Sanjust, Joseph Ripoll, Joan Arquer, y altres: tots descendents directes de las antigas familias catalanas de la isla. Per aixó, parlárloshi de nostra terra es renovárloshi las vellas tradicions de sa propia casa.

Es alegre y animada la sortida de las expedicions. Solen aquestas composarse de vint y cinch ó trenta cassadors, además de altres tants batidors y un número indeterminat de gossos, que may baixa de 30. Se dona com punt de reunió á Cáller la plassa de la Estació, y com hora, la de las cinch de la matinada, emprenentse desseguida la marxa en cotxes pera atravesar los 14 kilómetres de carretera extesa demunt la estreta llengua de terra que separa la mar del estany gros de la ciutat. La nit encara es llavors fosca: lo fret y la humitat se ficarian als ossos si 'l cos no anés ben tapat ab los capots d' *orbacha* ó sarja teixida en lo país: de las ayguas del estany s' aixecan densos vapors, que á l' estiu enverinan l' aire per procedir de las ayguas corrompudas. Eixa darrera desgracia aflageix en major ó menor extensió totas las planuras de la Sardenya, quals espléndits llachs invernals la calor estiuhenca converteix en pestilents fangars.

Al altre cap de la carretera se troba la petita estació de la Magdalena, platja ahont anclan los barcos carboners que ván als ports d' Espanya. La primera volta que vaig passar per allí hi vegí una grossa barca tombada pòchs dias feya per una forta llevantada: s' anomenava *Angelina* y tenia casi llesta la carga que devía portar á Barcelona. Pochs dias fa un altre temporal ha causat un segon naufragi en lo mateix lloch. Y afegiré que, per fortuna, las tripulacions dels dos barcos pogueren salvarse á temps.

Una petita planura separa la Magdalena de las primeras montanyas de la serra de Caputerra. En ella 's dona cita als cassadors que procedents d' Orri s' uneixen á la comitiva y als batidors que portan los gossos dels poblets y pletas dels voltants. Y comensa desseguida la cassera, puig ja en aquell limit de la terra habitada s' hi troba lo singlá. Mes sovint se prefereix entrar al cor de las montanyas, aprofitant la facilitat de un petit ferro-carril de vía estreta que vá desde la Magdalena fins á las minas de Sant Lleó y als *Paucersis*. Avuy aquellas minas no son explotadas, porque sols rendian un ferro de pobre qualitat que no pot fer la concurrencia al mineral espanyol de Vizcaya; y 'l petit carril s' aprofita pera portar las càrregas de combustible que 'ls carboners fan en las alturas de la serra.

Eixa explotació del carbó vegetal ha despullat d' arbres tota la regió del sur de la Isla sardenyesa, aixís com moltas altrás del centre y de la part superior. Se tallan sens método ni consideració de cap mena, y quan los tronchs faltan pera alimentar las fogueras, arrencan las arrels, deixant las montanyas núas y despulladas, ja que apénas las cobreix ab lo temps lo petit bosch baix que per allà, com á Cór-

cega, s' anomena *macchia*. Tal circumstancia favoreix la cassa al singlá, que una vegada descobert per los gossos, no té altre remey que fugir per los passos coneguts ahont l' espera la carabina del tiradó sari.

En todas las cassas hi ha dos personatjes que ab rahó son reputats com indispensables: lo director y 'l cabo de ranxo. Lo primer cárrech correspon sempre de dret, quan se troba en las expedicions, al Marqués de Láconi y comte de Villamar D. Joseph Aymerich: es un home petit, fort, nerviós, á qui malgrat sos cinquanta anys se veu sortir lo primer y entrar lo darrer en las marxas mes penosas. Coneix pam á pam la Sardenya, y al veure aixecárs un singlá dintre de una batuda, pot afirmar sens por d' errarse quina direcció pendrà y qui será lo cassador que li dispari. Té per la cassa la passió d' un jove de vint anys y es considerat com un dels millors tiradors de la Isla.

Los singlans sardenyesos son petits, y abundan en certas regions, per mes que no se 'ls deixa en pau un sol dia de l' any. Allá tothom té escopeta y tothom cassa, lo qual fa qué, especialment en las parts baixas y vehinas á poblats, sia ja molt difícil trobar cap animal. Ficantse al interior, se poden aixecar molt facilment vuit ó deu singlans cada dia.

Y pujant á las alturas superiors á 3 ó 400 metres sobre 'l nivell del mar se troba al animal hermós per escelencia entre 'ls que 's persegueixen á cassa major, lo cervo. També n' hi ha en las serras de Caputerra, encara que per alcanzarlos es precis fer llarga y fatigosa jornada amunt las crestas que coronan la regió anomenada *Is Antiogus*. Pero tot ho recompensa la troballa d' un parell d' eixos animals, ñns, elegants, sempre alerta, trotant ab tota precaució á la mes petita alarma, saltant com pilotas de goma rebatudas ab furia quan senten xiular las balas prop de sas orellas. Son instinct los porta sempre á fugir vers las alturas ahont creuen poder assegurar-se la retirada: solament baixan vers las valls quan lo plóm los ha ferit y llavors buscan sempre un curs d' aygua ahont apagar la sed que desseguida los devora.

Las casseras á Caputerra solen acabar tart. Ordinariament la fosca sorpren als cassadors en sa darrera batuda, y un cop s' han acomodat las pessas cobradas sobre 'ls cavalls ó á trossos en las espatllas dels batidors, comensa 'l desfile y un darrera l' altre vers lo lloch senyalat pera dinar y passar la nit. S' está cansat, se vol fer dret, y devengadas se prenen camins per ahont de segur no passaren may ni cabras. Además la gana apreta, perquè de ordinari se surt á la matinada

ab una sola tassa de café negre al cor, y 's porta á la butxaca lo frugal esmorsar que cada hù menjará quan y ahont li sembli. Per xó tots esperan ab ansia arribar al lloch ahont ja un bon dinar espera. Lo cabo de ranxo ha degut preparar las cosas bé, fent primer un bon brou calent que restaura y conforta. Se comensa á menjar ab silenci, mes prompte la animació se imposa ab las primeras copas de vi, y llavors venen los comentaris dels fets de la jornada. ¡Desgraciat de qui haje errat un cop segur! Se li diuen mil picardias, y á voltas se li fan mil miserias. Recordo una volta, que un guardiá corso que venia en una de nostras expedicions, vegé arribar á sa porta tres hermosos cervos; tirá al primer y l' errá, y ja faltantli la serenitat y potser creyent que 'ls animals l' anavan á acometre, llença 'l fusell pujantsen al cim de un roca pera cridar auxili. A la nit la reunió acordá que 's tractava d' un cas únich en los anals de la veneria sardenyensa, y despres d' emetres diversas opinions prevaquesqué la de que 's devia coronar al infelís cassador. Demunt d' un cercol de bota se feu una corona d' erbas y matas, y ab tota prosopopeya se li posá al cap entre las riallas y befas dels presents. D' ordinari se procesava als cassadors desgraciats, imposántlosli un castich de broma que cumplian ab bona gracia.

Aviat lo cansament rendia als expedicionaris, que ja tenian preparats sos llits d' erba coberta ab pells y mantas de viatge. Un á un anavan desapareixent al llençar las darreras bocadas de fum de la pipa, y prompte tot quedava en lo mes complert silenci. Y no faltava de segur qui, mirant ab los ulls cluchs los blaus espays de la nit serena, somiava ab remats de cervos que ls' anavan á agenollar devant dels dos canons, rublerts de metralla, de sa escopeta!

EDUART TODA.

LA JOVE CATALUNYA

Floreix, floreix la Terra, l' amada Terra nostra;
Floreix, floreix la Terra que 'l ser nos va donar;
Floreix de nou la Patria, nova hermosura 'ns mostra
Per valls y per montanyas, per vilas y per mar.

No hi há que rebutjarlo; lo crit de Renaixensa
Travessa ab entussiasme colladas y vergés,
Y en cada cor un eco l' acull ab joya inmensa
Des l' alta mar de Rosas, país empordanés.

S' axeca Barcelona d' ardor escomoguda,
Y escriu los noms de Patria, de Fé, de pur Amor;
Y al crit de Renaxensa donant la benvinguda,
Prepara l' era nova, lo setgle venidor.

L' oratje que devalla del Pirineu altívol,
De camps en camps aplega la poderosa veu;
Y ab lo ressó baxantne l' oratje lleneguívol,
Alegra de Valencia jardins per tot arreu.

Mallorca se desperta; del mar valentas onas
Novellas aportantli del geni catalá,

Recordantli qu' es perla de las comtals coronas;
Y ab la Creuada unintse Mallorca lluyta ja.

¡Salut, oh nova Patria! Tos fills se regeneran,
Tos fills honrarte volen ab molt preuat joyell;
Que las gloriosas gestas de ton Passat vejeren,
Y plens de sa memoria ser dignes volen d' ell.

El poeta recordantse d' en Lull y d' en Ausías,
La nova Primavera ne canta ab escàlfor;
Ressonan melodiosas las vellas cantorias,
Y 'ns combla d' alegransa lo lay del trovador.

La lira catalana recobra sas dolsuras,
La parla de los avis empren altre camí;
Axis al fi d' un viatge de dols y desventuras,
Empren mellor dressera de cor lo Peregrí.

Tos sabís, Catalunya, se membran de que 'ls dares
La llet de l' infantesa, lo juhi, lo pensament;
Se membran de las ciencias que Tu los ensenyares,
Y 't donan sos esforços ab tot llur valiment.

Y pensan, y s' afanyan escudrinyant tothora
Secrets de l' alta Ciència, sabuda per Deu sol,
Y si los endivinan son del be teu penyora;
Qu' axis ho feyan Balmes, Capmany y Monturiol.

Degudes á esta Ciència jo ovir les maravellas
Que brotan cada dia per mitg tos penyàlars;
Lo *fil-parlant*, qu' eleva ton nom á las estrellas,
Cobreix tas encontradas com uns ramatjes clars.

L' actiu camí de ferre travessa tas montanyas;
Passan xiulant, tronantne, cent carros de vapor;
Y 'l fum que 's tira enrera corona las cabanyas
Que guardan blats y vinyas, del fill dels camps honor.

Com fill de Catalunya lo bon pagés llavora
Las tancas hont nasqueren los braus almugavers,

Y vens y xafa rocas ab má treballadora
Com los antichs xafavan lo cap dels extranjers.

A Palma y Barcelona, per Mataró y Manresa,
S' axecan orgullosos alberchs industrials;
Aquí 'l trevall es l' honra, la forsa y la noblesa,
Aquestas del Art nostre ne son las catedrals.

Y en lo camí novíssim que prens, oh Catalunya,
Los fills del camp donantne la má al treballador
Al comers sempentejan, que marxa á terra llunya
Portant allí las novas de ton progrés mellor.

Miráula com defia bramuls de las ventadas
La catalana barca, miráula exir del port;
Lo vent infla 'l velatje, no ha por de las onadas,
La mar be pot conexas que no temem la mort.

¿Com nó si som de rassa potent y generosa
Que may en las batallas enrrera girá 'l ulls?
Ara meteix de Cuba la terra revoltosa
Escriu de nostres jóves la gloria en daurats fulls.

¡Las lleys podrán revivre! La patria catalana
De los malvats usatjes mil trosos ha fets fer;
Y los *concells* extenen sa influencia sobirana,
Com en los temps heróychs hónrats p' en Fivaller.

Y 'l sacerdot benévol de cor sa humil preguera
Al Deu de nostres pares envía ab caritat,
Pe 'ls catalans servantne la guía verdadera
D' amor religiosa, de pau y llibertat...

Oh Patria de Mallorca, Valencia, Catalunya,
¿No veus la fortaleza qu' anima tos cars fills?
Ascolta eixa harmonía que per los cors retrunya
Dels poetas y dels sabis, del poble y sos capdills.

¡Be fas, be fas; coronat de gala y gentilesa,
Demóstrali á l' Espanya qu' ets del vell tronch rebrot,

Rebrot ple de frescura, de forsa y juvenesa
Qu' ab delicat aroma balsama l' ayre tot!

Mon cor de goig esclata al véuret falaguera
Renáxer de tas cendras com fénix immortal;
Com riu ab sas floretas la gaya primavera
Axí riu la meua ánima de ditxa celestial.

¡Avant, avant! ¡Coratje! L' irada traydoria
No pot arreconarne de gloria ton tresor;
Que 'l mon sapia conexer d' est poble la doblía;
¡Oh Deu, beneheix la Patria; germans donemli 'l cor!

J. TARONJÍ.

Abril de 1873.

¡MONTSERRAT!

A vostre palau, Maria,
pují, lo cor plé de goig,
d' esperansa falaguera,
d' ensomnis d' un altre mon.

Veyent de lluny eixas rocas
qu' en desordre grandíós
se desplegan, com las runas
de Babel, diguí molts cops:
¿quán pujaré, Mare mia
Senyora de mon amor
á besar vostras mans bellas
enmorenidas pe 'l sol
a ohir de la escolanía
lo Virolay amorós,
á sentir la Salve santa
que porta bálsam al cor?
Moreneta de la serra,
¿quan volaré á ton redós?

Jo us veyia rocas altivas
inmovils en l' horitzó

com fantasmas llunyadanas,
com núvols d' ètern repós
com las portas de la gloria
obertas per sant favor;
un gran desitj me punyia
de pujar á vostre front
per veure tota una patria
dalt d' aquells singles pregons
y 'l cel inmens que blaveja
arranat ab ells... ¡oh goig,
com hi anirian mos somnis,
com esbart de papallons!

Jo puji la serralada
mogut per un dols amor,
jo volí per tas alturas
ab un vol fantasiós,
lo fort batech de las alas
lo sentia dins mon cor,
semblava lo vol del ánima
vers al tálam del Espós...
¡que 'n somihí de venturas
ben llunyanas d' aquest mont!...
mes quan ensomnis de gloria
m' acostavan al Senyor,
á un derruit hermitatje
girava mos ulls, plorós.

Y 't vegí, Verge, en lo Temple
voltada de tos devots;
los cirials y las llantias
donavan trista claror,
boyras d' encens s' apinyavan
á Tú, que ab esguart hermós,
serena y encisadora,
brillavas en la foscó.
Los monjos y escolanía
cantavan la *Salve*. á chor;
Y jo-Salve també 't deya
Regina dels pecadors,

Mare de Misericordia,
vida, esperança, dolor...

Maria, Verge Maria
Mare del amor hermós,
de las flors d' aquesta terra
l' aroma no 'm cova prou;
jo 't olori, flor eterna
del jardí del Creador,
y des llavoras, sospiro
per oluarte mil cops.
Las rocas de ta montanya
'par que dibuixan ton nom,
mon desitj també 'l dibuixa
d' aquets llums en la foscó
¿quan pujaré á refilarlo
ab ton seráfich estol?

Adeu, Mare, com las boyras
que 't vetllan per la tardor,
avuy infernal fumera
vol cobrir ton rostre hermós,
mes las boyras ja s' allunyan
fosas pel sol del amor:
Adeu, gentil moreneta,
devant teu y de genolls,
jo 't prego que may me deixis,
guarda, guarda lo meu cor,
lo meu cor que tan t' estima
la joventut sent aprop,
la mar del mon ja s' acosta
y m' esglaya sa maror.

De vostre palau, Maria,
baixi, lo cor plé de goig,
d' esperança falaguera,
d' ensomnis d' un altre mon.

LOS ROMEUS DE MONTSERRAT

—Peregrí, bon peregrí
lo del mantell d' escarlata
á qui d' escuders y patjes
tan gran estol acompanya,
 que vens á oferí' á la Reina,
la Reina de las montanyas?
—Las despullas dels xechs moros
qu' he guanyat en cent batallas.

—Peregrina dels ulls blaus,
la del faldellí de grana,
que front baix y cabells solts
pujas la montanya santa,
 qué vens á portá' á la Verge
que te 'n eix cim sa morada?
—Los joyells que m' han ofert
sent de torneigs soberana.

Peregrí, vell peregrí
que peus nus aquí pujavas
lo bordonet en la ma
y en lo bordó de carbassa,
 de la nina moreneta

qué á dar vens á la cabanya?
—Las petxinas que he cullit
del Jordà en la ardent platja.

Y tu devota nineta,
la del giponet de sarja,
la del faldó d'estamenya,
la de las mitjetas blavas,
 qué dus á la que es la Estrella
de la terra catalana?
—Un cor amant y eix ramet
de violetas boscanas.

Lo cor es pur com la perla
dins la petxina tancada
las violas una á una,
ab ma suhor he regadas.

Romeus que devots pujau
per la montanya serrada
los caminals de pendóns
y l'ayre omplint de tocatas,
escoltau lo que l'abat,
d'aqueixa sagrada casa
inspirat per sa Senyora
fiu de aquellas presentallas.

De las despallas dels moros
de fi argent xexanta llantias
pera cremar dia y nit
devant de la imatge santa.

Ab los joyells del torneigs
guarní la daurada cambra
bont la Verge á reys y pobres
acull ab dolsa rialla.

Las petxinas del Romeu
en las mans las ha penjadas
de la qui al que se las besa
á doll derrama sas gracias

Y del cor y 'l ramellet
que la nina catalana,
perfumats ab sant amor,
à la Verge regalava

Ne feu la mateixa Verge
pel nin que sosté 'n sa falda,
del ram un núvol d' encens
del cor d' amor pur un' ara.

JOAQUIM RUBIÓ.

LO SAGRAT COR DE JESÚS

Al meu Cor que may se cansa
d' estimarte, oh pecador,
¿per qué l' has ferit ¡traidor!
de tos vicis ab la llansa?

¿Qué t' he fet porque m' ofenguis
y t' entreguis al pecat,
y com Judas vil me vénguis,
jo que só un Deu de bondat?

¿Qué hi trobas d' aquesta vida
en los plahers, sino fel?
¡fuigne!... 'l meu Cor te convida
ab las dolsuras del Cel.

Jo 't regalo flors divinas
que brotan ¡ay! del meu Cor:
¡no n' hi clavis més d' espinas!
¿no 'l veus que tot es amor?

JOSEPH CALONGE, *Escolapi.*

AL SANT CHRIST DE IGUALADA

Pare y Senyor Omnipotent! Dignáuvos
oir clement la filial pregaria,
que eixint del cor vessa amorós lo llabi,
en l' ara de la patria.

Al mitx brilláu de Catalunya morta,
glorificat per divinals miracles;
tot adorant en vostre Cor vos prego...
ressussitáu al Llätzer!

Tal com al Bruch vostra Bandera estesa
biblica forsa als sometents donava,
als macabeus encoratjàu, que lluytan
ab l' inimich á casa.

La fé guardáunos que en lo cor nos queda!
La amor creixéunos per la terra mare!
la fé y la amor sempre han estat pe 'ls pobles
veres fonts de miracles.

Pare y Senyor Omnipotent! Aydáunos!
La nit se exten sobre la nostra rassa...
Vullauho sols, y en lo concert dels pobles
la patria será salva!

I. REVENTÓS.

BENEYTS Á PARELLS

I

RA 'l pobre mendicant «Ramon dels barrets» beneyt de naxensa y tan lleig com normalment inofensiu.

Teníja jo de dotze á catorze anys, quan ell venia, un cop per setmana á lo menos, al poble d' un oncle meu pagés.

Li deyam en «Ramon dels barrets», [tant los noys com las personas grans del poble, perque la seva mania dominant era la de portar sobre 'l cap, ficats un dintre l' altre, á tall d' embuts, barrets alts y més barrets. Vos he indicat, altrement que era lleig, y ara afegiré qu' ho era tant, que dificilment pot concebirse combinació mes deplorable d' ulls macilents y perduts sota un pella'tje negrós y arrugat; nas formidable. malencólicament abatut sobre uns llabis tantost invisibles, de tant prims, y orellas blincadas, tan blincadas cap-endavant com si 's morissen de son. En aquell temps, que diu que 'ls homes creyan en la existencia sobrenatural de set Gracias, veyent á n' el pobre Ramon haurian hagut de creure, ab mes rahó, en lo fatal poder de set Desgracias juntas. Barrets abonyegats al cim, segons ja he indicat; gran morral sota la botaruda esquena y penjant á un costat; camas tortas y

mal vestidas; peus descalços; llarguíssim plansó á la ma, portat á estil de bordó de pelegrí: véusel aquí de cap á peus.

Ara 'm toca provar qu' era inofensiu.

Per dotzenas podria contarvos las trapacerías que li feya la mala generació dels pobles: desde 'l dirli fástichs y burlarse del seu posat, fins á l' apedregarli 'ls barrets, espantarlo, imitant lo lladrar dels gos-sos,— que li feyan una por de mil diables, — ruxarlo ab aygua, y en épocas de bona anyada, ab vi y tot, quan ell ne demanava més, des-prés de béuressen un bon plat d' aquells tant fondos que tenen pintat un aucell groch de llargas urpas.

Tot y ab aixó, tot y ab que lo pobre Ramon no 's feya benvoler per sa netedat, ni per sa con inencia en lo beure ví, ó qualsevol aygua que *vine és* un xich; tot y ab que una vegada, passant per prop d' un re-gueró hont s' hi banyaban las tórias d' un cep, ell va posarse á beure esclamant satisfet: «qualsevol begui aigua»; tot y ab qu' era capàs d' estar polsant un dia seguit, si durant ell li haguessen donat tabaco de qualsevulla especie, qu' ell cuytava prou á ferlo *polsable*; — tot y ab axó, dich, jo esperava ansiós la seva passada per la masia, com la es-perava igualment una de la mevas cosinas, que tenia per cor un niu de privilegiats sentiments. Mes no confongueu, com sembla qu' acabi de confondre jo, ab semblant cita: jo esperava la vinguda del beneyt Ramon ab preferencia á la dels altres molts pobres que passavan á demanar y conseguir almoyna, mogut per curiositat de xicot, més que per compassió veritable, mentre que ma bona y bella cosina, que con-tava catorze ó quinze anys, (aventatjantme, per tant, sóls de dos ó tres), desitjava l' arribada d' aquell pobre més per compassió que per curiositat.

Las moltas bromas de que sabíam havia sigut objecte, y, recient-ment, una de terrible, acabavan de fer qu' á ma cosina li inspirés es-traordinaria llástima, é interés gran á mí.

Figuréuvos si n' era de terrible la broma que acabava de sufrir lo pobre beneyt, en l' época á que 's referexen mos recorts.

Arrivá, un vespre, á certa casa menestrala del poble de G***, (po-ble de batussers, vehí del nostre al que sempre donava qué fer, en diadas d' aplech, per las ganas de mourhi brega), y demaná aculli-ment pera passarhi la nit. Justament s' havia mort, horas avans, lo mosso vell ab qui 'ls amos solian fer dormir á 'n Ramon, y 'l cadáver se trobava cobert en lo rústech llit de quatre posts. Ningú va avisarho á 'n Ramon, ans al contrari li digué la gent de la casa que 'l mosso s' havia hagut de ficar al llit per no trobarse gayre bé, y 'l pobre be-

neyt, á la hora convenient, va pujar á la cambrota del mosso finat, duhent sols un llum de mala mort que, com de costum, li feren dexar al corredor, alegant lo temer de que calés foch. S'ajagué, sobre la márrega en que 'l difunt estava, y, rendit per la son y confiat, s'adormí com un beneyt qu'era - Lo endemà, ningú avisá al fuster, al anar á pendre mida del cadaver pera ferli la caxa; lo fuster penetrá á la cambra, distretament y sens cap rezel, mentre dormia encara 'n Ramon; s'acostá al llit, destapá y... ¡podéu contar quín esglay lo séu, al veure, de sopte, remóures una persona qu'ell va creure era 'l difunt! Llensant los arreus, se posá á fugir, mentre que 'n Ramon, despertat y adonantse del mort, á son costat, possehit de tant ó més esglay que 'l fuster, sense vestir-se ni res, arrencá correguda vers l'escala acabant d'espantar al últim. ¡Pobre beneyt! No he fou baix, alarmats los gossos y exitats per aquella estranya y descomposta figura, comensaren á guissar frenétichs entorn d'ell, obligantlo á enfilarse damunt d'un enderroch y á fer suplems esforços pera deslliurarse de la esvalotada canilla.

Sustos de semblant mena sempre dexan rastre, y 'l beneyt Ramon, en lo temps á que 'm referexo s'havia tornat més espantadís que may. Al sentir parlar de morts, tremolava, y un lladruch de gos lo posava fora de sí. ¡No 'us dich res de quan los cans lo perseguían de debó! Perdía 'l mon de veure, y 's quedava ab febre quí sab los dias.

II

A més de 'n Ramon, se dexava veure periódicament, á la masía, en demanda també de caritat, una dona poch ménos beneyta qu'ell, á qui anomenavam la Quela, per tal de que 'l seu veritable nom era 'l de Miquela. Mes dech consignar, totseguít, que la beneyteria de la infelís dona no era, certament, semblant á la de 'n Ramon, puix ni tenia cap passió pels mocadors del cap ó per las caputxas, (lo que hauria equivalgut á la dèria de 'n Ramon pels barrets), ni bevia vi ni s'espantava perque 'ls gossos lladressen ó perque se li parlés de morts.

La beneyta Quela se las enfilava per altres cantons: li agradava riure, cantar, fent la samayre, ab uns sams á la ma, y ballar á totho-

ra, (molts cops en perjudici del sentiment del pudor, que la gent de seny havia d' imposarli á la forsa, sinó de grat); li agradava havérselas de tot; menjar fruyta verda; col·locarse sobre las orellas penjolls de maduxas, de cireras y fins de prunas y peras; fer grans saludos á tothom, com més pobres més, y, finalment, li agradava que no li parlessen may de que feya ó faria mal temps. L' idea del mal temps la encenia com una pólvora.

Respecte á sa figura, no hauria sigut gens antipática, á poderse prescindir de la dexadesa ab que duya las prendas de roba: dexadesa que donava molt qué fer á la bondadosa cosina meva, sempre que la Quela 's dexava veure de nosaltres.

La desventurada dona contaria uns trenta anys, y aparentava tenir-ne quaranta. Molt colrada pel sol y molt blanquinosa ja de cabells, sas fesomías estavan tan maltractadas com la primitiva forsa y puresa de sa veu, y eran sos moviments faltats de natural vivor y renyits ab tot pensament y fi de boniquesa y de complacencia.

Una circumstancia, empero, feya estimable á la pobre beneyta: sa passió per las criaturas de bolquer, las quals moltes vegadas se li havían de traure de prop, á fi de que no las malogrés ab festas exesivament carinyosas y espresivas.

Com de fet: veyentse devant una criatureta embolcada, hauríau observat que 'ls ulls de la beneyta, negres y espayosos, se dilatavan; que se li movian los llabis, mostrant, al obrirse desmesuradament, no sòls las duas rengleras de dentat apretantse joyosas, sinó fins las genivas y tot: gesticulació que donava el rostre de la infortunada Quela un aspecte dels més estranys y alhora atrayents per son franch y poderosissim esclat.

III

Fou lo cas, donchs, que certa tarde li vá passar per la barretina al bulliciós y endiastrat viudo Gasparot de ca 'n Parra (que s' havia malmés casi tot lo del seu en francatxelas), divertir-se y plaguejar á costa del beneyt Ramon y de la beneyta Quela.

¿Quina te se 'n pensá?—Devant d' una munió de jovent, plaga com ell, logrará fer comparéixer las duas víctimas.

Era cap al tart d' un dissapte de primavera y tothom estava d' orga porque havia plegat de treballar.

—Feste ensá, Quela... Vina assí, Ramon.

Los beneyts s' hi acostaren ab algún rezel, á pesar de que 'ls havia donat ell, d' avansada, algún diner per inspirárlosli confiansa.

—¿May diriau que só pensat?

—¿Qué? —feren los dos interrogats casi simultáneament.

—¡Casarvos! —respongué 'u Gasparot.

Tota la reunió esclafi en grossa rialla.

En Ramon vá pegar un salt tant gran, que poch se n' hi faltá per caure. La Quela, en cambi, vá posarse á picar de mans y á saltar y ballar y á fer deu mil muecas. Després comensá á donar cops de mans, alsant molt los brassos, damunt los barrets de 'n Ramon, tirántlosli per aquí-enllá y cridant:

—Sí, sí; ja está dit!... Gasparot, fés de senyor Rector;... que 'ns casi desseguida... Demá tindré una criatureta y no la deixaré ferse gran... Si creix, tacó de llenya!... Jo no 'u vull que crexis, totxassa! Haurias de captar... Val més que 't quedis sempre petita... petita... Més petita encara!... ¡Més!... ¡Aixís, aixís!... ¡Oooh!... Guaytéula la menta d' olor!... ¡Ooooh!...

Ja podéu pensar que, si ningú hagués contingut al beneyt, al véures maltractat en sos barrets per la Quela, no hauria deixat parlar tant á n' aquesta: l' haguera bofetejada y bastonejada de mala manera.

A falta de semblant desfogament, lo pobre Ramon vá espansionarse deixant sortir de sa boca una desordenada professó d' insults contra la beneyta.

Seguidament, li doná per braholar ab fúria, com si li estiressen los cabells:

—No vull gossos!... No vull gossos!... Donéume ví... Més val per' mí que pels morts y pels gossos!

—Cálmate, Ramonatxo! —li digué 'n Gasparot, volent tornar-lo á tanta rahó com fos possible.—Ningú t' parla de gossos ni de morts: totxás, més que totxás! Lo que volém es que 't casis ab la Quela.

—Més m' estimo que 'm donguéu un barret alt, ben alt... Un com lo campanar, que fassi cría y que covi als que tinch... Omplíume un barret de mam hó y... si no me 'l acabo, perdo... ho perdo tot:... els barrets nó, ¡ey!...

—Tralará, la! Rúuuhá! —cridava la beneyta, saltant y ballant á la desbaratada, mentre 'n Ramon parlava, á glops, lo qu' heu llegit, y 'l concurs reya que més reya com si fos més beneyt que 'ls beneyts de debó.

— Bé: ¿qué 'ls casas ó no, Gasparot?—insinuá un dels feligresos, gran jugador d' escambrilla, pero més endeutat que cap govern.

—Sí, sí, sí; que 'ls casi!—esclamáren los altres toca-sardanas.

—¡Apa! Donéuvos la má.

—¡Jo no; jo no!—digué 'n Ramon, volent escapar y trobantse impedit de sos moviments per la gent que 's posá més compacta, avançant bona cosa.

La Quela seguía ribent y picant de mans com si li haguessen donat alegroys.

— A encaixar de mans desseguida, Ramon!... Després faréu una estona de brasset y vindréu á sopar ab mí...

En Ramon s' agenollá á terra, fent descansar son cos sobre 'ls talons dels peus y disposat á no móures d' aquella positura.

Llavoras en Gasparot, ab ajuda principal del qu havia feta la pregunta, agafaren, per sota las aixellas, al beneyt, disposantse á aixecarlo y casarlo per forsa.

A terme haurian dut semblant facecia, si no haguessen aparegut, en aquell instant, mon oncle y ma cosina que se n' anavan cap al Regadiu.—Lo primer reptá al jovent: la segona s' afanyá á mostrar, com sempre, sa pietat envers los pobres beneyts.

Lo meu oncle contava ab justíssim ascendent sobre 'l poble, degut á sa inteligencia y á sa cristiana bondat, may fallida. Ma cosineta... ja 'us ho he dit avans; tenia per cor un niu de privilegiats sentiments.—No m' enlluherna l' afecció de parentiu ni la d' amistat, que me 'ls farà y me 'ls farà tota la vida recordar ab lo més dolcíssim enterniment.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN

AL MEU AMICH LLUIS D' ALEMANY

AB MOTIU DE LA MORT DE LA SEVA FILLA AGNÉS

¡Poncella pel vent trencada,
floch de neu caygut al mar,
estrella en l' espay perduda,
flor que 'l sol ha mustigat,
color fi, perfum, dolsura,
que may més podrán tornar!

Pres lo cor per la anyoransa,
tot es trist, tot es amarch;
es la vall abans florida,
are ab boyra y fosquetat;
es lo niu hont la aucellada
may més hi podrà tornar.

Cau á la tardor la fulla
y després del fret renaix,
l' esperit cap al cel vola
y aquí deixa un munt de fanch.
¿Quan será la primavera
qu' al mon lo farà tornar?

* *

Lo bon Deu, font de la vida,
 curs als astres senyalá,
 poblá 'l mon d' aucells y plantas,
 doná á l' home lloch triat.
 Quan al cel l' esperit vola,
 ¿no té un Centre que l' atrau?

Á la nit cau la rosada
 que cubreix pradas y camps,
 jectenall de blancas perlas
 qu' un bes del sol las desfá!
 ¿Hont va l' aygua qu' el sol besa?
 L' esperit que fuig, ¿hont va?

Sobre l' eura atapahida
 s' hi destaca un lliri blanch:
 lo perfum que surt del lliri
 sembla oreig celestial.
 Mor la flor: ¿hont va lo flayre?
 Lo somris dels nins, ¿hont va?

* *

L' estel de la matinada
 dins de l' auba 's veu brillar;
 al cap-vespre, en lo celatge,
 altre estel s' hi veu ulla.
 Naixer y morir; ¿no venen
 d' esperança acompanyats?

Morta apar la negra oruga,
 y després se veu volar;
 sech y mort sembla 'l brancatge,

y se 'l veu florí y granar.
¿Mort lo nin sols torna cendra?
¿No floreix ni 's veu volar?

Llevors per lo vent portadas
troban lloch hont germinar;
sers migrats que 'l vici escampa
los recull la caritat.
Per l' esperit dels que moren,
¿no hi ha un lloch en tot l' espay?

Are ditxa, are tristesa,
un teixit de goigs y planys,
gloria avuy, demá amargura;
tal dot es lo dels mortals
en aquest trist munt de terra
de tenebras tan voltat.
Com lo sol entre 'l follatge
per los clars se va filtrant,
també dintre de la fosca
l' esperansa 's veu á claps
que fa renovar la vida
al trist cor esbossinat.
¿Acaba en lo mon la ditxa
que sols veyem apuntar?
¿No té galardó la pena
que en lo mon no acaba may?

PAU SANS Y GUITART.

Hospitalet, Abril de 1890.

*
* *

Renillant vers al Sut, hont son viatge
lo nuvol dirigeix qu' al mar s' acosta
tot acotant del vent la ferma espatlla,
corrent se 'n van las embravidas onas,
que per la nit mes negra protegidas
com á corcers desembridats galopan.
No es aquell mar desamparat que 's mira
tot ple de claretat, sense cap ombra
en las tardes t anquillas qu' ab clemencia
lo vent dorm á la falda de las onas.

Eix cementiri inmens, hont no hi detura
al viatjer cap creu m steriosa,
sens un desmay, ni un ram de semprevivas,
axeca avuy sas gegantinas llosas
y los qu' hi sucumbiren ¡que s' oblidan!
fan la dansa macabra entre la fosca

Per xo al mitx de tenebras que 'ls cinyexen,
com dos gegants qu' han perdut l' esma á l' hora,
dos barcosí ets tots sols á caminarhi

del mar inmens sobre la via ignota
xisclant van á toparse, com dos monstres
odiosos, en lo regne de las onas.

D' alt á baix han cruxit cadenas, fustas,
dels dos s' han conmogut las poderosas
fermas osseras qu' alcanzar podian
las més llunyanas desdixadas costas.

L' un d' ells cedeix, l' esquena destrossada
en horrible esboranch. ¡Oh quina angoina
quan per babor las ayguas agitadas
van inclinant ab lentitut la proa
del barco malhaurat qu' ab ellas baxa
vers l' abim remorós, entre cridoria
y 'ls planys y 'ls alarits dels de cuberta
qu' han deslligat los bots en poca estona.

Lo moment es supréu, los bots á l' aygua
qu' als pobres afligits salvan com poden,
quan volguent bressolars' l' Atlántich brama
com un déspota vell entre la fosca;
que 'l Geni del abim, li diu posantli
la ma en l' espatlla: «Aquestas fustas volca
y aquets son teus avuy, mira qu' ab ellas
com altres jorns los mariners se 'ls portan».

¡Oh si! malgrat las pérfidias sumsadas,
mentre s' abrassan dintre 'ls bots las donas,
sublims apostrofant al oleatge
s' encoratjan com may y ab ansia bogan

Tu qu' ara miras tos pastors matexos
que perden la dressera quan los torba
lo llop que en un redós los atalaya
¡oh Crist plorós sobre la vella Europa!
tórnat á caminar per las onadas

de cabellera blanca que s' abrahaman
 en exos mars deserts, véstenhi y mira
 agermanarse y estimars als homes
 que ton eterna lley duhen grabada
 á dintre al cor encara que flectoman!

Entre 'l terravastall la mar inmensa
 ensenya cada punt sa negra gola,
 igual que si s' hi hagués de capbussarhi
 l' Ashaverus odiat en aquest hora.
 Pero no 's queda may sense una presa
 y ab los vells mariners lluyta que volen
 salvá 'ls qu' espahordits gemegan, resan,
 en l' ample jas hont l' huracá 's revolca.

Y á quatre brassas son segurs, mes sembla
 que las onadas fermas se 'ls entornan
 quan s' hi arrapan los remes com brassos magres,
 y ells per no sentils' l' espatlla acotan.
 Axí bogant pera salvars, ab pena,
 apar la trista barca salvadora
 un au, que li ha quedat sols d' ala, 'ls ossos,
 rebatuda pe 'l vent sobre las onas.

Per tenda 'l cel' per trepitja' oleatjes
 qu' al primer pas com feras se t' engorjan,
 ¡oh pobre humanitat! y aqui t' estimas,
 ab por qu' ixe la Mort que l' aygua acotxa.

Mes ja salvats á bordo se contemplan
 del altre barco qu' entre espessas ombras
 impassible s' espera. Allí 'ls recullen
 com germans desgraciats y los hi donan
 remey al cos, al esperit la calma,
 y algú fins per vestí 'ls se treu la roba.

¿Tots s' han salvat? Tots no!... Resolt encara
 lo capitá invencible, allà en la popa

del barco aquell que 's xucla l' oleatje
s' está com una estàtua misteriosa.

—Ja puch morir, que ma missió es complerta,
esclama ab fé, si en eixa nit traydora
ells s' han pogut galvar. Haig de pagarli
al mar lo seu tribut.—Y 'l mar lo colga.

ALFONS M. PARÉS.

L' EMPERADOR DE LA XINA

¡Qué'trist y aburrit está
l' Emperador de la Xina!
temps há que no va á cassera,
temps há que 's consum y 's migra.

Lo perfum del opi 'l cansa,
los goigs del amor l' irritan...
¡qué aburrit y trist está
l' Emperador de la Xina!

—Si es veritat, ¡oh Pöeta!
qu' ets tan poderós com diuhen,
dissipa ab tos cants l' enuig
que 'm corseca nit y día,
y he de pagarte, si ho logras,
á bon preu la medicina.—

Trempa 'l Pöeta 'l *sanc-sing*
y aixís entona ab veu trista:

—En un principi era 'l caos,
la foscó tot ho invadia:
Tao etern. concebí 'l món,
y 'l món brotà del abisme;
pero al véurel erm y fret
y jutjantlo obra mesquina,
l' enjoyá ab un paradís,
creá 'l sol per darli vida,
va sembrarlo d' opi y té
y va nomenarlo Xina.

Y 'n feu l' oásis sagrat
dels perfúms y las delicias,
de la ciencia y la virtut,
dels pensadors y 'ls artistes;
y 'ls xinos. engelosits
del edén que possehían,
l' enrotllaren de murallas
guardadas de nit y dia
perque may los estrangers
de sos tresors se gaudissen.

Pero 'l país estranger
tot al voltant de la Xina
es avuy patria comú
dels perfúms y las delicias,
de la ciencia y la virtut,
dels pensadors y 'ls artistes.
Y ls xinos aparegats
en sas murallas macissas,
no més saben lo que 'ls vells
ja fa cinch mil anys sabian.—

Lo gran Khan ha sonrigut
y á son gran majordóm crida:
—Lo trovador m' ha distret,
sa rondalla es divertida.
Fes donarli en recompensa
cent sachs d' or y pedreria,

cent cinquanta elefants blanchs
y la millor de mas pipas:

Després fès llevarli 'l cap,
y á so de tabals y pifres,
fesli penjar al portal
de la pagoda vehina.

APELES MESTRES.

1882.

LO RELLOTGE DEL PASTOR

(LLEGENDA FLANDESA)

RECORDO que quan era petit, van encarregar-me á una minyoneta filla d' una vila de Flandes y que 's deya Trea: jove de carácter alegre, de grossos ulls de color d' cel, dents blanques, y rojas y frescas galtes.

Quan Trea s' endiumenjava, era cosa de véurela ab sas l' argas arrecadas á las aurellas, sos brassos nusos, segons la costum Flandesa, y sa prima cintura apretada per una estreta cotilla, qual color roig sobreixia, borejantlo al ensemps, del jipó de llana de llistas blanques y blavas. Aquell dia 's desfeya en ensenyar un peu en que no hi faltava res per ser bufó. Així es que, al véurela passar, tothom se girava y ab la mitja rialla á la boca los uns preguntavan als altres:

—Qui es aqueixa hermosa noya que du un nen per la mà?

Y jo, ab lo meu amor propi de sis anys, m' alegrava y m' enorgullia al veure que la meua acompanyanta, feya tombar á tothom. Los dias que passejavan junts eran, pera mi, dias de verdadera festa y 'ls esperava ab gran impaciencia.

Ho diré tot; además de ma vanitat de noy hi havia altre cosa que

LA RENAIXENSA.—Any XX.

'm feya desitjar eixos passeigs. Cada diumenje l' objecte de nostra sortida no era altre que 'l dirigirnos á un arruat mas, abont hi vivia una vella, mare de un hermós donzell Aixís qu' arribavan, hi havia petons pera Trea y dolsos per mi. Eucara 'm sembla veure als enamorats, assentarse tots dos al peu de una finestra de vidres verts, tot acostant l' un á l' altra tant com podian, sas duas cadiras. Enrahonavan, molta estona, en veu baixa fent mil projectes, com los que venen en tropell á la imaginació dels jóvens en la edat de las ilusions.

Mentres ells s' entretenian així, la bona vella s' engreixava contentme algun quiento. Per molt temps que visca, 'm recordaré sempre de sos cabells blanchs tapats per una gorra de blanquíssima tela, de sos ulls fixos y entelats, de sa honrada fasomia y de sos sechs brassos qu' eixian per dessota d' un gros mocador roig. Contava aparicions maravellosas, llegendas fantásticas, infernals aventuras, tradicions dolorosas. Quan arrivava á un passatge dramátich alsava sa corvada esquena, sa aspre veu prenia un mes segur accent y sas duas llargas mans enlayradas tornavan á caure damunt de sa falda. Jo, sentat davant d' ella en un tamboret la escoltava inmóvil, respirant tot just, ab los ulls fixos y las galtas encesas. Quan acabava, la meva pena era gran y hauria donat tot lo del mon pera que no s' hagués finit tan prompte.

De las llegendas curiosas que 'm contava, la del *Rellojge del pastor* produhia sempre en mi, gran impressió.

—«Fill meu— me deya la bona dona—hi havia á Cambrai una esglesia com no n' hi ha un' altra avuy dia. Ja may se n' es vist cap de mes hermosa. Encara que s' hi hagués passat un any, sí, un any sancer mirantsela, haurian quedat cosas per veure. Pero lo mes preciós era lo rellotge: ¡'l rellotge que jo havia passat moltras horas contemplant quan era á la edat teua y ab lo cistellet dessota 'l bras me'n anava á costura! ¡Ay, llavors tenia bona vista!

«Aquell rellotge era molt mes alt, ¡oh! molt mes alt que la casa hont jo vivia. Semblava una esglesia petiteta ab son portal y son puntxagut campanar. Al cap d' amunt de tot hi havia un ángel que, cada cop que tocavan horas, acostava sa trompeta als llavis y sonava una tonada. Llavors l' ángel Gabriel, posat á la esquerra del rellotge feya moure un ram de lliris blanchs de Sant Antoni com pera dir *Ave Marie* á la Santa Verge qu' era al altre cantó. Aqueixa agenollada davant son reclinatori, juntava las mans y movia 'l cap, com si respogués: *¡Que 's compleixi la voluntat de Deu!*

«Després s' obrian las portas de dos nintxos en los que s' hi veyan

dos caps de mort: després un llibre, quals fulls ells mateixos giravan pera deixar llegir pensaments religiosos: després se sentia un repich marvellós, trist y dols y 's veyia passar per sota una especie de galleria, tota la passió de Nostre Senyor Jesuchrist, des del punt en que Judas traydorament lo va vendre, fins que, baixant lo cap, s'ánima s' en puja als peus de Deu, l' etern Pare.

«L' angel tocava una altre vegada encara la trompeta y tot se clohia, y quedava quiet é inmóvil.

«¿No es vritat, fill meu, qu era cosa digna de ser admirada y qu' haurias donat qualsevulla joguina per véurela?

«Ara 't contaré com va tenir la Esglesia de Cambrai aquella tan rica joya.

«Fa molts anys, va vindre un princep á posar seti á Cambrai; mes ab tot y sas tropas y sos grans castells de fusta que llansavan grossas pedras, fletxas y tronchs encesos, no pogué entrar á la ciutat. Un marvellós núvol s' estenia sempre davant de las murallas. La Mare de Deu y 'ls àngels s' aparesqueren en mitj lo núvol y tornaren a llen-sar las pedras, las fletxas y 'ls tronchs encesos entre mitj dels assetja-dors, exterminantlos. Lo princep dels enemichs furios al veure pro-tecció tan miraculosa, dirigí terribles blasfemias á la Santa Patrona de Cambrai. No li va faltar son degut castich; perdé la vista. Llavors s' humiliá davant la m^a que 'l feria, va fer aixecar lo setje, y va prome-tre, si recobrava 'l véurehi, fer present á la Esglesia de Nostra Senyo-ra de la Mercé, d' una corona d' or dintre de la qual un cavall hi pogués donar voltas.

»Son penediment vá obtenir lo perdó; recobrá la vista y portá sa ofrena á la Esglesia, ab un ciri de cera groga á la má. Ja pots contar lo content que estaria. ¡Figúrat' lo trist que deu ésser lo viure rodejat tot lo dia d' una fosca completa com á mi 'm succeheix! No 's veu pi lo cel, ni los núvols que com aucells volan, ni 'ls verts arbres, ni flors de tots colors! Si 's dona un pas no se sab si 's trepitja 'l buyt... y passar així tot lo dia... sense veure als fills! ¡Oh!... fill meu, créume un cego deu ésser planyut!

»Lo princep de qui 't conto tot aixó, en mitj de sa alegría, digué en alta veu que desitjava oferir á la Esglesia altre present tant nou com rich era 'l primer, si trobava qui 'l fés.

»Al oure aqueixas paraulas, vá eixir d' entre lo poble un pastor jove, de Roma, lo qui ab tota ardidesa vá dirli:

»—Jo ho faré! ¡Donáume mil escuts d' or; concediume catorze anys y 'us faré un rellotge del que 'n parlará tot lo mon, com d' una

de las set maravellas de la terra. Si, ho juro per la salvació de la meva ànima: ¡se li dira la maravella de Cambrai!»

»Se li donaren mil escuts d' or, treballà nit y dia per espay de catorze anys y construí l' hermós rellotje de que t' he parlat.

»Després anà á trobar al senyor Gobernador de la vila y li digué:

»Ara me 'n vaig á la meva pàtria á reunirme ab la meva pobre mare, que fà catorze anys que no he pogut abrassar. He tancat dintre aquest bastó dos mil escuts que he rebut per salari. ¡Alabats sían Deu y la Verge Maria! Per poch que m' ajudi mon àngel guardià en mon camí, portaré á la meva mare prou, pera que no patesca més de miseria.

»Lo governador de llavoras, no tenia gens de temor de Deu; així fou que và dirse á sí mateix:

»— Lo pastor se 'n và á altrás terras, tal volta allí construirá un rellotje molt més admirable qu' aquest: lo nostre perdrá son renom, sense contar ab que los romeus ja no vindrán á nostra ciutat. Es precis qu' aquest home 's quedi.

»Y và posar en planta mil projectes; mes lo pastor á cada promesa del governador responia:

»— Tot aixó no val tant com la meva pobre mare.

»—La enviarem á cercar.

»—¡Oh! no,—deya lo pastor,—moriria ab vostre clima fret y humit! La meva mare viu en la hermosa ciutat de Roma; y encare que pogués resistir las fadigas de semblant viatge ¡ja sabéu si voldria deixar la ciutat del Sant Pare, de qui reb cada dia una indulgencia?

»Lo governador llavoras và pensar en fer detindre al pastor per bruixot y herétich mes và temer que 'ls seus administrats no 's rebellessen contra d' ell; per lo tant se và contentar ab ferlo sorprendre fora de la ciutat per gent sens fré ni lley... Lo pastor se và defensar ab pit, y sols pogueren apoderarse de son bastó, dintre del qual hi havia las mil pessas d' or.

»—Torno á ésser pobre—esclamá l' artista després d' haver escapat de las mans dels lladres,—pero me quedan encara los ulls y mans y sabré guanyar per segona volta altrás mil pessas d' or.

»Lo dolent del governador và saber ditas paraulas y và pendre una resolució infernal; và fer cegar al pastor ab un ferro hermel: també li ván tallar los dits de las mans.

»Lo pobre home morí alguns anys després rodant per la ciutat de Cambrai, ahont demanava 'l pa de cada dia de porta en porta. May més và tornar á veure á la ciutat del Papa, ni á sa mare!»—

En aqueix instant vaig sentir un soroll que me vá treure de mon embadaliment. Era que Trea 's despedia de son aymador.

La jove 's vá alzar, me vá agafar per la mà y várem tornar á casa. Tota la nit boy dormint vaig sentir la veu del pastor cego, que plorant cridava á sa mare, y al ensendemá, al despertarme, 'm vá semblar que veyá allunyar-se de mon llit á sa esgroguehida y mutilada ombra.»

Encara que la llegenda posa l' origen del rellotje que 'ns ocupa al sigle onzé, no obstant aquest no fôu comensat fins á l' any 1338, essent bisbe Guy de Colméde, y 's vá acabar en 1397. Pere d' Ally lo feu perfeccionar per los anys de 1400 y posteriorment fou restaurat en 1542 y 1602. Ultimament fou renovat, quasi per complert, son mecanisme en 1765.

Lo quadrant marcava los dias de la setmana, los mesos, lo zodiach, los quarts de la lluna y los diferents aspectes del sol.

F. P. B.

DOL

No sabéu, nó, vostra sort
los qu' encara teniu mare:
¡ay! la méva va morir
en un poblet de montanya.

Ab un Sant-Crist á la má
va morir com una santa,
guay, antla pel finestró
lo sol de tranquila tarde.

Era un mati de Janer
quan la treyan de la cambra
y pel cami tot gebrat
se la enduyan ab la caixa.

La duyan á pés de bras,
tres homes á cada banda:
la amargura de mon cor
sols jo sé lo que pesava.

Anava al devant de tot
la creu gòtica de plata;
rera la creu lo rector,
y 'l cap de dol jo 'l portava

Feyan colla rera meu
los amichs de la finada:
jornalers y amos de mas
y vellets y pobrissalla.

La rosada del dolor
en molts ulls parpillejava
á la caixa tot seguint
com la estela d' una barca.

Al sortir d' un bosch espés
tot lo corteig s' aturava:
diu l' absolta 'l capellá
y tothom resa en veu baixa.

Per més sant reculliment
no 's belluga una alé d' ayre
y se sent més trist que may
lo plany de la cogullada.

Lo camí segueix tot dret,
tot dret pel miç d' una plana
y á má esquerra del camí
hi blanqueja un rengle d' albas.

A través de llur brancám
lo campanar ja 'n guaytava,
ressonant lo toch de morts
pels serrals y fondaladas.

¡Ay, qué 'n sab lo campaner
de voltejar las campanas
que cada cop de batall
me 'l sento dintre de l' ánim!

De la esglesia en lo portal
sens molt tardar arribàvam;
negror que veig allí dins
ni à mon dol pot compararse.

Veig la caixa en llit de morts,
tres brandons á cada banda,
alsada ran del capsal
la creu gòtica de plata.

Drap negre al altar major.
un Sant Crist ab lluminària
y á cada costat d' altar
la paret tota endolada...

¡Que s' allargui 'l res de morts
y ressoni 'l cant ab pausa
y aixís aprop me veuré,
una estona més, la caixa!

Ja la treuhen d' allí dins:
¡si que hi feu ben poca estada!
¡Quina pressa! en un moment
al cementir ja la entravan...

¡Y quin afany de mirar,
quan la deixan destapada,
que fins sento en lo meus ulls
la méva ánima abocarse!

¡Oh, los méus recorts de noy
y mas dolsas esperansas,
veníu tots y miréu qué es
la que 'm portá en sas entranyas!

Veníuhi com papellons
damunt de cayguda branca;
miréula per cop darrer
y en mon cor grabéu sa imatge...

Al darli l' últim adeu
sobre d' ella cau la tapa
y 'l sepulcre la engoleix
ab un ressó que m' esglaya.

Tot calla, com si la Mort
imposés solemne calma
alsant lo dit descarnat
á flor de boca tancada.

S' ouhen ofegats sospirs,
veig plorosas moltes caras
y ¡ay! prou sé lo que vol dir
lo plor de la pobrissalla!...

De mi no cal preguntar
si plorava ó no plorava:
la resposta donaréu
los qu' heu quedat sense mare.

Ab rengleras de mahons
lo negre cau ja tapavan;
quan l' acaban de tapar
la morta m' atrau encara.

No goso á móure'm d' allí
y 'm costa 'l girar la espatlla:
¡quin torment desconegut
las primeras quatre passas!

Tot anantme'n del fossar
mon cor bat plé de racansa,
com si la morta 'm renyés
per deixarla abandonada.

¡Quina negró 'm torba 'l seny!
¡quinas tenebras m' abrassan,

que 'm sembla que vaig tot sol
per més gent que m'acompanya!

¡Quin estrany anyorament,
que no s'esplica ab paraulas
y 'm deixa tot desvalgut
quan algú crida á sa mare!

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

LA NIT

POSAT. EN MÚSICA PER LO MESTRE LAPORTA Y ARA
NOVAMENT PER LO MESTRE GOULA.

I

Ja darrera las montanyas
l'astre rey s' ha post altiu,
y la estrella del cap vespre
més y més va resplandint.

Ja han tocat lo seny del lladre,
lo crepúscul va morint
y á la terra ja embolcallan
las tenebras de la nit.

Es l' hora de la calma; es l' hora del misteri;
en pau tranquil reposa lo rústich feynador,
arreu vagan perdudas las notas del sant hymne
qu' entona cada dia lo mon al Criador.

Ja es nit, la fosca impera, governa sobirana
lluhint la diadema d' estrellas en son front,

del fons del mar la lluna s' aixeca magestuosa
y en raig d' argent la platja uneix ab l' horisont.

Mágica fada
de front puríssim
tan benehida
de tot lo mon,
desfés ta trena
de fils de plata,
vetlla amorosa
lo nostre son.

Lo riu süiau mormola,
la brisa ja 's desperta,
las fullas de l' arbreda exhalan cants d' amor,
enllá 'l panell grinyola
y 'l rossinyol concerta
la mística armonia de las ramors del bosch,

II

Lo ressó de la campana
assenyala mitja nit
y al sentir sa veu llunyana
tots los bronzes de la plana
l' hi responen tot seguit.

L' esquella giravolta
á dalt del campanar
y llansa clans d' angoixa
en mitj del finestral;
apar al clar de lluna
fatídich rat-penat
que 's veu captiu y xiscla
sas alas bategant.

Y 'ls echos que dormen al fons de la serra
d' un jove trameten lo cant amorós,
que ab veu tremolosa n' entona á sa aymada
y 'l vent l' acompanya bronzint neguitós.

Y es ¡ay! tan joliu
que 'l vent se l' emporta
y es ¡ay! tan joliu
que 'l vent se l' emporta com núvol d' estiu.

SERENATA.

a)

—« Com blanca papallona
del flam enamorada,
jo 't cerco, hermosa aymia
per cremarme en lo foch de ta mirada.
¡Desperta, dols amor,
gosém la nit sens treva!
¡Desperta, dols amor,
la reyna del meu cor!

b)

Com l' eura que empresona
los roures ab forts llassos
jo vinch á tu, m' aymia,
per ferte presonera de mos brassos.
¡Desperta, dols amor,
gosém la nit sens treva!
¡Desperta, dols amor,
la reyna del meu cor!»—

Sentint la cansó
l' aymia 's desperta,

sentint la cansó
l' aymia 's desperta y l' hi envia un petó.

Y regna altra volta 'l misteri;
sols l' oliva xiscla volant;
las fullas rodolan despresas
del ram que algun dia las va rumbejar.

Los núvols d' estranyas figuras
negrosos la lluna han tapat;
los gossos feréstechs udolan
y passa la sombra del Comte l' Arnau.

III

Ja apunta del auba
l' estrella brillant;
la nit agoneja,
ben prest morirá.

Es l' hora de la vida, del goig y la poesia;
endormiscat s' aixeca lo rustich feynador;
arreu vagan perdudas las notas del Sant hymne
que 'l jorn naixent eleva al trono del Criador.

Y al lluny s' ascolta l' alegre cant
que 'ls fills entonan del sant treball.

—«Ha mort la nit,
companys, fém via,
cantém lo dia
y l' alegria
que 'us umple 'l pit.
¡Avall, avall!
agafém l' eyna;

tots á la feyna.
¡Visca 'l trevall!»

Y 'l sol s' aixeca magestuós;
d' un mar de flamas eixir se veu.
Lo jorn es vida la nit s' ha fós;
doném las gracias á nostre Deu.

BONAVENTURA BASSEGODA

À EN MARIANO ALVAREZ DE CASTRO

EN LA INAUGURACIÓ DE SON MONUMENT

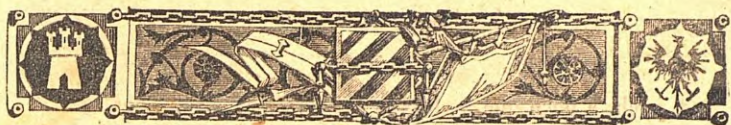
A tas cendras avuy la pátria dona
en mármols artisats digna posada,
deixant sa gratitut patentisada
ab que 's feya immortal, fentne á Girona.

De sos llors al trenarse la corona,
ab sanch d' héroes invictes esmaltada,
de tú 'n rebé la branca més preuada
y avuy ab una fulla 't galardona.

D' ara en avant, qui la més xica espurna
del foch que t' enardia, en sas entranyas,
ton nom al pronunciar, sente reviuire;

la llar d' Espanya trovará en eixa urna,
y podrá dir á las nacions estranyas:
la fita aquí teniu d' un poble lliure.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

LA MAGDALENA

EN 1808.

vuy que 's demanan y s' aixecan estàtuas á tothom jo n' aixecaria una á la Magdalena puig pochs n' hi ha que la mereixin tant.

—¿Quí es la Magdalena me preguntarán mos lectors?

—¿Quí es aqueix talent, aqueixa dona célebre?

La Magdalena fou lo sér més modest del mon. No era un talent privilegiat, tot al contrari; sa comprensió era escassa, casi bé nula y sa educació tal volta la aprengué á casa seva guardant los porchs, cuidant de la virám, pastant, fent mitxa ó apedassant roba vella. Fora d' aixó no podrian demanarla pera rés més, perque ni de llegir sabia.

¿Una estàtua per un sér aixís?

Mes se pasmarán quant los diré qui era la Magdalena.

S' anomenava Magdalena Carbó y nasqué á derrers del sigle passat en la vila de Sant Sadurn de Noya.

Sos pares eran pobres y degué sortir de casa perque no podian mantenirla y se posá á servir.

¿Volen un sér més humil? ¿Una pobre criada!

¿Y per ella demana un monument?

LA RENAIXENSA.—Any XX.

A poch, á poch que no fora la primera que 'n té.

Sens anar molt lluny, Barcelona ha dedicat duas iglesias á Santa Madrona que fou una pobre sirventa, Lió un altre á Santa Blandina que ho fou també, y Luca un de hermós á Santa Zita que era una pobre criada. Jo no demano tant per la Magdalena.

La pobre noya era bonica, la he coneguda ja vella y encara feya goig.

Me sembla véurerla ab son vestit de teixit, ab son mocador al coll, groch, sa pinta d' escorxa de meló y sa agulla de plata al monyo, penjantli de sas orelles un botó y ametlla de topacis y plata.

Encare me sembla véurerla rogeta y blanca fent mitxa á las tardes y fent companyia á la meva ávia que al cel sia.

La Magdalena entrá á servir en una casa de menestrals honrats de Barcelona.

Avuy aquestas casas han passat ja á l' historia perque tothom es senyor ó vol serho y tant sols s' anomenan menestrals los jornalers.

En l' any de gracia de 1806 los menestrals tenian un orgull en serho y hi havia casa de aqueixos en que lo moblatge y la taula estava tant bé com lo de molts caballers. En la casa que entrá á servir la Magdalena, apesar de que l' amo, la mestressa y lo fills despatxavan á la botiga, en certs dias privilegiats ó de convit no mancava en la taula sa vaixela entera de plata, y ab un cantiret de plata se anava á la font.

La familia en qual casa entrá á servir la Magdalena se componia de un senyor ja d' edat que s' anomenava senyor Cinto. En aquell temps no 's donava lo títol de Don més que als nobles, als monjos de certs monastirs ó als que exercian certas facultats y als canonges de la Catedral.

Als demés se 'ls anomenava senyors y als jornalers y pagesos lo nom á secas y aixís se distingia tothom, no com are que s' anomena Don fins á un pobre que capta.

Además del Senyor Cinto hi havia sa filla Antonia y son gendre Francisco, jóves y ab sis fillas y un fill.

La Magdalena serví ab fidelitat á la familia y tot hauria anat bé, si no hagués vingut lo dia trist del tretze de Janer de l' any 1808.

En aquell dia las tropas francesas, provehidas de una ordre del Rey y ab pretext de passar á Gibraltar, penetraren á traició en Barcelona, apoderantse de la ciutat y sas fortalesas.

Los fills de Barcelona, petant de dents, vegeren ab despit sa ciutat formant part del patrimoni del usurpador Bonaparte y encare las

tropas francesas no estigueren allotjadas que ja maquinaren com podrien llansarlas de la ciutat.

Lo jove Francisco, lo gendre del Senyor Cinto, fou dels primers que 's posá al cap de treure de Barcelona als francesos y deya sempre á sa muller:

—Antonia, jo voldria posar una paret demunt dels Pirineus perquè de França no 'n vingués ni 'l vent.

En Francisco era fill únic de un antich marino de Alella de Mar que, navegant ab barco propi de Barcelona á Cádiz que era alashoras lo dipòsit de tots lo fruyts colonials, lográ fer una fortuna y establir un magatzém de fruyts d' América. Posantse en relació l' antich marino ab lo menestral Senyor Cinto per medi del negoci, n' acordaren un altre que fou lo casament de l' hereu del un ab la pubilla del altre, casant duas criaturas, de disset anys ell y tretze ella, matrimoni tant acertat com no pot habernhi un altre.

Los dos esposos vivían ab lo Senyor Cinto pare de la pubilla, mes, per no deixar al hereu, lo Senyor Francisco, l' antich marino, visqué ab sa esposa en lo segon pis de la casa que ocupava son fill, vegentse á cada moment y cosa rara, ab una unió los dos sogres que no hi havia més que desitjar.

Com havém dit, lo jove Francisco no tingué paciència de véurer sa pàtria en poder del extranger y prompte sa esposa observá que á casa seva comensavan á anarhi senyors y á tancarse ab son marit parlant en secret y ademés duas donas pagesas que portaban ous pera véndrer y que traspassavan la línea ab la cual los espanyols tenian sitiada Barcelona y entravan d' amagat á la ciutat ous y de quant en quant algún cap de virám.

La esposa de 'n Francisco comprava lo que las pagesas portavan, mes trobava molt estrany que son marit secretegés ab ellas. L' una se nomenava Maria de la Mercé y l' altre Maria del Remey.

May passá pel cap de la bona jove que son marit tingués cap mala relació ab ditas pagesas, puig sabia de sobres la puresa de costúms de son jove espós y l' amor entranyable que li professava á ella y á sos fills.

Era una nit. Tothom dormía quan de prompte trucaren á la porta.

En Francisco s' aixecá del llit plé de temor, agafá á sa esposa en sos braços y li digué tremolant:

—Dintre del escriptori hi trovarás un plech de papers. Llénsals á la secreta. Corra per Deu.

Tot dihent aixó, se vestía corrents mentres á la porta donavan

grans pichs y la veu de un afrancesat, de un catalá Judas, cridava: Obriu en nom del Emperador.

En Francisco obri la porta y preguntá:

—¿Qué vol de mí la justicia?

—Que segueixi ab nosaltres.

—¿Qué ha fet pregunta aterroritzada sa esposa?

—Ja ho dirá devant del Consell de guerra Y sens dir res més se 'n portaren al jove seguit de un jovenet, l' aprenent de la casa, nomenat Vicents Pagés, que no volgué abandonar á son amo.

—Hauras de tancarte á la presó, li digueren los de la policia.

—Poch me fá respongué lo jovenet. Ab lo senyor aniré allí hont ell vagi.

La despedida fou trista y en Francisco besá com si 's despedís pera la eternitat á sa esposa y á sos fills.

Alashoras la justicia sella tots los mobles y portas de la casa, quedant arrestada tota la familia.

Quant Barcelona sabé 'l cas, quedá consternada, porque la familia era molt volguda en la ciutat, puig sa fortuna ja may feu derramar una llágrima á ningú.

La jove Antonia habia fet desaparéixer lo plech de papers.

Se practicá un registre escrupulós en la casa, mes no 's trobá cap rastre de la conspiració que un Judas habia descubert.

La conspiració era grave.

Se tractava de sorprendre las centinellas de las fortalezas. En los pobles del voltant, en Sant Andreu de Palomar, Badalona, Mataró, Molins de Rey y Martorell hi habia intelligencias ab la ciutat, y mentres los de dins d' ella tremavan la cosa, circulavan partes entre Barcelona y las tropas espanyolas per medi de las pagesas María de la Mercé y María del Remey, que no eran tals pagesas, sino unas bonas noyas barceloninas que més per amor á la pátria que per lo profit que 'n treyan, exposavan sa vida per salvar á la ciutat hont nasqueren.

Tot aixó se descubrí, essent presos los conspiradors, podentse escapar per miracle las duas noyas dels partes, las quals foren condemnadas com á fugitives si bé no foren trobadas may.

Lo dia del consell de guerra la pobre esposa de 'n Francisco, l' Antonia, demaná que li permetessen estar sola en lo camaril de la Mare de Deu de la Mercé.

A son marit l' habian tancat en un horrible calabosso del Castell de Montjuich y l' baixaren pera ser judicat.

Malas novas corr'an y si be no 's trobaren documents, se temia

que per motiu de haber sigut la casa hont habitava en Francisco lo punt hont se cremá la conspiració, podia aquest pagarho ab la vida y miracle fora que s' escapés de morir en la forca en la qual ja abans altres habian mort.

La desconsolada esposa abrassada ab l' imatge de la Verge de la Mercé, regava ab llàgrimas lo trespol dibent: Verge Santíssima! la vida del meu marit, la vida del pare dels meus fills! Tot lo de casa, la meua vida, las meas fincas, las meas joyas, tot, tot pera salvarlo.

Llavors entrá en lo camaril un amich perturbat y groch com la cera.

—Ha de morir lo meu marit pregunta tremolant la infelissa dona.

—La vida es salvada, digué l' amich, pero...

—La vida es salvada! exclamá ab goig la pobre dona cayent de genolls y juntant las mans.

La vida es salvada! Gracias Verge Maria! No vull saber res mes. Y en sa alegria caygué sens sentits als peus de la Santa imatge.

La portaren á casa mitx morta, y cuant estigué calmada, l' amich del seu marit li esplicá lo cas.

En lo consell de guerra los vots estigueren empatats. La meytat demanavan pena de mort; l' altre meytat anys de presó y una forta penyora.

Llavors acudiren á un tercer.

Molt sento no saber son nom per no enviarli ab tot mon cor mil benediccions.

Era un jove militar francés. L' instruiren del cas.

—Es un conspirador, li digueren; ha conspirat contra nostre Emperador.

—Es solter? pregunta 'l jove.

—Es casat y pare de familia.

—Pobre esposa seva, pobres fills seus! exclamá lo bon militar; deixaulo lliure, que se 'n vaja ab sa familia.

Aixó salvá á en Francisco, mes lo cástich fou terrible.

Se li llegí la sentència.

Lo consell de guerra, usant de clemencia, lo condemnava á quatre anys de presó en un calabosso del castell de Montjuich y á una penyora tant terrible que n' hi havia pera arruinar á una familia.

Al sentir aixó, la esposa comensá á tirar càlculs y vegé que aguantant tots los recursos de la casa podia pagar la cantitat exigida.

Se tragueren los diners de la caixa y la rica vaixela de plata. Encara recordo de com la Magdalena ella mateixa m' explicava plo-

rant com una criatura que per manament de sa mestressa feya trossos dels plats, soperas, platos, marcelinas, sola-copas, llumeneras, candelers. Lo que mes li dolgué fou l' hermós canteret de plata ab lo qual ella molt vanitosa anava á la font.

Tot fou fet á trossos y portat á la Seca pera ferne moneda.

Quant la Magdalena m' ho explicava la pobre dona plorava encare.

Després de haber portat la plata á la casa de moneda, no haventse salvat mes que quatre candelers, unas moquetas y dotze cuberts, la mestressa de la Magdalena la cridá y li digué plorant: Magdalena: nostra casa ha quedat ab poch recursos, tu ets empleada á la botiga; mas fillas y jo la farem anar, quedantnos no mes que la cuynera que hi ha mes temps que tu que es á casa. Aixis es que deurás buscarte altre acomodo.

Llavors la Magdalena s' agafá ab sa mestressa y li digué. Senyora, jo no la vull deixar may. Despatxi á la cuynera; jo faré de tot. No vull salari; las caixaladas no mes, un vestit vell de las noyas, un ret vell y uns sabatots.

Jo no me 'n vull anar, senyora; jo 'ls pastaré per que no tinguin d' anar á la fleca y fins á horas que sobrin faré mitxa per altre per ajudarlos á vostés.

La senyora abrassá á la Magdalena; despatxá á la cuynera y quedá ab la familia aquell modelo de fidelitat.

Quatre anys després sortia de la presó en Francisco, pero ne sortia poch menos que cadáver y may mes gastá bona salut.

Lo jove Vicents Pagés que acompanyá á son amo en lo calabosso de Montjuich, després que á forza de diners se lográ cambiar aquella masmorra per un quarto en la vella presó de Barcelona, s' entorná per orde de son amo á la casa de aquest; y 'l presoner al arribar á casa seva, després de haber abrassat á sa esposa y fills, abrassá com á tals á en Vicents Pagés y á la Magdalena.

Era en 1814 que vingueren novas malas pera 'ls francesos. Napoleon Bonaparte habia sigut vensut y fet presoner.

Deu lo va castigar. Beneit sia Deu.

Un dia en Francisco llegí en los diaris la expedició de Russia y ab lo mapa á la vista digué á sa esposa:

— Los francesos están perduts y prompte veurem en lo castell de Montjuich la bandera espanyola.

Aixis fou. La bandera espanyola onejá, després de poch temps en las murallas y fortalezas de Barcelona, entre 'ls crits de alegria y los repichs de campanas mentres que 'l poble anava á las casas dels

judas catalans anomenats afrancesats que eren los espías del francesos y 'ls hi cremava los mobles y los passejava nusos per befa per alguns carrers.

Mes mereixian: pero Barcelona fou generosa y perdoná.

EN 1821

La Magdalena continuá servint en la casa. Ja havian mort los vells, no quedant mes que en Francisco, sa muller, sas fillas, ja casadas menos la mes petita, y l' hereu que tindria uns vintidos anys.

S' habia instituit la primera junta de la Casa de Caritat y en Francisco fou nombrat vocal junt ab altres senyors de Barcelona. Molt li plagué á Fernando VII semblant junta y concedí á sos vocals lo títol de noblesa.

Lo nostre héroe no volgué usarlo, dient que li plavia mes lo títol de home honrat y que res li pareixia més ridícul que un que ahir feya anar las balansas en sa botiga demá comparegués donantse tó y anomenantse don Fulano de tal.

Los nobles son amichs meus, porque guardo la distancia convenient, y si demá vull ser com ells, tots se riarán de mi. Y quedá com avans sens lo títol concedit per lo Rey.

Vingué un dia terrible. Lo barco anomenat lo «Tallapedra» portá de llunyanas terras á nostre port la terrible peste de la febre groga.

En la Barceloneta comensaren á morir-se gent y de Barcelona tot-hom fugia.

La familia á la que servia la Magdalena, per orde de son senyor fugí cap á Vich, quedant sols ella, son amo, la criada Lluisa y l' aprenent Geroni.

Acabo un negoci, digué en Francisco á sa muller, y després tancaré la botiga y vindrem ab vosaltres tots.

Quan fou fora la familia en Francisco se vegé ab son amich lo Marqués de Alfarrás y son company de junta de la casa de Caritat Don Joan Rabassa y resolgueren no deixar la ciutat de Barcelona: lo Marqués per esser regidor de la mateixa y los altres dos per no abandonar als pobres de la Casa de Caritat.

Un dia, dia terrible, lo cinch d' Octubre, lo noble cavaller senyor Marqués d' Alfarrás pagava ab la vida l' amor á sa patria. Lo dia següent compareixia devant de Deu lo senzill menestral de Barcelona en Francisco, víctimas los dos de la peste y de son amor als pobres.

En la casa del últim moriren lo mateix dia l' aprenent Geroni y la criada Maria.

La Magdalena los cuydá á tots, y quant passada la peste torná plena de dol la familia, la Magdalena entregá á la viuda las claus de la casa y los diners que habia cobrat.

Mes turt la Magdalena se casá, pero sempre estimá molt á sos antichs senyors. Cada any per Nadal guisava una llebra y la enviava casi be tota á la casa hont serví.

Quan la Magdalena morí la enterraren en lo panteon de la familia, de la cual ni soltera ni casada ni morta s' ha separat may.

Encara me pareix véuerla en lo rebedor de casa meva fent mitxa totas las tardes al costat de la meva avia Antonia Cucurella y parlant de la guerra dels francesos y de la peste de la febre groga.

Fou l' angel de la nostra familia; la que consolá á la meva avia y al meu pare quant la presó del meu avi.

Despres durant la terrible febre groga del any 1821 fou la que recullí lo darrer sospir de son amo, mon avi Francisco Capella y Rosés del qual sens meréixho poch ni molt porto lo nom y apellido. (1)

FRANCISCO DE P. CAPELLA

(1) Quant despres de mort mon avi se feu un arreglo entre lo govern francés de la casa de Borbon y lo govern nostre, tractant de indemnisar los perjudicis que sufriren los espanyols durant la guerra de la independencia, plena de bons íntents la meva bona avia presentá un memorial acompanyat dels documents que acreditavan, no tot, pero part de la que habia satisfet de la cantitat á que fou condemnat á pagar son difunt marit.

Lo memorial fou atés. Si senyors, vaya. ¡No caldria mes!

Lo guardo. En son marge hi ha escrit lo següent pera consol de la familia. *Por ser procedente de una multa no hay lugar á lo que la suplicante pide.* Pot ser que al avi, que al cel sía, li feu pagar la dita multa lo govern francés de l' any vint perque se descuydá d' escombrar lo carrer aquell dia....! ¡Qui sab!

LAS ENRAMADAS

COSTÚM DE LA VILA D' ARENYS DE MAR, QUE TÉ LLOCH DURANT

LA VUYTADA DE CORPUS.

Prou ne té d' alegres festas
la vila d' Arenys de Mar,
pero com las enramadas
ben segú que no 'n té cap.

Tant bon punt Corpus arriba,
ja tothom se dona afany:
tot es burgit y gatzara,
tot es bullici y trasbals;
Qui emblanquina la fatxada,
qui un neteig fa general
ó qui endressa la botiga
que la deixa ni un mirall!
qui gran pressa dona al sastre,
qui á comprar vá la virám...
per' tothom hi ha prou feyna
per' tothom hi ha treball.

La quitxalla ja amanida
 al ménos un mes avans,
 n' ha fet un mont de cadena
 per' guarní 'ls carrers com cal.
 Los fadrins per altra banda
 fan la *cerca* al bell instant: (1)
 qui 'ls hi dona un duro en pesa
 qui 'ls hi dona quatre rals...
 ja os dich jo que 'n poca estona
 replegan un dineral!
 Feta que 's ja la recapta
 no per xó restan parats:
 l' un vá en busca de banderas
 ó la copla vá á llogar;
 l' altre aixeca grans arcadas;
 qui fá bombas ó fanals...
 incansables, delitosos,
 tots corren d' aquí y d' allá
 treballant ab tal llestesa
 que semblan esperitats.
 Miréus que té molta empresa
 lo jovent d' Arenys de Mar...
 ¿y per las noyas? deixéulo:
 prou que 'n sab de ser galán!

Lo diumenge avans de Corpus
 á la trona, un capellá
 publica las enramadas
 ab lo torn que 's seguirán:
 Dijous, carrer de la Iglesia;
 —professó á la tarde 's fá —
 divendres, es la enramada
 solsament pe 'ls capellans;
 segueix després lo dissapte
 ab lo carrer del Rial;
 diumenge, la Mitja-Vila;
 —com se sol anomenar —

(1) Cerca, es la passada que 's fá al objecte de recullir donatius pera la festa.

dilluns, la del carrer Ample;
carrer de Munt, lo dimars;
dimecres, de la Parera,
y dijous carrer de Vall.
¿Voléu festa més pomposa?
¿Veléu programa més gran,
que fins duri una setmana?
No ho veuréu pas en tot l' any.
Prou ne té d' alegres festas
la vila d' Arenys de Mar...
pero com las enramadas
ben segú que no 'n té cap.

Ja se senten las campanas.
¡Quín modo de repicar!
Que la festa es comensada
ja ho sabrá tot lo vehinat.
Si 'n deuben estar d' alegres
lo campané y l' escolá!
Repicant las enramadas,
no 'n cobrarán pochs de rals!
—¡Tira peixet! ¡Quína ganga!—
L' un al altre diu tot baix—
pero noy, si durés massa
nos farien reventar!
Repica á la matinada,
al mitj dia, cap al tart,
per la professó repica,
y sempre vés repicant...
¡Vés si ab tantas repicadas
no 's farien repicar!

Los carrers en pocas horas
tots se ván engalanant.
De cap á cap hi ha cadena
feta de papers llampants;
arcadas de verda mata
s' hi veuben de tant en tant
y pe 'ls alts arréu s' onejan
grans banderas y estandarts.

¿Es hora d' aná al ofici?
 Ja tothom resta mudat:
 los fadrins, ¡que ván rumbo-
 sos!
 Las fadrinas, tant goig fán
 que semblan tendras poncellas
 que d' amor ván á esclatar!
 Pe 'l carré 's fa la passada
 ab la música tocant,
 seguint una comitiva
 composta de xichs y grans.
 A la Iglesia ván fent vía
 que 'ls esperan arribar;
 quan ja son prop de la porta
 tots per ordre ván entrant:
 sona l' orga, y de campanas
 més n' hi haguessin per' tocar!
 Ja parada la gatzara,
 y un cop están assentats
 comensa l' ofici ab pompa
 y molta solemnitat.
 Prou ne té d' alegres festas
 la vila d' Arenys de Mar...
 pero com las enramadas
 ben segú que no 'n té cap.

—¿Qu' es aquesta gran cridoria?
 ¿Será alguna novetat?
 —Es que surten del ofici
 y aviat comensa 'l ball.
 Al bell mitj de la Riera
 ja 'l jovent s' ha situat,
 esperant rompi la cobla
 y la dansa al punt ballar.
 —¡Asseguréu bé 'l tablado,
 ó sino 'ls músichs caurán!
 —¡No hi ha por! —respón un altre.—
 —¡Ja podém tirá' endavant!
 —¡Au Panets! Donéuvos pressa! (1)

(1) Motiu del Director de la cobla.

¿Qué 'ns volen fer plegar tart?
—Esperéuse una estoneta
que no tinch lo contra-baix!
—¡Ja vé la guitarra grossa! —
la quitxalla diu cridant. —
—Hala, donchs, fora catxassa:
tot seguit á comensar!
Per si sona la gran dansa
qu' es á Arenys tradicional.
¡Si 'n ván sortint de parellas!
¡Si n' hi han que ván voltant!
Tot y ser gran la Riera,
estich cert que no hi cabrán.
Quan tothom ja está en rodona
romp la copla altra compás.
—¡Alsa noys, ara que 's hora! —
diu aquell que porta 'l cap, —
y emprenent tots junts la marxa,
ja de mans s' han agafat.
Després de molt poca estona
ván fent círcols y espirays,
ó fent esses y més esses
com no hi ha en cap cartipás.
—¡Quin garbo en rompre la dansa
l' hereuhet de ca 'n Joan!
—¡Oh! es un jove de primera!
lo vegessiu rodá 'l vals!
Jo estich cert que 'l ballaria
si ell volgués á dalt d' un pall...
Y que té una balladora
com pocas n' hi ha al voltant!
—Está clar, com son promesos,
no dich jo si s' avindrán!
Acabada que 's la dansa,
ja se sab, cap á dinar.
No hi ha casa que no tinga
un ó altre convidat.
Aquell dia tot se vessa,
tot s' avoca, tot vá en gran;
l' olla grossa dins la xica,

y si 'n ván sortint d' entrants!
 Casi bé s' afirmaria
 que 's festa major ó Nadal.
 Després de la gran *dinada*,
 ¿qu' un se trova un xich pesat?
 Donchs reposa un parell d' horas
 y delit ja ha recobrat.
 ¡Bah! alló si que 's la gran vida!
 ¡Si un fins sembla un generall!
 Cor que vols, cor que desitjas,
 demana sempre y en paus.
 Prou ne té d' alegres festas
 la vila d' Arenys de Mar...
 pero com las enramadas
 ben segú que no 'n té cap.

Son las quatre de la tarde,
 y la professó que 's fá
 en extrem es tan llobuda
 que fins sembla de ciutat.
 ¡Com rumbejan allá 'ls joves
 ab sos trajos elegants!
 Al compás van de la orquesta,
 cremant l' atxa cap per' baix
 que al mirarse apar que digan:
 —¡Avuy tot s' ha de gastar!
 Si al mati 'ls carrers goig feyan
 á la tarde, mes goig fan:
 los balcons ab richs domassos
 tots los han engalanat.
 ¿Y per terra? ¡Deu me valga!
 Alló si que 's aná en gran:
 la ginesta, si fos blanca,
 prou diriau que ha nevat!
 Quan la professó ja es dintre
 de la Iglesia Parroquial,
 altra volta sens' espera
 ja 's delira per ballar;
 fins que arriba la vesprada,
 y després d' haver sopat,

lo carrer tot s' ilumina
per tenir lloch lo sarau.
¡Com hi van las arenyencas!
¡Y quin tip de balla 's fan
bo—y cullint las amoretas
que 'l jovent sab ben tirar!
Mes per si vé que s' acaba
la enramada del vehinat!
Si cofoys fins ara estavan,
ja 'ls conmour uu greu pesar:
que la festa del seu barri
per moments vagi finant.
—¿Si farán la torna boda?
—No cal dirho; puig es clar:
Figureus si 's donan pressa,
que 'n *Panets* ja está llogat.

Prou ne té d' alegres festas
la vila d' Arenys de Mar...
pero com las enramadas...
¡Viva Deu no 'n té pas cap!

FRANCISCO FLOS Y CALCAT

QUADRET

¡Quín mal hivern pera la pobre dona!
Té l' home al llit dels últims de Decembre,
y ni 'l nen ni la nena encara guanyan.
Tot ho ha venut: lo seu anell de núvia,
lo vestit bó que li doná sa mare,
la robeta del nen que vá morirselshi...
¡Pot tant la fam! Y ab tot y aixó, la pobre
ni té pá ni n' hi fian á la tenda.

¡Y cóm recorda en mitj de sa amargura
sos bens perduts—perque també fou rica;—
los goigs puríssims de la seva infancia,
sa alegre joventut, son prometatge,
lo naixement del primer fill que plora!
¡De tot no més li queda la miseria!
Y es tart. Morta de fret, agenollada
vora 'l braser, als peus del llit, plorosa,
vá revivant lo foch sense que puga
fe' arrencá al tupí 'l bull. L' home l' esguarda
del llit, estossegant; los nens la cridan,
y la nit vá acostantse. ¡Pobre dona!

F. BARTRINA.

LA PUNTAIRE

' estiu passat, en una excursió á Barcelona per la lí-
nea del litoral, tenia al meu davant á un mercader de
Girona, agradablement impresionat pel espectacle del
mar, que, somogut per una forta garvinada, aixecava
onadas que se desfeyan en ruixims al xocar en lo ro-

cam ó se extenian escumosas damunt de la sorrenca platja. Durant una
parada se posá de cólses á la portella, pera contemplarla á son pler,
al propi temps que entrant en aquell departament, ab un farcell sota l'
bras, se assentava al seu costat una menestrала, vestida ab la netedat
y senzillesa que caracteriza á las de la costa. Era una dona de uns
quaranta cinch anys, morena, de carns regulars, mitjana estatura y
fesomias maltractadas pels anys, però que indicavan que en la juven-
tut havia sigut lo que se 'n diu una bona mossa. Al posarse lo tren en
marxa lo embadalit passatger se assentá exclamant:

— ¡Aixó es bonich! hermosíssim! ¡No m' cansaria de contemplarho!

— Al mar, com á las personas falsas, objectá la menestrала, no la
estima sinó qui no la coneix.

— ¿No us agrada? interrogá 'l negociant.

— Ja us diré: á mi m' passa que no puch viurer á la mar ni sense
véurela, perquè la coneix; no puch deixar de véurela perquè me mori-
ria de anyorament. Quan lo negoci á que 'm dedico m' obliga á viat-

jar pel interior, així com vos sentiú entusiasme per la mar. jo contemplo ab goig la magestat de las montanyas, la verdór de las arbredas, la bellesa dels saltants d' aygua, la crestallina corrent de las fonts y reguerons y la ubaga de las riberas y de as boscurias. però quan la posta del sol me troba lluny de la marina, s' apodera de mi tan greu tristesa, que molt afadigada he de estar pera que puga aclucar los ulls en tota la nit. Aquí al contrari, al retirarme á la meua cambra al resplandor de la lluna ó de la celistia de las estrellas miro la mar que m' recorda los ditxosos dias de la infantesa, quan descalsa corria sorral amunt fugint de las onadas, quan ab las amigas 'ns hi revolcavam, quan en las nits serenas del estiu entrant en una llanxa, barque avam vora á vora de la platja, barrejant ab lo suáu remor de las onas lo desconcertat soroll de las nostras cançons. Llavors, regirantse en mon cap una munió de recorts, tristos uns, agradivols altres, tanco lo finestró, me fico al llit, me dormo tranquilament, y al llevarme es sempre pera la mar la meua primera llambregada.

—¿Eu quinas circumstancias vareu conéixerla que tant la temeu?

—En una d' aquellas ocasións en que l' home valent ó cobart, religiós ó incrédul, se fá cárrech de la sua petitesa y alsa los brassos al cel demanant misericordia.

—¿Donchs, haveu navegat?

—Si, per desgracia meua.

—¡Jo que tenia en projecte un viatge á Mallorca! ¡Quasi m' ho trauriau del cap!

—¡A Mallorca ray que la carbassa hi arriba calenta!

—¿Que voleu dir?

—Qu, es molt aprop.

—¡Que anáreu molt lluny?

—A l' Habana; ni mes ni menos.

—¡Caram! Si no fos indiscreció, us preguntaria que 'ns ho contesseu.

—Ja que os plau, escolteume. Vaig casarme á la edat de vint y dos anys. Lo meu marit era fill extern d' un pescador que tenia duas barcadas, casa propia y algunas doblas de quatre arreconadas; així pogué pagarli la escola fins als catorze anys, lo que no es comú entre 'ls del seu ofici, y tenirlo treballant al seu costat fins als disset, en que haventnos conegut y agradat mutuament, ab lo afany d' avansar alguna coseta pera poder casarnos, se determiná á demanar plassa en un barco del Masnou, que surtia pera Rio Janeiro. Darrera de aquell viatge ne feu altres, fins que fou cridat á fer lo servici en un barco de guerra. Podia haver posat un home en son lloch, com jo li aconsella-

va, però ell de cap manera hi consentí. No, me deya, los quartos que he guanyat no son meus solsament, que tu també hi tens part. Cal conservarlos pera ab ells y 'ls que guanyaré després. donarnos tants anys de pler y de felicitat, quants Deu nos ne donará de vida. No t' desconsolis. Com no soch dropo, no m' espanta 'l servici, ne tornaré ab estalvis; creume. Després nos casarém y ab lo nombrament de patró que m' será facil conseguir, me 'n aniré cap á América. Allí tinch amichs y molt será que ab las sevas recomanacions no arriui á manar un barco costaner. Quan ho haja conseguit t' envio á buscar; y veurás si 'n farém de forrolla. ¡Qui t' veurá al cap de alguns anys ab uns penjoys de arracadas que te arrivarán als múscels, y 'ls dits plens d' anells, passejante ab aquest posat de reyna per la Rambla de Barcelona!

Aná, donchs, als baixells, y com era instruit y de bon tracte, ariscat é intel·ligent en las cosas del mar se guanyá facilment la voluntat del comandant y demés oficials de la fragata á que lo destinaren, fins al punt que al donarli la llicencia absoluta, lo comandant se oferí á conseguirli un destino lucratiu en lo arsenal de Cartagena; però ell, per una part tenia los brassos massa endurits pel treball pera avenirse á passar la vida fent barretadas, y per l' altre era home de paraula y frisava pera tornar al poble y casarse ab la Guideta, que es, com se diu, una servidora de vostés.

Se cumpliren al peu de la lletra los seus pronóstichs. Vingué, 'ns casárem, se examiná de patró y al cap de dos mesos me deixava desconsortada pera embarcarse de nostramo en un bergantí que eixia pera Montevideo. Allí carregaren de carn pera las Antillas, y al cumplir-se mitj any de la sua marxa vaig rebre la tercera carta, dihentme que tot nos anava vent en popa, que al arriuar á l' Habana los seus amichs havian prés molt interés en que li confiassen lo mando d' un paylebot costaner, nou de trinca; que l' capitá, atenent a lo justificat del motiu, havia consentit que se desembarcás; que l' endema se faria cárrech del barco y empendria lo primer viatge, sinó me equivoco cap á Jaruco. Ademés, y aixó era lo principal, me deya que m' disposés pera anar á reunir-me ab ell, puig ab aquest objecte havia ajustat ab lo capitá del bergantí las condicions del meu passatge fins á l' Habana; per abont surtiria del port de Barcelona, probablement, á mijans de Octubre. Llavors, continuava, ja no hi haurá que témer l' equinocci, y arrivarás en lo temps del any en que 'ls calors son ménos rigorosos.

Tenia sis mesos pera fer los preparatius. Durant aquell temps mon marit no deixava passar un correu sense escriurem, donantme sempre

bonas notícias, animantme ab expressions carinyosas, sentme concebir las mes falagueras esperansas. Per có 'ls dias me semblavan llarchs y 'ls mesos interminables. No diré que marxás sense recansa, però he de confessar que era incomparablement menor que la que avuy sentiria si m' vegés obligada á allunyar-me de Catalunya. Llavors lo cor dominava al seny; nos estimavam ab deliri, y no hi havia perill que m' deturés tractantse de anar á veurel', ni patria que valgués tant com la ditxa de estar al seu costat.

No hi ha plasso que no 's compleixi. y aquell, per dissort, se anticipá quinze dias, perquè així convenia als armadors. En aquell temps no hi havia telégrafo submari que 'ns tingués, ab prontitat, al corrent de lo que succehia enllá del mar, y per lo tant ignoravam si s' havian sentit en lo Atlántich los efectes del equinoccí; però contant ab los dias que passariam sense poder desembocar l' Estret, si l' vent no 'ns era propici, com succeheix molt sovint, los tripulants surtiren sense temor de trob rse ab temporals, ó ciclóns, com ne diuhen ara.

Com si 'l barco navegúés impulsat pel meu desitj; com si l' vent se complagués en escursar la distancia que m' separava del meu marit, al cap de quatre dias desembocávam vent en popa l' Estret, y l' bergantí, lleuger com una ploma, se endiusava en las soletats immensas del Mar gran. Perdonin que no m' deturi gayre en fer esment del mareig, de las cabessadas, del balandreig ni dels cops de mar que per sobre l' obra morta cauhen en copiosos raigs sobre la cuberta; cosas que fan poca gracia á qui s' embarca per primera vegada, però que son pa y mel comparadas ab las que m' quedan per referir.

Havian transcorregut uns trenta dias, y 'ns trobávam en los recalos de las Antillas. quan un vespre, al retirarme á la cambra, vaig ohir á dos mariners que enrahonavan d' eixa manera:

—¡Quim: lo bergantí ha caminat mes de lo que convé á la nostra pell!

—¿Per qué ho dius?

—Perqué tinch esperiencia; los núvols que avans de la posta del sol han aparegut pel S. S.O. no 'm fan gens de goig; y vaig molt equivocat ó aquesta mateixa nit tindrem xafarranxo.

—¿Creus que han manat fer rissos...

—Per aixó mateix. ¿No has observat que sent bon rato que l pilot ha rendit la guardia. no se separa del costat del timoner? ¿No has vist al capitá baixar, en poch rato, tres vegadas á la cambra? Es que no las te totas. Es que consulta al barómetro.

En aquest punt, adonantsen de la meua presencia, suspengueren

la conversa. Instintivament vaig alzar la vista. Lo cel, sobre los nostres caps, estava seré com un mirall. Un ventijol suau inflava apenas las pocas velas que portavam desplegadas, la marxa del barco era moderada y tranquila; semblava que navegavam en un safreig. En la meua inesperienza res vaig veurer que justificqués los temors del mariner. Aixó me tranquilisá. ¿Que significa un núvol vist al lluny, deya entre mi, quan lo cel está sembrat d' estrellas, la nit es fresca y apacible, lo vent moderat y la mar está més assossegada que durant tots los dias que portam de viatge?

Ab aquella dolsa confiança acabava de aclucar los ulls, quan lo trontoll d' un fort balandreig me despertá. En la cuberta s' hi sentia un soroll inusitat. La veu del capitá que manava una maniobra se confonia ab los esglayadors udols del vent y 'ls cruxits de la arboladura. Aterroisada vaig saltar de la llitera tremolant com una fulla d' arbre. En aquell moment entrá lo capitá. Tement que se burlarian de mi si la por no era justificada, vaig dominarme. Al poch rato se ohiren passos, y tot seguit la veu del pilot que deya:

— Succeheix lo que m' temia. Nos trovam baix la influencia d' un fort temporal del S. S. O. No 'ns quedava altre remey que donar la popa al vent y així ho he fet. Cert es que perdrem temps, però així queda alguna probabilitat de salvar las vidas y 'ls interessos.

— Tens rabó. Lo temporal se inicia ab una impetuositat extraordinaria. Deu fassa que no sia tart.

— ¡Verge Santissima! vaig cridar eixint del camarot.

— No es res. Guideta, me digué l' capitá. Hi ha una mica de trágul y lo vent es bastant fort, però la dona de un mariner no ha de espantarse per tan poca cosa. Ves á la llitera y procura dormir.

— ¡M' enganya! vaig cridar horroritsada. No m' quedo aquí de cap manera! Vull anar á la cuberta! La soletat m' esglaya!

Folla de pahor m' abalansava cap á la porta, quan sentme perdre l' equilibri una forta cabessada, vaig caurer sense sentit. Al retornar-me vaig obrir los ulls astorada exclamant:

— Ahont soch! ¡Deu meu! ¡Quin somni més horrible.

¿Ahont sou? A la llitera, y, gracias á Deu fora de perill, respongué lo noy de cambra á qui m' havia encomanat la sollicitut del capitá.

— ¿No havem passat un temporal?

— ¡Si l' hem passat! y ben fort. Quan pugau anar á la cuberta ne veureu las senyals. Si haguessem sostingut un combat, las canonadas no 'ns haurian deixat mes descalabrats. Quasi no tenim una filástica sensera, d' estellas de vergas y masteleros n' está sembrada la cuber-

ta, la obra morta fa dol de veurer y las velas que no se n' ha endut lo vent, tenen tants pellingots que no serveixen ni pel drapayre.

— Y ara ¿fa bon temps?

— Quan m' estich aquí...

— Donchs vésteten, que vull aixecarme pera resar una part de rosari á la Mare de Deu de la Misericordia, en acció de gracias.

— Ja que m' ho maneü...

— Si, si, vésteten.

Encara estava agenollada fent ab fervor lo piadós exercici, quan torná l' noy de cambra portantme una tassa de caldo, y seguit del capitá que al véurem en aquella actitud. digué:

— Ja n' pots donar gracias á Deu, Guideta. Aquella cayguda te esalviá un susto dels mes grossos. Havem passat una nit esgarrifosa, á cada punt 'ns semblava que la mar havia de engolirse l' bergantí, y solsament lligantnos havem pogut resistir la violencia del vent que se n' portava las velas y 'ls aparells com si fossen fullas secas.

— Encara fa mal temps; ¿no es veritat? vaig preguntarli.

— No, dona, no; la mar está picada de resultas del passat temporal; però bufa un ventijol suau y l' cel está seré com un ull de peix.

Ab las rahons del capitá y del noy de cambra no m' havia de bon tros fet cabal concepte del quadro de desolació que se m' presentá á la vista al eixir á la cuberta. ¡Quin tronxament de vergas y masteleros! ¡Quinas penjarollas de jarcia! ¡Quins esboranchs en la obra morta! La tripulació treballá tot lo dia preparant entenas, cusint las despullas del velam que l' vent no se n' havia endut. embargant lo que portavam de repuesto. Terminada aquella feyna, l' endemá estavam en disposició de seguir lo viatge, sino ab la velocitat ordinaria, ab la esperansa de arribar á port ab mes ó menos temps.

Cap á la fi hi arribárem. Tot just acabávam de fondejar en la badia de l' Habana, 'ns vegerem voltats de una munió de barquetas plenas de catalans que al veurer al bergantí tan dismantelat no pogueren resistir lo desitj de entrerarse de lo que 'n havia passat. ¡Ab quina ansia dirigia la vista de l' una á l' altre esperant véurehi al meu marrit! Mes, en va; ¡no hi era! En altrs circunstancias hauria pensat que no se trobava en l' Habana, lo que no hauria tingut res de particular tractantse de un mariner, pero llavors, me pas aren pel seny ideas tan tristas que las llágrimas brollaren dels meus ulls y, tremolosa, esblaimada, vaig entrar á la cambra pera desfogar á solas lo meu desconhort.

Hauria transcorregut mitj hora, quan lo soroll de passos que se acostavan, me feu alsar lo cap. Lo cor me debategava ab violencia.

¿No m' havia de bategar, sí, tranquilisada per la reflexió, no dubtava que de un moment al altre arriaria mon marit?

Al obir la veu del capitá que cridava; ¡Guideta! vaig aixecarme com moguda per una molla, pera correr cap á la porta; però al veure 'l entrar acompanyat de dos senyors pera mi desconeguts, las camas me flaquejaren y m' vegí obligada á sentarme.

Lo mateix feren lo capitá, y 'ls dos senyors que se miravan sense atrevir-se á comensar la conversa ¡Ayl! ¡Prou entenía que aquell silenci no augurava res de bo!

L' alegría es expansiva; á qui porta noticias salagueras, lo temps mes breu se li fa llarch pera comunicarlas. Era pera mi tan anguniosa la incertitut que, pera sortirne, fent un esfors suprem, vaig dir al capitá:

—Me cridavan; ¿no es veritat? ¿Qué voliau?

—Aquestos senyors venen á buscarte, per encárrech del teu marit.

—¿Qu' es á viatge? vaig exclamar regositjada.

—Lo posat ab que un de aquells senyors me respongué:—No, no es á viatge — desvanesqué todas las meas esperansas.

Vaig entendre la immensitat de la desgracia que m' amenassava.

—¡Donchs está malalt! vaig cridar desesperada. Anem. Portaume al seu costat. Vull veure'l, vull assistirlo. Anem depressa. La impaciencia m' aloca y la tardansa me mataria. Y mentres tant corria cap al portaló seguida dels dos senyors. Al peu de la escala 'ns esperava una llanxa.

Desembarcárem y atravesant lo moll entre mitj d' un tráfech imponderable arribárem á una plasseta immediata, y entrant á un caruatge á tota carrera, atravessárem la ciutat. Al baixar vaig trovarme á la porta del enreixat d' un espayós edifici rodejat de jardins. En la saleta d' un cos avansat, á quina entrada conduhia una hermosa escalinata, me feren assentar, y 'ls dos senyors entraren en una pesa immediata, que debia ser lo despatx del Director del establiment, perquè aquell edifici es lo que allí ne diuen una casa de salut. Al cap de un rato, que m' semblá un sigle, me cridaren. Lo Director era un home de estatura mes que regular y de mitjana edat.

—Senyora; me digué en catalá, molta pena me causa la declaració que m' veig obligat á fervos; però nosaltres, pobres criaturas de la terra, no podem fer altra cosa que resignarnos cristianament á la voluntat de Dèu. Vostre marit esta agonisant.....

—¡Desgraciada de mi! vaig cridar interrompentlo, y dirigintme

resoltament á la porta. No hi fa, no ¡Anem! ¡Vull veurel'! Que la meua presència endolsi al menos los seus últims moments.

—Senyora, objectá lo Director, esposau la vostra salut ¡la vostra vida!

—¿La meua vida? ¡que se me 'n dona de la vida! vaig cridar desesperada. ¡Per pietat portáumhi!

Vegent quan ferma era la meua determinació, m' hi acompanyaren; Atravesat lo jardí entràrem en una habitació. Allí estava 'l meu marit. Véurel, correr cap al seu llit, agenollarme á la seva vora, abraçar-lo y besar-lo ab foll deliri, va ser lo mateix. La meua presència degué reanimar per un moment aquella vida que se extingia; perquè feu un esforç pera incorporar-se, me mira ab una expressió de carinyo indefinible, y ab veu apagada articulá: — ¡Guideta!

— Si, Miquel, so jo. Jo que 't vinch á veurer; jo que 't vinch á assistir; jo que t' estimo, y pregaré á Dèu tan fervorosament que no 'm privi del teu consol, que m' ho concedirà. ¡Si, m' ho concedirà! Y mentres deya aixó estrenyia entre las mevas las sevas mans glassadas per la mort.

—Senyora, me digué lo Director, torneu á la realitat per trista que sia. Lo vostre marit ha entregat l' án ma á Dèu.

De lo que 'm passá després no 'n conservo memoria. Gracias á la meua robustesa vaig resistir una malaltia que 'm tingué quinze dias sens coneixement, en una habitació de preferència d' aquella mateixa casa ahont havia presenciát la agonia del meu marit.

De ma eterna regoneixensa se feren dignes, lo bondados Director y aquells bons amichs del meu marit, que no deixaren passar un dia sense visitarme, esforçant-se en donarme consol y aconsellarme resignació. Quan poguí deixar lo llit estava tan flaca y esgroguehida que no semblava jo mateixa.

Una setmana després, ja 'm trobava bastant millorada, se reuniren en la meua habitació lo Director de la casa, lo capitá del bergantí y 'ls dos senyors amichs del meu marit. Prenent un d' aquestos la paraula, me digué: Ja es hora, Guideta, de fer un determini. So depositari de la quantitat de trescentos duros, estalvis que havia fet vostre difunt marit, quina pèrdua havem plorat com si fos la de un germá. Aquestos diners son vostres conforme á la sua voluntat. Podeu disposarne, així com de cent duros mes, obsequi que per parts iguals vos fem jo y l' amich present. Si voleu quedarvos en aquest país no faltará alguna casa honrada que vos rebí ab la consideració y 'l respecte que mereixeu.

— Si voleu tornar á la nostra terra, interrompé 'l capitá, lo bergan-

tí surt demà, sens falta, del port de l' Habana en direcció al de Barcelona. Franch hi tenguí lo passatge; del tracte no cal parlarne. Los mariners podrem tenir lo caràcter tan aspre com se vullga, però ningú 'ns guanya en noblesa de sentiments.

—Y jo, afegí lo Director, os faig gracia dels gastos que ha ocasionat vostra assistencia. No vull ser menos generós que aquets bons amichs y paisans.

Ab paraulas interrompudas pels singlots, feta una mar de llàgrimas, vaig remerciar á tots ells per son noble comportament y generosas ofertes, manifestant al propi temps la meua resolució de regressar á la pàtria.

Pera abreviar vos diré que fa vint y tres anys me ocupo en comprar y vendre puntes, recorreguent ab lo farsell sota 'l bras las principals poblacions de Catalunya. Quan la edat no 'm permeti continuar aquest negoci, ajudant Dèu, no 'm faltarà lo necessari pera passar modesta y tranquilament la meua vellesa.

La puntayre s' axugá las llàgrimas que li lliscavan per las galtas, y no torná á desplegar los llabis durant lo viatge. Los demés passatgers, dolorosament impresionats, restaren llarga estona silenciosos.

Al baixar del tren en la estació de Barcelona, acostantme á la puntaire vaig dirli: ¿Vos sabia greu, que escribis y fes pública la narració que acabau de fer?

—¿Saberme greu? me contestá. ¿Perqué? No 'm penso pas ser la única que s' haja trobat en circunstancias semblants. ¡Hi ha tantas Guidetas en lo mon!

JOSEPH CORTILS y VIETA.

ANYORANSA

Me plau senti 'l murmuri tranquil que fá l' onada
quan besa de la platxa la fina arena d' or,
y respirá á trench d' auba la fresca marinada
que 'm porta á mas orelas
perduda barcarola d' un jove pescador.

Me plau llansarme en brassos de las blavencas onas,
voltat de blanca escuma desfeta pèl llaveig;
ja sumergintme en ellas, ja descansanthi á estonas,
com sobre un prat fresquissim,
cenyit de lliris d' aygua, que va gronxant l' oreig.

Me plau en nit tranquila véurer lo raig de lluna
sembrant polsim de plata damunt l' aygua del mar,
y lo meu cor s' exalta, puig troba sa fortuna,
quan sobre nau lleugera,
bogant á pleret surto sovint á barquejar.

Mes entre tanta ditxa sento una greu tristesa;
t' anyoro, vida meva, con l' oronell són niu;

no veig la teva cara, qu' es tota ma riquesa:
per ço en tant bell estatje
me sembla que m' hi trobo com rossinyol captiu.

Y espero véurer prompte la llum de ta mirada,
y reposar ma testa dessobre del teu cor,
sentir lo suau murmuri, mes dols qu 'l de la onada
que del teu llabi vessa.
llansarme en los teus brassos, com dintre un mar d' amor.

JOSEPH FRANQUET Y SERRA.

GRATITUT

Bella estela del mar, Verge Maria,
jo 'n soch lo mariner
que duch á vostres peus plé d' alegria
la senzilla promesa que us vaig fer.

Un jorn la nostra nau ben carregada
del port de Barcelona va sortir,
vaig donar á ma esposa una abrassada,
vaig pujar á coverta y vam partir.

Sortí la nau del port magestuosa,
á glopadas llensant lo negre fuia,
y lleugera trencá l' ona espumosa...
cada cop de ma patria lluny, mes lluny.

Aixís aná seguint sempre ab bonansa,
aixís vá atravesarne Gibraltá
y per sobre la mar rápida avansa
fins á entrar magestuosa en l' Occeá.

Eram en l' alta mar; de nit se feya,
los núvols van tapar lo firmament,
tot tan negre y tant fosch que res se veyá
y sentint de l' onatge 'l bruelement.

A dins del camarot tranquil dormia
quan un cop de l' onada 'm despertá,
obro 'ls ulls ab espant ¡Verge Maria!
la nau sense remey vá á naufragá.

Surto del camarot, pujo á coverta,
y ab los companys trevallo incontinent.
A poch lo capitá va cridá «alerta,
«vingan á l' aigua 'ls bots de salvament.

Los tiran prompte al mar, y tots s' ompliren
per los meus companyons, los mariners,
potser no hi van pensar, y á mi 'm jaquiren
ab la esperansa de no véurels mes.

Alli me vaig quedar ab la recansa
de no veure ma esposa, ni mon fill,
horrorisat mon cor un sospir llansa
diguent: «trayeume oh Mare de perill.

«Treyeume de perill, Santa Regina
«qu' á vostre altar us portaré un present.»
Lo bofarut la mar arremolina
y s' enfonsa la nau en un moment.

Vaig perdre los sentits, Verge estimada,
aixís es que no se 'l que 'm va passar,
recordo sols qu' en sent á la vesprada
á dins d' una altra nau me vaig trovar.

Aquella nau va durme, Verge hermosa,
á ma terra nadiva sens perill;

al arribar ¡quin abrás doni ma esposa!
¡quin abrás vaig donar á lo meu fill!

Columna de divina fortaleza,
omplert tot lo meu cor de gratitut,
aqui us vinch á portar, oh Real Princesa.
lo meu pobre tribut.

NARCIS DE FONTANILLES Y GASSULL.

LO TREN EXPRÉS

Fosca es la nit. Es freda y silenciosa.
En lo brancatje que l' ivern pelá,
arrupidetas dorman las aucellas,
de las encontrada amigas de tot l' any.

De aquí un moment la vall endormiscada,
desvetllará 's al pas del tren exprés,
que cada día la nació travessa,
dels pobles l' incansable missatjer.

Es l' hora ja. Mireu! entre la fosca
del horisó, un llum groguench s' ha encés.
Ja se sent lo remor d' unas petjadas,
que 's van acostant rápidas; es ell!

Ab ull encés, guayteulo com s' atansa,
ab sort remor la terra remonent,
com torrent esvarat que 's precipita,
ab caminar de boig que res conté.

Y passa ab furia, braholant com monstre,
ab cabellera ab resplandors de foch,
envolt per huracá que may lo deixa,
corrent sempre endevant, triunfador.

Ha passat ja. Y 's va allunyant depressa;
sa remor va minvant; ja no se sent;
al lluny son llum vermell petit s' ovira,
y al fons del horisó desapareix:

Deixeulo anar; que sa missió no aturi;
que porti entre los fills de Sud y Nort.
mútuo 'l cambi de produccions é ideas,
l' abressada coral de germanó.

EMILI TARRE.

A UN JOCKEY FERIT

as naixer en cualsevol poble d' Inglaterra, entre una euga vella y un *bull-dog*. Ton primer llit va ser la menjadora d' un estable, ahont la teva mare esponjà un munt de palla pera que dormisses mes tou. Avans de caminar sensa ajuda dels altres, ja t' enfilava a la esquena d' un cavall y destorbavas son repós repicant en sas costellas ab tos peuhets blanchs y nusos. Habias heradat de ton pare complexió robusta y petita estatura. Tot seguit los hi acudí ferte *jockey*. Vas tenir aqueixa sort. L' esperit d' especulació se fixá en tu, te sequestrá, 't va fer esclau. No 't va permetre dormir mes de quatre horas, ni menjar mes de mitja lliura de carn ni beure l' aygua clara de la font sino despres d' enterbolirla bullinthe arrugadas fullas de té. De la menjadora buyda ahont t' endormiscavas las nits de ta infantesa vas passar á un catre endurit, vora l' estable, y desde la miseria de ton primer ofici, que consistia en espurgar ordi pera 'ls caballs, passares á la opulencia d' un *jockey* de bona cuadra. Te vestian los dias de feyna de llana ajustada, t' inserustaren als peus uns esperons, t' empel·laren als dits un fubet, te feren estimar lo perill, cambiante en instrument d' aventurera ganancia. L' *entraineur* al mateix temps que preparava 'l fréstech caball, te privava á tu, aspirant á unirvos ab una

soldadura tant forta que la sella, la pell de la bestia, y 'ls teus genolls formessin un tot mecánich.

En lo mateix vagó viatjavau *Rumeliota* y tu: lo caball menjant sens repós los millors pinsos; tu patint fam y set, vigilat, no signés que per gurban ó sibarita te fesses un tip que aumentés ton pes en mitja lliura. *Rumeliota* havia guanyat sis carreras á París y á Londres, á Lisboa y á Gibraltar, Son nom era popular en tot lo mon. Lo teu ab prou feynas lo coneixian los mes enterats en los secrets del *turf*. Colaborador anónim del caball, tos esforços, ta habilitat, aquella ma destra ab que sostenias á *Rumeliota* guiant son furiós galop, aquella habilitat ab que en lo moment-suprem l'obligavas á llensarse com d'un cop d' alas pera guanyar d'un palm la carrera, tot aixó restava á l'ombra. mentras un droguer parisench havia compost lo perfum *Rumélien* pera convertir ton caball en reclam lo teu nom era ignorat de tothom.

No tenias ni l'aplaudiment apassionat de las donas que potser ambicionavas. per qu , sent estraftet te miravan tant sols ab la curiositat que inspira una mona ensinistrada.

Arribá un dia en que al saltar un obstacle *Rumeliota* ensopegá y ab lo sotrach tombares tu sobre 'l *gazon* y la teva blusa de satí se tacá ab lo such de las margaridas que floreixen en la *pelouse*... T' habias trencat alguns ossos en una caiguda brutal y sensa gracia. Ton amo plorava la pérdua de *Rumeliota*, que subejant y tremolench ab los ulls injectats de sanch, s' aixeca y va voler seguir corrent, mes lo dolor de la pota trencada 'l va fer tornar á caure, esbufegant fonedament.

— Un manescal tot seguit! — va cridar ton amo.

— Un metje! — va dir algú.

Acudir primer al caball, despres á tu.

Ja sé que has tornat á dormir en aquell munt de palla que 't va fer de bressol. No ets ara *jockey*. Els un m serable mosso de cuadra, y sobre la teva cama trencada sostenen la pota de la bestia mentres la ferran. Ton amo 't mira ab odi, pensant:

— Aquest totxo 'm matá á *Rumeliota*!

Trad. de J. ORTEGA MUNILLA.

VILATORTA

UNA de las poblacions més pintorescas de la hermosa plana de Vich, es sens dupte la de Sant Julià de Vilatorta. Sa posició topogràfica per lo bonica, sembla que l'han escullida: per devant te la vistosa comarca de Vich, per darrera la llarga cordillera oriental de montanyas que la separan de las renombradas y feréstegas Guille-
rias.

Pertany lo poble de Vilatorta á la provincia de Barcelona, y está situat entre 'l kllometre 5 y 6 de la carretera provincial de Vich á Sant Hilari Sacalm. Te, donchs, facil, cómoda y rápida comunicació. La altura sobre 'l nivell del mar es de 588 metres.

Ignorém sa antigüetat sos habitants en número de 777, son molt pacífichs y treballadors. Per haverhi abundat l'indústria de terrisseria, es conegut també per Sant Julia de las Ollas. Lo componen 7 carrers y una regular plassa, iglesia parroquial consagrada en 15 de Maig de 1050, per lo Bisbe de Vich Guillem de Balsareny y un nou edifici per escolars de noys y noyas y casa d' Ajuntament.

En lo estrem del mitjorn, sorpren per sa abundancia d' aygua una font, que raja dia y nit. Cinch regulars canons de ferro y una grossa canal de pedra la donan á bell doll. Després d' haver passat per un gran safreig públich, ajuda á la alimentació de un torrent quals mar-

jenadas plenas de alts pollaneres, deixan veurer de lluny lo tortuós curs per hont s'alta y s'escorra en direcció á la plana.

Lo reputat químic Dr. Francisco de P. Benessat analisá en 1885 l'aygua d'aquesta abundosa font, coneguda ab lo nom de *font no-guera* y per dit anàlisis se compren que siguin desconegudas en aquell país, certas malalties y que, illustrats metjes, hagin pogut experimentar los saludables efectes en varias maluras ab l'ús continuat d'aquesta aygua.

Las bonas condicions de salubritat que reuneix lo poble y contorns de Vilatorra, son ja de temps celebradas. La bona ventilació y clima fresch y sa, la inmillorable qualitat de l'aygua, los variats y sorprenents paissatjes que á cada pas se descobreixen, la facilitat de procurar-se tot lo menester per una vida comfortable, etc., han cridat l'atenció d'una distingida persona, que apreciant las bondats y bellesas que concorren en lo poble que 'ns ocupa, ha volgut ab un de prenimient digne de tota lloansa, que aquestas siguin vistas, conegudas y probadas per qui puguin serli d'algun profit, arreglanthi una estació higiénica hidrológica

Aquesta estacions son sumament útils y en Catalunya hi fan falta en especial a aquesta provincia en la que durant l'estiu, tanta gent surt, sobre tot de la capital del Principat.

No es igual concurrer á una població ó establiment d'ayguas medicinals y banys, ó á una estació higiénica; en la primera, en general hi van molts malalts, quals maluras acostuman á ser de la mateixa classe; gent que sofreixen, sens casi humor y que tenen necessariat de procurar-se remey á sas molestosas dolencias y de portar un régimen especial y ordenat de vida. En la segona, aquestos hi son contats, la gent hi buscan expansió y alegria, aceptan tota classe de distraccions. En las estacions higiénicas hi veyém las familias que volen que sos fills recobrin l'agilitat y bons colors que han perdut durant los estidis d'hivern, las personas que volen recobrar las forsas que han perdut respirant lo malhat ayre d'una capital ó de un reduhit despach, taller ó habitació; los que volen fer ús per més ó menos temps de bonas ayguas naturals, y de nous aliments, los que per uns quants dias volen deixar completament los continuos negocis, en una paraula, los partidares del *Melius est cavere quam medicare*,

Lo *tourista* que visiti á Vilatorra, avans d'entrar al poble, trobará la nova estació higiénica, surtida d'amobladas habitacions, salas de recreo y jochs de pasatemps. Desde allí, podrá contemplar ab goig dilatadas planuras y frondosas montanyas de roures, alzinas y pins,

per hont podrà ferhi agradables excursions, trobanhi gran número de fonts, en las que podrà refer sas forsas. Si te aficions històricas y arqueològicas, á la rodalia de duas horas podrà admirar las ruinas del vehi castell de Vilatorta, las del antich monastir de Templaris de Sant Llorens de Cerdans; las bisantinas iglesias de S. Martí de Riudeperas, Tavernolas y Sabasona; los delicats archs del mateix ordre de las fatxadas de Folgarolas y Santa Engenia de Berga; lo macis campanar d'aquesta y los sepulcres gòtics de l' anterior; la romànica de Vilallons; lo enderrocat castell y alta torre de Saladeuras; lo concorregut y vistós santuari de Puiglagulla; la ermita de Sant Jordi en la que s' hi conservan encare quatre grossas y pesadas pedras d' un dòlmen celta; l' antich col·legi de Fra Menors de S. Tomás; lo curiós castell de Sabasona y per últim la antigua Ausa romana, avuy Vich, que conté regular número de preciositats. Si vol extendrer més sas excursions, mol as ne pot fer á las Guillerias. No olvidi lo superb monastir de monjos de S. Pere de Casserras, lo Montsen y S. Segimon, y si aquestas no li bastan que 's procuri la *Guia cicerone de Barcelona á Vich* y en ser á la capital de la Plana ne trobará moltas més y de suma importancia que pot fer y que no menciono per no allargar mes aquest petit treball.

J. S. J.

LO SOMNI DE LA ORFANETA

Orfaneta en lo mon, ni amichs ni pares
té que aixugen son plor quan ella plora,
ni qui ab ella partescas sas dolzuras
los poquíssims moments que té de joia.

A sos germans, als pares bondadosos
la pesta los llensá junts á la tomba
duhentsen son amor, deixantla á n' ella
desventurada, trista, pobre y... sola!

A berch no té ahont descansar ne puga
del hivern en las nits aterradoras;
tant sols li dona abrich cova negríssima
y lliit de mal dormir la dura roca.

Li fá de cobrecel la volta blava,
sos raigs la lluna dins la bauma aboca,
fá de llensol sa roba espellifada,
l' humit herbey li fá de blava alfombra...

La pobreta, tot just la son la crida
aixeca 'ls ulls, una oració mormola,
fa 'l senyal de la creu, y una medalla
que dú penjada al coll, ab fé apetona.

Si la vida que dú, es pesada y trista,
també algun cop sa son es son ditzosa,
també algun cop, en dias de tempesta,
un raig de sol ne brilla entre las bromas.

Veu ella en somnis sos germans com jugan,
la seva mare veu com la bressola
y á son pare volgut contant rondallas
á sos tendres infants, tot fent rodona.

Somnia que 'ls Sants Reys d' Orient, placévols
á son balcó joguinas mil li portan,
y que á una nina de cabells sedosos
li cambia sovint bonica roba.

Se veu á son llitet, daurat, riquíssim,
ab blanchs llensols, com neu del cel hermosa,
y ab cançons creu dormirse y entre besos
que sa mare estimada ab goig li dona.

Ab sos pares felís se creu dormida,
(mes que desperta anyora sa memoria)
y besa l' ayre joganer, creyentne
de sos germans besar las gallas rojas...

.....

Se desperta de sopte somrisenta
y al mon de la realitat son cor retorna
y 's troba ab gran tristor ¡ay! l' orfaneta
ajeguda en son llit de dura roca!

Ab los sers mes aymats qu' ella tenia
s' ha rejunyit dormint; era tant dolsa

la dormida que ha fet, que al despertar-se,
li ha semblat que 'ls perdia un' altre volta.

Detrás vé del plaher la pena amarga,
la mar de quieta, 's torna borrascosa;
sovint se descubreixen las espinas
vora de fullas de flayrantas rosas.

Lo desengany del somni que tenia
ha nafrat mortalment lo cor de l' órfena,
y plora amargament y ab febre besa
la medalla que al coll penjada porta.

Ab sos pares pensant, s' ánima pura
fuig de son cos, com de son niu la tórtora,
y á juntars'hi ab sos germans que hi jugan
ans que l' auba clareje, al cel s' en vola.

¡La cova avans sa cambra, are es sepulcre,
de mortalla li fá la blava volta,
y en lloch de ciris que son cos rodejen
sos raigs primers, li envia avuy l' aurora!

LLUIS TINTORÉ MERCADER.

Barcelona 1887.

A LA VERGE DE MONTSERRAT

POESIA PREMIADA AB LO PRIMER ACCÉSSIT AL PREMI OFERT Á LA MELLOR POESIA MONTSERRATINA,
EN LO CERTÁMEN LITERARI CELEBRAT
PER LO "CENTRE MORAL É INSTRUCTIU" DE GRACIA, L' ANY 1889.

Al cim de vostra montanya
Madona del Montserrat
cóm de goig mon pit s' aixampla
volentvos mon cor cantar!
Me parla tot quant me volta
de vostra gloria capdal;
lo dols cantar de l' aucella,
del romani 'l flayre suau,
los pichs qu' al aire s' aixecan
la volta del cel signant,
penyals que Deu va donarvos
per guaytas d' aqueix palau
y 'l dossier inmens d' estrelles
que de nit hi esten sa má
y la catifa de boyras
que vostres peus ve á besar.

Tot parla al esprit que lliure
vola vers l' immensitat,
y os sent tan l' ànima mia
que 'l llabi no os sab cantar.
Quant mes gran jo vos esguardo
mes tremolós mon parlar.
¡Qué gran ne sou, Mare meva!
¡qué petit es mon pensar!
Qué pot dirvos ma paraula,
qué pot dirvos per llohaus?
Soch tan petit. Mare mia,
per pintar grandesa aytal!
Mes, en que pobre ma pensa
y mes pobre mon parlar,
diré ab la fé que m' inspira
y que á mon cor dona escalf,
que Vos. Reina moreneta,
patrona de 'ls catalans,
de ma pátria sou la joya
tan hermosa y tan bri lant,
que sense Vos. Catalunya
no fora 'l qu' es y es e-lat;
ni sos reys, ni sos braus comtes,
ni sos capdells afamats,
haurian fet tantas proesas
ni conquestat llors tan grans,
sos penons al passejarne
per las terras de 'ls alarbs,
y 'ls mars de Grecia y Sicilia
hont sa gloria may finá;
puig Vos, Mare, 'ls protejiau
vostre nom al invocar.

Si un dia, de dolor dia,
nostra terra perillá,
ab quin valor Verge Santa
vostres fills la van salvar,
puig del Bruch en la jornada
lluytaren com bons y braus,

fentne tombas de 'ls francesos
las timbas del Montserrat.
També quan la gesta d' África,
los nets de 'ls almogavars
portaban al coll tombagas
qu' en la ma varen guardar,
tombagas que com penyoras
va darlos lo Pare Abad.
Ahont rumbeja vostra imatge
la gloria no hi manca may.
Y es tan inmensa, Regina,
la que tanca aqueix palau,
que fins los reys de la terra
per son mortal reposar
prop de Vos cercan sa tomba
per veureus al despertar;
que sou Vos la guardadora
de nostra casa payral;
que per Vos avuy encara
crema 'l foch de nostra llar,
y tan nos aymeu, Senyora,
que vostra excelsa bondat
volgué posa' en nostras rocas
lo trono de son palau.

Tot vos ho devem, Maria:
nostra terra, nostras llars,
nostras costums benvolgudas,
nostras glorias immortals.
Si tantas mercés nos fereu,
qué pot dirvos mon cantar
que no sigui petitesa
de vostra gloria al devant?
Res puch dirvos, res puch dirvos,
sols me resta suplicaus
que calmeu l' amarga pena
que mon cor va llatzerant;
que vesseu sobre mon anima
vostre balsam celestial;

que siau la meua estrella
fins al port d' eternitat.
Deu restar muda ma lira
devant tanta magestat.
Jo sols puch daus homenatje
com fill vostre y catalá.
Pero cantar vostra loria,
vostre amor, vostra bondat,
sols las arpas poden ferho
de 'ls querubins celestials.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

CANÇONETA

I

Per lo cel de ta mirada
com aucella esgarriada
hi voleyá mon esprit.
Mon amor son las floretas,
y puig ara las herbetas
han florit,
vull quedarme, bella nina,
á la branca del teu cor,
que 'm agrada ta olor fina,
roseret y clavellina
del amor.

II

Ab sa tofa de flor blanca
ara sembla aquesta branca
la nevada del estiu.

Si 't agradan amoretas,
hi faré ab quatre palletas
lo meu niu.
Jo vull ferlo, bella nina,
á la branca del teu cor,
que 'm agrada ta olor fina,
roseret y clavellina
del amor

III

Ta boqueta es niu d' abellas,
tos ullets duas estrellas
arrencadas del cel blau,
ta puresa immaculada
es la mistica nevada
que 'm atrau;
per aixó vinch, bella nina,
á la branca del teu cor,
que 'm agrada ta olor fina,
roseret y clavellina
del amor.

IV

Per cantar lo que m' inspira
lo bon Deu, tinch una lira
quinas cordas polso sol.
Mos cantars amor alenan,
y 'ls que 'm senten m' anomenan
rossinyol.
Deix que cante, bella nina,
á la branca del teu cor,
que 'm agrada ta olor fina,
roseret y clavellina
del amor.

V

Del estiu en las nits bellas
á la llum de las estrellas
y davant de l' infinit,
inspirat sols d' estimarte
lo misteri vull cantarte
de la nit.

Vull cantarlo, bella nina,
á la branca del teu cor,
que 'm agrada ta olor fina,
roseret y clavellina
del amor.

VI

Y quan l' auba sia eixida
vull cantarte de la vida
lo misteri encar' mes gran.
¡Ah! quan obres las parpellas
ja veuras quantas poncellas
s' obrirán.

Al cullirlas, bella nina,
de la branca del teu cor,
sentiré jo olor mes fina,
roseret y clavellina
del amor.

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

Remembransas melangiosas
agullonan lo meu cor
y en ma pensa, vaporosas,
van passant las voluptuosas
nits plahentas del amor.

Llavis dolços que sospiran,
ulls que 's tancan un instant,
llamps que botan y 's regiran,
bocas secas que deliran,
dents que 's clavan, mossegant. —

Tot s' aboca dins ma pensa,
tot rebull del pit al fons,
com una ona gran, inmensa,
que 's cargola ensemps y 's llença
en la mar de las passions.

¡Oh tempestas de la vida
heu passat per no tornar!
mes en l' ànima esmo tida
hi heu deixat una ferida
que may mes s' ha d' estroncar.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

MARIA RAVENEL

LA MOLINERA POETISA

A premsa s' ha ocupat fa algú temps d' aquesta humil molinera de Normandia, qui havent sempre viscut lluny dels centres intellectuals, y sens deixar may d' ésser pagesa, es autora de poesias notables y dignas de donarli un lloch entre 'ls poetes contemporanis.

Maria Ravenel, fil a d' un moliner, nasqué en 1811 en Réthoville, llogaret de la rodalia de Cherbourg.

Se enmaridá ab un moliner Mr. Le Corps, del qual es viuda fá sols dos anys, qui explotava un petit moli, mogut segons diu ella per una petita riera.

Lo Reverent Le Nordez, fundador y director de las conferencias de Santa Genoveva de Paris, qui ha consagrat una de las sevas conferencias á la existencia y á las obras de Maria Ravenel, ha pintat la formació intelectual d' aquesta poetisa en los següents termes:

«La lectura de las memorias de Maria Ravenel nos revela en ella, desde la primera infantesa, una naturalesa entusiasta y tímida á la vez.

La naturalesa, los camps, un viarany, una fulla que cau giravol-
LA RENAIXENSA.—Any XX.

tant, una flor que 's bada, un aucell que canta... totas aquestas cosas son pera ella vels que amagan á Deu, y que ella 's complau en aixecarlos pera véurel: la seva ànima 's con mou allavors, y las sevas tendras alas s' obran pera ensajarse en lo vol. «Lo senzill ornament del perfil d' un gran home» l' anima. Prefereix sobre totas las horas las de la tarde, y en ellas se 'n va furtiva lluny del mon, á contemplar la mar, las rocas, «las ruinas» per las que hi té una verdadera idolatria.»

Aquesta sensibilitat natural, aquest amor á la naturalesa, aquesta facilitat á entussiasmarse, ha sigut lo que millor ha preparat á eixa dona notable pera l' art de la poesia.

Reunía també lo dó de la armonia. Conech, deya, naturalment la mida y la cadencia dels versos. Desde ma infantesa la més petita discordancia no m' escapava: empero aixó era lo únich que sabia.»

Tal era en ella aquest sentiment de la armonia que 'ns conta haverne fins descobert més d' una en lo seu torn de filar... «A onze anys diu, jo filava bé, y aquest exercici me donava cert plaher. Jo hi trobava un no sé qué d' armonios, de poétich que m' atreya. Lo petit ruido lleuger y suau, lo moviment regular y perpétuo del cos me donavan un cert benestar, y m' invitavan á cantar.»

Tals dons naturals la disposavan admirablement á la poesia. Mes hi posava quelcom més, y aquesta es la font de la seva filosofia ferma y clara que respiran sos versos, y que es en veritat lo més extraordinari del seu talent.

Tal es la inclinació que s' hi veu á la reflexió solitaria y personal, que la conduhia á estudiar tot lo que la rodejava, y á estudiar sola, aprofitant estonas y sens consultar ab ningú.

Maria Ravenel parla sovint en sas memorias del seu caràcter esquerp y tímít, del seu esperit *sauvage et doux*. Parla també de certa dignitat independent que feya que no recorrés als consells d' altri quan se disposava á tractar un assumpto qualsevol. «May, diu, vaig fer versos per encárrech, may compondré un assumpto que 'm donguin, ni acabaré un treball que un censor m' haja fet interrompre. Demano al lector que no ho prengui pas per consells del orgull; no s' avé ab mi: es sols per un amor exclusiu á la llibertat que es lo meu primer móvil. La meva musa ha nascut lliure; las més petites trabas serían pera ella una cadena, y en lloch de excitarla més aviat la paralisarian.»

Aquest orgull tímít, aquesta independencia natural, aquest caràcter esquerp, amich del silenci, formaren pera ella un clos que la defensava de las influencias exteriors. Sens dubte varen esser pera ella causa de un treball mes gran, porque devia buscarho tot ella mateixa

ja que no ho demanava á altri. Qui sap si aquest aïslament ha deixat dormidas en ella foras que s' hagueren manifestat ab lo contacte d' otras intelligencias. Mes en cambi li ha valgut sa sengla y forta originalitat. Aixís te personalitat y sempre es *ella*. No 's trovan en sos versos las reminiscencias tan freqüents entre 'ls que revelan aptituts pera la versificació. Original en la forma no ho es menos en las ideas. De aquí vé la personalitat de las sevas impresions, del seus judicis, y la novetat de las emocions que tradueix y transcriu. Si canta una flor, hi troba cent perfums desconeguts y admira als qui 'ls regoneixens sens haverlos sabut aspirar ans que ella 'ls hi ofereix. Quant canta 'l rieró que serpenteja per sa vall, hi veu los *llavis verts* de sas riveras, y á cada pas hi sorpren un somris desconegut, y festons y enfilays de perlas may observats, la llyta en las rocas del rebeig, al hort lo plany infantil del filet d' aygua devant del aturador que la retarda d' arribar al lloch vers hont Deu la guia.

Heus aquí lo que donara á Maria Ravenel un sengle lloch en la literatura dels nostres temps. Es poetisa pero quin pensador, quin moralista y quin filósoph s' hi descobreix en ella! Aixís s' explica la bellesa de la seva prosa, y en particular la de las sevas memorias que no desmereixen dels seus versos.

Lo dó natural que distingeix á Maria Ravenel s' ha desenvolupat baix multiples influhencias. Al remor cadenciós del saltant d' aygua que

entrava negra y sortia blanca

s' habituá al ritme poétich; á la vista dels cuadros cambiants de la naturalesa ha recullit un tresor d' impresions reproduhidas ab tant d' encant com en la següent composició una de sas mes sentidas, per mes que 'l perdi ab la traducció:

DEU SAP BE LO QUE FA

Deixa anar la fontinyola,
onas rera onas, avall:
sens fré, tranquila rodola,
com la enrabia un aturall.
Fugint serpenteja y canta,
tant si un llit d' herba la aguanta
com si 'l camí ha de furgá.

Si Deu avall la decanta,
creyáu que no es pas en vá.

Deixa al aucell la boscuria
hont sos pares l' han nodrit:
sa gabia atril de canturia
no es sinó l' arbre florit.
Espay, nits serenas, galas
de la natura, esplets, calas...
per dret divi los te ja.
Si 'l senyor li ha donat alas
creyáu que no es pas en vá.

Deixa la seva floreta
á la brosta que s' extén,
una pregaria secreta
ab sa flayre se despren.
Filla de la primavera
gentil, brillant y riallera
ab raigs de llum s' agensá.
Si Deu la feu encisera
creyáu que no es pas en vá

Deixa á quiscu donar compte
de las obras qu' haja fet.
Tacant als altres, mes prompte
embrutát quedas que net.
Ja es prou trista nostra via
sens tirá á la que altri guía
pedras ab la nostra má.
Si «¡Sou germans!» digué un dia
Deu, creyáu que no es en vá.

Sobretot á la ignocencia
déixahi 'l preuhat candor.
Tot lo fruyt de la existencia
s' alimenta del pudor.
Gemega si l' has ferida:
es lo pinyol de la vida

qu' has esclafat ab ta má.
 Si la impietat malehida
 fou per Deu, no ho fou en vá. •

Mereix també citarse aquest fragment de las memorias de Maria Ravenel: en ell s' hi veu l' esforç d' intelligencia que devia fer aquesta dona pera arribar al cert grau de perfecció, dona de una educació excel·lent, y de una il·lustració real, pero que per son vestit, sas costums y sos gustos ha sigut sempre una sensilla pagesa y molinera.

«¡Quin zel he tingut de desplegar, y ab quina forsa he tingut que lluytar pera alcansar alguns resultats! Tinch per enemichs las tenebras de ma ignorancia, l' abandonament en que vegeta lo meu esperit y las mil distraccions inseparables de la meua vida. Rodejada de las meas criaturas y de las feynas de la casa, lo meu amor á la poesia no m' ha fet may olvidar los meus debers. Cuydar de la meua casa y dels meus fills, filar lo llinet ó la llana, confeccionar los meus vestits y 'ls de la meua familia, sens parlar d' aqueixa munió de petites obligacions que son lo sobrescreix de la vida, veus aquí las meas ocupacions de cada dia: y ningú, sens exceptuar los qui viuen ab mi, ha sospitat may que m' ocupés d' altra cosa á menos que 'm vegessen ab un llibre en la má, passejant, ó en un moment de repos.»

Quan se vegé obligada á deixar lo seu molí se 'n despedia ab aqueixos tendres versos.

Adeu petit molí, de soletat tan bella,
 morada hospitalaria hont s' obri ma parpella;
 Adeu: vaig á deixar aquest recó de p u.
 Uns enemichs destins lluny de ma patria 'm menan
 mes los dolsos recorts que l' ánima m' umplenan,
 me seguiran per tot hont trobaré mon cau.
 ¡Adeu siau! Dels bens, l' unich de tots que 'm resta.
 Jo me l' enduch: ¡Per ço mon cor vesteix de festa!
 un marit, un vell pare y tres alegres fills.

En altra caseta, tal vegada mes modesta que la primera, Maria Ravenel acaba tranquilament sa vida, en companyia de la seva nora viuda del seu hereu. Se diu que publicará un nou volum de poesias; sens dupte tindrán lo mateix encuny que 'ls següents versos extret de sa hermosa poesia. *La meua cincuantena.*

Tot gronxant mos fillets, com satisfeta mare,
al raig de llum polsós del moli del meu pare,
jo bressava una musa sota 'ls rodayres torns.

Tots plegats s' han fet grans y han perfumat ma vida
fonamentant la ditxa, que en mon casal convida,
dels debers inflexibles distraientme molts jorns.

Creym que aquestas líneas son bastant pera donar á conèixer á Maria Ravenel, la molinera poetisa, dona d' un talent superior, qui en contraposició á moltas que tenen fums de celebritat, desconeguent la vanitat, ha preferit viure en sa caseta y en sa modesta condició.

Tal vegada s' hauria estimat mes que no la haguessen feta sortir de la soledat en que 's complau á viure. Que 'ns excuse. Era un deber del periódich *La Molinera francesa* (1) parlar d' aquet talent tant personal y d' aquest caràcter original que distingeix á la humil molinera de Rethoville.

Traduhit per E. CALVET.

(1) Dit periódich, cuadern de Maig, publica un retrato de la simpática velleta ab sa cofia normanda, y una viñeta que representa son petit moli.

A MON FILL

Nen, en ta tendra infantesa,
que á la escola vás fá un any;
un any que entras ab fermesa,
del saber, pel viarany,

Content vás, gojós regressas;
¡com no, si no tens cinch anys!
y no has vist horas revessas,
ni pesars, ni desengany.

Avuy més goig que altres dias,
que 'l primer llibre t' hao dat;
¡ah fill meu! si tú sabías,
lo que mon cor ha penat!

Está escrit en una parla,
que no saps, ni m' has sentit;
y dins ma casa l' usarla,
greument avuy m' ha ferit.

Admetent lo que 's detesta,
prou sé, fill, lo que 's pateix;
y jo he fet cara de festa;
quan fer dart mon cor fereix.

Boy confegint me 'l mostravas,
content, d'alegria boig;
jo rihent perque hi gosavas;
¡com no, si es meu, lo teu goig!

Per tú, fill meu, en eix dia,
he rigut ab cor penant;
cre x aixís, que bona vía,
ja 't mostraré en endavant.

Y 't diré ma fonda pena,
per tou llibre foraster;
¿quí pot parlar llengua agena,
sens la materna saber?

Vás á escola no lligada,
ja que 'ls pares la paguéu;
mes de ponent la alenada,
fá que pagant, no maném.

Mes ab tot, aprén y avansa;
que 'l jovent ab ideats bells,
de la pátria es esperansa;
vés fente home y sias d'ells.

Creix y aprén, y creu y espera;
que 's treballa sens parar,
perque parla forastera,
no 'ns fereixi dios la llar.

No hi ha qui 'l crit desconeça,
que fa cinquanta anys retruny;
mes si al centre hi ha qui 'l nega,
no hi fá res; l'han sentit lluny.

JAUME CASAS PALLEROL.

2 Maig 1890.

ALVAREZ

Miraulo! son coratge no desfalleix ni minva;
res lo fa anar entera, es com lo roch
á qui la mar assóta per dúrse 'l á sa timba
y may pot arrencarlo d son lloch.

De balas y de bombas ¡bé 'n cauhén á Girona!
nuvoladas n' hi plouhen dia y nit;
¿qué hi fá? lo foch que á n Alvarez empayta y environa,
encara escalfa més aquell gran pit.

Va per carrers y plassas; exposa sa existencia,
millors fa encara als combatents mes bons;
als defallits anima ab crits d' independencia,
fins dels soldats poruchs ne fa lleons.

—«Aquell que vaja enrera quan al perill se trobi,
la mort rebrá; ningú li darà abrich;
que mori qui fa nosa; lo reculá' es oprobi;
pitjor es lo covart que l enemich.»

Y ferm, gran, incansable, imatge de la gloria,
jurava tot sovint als catalans,
ó fer fugi' als francesos, guanyantlos la victòria,
ó morir entre runas fumejants.

Y ho va cumplir; á n' Alvarez jamay res lo rendia,
ni amenassas, ni prechs del marescal,
ni l' abrusanta febra de llarga malaltia,
ni 'l brugit d' aquell foch tan infernal.

No feya cas de bretxas, ni de la peste fera,
ni de la trista, deumadora fam;
—«Quan n' hajan caygut cent, cent més caurán darrera,
peró no 'ns rendirém los que restam.

Brugia la batalla fent estremir la terra,
omplian l' ayre tempestats de fum,
y en mitj d' aquella forta ventada de la guerra,
dolls hi lluhian de rojenca llum.

Y dret per entre aquella furienta turbonada,
s' hi estava 'l gran capdill sens tremolar.
Tot sol que s' hagués vist dins la ciutat trinxada,
may hauria volgut capitular.

Mes ay! la malaltia corcava sa existencia;
lo va dur á las portas de la mort;
¡ab ell agonitzava la santa independència!
era la de la patria sa dissort.

Febrós, ab la semblansa d' espectre funerari,
pero 'l coratge conservant sencer,
encará deya á voltas al mitj de son desvari:
—«Abans morts que vasalls del estranger.»

¡Oh! quan fugí 'l desvari d' aquella pensa noble,
quan á la mort mateixa hagué guanyat,
vegé axams de francesos entre la gent del poble;
¡ja havian posat jóu á la ciutat!

Sens armas, gent ni viures, morint en una estona,
¿qué haurian pogut fer los gironins?
un pa de sanch y cendra hauria estat Girona,
sense poder defendre's dels boixins.

Ja havia fet de sobras. Mes ay! la gent francesa,
en lloch de caritat y admiració,
per l' héroe de tan noble y tan geganta empresa,
sols tingué la venjansa y la presó.

Tancat allá á Figueras á n' Alvarez tenian;
després de tant patir y tant lluytar,
allí s' estava l' héroe. com lleó á qui engañan
los homs que al bosch no 'l pod n aturar.

Y allí morí d' escarnis y de torments sens mida
sofrintne mentre anava agonitzant;
fou mártir que la palma cercava en millor vida;
quan hagué sigut héroe, va ser sant.

JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.

LA CANSÓ DEL OBRER

I

Qui fixi 'ls ulls en sa cara
al punt llegirà en son cor,
beneheixca Deu la mare
que 'us ha dat tal fruit d' amor.
Es senzill com la franquesa,
alegre com la claror,
y canta y bromeja y resa,
content de la seva sort.

Oydá,
com l' obrer de Catalunya
de mellors en lloch ni há.

II

Treballa tot lo sant dia
sens perdre per ré 'l delit,
com lo seu no 's trovaria
un pá de més bon profit;
si alegre á guanyarlo 's posa,
alegre 'n torna al fers nit,
y potser ningú reposa
més tranquil qu' ell en son llit.

Oydá,
del obrer de Catalunya
sempre així 's puga parlá.

III

Que no es pobrissó assegura
tot y no cantar ab rés,
tenir feyna sols procura,
tenintne, 's riu del demés;
y diu que sols quan l' aixada,
llima ó serra s rovellés,
sols llavors fora arribada
l' hora que entristirs pugués.

Oydá,

un Rey hi tot s honraria
d' estrenyer la seva mà!

IV

Quina sort mentres no tinga
d' estar ni un sol jorn parat,
vinga feyna y després vinga...
ja 's pot di: está enamorat;
diu que fan bona parella,
diu que als dos sobra bondat,
donchs, avant! a cap aucella
gra pels xichs may ha faltat.

Oydá,

may es pobre habenthi feyna
qui li agrada treballá.

V

Ben segú que ab la minyona
que pretén, ho encertará:
es jove, aixerida y bona
que ningú 'n pot mal-parlá.
Del plat de la seva taula
més d' un pobre n sol menjá,
la dolsó de sa paraula
més d' un odi ha fet calmá.

Oydá,

qui no estima habenthi noyas
com aquesta, per casá?

VI

Lo dia qu' ell la vá emprendre,
la noya al punt doná 'l sí:
si 'l minyó es franch, ella es tendre;
cap dels dos sab de finí.

—Per tú trevallant sens treva,
vá dir ell, t' haig de enriquí,
y ella respongué:—En sent teva,
jo t' ajudaré á sufri.

Oydá,

mentre 'ls dos sempre aixís pensin
bona sort no 'ls mancará.

VII

Content ell ab la esperansa
de mereixer tal amor,
trasca. trasca y may se cansa,
may li defalleix lo cor;
y observant de la formiga
lo dalé tant previsor,
comprén que si ara 's fatiga
després ja viurá mellor.

Oydá,

que 'l obrer de Catalunya
sempre aixís puga pensá.

VIII

Quan blanchs los cabells ja tingan
ell y la «Pau», sa mullé;
quan á manyagarlos vingan
los nets, que farán son plé,
ell los dirá la riquesa
y el bon viure d' hont pervé,
y ensenyará á la infantesa
ella, d' estimá y fer bé.

Oydá,

mentres tinga fills d' aquestos,
Catalunya gran serà.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

ESBARJOS

Alas mon cor debategar sentia.
Lo sol ponent las serras escalaba.
Lo minyó gondoler aiguas endintre
me feya la rialla.

Donant esplay á mon dolor tristíssim
de Itàlia las riberas encantadas
me parlan de un quelcóm que amor desperta,
amor al fons del ayma.

¿Qué es amor? esguardant lo cel puríssim
á las onas eternas demanava;
malaltía de un cor anyoradivol
com decayguda branca.

Amor, etern esplay, vida del cosmos;
amor es lo que sent la mia mare
quan de tant lluny los seus sospirs m' envia
reclosos dins la carta.

Amor es lo que parlan en l' arbreda
los tendres rossinyols; es la esperansa
que de la Gloria concebim los homes;
es lo gemech de ¡patriat!

que l'lena un cor entusiasmat quant mora
entre 'l bruit del canó y de la batalla;
y amor, en fi, es tot lo que 'ns alenta
y acreix nostra constancia.

La nit entrant pels portellons de Nàpols
terra y mar alashoras endolava.
Mon cor debategava ab menos pressa.
Era que solitaria

nostra góndola al mar l' aigua partia.
y 'l cinyell de la escuma li robava.
Lo gondoler que mut mon prech sentia
va pèndre la paraula.

Del blau celatje va parlam; del Ponte;
y ensenyantme en son pit dolosas nafras,
—Vos que estimeu, noble de cor— va dirme—
sabeu qui es la Rauda?—

—Un sér com Vos que amorosit seguia
mos passos per las ribas dolsejadas
que heu vist per llá, de Nàpols á la esquena:...
Lo jorn de la diada

de amors pels dos va ésse arribat, y cego
al descloure sos llabis, una taca
deixí en son cor que eternament ha d' esser
martiri de son ayma...—

—Calleu, Senyor, me puny la trista historia.
No més l' heu de seguir... La vida humana
si 's nudreix del amor que goig li dona,
lo propi amor que la nudreix la mata.

RICART CATALÁ Y MARSAL.

QUARANTA GRAUS AL SOL

A no passava una ànima per lo carrer de la Iglesia que en aquella hora, se trobava fosch com una gola de llop á causa d' haverse apagat l' ùnic fanal que hi havia en una cantonada. Los vehins devian reposar feya temps perque las casas tenian las portas baradas y no se sentia remor de cap mena en tot lo llarch del carrer; tan sols allà al cap d'amunt de tot, en lo cim de la costa ahont hi havia la Iglesia, lo silenci era trencat á voltas per los xisclets esgarri-fosos de l' óliva que tenia sa estada en lo campanar.

La nit era xafagosa y negra; de la banda del riu s' aixecava una nuvolada que feya témer una forta tempestat de trons y llamps.

Lo rellotge del campanar tocá dos quarts de onze ab un só tot estrany y misteriós, quan s' obrí la porta d' una de las casas del carrer; era la de mestre Jaume Comas, lo més antich dels mestres de casas de la vila y que gayre bé se 'n duya ell sol tota la feyna ab lo seu tracte d' home honrat y treballador incausable. Ell en persona, era qui estava en lo llinard de sa casa, ab un llum á la mà, donant comiat á un altre home més jove que ell y que á judicar pel trajo feya també de son mateix ofici.

—Bona nit, Jaume, y descansar!

LA RENAIXENSA.—Any XX.

—Altrement, Quimet; expressions á la teva mare. Ah! demà no 't descuydes de donarte una passada avans de mitjdia que arreglarém 'ls comptes dels materials.

— Perdeu cuydado.

— Donchs noy santa nit, que 'ls ulls ja se 'm comensan d' enxiquir. —

La porta se clogué pausadament darrera 'l jove que acabava d' eixir de la casa. lo qui avansá resolt cap al mitj del carrer, interrogant al cel ab la mirada y apretant lo pas, al veure 'l negre cap de núvol que anava extenentse com taca d' oli per la estrellada volta del cel, ofegant tot d' una 'l resplandor de la estelada ab la onada més negra y més terrible que haja may forjat lo geni de las tempestas.

Ja calia que anés depressa en Quimet si no volia mullarse; justament la casa ahont vivia era á l' altra banda de la vila, y queya gayre bé just damunt del riu. Oh! pero ben prompte 's mudaria més á la vora de casa 'l mestre Jaume; ja feya molt de temps que tenia aquest propòsit porque 'ls ayres humits del riu no probavan á la seva mare, pero ara á més. hi havia una altre causa que li obligava.

Aquell dissapte lo recordaria molt de temps en Quimet, porque era un dia per ell molt assenyalat. Per aixó sens dubte, anava ab la alegria pintada al rostre de treballador honrat: un rostre varonil y afable ahont brillavan tots los rasgos de la bondat, acentuats més y més per la negror de la seva barba espessa y molt rissada.

Ab las mans á la butxaca y 'l cigarret penjant d' un llabi, anava avansant sempre carrer avall saborejant plácidament las impresions alegres totes, d' aquell dia. Al girar la cantonada compregué que no tindria pas prou temps pera arribar á casa seva si no s' afanyava, y apretá molt més lo pas.

Aquell carrer estava molt malament; cada roch que hi havia cuydava de ferlo ensopegar, més que més ab la foscó que per tot regnava. ¡Aló era vergonyós pera una vila com Puigpelat! Per més que la «Veu del poble» únich periódich de la encontrada s queixés cada setmana, l' Ajuntament feya l' orni y 'ls vehins d' aquell carrer no eixian de casa seva á las nits per por de rompres l' ánima ab alguna ensopegada.

Oh, si en Quimet arribava á ésser regidor algun dia, ja procuraria éll que l' Ajuntament no tingués tan deixats de la seva mà, als vehins de la vila! Y qui sab, encara, s' hi podia arribar? No tenia pas queixa de la sort, éll que encara no feya sis anys va entrar d' aprenent ab lo mestre Jaume y era ja llavoras lo seu fadri major! Aixó sí! éll s' ho

tenia ben merescut perquè en quant á bona voluntat pe 'l treball no li 'n mancava may de la vida y no parlém pas de las mans perquè no hi havia en tot Puigpelat, un paleta que li passés la mà per la cara ni per la llestesa ni per lo curiós de la feyna, ¡Prou coneguda que era la seva destresa pe 'ls encontorns! ¡Prou que se 'l citava y retreya com á mostra de garbo y perfecció! Ningú com éll, tenia tan bon ull pera fer un vuytabat d' un cayronet, ab los sols cantells de la paleta. D' altres menys capassos havian arribat á poguerse asseure en los banchs del comú!

En Quimet tenia aquella nit lo cor obert á la alegria y al benestar. Se li havian obert de cop las portas del pervenir y de la felicitat y anava fantasiant tot sol, dibuixant en son pensament los quadros més riallers de la vida amorosa de la familia; aquell dia n' havia entrat á formar part d' un altre, podia anar á la seva mare y dir i:—Teniu ja una altre filla que no farà més que ajudarme á fer ditxosa la vostra vellesa, estant sempre al vostre costat y amatenta per satisfer vostres desitjos ¡oh sí, prou que li diria al arribar á casa si la trobava desvetllada! Per aixó en Quimet estava tant content y satisfet; ¿cóm no estarho, si tenia ja 'l consentiment de mestre Jaume per casarse ab la seva filla Carmeta á qui feya tant de temps estimava en secret lo fadrí major y que'va coneixer al entrar d' aprenent á la casa sense poguer somniar may en que algun dia fora la seva tendríssima esposa?

Ab aquestos pensaments tan falaguers, atravessava en Quimet, lo carrer Major. Tot ell, era fosch menys la entrda d' una casa per ahont eixia una llenca de claror que encatifant de través un trós de carrer, anava á dibuixar en la paret del davant una alta lluminosa entrada més ample y baixa. Era 'l Cafè que estava obert los dissaptes fins altre hora y reunia á las nits lo pitjor de la vila y la escuma dels forasters sense ofici ni benefici que per Puigpelat passavan. En Quimet no hi anava més que 'ls diumenges á la tarde, lo temps just pera pendre 'l cafè y 'l dia del gloriós Sant Antoni, que hi portava á la seva mare avans d' anar á sarau, perquè 's desvetllés una miqueta.

Al passar per davant de la porta del Cafè, un home n' eixia tot trasposat y ab pás insegur; al coneixer á en Quimet, l' escometé:

— Què vas á retiro?

— Ola, ets tú? Sí; me 'n vaig á casa.

— Donchs t' acompanyaré un trós.

— Ay, Ay! no vius á la banda dels Escolapios?

— Sí; pero es que t' haig de parlar.

En Quimet se quedà tot fret al trobarse ab aquell home y 'l mon

de pensaments de felicitat que 'n son front bullían, se fongué deixantli una penosa impresió.

—Digas, — feu al altre.

—Donchs noy, m' has de fer un gran favor. Avuy m' he llevat al enrevés y acabo de deixar la setmanada en aquesta casa d' ahont m' has vist eixir.

—Es á dir que has tornat á jugar?

—Si, Quimet; no hi puch fer més; es un vici que m' encega y m' atrau, pero ara maymés, t' ho prometo. Déixam set ó vuyt pessetas pera fer callar á las mevas germanas y no pots pensar lo favor que 'm faras. Ja te las tornaré al plegat ab los dos duros de la setmana passada:

—No 'm vares prometre que no hi tornarias?

—Oh, prou y aixís pensava ferho, pero aquest malehit café (¡mal com no l' ensorra un llamp!) ne té la culpa. Creu que avuy pots ferme un gran favor trayentme d' aquest apuro.

—Noy, me sab greu pero no puch. He donat ja la setmanada á la meva mare y no duch al damunt més que algun diner engrunat.

—Y donchs que 'ls hi dich á las mevas germanas que fá un mes que no 'ls he donat cap quarto y que no se com s' ho manegan pera mantenirme?

—Aixó ho devias haver pensat avans de jugar!

—¡Mal llamp!!... Quimet, fes un esforç!

—Si pogués, de bona gana, encara que fora pitjor per tú.

—Ets un avaro!

—Mira, Mateu, no 'm busques lo cos. Ja sabs que sempre que he pogut te n he donat. Déixam anar més depressa que sino 'ns atraparà 'l xáfeh.

—¡Mal com no ploohen centellas del infern!!... Estás resolt?

—Déixam en pau; no puch. Vaja! porque avuy es un dia de goig, no vull que sia dit que he negat un favor. Pren tot lo que porto... mira una pesseta y mitja.

—Si no 'n tinch per res!

—Pera comprar tabaco y beure á la meva salut, ja 'n tens prou.

—Mira, Quimet, al menos déixam un duro per anar demà á sarau; demà vull fer un cóp de cap ab la Carmeta y dilluns la demano al seu pare: aixís tindré sempre més, lo pá assegurat!

En Quimet restá sorprès y sentí com esgarrifansas de fret al pensar ab lo desgraciada que bauria sigut la Carmeta casantse ab en Mateu. Aixís es que no digué paraula.

—T' has quedat tot fret! No t' agrada 'l plan? Que 't sembla?

—Me sembla que has fet tart, perquè avuy la Carmeta es ja la meva promesa.

—Que has dit ara? Tú somnías, Quimet, tú somnías. La Carmeta d' un altre que no siga jo? May de la vida!!

—Donchs noy, no sé que dirte.

—Te dich que no pot ésser y no será!

—Pero tú l' estimas á la Carmeta?

—No ho sé; pero 't juro que no será de ningú més si no meva. ¿Ho sents? de ningú més; y avans de que aixó pogués succehir, ja veurías lo que li passaria á n' ella y al home que gosés á pèndremela.

—Mateu, que t' has tornat boig?

—¡Potser que sí!

—Pero, si ella no t' estima!

—Ay malvinatge la sort!! Que 'n tinch de fer que no m' estime si jo la vull y será meva.

—Desenganyat! que ja no hi ets á temps.

—Quimet, ets la meva mala sombra. ¡Malehit sia 'l dia en que 't vaig conèixer! Jo m' hagués mort deu vegad s avans de serte company! Fals y embustero que fent tots los papers de l' auca m' has deixat sempre endarrarrit, ja desde que junts varem entrar d' aprenents ab en Jaume. Ab la teva hipocresía y tot *nyeu nyeu* has lograt que 't tinguessou per treballador y honrat y lo que ets tú, un trapasser, farsant y mal amich que no parlas may sense mentir. Per enfilarte tú, no t' has parat en barras encara que hajas deixat endarrera als teus companys.

—Perque no feyas com jo: treballar y creure al amo, no pas tenir por de ferlo massa rich.

—Com que no més s' ha de treballar lo que 's de lley. Jo no suho porque s' engreixen los *escanya pobres*.

—Donchs aixó t' ha perdut. Pero bé, acabém! Tinch tart y déixam anar depressa que ja comensan á caure gotas.

—Mira, cedeixem la Carmeta y tan amichs com avans.

No pot ser. Vaja calmat y vésten á casa teva que ja 't deuen esperar aquellas mártirs.

—Quimet, tú m' haurás obligat á fer lo que no tinch ganas—li cridá en Mateu. mentres s' allunyava carrer avall, corrents porque las gotas de la pluja, auavan cayent més grossas cada vegada.

Als poch moments arrivava á casa seva, cuydant de no fer remor pera no despertar á la seva mare. Al empenyer la porta per entrar,

girà 'l cap ab un mohiment instintiu per veure si en Mateu l' havia seguit: d' ell se n' esperava cualsevol cosa. ¡Era un perdut! Cara á cara ja podia sortir sempre que volgués, que tenia prou punys per ell, pero per la espatlla no hi val la valentia. La porta 's clogué y ben prompte dormia en Quimet tranquilament pensant tal volta en la Carmeta.

De prompte un tró espantós, lo primer d' aquella tempestat que amenassava feia temps, aixordà l' espay ab son terratrémol.

En Mateu que s' havia quedat arrimat á una porta d' allà mateix ahont havia deixat en Quimet, enlluernat per lo llampech prengué 'l determini d' anarse 'n á casa seva y avansá resolt carrer avall pera desfer lo camí que poch avans havia fet ab son company. Tots los pen-saments que s' agitavan dins de son cervell, eran de venjansa contra en Quimet y també contra la Carmeta ¡oh, aquesta era la qui tenia la culpa de tot! No li havia dit tantas de voltas, ab los ulls encesos, l' amor inmens qu' ella havia fet náixer en son pit!

Mes ab tot y ésser promesa, ell no la donava pas per perduda y tot caminant á la claror dels llamps anava formant projectes de ven-jansa y .. fins de cambi radical de conducta: ell no tornaria á jugar, si aixis podia ferse seva á la Carmeta. ¡Maymés, vicis! treballar y res més! y ja ca ía que 's calsés bé las espardenyas en Quimet porque si 's posava de punt ab ell en la feyna, no sabia pas qui se 'n portaria la palma.

¡En Quimet; quin home tan mesquí y tan agarrat! A vintytres anys encara donava la setmanada entera á la seva mare y no més portava á la butxaca lo qu' ella volia. Vaja ell no era aixis! Y era ben cert: ell no ho era aixis: y al pensar aixó, una flamarada de quelcom que podia semblar vergonya prová d' encéndreli 'l rostre al recordarse de la seva criminal conducta ab sas germanas: duas infelissas que no menjavan ni dormian pera afanyar lo que ell tan miserablement se jugava. Pero ja maymés desde aquell dia; ell ho havia promés y estava disposat á cumplirho.

Al passar per davant del Café encara obert, esclamá en Mateu:

— Jo hagués acceptat la pesseta y mitja d' en Quimet; potser encara faria la pau y tirant de llarch avall sempre y corrent porque anava fet un xop ab tanta de mullena, arrivá á casa seva ahont encara vetllavan las sevas germanas. Trucá tant fort que la casa tremolá de baix á dalt y un tró horrible, lo més fort d' aquella nit, vá semblar com si 'l volgués reptar per la seva poca conciencia.

II

La nova del prometaije de la Carmeta ab en Quimet, corregué tot seguit de boca en boca entre 'ls treballadors de l' obra que 'l mestre Jaume estava aixecant á l' altre banda del riu, per encàrrech d' un fill de la vila que havia tornat d' América ab una fortuna colossal.

Verdaderament fora una obra digne d' una ciutat de primer ordre; los vehins de la vila se feyan creus ab lo modo de gastar diners que 's feya en la tal casa. La socolada era tota de marbre de Santa Creu que de ports solsament costava un dineral; las llindas, montants, columnas y balustradas dels balecns y galerías eran de pedra de Girona triada d' entre la millor y 'ls capitells de marbre blanch se deya que havian vingut d' Italia encarregats espressament. En quant á las parets de la fatxada se construhian ab pedra de Puigpelat mateix, una arenisca rojenca que armonisava molt bé ab los tons groguenchs y negres dels montants y de la socolada.

L' obra aquella l' havia portada mestre Jaume ab una gran activitat ja que encara no feya un any que s' havian obert los fonaments y en l' estat present se treballava en la cornisa; aixó sí, hi havian molts treballadors: alló era un formiguer y sort qu' en Quimet tenia un bon cap ó sino no s' hauria pas entés, ab tanta de gent á qui donar feyna y vigilar perque tot anés á punt de solfa. Pero sia dit ab franquesa: no podia pas anar tot millor de lo que anava. Los treballadors obehian ab gust al fadri major; mestre Jaume confiava en ell y l' arquitecte á cada visita se feya creus de la inteligencia d' en Quimet pera entendre 'ls dibuixos y disposar la feyna, sent aixis que no havia may après de tirar ratllas y la seva instrucció se reduhia á la rebuda en la escola pública de Puigpelat que certament no 's podia retraure pas com á modelo.

Tothom estava en lo seu puesto fent lo seu fet y sense cuydarse dels altres, mes que en las horas d' esmorsar y de dinar qu' era quan en amplas rodons se discutian qüestions més ó menys importants fins que al últim s' havia d' anar á parar forsosament en l' assumpto palpitant del dia: en lo casament del fadri major.

L' únich que no prenia part en las conversas, era en Mateu qu' en-

fufrunyat tot lo sant dia, era 'l terror del seu manobre á qui amenasava cada punt ab tirar-lo daltabaix de la cornisa, qu' era allá ahont treballavan.

Los companys notaren ben prompte lo silenci d'en Mateu respecte á aquella cuestió y sense so pitar res, vulgas no vulgas, l' obligaren á péndrehi cartas. Era l' hora d' esmorsar y 'l rotllo estava en lo segon pis per ser lo punt més fresch y ombrivol de la casa en aquella hora en que 'l sol d' Agost ja cuyda á torrar la pell.—Y donchs Mateu, que 'ns hi dius tú, ab tot aixó?—preguntá un.

—Home; qu' está molt encertat. Ella es rica y l' altre 's podrá xallar sense escarrasarse gens per sostindre la casa.

—Oh, es que jo crech—feu un altre—qu' encara que no ho fós tant, estimantse com s' estiman tots dos, també s' hi hauria promés; s' entén, volguentho 'l seu pare.

—Y algú altre també ho té de voler en aquestos cassos respongué en Mateu.

—¿Qui?

—Algú qu' estimés á la noya més que no pas lo fadrí major.

—Bé; pero no hi ha ningú més que s' ho mereixi tant com en Quimet. No podia la Carmeta trovar un jove més bó, més treballador y més de sa casa.

En Mateu se sentia humillat y avérgonyit.

—¿Y si hi fós un altre?—preguntá.

—Hauria fet tart.

—Donchs jo vos juro que no!—cridá donant un fort cop de peu.

Los treballadors compregueren ben prompte que parlava per ell mateix y ascollaren atentament á en Mateu, gosant ja per endavant ab l' espectacle d' una competencia amorosa.

—No ha fet tart com hi ha mon!—afegí.

—Ja veurém donchs lo que farà!

—¿Qué? No permetre de cap manera 'l casament interessat de 'n Quimet.

—No ho podrá destorbar; no hi ha ningú ab tantas ventajass com ell.

En aquest punt, lo rotllo 's dividí en duas opinions; 'ls uns que no 's podia desfer y 'ls altres que si 'l desayrat era prou home, encara podia arreglarse aquell assumpto que ja 's donava per acabat.

Aquesta darrega opinió era la dels treballadors que no podían veure á 'n Quimet ni en pintura, per la senzilla rahó de qu' era lo qui 'ls manava.

En Mateu anava sentintse 'l fibló de l' amor propi que l' incitava á acceptar lo desafío tácit que s' havia entaulat en la cuestió del casament; ell no estimava pas á la Carmeta, sentia per ella, la passió brutal dels sentits, agullonada ara més que may ab la possibilitat de que anés á ésser d' un altre; y quin altre! un home que ab tot y ésser company seu, era per ell tan avorrit d' ensà del dia que no li volgué donar més diners pe 'l joch.

Onadas de lascivia pujavan á son cap ab lo recort de la Carmeta y la seva vanitat se redressava ferida per los que donavan lo matrimoni com á fet y pastat. No pogué més, s' aixecá y ab fer ademan, la má estesa com posavan los soldats de las antigas legioas al sometre 's á son sagrament, digué al rotllo dels treballadors:

—En nom d' aquest altre que vol á la filla del amo, jo vos juro que no será may d' en Quimet, mentres no li manqui la vida á n' ell.

Eran las nou; tots s' aixecaren per tornar á la tasca boy cantant. En Mateu restá en lo mateix lloch meditant tot sol alguna malifeta sens dupte, porque 'ls seus ulls brillavan sinestrament; lo fadrí major que passava lo tragué de sa distracció.

—Y donchs que no li tornas?

—Home, be tinch de fer lo cigarro!

—Me sembla que ab una hora ja l' haurías pogut fer tres vegadas.

—Bé; descontam un quart de jornal si tant greu te sab!

—Poca solta!—feu en Quimet y s' allunyá.

Tot rondinant s' enfilava en Mateu per los barrots de la escala que condubia al terrat y de molt mala gana se torná á posar á la feyna; estava molt malhumorat per lo trovo ab lo fadrí major y 'l pobret manobre era qui pagava 'ls seus cops de sanch.

—Porta morter, com un llamp que se te 'n duga!!

—Oh, ara 'n pujan.

—Sempre n' haurías de tenir set ó vuyt gavetas de repuesto, gandul!

—Es que 'l corriolayre vá molt poch á poch; no veyeu que ab aquestas soleyadas ningú gasta dalit.

—Ja li 'n faré gastar jo!! y agafant un menudall que tenia á má lo deixá caure damunt del corriolayre (un vellet que xano xano tot lo sant dia anava midint á brassadas la llargaria de la corda que pujava las gavetas), cridantli:

—Vaja, avi!; un xiquet més de vivor!

Per fortuna no 'l tocá; lo manobre s' atreví á planye'l.

—Calla tú, sino 't faig acanar l' alsaria d' aquest terrat ab las costellas!

Aquest era lo tracte que donava en Mateu als seus inferiors; treballant á bots y á empentas, pegant al manobre quan no li duya depressa 'l canti de l' ayga y renegant com un condemnat anava lo mal fadri esperant las dotze sense poguerse traure un sol moment de son cap la imatge provocadora de la Carmeta que 'l mirava ab un somriure maliciós. ¿Qué no hauria donat ell, per estrényerla entre 'ls seus brassos? Pero ara hi estava posat de punt y la Carmeta fora seva un dia ó altre encare que 'l cel y la terra s' hi oposessen.

III

Aquell dia trigá molt á passar per ell. May acabavan d' ésser las sis de la tarde, hora sospirada per tothom y que tenia de posar punt final á la setmana. ¡Prou ne cargolava de cigarrets pero may era l' hora de plegar! Y estava de desgracia porque cada vegada que s' alsava ab lo paper al llabi y engrunant ab las mans lo tabaco, 'n Quimet y lo mestre Jaume s' esqueyan á passar per allí y 'l trovavan sense fer rés y buscant la galga.

Al últim soná l' hora tant desitjada y donava bó de veure l' animat mohiment que regnava en l' obra al deixar tothom lo treball. Després d' haver desat las eynas á la barraca y haverse trasmutat de roba, anavan los fadrins á collas conversant alegrement fins á la vila y fent cap á ca 'l mestre Jaume que 'ls tenia de pagar la setmanada.

Lo bon mestre de casas gosava molt los dissaptes al veure 's darrera la seva taula poguent distribuhir als seus treballadors lo fruyt de las sevas suhadas y gosava més encara al endevinar lo goig que portarían á sas casas al entregar á mares ó esposas aquells diners afanyats honradament. Per ell era la ocupació que més benestar li proporcionava.

Sota 'l parral que tenia darrera de la casa, hi posava los dissaptes méstre Jaume, la seva taula plena tota ella de pilas de duros, de mitjos y un cabasset plé de ralets y mitjas pessetas; en lo calaix de la dreta hi tenia l' arám, la metralla com en d'aya ell.

Ell tot sol se treya 'ls comptes segons la llista que li portava 'l fadrí major y ab tota tranquil·litat sense amohinar-se may, ell mateix es-cribía, pagava y treya càlculs ab gran perfecció. Vora la taula la seva muller cusia y parlava á voltas sola ab la Carmeta que també treballava á son costar. Ell volia pagar davant dels de casa seva per apareixer als ulls dels treballadors, no com un amo sério y absolut, sino com un dítxós pare de família.

L' un darrera del altre anava cridantlos mestre Jaume, fentlos lo compte dels jornals y pagantlos ab tota satisfacció mentres 'ls hi dirigia paraulas falagueras.

—Mira tú, Xich, aquesta setmana 't dono un duro més perquè has tingut 'l noy malalt.

—A veure, Mariano si aviat me portas al teu menut per encarri-larlo al nostre ofici.

Y aixis anava fent á tots contents y ells lo benehían del fons del seu cor.

Al eixir molts contavan los diners y 'ls feyan trincar una y altre vegada no convencentse may de la seva bondat, y era de veure lo posat diferent de cada un, quan marxava á casa seva ab la setmanada á la butxaca. 'Ls uns corrian per anticipar tot lo possible la seva arribada á la família com l' aucell que vola adalerat per portar als petitets del niu la becada que ab treballs ha recullit.

Altres anavan ab calmosas passas, fantasiant tots sols y figurantse ja 'ls diners en mans de la seva dona estimada que tot seguit 'n faria piletas per acudir á tots los gastos y n' arreconaria com més mellor, per un d' aquells cassos que poden succehir.

N' hi havia, que tots tristos anavan caminant trayent comptes de lo qu' estavan endarrerits á causa d' una ó altra trifulga que havia passat á casa seva y calculant si n' hi hauria prou per arribar á *Iguada* com deyan ells.

Per fi (y sobre tot molta part de la fadrinalla), altres n' hi havia que al passar lo llindar del hort de mestre Jaume, ja pensavan quina 'n podían fer per gastarlos més depressa. Mes no s' hi amohinavan. ¡Prou temps que 'ls quedava tota aquella nit per deixarlos a *café* damunt d' aquell panyo vert assenyalat ab guix blanch ab quatre com-particions y una *B* y una *M* grossas de pam á cada una!

Quan mestre Jaume cridá á en Mateu, aquest s' hi presentá y 'l mestre li feu 'l compte; en aquell moment no hi era la Carmeta. Ell prou mirava per si la descobria; sos ulls de picardia se movian afanyosos damunt de sas galtas encesas per lo foc de la sensualitat.

Al rebre 'ls diners de mans del seu amo, li demanà un favor.

—Parla! li digué mestre Jaume.

Llavoras tornà á entrar la seva filla; en Mateu no sabia lo que li passava. La llenga se li nuá y tan sols un nerviós mohiment dels seus llavis molsuts indicava que volia parlar y no podia.

—Digas, Mateu.

Donchs jó... vos volia demanar... si 'm donariau un ral mes. Tinch las meas germanas mitx malaltas y fa ben be un any que no entran á casa altres diners que 'ls meus; á mes que ¡creguéume! 'ls afanyo de sobras, treballant com un negre y torrantme tot lo sant dia ab aquella calda que cau á dalt del terrat.

Tot aixó ho anava dihent mentres se gratava 'l cap y s' arreglava 'l bigoti ab lo posat avergonyit del home que demana caritat per la primera vegada y era que alló mateix que hauria dit ab tan desembrás á solas ab mestre Jaume, no gosava á sortir dels seus llabis davant de la Carmeta que 'l tornava boig ab sa hermosura y qu' ell havia jurat fer seva á tota costa—Carmeta—digué l' amo á sa filla—ves si veus á en Quimet per aquí fora y digali que 'l demano.

La fadrina tota roja al sentir lo nom del seu promés anà á cumplir l' encárrech del seu pare y als pochs moments comparegué 'l fadri major.

—Mira; en Mateu me demana un ral mes. ¿Te sembla si se li pot donar.

—Feu com vos semble.

—Oh! vull que 'm digas si se 'l mereix.

En Quimet no tornà resposta y se girá indignat contra en Mateu, al sentir que mestre Jaume afegia:

—Tenint com té las sevas germanas malaltas y havent ell sol de mantenir la casa, ¿te sembla si li dono lo que 'm demana?

—Vos mateix!

—Be; que farias tú? No veus qu' ell ja guanya 'l jornal mes grós de tots, llevat del teu! Qué farias?

—Jo no l' apujaria.

—Perqué?

—Perque en Mateu es un jugador!

Aquest no pogué mes. Aquella declaració feta davant del seu mestre á qui volia enganyar, y de la dona que tan estranyament lo feya sentir, lo deixá aclaparat, mort. Se veyá ja incapás de lluytar llealment ab en Quimet pera disputarli la Carmeta, no vá saber que fer quan aquesta al sentir las paraulas del seu promés, aixecá 'l cap per

mirar á 'n Mateu ab una mena de repulsió, com quan se mira á una bestia estranya y maligne.

—Ja ho has sentit!—digué mestre Jaume.

—¡Algú altre ho sentirá—respongué ab veu sorda en Mateu tot anantse 'n.

Ningú entengué lo que mormolava aquest al sortir, aixís es que no 's doná importancia á aquell fet; en Quimet com per justificarse digué:

—Jo ho he fet-essament d' avergonýirlo per veure si l' en desveso.

Acabat lo pago, se disposá la familia á sopar sota 'l mateix parral y 'l fadrí major se despedí per anar á fer altrament quedant en que hi tornaria havent sopat, com solia fer cada nit, d' ensá qu' era promés.

IV

Debades esperaren á en Mateu á casa seva aquella nit; al sortir de casa mestre Jaume humillat y cego se n' entrá al *café* per ofegar lo seu enuig ab ayguardent. Allí copa darrera copa li tocaren las vuyt, hora en que ja 's comensava á armar la timba; en Mateu hi corregué y ben prompte havia tripicat la setmanada; á cadá cop dels daus que l' omplian de pessetas, formava 'l propósit d' anarse'n, mes jugant y dihent *aquesta es la darrera* ho torná á perdre tot y 's quedá com lo dissapte avans sense cap quarto per portar á sas germanas y ab la rabia que l' encegava desde que havia jurat venjarse del fadrí major; y al recort d' aquest últim se li enveriná la sang en las venas y formá lo seu propósit. No tenia diners pero en Quimet n' hi donaria sino de grat per forsa; y demanant alguna cosa al del seu costat que d' amagat li doná, s' ho ficá á la butxaca y sortí del *café* com un desesperat.

No eran enaara dos quarts de onze y per lo tant en Quimet no havia sortit de casa mestre Jaume. Tenia temps d' esperarlo; aixís es que carrer avall se n' aná á situar en lo punt mes desert del seu camí, ahont no hi havia encara cap casa feta y solzament á banda y banda s' hi aixecavan dos marges bastant alts plens d' esbarzers y grossas et-

zavaras. No degué esperar-se gayre; en Quimet era puntual com un rellotge y encara no passavan deu minuts de l' hora ja aparegué resolt per un cap del fosc carrer.

Al esser á mitx se li presentá en Mateu de sobte. L' altre no anava desprevingut perque s' ho esperava tot d' ell.

— Ascolta!

— Qué vols?

— Vull saber perque m' has privat de que m' apujessen lo jornal.

— Tu dirás si 'l guanyas! — feu en Quimet.

— No n' haig de fer res, pero jo necessitava diners per dur á casa.

— Al *café* deus volguer dir!

Ja que tu ho dius y has tingut la vilesa de ferho á saber al mestre Jaume y á la seva filla, vull que 'm dongas tots los diners que m' has quitat de tan mala fé pera veure si recobro 'ls qu' he perdut.

— No 'n duch, Mateu, y no m' armes brega que ab tu, ja no hi pot tenir tractes ningú que s' estime una mica.

— ¡Llamp de Deu! Donchs me 'ls donarás, sino de grat á la forsa! — y trayentse lo que portava amagat á la butxaca, s' abrahoná á en Quimet. Aquest li vegé l' acció, sentí 'l *crech-crech* de la molla del ganivet al obrirse y no li doná temps; ab una ma li subjectá la munyeca del brás ab que volia ferirlo y ab l' altre li doná tan fort cop de puny al clatell que 'l feu caure de boca terrosa gitant escuma y ofegant los crits de ràbia

Li prengué 'l ganivet de las mans y ajupintse perque 'l sentís esclamar:

— Jo no t' he buscat may lo cos, ja ho sabs tu. Si tornas á portarte ab mi com fins ara y 't posas á la boca ó al pensament lo nom puríssim de la Carmeta, te faig traure de la feyna y fins de la vila. Per aquesta t perdono!

En Mateu al sentir lo nom d' aquella que li encenia de tal manera la sang, se redressá y prová d' aixecarse, mes caygué assegut damunt dels talons.

L' altre ja era, avall sempre, gayre be á la vora del riu; al arribarhi hi llensá lo ganivet que tant d' horror li feya y ben prompte 'l riu per cobrir espantat l' eyna homeyera la colgá de fang y arenas.

Mentres tant lo malvat restava sense moure's y ab lo puny clós amenassava cap allá per ahont havia desaparegut lo fadrí major.....

(Acabarà.)

EN LO VANO DE LA SENYORETA M. C. R.

Tú te 'n vés á terras llunyas
y jo 'm quedo á la ciutat;
tú fàs com las orenetas,
jo faig com los rats-penats.

Tú vés desplegant las alas
al impuls d' un ideal,
jo vaig contrabent las mevas
que estich cansat de volar.

La esperansa á tú t' anima,
tú veus lo cel sempre blau;
jo estich tant tip d' esperansas
què 'l veig més negre que may.

Ditxós qui pot ser poncella;
tú n' ets, que 's vá esbadellant;
malhaurat qui es flor marcida;
jo 'n só, que visch ressecat.

Vola amunt, la llum que 't guie,
deix per mi las fosquetats;
tú ets la jolihà oreneta,
jo só 'l nocturn rat-penat.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

QUARANTA GRAUS AL SOL

(Acabament.)

V

Molt malament passà lo diumenge lo malvat Mateu. Sense un xavo ni una malla á la butxaca, prengue lo café á fiar y no pogué ficar basa en lo joch que anava de bo y mellor en lo *café*, ab tot y las confianças que tenia de rescabalar lo perdut.

Cap dels companys de joch li volgué deixar diners per provar fortuna, de manera que aburrit y fastiguejat se n' aná cap al sarau ahont pensava trovarhi la Carmeta y 's regalava ja per endevant ab las delicias qu' experimentaria al contemplarla tan bonica.

Ben á la vora de la sala de ball se recordá de que no portava cap diner per pagar la entrada y 'l despit torná á rebrotar en lo seu cor. ¡Malehida desgracia que 'l perseguia! No 'n veyá ell d' altres que ab una sola nit s' omplian de moneda á cops de daus! ¿Donchs perque á ell no li havia de passar lo mateix? No tenia recort de que may hagués sortit guanyant del *café*!

Ab aquestos pensaments anava avansant tot *xano-xano* cap á la entrada volguent trovar algun medi per estafar al porter, quan s' ensopegá á passar prop d' ell un bordegás d' uns dotz anys ab un caixó de

LA RENAIXENSA.—Any XX.

gaseosas al cap que 's dirigia á la sala. En Mateu havia trovat lo seu recurs.

—Noy!! —cridá sobtantlo ab un crit.

—Qué voleu?

—Com es que has tardat tant? Te podian esperar! Au, porta aixó desseguida!!—y prenentli 'l caixó se 'l posá á la espatlla y entrá seguit del xicot, dihent al porter:

—Si no l' arrivo á anar á buscar no n' eixiam pas d' avuy.

Lo porter no l' havia vist en sa vida pero 's cregué obligat á fer una rialleta d' assentiment.

Un cop dins torná en Mateu, lo caixó de las begudas al seu primitiu portador y mentres aquest se n' anava tot sorprés, ell feu sa entrada en la gran sala, ahont bullian un sens fi de parellas entregadas al alegre passatemps.

Quan s' acabá aquell ball, e rcá ab la mirada á la Carmeta y ben prompte la vegé que s' en tornava al seu lloch fent brasset ab en Quimet. Al mirar la gentil parella sentí com lo foch abrusador de la passió y de la venjansa cremava las sevas venas y s' escampava per lo seu cos cuydantli á ferli perdre lo mon de vista.

Oh, com s' hi hauria agafat ab lo seu contrarhi y li hauria xuclat la sang á mossegadas! Ja calia que no 's turbés lo fadri major, qu' ell li tenia 'l dit al ull y tart ó dejorn se 'n venjaria ab tot pler!

Després pensá en mortificar á en Quimet, avansá tot d' una cap allá ahont seya un company seu de l' obra qu' era un trós de pá y li pregá que anés á traure á ballar á la Carmeta.

—Oh!—va fer l' altre—si ho vol en Quimet!

—Demánali!

Aixís ho feu lo company d' en Mateu y obtingut lo permís se llen-sá en lo tervolí del waltz que llavoras tocavan los músichs.

En una de las voltas, se presentá en Mateu á la parella.

—Deixamhi acabar aquest ball—digué ab los ulls encesos ja, per la esperansa de poguer tenir á la Carmeta en sos brassos.

Lo ballador quedá sorprés, mes recordant que en Mateu havia sigut aprenent ab mestre Jaume, se disposava á desferse del bras de la Carmeta, quan aquesta digué dirigintse al viciós fadri:

—Jo no ballaré may ab un perdut!

L' ira ofegá á en Mateu; lo desayre era públich y ben prompte tingué de sortir de la sala acompanyat per lo xiu-xiu murmurador de tots los que havian presenciá la escena.

Al eixir havia prés la seva resolució:

—Dem  mateix complirà la meva venjansa y en aquest mon hi haurà un traydor de menos!

VI

—Aix  no es viure! —Noy, porta 'l cant! —Deu m'ajudi quina xafogor! —F  un sol cap s d' estabellar las pedras! —Aquestas esclamacions exian de totas las bocas en l' obra de mestre Jaume.

Y en bona f  tenian rahó los que aixís se queixavan perque 'l sol d' aquell dia d' Agost cuydava   aplanar als que per forsa l' havian de pendre.

Quina calor! Lo sol en infernal besada arrancava de la terra un al  xardor s y enervant. Las cigalas en los arbres d' aquella vorera de riu, cantavan de h  y mellor son hymne adormidor y monótono; l' ayre s' havia aturat y no gosava   moure las fullas per por de ferlas caure al trovarlas secas y torr das al bell mitx del estiu. y 'l riu callava y aturant son curs prov va d' amagarse entre las arenas que li tan-cavan lo pas, y sofria resignat la ardenta soleyada.

 Quina calor! No hi havia qui la pogués resistir   gratscient y ja mes de quatre vegadas los companys d' en Mateu que com  ll treballavam dalt del terrat, li havian proposat si volia plegar perque aquella calda ja no hi havia sants que la resistissen. Mes  ll seguia impassible treballant d' esma y ab lo pensament fixo sempre en la mateixa idea que l' assalt  'l dia avans y que arrap ntseli al cervell ni un sol instant lo deixava. Y  ll sofria 'l jou d' aquella idea persistent y amanyagantla perque no l' abandonés, gosava ja per endevant ab sos venjatiu projectes.

At rdit com estava ab lo raig ardent del sol que tot lo dematí no se li movia del damunt del cap, semblava que en  ll bullissen y fermentessen los gèrmens del mal y la llevor del crim.

Sempre pensant en sa venjansa veyia davant seu las escenas animes d' ahont naixian los motius de la rancunia que tenia contra en Quimet. En primer lloch l' haverse enfilat per damunt d'  ll arribant   fadri major, sent aixís que junts havian comensat l' aprenentatge; després, 'l no volguerli donar diners pera assaciar l' afany de jugar

que 'l consumia; (mes los principals motius eran per altre part lo d'esser estimat de la Carmeta y poguerla fer seva algun dia, y la humiliació de senyalarlo com á jugador davant de la familia del seu mestre;) finalment lo resultat desastrós per éll, de la acome-a de l'altre nit y 'l públich desayre que en lo sarau, rebé de la Carmeta. ¡Pero ja tot s' havia acabat! ¡lo traydor moriria y éll podria gosar en pau de la possessió d' aquella dona tan hermosa com may l' hagués somniada.

Y en lo fort de son desvari sentia bullir son cervell als raigs abrasadors d' aquella terrible soleyada. De son pit ahont se removian indignats tots los seus innobles sentiments d' odi y de despit, pujavan flamaradas á son cap, fentli encara cremar mes de lo que li cremava; alli hi covava 'l crim y en rápida metamórfossis comensava é cobrar alas per eixirne ben prompte destructor é implacable.

Mes, ¿com y quan mataria á en Quimet?

¡Oh!; aquella nit mateixa; y l' ira anáva creixent y 'l foch de las malas passions comensava á pintarli 'l rostre; y semblava, en fi, que 'l sol aumentés lo seu ardor, com més en lo cervell del mal fadrí creixia 'l foch de la venjansa.

Atontit del tot no sabia lo que li passava; comensava á sentirse xiulets estranys á las aurellas y rius de foch que li serpejavan per las venas. De prompte, una onada de sang inundá son cap y li cobrí la vista d' un nuvol rogench, vacilá un moment fins que perdut 'l plom de la cornisa caygué daltabaix com ferit per un llamp, anant á caure al lloch mes fondo d' aquells voltants.

— Sant Antoni gloriós!!—cridá 'l manobre espantat al veure 'l desapareixer.

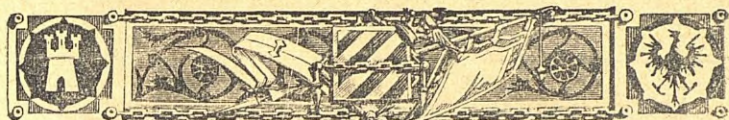
.....

Lo dissapte vinent, deya «La Veu del Poble:»

«Ha sigut extraordinaria la calor sentida en la setmana que ha finit. Lo dilluns passat á mig-dia, lo termómetro assenyalava quaranta graus al sol.»

BONAVENTURA BASSEGODA.

LO MONASTIR DE RIPOLL

AL EXCM. SR. BISBE DE VICH, DR. D. JOSEPH MORGADES Y GILI

Un jorn lo Comte En Jofré, tornant d' aquella g sta
qu' al crit de Deu y Patria feu gegants,
bastí tos murs gloriosos, sagell de reconquesta,
urna de fé sagrada,
símbol patrial dels pobles catalans.

A l' ombra de tas voltas cercá 'l darrer estatje
per cridarli á la patria desd' aquí:
—Lo temple que 'm sopluga será ta vera imatje;
es ta fé de baptisme;
ell ton óbit será; vetlla'l per mí.—

Sa véu fou ben sentida. Las géneras passaren
nodridas per la fé y 'l patri amor;
com rius qu' á la mar corren, joyosas destriaren
sos richs tresors aurífers
per deixar en tos murs sos granets d' or.

Un jorn l' Abat Oliva la dolsa véu sentia
 ressonar en son cor ben à pleret,
 y de la humil poncella qu' En Jofre plantà un dia
 ne feu la flor explèndida,
 gloria y orgull dels fills de Sant Benet.

Y tal com fa la rosa. que tomba sa brancada
 per mostrar sa hermosura y bell color,
 mostrares ta superba simbólica portada
 qu' ab místich entussiasme
 brodà l' imaginayre plé d' ardor.

Poema inmens de pedra ¿qué forsa sobirana
 escrigué aquestas planas tan brillants?
 si los carréus granitichs no n' eran cera blana
 qu' al hés del sol s' esponja,
 prou los tremps dels cisells eran diamants.

Joyell del art románich, ta bella fesomia
 encisava los ulls ab ver amor;
 enfront de ta grandesa l' ardenta fantasia
 al cel se trasportava;
 tos recorts somovian tot lo cor.

Ta mole s' enlayrava gentil y magestuosa
 coronada de altíssims campanars:
 richs códichs enjoyavan ta llibreria hermosa;
 los Comtes Reys dormían
 devall las voltas de tos set altars.

Espill de ta grandesa, la Patria Catalana
 floria á l' ombra de sas lleys y furs;
 de mars y terras era regina y sobirana
 é independent y lliure
 s' enlayrava potentia com tos murs.

Com duas flors gemadas que per la fé nodridas
 trauen ufana en un mateix reboll,

aixís lo mon va veure flori y granar unidas
la Patria Catalana
y la noble Abadía de Ripoll.

¿Quán fou, august Cenobi, que 'l primer roch cruixia
cayent y esllavissantse de tos murs?
¿Quan fou que 't somogueres? No ho sé, y ho juraría...
Quan Felip quint somniava
robá 'l tresor de nostres lleys y furs

Veyent al rey sacrílech trencar la fè jurada
los macissos deguérense esquerdar;
après á cada empenta, á cada punyalada
qu' han dat á Catalunya
un nou pany de tos murs se va esberlar.

Un jorn esclatá ab forsa la mes innoble guerra,
la guerra de germans contra germans;
lluytaren com á feras omplint de sanch la terra;
¡la mare Catalunya
s' ofegava en la sanch dels catalans!

Com ella tu reberes las més crudels feridas
¡com no, si de la patria eras lo cor!
La teya del incendi deixá tas flors marcidas;
las flamas t' abrusaren
tenyint tos murs ab sa infernal rojor.

Caygueren tos macissos esbadellant arcadas
entre núvols de fum negre y espés;
dels Comtes Reys las cendras al vent foren llensadas...
¡tos fills no respectaren
lo que al any vuyt va respectá 'l francès.

¿Qué fou de ta grandesa? Entorn de tas despallas
murs ennegrits vetllavan ab amor;

l' oreig més suau los feya tremolar com fullas;
 sols deya ta Portada:
 —Resta l' esqueix per' repiantar la flor. —

Mos ulls negantse en llágrimas t' han vist á punt de caure;
 tos clautres y tos murs esquarterats,
 ensá una clau de volta, un arch enllá aná á raure,
 y en escampall per terra
 abachs, dovellas, capitells trencats.

Un munt de negras runas cobertas d' herba y molsa
 de ton passat espléndit dava fé;
 llavors mos ulls girava cercant ma patria dolça,
 ¡oh mare Catalunya!
 y en munt de runas la veji també.

Sa fé mitj esmortida, sa llengua menyspreada,
 sas costums rellegadas al oblit,
 la santa lley del poble de mort aménassada...
 las ólivas xislavan...
 s' acostava la mort... se feya nit.

De sopte cants de patria, de fé y amor ressonan;
 ¡lo cant desperta l' sentiment més dols!
 ¿Qué cantan los poetas? ¿Per qué sos cants entonan?
 No ho sé; quan l' auba arriba
 també solen cantar los rossinyols.

¿Vindrán per Catalunya nous jorns de ditxa certa?
 Sí; 'l cant de *renaixensa* sona arréu,
 lo sentiment esclata, lo patri amor desperta,
 l' ideal va á pendre forma:
 vol encarnarse, gira 'ls ulls... ¿qué véu?

Lo Monastir qu' un dia bressol fou de sa gloria,
 l' antiga llar payral dels catalans,

la plana mes hermosa de sa brillant historia,
¡mes ay! lo véu en runas
y per ferlo de nou no hi ha gegants.

Mes nó; per fer miracles sols basta la fé viva
y ab ella bastirém lo antich casal;
no 'ns mancará un nou Jofre, ni 'ns mancará un Oliva...
¡ja enlayran la senyera!
¡Es del Mitrat la Crossa Pastoral!

Al véurela com astre brillar entre la runa
tots los cors l' entussiasme 'a glatir;
la fé de nostre poble recull de una á una
las pedras escampadas
pera aixecar de nou lo monastir.

Y d' entre 'l munt de runas cobert de molsa y herba,
surgeix de nou com encisat palau;
s' adressan las columnas ab magestat superba,
los archs sos ulls desclouhen
y 's tancan las parpellas de la náu.

Miráulo; fou un dia bressol de la naixensa
de Catalunya lliure e independent;
aprés simbolisares la nostra decadensa;
sias avuy ab gloria
dels novells ideals lo monument.

Símbol de aquesta terra, davall de tas arcadas
inspira'ns de la patria 'l nou destí;
desperta en nostras ánimas las glorias oblidadas
y crida'ns á tothora:
—¡Hen de refer la Patria, com m' heu refet á mi! —

MANEL RIBOT Y SERRA.

SUSPIRS DEL COR

IDEALISME

Son negre mantell de perlas,
Brodadas de Deu ab l' art,
Posas lo cel, y á la terra
Decaüen sos rossegays.

Calla lo ventol, las onas
Se condormen pe 'l rocám;
Silenciosas las criaturas
Guardan de la nit lo pas.

Y s' ou del cor lo batech,
Mon cor batega ab afany.
¿Per qué suspiras cor meu?
¿Per qué, cor meu, suspirar?

* *

¡Ay! passí tot lo sant dia,
Lo sant dia jo he passat
Entre 'l garbull de los homens,
Sumergit dintre 'ls enganys.

La torrentada traydora
M' engolia suau, suau;
En ella sols desitjava
Mon sér vida recobrar;
Y en lloch de delit y gloria
Hi trobí perills y afany;
En lloch de frescor dolçosa
Caltsfrets y l' aygua rodant.

* *

Jo somnii una hermosa platja,
Blanquejada per la mar;
La terra de fruyts rublida,
Gracias y abundo s vessant.

En mitj d' ombrivol boscalje
Artístich y bell palau;
Del columnatge a la vora
La Gentilesa m' h' apar.

Jo li dich: ¡Deessa mia!...»
Respón Ella: «Bon Amant...»
De sopte jo 'm despertava;
Somni no més havia estat.

* *

Mos amichs, los qui voldrían
Mas penas aconsolar,
Me miran y ab ells se miran,
Y llavors se diuen baix:

—¿Qué deu tenir que consira,
Qué deu tenir eix company?—
Ma mare, la tendra mare
L' altre jorn me preguntà:

—Fill, ¿per qué del mon defujas;
Per qué, fillet, guaytas tant
A ne 'l cel lo decapvespre
Quant la llum s' en vol auar?—

*
* *

De la vall á las riberas,
De las riberas al vall,
De la ciutat á las vilas,
De las vilas á ciutat,

Demán: gahont posa la ditxa?
Del cor lo sossech, gahont cau?
Corren ab tropell los homens
Del pler al temple brillant;

Corr jo derrera ells totduna,
Y 'l fástich y el desengany
Me tancan de cop las portas,
Me diuhen: Vésten; no hi caps.

*
* *

Ara jo un barco pendría
De molt poderós velam,
Que me dugués vent en popa
Fins las ribas del Occeá.

Jo ara unas alas pendría
Com una áliga capdal,
Vola que vola ab coratje,
Cels y cels atravessant.

Tal volta així calmaría
Lo desitj del cor, qu' es gran.
Tal volta terras y terras
Me 'l podrian aplacar.

*
* *

Guayto las llampants estrellas
Reflectirse dins la mar,
Passejo ma tebia ullada
Del cel per la fosquetat.

Pujar depressa hi voldria;
¡Ay Jesús! ¡si un hi pujás,
Sobre un raig de llum d' estrella,
Amunt, amunt per l' espay!
Desilj misteriós umplena
Tot mon sér de peus á cap.
¿Per qué suspiras, cor meu?
¿Per qué, cor meu, suspirar?

*
* *

¡Ay! amichs, lo que m' etcisa,
Lo que mon cor fa plorar,
Es la passió més ardentia
Per lo Bell y Veritat.

Res nat del mon me fretura,
Res nat del mon satisfá:
Ni lo passat, qu' es angosa;
Ni lo present qu' es esclau.

Lo esdevenidor, la Gloria,
Cerca mon cor suspirant.
¡Suspirs d' amor y anyorança
Per lo etern bell Ideal!

JOSEPH TARONJÍ.

HO VEUS?

Si t' ho he dit deu mil vegadas!
lo vi vell es lo milló';
no té 'l món bonas glopadas
com la bota del recó:
es un dot de la velluria
qu' á través de la centuria
guarda encara la ranció.

Veus? tot just hem fet la prova,
y ja brillan nostres ulls,
l' alegría se 'ns renova
y la sanch repren sos bulls;
y mos dits tenen fal-lera
ab ta hermosa cabellera
que me 'ls lliga ab sos embulls.

Ho veus ara? ¿No ho sabias
què l' amor rendís axí?
De se' esquerpa, què 'n treurias,
si 'ls teus ulls diuben que sí?
Déxa fer, donchs, á mos llabis,
y agraheixho als revesavis
que sabían fe' aquest ví.

FRANCESCH MATHEU.

AL SENYOR CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

Teniu un modo d' escriure'
que fins los morts seu reviuere'.
Ab gran acert que no fall',
tant á lo ben dir se ajusta,
com lo ribot á la fusta
quan hi encaixa lo seu tall.

Lo llegir lo del mas Roure,
senyor, tant m' ha fet conmourer,
que tot anit somniant
he vist á na Margarida,
freda, inmóvil y sens vida.
glassantme lo cor d' espant.

¡Quina por que fá la mort!
Per sempre vulga la sort
que no 'n vegi cap maymés.
Por m' han fet altres vegadas:
ab las barras estacadas,
senyor, me 'n fan molta mes.

Bé la tinch, bé, aqueixa historia,
engastada en la memoria

y estampada en lo cervell.
Ay Deu meu! y quant patia
anant á la rectoria
del poble d' Espinavell!

Y sempre darré' l' Andreu,
baix mos peus cruixint la neu,
ab lo cor nafrat de pena
semblava que fes lo dol,
mirantme, trist, lo llensol
penjant de la seva esquena.

Deixám al pedris la morta;
del rectó trucam la porta:
mossen Benet diu: — Qui seu?
y ab un tó que 'ns fá conmouré,
—Som la gent del mas del Roure,
li digué lo pobre Andreu.

Aixó y tot lo que ha passat
tot anit he somniat.
He vist la mort aparent
de la pobra Margarida,
rebrollar de nou sa vida
ab esglay d' aquella gent.

Teniu un modo d' escriure'
que fins los morts feu reviure'.
Ab gran acert que no fall',
tant á lo ben dir se ajusta,
com lo ribot á la fusta
quan hi encaixa lo seu tall.

J. FRATS Y SERRA.

LA DAMA DE VERGY

LLEGENDA ANTIGA FRANCESA

o habeu vist may lo poble de Castelldefels? No 'm digueu que no, estimats lectors y estimadas lectoras, perque es viatge que ab lo cami de ferro lo pot fer cualsevol y ab lo temps que en nostra juventut habiam menester pera anar á dalt de San Gervasi avuy

un pot anar á Castelldefels.

A un jove aficionat á estudiar los récorts de la vella Catalunya, á una noya aficionada á llegir los aconteixements històrichs los cal anar á Castelldefels, y allí, entre mitx d' un poble petit y mal sà, entre aigua-molls y regarots de aigües podridas se veu exuberant de verdor tendre un paissatge que recrea la vista, es veritat, mes que fá pena al veurer que entre aquells petits llachs de aigües mortas s' aixeca una atmósfera febrós que porta per tots sos voltants la malaltia. Mes deixant apart aqueix recort fixémnos en lo paissatge rialler que se 'ns presenta á la vista y veurém entre camps verts ahont s' aixecan casas blancas, fortas torres antigas de una gran fortalesa que tal volta tindria una hora de llargada y que mira al mar y s' esten fins á la montanya mes amunt d'ahont está, dessobre d'una altura edificada, l' anti-

LA RENAIXENSA.—Any XX.

ga iglesia del poble ahont se venera una imatge negra que pareix ser una copia de la Verge de Montserrat anomenantse la Mare de Deu de la Salut. La tradició nos diu que la portá á Catalunya Carle Many quant vingué á traure de nostra terra als sarrahins y als alarbs, y se creu piadosament que l' esmentada imatge entrá ab Lluís lo Piados á Barcelona en 801 quan lo dit emperador d' Occident, fill de Carle Many, reconqueri nostra ciutat als Sarrahins y després fou regalada á Castelldefels, nomenat de faels per ser fortaleza construïda per los primers cristians d' Espanya, si be presa per los Sarrahins y tornada en poder dels veritables faels.

En sas torres se veu la má d' uns y d' altres, y á pocas passas de una torre goda cuadrada se 'n veu una de rodona sarrahina. Si en un altre país tinguessen aquella bellesa no hi hauria prou ilustracions, cromos y fotografias per ensenyarho á tothom, habentse ilustrat obras enteras ab laminas y vinyetas que no valen res sos assumptos quedant olvidadas las veritables bellesas de nostra terra.

Se fan viatges pera veurer en terras llunyanas lo que no cridaria l' atenció si no fos lo bombo que se li dona, y se deixa lo que tenim á casa en completa ignorancia.

Es veritat que la societat d' avuy dia poch estudiosa y frívola per demés no hi trovará á Castelldefels mes que una terra mal sana y unas torres vellas y rónegas, negrejadas per l' ayre del mar y mitx enrunadas algunas d' ellas. Ademés, si á Castelldefels ni si quera hi ha un mal hostalot, qué hi anirian á fer aqueixos que viatjan per Fransa, Italia, Inglaterra y Suïssa, ahont hi ha bons *Hotels*, ahont ploman al viatger, pero lo tractan com á un príncep. A que s' hi anirà á Castelldefels sino es una persona que tingui gust de contemplar, no la quin-calla del present, sino la plata y l' or del passat?

Castelldefels per la gent lleugera es una cosa lletja, un poble ró-nech, trist y mal sá: pels que vivim del passat, pels que en cada pedra hi veyém una historia, una llegenda, es un llibre obert ahont no disfruta, somnia y sent passarhi las horas com moments, y trovant lo temps curt, y si després de haber vist lo panorama desde la primera torre fins á la darrera, visita la vella iglesia, la qual te també sa antiga torre situada en lo lloch mes alt no li manca temps y menjant cuyta-corrents lo que trova en alguna casa del poble s' enfila montanya amunt y si te bonas camas puja per la dressera, arribará al castell de Aramprunyá terme de Viladecans edifici conegut per lo nom de la torre del Baró.

En mitx d' un camí de cabras plé de pedras petites y á voltas en

reliscosa roca entre la qual creixen escombreras y plantas boscanas ombrejadas de pins raquítichs se veuhen á la cima de la montanya las runas de la casa senyorial dels barons de Aramprunyá sentada demunt de una roca en la que s' obriren en segles molt remots sepulturas celticas, segons uns, ó las primeras cristianas, segons altres, vegentse en lo dibuix que forman com á cisellat en la pedra lo perfil de la persona amortallada allí. Poca cosa queda del antich castell sino es la vella capella de San Miquel, restos de murallas ab satgeteras, un baix relleu que figura un ángel y alguna rústica habitació més moderna feta ab las pedras que queyan de la antiga.

Alló fa plorar com tots los restos de aqueixos murs d' áligas anomenats castells y quadras en nostra Catalunya que en los regnats dels Felips cuart y quint desaparegueren de la nostra terra, uns arbolats defensantse, altres enderrocats per que no poguessen servir de defensa contra las tropas extrangeras de Castella y Fransa, que no de grat, sino per forsa, s' apoderaren de nostre Primpeipat.

Despres d' haber pujat dalt del castell y passejat la vista per aquell hermosíssim paissatge que á vol d' aucell s' ovira desde aquella sima, un s' assenta demunt de las bellugadissas pedras de la antiga y negrenca muralla brodada de plantas grogas y blanquinosas ab que Deu adorna sempre los edificis ruinosos. Llavors ab los ulls oberts un somnia. Tot desapareix, y se presenta en lloch de ruinas la forta casa senyorial del castell d' Aramprunyá en los temps dels Reis d' Aragó en lo segle xiv, y la fantasia corra y corra sense tó ni só y se presenta lo antich castell en sos millors temps, barrejant ab restos de edificacions romanas y godas los dels segles tretze y catorse. Qué hermosa es la fortalesa senyorial ab sas murallas, sos marlets, sa torre major y la del homenatge, son pont de balansa, sos fossos y sas obras de defensa que no hi ha qui per forsa pogués vencer aquell castell, ahont son senyor era un rey, desobeint si be li apareixia al soberá d' Aragó y dientli que si volia qualche cosa que s' atansés á la casa d' Aramprunyá, lo que li caldria pensarho més de tres vegadas.

Y prosseguint nostre somni, puig es tant bell lo somniar ab lo cor més que ab lo cap, nos entrem en la cambra dels senyors d' Aramprunyá y mentres en una nit negra y plujosa d' hivern lo vent bufá y fá girar lo panell de la més alta torre qual panell figura lo drach de Sant Jordi, los senyors d' Aramprunyá en Jaume de Gualbes y sa muller Anglesa, sentats en grans sillons á cada costat de la blasonada ximeneya s' escalfan. La hermosa Baronesa com á bona catalana no está en vaga, y ab una filosa de marfil y plata fila seda groga. De

cop interromp lo silenci la senyal d'un toç de corn d'una persona que desde fora demana entrar en lo castell.

Pochs minuts després se presenta un jove patje demanant permís als senyors pera recullir en la casa á un vell trovador que per amor de Deu y cambi d' alguna trova cantada ó rondalla explicada demana aculliment.

—Molt bé, respon Na Anglesa ab alegria: nos distreuré. No es aixís, amat espós y Senyor?

—Donau entrada al pobre vellet, digué en Jaume de Gualbes, y com la poesia y la fam son germanas bessonas acompanyaulo á la cuyna, donáuli menjar, y quan estiga satisfet portaulo aquí, que 'ns contarà alguna trova ó nos recitarà una rondalla.

Poch temps després torná lo patje acompanyat d' un home vell, vestit ab una roba de xamelot color de terra y calsas estretas foscas, cinturó de cuyro, gorra vermella ab una petita cigala de plata y portant penjada ab un cordó una bandurria. L' infelís era vell. Sos cabells llarchs y sa barba eran blanchs com la neu y sas mans flacas li tremolavan de fret.

Al veure als senyors s' agenollá fins que en Jaume de Gualbes li digué: álsat, bon vell, y digas qué vols de mi.

—Al trovador que canta, féuli mercé, respongué l' anciá ab veu tremolosa, y afegí liensant un sospir: ¡Ay! infelís de mi, ja ni cantar puch. He perdut ab la edat y los treballs la hermosa veu de ma juventut, com la bandurria que porto sas argentadas cordas.

Ella y jo som muts. Ni ella té tó, ni jo cants en la gargamella. No més puch contarvos una rondalla trista com ma vida sense pá ni esperansa, puig ningú vol á un trovador vell.

—No dius veritat, vassall, respongué la hermosa Baronesa; jo prefereixo las rondallas del passat á las cansons y trovas d' amor que son molt agradables per las damiselas. A la esposa del Senyor d' Aramprunyá no n' hi plauhen d' altres que las que li conta 'l seu estimat marit.

En Jaume de Gualbes besá las hermosas trenas d' or de sa muller y digué al vell trovador:—Conta la rondalla, y ja que així plau á Na Anglesa, ma estimada esposa, no 't mancará un recó d' aqueix castell hont podrás acabar ta vida sense fatich, y no es escás lo recapte en ma casa que no quedi alguna escudella de vianda pera un desamparat vellet.

Lo pobre anciá besá los peus á sos benefactors posat de genolls y plegant sas mans.

— Deu y la Madona del Brugués beneheixin sempre als nobles Barons d' Aramprunyá! Y se sentá en un escambell prop del foch entre 'l Baró y la Baronesa, tenint derrera alguns patjes y damas del servey de Na Anglesa que acudiren ab alegría per sentir la rondalla, demanantne permis á sos senyors. Sentat á terra lo servey tots oiren ab atenció al vell trovador que ab veu sonora pero apagada per la vellesa comensá la rondalla següent, dirigintse als senyors.

La rondalla que vaig á contarvos no es una rondalla, sino una veritat.

En ma juvenesa vaig correr molt mon, y entrantmen cap als comtats del Rosselló y Provensa vaig arribar fins á Fransa y més ellá. Entremitj d' aquell realme y l' antiga Helvecia vaig pujar un dia un alt single cubert de neu glassada, damunt de la qual s' aixecava un castell tant fort com lo castell d' Aramprunyá que s' anomenava castell de Vergy.

Era tart y m' aculliren, mes ma sorpresa va ser molta quan vaig veure que l' escut d' armas de la casa que 's veyia damunt de la porta principal del saló estava traspassat per un punyal damasquí com solen usarlo los sarrahins.

— Qué es aixó preguntí jo ab estranyesa?

— T ho contaré, va contestarme un arquer ja d' edat y 'm contá lo que are, oirán mos bons senyors.

En los temps del Rey Felip August de Fransa habitava lo castell de Vergy son senyor lo Comte Arquimbau ab sa muller Gemma de Noirmont.

Quinze anys feya estavan casats y jamay un angelet de cabells d' or havia embellit la llar d' aquella mansió senyorial.

— Comtesa, deya ab impaciencia lo Senyor de Vergy: nostre nom se perdrá. ¿Qué será de nostra casa? ¿Quí vindrá després de nosaltres? ¿Per qué no tenim nosaltres, grans senyors, lo que sobra á nostres vassalls, un fill que perpetuhi lo seu nom sens gloria? La noble casa de Vergy l' orgull dels reys de Fransa se perdrá en la pols d' una tomba y un nom foraster governará aquí. Aixó me desespera, Comtesa y m' ompla de neguit.

— Comte y Senyor, contestava plorosa la noble dama: vos sabeu si n' he fetas de prometensas; si he pujat descalsa los camins dels més anomenats santuaris de Fransa y de la Helvecia trepitjant la neu, pero fins are Deu m' ha negat lo que no nega á la més infelissa esclava. ¡Ay de mi! si jo hagués pogut saber que no havia de ser mare, no hauria sigut la vostra esposa, Arquimbau, ni tampoch la de ningú,

y m' hauria ficat en un convent de damas nobles com ma germana Ermentruda y mà tia Joana. La comtesa callava y sas ll grimas corrian poch á poch per sas galtas esgroguehidas.

Lo comte callava també, mes cada dia son neguit era més gran, y quan la comtesa se planyia ell responia ab impaciencia.

— Donáu-me un hereu deya. Jo no puch consentir que l' ilustre nom de Vergy se perdi pera sempre. No ho consentiré may.

Y la vida en lo castell se passava ab tristesa y neguit que feya llástima de véurer, sens que las riquesas de sos duenyos poguessen ausentarlos.

Un dia arribaren novas de Paris, més novas escandalosas.

Lo rey Felip August de Fransa, lo rey cristianíssim s' havia casat ab Isamberga princesa de Dinamarca. Aterroritzat per una aparició que tingué en lo dia de sas bodas repudiá á sa muller y se casá ab Agnès de Marenie ab escándol de Fransa entera. havent també acudit á Roma lo realme de Dinamarca á fi de que lo Pare Sant declarés nulo lo segon casament del Rey de Fransa.

Al oir aqueixa nova la comtesa quedá groga com la terra. Pochs dias després lo comte sorti del castell y s' encaminá cap á Paris.

Ja 's pot figurar l' ansia en que quedá la malaventurada senyora, pensant que si tota una primpcesa de Dinamarca y reyna de Fransa feu repudiada no li quedava pera ella altre sort.

— Lo Sant Pare no ho permetrá digné ab angunia la Comtesa.

No s' enganyá.

Lo Sant Pare que llavors regia lo mon católich enviá á Fransa un fort manament pera que lo rey Felip August tornés á cridar al seu costat á Isamberga de Dinamarca y 's separés de Marenie, de sa segona esposa Agnès. Mes lo rey de Fransa, enamorat d' aqueixa, la retingué á son costat despreciant las ordes de Roma.

L' escandol fou gran, en termes que se tancaren molts iglesias, separantse molts del servey del rey de Fransa lo cual, exasperat, refusá tornar ab Isamberga, y continuá vivint ab la nova reyna Agnès.

Mentrestant lo Comte de Vergy continuava á Paris prop de son rey y ocupant un lloch que deixá un altre noble digne que no volgué pèndrer part en l' escándol públich de Fransa entera.

Corrian també malas novas en lo Castell de Vergy y fins se deya si lo senyor Comte, imitant á son rey, deixaria á sa muller y ne pendria una altre, y fins no mancá que digné que aquella seria una dama de la reyna Agnès anomenada Ita de Monfreville, hermosa y noble donzella.

Gemma de No'mont jamay pogué créurer semblant infàmia, mes en lo fons de son cor temia, y quan acompanyada de son esclau moro Orosman sortia del castell y se dirigia á una hermita que hi havia en la Vall, la comtesa anava pensativa y l'esclau embossat en son aïornus blanch la mirava ab ulls de amor y llástima al mateix temps.

Gemma de Noirmont vestia de negre durant l'ausencia de son marit y un vel de crespó negre cubria sa hermosa cabellera.

Bella era la comtesa, bellíssima ab son rostre blanch y esgrogueit, sos ulls negres, hermosos y sa fesomia agraciada.

S'havia casat á quinze anys y llavors ne tenia trenta. Ab sa bona figura y hermosa cara tal volta era la més bonica dama de Fransa.

Estava un dia la comtesa tancada en sa cambra y lo moro Orosman sentat damunt una catifa en terra y girat de cara al Orient resava sas oracions á son fals profeta quan aparegué un dels homens d'armas que lo comte s'emportà cap á Paris.

Tot de seguit los del castell enrotllaren al que venia de la Cort de Fransa pera saber novas del senyor Comte y ell ab veu baixa les digué lo que succehia: que lo senyor venia y altres cosas que lo moro no pogué entendre, més observa que tots se estremian y que un arquer vell deya ab veu llastimosa:—Preguém per la comtesa Gemma de Vergy.

Llavors l'home d'armas que havia vingut s'adoná del moro y donantli ab despreci una puntada de peu li digué:—Tú, mala bestia sarrahina, prega per ta mestressa, ja que ets son patge més afavorit.

Lo moro al sentirse ultrajat petá de dents. Sos ulls llensaren foch acariciá lo mánech d'un punyal damasquí que treya lo cap entre sa faixa vermella, torná a sentarse á terra y no digué res més, mentres los altres que esperavan una gran batalla se posaren á riurer. Lo que l'insultá deya:—Es un cobart; per aixó fou fet esclau, y, dihent aixó, l'home d'armas se separá dels demés del castell y se dirigí per la muralla á la part baixa per anarsen á sa cambra.

Llavors lo moro s'aixecá, tragué son punyal y rápit com una sajeta corregué darrera de l'home d'armas.

Un moment després se sentí un crit y lo soroll de un cos que 'l'tiressen daltabaix de la muralla. Pochs minuts després compareixia Orosman portant en sa dreta un punyal cual fulla era vermella de sanch. Lo moro clavá l'arma damunt d'una taula y se retirá xerricant de dents, que feya fredat de veure.

La comtesa comparegué poch temps després ab cara riellera y vestida de gala. Sas cambreras li habían dit que venia son senyor y

que acabava de arribar un embaixador que ell enviava y era Rotger son home d' armes.

—Perque no vé Rotger, digué la senyora, perque faltant al respecte á sa Comtesa no 'm porta las novas de mon estimat espós.

Se buscá á Rotger y no se 'l trová en lloch.

Llavors se sentiren las trompetas que anunciavan la arribada del senyor de Vergy, y, folla d' alegría la Comtesa, corregué á son encontre y se penjá á son coll.

Lo Comte estava esgrogueit y com confós, quan trayentse son casco lo posá demunt la taula y retrocedí horroritzat.

Clavat en la taula hi había lo punyal sagnant.

Sos cabells se posaren drets perque alló era un mal pressagi: alló ananciaba una gran desgracia.

—¿Qué es aixó Comtesa, preguntá ab terror Arquimbau? ¿Qué succeheix en nostra casa durant la meva ausencia? ¿Aquí s' assassina? ¿Estém segurs en la nostra llar?

—Res sé, mon senyor, respongué admirada la comptesa. No sé qui es l' assessi ni la víctima; res sé fins are, puig no había vist l' arma sagnanta demunt d' aqueixa taula.

—Es un punyal damasquí, esclamá lo compte.

—Es lo punyal del moro, digué un arquer y afegí l' home d' armes: Rotger l' ha renyat y 'l sarrahí tal volta s' ha venjat terriblement.

—Cerqueu á Rotger y al moro, cridá lo senyor de Vergy.

Oirense grans crits d' homes y donas del castell. S' había trovat assassinat al home d' armes en lo fosso y mentres las donas feyan gran esvalot, los homes arrossegavan al moro y 'l portavan á forsa de bastonadas devant son senyor. Allí lo deixaren, y 'l negre sarrahí se posá devant son senyor, creuant los brassos y mirantlo de fit á fit.

—Fill de malehida rassa, li digué lo compte: ¿Qui ha mort á Rotger?

—No vull negarho, jo. He sigut insultat; res li deya y m' ha tractat com una bestia: m' ha pegat.

—Porteu aquesta fera á la forca del castell, cridá lo compte, senyalant al negre.

—Vos demano pietat per ell digué la comptesa. Ha sigut insultat sens motiu. Sempre es l' aburrimient de tots los del Castell y es lo mes fidel de nostres criats. Ja 'l castigaré jo, puig vos me 'l regalareu y á mi 'm pertany

Lo castigareu vos, comptesa? digué son marit, no crech que ho

feu com mereix! Vos conech molt, mes vós pertany y es esclau vostre com habeu dit: feu d' ell lo que volgueu, mes feu justícia.

Permetau que me 'n vaje á traure l' armadura y després vos donaré noves de la Cort de Fransa.

Lo compte 's retirá y la comtesa maná que deixessen al esclau y li maná que la seguís.

Ans d' entrar en sa cambra la comtesa se detingué y tornantsen cap al moro li digué ab imperi.

Desdixat fill de Mahoma; mereixes ser cremat viu, mes te val l' haberte insultat y la fidelitat y afecte ab que m' has servit. Te, digué, trayentse de sa escarcela algunas monedas de gran valor. Vesten á la teva terra, lliure ets, no 't vull veurer mes en lo castell ahont los altres vassalls te matarian per venjar á son company. Ves y que may mes mos ulls te vegen.

L' esclau caygué de genolls. Aquella fera s' enterní y plorá besant la vora del vestit de sa senyora y la mirá ab una tendresa que pareixia impossible. Mes, com mogut per un ressort, torna á aixecarse y digué ab veu ferma á sa senyora: — Jo no me 'n vaig; me quedo aquí. So ton esclau, cristiana, y vull serho sempre. Fesme matar; no puch deixarte porque m' has fet plorar per primera volta en ma vida y dech morir per tu. Fesme matar, cristiana, fesme matar, y caygué á sos peus.

— Surt, li digué la comtesa ab repugnancia. Ets un assessí, y 'm repugnas. Vesten á un lloch del castell ahont may mes te vegi. Orosman baixá 'l cap y sortí de la sala ab tristesa.

Un patge anunciá á la comtesa que 'l senyor preguntava per ella y la senyora contenta se 'n aná á la cambra nupcial.

Allí estava son marit, tretas las armas y vestit de una roba de vellut vermell á usansa de aquell temps.

Al entrar la comtesa, son marit li pregá que tanqués la porta y li digué que s' assentés á son costat.

— Vos pensau, ma estimada Gemma, li digué, que vaig á contar-vos lo que he vist á Paris prop del Rey Felip y la Reyna Agnès. R's puch dir-vos, sino que allí me seguí lo neguit de sempre, lo pensament que may me deixa: ma casa sens hereu.

Desconsolat vaig fer part de mon desconsol á mon amich Egerrant de Monfreville y en sa casa vaig veurer á sa germana Ita y...

— Llavors, digué alsantse la comtesa, pensareu que si lo Rey habia deixat á la Reyna y s' habia casat ab Agnès de Marenie, vos podiau deixar á Gemma de Noirmont y casarvos ab Ita de Monfreville.

No es aixís? Mes al Pontífice que, segons se diu, ja envià un embaixador per malehir al Rey de Fransa no li mancarà una maledicció de Roma per lo senyor de Vergy y si Isamberga de Dinamarca no ha volgut passar per l'afront de un divorci, Gemma de Noirmont no 'l passarà tampoch. Tingueuho entés, compte de Vergy.

—Ningú me dona lleys en ma casa. senyora, y jo caballer com lo primer, vos faré acompanyar á casa lo vostre germá. Vos tornaré lo vostre dot, vostras terras y las milloras que en ellas he fet y ademés hi afegiré la tersa part de mon patrimoni.

—Mil mercés, contestá la comtesa, mes jo no sortiré del Castell de Vergy, bont vaig entrar honrada. Ab honra hi permanexeré y si vé Ita de Monfreville la faré tréurer de Vergy dihent que no vull en ma companyia á la bagassa de mon marit (1) puig la esposa no ho será mentres jo visque. Y vos, encare que 'm costi la vida, no seréu jamay lo marit de Ita de Monfreville ni deixaré jo lo Castell de Vergy. Y si á la forsa 'n só llansada, mon germá Bertran de Noirmont y tots los de mon llinatge sabrán demanarvos satisfacció. Deviau casarvos ab una vassalla vostra ó ab alguna jueva pera mudar de muller com vos semblés; mes á la descendenta dels primers prohoms del Rey Clodovec no la trauréu de casa com si fos una filla de la malehida rassa.

La comtesa se retirá sens escoltar la resposta de son marit.

Tres dias després las trompetas del castell anunciaren la vinguda de algun alt personatge, puig se issá lo penó groch y blau ab los lis de Fransa que era lo blassó dels Vergy.

La comtesa vegé á Orosman lo moro que entrava esferahit en sa

(1) Bagassa era lo nom que 's dava á las donas de mala vida que vivían en companyia d' un home que no era son marit y d' aixó ve lo ditxo de «qui no té dona ni bagassa ell mateix s' apedassa.»

De l' argument d' aqueixa llegenda lo celebrat escriptor Donizetti n' escrigué una hermosa ópera nomenada Gemma de Vergy. Tothom sap que 'l casament de Felip August ab Agnés de Marenie fou declarat nulo per lo Sant Pare y no li quedá més remey al rey de Fransa que tornar á cridar á Isamberga de Dinamarca al seu costat y tornar á Agnés altra volta á sa patria, fins que morta Isamberga torná á realitzar-se lo casament ab Agnés.

Jamay lo casament del Comte de Vergy hauria sigut autorisat per la Iglesia, pero 'ls senyors feudals d' aquell temps á voltas se permetían aqueixas cosas y altres pitxors, si aixís pot dirse, puig un senyor en lo seu castell se burlava de la autoritat de son soberá, no respectant tampoch la de la Iglesia á la que robava á ma armada sos bens com feu Guillem de Moncada ab lo Bisbe de Vich.

cambra, qui senyalantli lo punt ahont s' hi veyá una tropa de gent armada, ab goig y ràbia al mateix temps li digué:

—Veus cristiana: ja vé la nova esposa del teu marit y abans de náixer lo vinent dia tú no serás rés en lo Castell de Vergy.

—No pot ser, digué la desgraciada comtesa desesperada, pero mirant per la finestra vegé á una hermosa dama que á cavall, rodejada de cavallers, se dirigía al castell. Entre los cavallers hi havia lo senyor de Monfreville.

—Es ella, digué desesperada la comtesa; es la nova esposa... y jo... ¡Oh! no, no ho permeteré.

Ma riquesa, ma vida al que impideixi lo casament de mon marit ab una altre.

—Y si jo 'l faig impossible, digué l' esclau moro, qué 'm darás?

—Tot lo que demanis, cridá desatinada Gemma.

—Te juro per Alá respongué 'l moro que ton marit no ho será may de Ita de Monfreville y sortí de la cambra corrents.

La comtesa caygué de genolls y plegant las mans dona gracias á Deu, mes ab lo reso li vingué á la memoria de com podria un pobre esclau impedir lo casament de son senyor.

Son somnis, pensá ab desconhort la comtesa; somnis d' un africá qual imaginació es ardent com lo sol de son país. Avuy, trista de mí, no 'm queda altre recurs que sortir d' aqueix castell ahont he viscut tants anys, essent sempre honrada y fidel esposa y d' ahont se 'm llansa perque no he tingut fills. ¿Y es culpa meva si Deu m' ha negat á mí lo que no nega á la pobre vassalla?

Deu meu, qué he fet jo pera véurem tant aborrida?

Uns grans crits interromperen á la comtesa y tothom ab grans veus cridava: Matéulo al assésí, matéulo, quant s' obrí la porta de la cambra y aparegué Orosman ab un punyal sagnant en la mà.

—Gemma de Vergy cridá 'l moro. Ton marit no ho será ja de Ita de Monfreville ni de cap altra dona. Cumpleixme lo que 'm prometeres.

—Qué vols pregunta ab goig la comtesa?

—Ton amor, respongué Oro-man.

—¡Tú! digué ab horror la dama, y afegi: só esposa fidel del comte de Vergy.

—Ets sa viuda, cridá ab goig Orosman.

La Comtesa queda esgarriada mentres en sa cambra entravan los homes d' armas del castell que veyent á Orosman cridavan:

—Ja la tenim á la fera malehida, matèmia. Ha mort en la cambra

al Comte de Vergy al moment que lo senyor sortia pera rebre á sa nova esposa.

—No donéu un pás, digué 'l moro aixecant lo punyal. Un amor desgraciat per Gemma m' ha fet fer dos assassinats.

Y alsant lo punyal se 'l clavá al cor cayent als peus de la comtesa.

Gemma de Vergy morí de tristesa poch temps després y 'l castell perteneix avuy á mans estranyas.

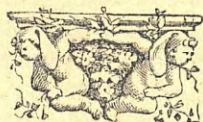
Lo poble diu que á voltas de nit se sent pels voltants del castell un gran condol.

Es la dama de Vergy que desde l' altre mon surt á plorar las desgracias de casa seva.

Lo vell trovador acabá sa rondalla.

Era prop de mitja nit, lo vent bufava á fora. Lo senyor de Aramprunyá s' havia adormit, mes sa muller Na Anglesa escoltava ab gran atenció, oprés lo pit, ab los ulls brillants y las galtas rojas.

FRANCISCO DE P. CAPELLA.

À MA GERMANA

LA POETISSA ANNA FORSTENHEIM

MORTA ABANS D' HORA

(Dedicatòria del llibre *Catalanische Troubadoure der Gegenwart*.)

La primavera ja arriba,
flors y càntichs lo Maig du,
mes sols puch cullir per tu
sempreviva, sempreviva.

Tu, tan plena de noblesa
ànima vessant d' amor,
¿per qué t' has morta en la flor,
la flor de la juvenesa?

Tu, preparant sempre ab febre
obres de Samaritana,
¿per qué tan jove y galana
la Mort, la Mort t' entenebra?

¿Per qué, quan més escalfada
ta veu á la gloria aspira,
de cop l' armoniosa lira
s' es trencada, s' es trencada?

¡Quín cor! Batent inflammat,
foguejá ab sa fantasía
l' aemana poesia;
¡mes ja no bat, ja no bat!

Matávam ma pena inmensa,
si no hagués sentit per l' ayre,
per les tombes, per tot cayre:
¡renaxensa, renaxensa!

Que á vida eterna y quieta
ressucitarás, oh morta,
t' ho diu l' ayre qu' ara 't porta
les cantades del poeta.

¿Sents? De la tomba oblidada,
Catalunya, que no mor,
la parla de sa avior,
¡s' es alsada, s' es alsada!

Per ses serres, per sos plans,
en esbarts plens de dalé
cantan patria, amor y fé
los trobadors catalans.

La poesia. inspirada,
canta dels avis les gestes,
dels infants los jochs y festes,
l' esplendor de la estelada.

En la iglesia fá oració,
pe 'ls cementiris salmeja,
y en tota festa hi barreja
son himne de dols ressó.

Puja al Montserrat altiu
ab los romeus amatents;
presideix los casaments,
y riu ab tothom qui riu.

Dels castells es guardadora,
hont del passat hi ha 'ls recorts,
y agermana 'ls trobadors
sa bandera redentora...

Despértat, que torna ja
la primavera galana;
rossinyol del cel, germana,
tórna, tórna's á cantá'.

JOAN FASTENRATH.

Trad. per F. Matheu.

VOLADA AL CEL

Tot en lo mon es vanitat y gloria,
goigs falsos y desitxs;
derrera de la mort, ni lleu memoria,
derrera de la mort, tant sols l' oblit.

Fumera que 's desfá ab una alenada
son nostras il-lusions:
si aixó es la vida, aixeca la volada
esperit que t' enllotas per lo mon.

J. N. DÈ M.

1886.

UN DIA DE DOL

QUAN tot just Barcelona devia comensar á reixir de las ruinas causadas durant lo siti de 1714, y la població veyá desaparèixer per ordre del conquistador, una de las barriadas més falagueras, esdevingué una dolorosa coincidencia, com esmentant la dissort dels que defensavan las tradicions y los drets de la pátria, durant la memorable nit de la rendició de la capital de Catalunya.

En efecte, tres anys se complían dia per dia y hora per hora, de aquell aconteixement trascendental, quan en la nit del 11 al 12 de Setembre de 1717, una horrorosa catástrofe, vingué á sembrar novament lo terror entre los vehins de nostra ciutat.

Lo Dr. Bruguera, en sa obra, *Sitio y Bloqueo de Barcelona*, vol. 2.^{on}, pág. 490, parla de aquella terrorífica escena, que suposa ocorreguda á las 11 del vespre del dia 11, essent aixís que lo *Dietari* de aquell any, custodiat en l' arxiu municipal, lo descriu detalladament, consignant la data del següent dia.

La descripció de aquella desgracia, y los detalls en ella continguts, son de prou interès, á mon entendre pera trascriurels al peu de la lletra. Diu aixís lo citat dietari: «A 12 Setembre 1717 dia del Patrocini de Maria Santíssima cerca las 2 horas de la matinada, se mo-

»gué en los ayres una gran tempestat de trons y rayos, y gran pluja,
 »y permeté la divina Mag(esta)t que un rayo pagás foch á un magatzém
 »de pólvora fet ab parets de tapia y taulada seca, quey havia en las
 »hortas que medían de la Drassana á St. Pau, en lo qual se trobaban
 »poch mes de mil quintars de pólvora per habersen treta molta los dias
 »antecedents per la expedició de Sardeña. Y feu tal estruendo aquest
 »fracás y ocasioná tanta ruhina ala Ciutat que tots los barris y casas
 »de aquella feren moviment, espatllan mols euvans de las casas, rompe
 »y obri las portas etiam las principals de las casas, destruí las vidrie-
 »ras, consentí la muralla, y una pessa quey havia en ella la llenzá al
 »vall, matá algunas sentinellas y Paysans y gèneralment feu grans es-
 »tragos per tota la Cíutat en especial lo barri de reval ahont ab sin-
 »gularitat ne feren averiguació los Srs. Ad(ministrad)ors de la qual
 »passaren una relació específica á Sa Excelencia que es en los regis-
 »tres de la secretaría que en substancia conté lo següent.»

«Rambla—el convent de Sta. Mónica quedá en la major part des-
 »truit y molts altars espatllats, quatre religiosos y un secular ferits.»

«En lo col·legi de la Mercé rompé envans y bóvedas un lienzo de
 »paret y espatlla las portas de la Capella.»

«La casa de Joan Donato fou espatllada ahont ferí dos minyons.»

«Lo col·legi del Carme fou la major part dirruit y noy prengué
 »mal persona alguna.»

«En lo col·legi de St. Fran(ces)ch hi hagué alguna ruína y nos
 »prenqué dany ningú.»

«En lo convent dels Trinitaris descalzos espatllá la bóveda y pres-
 »biteri de la iglesia sobre lo altar mayor y las seldas molt espatlladas.»

«Carrer den trenta claus. De la casa de Jaume Iglesias hortolá,
 »caygué un quarto y ferí dos minyons.»

«Las casas de Carlos Bordas hortolá foren enterament derribadas
 »ahont morí una dona.»

«La casa de Joseph Carrió hortolá fou del tot derruida y quedaren
 »ferits marit, muller y un fill.»

«En la casa de Onofre Carbonell caygué un quarto.»

«En la casa de Agustí Carbonell derribá altre quarto.»

«De las casas de Joan Borrell caygué la petita sens dany de Per-
 »sonas.»

«La casa de Joseph Moragues fou espatllada la major part y lo llo-
 »gater prengué algún dany.»

«Dos casas de Jacinto Cavaller mercader, foren enterament derri-
 »badas sens dany de Persona alguna.»

«La casa de Antoni Mateu destruyda sens dany de Persona.»

Fins aquí las noticias del dietari, que podém completar per la compulsa de altres documents, observant que la forta trepidació va esberlar las llosas de las tombas de alguns cementiris, entre altres lo del Pi, que ocupava part de la plassa actual del Beato Oriol; que la explosió va reflectir de una manera terrible en lo carrer de l' Avinyó, baixada de Sant Miquel y Plassa de Sant Jaume, y que las victimas ascendiren á unas 130. Dia de dol, fou, donchs, pera Barcelona, aquella jornada memorable, en quina la forsa dels elements naturals, feu esclatar las acumuladas per la combinació de sustancias explossivas promovent l' espant y la tristor entre los habitants de la capital de Catalunya, que portavan dol, fresch encare, per causa de las lluytas dominadas per la superioritat de la forsa, y per l' abandono dels aliats.

JOSEPH FITER É INGLÉS.

MESTRE OLAGUER

MONÓLECH

La escena representa un carrer de Barcelona del barri de Ribera tancat per una formidable barricada à la que s'hi puga pujar per medi de caixas, botas, sachs de terra y altre mena d'objectes de que 's troba formada. Las casas dels costats están mitj destruhidas per lo bombardeig y l' incendi. En la escena y entre la runa cadavres de catalans; per tot la desolació més completa.

Al alsarse 'l teló Mestre Olaguer està enfilat á la barricada y acaba de disparar lo fusell contra 'ls enemichs, veyentse encara 'l canó de l' arma que fumeja. Parla mirant per la barricada.

També á aquest l' he tocat! Sí, té. S' atura.
Vol apuntar!... No pot!... Li ha caigut l' arma!
Estén los brassos! Ensopega!... A terra!
Aixís: revólcat! Crida! Els seus hi corren!
Lo voltan! Van á alsar-lo!... Ah, no: ja 'l deixan.
Deseu 'ls Sagraments: que prou té l' ànimà
al infern que li cantan las absoltas.

Baixa de la barricada fins al mitj de la escena y parla ab son fusell, abrassant-lo.

Bé, company! Se t' estima. Deu permeti
que fem net de traidors á Barcelona...
y 't penjaré en l' altar de Santa Eularia.

Ha callat la campana! Com s' aturan
los de la Seu? Quí sab si alguna bomba
ho ha ensorrat tot!... Y ara 'ls canons no enjegan.
Y ha parat poch á poch la fusellada!...
Ah, no. Jo no. Mentres lo cor me boti!..
que hi ha fam? aixó ray! Foch y foch sempre.
Y aquí ferm dia y nit fins que Deu vulga.
Carreguém! Vá! La pólvora. Ah, que hi goso
enfonsanthi la má! Ja hi es. Y ara...
vinga la bala. Aquí. No? Hont ets petita?...
Aquí n' hi deu haber. Tampoch? Aquesta...
Es buyda. Quí ho entén? Dintre la caixa.
Mare de Deu! Ni una! Si n' hi havia
tot un sarró á la vetlla!... Ah, malviatje!
S' han acabat! Y ara consúmet, móret!
N' hi ha per tornar-se boig! Tot just quan quedo
de tants companys jo sol, y en mitj de runas! .

Per un grapat de balas donaría...
Veyam si 'n té algun mort. Aquest. Miremho.
Quí era? No 'l conech. Calla! Ja 'n trobo!
No: un tros de pa. Deu 'ns en dó! Fá un dia
que no he testat ni un mos: oydá! Mes ara
busquéu balas y prou. La fam... qu' esperi.

Se fica 'l tros de pa á la botxaca.

Qui sab si aquest... Qu' es noy! Sembla que riga!
Ah malehida guerra! Ni una sola!
No tinch cor per seguir, que semblo un lladre!

Dubtant y resolentse per últim vá á un altre cadáver.

Té; 'l darrer. En Ramon. Es fret que gela!
Ni una tampoch! No puch mirarlo! 'L pobre!
Tant graciosot y cor obert! Y ara
la seva dona está esperant que torni!...
Ah que n' heu fet de mal! Y sempre, sempre,
per lo mateix. Per goberná' aquí á casa:
per tractarnos com bens que se 'ls degolla!

Y en bona fé qu' ho hem sigut bé massa.
Y ell molt mes que ningú. Tot s' ho prenia
pel bon costat; y res de mal s' ho creya.
Fins un día... y de bo que vaig cremarmhi.
Un matí que al devant de la botiga,
pels monjos dels conreus de Sant Geroni
feya cantant ab mos fadrins un carro,
d' aquells de quatre rodas per la sega.
Gayre be era enllestit, y sols mancava
encerclá á cops de mall l' última roda
que afinau 'l ribot, mentras qu' en terra
lo cércol s' enrojía en mitj de brasas.
Ell que allavors passava me va empendre.
—Mestre Olaguer que Deu' us do bon dia.—
Encaixem ab aquesta, y li pregunto:
—Que hi ha de per llá dalt?—Han vingut lletres.
Diu que ja tenim rey: que ve de Fransa,
y 's dirá Felip V.—Felip? La peste
se l' emporti! Els Felips per Catalunya
han sigut sempre de la pell del diable!—
Y deixant lo ribot lo mall vaig pendre
repicant en la roda ab nou coratje.
Ell ab lo peu 'ls encenalls movia:
—Diu, va fer, que es aquest bella persona.
—Ja á Madrid cuitarán á ferlo perdre.
—Y que vindrá á jurar las lleys antigas.
—Lo jurat trencará quan allá ho vulgan.
Company, estem perduts si la gent nostra
no fa un va-y-tot: que hi ha sigles y sigles
que 'ns volen acabar, y un dia y l' altra,
va de pares á fills que sota terra
furgan en las arrels de Catalunya.
—Mestre Olaguer, sempre ho veyeu tot negre.
—No, negre no: color de sanch y fora.—
Se 'n va riure al sentirho: y vaig cuadrarmhi...
que 'l riure aquell al cor no m'hi cabia.
—Va á la mort Catalunya; y sou vosaltres
los que aixequen 'l catafalch per ella.
Vosaltres, los prudents; la gent del ordre
que us fa por un fantasma, y sou joguina

dels d'allà, y dels d'aquí que mercadejan
ab la hisenda y la sanch del nostre poble.—

Vaig agafarlo per un bras, y ab ira
sotraquejantlo tot, que 'n vaig fer massa,
li vaig dir tant cremat que no m'hi veyà:

—Forman la Espanya, m'enteneu? dos pobles.

Hi ha qui diu són germans. Si, prou: se semblan
com l'aygua al foch, y com la nit al dia.

Volen manar tots dos, y com en ella
no hi caben pas, d'aquí que l'un ó l'altre
te d'aplatar lo coll fins que li ajupin.

Valencians, mallorquins y aragonesos
units als catalans fan un sol poble.

Ells tres ja han fet á tots, y sols nosaltres
ans l'orgull castellà no 'ns volem tórser.—

Lo dia que caiguem!... Voleu saberho?—

Vaig engrapar lo mall altra vegada:

—Aqui ho teniu: veyeu las quatre rodas:
dintre 'ls cércols de ferro hi ha Valencia,

Mallorca y Aragó; voltat de brasas
ja está á punt lo grilló de Catalunya.

Vos, deixeulo posar, y es fet lo carro,
que tragini pel mon de sigle en sigle
un mort que fa vergonya: nostra rassa
vensuda per cobarda y per indigne!—

Y 'l mall feixuch jiravoltant en l'ayre,
saltantme 'l cor vaig acabar la feyna.

Y ell... ¡no va riure mes! Y ha dat la vida!

Y tants com ell l'han dat desde aquell' hora!

Quí t'ha vist y quí 't veu terra volguda!

Cada sol al llevarse 'ls baluards mira
cuberts pels catalans, y quan s'acotixa
á redós dels baluards sols veu cadavres!

Mes, ay, s'acaba nostra gent de guerra!
y son los de 'n Felip com mar que puja!
y murallas y torras s'esportellan!

y estem sols contra Espanya y contra Fransa!

¡Quí governa en lo cel que al bo 's castiga?

¡Qué fan nostres Patrons allá en la Gloria?...

Llàgrimas, te! No sé d' hont surten ara.
 Oh, 'm pegaria á mi mateix. Si sembla
 que no siga jo aquell de pit de roca.
 Sort que ningú ho ha vist. Mala negada!
 sort per mi y sort per ell, que si se 'n reya!...

Alsant lo fusell culata en l' ayre.

Ara que me 'n recordo. En la butxaca
 hi dech tenir un tros de pa. Si ¡miral.
 Y que 'm trobava defallit fa estona.
 Ah, ah! Seyemhi.

Al adonarse de que s' anava á seure al costat d' un cadavre s' aixeca ab amargura auant
 á seure á vora d' hont reposa 'l seu fusell.

No, no aqui. Voreta
 de mon fidel company. Aixís: y ara...
 te, benehim la taula. Com als dias
 en qu' era tant felís! Y 'l pa qui 'l trenca?
 Qu' es du! Per lo cap baix te una setmana.
 Sembla pa de senyors que tot es crosta.

Trenca 'l tros de pa d' un cop de culata.

Ara! Las molas: bo! Malaguanyadas,
 que aquí 'ls aucells no hi venen! Te mil gustos.

Aixís en aquest' hora jo esmorsava,
 alla, en la rebotiga, y part de fora
 d' aprenents y fadrins quinas conversas!
 Ma muller somrisent y enamorada
 me duya á plech de bras á la petita,
 del llit encara ab las galtonas rojas,
 fentli vergonya la claror, xarrayre,
 brassos alsats, y las cametas nuas
 repicant en la falda de sa mare.
 Y seguintla d' aprop mon fill venia.
 cantant cançons, saltironant alegre,
 á coll, pobret! lo seu fusell de canya!
 ¡y, tot ulls, ¡com s' alsava de puntetas
 per veure 'l plat en la polida taula!

Esposa, fills del cor, may en la vida
vos tornaré á mirar! May en ma boca
la vostra hi sentiré,, niu de venturas!
¡May mes, may mes! Que m' heu deixat per sempre!

Plora, transformant poch á poch lo plor en frèstega desesperació.

Tot ho he perdut. Cuatra parets negrosas
sens porta ni teulat son ¡ay! la casa
qu' era mon cel! La mort, cóm l' ha guarnida!
L' alberch honrat es d' assessins refugi,
qu' en l' ascó de mos avis hi blasfeman,
en mon llit de nuviatge s' hi revolcan,
y en lo bressol de mos fillets hi guardan
las armas ab que 'ns matan, y 'l que 'ns roban!

Lluny de mi 'l pa, y m' acabi la miseria
lo rosari besant d' argenteria
que á ma esposa vaig dar en prometatje.

S' ha tret lo rosari que duya á la pitrera, besantlo.

Ah, tu sempre ets ab mi que m' aconsolas
pregant per ells fins que allá dalt m' hi vulgan!

Aixecantse ab desesperació,

Mes jo no puch morir en tant que aleni
lo lladre y l' assessí de ma familia!

Torna á besar lo rosari ficantse altre cop á la pitrera sanglotant ab desesperació.
Pausa llarga.

Oh, quina nit d' horrors la nit aquella!
La ciutat no era encara un munt de runas,
que murallas ensá tot era nostre.
Vá móures l' enemich; saltá la mina;
s' obrí un baluart; y pel descoll tot d' una
los vils traydors per los carrers entraren
fins ma casa arribant. Jo en ma finestra,
espitllera d' honor, ab quina angunia
disparava als malvats! Caygué la porta

als cops de la destrai; y aquella turba
 • de gent sens Deu vá regolfá en la entrada
 caragolantse escala amunt rabiosa!
 Ma muller m' abrassava y 'ls estrenyiam
 entre 'ls dos als fillets. La turba fera,
 manantla un capitá, tirat de Judas,
 apuntá contra tots. Pietat! cridavam,
 ma esposa y jo. Pietat per ells! Y 'ls monstres
 al ordre d' aquell Judas disparáren!
 Ah! Jo al cor vaig sentir las balas totes
 de ma muller y de mos fills! Las meas
 no las vaig sentir pas! Y 'm desagnava!

Se sent tòcar á somatent molt apartat y á estonas que no destorbi la representació. De
 quan en quan també s' ha de sentir alguna canonada molt llunyana.

La campana que parla! Bona llengua!
 A la brega altre cop y á la venjansa!
 Aixó es viure y gosar! Mes com no tiran
 los d' aquestos carrers? Foch altra volta!
 Y jo dalintme aquí sense combatre!

Se sent remor llunyana de gent que s' acosta y que te de créixer fins á caure 'l teló.

Quina ramor! Y qué pot ser?... Dirías...
 qu' es la mar... La mar, no!... Gent que s' acosta!
 Ah, sí. Gracias, Deu meu! Y ells se pensavan
 que 'ns rendiriam. May, may de la vida!
 Quin goig véurels venir! Germans de guerra!

S' ha enfilat á la barricada presentant lo cos. En aquest punt se sent un tiro que 'l fe-
 reix. Baixa una part de la barricada.

Ah! 'Ls enemichs. Y m' han tirat! Oh rábia
 que aquí 'm sento ferit! Sí, sanch, sanch meva!
 Y venen! Qué! moriren tots los nostres?
 Mes aquí soch y encare tinch coratje
 per fermhi á mossegadas y ab las unglas!

Despres de tornar á mirar los enemichs que s' acostan vé tambalejant al mitj de la escena.

Oh Deu tot poderós! A aquell que 'ls guía
 l' he descubert ab lo posat de Judas!

L' assessí de ma casa! Y vé! Y jo 'm moro!
 Una bala! Sols una! Un tros de ferro!
 Omplume l' arma fins á ran de gola!
 Metralla; ferro; plom; que 'l fassi engrunas.
 Hont trobarho! Ah! 'L rosari! Ja tinch càrrega.
 Parenostres... recorts... tot, tot á dintre!

Torna á pujar un grahó de la barricada disparant per una escletxa d' ella.

Amunt. Se 'n vé al davant... y riu! Té: plégaho
 Ah! L' he tocat. L' hi ha anat sobre la cara.
 Ja cau. Feyna pels corps! Ara á mí 'l riure!

Rialla que acabi ab un gemech.

Tot tremolo!... Es... de goig! Mos ulls s' entelan.
 No es lo fum de la pólvora: es que arriba
 per mí la mort. Ah fills, volguda esposa!
 feume un lloch que ja vinch!... Patria adorada,
 salvat! Sálvala, Deu! Ayre!... M' ofego!
 Ha parat lo canó. Rendits? Vergonya!
 Fins los morts com no s' alsan y 'ls escupen!
 No, enrerá tots! Aquesta terra es nostra!
 S' acostan. Son aprop. Jo no 'ls vuy veure!...

Al agonisar caigut á terra se cubreix la cara y 'l cap ab los brassos per no véurels ni sentirlos.

Aixís. Morím! Ja son aquí... las fúrias!

Ila de semblar que Mestre Olaguer ha mort. En aquest moment la remor dels castellans s' ha de sentir al peu de la barricada. Després del crit de «Viva Felipe V», Mestre Olaguer s' aixeca rigid, cayent mort desplemat després de victorejar á Catalunya.

¡Viva Felipe V!

¡A fora lladres!

¡Visca la llibertat de Catalunya!

Al acte de caure 'l teló s' han de veure 'ls soldats de Felip V escalant la barricada.

ÁNGEL GUIMERÁ.

LA INDUSTRIA

ODA

Un jorn, Aquell qu' es sempre
font de bondats de la que res n' estronca
lo doll jamay, al contemplar del home
caurer lo bras que 'l cansament rendia,
flubirli al magí feya
la forsa muscular que 's decandia.

Y l' home que, decrépit
en plena joventut, cotavas dócil
al voler de la sort, sentí á la testa
quelcom desconegut que s' ajitava,
quelcom que no 's rendia
de la materia al cansament: pensava.

Pensá y prompte arrastraren
los bous l' arada; á no trigar la cinia
feu soma l' aygua; imaginavas eynas

validoras als dits de mes destresa
y del sabé y la forsa
trobava arreu la llum y la fermesa.

Generacions y sigles
en noble emulació, desde llavoras
la Indústria mellorant, *manná* l' han feta
inestroncable que abundós prodiga
la pau y la ventura,
á quants del prohisme lo sant vincle 'ls lliga.

Aquellas fabulosas
osseras de Titán y hercúlis brassos
de l' antigor, avuy han tornat ferro;
l' alé dels Ciclops es vapor; l' ardenta
brahor de sas entranyas,
de tinas y gresols lo bull alenta.

Minerva, convertida
en máquina vivent de forsa inmensa,
la roda fa voltar de la Fortuna
esclava del Travall, que talment vola,
y la penosa tasca
d' anyadas, en un jorn treu ella sola.

Engravacions, cilindros,
volants y cunyas... son tendons, son nervis,
entranyas hont fermenta de la Indústria
la vivifica sanch. germinadora
de tantas maravellas
com prodiga la máquina á tot' hora.

Y fila, teixeix, trenca;
depura la materia, la trasforma
cent vegadas y cent, cada vegada
mes bella fentla y tant mellor la vida,

ab los presents riquíssims
de que á gosá á la humanitat convida.

¿Qué hi ha, qué pot haverhi
á tal bé comparable aquí en la terra?
La forsa vencé á Tiro, vencé á Roma:
el seny la venç á ella, la governa
y obligala á servirlo,
venjant á l' antigor la Edat Moderna.

Veniu, veniu á veurel,
terrenas potestats, lo gran triunfo,
la dignitat humana sent á engrunas
lo jou embrutidor de la ignorancia;
la redempció del home,
los miracles del seny y la constancia.

Mes, quants sentiú encara
del or la set hidròpica ó las ánsias
de poderiu, qu' enveja y crims congrian,
vosaltres nó; vosaltres enderrera,
qu' ella á ningú s' humilla
ni á son redós cap vil passió prospera.

Mudan los temps. La idea
llima es avuy que las cadenas talla;
son pulsacions d' una existencia nova
las sotragadas del motor que aterra
los ídols que aixecaren
lo fanatisme llot, la fera guerra.

Y la Indústria, destili
ó be garbelli, d' elements, sustancias,
germens é ideas, lo dolent rebutja,
perqué lo pá que de sa má 'ns pervinga,
d' escorias ó cizanyas
ara ni may la llevadura tinga.

Del foch de sas entranyas
y el licor de sos pits, no han de nudrirsen
ni déspotas ni esclaus: germans y fora,
germans vol lo Travall que se 'n gaudeixin,
perque regenerada
la vella humanitat sas virtuts deixin.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

Cad'any ve la primavera
plena d' aromas y flors,
brollan las fullas pe 'ls arbres,
brolla la ditxa y l' amor.

En mon cor la primavera
ja no esclata com un temps,
puig las flors 's marcirían
al sentir l' alé d' hivern.

J. N.

EN LA MORT DE MON NEVODET JOAQUIM

(NOTAS ÍNTIMAS)

No sé pas de qué vá morir... ¡cál... ¡de rés!... Sa mare li palpá 'l front, li trová un xich calentó, com si tingués febreta; lo ficá al llit á correcuyta, y esvarada per las novas que cundían, referents á la mortandat de quitxallá, enviá tot seguit pel metje... Lo metje 'l polsá; li palpá 'l cap; lo cor; lo ventre; li feu obrir la boca; allargar la llengüeta; li mirá 'ls ulls; y, satisfet de sa visura y tot rihentse de las maternals angoixas, esclafí, boy receptant d' esma. «Si fos meu, vegi si 'n té de mal, no li donaría pás més qu' un got d' aygua ab sucre. .» La fama d' ésser molt entés pera guarir á la gent petita y la sinceritat ab que proferí semblants expressions, aconsolá bon xich á la mare... ¡Imposa tant lo sibilitich á las donas!...

Mes, arrivá la nit, s' adoná la mare de que la febre creixia; repará que 'l noy, més ensopidet, no tenia altra dèria que la de fregar-se 'l front, com si la rata del mal hagués fet niu dins sa closca y, bategant son cor per la incertitut, enviá de nou pel metje.. ¡Quina estona d' ánsia la trascoreguda esperantlo, ab tot y que no triga mitj' hora!...

Arrivá, 's feu capás del malaltet, somrigué de nou, y confirmant son primer diagnòstich, reproduí l' estirabot. «No té rés, senyora;

cálmis... Es alló... una amenassa d'escarlatina... com una rosa, sab?... pero, no 'n temi... ¡Ni li coneixerà la borronadura!... Ja li he dit... Si fós meu, vegi si 'n té de mal, no li donaria més qu' un got d' aygua ab sucre!...»

Y 's despedí fins al endemà. Lo noy, en tant, protestava de son parer rebregantse entre 'ls llensols y estarrufantse la cabellera. «¿Al cap?... ¿Es al cap, rateta, hont tens lo mal?...»—li preguntava sa mare, acotxantli 'ls brassos y menjantse 'l à pusturas... «Bueno; bueno... No 't moguis, sents?... Aixis... Ben quietet... Mira, si estás quietó 't guardaré un grapat de cireras!... Oy que si?... Y maduixas!... Tot un cistellet de maduixas, eh?...» Lo noy clucà 'ls ulls, com enlluhernat per la vermelló de la fruyta, y somrihent sens esma, s' hi en-sopí de nou. Sobtada per aquell somriurer, fat y sinistre com tenebrós auguri, sa mare l' observá ab desfici... Estava groch, flach, ullerós, mústech; decaygut tot ell; com empiocat de quinze dias... «¡Ay, senyor!... Tant rojet, tant aixerit, tant plé de galtonas...» se deya sa mare, admirantse de que tant xica febre promogués tals estragos...

De sobte s' esglayá... Un ronch estrany, una esgarrifansa repentina, seguida d' estremituts, y uns ennüechs del nen, revenxinantse, la tragueren de pollaguera... «¡Veniu!... ¡Cuytéu!... ¡Tút!... ¡'L metje!... ¡Aviséu al metje!... ¡'S mor!... ¡Lo noy se 'ns mor!...»

Mitj' hora aprés ja badallava!...

«M' ha enganyat!... Nos ha enganyat, senyora!... — deya 'l metje, sorprenentlo en l'agonia...» Si... es un derrame... un derrame serós... Veyám... Unas mostassas... unas mostassas... cuytin... corrin... y l' ampolla del éter... ¿Hont tenen la medecina?... Corrin... corrin que se 'as en vá!... ¿Cóm havia de sospitar que... Un esclat de plors li doná á compèndrer que ja no hi tenia rés que fer allí, y assegurantse de que 'l angeló ja s' enlayrava vers la Gloria, s' esquitllá totduna...

En mitj d' aquells planys, en mitj d' aquella consternació, sa profecia hi ressonava com un escarni..., «No es rés... Si no es rés, senyora... Vegi si 'n té de mal que, si fos meu, no li donaria més que un got d' aygua ab sucre!...» Aixis ho havia dit, y mon pobre nevodet... ¡ay!... á las pocas horas finava!...

Quan hi vaig arribar acabavan d' amortallar-lo. La minyona m' ho innová ans de respóndrem al saludo. Entrant al pis, la fetor del ácid-fénich barrejantse ab l' aroma del espígol y la pell de taronja socarada, me confirmaren tant trista nova. Vaig passar á dins, dret al menjador, hont l' amistat y la coneixensa, en amigable colla, pagavan son tribut á la desgracia. Tot era plé. Las veus dels aplegats, donas en sa majoria, dissonants y confosas per enrahonar alhora, retentían ensá com xiscladissa d' aucellera... Un aspre singlot, sech, acompasat, com estrambóich ritme, dominava aquell conjunt, tremant pels embans ab escruixidora fressa... Era ma cunyada... Asseguda enllá, al peu de la galeria, enlayre 'ls ulls y creuhats sos brassos; aixis vaig sobtarla. Semblava una Dolorosa.

—¡Ja ho veus!... ¡Ja ho veus!...—me digué, esclatant en plors y retorcentse...

Las llágrimas ja las hi havia vist; bé las hi coneixía!... pero aquell plany de: «¡Ja ho veus!...» esgarriós y solemnial alhora, me vingué tant de nou, m' esborroná tant, que ni vaig tenir l' esma de contestarli. Sols un altre, aixis d' esglayador, n' havia ohit en ma vida: lo d' un vehi meu al tallarli una cama; mes ab tot y que 'm trastorná, ab tot y que 'm feu escruixir, ni 'm masegá 'l cor, com aquell, ni se m' aparenta que menjés terra... Y es que feya pochs dias qu' ella, lo meu germá y jo, ocupantnos del pervindre del menut, hi haviam fet llarga sentada, y ma presència, despertantli aquells recorts, acabá de desesperarla. Las bonas paraulas dels visitants, conformantla ab sos retrets, l' aconsolaren una mica. Tot rumiant sobre la feblesa humana, que s' ha de valdre de las desgracias agenas pera atenuar las propias, vaig eixir á la galeria... L' atmósfera del menjador, plé de gent y ab lo gas encés, m' enterbolia la testa... ¡Quina cosa es la mort! No 'n tenia prou del pis, d' aquell gran y esbarjós pis, pera camp de sas malifetas, que fins á la galeria s' hi notava 'l rastre!... Tot s' hi veyia en orris. Testos ensá; textos enllá; escampats; arreu... Encatifadas de fullas las rajolas; sens flors los rosers, las clavellinas y pensamenteras... Esmotxadas las alfábregas... Semblava un camp de batalla aprés de bregarhi la caballeria...

Per distréurem l' enuig vaig resseguir l' espay una estona... Era

ja á plena nit... Una bella nit de primavera, quieta, frescal, assossegada... Lo firmament, tatxonat d'estels y esblaymat per la lluna, enlayrava ma fantasia, tot atrayentme ab sa esplendidesa... Un oreig suau, perfumat, provinent de las vehinas montanyas, enfortia mos pulmons, atemperantme 'ls polsos. Tot era bonich... Los rengles dels fanals s'escorrian entre casas, jardins y conreus, com á desfilas d'un llumenós riu, girangonsant per sa conca... Los de la Rambla de Catalunya s'allargavan enllá, fins á la mar; als peus de Montjuich, ajassat ja pera adormirshi, s'embrancavan ab los de la carretera de la Creu Coberta, allargassantshi com una serp; los d'Hostafranchs y Sans, parpellejant com á cucas de llum entorn la mola dels Batllons, que foradava 'l cel ab sas fumeras, s'unian ab los de S. Gervasi, Sarriá y Gracia, fent destacar la verdor y 'ls caserius de sas voras, escampats á claps, com abigarrada catifa; ratllavan los carrers los de més ensá ab las trenyinas de sas ombras; y tots, tot aquell aixám de llums, esgarriats y confosos, escarnint los del cel ab sas estrambóticas constelacions, m'atarentavan ab sos bellugueigs distrayentme y delectantme á la vegada.

Lo xiulet d'un tren, atravessant ab pressas, me torná á la realitat, y recordantme del minut, pel cruiximent de las fullas que rebregava ab mas botas, vaig entrar á dins... Tots estavan callats... Sobtava á la reunió en un d'aquells moments en que, no sabent ja que dir, per haver agotat sos més supréms recursos, s'entregan al imperi de las circunstancias... Lo tri-tach del rellotje y 'ls refilets del canari acompanyavan ab sa monotonia 'ls sospirs de ma cunyada... Matiner de mena, 'l canari, com á bon vigatá, saludava á la llum, á aquell petit sol, que l'havia sorprés en son primer somni; sino que, comprenent lo desastre de sos amos, feya las passadas á la sordina.

Deixant lo menjador vaig esmunyirme fins al recambró del nen... ¡Pobret!... Havia quedat somrihent, p'ascévol, jolú; com si s'hi hagués ensonyat, y somniés, querub anyoradís, ab sos companys de Gloria... La mort havia coll-torsat aquell esqueix de clavellina; mes la poncella de sos llabis, fresca y mitj-badada encara feya estar en dubte. S'esqueya allí, dins son bagulet blanch, forrat de moaré, y engalonat de plata... Sa mare, pera que 'l cos no se li consentís, li havia fet un jás ab clavells y rosas, ben atapahit pels costats ab lliris de St. Antoni... Tot aquell devastament de flors que jo havia vist á la galeria no era abastat pera acomodarlo!... Cuatre candeleros ab altres tants ciris feyan llum al pobrissó; trasformant lo recambronet en funeraria capella. «Sembla un maig»; un «maig» ab lo Jesuset al mitj—

deya una de las guardianas, contemplantse 'l tómbul... L' aroma de las flors, barrejada ab lo tuf dels ciris y la fortor del ácit fénich, s' enlayrava per l' espay espessehintshi com un tel de boyra...

Al tornar al menjador vaig observar que 's despedian... Lo fregadís de las botas y 'l soroll de las cadiras m' ho donaren á comprendre...

Al saludar á mos germans, procuravan conformarlos ab expressions de consol, ja amanidas pera l' acte; tal com lo soldat se guarda 'l derrer cartutxo pera defensarse á última hora... A mon germá li espurnavan los ulls... Ma cunyada 'ls agraíja; mes no la resignavan... «Miris!... Jo n' he perduts tres.» «Jo cinch, ja grans!... «¡Y si perdés lo marit, filla!...» Era tant segur aquell tret, que sols al considerar sos estragos, á tots nos esborronava... «¡La seva hora!... ¡Era la seva hora, veliaquí!...»—aventurá una... Ma cunyada, al oirho, aixecá 'ls ulls amarats de llágrimas, dirigintmels de sobte. Me semblá que 'm deya: «Bé; y com ho sabém qu' era la seva hora?... Si 'l metje hagués entés lo mal ¿la seva hora, hauría sigut aquella?... ¿No donavan per mort á n' en Francisquet, y ton pare vá ressucitarlo?...» (1)—«¡Deu nos en guard d' un «ja está fet,» dona!...»—vaig esclafir, comprenent la intenció...—Lo qu' heu de fer es descansar; probá de descansar: no sia qu' après d' un mal n' haguém de planye d' altres. Y oferintme pera vetllar al nen, vaig escórrem dret á son cuarto.

* *

Duas senyoras, mare y filla, s' havian obstinat en acompanyarme. Mos pares, après de tres dias d' infructuosa brega, en la qu' hi lluytaren com á braus, abandonavan lo camp pera refer sas forsas. Instats, gayre be sermonejats per ells, mos germans, se reculliren en son cuarto... Ja feya estona que 'n cercavan lo camí; mes no sabian véure 'n la dressera. Sempre tiravan enllá, vers hont jeya son fill, aquell bossi de son cor, arrebbassat á la vida quan tot just hi feya sombral... «Ay, Senyor!... ¡Ni mes ni menos qu' un auellet!...—me deya una de mas companyas. Y contemplant aquell niu, farcit de gemadas flors, flors que pagavan ab sa existencia las preocupacions de nostra vida, se li escaparen las llágrimas...

(1) Referintse al germá gran, al qui 'l pare salvá la vida, après de donarlo per mort lo metje.

La veu de ma cuynada m' esferchí totduna... «¡F
¡Rateta!...»

—¿Voleu dir qu' es mort?..

—¿Y are?.. ¡Quina se ne t' ha acudit!.. ¡Qué des

Se 'ns havia presentat lo mateix qu' una fantas
ulls; solts los cabells; alleugerida de robàs; sens pr
fressa...

—¿Voleu dir qu' es mort?..—esclafi de nou, al
bul...—¡Si 'm sembla 'l mateix de quan somniava!..

Digué, gemegá, y tot singlotejant, comensá á
petons!.. ¡Si hagués estat viu fins l' ánima se n' l
germá la reconvení...

—Aném... prou... Prou, dona!..

—¡Si tampoch dormiré!...

—Peró, descansarás!..

Mas companyas, vejent que no se 'n volia móur
sa presència... «Tinga enteniment!.. Tinga entenimen
queda una!..» —«Bé; qué 'n treurás de vetllarlo?..—
¡Que no veus que si ressucités, si per un miracle re
teixa 'l matarias á festas!» 'S girá, s' apoyá en
marit, y se 'n entornaren á dintre... Aprés de moc
tibá 'l rebós del nen, vaig assentarmhi. En aquell ins
guntava á sa mare:

—¿Perqué venen al mon las criaturas si se las ha
guida?..

Sa mare 's ventá una mosca que se li passejav
esclafint d' esma.

—¡Ditxós d' éll!.. ¡Ell no mes sab que son glor
hi venim á fer aquí!...

La noya, poch satisfeta de sa contesta, m' interro

«Es un angelet que Nostre Senyor s' ha volgut
son tronol!..»—anava á dirli, emportat per ma fanta
centó de la idea 'm segá la dita á flor de llabis. Las c
Kardec, sugerintsem totduna, m' induhiren á parla
missions, d' epuracions y graus, de reencarnacions y
dors viatjes y misteriosas evolucions qu' enforteixen
rinyantlo ab sas presents miserias; pero se m' afigu
semblants teorias, y apesar¿de sa bona fé, la entevan
bracions, y desisti de ferho. Volia ampararme c
parlarli d' una naturalesa eternament mare, sempre

transformadora; enlluhernarla ab sas múltiples combinacions, ab sos poétichs cambis, ab sas evolucions infinitas; mes vaig comprendre que li enfermegaria 'l cervell ab la sola exposició del tema, y vaig estar-men... Per refugir ma resposta, extempor. nea ja, après d'aquells segons, vaig treurem la petaca.

—No 'ls vindrà pas d' un xich més de fum, oy?..— afegi, relllant los ciris y cargolanthi 'l cigarro... Y autorisat per sos gestos vaig encéndrel.

—Veu lo que som!.. esclafi la noya, signant á mon nevodet, somrihent encare com si li tremolessen los llabis...

—¡Y tants afanys, y tantas angúnias, y tantas quimeras com nos busquem per enganyarnos la vida!..— reprengué la senyora...

—Ja pot dirho!..—vaig afegir, eljlegant enlayre una pipada. Ab excusa de l lensarhi la punta me n eixí al balcó. Un oreig suau, sorprendentme agradosamente, me temptá á esplayarmhi. Lo passeig de Gracia, apesar de l' hora, encara no 's veyá sol... Algunas motas negras y menudas, clapejant la extesa de sas vias, denunciavan als endarrerits ab lo cruiximent de sos passos. Al clar de la lluna y á la llum dels fanals, mes escassos desde mitja nit, las restelleras dels arbres hi destacavan sas reverdidas copas. La noguera del carrer de Provensa fosca y arrodonida, hi sobreixia com un topo. No calia cercar la divisió dels termes; los plátanos l'acusavan prou: descuydats los de Gracia; podats y esbelts los de Barcelona...

Lo rellent de la nit, mes sensible en aquella elevació, me feu tornar á dintre. Tot ajustant los porticons vaig reparar ab la nina de ma nevoda... Era un «bebé» ab mollas... Era allí, en son lletet ab pabelló, demunt la calaixera, cayguts sos brassos, ajassada, com lo nen; éрта, lo mateix que difunta... Sino qu' era una difunta roja de galdas, agensada de robas y guarnida ab anyadits, que daba passió de riurer!...

—Quín contrast...—vaig fer, assenyalantla á mas companyas...

La mare no 'm sentí... Sa filla, menos endormiscada qu' ella, alsá 'l cap, creuhá sos brassos, y dedicantme un somriure sens descloure 'ls ulls, confirmá ma dita...

Vaig mocá un dels ciris, quin cremelló espurnava, tot asseyent-me als peus del túmbul. Per no encomenarme 'la son, vaig treure un llibre. Era Schopenhauer; un volúm de butxaca que me n' havia endut aposta... Obri 'l, fulleja 'l al etzar, la paraula «Bellesa» 's fixá en ma vista y seguí 'l párrafo... Deya qu' era una carta oberta de recomenació, que 'ns guanya las voluntats per endevant; y parafrase-

java sa importancia. Bonich tema per vetllá un mort!.. Xocantme l' acudit hi vaig somriure una estona... Mes la expansió de la rialla s' avenia tant poch ab la disposició meva que vaig girá full... Parlava del dolor... Retreya sas causas, definia sos efectes, cercava sos orígens, establia comparacions... Sobtat per un de sos símils, no sé quina mueca debia ferhi, que la companya jove m' escometé. Alguna agre deducció que, repel·lida per mas conviccions, sens dubte, m' es-cruixia y esgarrijava.

—¡Quina cara hi ha posat!.. ¿Qué es cosa de bruixas?.. ¡Cón-timho!..

Per no compartir ab ella ma decepció vaig empescarme una sorti-da... Potser no m' haguera entés, y si m' hagués entés per intuició, que 's la malicia de las donas, pitjor encara... ¿Qué n' hauria tret d' escalfarli 'l cap y de glassarli 'l cor, que 's lo que dona aquella filoso-fia?.. Ab excusa de caminar vaig desarme 'l llibre .. Al passar pel corredor van sobtarme uns gemechs, uns anguniosos sospirs, provi-nents de la cambra de mos germans... Era ma cunyada... La pobre somnaria 'l nen y, adhuc adormida, l' ofegava la pena... Tant com l' havia estimat are l' anyorava, que tots los extrems, fins los que tenen ayre de virtut, portan en si son cástich. Era la nina de sos ulls, son angel bó, sa mes preuhada relliquia... Apesar de sos sis anys, encara feya 'l niu en sa falda... Y es qu' era tant xamós y pusturer que tot lo dia se la menjava á festas. Ara 'l somnaria viu, bellugadís com un esquirol, cridaner com un llorito, trasbalsantho tot fet una garsa, obrint á son papa al regoneixeli 'ls passos, renyant á sa germaneta si n' hi feya alguna, ajudant á sa mama en sos quefers doméstichs, ajo-gassat ab sa pilota, celebrant missa, fent lo clown en son llit: 's des-vetllaria luego y... ay!.. aquell tros de son cor ja no existiria!... Existiria, si... allá baix... en son recambró... guarnit de flors... vol-tat de llums... extés... crescut... rioler .. ab la rialla de la mort als llabis, y ficat dins d' una caixa!.. ¡Quin despertar mes trist se li es-peraba á la pobre!..

Al tornarmen al cuarto tocavan las cinch .. Feya clar... La fressa del carrer ja comensava á sentirse... Truchs, crits, veus, cants, remor de passos, soroll de rodas: tot aquell rondinar, confós y plascévol, que forma 'l misteriós concert de la matinada.

—¡Y jo que 'm creya qu' hauria plogut!..—digué la senyora, badaut un xich lo balcó...

—Mes val aixís... Pobre nen!.. ¡Al menos tindrà bon dial!..—re-prengué la noya...

Bell punt nos hi asseyam un fregadís de passos va sobtarnos... Eran mos germans .. L' ànsia 'ls havia tret del llit... Ma cunyada, per no perdre temps, s' hi arriscà ab soleta de mija... Al llambregar al nen repetí la mateixa:

—¿Voléu dir que es mort?... ¿Voleu dir que es mort?...—Y s' abocá dessobre 'l túmbul, abrassant al nen y petonejantlo... ¡Y éll que 'm deya que si fos seu ab un got d' aygua ab sucre 'l guariria!...—afegí, referintse al metje, plens de llágrimas sos ulls y amenassants sos braços... S' abocá de nou al túmbul y besá á son fill feta una boja...

—Prou, Emilia, prou!...—li deya mon germá, espurnantli 'ls ulls...—Prou!... Sents?... ¡Si no 't reportas lo tapol!...

—Un!... ¡No més un! . ¡Adeu, fill!... ¡Fill de mon cor!... Ja no 't veuré mes!... ¡May mes!...

L' últim petó no xisclá, no espetegá: cruixí com una mossegada... com si vejés la mort entorn del nen y s' hi abrahonés á tall de fera...

—Prou, dona, prou!... ¡Prou, aném!...—esclafi mon germá, agafantla pels braços...

—¡Adeu, fill!... ¡Fill de mon cor!... ¡Ja no 't veuré mes!... ¡May mes!... Reposá 'l cap sobre las espatllas de mon germá, y eixiren del cuarto... Mitj' hora après encara singlotejava.

•
*
•

M' havia tirat al llit mes pera 'reposarhi que pera dormirhi... De sobte 'm van anunciar que ja hi havian los homes... No obstant y lo fosc de la frase tot seguit vaig entendrels. Volian dir aquells homes colrats, sens pel á la cara, de traje ennegrit y xarolada gorra, qu' ab la brusa entre sas mans ja 's disposavan á la feyna... Eixint del cuarto vaig reparar ab ma nevoda que s' esquitllava del pis... Havia pujat d' amagatotas pera veure 'l nen... Alguns vehins, ja mudats, se passejavan pel recibidor... Per evitar una crudel escena vaig ajustar la porta d' ahont se trobava ma cunyada... Sas conegudas la entretenian... Li retreyan al menut, li parlavan de son fill, repassavan sa historia; la historia d' una criatura de sis anys, enfilall d' anécdotas y observacions condensadas en redolins, alabant las gracias y sortidas del neñ, mena d' homenatge que ma cunyada rebia com á tribut á sa maternitat, y que la consolava á sa manera.

La frésa dels homes embocant la escala, ja embarrassats ab lo

baguet, m' obligá á escaparmhi. Devallarem pas á pas, pujarem als cotxes, y anyorant als morts y planyent als vius, nos trobarem al cementiri... Los homes del bayart reposaren son fato al peu d' un ninxo sens lletres... Era un ninxo que 'l padrí del nen llegava á son fillol com á derrer obsequi...

—¿Volen veurel?...—preguntá un dels homes... Nos hi acostarem alguns, y s' obrí 'l tap. Comensava á disfigurar's... Un regalim de sang, ja casi presa, se li escorria del nasset als llabis. Lo cap li havia caygut com adormidet de costat; mes, ert, esllanguit, girat d' una batzegada... L' home de la brusa li adressá ab sas dos mans, y aprés de posarli á plom, ajustá la caixeta.

—Deu lo tinga al cel!...—digué algú, tal com si assenyalés un pare-nostre...

«Que Deu lo tinga al cel!...—contestaren tots, entre 'ls refréchs de la paleta...

Mitj' hora aprés retornava á casa... Encara hi cremavan los ciris...

—¿L' has vist?... ¿Ja sabs be que 's mort?... ¿N' estás segur?...— alarí ma cunyada al véurem...

—¡Y 'n dubtes!...—vaig contestar, resolt, com inspirat per los incidents del cementiri...

Pantejá una estona, s' aixugá 'ls ulls, y encuriosida per la relació del enterro, s' aná assossegant... Tot li vaig dir, tot li vaig relatar, llevat alló del desfigurament del nen... ¿No era mes propi que al evocar-lo en sa memoria se 'l vejés adormit, enrojietas sas gallas, y ab lo somriure als llabis, que no pas ert, groch, penjant son cap y regalimantli la sanch?... Ara seria un angelet, un querub, un serafí que voleyaria á son entorn, com un papalló, ventejantla ab sas aletas; estraftet pel mal, trasmudat per la mort, no fora mes qu' un cadavrel..

¡Pobre nebot meu, ab qui jo pensava ja preveyent la solitud de ma vellesa!.. Has passat pel mon com un llamp; desprenentse dels núbols, esclatant llum uns segons y engolintse altre cop entre la fosca!.. Mes, ditzós de tú; tú al menos tens qui 't plora!..

JOAN PONS Y MASSAVEU.

Juny de 1890.

LO BALCÓ DE MA VEHINA

Lo balcó de ma vehina,
de mirarlo dona pler;
virolada clavellina
creix prop d' un florit roser.

Puja Ridolta ufanosa,
fins lo llindar del balcó;
hi ha pensaments, Malva-rosa.
violetas de tot coló'.

Dejornet lo rostre d' ella
entre verdó' 's veu sorti',
com si fos tendre poncella
boy nascuda aquell matí.

Enjogassada y riallera.
com tortra al saltar del niu,

obra 'l balcó y falaguera
mirant entorn seu sonriu.

Vestida de blanch y encara
desfetas sas trenas d' or;
la frescor d' aquella cara,
y aquell mirar tot dolsor!..

¡Al besarla 'l sol qu' hermosa!
enbolcallada ab sos raigs
sembla, entre las flors confosa,
talment l' imatge del Maig.

Deixa una gábia penjada:
tot saltant, lo gafarró
pidola ab una passada
de la vehina un pinyó.

Ella, ab la boca mitj closa,
lo pinyó li está mostrant;
l' aucell á pendre 'l no gosa
y la mira aletejant.

—¿M' estimas, oy?— quan lo deixa
cada matí ella li diu;
cada matí es la mateixa
l' aucellet respon, «piu, piu».

No se sent com ans solia,
preguntarli al gafarró
si l' estima, ni cap dia
surt á donarli 'l pinyó.

Y, pobret, com ningú 'l cuyda
mort y fret ja l' han trobat.

¡Qué trist fá una gabia buydal
sembla 'l bressol d' un albat.

De no regarlas, colltorras,
cauben las flors tristament;
las violetas ja son mortas;
no floreix cap pensament.

De la Ridolta, l' ufana
han xuclat los raigs del sol,
que del llindá' á la barana
s'esten com mantell de dol.

Aquell balcó, qu' ella obria,
los matins de bat á bat,
y qu' era obert tot lo dia,
tot lo dia ara es tancat.

Pels vidres trista 's veu ella,
sens brill als ulls, ni coló'
en sas galtas de rosella,
al darrera 'l finestró.

Prop de la cambra ahont reposa,
se veu lo llumet petit,
d' una llantia bellugosa,
que crema tota la nit.

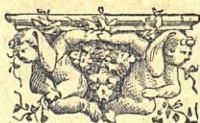
Al fi un dia 'l balcó s' obra,
pero ella no hi surt pas:
mes, se veu al fons, dessobre
pots cubertas de damás.

Una caixa ja tapada,
quatre ciris al voltant,
propet sa mare endolada,
y sas germanas plorant.

Al arrebarlas porta
de las plantas del balcó
las fullas prop de la morta
l' alé del vent de tardor.

VICTOR BROSÀ y SANGERMAN.

Comillas, Juriol de 1890.

L' ABRÁS DE BENVINGUDA

AL JURAT Y POETAS PREMIATS EN LO PRIMER CERTAMEN DEL
ATENEU TARRASSENCH DE 1890

Salut, cantors del poble, que, en trobas inspiradas
cantáu de nostra terra, las glórias y 'ls amors!
Com vol de colometas, en l' ample espay trobadas,
me plau eixa enllassada, d' ideas encontradas
fent niu en nostres cors.

Vosaltres que heredareu d' Homero l' armonía,
y avuy en casa nostra n' heu dat tan gran concert,
rebéune 'l pur afecte, que 'n tots nostres pits nía;
rebéu forta abressada, del cor nostra alegría
que es lo més gran y cért.

Tan prest lo flayre vostre portaren plechs á l' hora
nos feu vesllumenarne un altre sol-ixent.
Quan tras de la tempesta un arch nostre cel dora,
¡be prou lo cor s' aixampla! Que n' es senyal y fora
de nou sol esplendent.

Tan vera es la victoria—que bé pot orgullirnos—
 quan no progressa un poble que olvida son passat
 ni menys pot trevallarne, ni dolsa pau gaudirnos
 l'aplech ab lo *gran-geni*, no corre á sostenirnos
 l'altre *geni-il-lustrat*.

La mar quant més bramula, més fort á la nau bressa
 que pot així fer via, si enginya 'l seu velám.
 Y en terra, tramontana, arreu la brossa endressa
 perque bon pagés púgui, semblar á tota pressa
 de bons llevors lo camp.

Del cel la neu cayguda, cubrint pichs y esplanadas
 ab aygua cristallina per fonts se veu brollar;
 reviu torrents ombrívols, flayrosas margenadas,
 engrossa rius que regan mils plantas desitjadas
 y luego omplena 'l mar.

Vosaltres sou, tot d' una, lo buf de tramontana
 que empeny lo progrés nostre, envers anyorat port.
 La neu sou que humiteja nostra seca fontana,
 que prest lo cor inunda, y á l' áima engalana
 de Pátria, Fé y Amor.

¡Bé prou que 'us coneixíam fills de la Gay Ciencia,
 que enveja 'ns n' es donada, no cabre ab tal enllás!
 Mes may volgué la ditja, que escusa sa assistencia,
 com vuy veurers Tarrassa, honrada ab tal presencia
 pera darvos son abra.

Rebéulo estret y noble: no ment Tarrassa encare,
 que sab assahonarne de son Industria 'l fruyt
 y com catalá digne, que aytals festas ampara,
 que os ayme prou abona, ser descendents d' Egara
 y nets dels de l' any vuyt.

PERE ANTONELL GUARDIOLA.

Tarrassa, 7 Juliol 1890.

MELUSINA

LLEENDA ANTIGA FRANCESA DE LA NOBLE CASA DE LUSIGNAN

N molts edificis gòtics, ja religiosos ja civils dels sigles XII, XIII, XIV, XV y XVI, entre altres en la Seu de Barcelona, se veu ja en baixos relleus, ja en canallons una figura que molts prenen per una Sirena y fins estranyan que en aquells temps en los quals la mitologia era aborrida, per lo paganisme que representava, se posés en edificis sagrats un emblema semblant.

Mes si 's mirava despay aquella escultura se notaba una petita diferència entre la Sirena y la figura del baix relleu ó canaló del frente, ó parets foranas del temple ó antich palau.

Sol representarse la Sirena en figura de una dona, mes en sa part inferior està formada per una cúa de peix.

A la Sirena sempre se la representa alegre ab la boça badada com si cantés y á voltas tocant una arpa ó cítara: á la figura que veyém en nostres edificis antichs se la representa plorant ab desesperació, estirantse los cabells y cridant sense consol.

Representa una dona de mitj en amunt com la Sirena, mes de mitj

LA RENAIXENSA.—Any XX.

en avall termina ab una ó duas cüas de serp sortint á voltas de sas espatllas duas alas de rata pinyada y tenint urpas en lloch de mans.

Aquesta figura tant repetida en casi bé tots los antichs edificis religiosos y civils de Fransa, Inglaterra, Païssos Baixos, Alemanya y alguns més, no tant en Espanya, representa á Melusina y al meteix temps l'escut d'armas, lo blassó de la noblissima casa de Lusignan, de qual escut d'armas surt la llegenda que he sentit contar á alguns de mos amichs de la nació vebina, y diu aixís:

En temps remots després de haver invadit la Europa los bárbaros del Nort, que com á un mal vent no portaren més que la destrucció: aquella gent feréstega de cabells roigs y rostres encesos, s'apoderà no tant sols de Italia y Espanya sino també de Fransa y altres nacions, repartintse la Europa com á verdader país conquistat, aixecant damunt las runas per ella fetas novas ciutats, nous palaus y nous castells.

En lo lloch ahont avuy ocupa en Fransa l'antich y fantástich castell de Lusignan, aixecaren una fortissima torre rodejada de murallas ab fossos, interposanthi forts marlets ab sageteras. Guardavan nit y dia lo castell arquers y foners feréstechs de cabells vermellenchs, caras rojas y ulls de gat masqué, vestits de pells de bestias selvatjes, armats de ballestas y fonas, que tant sols de véurels feya fredat.

Los senyors del castell eran tant ó més feréstechs que sos vassalls y s'havian apoderat de la major part del país de la contornada de horas á la rodalia fins que lo darrer senyor morí deixant, no cap fill varó pera ferse respectar, sino tres fillas totes bassonas: es dir nadas las tres d'un mateix part.

Quan los senyors vebins vegeren que tant sols tres donzellas eran las mestressas del castell, en aque l temps que tant sols guanyava la forsa, no la rahó, tots calcularen lo dia en lo qual s'apoderarian de la torre goda ab sas murallas y marlets, fent esclavas á las tres germanas, bellissimas donzellas, pera ferlas sas esposas ó sas concubinas. Més toparen ab lo que no 's pen avan y fou que si algún s'atreví á invadir los dominis de las tres germanas, fou castigat de un modo tant terrible, que no pogué contarho, morint desastradament, no per mans dels

homens feréstechs que guardavan lo castell, sino de un modo maravellós que may pogueren saber, trovantlos ja cremats, ja despenyats, ja menjats per feras.

De dia y de nit se veyá sortir de la gran xemeneya del castell un fúm á voltas blanquinós, á voltas vermellench, á voltas verdós, y tothom horroritzat deya que las tres germanas bassonas se dedicavan á la bruixeria, y que per aqueix motiu moriren y moririan de mala mort quants intentessen pèndrels rés de son senyorio. En vista dels cástichs rebuts ningú per valent que fos s' acostava al castell, y molts n' hi havia que feyan marrada per no trepitjar lo terreno de las tres germanas, mentres los més valents guerrers deyan esgarriats que contra las malas arts no hi valian vestits de ferro, armas, espasas, destrals, ni porras, ni cotas de malla.

Cap rey ni cap senyor del mon, feya més respecte ni més por que las tres germanas bruixas, com tothom las anomenava, y si algú las trobava á voltas per aquells boscos á cavall, acompanyadas de sos vasalls armats, apesar de sa hermosura fugian corrents espahordits y no paravan fins á casa seva.

Nomenávanse las tres germanas bassonas Melusina, Melior y Palatina y eran tant semblantas que fins la una no coneixia á l' altre, y tots quants estavan allotjats en lo castell, may pogueren distingirlas, vestint com vestian sempre un trajo igual que era una túnica fosca, brodada d' estrelles d' or y cenyit per una faixa vermella, portant trenats sos hermosos cabells rossos, quals trenas las hi queyan per devant fins més avall de la cintura.

Rés hi havia més hermós que las tres donzellas.

Un dia se reuniren las tres en la principal sala del castell y Melusina digué ab solemnitat:

Ha arribat, mas estimadas germanas, la hora de senyalar lo nostre porvenir. No som tres nenas ja, sino tres donzellas, que demá podém trovar y trovarém, sense cercarlos gayre, tres marits. Mes ¿quí será la hereva d' aqueixa casa y quinas las fillas externas sent totas nascudas de un mateix part?

Podém nosaltres quedar contentas en partirnos los productes y

vassalls del nostre terren i més y nostres marits n' estarán per ventura? Y si un es més fort que l' altre ¿no voldrà per ell y per sos fills tot lo senyorio fentnos renyir á nosaltres que tant nos hem estimat, no pensant més que en nostre carinyo y en la ciencia que 'ns defensa?

—Molt bé: respongué Melior y dech dirte, germana meva, que no he pensat may ab péndrer marit, y que independenta com soch no vull subjectarme á cap home ni m' hi subjectaré may.

Lo mateix dich, respongué Palatina, y proposo que fem un jurament totes tres de permaneixer donzellas, fins que mortas duas de nosaltres, la que quedi podrà fer lo que vulgui y aixís permaneixerà íntegra la herencia dels nostres pares.

Aixís ho jurarém digué Melusina y la que falti á son jurament siga convertida en un mónstre horrible, y no tingui may repós mentres mon será mon.

Las tres germanas estengueren sas mans y feren lo terrible jurament, posant per testimoni las ánimas de sos pares.

Era de nit y la óliva salvatge, la cabrota, aquell aucellot bru de ulls negres enfonsats feu oir sos crits de bé-bé y sas desvergonyidas riallas.

Apesar de la ciencia las tres germanas s' estremiren mentres que la cabrota parada damunt la torra més alta del castell continuava beulant y ribent com una boja.

Alashóras aparegueren altres aus estranyas. Eran bestias avuy desconegudas que volavan ab alas de rata pinyada; eran los grifos, vipres y drachs que ab son vol incert y sense solta rodejaren lo castell portant sas cúas cargoladas, sas urpas y sas bocas badadas que entre alenadas de foch deixavan véurer sas llengas de sageta fent fug i esferaida ab sos xiulets á la cabrota que desaparegué ointse llunyanas sas follas riallas.

* * *

Han passat alguns anys y lo castell de las tres germanas continúa en son estat.

De nit y dia vetllan en sas murallas fent centinella homens feréstechs, vegentse passar per la espessura dels boscos montada en un cavall negre una hermosura de cabells rossos ab sas trenas llargas d' or y son vestit fosch brodat d' estrelles.

¿Quí era la hermosa? Era Melusina, Melior ó Palatina? Ningú ho sabia més ab sa preciosa bellesa no 's podia dubtar que era una de las tres germanas.

Un dia un cavaller que per allí passava vegé á la estranya hermosura, detingué son cavall y s' agenollá damunt de la que 'l montava.

La hermosa s' indigná, mes lo jove fou tant humil y sa hermosura varonil era tanta que la donzella l' escoltà y li paregué tant bé que lo dia següent se trovaren altre volta y aixó durá fins que un casament ocult enllassá á sos dos cors.

—Perdo més que la vida, digué Melusina, que era la que sens saberho sas germanas havia faltat al terrible jurament, y afegí plorant y abessantse ab son marit: nostre amor nos portará desgracia eterna, y li confi lo vot que feren las tres germanas y lo terrible cástich que ella mateixa havia demanat per la perjura.

Lo jove s' estremi y al tornársen á casa seva després de despedirse tendrament de sa estimada, com era negra nit sentí esgarriat los crits y riallas bojas de la cabrota que desde dalt de la torre del castell lo perseguían.

* *

Un dia l' espós de Melusina s' en aná al lloch ahont tenían las citas y vegé á sa muller que á cavall passava per devant d' ell sens rés dirli.

—Ahont vás, amor meu, li preguntá 'l jove.

La hermosa se detingué y 'l mirá despay com estranyada més baixant del cavall s' acostá al jove.

—Que distreta estás, li digué son espós. Ni una paraula d' amor, ni un carinyo sisquera.

—Quí ets que 'm parlas aixís, digué la dama, y quí t' ha autorisat per dirme lo que 'm dius.

—Mon amor, mon carinyo, mon cor enter, digué lo jove cayent de genolls als peus de la hermosa y afegí ab dolor. Ho has olvidat tot, vida meva? No 't recordas dels llassos que 'ns uneixen?

—Sí, digué la dama, y al moment que anava á ferli alguna pregunta sentiren que venia alguna persona.

Lo jove fugí y la hermosa quedá sola; dihent entre sí:

—Quin misteri es aqueix? Qué passa.

La dama no era Melusina. Era Melior sa germana bessona la qual enamorada del jove senti en son ser la sageta del despit y de gelosia.

—Una de mas germanas, pensá, ha faltat al jurament y aqueix jove m' ha pres per ella gracias á nostra semblansa.

¿Quina será, pensá indignada? Será Palatina ó Melusina?

Demá ho sabré, y sigue la que vulgui la venjansa será terrible.

Lo dia següent avans de ferse clar Melior estava en un lloch esperant al hermós jove quant senti lo galop d' un caball.

Melior s' amagá en la foscuria del bosch y vegé venir á una de sas germanas.

—Quina es? pensá Melior, pero ab l' ull espert mes de una mágica que de germana reconegué á Melusina.

Poch després comparegué l' hermós caballer.

Melior vegé á sa germana que 'l rebia ab provas de tendresa, y plena de rabia y de gelosia s' entorná al castell. Cridant á solas á Palatina li contá lo cas quant vegeren compareixer á sa germana Melusina groga y tremolant. Cayent á sos peus, los digué desesperada.

—Perdó vos demano, ja sé que ho sabeu tot.

Abir lo meu espós en vista de nostra desdixada semblansa m' errá prenent una de vosaltres per mi. Se lo cástich que m' espera en compliment del jurament fet. Mes vos demano tingueu pietat del meu marit y del fill que porto en mas entranyas.

—Al sentir las duas germanas tal declaració estengueren sas mans dient.

Malehida sia la perjura, la que posá per testimoni las ánimas dels nostres pares.

Unas veus tenebrosas que sortian com de sota terra respongueren —¡Malehida sia, malehida sia!

—Per mon fill cridá desesperada la infelissa Melusina, per mon marit, pietat, misericordia!

—N' hi haurá per ton fill, digué Palatina.

—Mes no per ton marit, cridá gelosa Melior.

Melusina fou tancada á la torre mes alta del castell.

La desgraciada ab son casament havia perdut son poder mágich.

L' endemá á l' hora de costum lo caballer fou puntual á veurer á sa esposa; mes, cosa rara, no tan sols trobá á Melusina sino duas Melusinas iguals, vestidas ab un trajo fantástich y sas faixas vermel·las.

Mentres lo jove aterroritzat mirava aquella estranya visió dos

homens feréstechs s' apoderaren de ell, lo pujaren al castell y apesar de sa resistencia lo tancaren en la torre del Nort.

A mitja nit los homens feréstechs entraren en la presó del infelís y mentres un lo subjectava ab totas sas forsas, l' altre, posantli las mans al coll, l' escanyava entre esbufechs y las mes horribles estremituts, ointse las derrereras alenadas de una llarga agonía entre unas forsas herculeas y una resistencia desesperada.

En lo fondo de la torre se veyan las duas germanas mirant ab goig de veritables feras tan horrorós espectacle.

Desde l' alta torre la cabrota deixava sentir en mitj del silenci de la nit sos bels y sas follas riallas y quant lo jove estira las camas, quant cessaren totas las estremituts, quan acabá sa vida entre angoixas, comparegueren volant sense solta las bestias fantásticas, las vipres, los grifos y 'ls drachs que llsant de sas bocas alenadas de foch feren fugir la au lletja, la cabrota, que esferahida volá lluny cridant—bé, be, y rient com una boja.

* *

Vingué lo dia en que la desgraciada Melusina doná en la presó á llum á un noy ros com un or y hermós com un ángel.

Alashoras sas germanas s' apoderaren del noy.

—Pietat per ell, cridá sens consol la infelís mare.

—Viurá, digué Melior, y lo criaré com á fill nostre.

—Será lo fundador de una rassa d' héroes digué Palatina y son llinatge será conegut mentres mon será mon.

—Cumpliré lo cástich del fals jurament, digué Melior.

—Pietat pera mí, cridá la infelissa Melusina.

—No hi ha pietat, digue Palatina y afegí—Mare de un llinatge de esclaus, podrás avisarlos quant los hagi de venir una desgracia, puig en l' estat que vas á viurer ta vida durará tan com lo mon.

Melior portá un fogó que encengueren prop del llit de Melusina.

La infelissa llsá los més horrorosos crits.

En son cos sentí tots los torments dels condemnats de l' infern.

De prompte se aixecá de son llit y volá per sa presó convertida en un monstre horrible.

Eusenyava sa bellesa y sa hermosa figura, mes sas mans estavan

convertidas en urpas de tigre, sortian de sas espatllas grossas y amplas alas de rata pinyada y en lloch de camas s' havia convertit de mitj cos en avall en duas cuas verdas y caragoladas de serp.

Aqueix monstre may vist fugi volant per la finestra fent terribles crits y plors, mentres que las aus fántásticas ab sos xiulets lo seguien, y la boja cabrota reya follament y volava sense seny.

..

Han passat segles y la noble familia de Lusignan en Fransa s' envaneix ab rahó de descendre del fill de Melusina al qual criaren sas tias fins que 'l diable se las emportá, segons diu la llegenda.

Tothom que ha llegit l' historia de Fransa sab las glorias de la casa de Lusignan, que en recort de son origen te pintadas en los escuts d' armas á tres Melusinas ab sa bellesa, sas alas de rata pinyada y sas cuas de serp estranya, sos cabells rossos y plorant.

Católica per demés, la noble casa de Lusignan ajudá á aixecar molts edificis relligiosos de Fransa, mes en tots, en agraïment, ja en relleus, ja en canalons se posavan sas armas simbolisadas per la Melusina, y pareixentlos bé, en altres edificis de Europa li posaren també, vegentse, com hem dit, en la major part de las catedrals y palaus antichs tan estranya figura.

Quan en la familia de Lusignan hi ha de haver una desgracia se veu de nit á la claror de la lluna volar á la infelís Melusina convertida en monstre, per los terrats del castell, fent grans crits y grans plors als que respon la folla cabrota ab sas beladas y sas riallas sense solta.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

SERPS DEL COR

I

Forta ha sigut la batalla;
han guanyat los cerdanyins;
desbandats encara fujen
los alarbs que han quedat vius.

En Jofre lo comte hi era;
també hi era son cosí,
En Bernard, lo valent jove,
que més que amors, vol perills.

Té tanta renomnada
de coratje y forsa y giny,
que no més quan son nom senten,
tremolan los serrahins.

Ab ell ningú s' hi compara;
los que combatre l' han vist,

diuhen qu' ell es com lo llamp
que de guerrei se vestís.

Las mares lo nom del héroe
ensenyan á dir als nins,
y 'ls diuhen: «Veu 's aquí l' home
que 'ns ha enviat Jesucrist.»

Mentres En Bernard aleni,
ja podém viure tranquils;
la mitja lluna á Cerdanya
ja may hi podrà lluhir.

Tota la gent surt á rébre'l
per carrers y per camins;
fullas de llorer li tira
y *Salve! Salve!* li diu.

Negra tempesta de lluytas
nos duhen los serrahins:
mes en Bernard per desfer'las
será l' arch de Sant Martí.

II

Lo comte de la Cerdanya
fa temps que viu neguitós;
quan es al palau, se tanca,
y quan surt, vol anar sol.

Mormora paraulas foscas,
estreny los punys, sembla foll;
per sos ulls vermells com brasas,
sembla que va esquitxant foch.

A En Bernard lo seu cosí
no 'l vol veure pas cap jorn;
de sopte mana que 'l tanquin
à la més fosca presó.

Sempre que la nit arriba,
lo comte adormirse vol,
mes debades brega y brega,
puig sempre d'ell fuig la son.

Debades la greu comtesa
intenta darli consol,
debades al comte abraça
y l'ubriaca de petons.

Lo comte los ulls no acluca,
segueix frisós que frisós;
desvetllat la nit lo troba;
desvetllat lo trova 'l sol.

—¿Qué 't desvetlla? ¿qué t' abrusa?
¿que tens? ¿qué tens, mon espós?
—Sento en mon cor una serp
que m'estreny com un argoll.

—¿Quina serp tan malehida?
diga'm, digam lo seu nom.
—¡Ay! es l'enveja, l'enveja
que 'm va rosegant lo cor!

III

Negra es la nit; ningú torba
lo callament del palau;
en sa cambra dolsos somnis
hi dorm tranquil En Bernard.

De sopte, entre 'l cortinalje,
surt á l' arcoba una má,
y un bras després, y una espatlla,
y un cap y uns ulls flamejants.

Es lo comte; poch á poch,
sense fer soroll se 'n va
á prop de la capsalera
del llit hont Bernard hi jau

—Vetaquí 'l valent y l' héroe!,
vetaquí lo meu rival!
Per ell un astre de gloria,
y pera mi ni un sol raig.—

Axó pensa 'l comte; llansa
una rialla infernal;
y un punyal, del cinturó,
á poch á poquet se trau.

Es tan lluhenta la fulla,
la fulla d' aquell punyal,
que brilla en mitj de la fosca
com en nit de tempestat

lo llampech; mes ja no brilla
la fulla après d' uns instants,
perque 'l punyal fins al pom
está tot cobert de sanch.

Sona un jay! Lo comte diu:
—«Ja no 't tindré qu' envejar!»
Y 'l callament y la fosca
tornan á omplir lo palau.

IV

Des de qu' En Bernard mori
ha passat ja molt de temps,
y la pau al cor del comte
no hi ha tornat pas may més.

Mes que avans se neguiteja,
més que avans plora y pateix;
quan no dorm, se desespera;
quan dorm, tristos somnis té.

Mes ab tot, no dorm pas gayre;
sempre 'l desvetlla una veu
que sent al fons de son cor
y que en tot arreu la sent.

Debades la greu comtesa
busca pe 'l comte remey;
debades ab abrassadas
y ab dolsos petons l' estreny.

Contra 'l mal que abat al comte,
no hi ha res que hi puga, res;
es un mal que no té cura
y que consol tampoch té.

La comtesa diu al comte:
—¿Qué tens? ¿qué tens, espós meu?
¿encara 't crema l' enveja?
¿no ha fugit aquella serp?

Ton cosí no 't fa pas ombra.—
—Donchs la serp que 'l cor m' estreny,

encara s' ha fet més grossa,
encara 'm rosega més.

—¿De qué ha servit qu' ell morís,
si encara enveja li tens?

—Ja no 's diu la serp *enveja*;
ara 's diu *remordiment*.—

V

Al convent de Sant Martí
un nou frare hi es entrat;
poder, amor y riquesas...
tot en lo mon ho deixá.

Cada dia entre las rocas
un clot fondo hi va cavant;
l' abat vora d' ell s' atura
y li diu:—¿Qué feu, germá?

—M' estich cavant lo sepulcre
hont me deurán enterrar,
y 'l faig gran pera que hi haja
prou lloch pera mos pecats;

perque tant gran fou ma enveja
y mon remord es tan gran,
que per mes qu' obri un abim.
no crech que hi cápigan pas.

JOSEPH MARTI FOLGUERA.

BONA ANYADA

Ja que 'l most es encubat,
beguém tots alegrement
ab el ví de l' any passat
per el ví de l' any vinent.

Ja han passat les cullidores
qu' alegravan los vinyats,
y 'l tragí de portadores,
y la bulla dels brescats.
Ja 'ls baylets per les cepades
esgotiman amatents,
y al derrerera, les ramades
hi espampolan los sarments.

Ja 'l most nou fa la bullida
dintre 'ls cups que plens están,
y les botes desseguída
sedegoses se 'l beuran.
Lo botám al sostre arriba...
Bona anyada, á fé de Deu!
per més llarga qu' es l' estiva,
lo ví nou l' omplirá arréu.

Pe 'ls casals de l' encontrada
hi ha un oretx de bonhumor
que, xaruchs y fadrinada,
á tothom li balla 'l cor.
Feu axamples á la bossa
no avesada á aquests estréms,
y jau, minyons! á triar mossa
que diu l' avi que ja es temps.

¡Cóm refá una bona anyada!
¡Oh y quin gotx els comparets!
s' agombola la maynada,
s' apedassan los jayets,
s' afegeix un' altra viga
á les teules de la llar,
y á l' iglesia tant antiga
s' hi fá nou lo campanar...

Ja que 'l most es encubat,
beguéu tots alegrement
ab el ví de l' any passat
per el ví de l' any vinent.

FRANCESCH MATHEU.

UNA DESCRIPCIÓ CURIOSA

A canonisació de Sant Pere d' Alcántara, lo virtuós y senzill frare franciscá, que en la mortificació y penitència més extremada, fundá sa reforma, doná lloch á celebrar en Barcelona, per iniciativa en gran part de sos germans d' ordre, los fra menors, una llubida série de festes religioses ab sumptuositat com pocas vegadas, y aixís meteix diferents representacions públicas.

La descripció de aquellas funcions, feta en un llibre, per demés curiós, lo d' eleccions de la confraria ú ordre de Sant Francesch en nostra ciutat establerta, dona antecedents que creyém han d' esser llegits ab pler en las planas d' aquesta revista, donchs no son tan solzament los detalls que contenen, observacions secas y descarnadas, sino que venen en algun periodo matisadas ab consideracions criticas, y en altres deixan entreveure lo escás gust artístich que predominava en la época, al parlar dels trajos que en la professó lluhian las estátues de diferents sants.

Com no es coneguda la esmentada descripció, y com la considero un bon quadre de costúms de son temps, crech del cas copiarla íntegra. (1)

(1) Lo manuscrit d' ahont la copio se titula: «Llibre de Eleccions del Sr. Ministre, Ministra, discrets y demés de la V. O. T. del seráfich P. S. Francesch»—fins al mars de 1760—fol. 51, retro y següents.

«Professo se feu en la canonizació de St. Pere de Alcantara.»
 «Diuenres als .18. de octubre de 1669, se començaren las festas de
 »la canonizació de Sant Pere de Alcantara Religios de ntre, Pare Sant
 »francesch Canoniz t per el Somo Pontifice Clement nono; y se feren
 »en est conuent de Sant Francesch de esta ciutat de Barcelona, essent
 »ministre de la 3.ª orde el Reverent francesch Briengo, Preuere y
 »Beneficiat de Santa Maria del Mar, y Commissari Visitador de dita
 »orde el Pare fra francesch Boria: Començaren ditas festas en las
 »Completras del Sobredit dia que era el diuenres y duraren. afios alas
 »completras del dilluns, que contaem als .21. del dit mes: En tots
 »aqueixos dias y ague molt donosa musica a tres cors, composta dels
 »cantors de la seu, y de altres seculars cantors de dita Ciutat.»

«Lo Dissapte, als .19. dia propi del Sant feu la festa lo excelen-
 »tissim senyor duch de Os una virrey de Cathalunya, assistint ell y la
 »Excellentissima senyora duquesa sa muller ab tot lo real Concell de
 »esta Ciutat, y de la mateixa manera Los illustres senyors Consellers
 »de esta Ciutat de Bn^a en lo offici Major, en lo qual predica el Re-ve-
 »rent mestre fr..... Mendo. Religios de la Companyia Predicador de
 »sa magestat y Confessor del senyor Virrey que era el sobredit duch
 »de Usuna el qual pera gasto de dita festa, dona .27. doblas de or al
 »conuent y per las Inuencions de foch y galajar en tots los dias duras
 »la festa sis quintars de Poluora, que fou excelent dadiua pera tal
 »festa.»

«Lo diumenge als .20. de dit mes, feu la festa la Illu-stre Ciutat de
 »Barcelona, assistint á ella, Los molt Illes. senyors Consellers acom-
 »pa(n)yats ab la promania de la mateixa manera que acostuman anar
 »á la Catedral quant y ha festa. assistiren ala missa mayo, en la
 »qual predica el Rnt. pare fra Josef de la Torre Religios de nre. Pare
 »Sant fran(cesc)h Pred(icad)or de sa mig(esta)d y per el gasto de dit
 »dia, dona dita ciutat dos centas lliures de sera y cent sinquanta lliu-
 »res en diners, dadiua gran.»

«Dit dia per la tarde se feu la professo, que fou judicada per la
 »millor funcio de tota la demés festa — En primer lloch anaué tot lo
 »que acostuma anar en la professo de corpus, Gigants, drach, Mu-
 »lassa, etc. y totas las banderas de las Confrarias, ab lo mateix orde
 »que en lo dia de corpus.»

«De las Religions sols anauen en la Professo, los P(ar)es Domini-
 »cos com a tant Germans dels Religiosos de N(ost)re P(ar)e S. fran-
 »(cesc)h y los P(ar)es Caputxins com a fills de tan gran Pare—los
 »P(ar)es dominicos eran cerca de cent.—Los Pares Caputxins eran

Cent. Los Religiosos del P(ar)e S(an)t francesch eran alguns dos cents cinquanta, ab los que anavan reuestits ala professo, aportant los tabernacles y lo demes que conuenia.»

«El orde ab que anauen ditas Religions, era, dos Pares caputxins, dos Pares dominicos, y dos Pares de S(an)t Francesch, y la ultima Re(n)gla anaue los tres Prelats. Ala ma dreta lo Prior de Sant Domingo en la esquerra lo Guardia de Sant francesch, y en lo mitg lo Guardia dels P(ar)es Caputxins anauen estas tres Religions, aportant sempre en lo mitg tots los tabernacles.»

1.º En Primer lloch anaue lo tabernacle de Santa Isabel Reyna de Portugal, representant una Reyna penitent, pero molt ben composta, y asseada ab varias y diferents Joyas de valor; lo cuidado de vestirla y adornaria tingue la Senyora Mariangela Argemir, muller del Senyor Onofre Argemir mercader, que esta al carrer ampla cerca del conuent de la Mercé.»

2. En segon lloch se seguia lo Tabernacle de Sta. Isabel Reyna de Ungria, que estaua hermosissima, adornada de riquissimas y precio as Joyas, del qual tingue cuidado la senyora Maria de Boxados y Gualbes, que era ministra de la 3.ª orde de n(ost)re P(ar)e S(an)t francesch.

«3. Despres anaue lo tabernacle de S(an)t Iuo de la 3.ª orde de nre P(ar)e S(an)t fran(cesc)h. Capellà y Jurista que fou celebre y en esta conformitat anaue ab borla, y la demes insignia que representaua son grau y estaue hermosissimament adornat, el cuidado del adorno del qual tingue la Senyora Margarida Oriol, germana de la tercera orde, y muller del Sr. Balthasar Oriol, escriua de manament.»

4. Quarto anaue lo tabernacle del Glorios Sant Lluis. Rey de França, adornat ab vestiduras reals, ço es Manto de lluna blava, brodat ab flors de lliris de plata, sembrat de diuersos diamants ab una Corona de or imperial de fil y granada, tota guarnida de esmeraldes ab son cetro de perlas lo remato del qual era una flor de Lliri de or, anaue dit Rey, uestit ab sa tunica de tafetan pardo, ab lo cordó tot de perlas, aportaua los arminis ab tres cadenas de or, ço es la una colgada de una peça de diamans de gran ualor; La segona cadena de una peça de or de finissimas esmeraldes; La 3.ª anaua colgada de una venera de or ó creu del Sant Esperit; anaua dit Sant vestit, ó calçat de unas Botas de gala, y espuelas de plata, ab son espedi de plata ab moltes joyas de diamans, aportaua en la ma dreta La corona de espinas al modo que ana en la conquista de Jerusalem y Detras

»un Angel. ben vestit y adornat axis de roba, com de diuersas joyas de or. Lo qual aportaue la falda del dit Sant lluyt.»

«Lo cuidado del qual tingue lo S(enyo)r fran(cis)co Brianco ministro de dita tercera orden, ab fauor y ajuda de costa de los de la tercera orde; y lo gasto que, puia algunas cent lliures corregue á compia del comu de la tercera orde; perque se prengueren molts achas, pagant lo que cremauan; per acompanyar axis lo Tabernacle del Sant; com los demes de dita tercera orde.»

«5. Quinto se seguia luego lo tabernacle de la gloriosa Santa Clara, filla primera del seraphich P(ar)e n(ost)re S(an)t francesch y verdadera imitadora de sas virtuts, vestida de un hermostissim Habit matizat tot de estrelles de plata. Lo cuidado de alinyar la tingueren sas fillas las senyoras Monias de Hyerusalem.»

«6. Sexto. Anaua lo Tabernacle de S(an)t Pere Baptista, lo principal dels Martirs del Xapon, En representació dels Innumerables martirs que te la Religio Seraphica, lo qual aunque es veritat estaua adornat de Pessas de vidre de varios colors, que representaua diferents pedras preciosas, era tan hermos, que competia ja que no en valor, per lo menos en hermosura al que mes. Lo cuidado de alinyar a est glorios martir tingue la senyora Jeronima font, muller del S(enyo)r Llorens font vidrier, y de la 3.^a orde fill.»

«7. Septimo se seguia lo Tabernacle de Sant Diego, en lo qual y auia molt que mirar y admirar, per estar adornat lo Sant de riquissimas peças de or, de diamants, y altres hermosas pedras preciosas, y singularment la creu que aportaua en la ma, y la Corona, eran cosas de mirar y admirar. Lo adorno de est tabernacle corregué al cuidado de la senyora Anna Maria Colomer Muller del S(enyo)r Joseph Colomer, sirurgia del Conuent de Sant francesch y tots de la tercera orde.»

«8. Octavo se seguia lo tabernacle de S(an)t Bernardino de sena. lo Habit del qual estaua entretextit tot de soguilla de or, y diferents peças de Perlas, y áltres pedras preciosas, de tal manera que apenas se apercibia lo Habit y disposadas ab tan gran orde y concert que be se conegué fou lo cuydado de alinyarlo affecte de la deuocio y paciencia de la senyora donya Maria Ribes.»

«9. Nono se seguia lo Tabernacle del glorios S(an)t Lluyt Bisbe y Religios del glorios P(ar)e n(ost)re Sant fran(cesc)h anaua ab capa piscopal, mitra y croça ricament adornat lo cuidado dell tingue lo Guardia que era del Conuent lo R(evere)nt P(ar)e fra Bernat Guynér Diffuidor habitual.»

«10. anau lo tabernacle del seraphic doctor S(an)t Bonaventura, vestit de cardenal, vestit de preciosas y ricas Joyas, matizad de adiferents pedras preciosas y innumerables perlas ab tal gentil disposicio, que causaua especial complacencia lo mirarlo; lo cuidado correge a compte de la senyora Maria Lentisclear.»

«11. Se seguia lo Tabernacle del glorios S(an)t Antoni de Padua, anava tan ricament adornat, que atreya la atencio de tots los quel mirauen en tant que per la professo no se hoya sino dels quel mirauan Jay glorios Sant Antoni, y que hermos que anau. Nos ueya cosa del habit del Sant, per estar tot cubert de Joyas y pocas de diamants, perlas y otras pedras preciosas, ab tant gentil orde y concert, que causaua asso(m)bro; la corona y cordo del S(an)t era cosa riquissima, y entre otras cosas quey avia de ponderar era la flor de lliri, la qual estaua feta tota de perlas, tan ben entretejidas y tan yguals desde la ultima extremitat de la branca fins alas extremitats de las flors y poncellas que no aparexia sino un lliri natural fet de perlas, no faltaren molts Persones que afirmaren que algunas de las Poncellas que auia en lo lliri per lo cami de la Professo se obriren y uingueren aformar hermosas flors, lo qual aunque se pot atribuir al pes de las perlas y al calor de la llum de las atxas, es digne de reparo. Lo alinyo de est Tabernacle correge a co(m)pte de la Senyora Narcisa fons Ciudadana.»

«12. Venia lo Tabernacle de n(ostre) P(are) S(an)t francesch, lo qual no tenia mes que la capella adornada de Joyas, pero tan ricas que se judicaua era la de major ualor; pues todas las peças eran de diamants encastats en or, molt grossos, los quals ala nit per la professo brillauan com si fossen estrellas en la ultima extremitat de la capilla, aportaua una peça de diamants en lo mitg del qual ni auia un de tan extranya grandesa, que causa admiracio a molts, pero no era molt, pues era una Peça que enuiaua la Reyna de Espanya donya Mariagna de Austria, a la serenissima senyora donya Margarita sa filla empe atriu de Alemanyia. Lo cordo del sant era de or á pich de Martell, y de la ultima extremitat dell estaua pendent una creu en la qual estauen engastats molts, y riquissims diamants. La llaga del Costat del sant, era una Peça de or molt gran en la qual y auia uns hermosos y finissims Rubins; y en la mateixa conformitat eran las llagas dels peus, y de las mans de otras pocas de rubins mes petites. La corona del Sant era tota matizada de diamants. Lo cuidado de alinyarlo tingue la senyora donya Luysa Abarca.

«13. Despres anau lo Tabernacle de la Purissima Consepccio de

»Maria alinyat hermosissimament ab peças y Joyas de grandissim valor, y ab manto de tafeta azul, lingue cuidado de engalanarla...» (no esmenta lo nom lo manuscrit.)

«Lo Senyor don Gabriel de Lluçia Governador de Catalunya apor-
taue lo peno del Sant, que era riquissim que dit Senyor feu fer á
»sos gastos. Anaua acompanyat de lo millor de la noblesa de Barcelo-
»na, y entant gran numero que eran dos cents los cavallers quel
»acompanyauan, segons se juga.»

«14 Baix del Talam anaua lo tabernacle de Sant Pere de Alcan-
»tara adernat ab grandissimas Joyas de diamants, Perles y altas Pe-
»dras preciosas tan unidas la una ab la altra, que apenas se ueya cosa
»del Habit del Sant. Lo cordo era tot de differentes Peças de or traba-
»lladas a pich de martell. Corregue á compte lo alinyar d t Taberna-
»cle de la Senyora donya Geronima Guinart, Muller del S(enyo)r don
»Joan Guinart, Sindich del Conuent de S(an)t fran(cesc)h. Lo camí
»de la Professo fou, parti de S(an)t fran(cesc). —Per lo carrer ampla
»— Regomi — a la Seu — Plaça del Rey — La Boria — Carrer de Moncada
»— Vidrieria — Deuant Palacio — sen entra als Cambis — carrer ampla —
»carrer de la Merce — y a casa. — Los tabernacles no arribaren á S(an)t
»fran(cesc)h que en ser al carrer ampla y carrer de la merce, los quels
»havian alinyats, cuidaren de retirarlos en sas casas per los perills de
»las Prendas ser de nit, y ser innumerable la gent.»

»En dita Professo anaua lo S(enyo)r Virey ab molt acompanya-
»ment de sa familia. Los Senyors consellers aportauan lo Talem, y
»era lo que aportan en lo dia de Corpus, y en otras Professos
»que fa la Ciutat. Per los llochs per abont passaua la Professo las
»Religions feren altars, elegint lo puesto mes conuenient cada una
»pera fer lo seu.»

«Lo dilluns als, 21, de dit mes corregué la festa á compte del
»conuent celebraren los Officis, los senyors canonges mes antichs de
»la molt Il(ustre) catedral de Barcelona, venint processionalment des-
»de la Seu, á la Iglesia de S(an)t fran(cesc)h tota la clerecia y lo molt
»Il(ustr)e Capítul y sen tornaren en la mateixa forma acabats los Offi-
»cis: axint una y altre uegada ab la comunitat dels Religiosos de dit
»Conuent de S(an)t Franc(esc)h a la Plaça pera rebrels, acompanyarlos
»y despedirse. Predica dit dia lo molt Reuerent P(ar)e Mestre Pau
»Esteue Religios de la orde de N(ostre) P(are) Sant Domingo.»

«Tots los dias de las festas y ague Inuencions de foch. Lo diuendres
»als, 18 de dit mes a la nit se crema un Gigant que encare que apa-
»rexia gran Home sobre del Catafal, aparegue molt petit, pues dura

»menos del que pensaue la Inuenció. Lo dissapte per la tarde, lo excellentissim S(enyo)r duc de Usuna virrey del Principat, feu representar la Comedia del Sant en lo Pla de S(an)t francesch haont se feu un gran teatro, y assistí á dita Comedia lo S(envo)r Virrey y Virreyna, desde la casa de Donya Lluïsa Abarca; y fou moltissima la gent que acudí á veurerla y tambe tots los Religiosos del conuent, y se feu ala tarde entre tres y quatre, y lo mateix dia ala nit cremaren un Cauall y Caualler en lo mateix Pla sobre un Catafal, que reisque un poch millor, que lo Gigant; y antes de cremarlo, se tiraren molts canons de musquets y espinguarts que llençaren un gran rato foch, y de tant en tant feyan los trons. —

«Lo diumenge ala nit, als 20 se crema un castell, que encara que dura un bon rato, tingue poch orde y desgracia de caurer lo omenatge ab que no fou indicada per industriosa la Inuenció. Lo dilluns al vespre, als 21. de dit mes de 1669, se tiraren molts carretillas y cuets y rodas com de la mateixa manera se era fet en los tres dias antecedents. Los Ingeners del fech eran seculars. Los claustros estauan tots entapisats ricament, tots adornats de bonissims quadros, de Gerogifichs, Epigramas versos y sonetos de Lindo. discurs y Ingeni ni tots en alabança de Sant Pere de Alcantara.»

Compensa la incorrecció del llenguatge, lo cúmul de minuciosas noticias contingudas en la descripció, que acabo de copiar, donant concepte cabal de las costums de la época, la manifestació suntuosa de ricas joyas, contrastant en algunas imatges ab la modesta severitat que 's deu reservar en la indumentaria religiosa. Es clar que en aquest punt se inspiravan en lo gust predominant llavoras, los que cubrian de pedras preciosas las túnicas dels sants de la senzillíssima ordre franciscana, y los que feyan calsar botas ab espuelas, á Sant Lluï de Fransa. La relació escrita ab estil clar, dona á entendre, la escassa seguretat que 's disfrutava, quan consigna que foren retirats durant lo curs molts dels tabernacles. pera salvar las joyas.

No son menos interessants las noticias de la pública representació, celebrada en la plassa dels Fra menors, y lo atrassament que, apesar de tot, se notava en los fochs d'artifici en lo darrer ters del sigle XVII. Los comentaris del ignorat cronista son en aquest punt gayre be epigramàtics, y mes encare al observar que las combinacions d'aquells disparos, eran deguts al estament secular.

JOSEPH FITER É INGLÉS.

HIVERN

I

Deu meu, quina nevada!
ni 's veu nn brot.
¡Qué blanch es tot, Maria!
¡qué blanch es tot!

Mes ¡ay! també blanquejan
nostres cavells.
¡Com nos fem vells, Maria!
¡com nos fem vells!

Encar sembla que miro,
com si avuy fos,
de nostres esposallas
lo jorn ditzós.

Ton cap que rossejava
com ginester,

lluhía la flor blanca
del taronger.

¡Quín cambis al glaçarse
la nostra sanch!
Avuy la flor es groga...
y 'l cap es blanch.

Lo front solcat d' ar ugas
te veig ensemps.
¡Com passa 'l temps, María!
¡com passa 'l temps!

II

Si l' any té primavera
també 'n té 'l cor.
¿Recordas la florida
del nostre amor?

Bon punt enllaçats forem
davant l' altar,
á casa dels meus pares
te vaig portar.

Las eugas galopavan
boscuria endins,
florian farigolas
y romanins.

Paraulas amorosas
me vas sentir;
com ara no m' escauhen
no las vull dir.

Perfumantnos la cambra
los jorns primers,
hi pujavan las brancas
de dos rosers.

Esfullantne las rosas
vingué l' estiu;
llavors nostra caseta
semblava un niu.

Infantons de caps rossos
y blaus ullets,
en ta falda somreyan
com angelets.

Al matí la llum clara
d' un raig de sol
venía á desvetllarlos
en lo bregol.

Al vespre s' adormían
ab nostre bes;
mes ¡ay! la tardor trista
vingué després.

La fossana semblava
que tingues fam,
¡Qué flors hi varen caure
del nostre ram!

De set fills que 'n teníam
ne quedan dos.
Lo primer que vam perdre
n' era 'l més ros.

Los aucells ne son fora;
al niu hi há gel.

No 'ls plores més. Maria:
¡tots son al Cell!

III

Del hivern de la vida
ja veig la neu;
si las serras son blancas,
també 'l cap meu.

Per la sega vaig ferne
vuytanta cinch;
ja las mans me tremolan...
de fret que tinch.

Ni sols puch escalfarme
voreta 'l foch.
¡Qué vell que soch, Maria!
¡qué vell que soch!

Mes si 'ls anys m' afeixugan,
es mon consol
en ma trista vellesa
no veurem sol.

Hem passat moltes penas
y molts perills;
hem perdut avis, pares,
germans y fills.

Y tenint tantas tombas
al nostre entorn,
hem viscut estimantnos
fins aquest jorn.

Quan las rosas s' esfullan
queda 'l perfum,
quan lo sol s' aponenta
no mor la llum.

Aixis es com nosaltres
quan vells nos fem,
no sentim com los jóves...
¡pero estimem!

IV

Arbre sant que 't arrelas
als nostres cors,
has tingut verdas fullas
y gayas flors.

Rossinyols en tas branca
han reflat,
hermosíssima fruyta
t' ha coronat.

Ton encant altres dias
semblava etern;
mes avuy ja 't despulla
lo trist hivern

De tas galas hermosas
no 'n queda res;
pero dins de nosaltres
t' arrelas més.

Si demá d' eixa vida
lo sol se 'ns pon,

dormirem en la soca
lo darrer son.

Los amors de la terra
al Cel se 'n van,
Entre 'ls àngels tas brancas
¡ja floriran!

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

EN L' ÀLBUM DE LA BELLÍSSIMA SENYORETA,
NA CONCEPCIÓ SERRA Y DACHS

REYNA DE LA FESTA
DEL PRIMER CERTÁMEN LITERARI DE MANLLEU

Com aucell en la hivernada
que arraulit, recull la xeixa,
que 'l pagés oblidat deixa,
de pallers y era al entorn:
y que al verdejar l' arbreda,
quan plans y valls flors esclatan,
cants entona, que retratan,
són agraphiment y goig,

Aixís jo canto, Senyora,
dins mon niu ab ment cosoya,
per lo present d' una joia,
que estrenyentla dupto encar.
Y la tinch, y me la miro,
com mirar puch fill y esposa,

¡ah! y lo que lo meu cor gosa,
no ho dirá ma ploma, may.

Del Llobregat en la plana,
hont hi ha ma llar compresa,
faig als vostres, lleal promesa,
d' un agraïment etern.
Cada jorn, jo aquí á la brisa,
li diré emprenent la feyna;
ves, saluda á nostra Reyna,
la primera de Manlleu.

JAUME CASAS PALLEROL.

Cornellá 19 Agost 1890.

D' UN LLIBRE

Lo metje li diu:—olvida,
eix amor per' tu es fatal,
te fa batre 'l cor sens mida...
y 't mata... pensa en ton mal.

Y la febra la devora
y a galop li bat lo cor,
puig lo fan batre alhora
la malaltia y l' amor.

.

Fins qu' un jorn aquell «olvida»
respon sentintse morir:
Doneume, Doctor, mes vida. .
pero mes cor pera glatir!

F. X. DE PRATS.

LA PUBILLA

RA En Valldaura un pagés acomodat, laboriós sobre tots los pagesos del poblet de N., que no es dir poch; però aquesta bona qualitat anava acompanyada d'una tossuderia indomable, d'una ignorancia supina y d'una afició als bens materials que ratllava en avaricia.

Se casá als vint y vuyt anys ab una fadrina que s'acostava als coaranta. no perque hagués inspirat cap tendre sentiment á son cor tan aixut com los terrossos que removia, sinó tentat per la cobdicia de possehir unas pessas de terra que aquella acabava de heretar d'una tia, á qui havia assistit, ab filial sollicitut, durant la llarga malaltia que li obrí las portas de la eternitat.

A la Clareta, dona de geni apacible, enrahonada y servicial, li causá fonda pena lo carácter del seu marit; però, entenent que li convenia viurehi en pau y tranquil·tat, sufri ab exemplar paciència las sevas temeritats y s'esmerá en obrar de conformitat ab los seus gustos, logrant ab tan discreta conducta, que fos envers ella tot lo afectuós, tot lo condescendent que permetia son geni adust é irascible.

Unich fruyt d'aquell matrimoni fou una nena que rebé en las fnots baptismals l'escayent nom de Rosa.

En efecte era hermosa com la tendra y delicada flor del seu nom.

¡Ab quín goig escoltava la Claretta las alabansas que 'n feya lo vehinat!

Ulls vius, nas bufó, boca petonera, cabells d'àngel, galdas de poma camosina, tots los qualificatius que conté lo vocabulari de las comares se li havian prodigat ab aprobació unànime; però una sola vegada que á una vehina cumplimentosa se li ocorregué dir:—es la estampa del seu pare,—no faltá qui s'atrevis á replicar:—Si, es veritat. Se li sembla un xich menos que l'alfabrega á la ortigoya.

Aquestas paraulas, que feren apuntar una rialla maliciosa en tots los llavis, afectaren com es de presumir á la esposa d' En Valldaura, perque demostravan fins á la evidencia la mala voluntat de que era generalment objecte lo seu marit.

¡Pobre mare! ¡Quantas amarguras li havia de ocasionar la possessió d' aquell bé que ab inefable complacencia assaboria!

Durant los primers anys, si be En Valldaura no fou pródich de caricias pera la ignocenta nena, tampoch feu envers ella cap demostració de desagrado; però quan se persuadi de que no podia esperar de la seva esposa successió varonil, sempre que la Claretta li parlava de sa filla, sobretot si se tractava de fer algun dispendi, la interrompia dihent ab una fredor que glassava á la afligida mare:

—Al menos si fos un noy...

—Valldaura,—objectava ab mansuetut la Claretta,—aquestas ideas son impropias d' un bon cristiá. Deu ha volgut que fos noya: respectem la sua voluntat.

—Deu! Deu! murmurava ell,—giranlli las espatllas; y afegia entre dents:—¡Quí 'm feu casar ab aquesta renoca!

Deixantli desfogar lo mal humor sense promourer altercats, de que prompte se n' hauria enterat lo servey, y qui diu lo servey diu tot lo poble, altercats que, á mes de ser un exemple poch edificant pera la sua filla, haurian aumentat los sufriments y compromés lo esdevenir d' una y altra, lográ, ja que no viurer tranquila, aparentarho.

La reserva genial y las escasas relacions del marit evitaren que se fes públich lo seu disgust, y 'l discret y virtuós comportament de la esposa acabá per fer creurer á tothom, que regnava entre ells l' armonía més completa. ¡Y a fe que se 'n admiravan!

A mida que s' acentuava lo desagrado d' En Valldaura, crexia l' amor de la Claretta envers la seva filla. S' esmerava en educarla cristianament, donantli saludables consells, fentla practicar en las feynas domésticas y en las labors propias del seu sexo, inspirantli amor y

respecte al seu pare, quinas faltas procurava atenuar, escusantlas ab la aspresa del seu natural y en las moltes ocupacions que l'envoltavan.

De aquesta manera, aquella mare exemplar, evitava á la Roseta lo sentiment que hauria tingut si hagués penetrat lo desapego del autor dels seus dias, y la causa injustificable é irracional en que se fonamentava. Així la nena aná creixent en edat y en gallardia; així arrivá á los divuyt anys cobdiciada de tots los joves, envejada de totes las noyas. En los balls de plassa com en los saraus, era lo blanch de totes las miradas, l' incentiu de las ansias amorosas de tots los galans de la rogalia que solicits la enrondevan, que afanyosos se disputavan la tanda de ballar ab ella,

¡Era tan hermosa! Era tan amable! Era tan modesta!

¡Com gosava la seva mare, vegentla objecte de tantas atencions y de tantas alabansas!

¡Mes, ay! que aquell goig era transitori! Prou s' encarregava de amagarlo lo presentiment de las penas que estavan reservadas á la pobre nena pera lo dia que la despullassen de sa candida ignocencia las primeras commocions del amor. ¿Qué podia esperar, pera la felicitat de la seva filla, d' aquell pare desamorat?

Sembiants pensaments la preocupavan á totes horas; per có un dia se aventurá á dir á En Valldaura:—Bo seria que comensassem á pensar quin partit seria mes convenient pera la Roseta, avans que una inclinació, tal vegada contraria als nostres interessos, ocasione á nosaltres y á ella disgustos y tribulacions.

Tria entre 'ls joves de la rogalia al que 't sembli mes digne de ser nostre fill, escudrinya la seva voluntat y la dels seus pares, y en cas de ser propicia jo 'm cuydaré de insinuarho á la noya, que no dubto atendrá ab la bondat que li es ingénita, las reflexions que li fassa.

—¿'a pensas en casarla?

—No penso precisament en casarla sinó en inclinar la seva voluntat envers l' home que, mes ó menos tart, haja de ser lo seu marit.

—Deixat de cavil lositats que no portan á res; quan sia hora ja me n' ocuparé.

—¡Pensa que compromets lo nostre benestar, la felicitat de la Roseta!

—Tranquilisat. La Roseta farà lo que jo li mani. ¿Qué mes felicitat pot esperar? ¿No li basta ser pubilla?

—¡Pubilla!—exclamá la Claretta al quedar-se sola.—¡Mestressa dels

bens! Es cert; però sotmesa avuy á la autoritat de un pare poch afectuós, demà lligada pel deber á un marit imposat, á qui no podrà estimar, de qui no serà estimada. ¡Pobre filla meva!

Poch temps després la Claretta observá que la noya, procurant estar sola, anava á cusir á un hortet que tenian prop de la carretera, que estava distreta, que apenas menjava, que la franca expansió ab que avans li manifestava tots los seus pensaments s' havia mudat en una reserva extremada; un demati li trobá en lo capsal del llit una flor mustia, lo dia següent la sorprengué llegint un paper que se doná pressa á rompre en petits bocins, se fixá per fi en las passadas d' un jove que ballava sovint ab la Roseta, y aquella reunió de circumstancias no li permeté dubtar que s' havian realisat los seus presentiments.

Atenent al caràcter del seu marit, determiná posarlo al corrent de lo que havia descobert, no sens informarse avans de las qualitats morals y de la posició del presumpto galan.

—¿De qui s' ha enamorat aquella mocosa?—li preguntá En Valf-daura.

—D' un jove que ha estudiat sis anys en lo seminari...

—¡Del fill d' En Parladé! Bona pessa per cert. Si ha penjat los hàbits á la figuera pensant viurer ab la esquena dreta á expensas del meu patrimoni, jo t' asseguro que li eixirà lo tret per la culata. Ja pots dir á la noya que s' ho trega del cap.

—¿En que fundas la teva oposició?

—En que tingui vocació per la carrera eclesiástica porque no li agrada treballar.

—Ho feu á instancia dels seus pares.

—¿Donchs, porque no segueix los estudis?

—Pérqué, per mort del seu padrí. ha vingut á ser propietari de una bona heretat.

—La d' En Cambrils! bah! Bona podia serho administrada per ell, que era un home tallat á l' antiga, pero en mans de un burro carregat de llibres ja es altra cosa. No tardaréu á veurerla al encant.

—Mira que no 'l coneixes. Es un jove de bonas prenas, treballador, intel·ligent... Infórmaten.

—No cal, no cal...

— ¡Valldaura! — exclamà la Claretà en to de súplica.

— No 'm trenquis las oracions. De lo que passa tu 'n tens la culpa, ó, per dir millor, la tenim abdós: tu per ferho, jo per tolerarho. Si en compte de portarla de fira en fira y d' aplech en aplech, deixant que s' aficionàs al ball, l' haguesses acompanyada á las funcions relligiosas, hauria après á temer y respectar als seus pares, á no fer res sense 'l meu consentiment ni contra la meua voluntat.

Y com la Roseta entràs en aquell punt, cedint á la rudesia del seu natural, la increpà d' aquesta manera:

— Ja ho saps: desde avuy te prohibeixo que tingas enrahonaments ab aquell xicot; desde avuy fora balls, fora festas, fora reunions. De casa á la iglesia, prou.

Un llamp que li hagués caygut als peus, no hauria produhit á la Roseta l' efecte d' aquella subitanea repulsa, d' aquella dolorosa prohibició. Quan al tornar en si esclatà en plor copiosissim, lo seu pare ja no hi era, la Claretà estava al seu costat singlotant de sentiment.

— ¿En que he ofès al pare, pera tractarme ab rigor tan extremat? — exclamà al fi la Roseta.

— No vol que tractis ab En Guillemet.

— Me condempna sens escoltarme, reproba un sentiment que s' ha arrelat en lo meu cor sens que jo mateixa me 'n donàs compte. Cert es que ell procura lograr ocasions de parlar á solas ab mi. cert que 'm complaohen los seus carinyosos parlaments, cert que á totes horas penso en ell, pero ni podria evitarho, ni sé quin nom donar al afany que 'm desassossega, á las ansias que dominan to as las meas facultats de pochs dias ençà.

— Entench lo que 't passa, filla meua, y Deu sap si ho tenia previst; però ets pubilla, y ¡ay! ¿saps lo que significa ser pubilla, pera los pares que sols atenen á la supervia y al interés? Las pubillas, ofegant en son cor tot tendre sentiment, tot dalé amorós, han de resignarse á aceptar per marit á un home, que, idiota ó hipócrita, se sometí á una passivitat vergonyosa, á una nulitat degradant, á ser esclau summis del seu sogre, á ser despreciable joguina de la seva muller.

— ¡Casarme sense amor! No ho logran.

— No provoquis la ira del teu pare, obeheixlo.

— Deixaré de véurel; però ¡ay! olvidar!o, no podré pas.

— No 't desconsolis Roseta, que no t' ha de faltar la meua ajuda. Si 'm persuadeixo de que l' amor d' En Guillemet es tan verdader com lo teu, remouré 'l cel y la terra pera véncer la infundada oposició del teu pare.

Un raig d'alegria davallà al cor de la donzella que abressà estretament á la Claretà, exclamant:

—Sou molt bona, mare meva.

Havian passat quatre mesos. La Claretà, cumplint la promesa que havia fet á la seva filla, sollicità lo concurs del Rector de la parroquia y de todas las personas que á son parer tenian algun ascendent sobre 'l seu marit; però todas las reflexions, tots los empenyos tots los consells foren ineficassos. La tossuderia d' En Valldaura era invencible. —No vull lletrats á casa meva,—los deya per tota resposta.

Llavors, mogut pel desconort del seu fill y pels prechs de la Claretà, lo pare d' En Guillemet, prenent una determinació decissiva, se presentà, acompanyat del seu fill, á casa d' En Valldaura. y l' increpà d' aquesta manera:

—Ben guanyada tens la fama de terch y de insociable, però may hauria cregut que arriyasses al censurable extrem de comprometre la ditxa, la salut, y qui sap si la vida de la teva filla per una temeritat tan injustificada. Perque, dígam: ¿Quins motius tens pera despreciar al meu fill? Pertany á una familia tan honrada com puga ser la teva; no es jugador, no es malbaratador, no es llibertí; ha heretat una bonà hisenda, traurá de casa un dot bastant regular; no necessita pera res, donchs, la teva riquesa. No vol entrar en aquesta casa, ni jo ho consentiria; poguent ser amo á casa seva, no acceptará ara ni may l' humil paper de sobrevingut. Però, pregunta á la teva filla lo que pensa d' En Guillemet; pregunta á En Guillemet qué pensa de la teva filla, y abdós te respondrán que s' estiman tendra y desinteressadament. Si tu pots contemplar ab indiferencia que la Roseta vaja desmillorant de dia en dia; si no 't mouhen á compassió las sevas llágrimas, la tristesa que la consum; jo no puch consentir que abuis de la teva autoritat en perjudici de la salut y de l'alegria del meu fill. S' estiman, y 's casaran; tingaho entés. Contra pares tossuts hi ha medis legals pera ferlos posar á la rahó. Pots, com la privas del teu carinyo, privarla de la herencia á que te dret; però no importa: pubilla ó desheredada, trobará en la meva familia l' afecte que tu li has negat sempre, en la casa del meu fill lo que no lograria aquí mentres tu viscas: será mestressa.

La estupidesa y la terquedat no cedeixen sinó á la eloqüencia

brutal dels fets, á la empenta de la rahó enérgicament defensada; en va pera vèncerla se acudiria á la mansuetut, á las súplicas, á las reflexions. Lo que no havian lograt las llágrimas de la Claretá, los empenyos de las personas més caracterisadas del poble, ni 'ls prudents consells del Rector, ho logra l' aspra argumentació del pare d' En Guillemet.

En Valldaura cedí, respectant lo dret de la Roseta, á qui vegé marxar de la casa paterna ab tanta impassibilitat, que quan mare y filla se despedian ab repetidas demostracions de carinyo, ell gratantse lo clatell, agotá tots los recursos de la seva verbositat, murmurant: — Si, si: que se 'n vajan. No vull lletrats á casa meva.—

JOSEPH CORTILS Y VIETA

BADALONA

Fadrinets que feu l' aleta
per la costa amunt y avall
no heu vist ea aquella platja
hont *bada l' ona* del mar,
una noya moreneta
tot lo dia treballant?
Pareushi si no l' heu vista;
mes si us heu agradat ja
de sa negra cabellera,
de sos ulls guspirejants,
de sa boca coralina,
de son cos de jonch vinclant,
torneusla á mirar encara
que 'n sos ulls hi sol guaytar
un cor tot tendró y bonesa,
hont l' odi no hi ha entrat may.
Fadrinets que feu l' aleta
per la costa amunt y avall,
aquell que no la festeji
no mereix ser *ostimat*!

Vora 'l mar hi ha una donzella
los baixells venen y van
que no vingan Reys ni Princeps
que son poch pel qu' ella val.

Era pobre molt pobreta,
no hi ha encara pas molts anys,
l' hauriau poguda veure
ajudant á tirar l' art.
Los primers sous que guanyava,
si 'n sigueren d' afanyats!
mes á qui 'l treball estima
la dissort no l' abat may.
D' hortalana mes tart feya
y anava á vendre á Ciutat;
destre puntaire dels boixos
no n' hi queya un de las mans,
teixidora sigué un día,
pintadora mes ensá
y 'l mateix que la formiga
que arreplega de grá en grá,
comensá de fer forrolla,
sous y sous aná embossant
y 's comprava una caseta,
un xich d' horta, un tros de camp,
un teler, una balandra
y á copia de feynejar,
ha vingut á ser mestressá,
y tení á sou capitants
masovers y contramestres,
per miracle del trevall.

Vora 'l mar hi ha una donzella
los baixells venen y van,
que no vingan Reys ni Princeps
que son poch pel qu' ella val.

Richs marxants de llunyas terras
no la deixan ni un instant,
afanyosos de comprarli
l' abundó qu' ix de sas mans.

Fruyts de mar y fruyts de terra,
de la industria y de las arts,
demanen de lo qu' es vulla
que de tot vos pot donar,
á n' ella y tot la voldrian
comprar mes de tres marxants.
Tira que 'ls tochi mes cap home
te prou per pagá 'l que val,
y ni tenintha 'ls vendria
lo que per amor sol dar.
Filla del treball y nada
en terra de catalans,
la llibertat es son idol.
son seti d' honor la llar,
la patria tota sa gloria
son temple lo Montserrat.

Vora 'l mar hi ha una donzella
los baixells venen y van,
que no vingan Reys ni Prínceps
que son poch pel qu' ella val.

Sortosa ha estat la donzella
de la vora de la mar,
sortosa ha estat qui fins ara
á ningú ha desitjat mal.
Qui á son rostre ha dat bellesa
en son cor mel ha posat
y, sent rica y tot, trevalla
en profit de sos germans.
No oblida may son origen,
no para d' avansar may;
teixidoreta, puntayre

y marinera al plegat,
ni del pervenir s' espanta,
ni de l' avior se plany,
Te tranquila la conciencia,
ben alt pot portar el cap,
y sota 'l gipó de sarja
de son cosset delicat,
hi bat un cor hont troba eco
tot lo noble y tot lo sant:
exemple de pobles dignes,
ideal de la humanitat.

Vora 'l mar hi ha una donzella
los baixells venen y van,
que no vingan Reys ni Prínceps .
que son poch pel qu' ella val.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA

FRATERNITAT LITERARIA

Malehida opressió, tápa't la cara,
Passa, la nostra mar,
Vésten lluny de ma terra, no assotes pus ma mare;
La lliura patria mia t' enjega de sa llar.

A tal punt arribá ta tiranía,
Tos forfets á tal punt,
Que la llengua dels avis, la font de l' harmonía,
La patria, engrillonares, dexant son cos defunt.

Si; la materna llengua encadenares;
Com si no fos del cor,
Del Geni catalá, del cap de nostres pares,
La més amada filla, la més hermosa flor.

¡Oh! ¿no saps tu que l' alta Providencia
A tots nos feu germans;
Que un fill es cada poble de la divina Ciencia,
Que del primer Gran Pere los homes son infants?

¿Per qué, donchs, nostra boca segellavas,
Y en parla del avior
Cantar per las montanyas y vilas no 'ns dexavas,
Las gestas de la patria, las glorias y l' amor?

Com, ay Deu, los cantavan en clars días
Los Jaumes y los Lulls;
O quan bellas madonas, llegint al bon Ausias,
Del llibre de sos cantichs besavan los richs fulls.

Los homens de Castella festejavan
De l' amor en la Cort;
Las gracias y bellasas en llengua d' Oc llohavan;
Llavoras no tenia la llengua cap fill bort.

Los comtes-reys la nostre Poesia
Honraven ab festeig,
La forma literaria la llengua ja vestía,
Los homens d' altrás terras mirávanla ab cobeig.

Mentres porugas las morescas platjas,
Al crit de *jalmogaver!*,
Las barras sanguinosas demunt rochs los selvatjes.
Davan fe de la gloria del catalá poder...

¿Quí ha fadat aquells jorns de la bonansa,
De llibertat y llum?
¿Quí del cel d' Aragó l' estel de l' esperansa
Robant nostres venturas ha convertit en fum?

¿Quí cloure feu als catalans los llabis?
¿Quí 'ns omplí de tristors?
¿Quí malmeté la llengua dels sants, dels reys, dels sabis?
¿Quí malmená la patria dels nobles trobadors?

¿Quí si no tu, infamiosa tiranía,
Diabolich esperit,
Tú qui agafares l' álga que per l' espay llubia
Ja 'l Sol de las grandesas mirant de fit á fit?

¡Enrera!; no 't volém, la gran traidora;
Recórdam ton passat;
Los pobles de l' Espanya sóls volen per penyora
De llur unió sagrada la santa germandat.

Germandat en las letras y en la Ciencia,
Y 'ls llassos serán forts;
Que un fill es cada poble de l' alta Providencia,
Germanas son las llenguas, germans son los recorts.

¡Fills de Iberia! ¡Gran terra castellana!
¡Visca l' Unió y la pau!
Montanyas de Mallorca, planuria valenciana,
Ciutats de Catalunya, ¡no es temps de ser esclau!!

J. TARONJÍ.

QUADRET

Dintre la cambra que un dia
vejé 'l primer raig de sol,
ajegut en un bressol
está un nin á la agonia.

Prop lo bressol á tot' hora,
ab lo cap caygut al pit,
y mirantlo fit á fit,
la seva mareta plora.

Lo nin revifantse encara,
obra sos ulls entelats,
mou soç llabis ja morats,
la besa y suspira:—¡Mare!—

Tors lo coll com la poncella
que 'l vent trenca, y al morí,
te 'l capet sobre 'l coixí,
boy girat de cara á n' ella.

.

L' han posat las mans juntetas
com pregant, demunt del pit;
blanch, ben blanch tot lo vestit
y 'ls peus sense sabatetas

La corona groga y fina,
se veu al través d' un vel
sembla ja en camí del cel,
embolcallat de boyrina,

Te los seus llavis encara
entreoberts, com si enviés,
allunyantse, 'l derrer bés
donant l' adeu à sa mare.

VÍCTOR BROSA Y SANGERMAN.

Comillas Septiembre 1890.

UNA DIADA AL SANTUARI DE NÚRIA

LEYA cinch anys que no havia estat á Núria. Aquest estiu, lo 24 d' Agost, tinguí l' agradable sorpresa de rebrer á casa meva, á Prats de Molló, l' amich D. Francisco Maspons y Labrós y sos tres fills, determinats á fer una excursió per las altas montanyas, deixantnos caurer á Núria.

Sortírem donchs de Prats á las 4 de la tarde, en Maspons, sos tres fills, jo, mon fill Carles, y l' intrepit cassayre d' isarts, en Joan Bórrat, pera passar la nit al mas Laplana (1200 m. alt.) L' endemá entre tres y quatre del matí, emprenguerem la pujada fins á la frontera; seguirem vers Coll Pregón, coll de Siern, coll del Pal, Conca del riu Tech, Plá de Campmagre, coll de Mantet, alturas de Morens, Ull de Ter, coll de la Marrana, circol superior del Fresser, Esquena d' Ase, Fossa del Gegant, Coma dels gorchs de Carencá, collada de las 7 creus, y baixada á Núria hont arribarem entre 6 y 7 del vespre; unas 11 horas de caminar, seguint casi sempre la frontera, pels cims de las montanyas més altas dels Pyreneus catalans.

Mon amich D. Francisco Maspons, escriurá y publicará la relació d' eixa interessanta excursió.

LA RENAIXENSA.—Any XX.

Per ma part me concretaré á parlar del santuari de Núria, despres de cinch anys que no hi havia estat.

Al arribar al santuari, lo primer que 's fa es trobar allotjament, y aconduhir las cabalcaduras á las estables.

Se presentá un dependent que nos conduhi á la Casa de Betlém hont las cambras no valen gayre; mes ab duas pessetas que li posí á la mà, s' torná molt obsequiós, portantnos á la Casa de Loreto hont las cambras son relativament confortables y de més netedat. Quan forem tots allotjats, hauriam volgut sentarnos á taula del restaurant ó bé hostel, puig que teniam las dents llargas. Mes lo menjador es tancat, com també las establas del rossám. No hi ha sopar ni grana fins que 's surt del rosari. Anarem donchs á la iglesia á resar lo rosari, cantar los goigs y sentir las absoltas pels difunts del santuari, morts desde sa fundació. Es costum antiquíssima que no deixa de sorprendrer; puig després dels goigs y llur alegre tonada, lo capellá agenollat als peus del altar, s' posá la capa pluvial negra y entona lo cant fúnebre de las absoltas com si un cadavre fos de cos present.

Al sortir del rosari tocaren á refetor pera personas y bestias, es á dir tocaren lo corn pera donar grana á las cabalcaduras; eix toch es tambe lo senyal de que s' obren las portas del menjador del hostel hont los romeus 's precipitan pera pendrer lloch y sentarse sobre 'ls banchs de la taula; ja que quan la taula es plena, los que no han arribat á temps deuen esperar la segona tongada; y com tothom maneja molta gana no es gens agradable de passejarse sota l' arcada, esperant mes d' un' hora que 'ls qu' han tingut la sort de sentarse a taula, hagen acabat de sopar. Jo que estich al corrent de las costums del santuari, me cuyti ab mos companys de ser dels primers. Nos serviren sopa, trufas, guisado de carn de feda ó de borrech gamat que 's feya estiragonyar, enciám, l' ametlla y avellanas torradetas per postres, l' ampolleta d' ayguardent y de vi ranci, com aixarop de moras, y bon profit!

A las 9 anarem á retiro. puig estavam rendits de fatiga y de son.

L' endemá nos alsarem á las 8. Dia esplendit; ayret fi; un cel sens un parrach de broma. Feya bo pendrer lo sol com en ple hivern al parch de Barcelona. Prenguerem xacolata, y vinga á recorrer lo santuari y la vall. Comensarem per la capella de St. Gil, sempre rónega, humida per ser durant 8 mesos l' any sepultada de neu. Beguerem un got d' aygua á la font de St. Gil, de 5 gr. de fredor. Pujarem á la miranda que domina la gorja del cami de Ribas al santuari. Desde aquella altura vegerem á pujar, allá, al fons de la gorja, una cavalcada de ro-

meus que venia de Ribas; una vintena, uns á cavall, altres á peu; senyors, senyoras á cavall de matxos, quiscuna ab son mosso de peu. Res de mes pintoresch com veurer al fonts d'aquella gorja negra, abrupte, hont corre encaixonat lo Fresser entre espadadas cingleras clapadas de pins y boixerica, la corrúa virolada d'ombrelas, barretinas, barrets de palla, caminant á la fila, amunt, tantost en claps d'ombra, tantost en claps de sol, vers lo santuari. Los esperarem á la entrada de la vall. En Maspons estrenyé la mà á alguns coneguts barcelonins.

En mitj de la comitiva una senyoreta que anava á peu nos cridá l'atenció. Caminava lleugera com una dayna; de uns 20 anys, sola, descofada, tipo anglés, vestit curt de teixit clar, cinta groga de cuyro, brassos nusos fins al colze rodejats de puntas de tul, espardenyas enflocadas, fesomia aixerida, prou guapeta. Portava á la mà sa ombrela y capseta de pinturas... Una artista sens dubte?... Será estrangera? Una hora després la trovarem pels voltants de la vall, cullint floretas. 'Ns acostarem vers ella, la saludárem:

—Hermosa toya de flors!... li digui jo. ¿Vosté las coneix?

—Un xich; no gayre... me respongué en bon catalá... Feya un ayriello molt fret que baixava de la collada de Finestrellas. En Maspons li digué:

—Miri que aquí 'ns trobém á 2,000 m. d'altitut; l'ayre es fret, y ab sa lleugera vestidura perilla refredarse.

—Oh! cá! ja hi estich feta. Demá de bon matí pejaré á Puigmal.

—Sense guia?

—No 'l cal.

—Sola?

—Ab ma brúxula. He fet moltes ascencions pels Alpes; la pujada de Puigmal es un passeig... Si me volen acompanyar... nos digué ab amable somriure, ne tindré vera satisfacció .. y se despedí de nosaltres fentnos un graciós saludo.

Eixa senyoreta probablement catalana, de maneras distingidas, ab costums y educació á la inglesa, 'ns cridá molt l'atenció. D'hont era? D'hont venia? Com se deya? Sos companys de viatge coneguts de 'n Maspons no sapigueren donárnosen rahó. No sé quin fou dels nostres que la baptejá de *Safo*.

Tot passejant als voltants del Santuari nos toparem ab un gran edifici que s'está construhint; es la nova iglesia. Quan será acabada será una petita catedral. Hem vist lo dibuix de la fatxada, prou harmoniós y de bonicas proporcions. Fa uns cinch anys qu'es comensada y sa

construcció arriba sels á uns 4 metres d' alsada. Hi vegerem á treballar poca gent; alguns payrers y picapedrers. Son cost será 150,000 duros; y com tot lo mes que s' hi puga treballar son y fora dos mesos i' any, Deu sab quan será acabada!...

A dos quarts de dotze anarem á visitar lo camaril y postrarnos als peus de la Reyna de nostras montanyas. Es rodejat d' ex-votos, lo mateix que la iglesia de quals parets penjan ciris enormes, caps, camas, brassos de cera, etc., presentallas de tota mena. Tocarem la campana miraculosa; ficarem lo cap dins l' olla llegendaria. (Veure en nostre llibre *Pla y Montanya. Una llegenda-del santuari de Núria.*)

Eran prop de las 12. Sentirem á sonar la trompeta de la grana, qu' es també la de refetor. Nos dirigirem depressa al menjador del hostal. Trobarem la porta tancada. Un estol de romeus apretats per la gana esperavan, impacients, que s' obrís pera sentarse dels primers á taula. Nos hi barrejarem. Semblavam talment un aplech de pobles mendicants esperant la pitansa á la porta del convent. Las taulas del menjador foren presas d' assalt. Quan tothom fou aplassat, comensaren á servirnos: escudella de pastas de brou de safrá, carn d' olla ab pilota, ciurons ab 4 trumfas; guisado de carn ab cebas; rostit de borrech gamat escoltat d' un pollastret tisich... inútil dir que la carn s' ha d' estiragonyar de valent; desgraciat qui no té caixals!... s' aixeca de taula ab la mateixa gana que al sentarsbi; l' ametlla y avellana torradetas; ampolletas d' ayguardent y vi ranci de moras. Dels romeus sentats á taula n' hi ha de bon caracter, carregats de paciència que estiragonyan sense dir res; mes molts d' ells alborotan lo servey, la majordona: ¡Quina carn mes dura!... aixó son banyas de marrá!... portin mes pollastre! no n' hi ha per un recó de caixal!...—Fills, no n' hi ha més!—Donchs que rosteixin uua euga!... La pobre majordona se 'n veyá un embull...

Havent dinat anarem al café situat á un tiro de bala del santuari. Café regular, torrat y molt del dia. Tinguerem sort; puig sol ser sempre aygua de castanyas. Sentats defora, al entorn d' una taula, enrahonant, prenguent café y copa, vegerem á prop nostre, al torrent, la senyoreta misteriosa, nostra *Safo*, que cullia floretas. De sopte feu un crit d' esglay com si un escorsó l' hagués picada. Corrirem vers ella; tenia la mà dins l' aygua gelada del torrent pera calmar la picor qu' hi ressentia.

—Que ha sigut?... que té?

—Ha volgut cullir un manoll d' eixa planta verda.

—Senyora, son ortigas!..

—No las coneixia!...

—Las ortigas de montanya son més rabiosas que las del plá, li diguí jo; aixó no será res; prompte la coissó li passarà.

Tota apurada, moments després la vegerem pujar torrent amunt; desaparegué dins la pineda, Observarem que la punta del seu nas havia pres una tinta de vermellor no gens agradable pera una senyoreta.

A la altitut de 2000 m. en que 's troba Nuria, l' sol y molt més l' ayre colran la cara y las mans. Las Senyoras coquetas y elegantas de ciutat que pujan á Núria, á pesar de llur vel y ombrela, no poden evitar que la blancor nacrada de llur cutis y sobretot la punta del nas, prengui eixa vermellor de bacanta que tant las enlletjeix. Quan davant llur mirall veuen lo coloret vermell de las galtas y del nas, solen plegar ve'as; dihuen á llurs marits que ja 'n tenen prou de la gentil vall de Núria; y á las 24 horas se 'n tornan cap á Ribas, untantse la cara ab cold-crem y polvos d' arrós. Han de saber que per precaucions que prenguin contra 'l sol, lo que colra al cutis es l' ayre. y; adhuch dins la broma, com mes un hom puja mes colrat un se torna.

Eran las tres, ¿qué fer? ja ho teniam tot vist.

Vinga á voltar la vall per la tercera vegada... es tant petita!... aviat es voltada. En Borrat que havia pujat á Puigmal torná ab duas perdius blanques. Nos contá sa cassera; vegé tres izarts sens poguerlos tirar. Tot era enrahonar y acabar de matar la tarda. Lo sol ja passa darrera Puigmal lo gegant; son ombra colóssal 's projecta sobre la vall. L' ayre ja 's fa mes fi. A la plasseta del santuari vegerem la *Safo* ab los braços abrigats de guants de llana; y á entrada de fosch portava un gruixut abrigall. Nos diu que la ascensió de Puigmal la deixa per un altre any; que trova anyorivola la estada de Núria y que demá se 'n torna á Ribas.....

Es pintora? botanista? inglesa? americana? catalana?... Misteri!..

Anaren á rosari á sopar y á retiro. L' endemá reprenguí ab mon fill Carles y en Borrat lo corriol de las altas montanyas vers Prats.

En Maspons y sos fills, lo camí de Ribas, Ripoll, La Garriga y sant Pere de Bigas, arribant uns y altres á casa en bona salut, y en disposició de tornarhi l' any vinent, ajudant Deu.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

Prats de Molló, 1 Setembre 1890.

LAS TRES BARRETINAS

À NOS ESTIMATS NEBOTS FRANCISCO DE PAULA, RAMON Y ANTON MASPONS.

N' he comprat tres barretinas
Al passarne per Olet,
L' una es roja com rosella
Que 's bada al bes del amor;
Los fadrins quan la rumbejan
¡Valgam Deu si 'n fan de goig!
N' es sa cara.escarbotida
Enrojida ab sa color,
La venta, y dona vida,
Ensemps que á son rostre al cor:
Qu' es la roja barretina
La penyora y sant recort
De la terra Catalana
Paradis del nostre amor.

La segona es bonicoya
De viola te 'ls colors,

De modestia be 'n te l' ayre
Mes no ab baixesa y temor;
Pero si del que no 's vanta
Sense solta y sense tó,
Mes que, quan arriba l' hora,
Ho posa tot en son lloch.

Barretina violada
Que designas gran esforços
Al ensemps que humil, hermosa,
Ab eix tan senzill color,
Ay! tu n' ets nostra esperança
La penyora y sant recort
De la terra Catalana
Paradís de nostre amor.

La tercera n' es tan bella,
Tan com sas germanas, prou;
Color viu com la primera,
Mes vorejada de dol;
¡Si será 'l dol per la Patria
A qui fan vuy guerra á mort
Los que diuhen que 'ns governan
Y 'ns han prés tot quant de bó
Ne tenia Catalunya,
Brava terra dels grans homs!

Barretina Ampurdanesa
La que tens ribet de dol,
¿Verament per aixó 'l portas
O bé sols n' es per adorn?
Si 'l primer deixantho corre
Que á la fi arribará 'l jorn
Que la terra Catalana
Tornará á ocupar lo lloch
Que ha tingut sempre en la historia
Y de dret li correspon.

Mentres dugan barretinas
Los braus fills del nostre sol,

Jo diré: «la Patria es viva,
Catalunya no n' ha mort,
Qu' es la bella barretina
La penyora y sant recort
De la terra Catalana
Paradís del nostre amor».

MARÍA DE BELL LLOCH.

Olot, 10 de Juliol de 1890.

LA MORT DEL REY CASSADOR

Ha mort lo rey en la cassera,
no li ha valgut ser bon genet;
ha mort lo rey, lo fill d' en Pere
del Punyalet.

De sos servents la gran corrua
prou l' han vist caure de cavall
foragitat, la testa nua
sense 'l capmall.

Prop de Foxá d' una llopada
segueix lo rastre desficiós,
y va avansant, la destra armada
tot consirós.

No vol tornar pas á sa veyna
verge l' acer, lo rey Joan
present del llop vol fe' á la reyna
na Violant.

Van sos monters seguint lo rastre;
fa 'l rey, tot sol, lo seu camí,
y lo recort de sa madrastra
lo fa estremí.

Prou que la veu en la tortura
com auçellot pres en lo besch,
y la recorda en sa clausua
de Sant Francesch.

Per entre 'ls arbres y la brossa
sopte un fantasma l' escomet
un baf exhala com de fossa
que 'l deixa fret.

Ab fer esguart y posa irada
Jo pas atura al cassador
que 'l sent ab vista esgarriada
tremant de por.

—Mal rey!—li crida— torna enrera!
pensa en ton poble y ton deber;
no es pas lo goig d' una cassera
ton sol afer!

Pensa qu' en tant que al goig t' entregas
la estrangeria 'ns ha invadit
la terra ab sanch de fera regas
emperesit.

y 'ls pobres fills de la corona
ab sa sanch régaula també
mirant al rey que 'ls abandona
com estranger.

Cerca en lo flàm de justa guerra
la hermosa aubada de la pau! —
y al dir aixó genolls en terra
son corcer cau.

Hi corren tots dexant la cassa,
s' ou la botzina ab só fatal,
al rey la sanch ja se li glassa,
ija res hi val!

Lo dia mor, lo sol no brilla
lo corn aplega als escampats

torna á fermarse la canilla
dels cans preuhats.

Tota remor ja va forentse
tan folsament prop d' un matoll
d' un regarot que va escorrentse
s' ou lo bomboll.

Y en tant lo rey que ja agoneja
sos tristos ulls axeca al cel,
sa hermosa testa que sangueja
ja es com un gel.

¡Qui sab si 's plany en aquella hora
de que la patria en greu perill
dexi ab sa mort; qui sab si anyora
no teni' un fill!

En professó sas gent's l' enmenan
tots malmirosos y colltorts,
brandan los senys que al lluny s' entenen
tocan á morts.

Cap servidor no l' abandona;
tots lo seguexen, tots arreu
fins á deixarlo en Barcelona
dins de la Seu.

Ploran guerrers, los de sanch brava,
dexéu ballestas y buyrach
passá ja 'l temps en que os reptava
lo d' Armanyac.

Adeu, empresas falagueras,
del gentil rey los fets capdals
y las espléndidas casseras
ab gerifalts.

Tinell major de Barcelona.
qui ara 't veja y qui t' ha vist,

al quedar orfa la corona
t' has posat trist.

Ja no 't conמוש com altres dias
ab lo brugit palacià,
dels trovadors las poesías
no escoltas ja.

Ni del torneig en la diada
veurás brodar preuhats cinters
ni sentirás la riallada
dels falconers.

Ja no veurás maymés lo rostre
del rey trobayre y caval er
y d' albergar haurá ton sostre
á estranger.

Tot passarà com la fumera
que 'l vent escampa arreu arreu
dins de Poblet, gran rey, t' espera
lo maussoleu.

Mes lo recort de las casseras
nos quedarà y 'l seu trasbals
y 'l de las festas enciseras
dels Jochs Florals.

Y també 'l brill de tanta gloria
com tu nos vares conquerir
al passá' als fulls de nostra historia
no pot morir.

Adeu, gran rey, ja es acabada
ta noble vida y ton bon cor,
ta pátria dexas endolada
y á tos vasalls en amarch plor.

BONAVENTURA BASSEGODA.

LA CANSÓ DE VALLS

I

D' horta y de jardins voltada,
de vinyas mes per enllà
y tot lo plà a la vegada
de serras de boscatá,
be n' ets Valls xamosa y rica,
com la flor del cim d' un ram,
rival de la més bonica
població que tinga 'l Camp.

Al mon no 's trovaria
Hoch millor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

II

Lo pont de Goy, la palanca
pot dirs' d' una illa d' amors,
hont cad' abre en cada branca
té un niu mitx cobert de flors,
flors que may d' eixa ribera
pugué l' hivern desterrá,

perque aquí á la primavera
la tardor dona la ma.

Al mon no 's trovaria
lloch millor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

III

Déu aquí ha dat á la terra
sabó per quant d' ella 's vol,
un' anyada no s' hi esguerra,
te bona aygua y mellor sol;
tota arrel hi trova sava,
may lo bras hi es vagatiu,
quan l' una cullita acaba
un' altre florida hi riu.

Al mon no 's trovaria
lloch mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

IV

Cel d' Espanya tens per tenda,
que del mon n' es lo mellor;
tot treball de fruyt t' es prenda,
dels rius d' aygua 'n fas rius d' or;
segas, móls y cous de sobras
pa sabrós, fins pels vehins,
y fas caritat als pobres
y vens lo mellor dels vins.

Al mon no 's trovaria
lloch mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

V

Dintre vila ets tant feynosa
com á fora, y potser mes,

si 'l teler may hi reposa
tampoch lo torn dels cordés;
móls l' oliva, 'l lli blanquejas,
cous terissa y trempas cer,
y nit y jorn carratejas
lo que vens al estranger:

Al mon no 's trobaria
lloch-mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

VI

Per nació de bona estrella
pot tenirse la nació,
que té una vila tant bella
y un poble tant feynadó;
quan treballan res aterra,
pes ni forsa als xichs del Camp;
quan la patria 's trova en guerra,
gent del Camp es gent del llamp!

Al mon no 's trovaria
lloch mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

VII

Pont de Goy, tú pots retreure
la batalla del any nou,
quan lo francès se va creurer
fácil, posá á Valls lo jou;
tants á tants en va ho provava,
tres per un ho conseguí,
mes, roig de sanch, se n' entrava
mar endins lo Francolí!

Al mon no 's trovaria
lloch mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

VIII

Encara un' altre vegada
dugué 'l riu sanch del francés,
quan la patria está afrontada
per venjarla no 's plany res;
al valent lluytar no 'l cansa,
si cau s' alsa y... tant se val!
als dos anys, de l' host de Fransa
vas matar al general.

Al mon no 's trovaria
lloch mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

IX

Quan á ser lliure tornares,
que fou prest, gracias á Déu,
generosa t' oblidares
del ultratge que se 't feu,
y desde llavors batallas
tant sols refilant cansons,
per competir, quan traballas,
ab las més sabias nacions.

Al mon no 's trovaria
lloch mellor:
venirhi fa alegria,
partirne fa tristor.

FRANCESCH UBACH y VINYETA.

LO SOMNI

Á MON ONCLE ANTON DE P. CAPMANY.

AIX dossier de dobles cortinatjes de purpurina seda, or y argent, malalta en son llit d' ébano, encrustat de marfil, jau Maria de Montroca.

Pe'l vehi poble de F... se murmura: se conta com una cosa estranya que pateixi mal d'enamorament la neta dels Montrocas. Mes Fra Anselm que la visita diu qu' aquestos mals tan sols corsecan l' ànima.

Los avis de la malalta, Agna de Fortmur y Conrat de Montroca, no 's separen un moment del costat de sa afillada y neta, donchs que, orfaneta, acabava de perdre son pare en la guerra contra 'ls moros y sa mare jeya de tristor en la tomba.

— Beu, filleta meua, beu... ¿que tens? ¿que 't passa? Van ja vuyt dias y vuyt nits que tos ulls no 's clouhen, y lo repos te manca... ¿Vols beurer dius? Si, hermosa, beu una mica mes d'aquest' aygua que Fra Anselm ha compost y benehit, y pots estar mes que segura que, ans de poch témps, estarás restablerta de la malaltia que t' ator-

LA RENAIXENSA.—Any XX.

menta: ¿ho sents Maria?... ¿No respons?—S' acosta al llit y alsant una cortina ab un esclat de goig diu.—Dorm, dorm, ¡oh! gracias, Verge divina, no en va vos he pregat, hermosa Verge.

Ahont tinch los rosaris.—

La que aixis parlava era Agna de Fortmur, casada ab Conrat de Montroca, com avans vos he dit. Tindria, de seixanta á sexanta cinch anys, mes no ho semblava, donchs qu' era de robusta complexió, al revés de son espos, que, per lo seixuch pes de las guerras, sa esquena 's torsava. Los dos, Maria, uns antichs servents, guardas y soldats, habitavan un hermós castell, admiració y terror de la comarca.

Sentada estava, damunt encoixinada catifa d' herba remollida per las gotas de pura rosada, que, com enfilay de diamants clarissims brillan al primers raigs del sol, Maria de Montroca, la dona envejada de las altres jovenetas dels encontorns, donchs que, á mes de sa esbelta figura, son gentil rostre, cabellera rossa com una mata de ginesta florida, y sas quíaze primaveras, tenia un gran cor... era un angel. Aixis, extassiada d' amor, passava las horas, pensant ab son Arnau, y quant ja la nit ab son mantell de negres bromas la despertava, pensant ab son aymador anava camí del castell.

Era lo temps de las dauradas espigas, lo plascent Juny; hora en que l' alosa se redodeix en son niu tñuntanse ab sa parella, lo rossinyol canta en mitj de l' arbreda, las flors del bosch enbauman l' espay ab sos aromas y lo sol tramonta.

Las campanas del poble de F... llensan alegres sos sons y ab fortas batalladas fan los tres tochs de festa. Tothom se 'n estranya, las comares xafarderas van de porta en porta preguntant qu' es aquell qurgit, que desde 'l jorn que 's comensá la guerra, no havian aixis tocat altre volta.

—Será... lo maridatge d' algun noble dels encontorns, diu una de las tals.

—Mes aviat será un bateig, diu un' altra, donantho per cert: las campanadas fan tres tochs y aquesta es la senyal.

No feya un' hora encare, que las campanas repicavan, quan en mitj de la plassa, alforrat y escoltat per alguns soldats, se presentá l' herald d' armas de la casa Montroca, y despres dels tochs de clarins assenyalats, amonestá y maná á tots los comarcans que d' ella depensassin, á reunir-se l' endemá á punta d' alba, pera rellevar á los que feya tant temps se barallavan ab los moros...

Tornem á na María que l' havem deixada en lo dols de son somni.

Ni lo rossinyol, canta ab veu mes melodiosa, sos amors; escoltém á María.

—Qu' hermós deu esser trovar-se en brassos del aymador, estimant-lo tant com jo l' estimo, lo jorn que 's vehuen realisats los somnis de ventura y esperanças que 's concentran tant temps dintre dos cors!... ¡Qu' hermós deu esser!...

—De llevant boirina de pols s' acosta... no es boirina ja, que es nuvolada.—

María esglayada, s' amaga darrera un canyissar pera poguer observar sens esser vista.—Los frestechs tochs d' aquestos clarins que s' ouen, me diuen que á la guerra marxan ¿Qui comanda?... No ho puch veurer; aquest roure m' ho priva... La polsaguera s' acosta, ja 's vehuen per demunt d' ella las llansas que ab los darrers raigs del sol brillan, ja s' ou lo trotar dels corcers... ¡que veig! ¿mos soldats? ¡Mon Deu! ¡Arnau comanda! A la guerra s' en va y 'm deixa sola. Perque no m' ho has dit, ¿Prefereixes que pateixi? ¡Ab quin goig li hauria posat la banda!... Mes, no hi fa res; quant de la guerra tornis ple d' honors y glorias, ta esposa jo seré, per Deu t' ho juro.—

Quants crits! quant soroll! Horroritza veurer barrejada ab llot lá sang de l' home! ¡Tot son runas! No s' ou ja lo frestech bronzir de las esconas, que com llamps, per braus catalans eran brandidas. No, cants de gloria tant sols se senten, los guerrers catalans se'n han endut la palma y esclafat ab lo peu la mitja lluna. Gloria á Arnau que los comanda. Dels árabes castells en los marlets no hi flameja pas la bandera negra, sinó la dels pals rojos.

.*.*

Vora un d'aquestss castells d'elegant construcció, ab sos pòrtals de ferradura, sos ajimesos ab hermosas columnas de marbre y de jaspi, confonentse ab las torradas rajolas del castell, está Arnau ab sos companys de guerra. descansant de las fatigas de la jornada, ben segur que trovan millor aquest lit, que una primpcesa lo seu de ploma y seda.

En un ajimés, per cert un dels mes bonichs y purs d'e til d'aquest castell, una dama treu lo cap, per curiositat, talvolta, y per son port sembla estar captiva ¡Que n'es d'hermosa! Sa testa se confon ab l'alabastre. Arnau l'ha vista y son cor que en la guerra tan brau era, se li trontrolla com la fulla al arbre bressada per l'oreig; en son cap rebullen mil idees. ¿Perque es aqui? ¿Qui l'haurá portada? Talvolta lo despotich caracter d'algun *emir* aqui l'ha tancada, sens pensar en l'esdevenir, y que la linfa ben prompte se canviará en papallona y passant per los ferros de sa gábia, per aquestos mons volará sens nort ni guia. —Aixis pensant Arnau, sens donarsen compte, aná aixecante y encaminá al castell sas petjadas.

.*.*

Arnau es ja al castell, ab la captiva fa molt temps, molt temps qu'enrahona. Vejem que diuhen.

— Hermosa captiva, ja que 'l desti aqui t'ha portat, jo 't compadesch, escoltam. Si vols venir alla, en llunyanas terras, ahont sols s'hi sent la veu del trovayre y ahont l'aureneta fa son niu, trovarás la llibertat que 't manca; los dos viurem tot sols, sempre estimantnos, junts, molt junts, que nostres alés se confonguin, que nostres cors sian un sol cor. Per pietat anemhi.

—¿Qui sou caballer que teniu lo cor tan noble? ¿D'ahont veniu? ¿Es que Mahoma vos porta?

—No, 'm porta ma sang, que es la de mos pares, jo viuch d'una terra ahont tot es amor, tot es coratje, d'una terra de braus; goig y alegria, la pátria ahont nasqui y per qui lluyto, es ma segona mare, es Catalunya.

—¿Catalunya haveu dit?

—¿Coneixeu aquella terra?

— Si.

— Vos?

— Si, jo. ¡Dolça memoria! ¡y trista ensemps! Escoltaume y de mi apiadeuvos.

— En ma vida no havia vist uu cas semblant. ¿Aquest misteri?

— Escoltau. ¿No haveu sentit may, com una flamarada dins vostre cor, quant cara á cara, parlant dols, molt dols, estau ab lo ser que mes estimau?

— Si. M' estranyan vostras paraulas.

— Donchs, aixís me succehia devant D. Pere de Garbencia

— ¿Pere de Garbencia?

— ¿Lo coneixeu? ¿N' haureu sentit parlar tal volta?

— Si sé que van matarlo, per haver faltat á son rey.

— Jo era molt jove y d' amagat festejavam, ma mare no ho sabia: ¡Qué depressa passavam las horas! ¡Que hermós qu' eral Ma mare al saverho va renyarme—No pots casarhi, no.—va dirme un dia, ¿no veus qu' ell es noble y tú... ets molt pobre?—No sé lo que per mí passá, sols se que en essent vespre, camí de son palau jo vaig trobarlo. Li vaig proposar fugir. ¡¡Tant l' estimava!!... Aixís varem ferho y al saber que son pare havia mort, y que hereu quedava, me va deixar aquí mateix. Aquesta es l' hora que d' ell res n' he sabut, sis anys fan are, sis segles m' han semblat. Aquí estich sola, sens una llágrima que m' acompanyi, donchs que mon cor ja s' ha tornat de roca.

Ma mare velleta y sense foras ¿que deu fer? ab mon treball la mantenia y are, pobreta, si Deu no la te en sa Glória, ben segur, que demana caritat de porta en porta.

Caballer vos tan bo, ajudaume: aném á nostra patria Catalunya y busquéu á ma mare, que deu correr per aquestos mons sens ningú que l' acompanyi, lo cor m' l'ro dicta.

— Que no faria jo per vos, hermosa... ¿com vos dieu?

— Maria

— ¿Maria?

— Se vos enrogeix la cara. ¿Qué teniu?

— No res... es que aquest nom me recorda...

— So Maria Monne...

— ...Avuy no por esser partir, ben prompte debem entrar en batuda. Demá partirém. Si en la lluyta puch alsar mon front, mon nom ignorat resplandeix hermós y puríssim com un estel.

— Fássias vostra voluntat, que es la meva.

— Despertat Maria ¿que tens que 't regiras tant?

— Res, avia meva, res. Si sapiguessou lo somni que he tingut, de pensarho fins m' espanta.

— Còntamho y res temis, ja s' ha acabat lo temps de las bruixas, aquí tens l' avia que t' estima.

— No, avia meva, no, may á ningú ho diré —

De sòpte forts cops s' ouhen á la porta y despres de demanar audiència, un patje s' introduheix en la cambra, Conrat de Montroca lo repta per haver entrat en aquell lloch ahont sols hi tenen entrada lo metxe, y parents de la malalta dientli que 's pensava qu' era Arnau de Rocabert que de la guerra tornava. Agenollantse á sos peus, lo patje diu ab veu planívola:

— Missatjer so, senyora. La trista nova que vos porto, es que nostre capitá Arnau de Rocabert ahir se 'n aná sens acabar la batalla.

Maria va enfebrosint, lo patje continúa.

— Avuy s' es trovat y ja d' una olivera penja, lo rey ho ha manat. Pregau per la seva ànima.

— Que Deu 'l tinga en sa gloria...

...Missatjer també serás desd' are. Ves y dona ordres perque las campanas brandin tota la nit, que tot s' endoli; los travalls cessin, y la quietut y la tristor per tota la comarca regni, que mon heralt com si fos de ma familia, vagia pregonant per los carrers de mas vilas y de mos pobles la mort del brau capitá honra de Catalunya.

Lo rostre de na Maria va esmortuhintse y ab veu quasi imperceptible diu:

— Arnau... Arnau de mon cor... tan que t' estimava...

...Mon somni...

— Maria... Maria... morta.

JOAN CAPMANY.

Sabadell 29 Juliol 1890.

LA BREMA

I

Ja baixan de la vinya!
Lo ventitjol lleuger
boy carregat de flayres
que al bosch passant ha pres,
fent bressolar los arbres,
vinclant lo canyá esbelt,
ohiu, nostramo, 'ns porta
remors d' alegres veus,
de gent que riu y canta
y 's va acostant ensemps.
Los picarols dels matxos
que en terra petxan ferm,
deixant la pols marcada
la ferro de sos peus;
lo drinch que fereix l'ayre
dels cascabells lluhents
en guarniments de cuyro
voltats de flochs vermells,
que al caminar las bestias

fa mourer 'l sotraqueig:
 las portadoras plenas
 que grunyen ab lo pes,
 totas ben curalladas
 per los gotims rossenchs,
 que 'ls pámpols tapan, sentne
 piràmides de vert;
 las trallas que espetegan
 en mans dels traginers,
 quiscuns fentlas escriure
 en l' ayre sens saber
 de lletra, com lo mestre
 escriu sobre 'l paper;
 tot del ressó en las alas
 que impulsa 'l dols oreig,
 ve aquí pera alegrarnos,
 mentres repercuteix
 per serras y bessanas,
 per boscos y torrents,
 com himne de gran joya
 que á Deu canta 'l pagés
 porque cap pedregada
 lo fruyt li ha fet malbé.

II

Sortím; sortím á rebrels,
 nostramo, ab los baylets:
 es lo darrer viatge
 que fan los traginers.
 La vinya ja es bremada,
 los cups ja son tots plens;
 enguany no hi ha prou botas
 y es xich lo gran celler:
 ab lo del vi que 'us sobri
 be prou lo engrandireu.
 Bon any de Deu, nostramo,
 per tots, bon any de Deu.
 Enguany los que son pobres

ja no han de teme 'l fret,
ni s' endurà 'l salmayre
lo:—Deu vos fassi be!
Quan hi ha abundó en los masos
qui capta no pateix.
Enguany, quina festassa
per lo Roser farém!
Qué 'n cremará de cera!
L' altar semblará un cel,
ab llums y flors y núvols
de resinós encens.
Predicador de fama
fará sentir sa veu:
la orquesta dels *Fatxendas*
per ferlos llogarém,
que be podrém ben ferlos
cullint tan be de Deu.
Cóm tocan á ofici
y al envelat també!
Lo ram que á plassa encantin
que 'n valdrá de diners!
Tenint las botas plenas
res los fará als hereus
anar pujant las ditas
pera obtení' 'l ramell,
encar que al preu que costi
ser d' or del fi pogués,
que la que 'l cor nos roba
molt mes que aixó 'l mereix.
Lo vostre fill, nostramo,
se 'l endurá potsé.
Ell ray, te pit de sobras
y ho te guanyat ben be.
Si posa al ram la dita
podeu ben dir que es seu.
Ell obrirá la dansa
davant del poble enter:
veureu quina parella
fará ab la que si 'l veu
abaixa 'ls ulls y 's torna
com flor del magraner.

III

Sortim, sortim á rebrels,
nostramo, ab los baylets.
Ells portan la alegria
dintre del moscatell.
Per tot arreu ahont passen
la olor del most se sent:
aquesta olor que dona
coratge y enforteix
es sava ab que la terra
als seus obrers manté,
per so ab amor y joya
conreuhan lo terror.
Mentres tinguém l' aixada
no havém de temer res.
Deixeu que 'ls envejosos
nos furtin nostres bens,
y vullgan subjectarnos
á forasters decrets.
Res fa que ran la taula
ab ferro dur y fret
com lo seu cor, nos clavin
la ganiveta ab que
tallém lo pa que 'ns costa
guanyar com mana Deu,
ja que lligar no poden
nostre esperit valent.
Res fa que 'l butxi 'ns cremi
los nostres furs y lleys.
Res fa que la gramalla
bossins nos hajan fet.
Res fa que nos imposin
llenguatje foraster.
Com mes esclaus nos fassin
molt mes honor després.
Quanta mes cendra hi tirin
milló 's guarda 'l braser.

Mentres tinguém l' aixada
no havém de temer res:
farém doná á la terra
lo fruyt que 'ns perteneix.
Del tronch dels nostres arbres
sabrém ferne telers
ab que teixir la llana
dels nostres xays y bens,
sentlos anar ab l' aygua
del Llobregat y 'l Tor.
De lo fustam que 'ns resti
lleugeras naus farém
pera los fruyts portarne
als regnes forasters,
que anar per mar es feyna
de là que 'n som hereus.
Si avuy los envejosos
nos miran malament,
no 'ls hi tinguém rancunia
ni oyt, ni 'ls maltractém;
donémlos hi l' exemple
del nostre esfors superb,
que 's logra tot tenintne
en lo pervindre fe.
Mentres tinguém l' aixada
no havém de temer res!

IV

Ja son aquí, nostramo;
ja son aquí, mireu!
Davant las cullidoras,
darrera 'ls traginers.
Son totas bonas mossas,
fortas com lo terror
En sos esguarts hi brilla
lo foch que 'l cor encen,
com si robat l' haguessin
al such del moscatell.

Son totas ben sapadas
¡quín goig fan al jovent!
y mes treballadoras
cap part del mon las té.
Ditxós qui puga aydarne
quiscuna per muller:
quins fills á nostra patria
li donarán! ja 's veu
que no seran anémichs,
ni flachs, ni escardalenchs.
Com brilla sa guapesa
per entre 'ls pámpols verts
que portan en garlandas
servintlas de dosser.
Ja son aquí, nostramo;
ja son aquí, mireu;
detrás las cullidoras
venen los traginers
ab barretina musca,
y ab corbatí vermell,
passat dins la tumbaga
que als raigs del sol llubeix.
Penjant sobre la espatlla
duhen la armilla y gech:
la faixa virolada
voltant lo cos se 'ls veu,
damunt las calsas amplas
de vellut terrassench,
á ran del peu giradas
que aixis van mes lleugers.
De cara son morenos
com pa fet de forment:
forts com los tronchs dels roures,
com ningú més, valents:
ab un brassat aixecan
la portadora en pes:
ab un sol crit animan
al matxo cansoner,
y si una cullidora
se 'ls mira dolsament,

baix sos esguarts se tornan
mansos com un anyell.
Mes si la patria 'ls crida
deixeu, deixeu los fer:
d' aquells que al Bruch anaren
l' any vuyt, son ells sos nets.

V

Obriu, obriu la porta
que arriba 'l be de Deu.
Ven'u trepitjadoras,
de dalt del cup baixeu:
que vinga la mestressa,
lo jayo y 'ls baylets.
La càrrega dels matxos
tots junts la baixarém.
Es lo darrer viatge
que fan los traginers.
La vinya ja es bremada
los cups ja son tots plens.
Per celebrar la festa
sardanas ballarém
entorn las portadoras
que adornan pámpols verts.
Bon any de Deu, nostramo;
per tots, bon any de Deu.
Pera agafar coralje
porteu lo porró omplert
del vi d' antany que resta
encara en lo celler.
De l' un al altre passi
fins á deixarlo sech:
de la cullita vella
será 'l trago darrer.
Lo sol se 'n va á la posta,
lo dia ja fineix.
Demá quan l' auba apunti

ab ella 'ns alsarém,
pera omplir la porrona
del vi novell primer.
Lo celebrar la brema
es lo millor aplech,
es del treball la festa,
es estimá 'l terror,
es demostrar que encara
la patria 'ns enardeix!

SIMON ALSINA y CLOS.

LA DE TOTS

Ningú trau l' esment del poble,
com ningú axuga la mar;
y si bé 's passen los segles,
lo recort no passa may.

Lo remor de llansadores
ho ha allunyat;
lo fum de fàbrica
ho ha dut en dalt.

Catalunya es Catalunya,
que no 's torna aygua la sanch;
caminarás que camina,
á la fi s' hi arribará.

Ni les cançons s' han perdudes,
ni la llengua s' ha oblidat;
y l' aucell que guardi alas
quan ell vulla pot volar.

Lo camí de ferro 'ns porta
d' ací d' allà;
y es com si estessim
tots barrejats.

Catalunya es Catalunya,
que no 's torna aygua la sanch;
caminarás que camina,
á la fi s' hi arribará.

Lo sentiment de la Patria
lo temps no 'l pot rovellar;
nostre cor es son estatge,
y com ell no 's passa may.
Encara dret al cel signa
lo Montserrat;
son esperit ompla
conques y plans.

Catalunya es Catalunya,
que no 's torna aygua la sanch;
caminarás que camina...
tant debó que fos demá!

ISIDRO REVENTÓS.

LA LLUYTA PER LA VIDA

I

o sol s' havia acotxat sanglant dins d' una boyra humida que rovellava l' horisó; sobre 'l mar gris d' ayguas plomejadas lo barco corria vent en popa.

Lo comandant havia dinat pressurosament pera tornar tot seguit sobre 'l pont. Desde allà interrogá lo cel crepuscular y no degué esser de son agrado la resposta quan feu ab lo cap un moviment que no senyalava res de bó. No obstant lo mar extenia tranquil son inmensa planura á penas inflada per una lleugera onada.

Los passatxers s' havian aixecat de taula y fugint de la atmósfera pesada dels salons y camarots se passejavan per la coberta parlant tranquilament y respirant l' ayre refrescat per la velocitat del barco.

A la part de popa, sobre un feix de cordas, s' hi assentá un home. Sobre cada genoll hi encavalla á un de sos dos infants, sos brassos cerclant sa cintura y sos fronts recolsats á sas espatllas. Aquells llabis d' ángel omplian sas gallas de petons y sas orelles de paraulas tendres.

Son Jaumet! Sa Angeleta! Los portava á sa mare, sa estimada muller que la salut havia desterrat lluny d' ells; avuy deixan pera sempre

la terra d' Amèrica ab una petita fortuna per viurer units y felissos en la patria, en sa estimada Catalunya.

Los dos nens s' adormian y l' home somniava, la vista perduda en las tenebras com probant de foradarlas pera avistar la costa espanyola hont son cor los havia precedit.

Passá una ventada que feu gemegar los pals y plorar lo cordatge.

Lo pare baixá al camarot ab sa doble càrrega, estengué sens despetar sos dos fills l' un al costat de l' altre y assegut prop d' ells reprenegué joyós lo somni de l' endemà pera comensarlo ja á veurer.

II

A sobre lo firmament s' entenebrava; á sota lo mar retrunyia mes y mes fort.

Curtas onas de fons aixecavan lo navir ab soptas sotregadas, s' apartavan després y deixavan caurer tota sa massa dins un sot capís de romprer sa menbrura que jamegava llastimosament.

Inclinat sobre 'l porta-veu, lo capitá donava per intèrvalls una ordre nova, d' un accent nervios, xiulant com las ratxadas del vent. Pesats trossos de mar s' abrahonavan á la popa precipitant lo baixell dins las onas y trossejant lo timó que subjectavan penosament dos homes agafats á la roda.

Un espetech dominá la remor de la tempesta, la barra cessá sas estrebadas, lo bastiment no tingué governall.

Y en mitx la nit, baix l' empenta rondinosa del vent, lo barco corria perdut, sens fré, sens destí...

Sens destí? Ah! ab la marxa vertiginosa de sa fugida, lo capitá calculava qu' á punta de dia tocaria la terra... Ahont?... Aniria á encallar-se en un banch d' arena ó s' esberlaria contra una roca?

A la bona de Deu.

Son navir, son baixell que tant estimava, al que donava una ànima, la seva á falta d' altre, estava perdut; no hi havia altre cosa á esperar que 'l salvament dels passatxers.

Preparadas las canoas y posats los salva-vidas s' esperava que l' hora arrivés...

Sempre en l' ombra espessa lo barco fugia portat per l' huracà sobre l' embestida rabiosa de las ayguas galopants, volant á través la boyra com una fulla seca en un torvellí de pols...

Una ratlla confosa talla l' horisó; l' auba!....

Al mateix instant una sotragada para en sech lo barco; s' enlaira, tambaleja, s' ensorra, s' abat aixegut del costat, ensorrat en una roca.

III

Sobtament, sotrequeixats per l' ensopegada, los passatxers s' atolondran, se precipitan sobre 'l pout, prenen per assalt las embarcacions; s' hi enfilan á tota pressa; las espentas furiosas de las onas n' esberlan una contra 'l navir perdut; se tallan depressa las amarras y recargadas las traineras s' allunyan suspesas sobre 'l mar movedis.

Lo dia s' aixeca. il·luminant la costa á pocas millas de distancia; l' esperansa reneix.

Lo barco esberlat, poch á poch s' ensorra; un bot xuclat per lo remoli segueix lo baixell cap al fons...

Alguns desgraciats retornan á la superficie, s' acostan, s' agrupan en un feix de carn humana, despres se 'n van á fons y sos crits d'agonia son ofegats per las riallas de las onas qu' ajogassadas van empaitantse.

No obstant un home neda encare; ab son bras esquer abraça un nen petit y ab la ma sosté una noyeta ab lo cap fora de l' aygua. Vigorosament ab son bras lliure y ab sas camas lluita contra 'l mar. La terra n' es cercana y 's salvarán!..

Mes son doble fardo paralisa sos esforços; avansa penosament sofocat pel rompent de las onas. Son pit batega ab fatich y son respir enrarescut xiula entre sas dents... Oh! no! no! se refá, vol viurer, per estimar y sentirse estimar, viurer per sa esposa, per tornarli sos infants que li deurán duas vegadas la vida!..

L' aygua bruta li escup sas babas á la cara, sos brassos li pesan, sent venir l' enrampament espantós que li lliga las camas com los tentaculs d' un pop... no pot mes...

Van á morir tots tres?

Ah! si no hi hagués mes que una criatura á salvar, ell sabria lo bon nadador, portarla á terra, pero dos no pot pas!

Oh! quina!... May, aixó may!... Son pensament se revolta pero 'l instint li murmura á cau d' orella sa terrible tentació; es necessari aquest sacrifici ó la mort...

Morir tots tres!... Y sa esposa quedarà sola, miserable, inconsola-

da!... Pensa ab ella, ab son dol etern si l'abandonan tots tres mentres que dos podrian encara donarli dias de goig!

Ha lliurat sa última batalla, probat son suprém esforç... lo mar va á empassarsels... encola sos llabis al front del petit Jaumet... obra 'l bras.

Ell lluita al extrém d' una ma, nedant sempre.

Solsament l' Angeleta es ab éll, sa Angeleta que li crida «Pare! pare! y en Jaumet? aném á buscarlo!»

Impassiblement, la boca sellada estalviant son respir, l' home tira cap á la costa... Las brasadas se juntan á las brassadas... Aquella terra que creya tocar, sembla fugir devant d' éll; darrera las onas tambol·lan en son seno lo cos del infant desaparegut que barreja l' últim crit de socors al darrer jemech d' agonia.

Ell lluita, lluita sempre ab la potent energia d' un desesperat.

Un pes enorme li oprimeix lo coll; sos brassos, son bras esquer sobre tot s' esclafa sota una ma de plom.

Cambia sa Angeleta d' espatlla; durant aquesta operació, una onada li cobreix lo cap; remonta á flor escanyat, sense alé, sens forsa.

No hi fa res; éll no abandonarà pas á sa Angeleta l' últim plansó de la familia... Y un suspir li ompla 'l coll. Creu veurer lo cos de son herehuet rodolant tot morat sobre l' arena envoltat ab un llensoll de molsa.

La sanch á glopadas tumultuosas martelleja sos polsos; las venas infladas de son front oprimeixen son cervell, una boira enfosqueix sos ulls...

Aquesta vegada es la fi; la mort inevitable...

Aprèta contra sa boca que s' obra assedegada lo front de sa petita filla, l' estreny ab sos dos brassos... y s' esfonsa...

Pero éll ha sortit encare de nou; neda ab sos dos brassos violentment, inconcienment; l' instint de la conservació ha mort lo pare y la bestia se defensa de la mort; sos esforços se multipliquen, va, s' acosta... y una onada 'l tira sobre la platxa, ahont lo poble s' es reunit per ausiliar als naufrechs...

IV

Al obrir los ulls, s' ha vist en un gran llit, sa esposa plorant al capsal.

Llavors li ha demanat sos fills; despres, de cop la memoria li ha tornat y de son cap massa feble n' ha fugit la rahó...

Are cada dia va á seurer sobre la sorra guayant lo mar com lo bressol de sos fills Y quant infla sas onas que venen á desferse á sos peus, s' aixeca per correr á son encontre. Sa esposa 'l reté dolsament y éll s' enfada de que se 'l privi d' esser lo primer en abressar y petonejar á sos fills qu' éll veu venir allá baix lluny, sobre l' ona...

LLUIS BERENGUER.

Artés 14 Agost 1890.

LA ORACIÓ DEL REY

TRAVALL LLEGIT EN LA INAUGURACIÓ DE LA «LLIGA DE CATALUNYA»
EN LA CIUTAT DE MANRESA

¡La oració del Rey! Que la resi
quí cobra, que jo pago. (Ditxo
popular de Barcelona al sentir
lo toch de la oració del Rey.)

EN 1714

OTS los dias en lo punt de tocar las duas de la tarde del Seny de las horas de la Seu de Barcelona, respon desde 'l campanar bessó de nostra Santa Bassílica, la campana major ab tres batalladas que senyalan lo toch de la oració.

En las familias católicas que al sentir en lo matí, mitjdia y vespre semblant toch, tots se descubreixen y de genolls resan l' Ave-Maria, al sentir la senyal de la oració de las duas de la tarde ningú 'n fa cas: tothom prossegueix la seva tasca y un que altre vellet s' arronsa d' espatllas y diu ab indiferencia:

— ¡La oració del Rey! Que la resi qui cobra, que jo pago, y ningú ni avans ni ara, si es fill de Barcelona, resa may la oració del Rey.

¿Per qué aixó en la ciutat de Maria? com s' anomena ab orgull Barcelona.

Vaig á contarho tal com ho diu la crónica de ma estimada patria.

Era en 1714 poch temps després d' haver las tropas castellanas y francesas entrat á la forsa en la ciutat de Barcelona, la qual se defensá com altra Numancia, essent l' admiració de tot Europa, contra 'l govern usurpador del primer Borbon, lo net de Lluís XIV. Per los carrers de la ciutat, casi bé deserta y mitj enrunada, se veyá discorre entre homens d' armas lo pregoner, lo qual, parantse en las plassas, després de tocar per tres vegadas sa llarga trompeta, feya al poble que l' enrotllava aqueixa extranya crida:

— En nom de Sa real Magestat D. Felip V que Deu guardi, per ditja nostra rey d' Espanya, fem á saber que es voluntat y manament de dit Senyor Rey que tocadas duas horas del rellotge de la Seu de Barcelona, la campana major de dita Seu toqui la oració com s' acostuma en lo matí, mitjdia y vespre á fi de que 'ls habitants de Barcelona preguin per nostre Rey y sa real familia en desagravi de las ofensas fetas á sa real magestat. ¡Visca 'l Senyor Rey D. Felip V.!

Lo poble ohí la crida y se retirá sens dir res, mes ningú contestá á la aclamació del pregoner. A las duas de la tarde s' obíren los tochs de la campana anomenada la Badada que doná la primera senyal de la oració. Després seguiren magestuosos los de la campana major.

En los carrers y en las plassas ahont en aquell temps de fé al sentir las oracions tothom se detenía, queya de genolls y 'ls homes se treyan los barrets y las barretinas, ningú feu cas dels tochs de la gran campana de la Seu; tothom seguí son camí mentres alguns ciutadans y menestrals de Barcelona deyan de baix en baix.—La oració del rey! Que la resi qui cobra, que jo pago.

Se veyá 'l barri de la Ribera de garbí convertit en runas, sos temples mitj enderrocats y sas casas cremadas; tot desert y sense habitants, puig sas plassas y carrers estaban sentenciats á desaparèixer per aixecar la ignominiosa ciutadela per escarment de Barcelona. Corrian murmurant las ayguas del rech y 's veyá l' arch del pont del Born, damunt del qual aixecaba sos pilans de pedra negrenca, la terrible forca.

EN 1724

Han passat deu anys y altra volta ressona per los carrers y plassas de Barcelona un pregó real.

Aqueixa vegada es d'alegria.

—Lo Senyor Rey Felip V fa saber á la ciutat de Barcelona que ha resolt coronar per rey d'Espanya á son fill primogénit ab lo nom de Lluís I.

Lo nou rey es un jovencel de disset anys.

Tal volta Felip V pensa que no habent rebut la Espanya y en particular Catalunya cap agravi de son fill, aquest serà més ben rebut y apreciat que ell.

Lo poble escolta ab respecte tan extranya nova, mes al acabar lo nunci la crida y donant la veu de visca lo Rey D. Lluís I, ningú respon, tothom arronsa las espatllas y 's retira. Barcelona no pot olvidar los ultratges fets per la casa de Borbon, sas llibertats perdudas, sas vidas é hisendas perdudas també y 'ls cástichs terribles que sufrí la ciutat, y, en lloch de victorejar al nou rey, los vehins cantan de baix en baix la cansó irónica que varen treurer á Lluís XIV quan los catalans varen derrotar á las tropas de Felip V en mil setcents sis, que ha arribat fins á nostres temps y diu:

En mil setcents y sis
va venir lo rey Lluís
ab un caball de canya
fumant tabaco blanch
que no era del estanch
sino vingut de Fransa.

Una companyia dels Minyons d'en Veciana coneguts avuy per Mossos de la Esquadra que vingueren pel pont del Born feu callar als que cantavan.

Allavors se sentiren las duas de la tarde. Desde l'alt campanar de la Seu tocaren la oració del Rey. Barcelona no pregá per lo rey Lluís com no pregava per lo rey Felip. Ningú s'agenollá, ningú 's tragué 'l barret ni la barretina.

Tothom feu son camí.

Damunt del pont del Born aixecá sos pilans de pedra negrenca la

terrible forca, veyentse entre mitj la nova Ciutadela que s' alsá en lo lloch del enderrocat barri de la Ribera de garbí per escarment y cástich de Barcelona, mentres los antichs propietaris d' aquell barri, despossehits de sos bens y sens casa ni alberch, demanavan caritat. Ha passat la patrulla, y 'l poble de baix en baix canta la cansó del rey Lluís.

LO CÁSTICH DE DEU

Malas novas venen de Madrit. Lo correu acaba d' arribar á Barcelona y en lloch de fer petar lo fuet, en lloch de portar guarnidas la mulas ab borlas, cascabells y picarols en sos collars y retrangas armant molta fressa, las bestias atravessan la ciutat cobertas de grans mantas negras, sens fer més remor que 'l que fan sas ferraduras.

—¿Qué sacceheix? preguntan ab gran cuydado los fills de Barcelona.

—Ha mort lo Senyor rey D. Lluís I.

Al ohir tan trista nova la ciutat quedá consternada. La mort del jovenet de disset anys, l' esperansa de son pare, 'l que era 'l seu idol porque feu lo que cap pare fá donántli ja en vida sa herencia en prova de son excessiu carinyo, per forza haurá ferit terriblement lo cor del rey Felip.

Lo jovenet rey Lluís tan sols regná set mesós y pochos dias.

Los fills de Barcelona y ab ella Catalunya entera en vista de tanta desgracia abaixaren lo cap y ploraren ab lo rey Felip la trista mort de son malaguanyat fill y perdonaren al infelis pare. La ciutat se vestí de negre. Cortinas negras penjaren de sos balcon y finestras; s' aixecá en la Seu un gran catafal, damunt del que 's posá 'l mantell real y la corona.

La iglesia estava plena. Tothom pregava per l' infortunat rey Lluís y encara per lo més infortunat rey Felip.

Quan á las duas de la tarde s' ohiren las campanadas que senyallavan la oració del Rey, los fills de Barcelona en sas casas caygueren de genolls.

No resaren la oració, pero si que demanaren misericordia per son tirá, per aquell que havia castigat sens pietat á Catalunya, á lo qual acabava de venjar terriblement la justicia de Deu, que no respecta ni á las téstas coronadas.

—Hem sigut oprimits, deyan los catalans; hem perdut nostras llibertats, som los aborrits d' Espanya; pero Deu ha fet justícia ferint á nostre tirá en lo fons de son cor, llevantli la prenda que més estimava, son fill preferit, lo somni de sa vida entera, y 'l rey Felip, després d' haver baixat del trono sentanthi ab goig y orgull de pare á son fill que era sa vida, torna á pujarhi, regant sos grahons ab llágrimas que surten més de son cor, que de sos ulls. No hi ha cap dupte que Felip V hauria preferit morir mil vegadas, y 'ls pares y mares que aixó pensavan, ploravan ab lo desventurat Rey y deyan:

—Ja n' hi ha prou, Deu meu, Catalunya ja está venjada. Pietat per lo rey Felip.

Mes la justícia de Deu no 's contenta pas, y no perdoná encara. Se cometeren grans iniquitats en Catalunya y devian pagarse, y son càstich lo veyém avuy. Felip V visqué y morí ab tristesa que llegá á Ferran VI. Carles III fou més afortunat, mes cometé grans errors. Carles IV perdé son regne, morint lluny de sa patria, y 'l regnat de Ferran VII no fou ni tranquil ni gloriós, fent per ell Catalunya lo que may meresqué. Una guerra civil comensá ab lo regnat d' Isabel y la familia de Felip V: se barallaren ells ab ells pitjor que si perteneixessin á nacions enemigas regant la nostra ab sanch de tres guerras de germans.

Deu ha castigat á la familia de Borbon: ben castigada es.

Fransa, d' hont procedian, los portá al suplici, y si vingué la restauració, caygueren altra volta del trono per no aixecarse més en aquella nació.

Nápol's los vegé cáurer també com succehí en lo ducat de Parma, y sols se conservan en Espanya. ¡Quina testa coronada ocupa avuy lo trono dels Borbons!... Un ser frágil, una petita criatura innocent que no té cap culpa en lo passat, que com á un llum una bufada pot apagar.

La justícia de Deu s' ha fet véurer: doném pas á la justícia de Deu.

¡Catalans quan sentiú las duas del Seny de las horas ja podeu resar la oració del Rey!

EN 1888

Per qué després de més d' un sigle y mitj altre volta grans escuadras rodejan lo port de Barcelona y sos canons atronan la ciutat responent lo Castell de Montjuich y es tanta la fumera que fins arriba á entervolirse lo pur blau de son cel sens rival?

¿Qué succeheix, puig cosa com aquella no s' ha vist may, onejant en lo port los penons de totas las nacions de Europa, penons nacionals, reals é imperials de Fransa, Italia, Portugal, Suecia, Russia, Alemanyia y Austria ab sas escuadras, las quals portan en sos bastiments reys y princeps de la sanch, y tots ¡oh hermosa pátria meval venen á saludarte retornantsen ab greu á la seva terra?

Es que Barcelona y ab ella Catalunya entera s' han fet justicia y á forsa de trevall s' han conquistat lo lloch que 'ls perteneixia.

Felip V aixecá per cástich dels catalans dos monuments que recordassen sa rebeldia: la Ciutadela de Barcelona y l' Universitat de Cervera, que tragué de Barcelona y la aixecá en aquella ciutat en pago de sa traidoria

La Ciutadela ha caygut á impuls del picot, aixecantse en son lloch lo deliciós siti del Park, y en la Gran-Via s' aixecá la nova Universitat de Barcelona, deixant á Cervera com á monument d' oprobí la abandonada Universitat que li regalá Felip V, la qual deserta y mitj en runas no crida avuy la atenció de ningú. Ningú la visita ja. Ningú se 'n recorda.

En mitj del nou Park de Barcelona s' aixecan hermosos edificis. Son los palaus de l' industria, de las arts y de l' agricultura.

Espanya com Fransa, Inglaterra y Austria ha volgut tenir sa Exposició y, cosa rara, no ha sigut sa capital qui la ha tinguda, sino Barcelona, que ha fet dir als estrangers que la veritable capital d' Espanya es la de Catalunya sino que la Cort está en Madrit, y per aqueix motiu es que totas las escuadras d' Europa saludan la noble ciutat, y que las testas coronadas passejan en sos blasonats cotxes sos carrers y passeigs.

En mitj de la Exposició s' aixeca un trono y en ell hi seu una hermosa dama ab un nen ros demunt de sos genolls.

¿Qui es la dama? ¿Qui es lo nen?

La noble princesa es una neta de la casa d' Austria per quí Catalunya vessá tanta sanch.

Lo nen es lo derrer decendent de Felip V.

¡Vols, oh estimada pátria meva, tan calumniada, tan castigada, més triomf!

Ets la veritable capital d' Espanya: tots te prestan homenatge, testas imperials y reals.

T' ho has conquistat ab ton trevall.

Un pás tan sols te falta.

Conquista are tas antigas llibertats.

Aquestas vindrán per sí mateixas. Y s' imposarán, puig un poble trevallador y heróich com lo nostre ias mereix, y alashoras quant toquin las duas del rellotje de la Seu, la campana major permanexerà muda y ningú se recordará de l' oració del rey.

Lo pont del Born no existeix. Han sigut enderrocats los pilans de la forca. En son lloch s' hi veu una hermosa plassa de mercat. Lo Park ocupa part de lo que fou Pla den Llui y en son entorn s' aixeca rialler lo nou barri de la Ribera, pero més gran, més estens, anantse á junjar ab Sant Martí de Provensals.

Valiosos edificis caygueren enderrocats per lo picot estúpit, pero de més hermosos s' aixecan ara.

En lloch de l' hospital de Santa Marta se veu florir lo benéfich assil de las Germanetas dels pobres, y per sustituir l' antich monastir de Santa Clara s' aixeca esbelta la hermosa agulla que corona lo monastir de las Salesas ab sa bella iglesia, vegentse no lluny la de las Beatas de Santa Catarina y treynt son cap la obra colossal de la Sagrada familia.

Los estrets carrers de la Ribera de garví s' han tornat obrir en amplas vías: sos edificis petits son avuy hermosas casas.

¿Qué resta de l' obra de Felip V? Casi bé rés.

L' iglesia de la Ciutadela y uns quants pabellons que Barcelona vol convertir en Palau real.

Lo consell de Madrit demaná al Rey Felip que arrasés á Barcelona y en son lloch hi posés una columna en qual pedestal s' hi llegís: Aquí vá existir una ciutat rebelada. ¡Miserables cobarts!

Lo rey Felip no era tonto y no volgué ferho. Conservá la ciutat, la qual es avuy la millor joya d' Espanya.

¿Quí foren los que tal cosa aconsellaren? No volém saberho, ¿Per ventura averigüem lo nom de l' asquerós insecte que viu entre lo femer?

Sols si sabém que ningú d' ells parlava catalá.

Barcelona ha olvidat á aquellas malas ánimas que aconsellaren á un rey francés que enderroqués á una ciutat espanyola. Barcelona los ha relegat al despreci, la noble ciutat los perdona y fa sa vía dihent ab lo veritable coratge catalá de 1713.

Visquen Sant Jordi y Santa Eularia! y avant, avant!

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

EN L' ALBUM DE LA SENYORETA ISABEL SOLER

I invocant sens parar, ple d'esperansa,
Sia ma musa alegre y gens esquivia
Y vuy que 'n lo teu album he d' escriurer,
Que 'm diu al fi que aixó es tasca senzilla:
Estampant lo teu nom, es, sens duptarho
Ta mes bella y correcta poesia.

FRANCISCO FLOS Y CALCAT.

LA RONDALLA DE LAS REYNAS

Una rondalla nova
s' ha dictat: per duas reynas:
tant per esser l' nna altiva,
com per l' altre esser modesta.
¡Rondalla, que com vassall
la contaria ab mes penal

Mes no som jo vassall, no,
y estich gojos de no serne,
d' aquella que 'n soli altiu,
ab lo poder de vil ceptre,
esmortit te un poble gran,
que sots son trono gemega.

Ab tot, era hermosa y rica:
¡Si n' era de rica y bella!
¡Si 'n tenia de vassalls!...
¡De aduladors... ¡Qui mes qu' ella!
¡De damas y caballers...
quants ne tindria la reyna!

Ab sa corona d' or fi,
no hi dansan pas amoretas;
ni ab los seus mantells brodats,
se posa 'l poble de festa;
ja que sols ab satí y or
s' hi envolcalla la gran reyna.

¡Y no acaba encar aquí
lo que 's diu com rondalleta!
No, no acaba encar per cert.
N' es molt més l' que 's diu d' ella,
quan no sent pas pel vassall
ni ua... ay... que 'l cor l' hi enternesca.

En los seus somnis, lo goig
sempre 'l veu cubert de perlas:
per so, luxuria y orgull,
vanitat, odi y superbia,
dintre d' un mar de dolors
ofegarán los goigs d' ella.

Si te 'l poble á sota peu,
se 'n pot ben gaudir la reyna,
la mestressa del casal.
que com madrastra feresta,
llensa 'l fill esporuguit
desde 'l mont á la ribera.

Mes... ay! vanas ilusions
las que 'n somnis veu inquieta:
la reyna ab mes poderiu
que felló un cel enmantella,
veurá fet tot enderrochs
lo soli que la sustenta.

Perque al rodar sa corona,
caurá fet bossins son ceptre;
fet á trossos lo dosser,
y 'l mantell brodat de seda,

restará com drap fangós
que ni 'l més pobre arreplega.

.
Grajosa la reyna nostra
diu: del mont á la ribera
no hi anirán pas mos fills...
¡May hi van los fills de reyna!
Si ella ha estat reyna d' orgull,
jo so reyna entre la ciencia.

¡Si jo tinch fills trobadors
que cantan la meva terra,
Ah!... Perque no dech cantar
ab ells, esclama ab tendresa!
Si butxins pels fills sols te,
jo pels meus, tinch amoretas.

Benhaja.. reyna y senyora
diu que 'l poble á chor tot deya:
Reyna sou, reyna sereu
mentres Catalunya alentia,
mentres polsin liras d' or
los capdills que ab fe 'us rodejan.

¡Primer diumenge de Maig
benvingut sigas per sempre!!
¡Si 'ns mantens reyna y amors
també 't dirém rondalletas!

VALENTÍ BAULENAS Y VINYAS.

Manlleu 18 Setembre de 1890.

UNA CANSÓ

I

UAN jo 'l vaig conèixe era molt vell; mes quan succehi lo que 'us contaré, tot just lo pel comensava à ombrejarli lo llavi de sobre.

D' aixó qu' ara 'us vaig à parlar, fà més de seixanta anys. Vá passar á Caldetas.

En Bialó, fill de la Coloma, era l' hereu de una casa de la carretera, xica, fumada, plena de goteras, carregada de brutícia, buyda del estable, desembrassada de parets, de xemeneya poch feynera, y ab una cassarola, una olla y una paella y no més, á la cuyna. Per foch se solían valdre de las canyas del torrent y de las escorxas y fustám que vora la platxa s' arreplegavan. Altament era ben plantat, pero magre; treballava ab un patró d' un llahut que trafiquejava ab Rosas, Palamós, Mataró y Barcelona no passant may més enlla de eixos dos estréms de sa ratlla de comers. Era fort, perque son temperament nerviós li dava fortaleza, tenia picardia, enginy y sobre tot molta ambició. ¿Sabéu quina alsaria tindria? Uns nou pams. Si quan los francesos ván passar per la carretera la primera vegada, un sargento al véurel' ja vá dir:

—Beau sapeur!

Pero tant com tenia d'alt, tenia també de mandra. Quan lo seu patró, que 's deya Lluch, no 'l necessitava, l'hauriau vist de panxa al sol á l'hivern y á l'ombra á l'estiu, á l'hora que cantan las cigalas: y quan lo necessitava, ¡si 'l tenia de cridar! Prou vos ho hagueran dit los pochs vehins, que d'un cap de dia á l'altre, altra cosa no sentían sino lo nom de Bialó acompanyat d'alguna d'aquellas interjeccions tan revessas que solen usar la gent de mar.

Y no 'us penséu que, quan jaguéis, perdés lo temps, res d'aixó; també travallava y molt, pero de cervell. Rumiava sempre com podria ser que ell arribás á ésser rich. Y tant era lo que hi pensava, que algú deya si ja 'n tenia un arrel. Mes ¿quí fa càs del dir de la gent!

Ara véuse aquí que una nit d'hivern, pam! pam! trukan á la porta de casa la Coloma, y un pich lo portal quedá franch, s'ompla tota l'entrada de soldats: (sempre n'hi devian cabre sis ó set).

En Bialó vá traure 'l cap per la porta, porque á fora se sentía molta fressa, y, ¡válgam Deu! quina lluhentor de fusells no se li vá presentar als ulls á la claror de la lluna; tota la carretera, tots los camps, totas las casas estavan farsidas de espanyols. Era la divisió del general O'donnell que sabent que aquella nit una columna francesa baixava de Girona cap á Barcelona y tenia de passar per allí, la volía esperar. Tots los punts estavan presos, la Torre dels Encantats, la costa d'en Milans, la riera, la rectoria, la platxa; las mides no podían mancar, tothom estava apunt. Allá á las deu lo brogit de la munió vá anar finint; los uns d'aguayt, los altres descansant. Aviat no més ván sentir-se de tant en tant las feixugas petjadas dels centinellas.

Tot plegat, á mitja nit, un crit seguit de una descàrrega despertá á tots los vehins, dels quals los més se taparen los caps ab los llansols, sent molt pochs los que deixaren la escalfor del llit per la fredor de las finestras. Sols tres ó quatre se arriscaren á traure lo cap fora. Lo Bialó fou un d'ells, acompanyat de sa mare que no 'l volgué creure, per més qu'ell li deya que 's fiqués á dins. Lo carrer era prou clar ab la claror de la lluna per poderlo veure plé de moviment. Al cap d'avall del carrer, un pilot de granaders ab sos alts morrions, fentse forts darrera de dos carros encreuhats, aguantavan un foch crú y seguit. Al seu darrera un oficial ab lo brás embenat, donava veus y anava omplint, trayent soldats de un pilot arrambat á la paret, los buyts que las balas francesas feyan entre 'ls dels carros. De tant en tant, un «¡ay!» ó un soroll sech seguit del remor de una pedra al caure á terra: era algun cap de teula petat per alguna bala. Ja la flamarada de la

descárrega pintava las casas de bermell com en un dia de foch; ja un soroll com lo de la rovinada venint de la part del rieral tot ho aixordava... En Bialó que 'u sabia perque á Barcelona més de dos y tres cops havia vist fer exercici á la tropa, deya á sa mare qu' alló era la cavalleria... Mes lluny ressonava lo canó, braviu, potent com lo tró, y de tant en tant, si paivagavan aqueixos estrépits, la calmosa y acompassada ramor del mar estenent sas onas sobre la pla'ja, donava á tan horrible quadro lo contrast més viu qu' esmaginarse puga... ¡qué trist era tot aixó vist á la claror de la lluna!

De sopte una cridoria inmensa seguida de centenars de descárregas envahí lo poble y 's vá veure als que hi havia al cap del carrer recular poch á poch en un principi y aprés fugir corrents cap al rieral, seguits de una vintena de dragons que ab la cúa del casco volejant y sabre en má los encalsavan renegant com endemoniats. Al peu de la finestra hont era en Bialó, un dels de cavall vá bambolear y posantse la mà al cor, llansant un «¡ay!» caigué estés sens dir cap més paraula. Los altres seguiren carrer avall, sabrejant tot lo que 'ls venia á tom.

Bialó guaytá á sa mare, y haventse comprés los dos sens dirse paraula, cap á la entrada feren via.

No trigá molt á sentirse grinyolar los golfos de la porta del carrer, y aprés d' haver tret primer lo cap en Bialó, segur de que aquell estava net, ixqué acompanyat de sa mare. Abdós s' atansaren al que jeya, era un oficial francès. Lo cavall s' havia tornat á posar dret y ab lo cap baix flayrava al seu amo. En Bialó agafá al nafrat pel cap y sa mare pels peus, y, si bé ab pena, á casa seua l'entraren. Un xich aprés vá sortir novament lo mariner y agafant per la brida al cavall se l'entrá també cap á dins. La porta vá tornar á ser tancada y en lo carrer regná la quietut de la mort, sols interrompuda per la ramor llunyana de la feresta lluyta.

II

Era á punta de dia quan en Bialó alsantse de la llar y pujant dos esgrahonets, obrí una porta que, al costat de la pastera, hi havia pintada de blau.

Aquella porta donava pás cap á dins de una xica cambra, aclarida per un baix finestral que obria sobre un xich hortet mal cuidat y hu-

mit, lletjesa que feya ressaltar més y més la verdor y netedat del vehí. ¡Oh! es que allí hi havia una noya de setze anys, alta, moreneta, d' ulls negres y boca pintada com la flor del carmesí, que ho conre-sava y per cert que, molts de cops ho havia contemplat en Bialó, sos-pirant sovint sovint y de baix en baix.

Ara bé, en aqueixa cambra y damunt de un mal catre y espellifada máfega, jeya l' oficial de cavalleria, groch com una cera y brut de sanch tot lo pit.

Al entrar lo mariner, alsá 'l cap.

—¡Ah! ¿sou vos?—digué.

—Sí, ¿cóm vos trobéu?

—Sino fos la set que 'm devora...

—Havéu acabat l' ayga de la escudella?

—No me 'n queda gota.

—Ja 'us ne duré més.

Y en Bialó agafá una escudella de fusta é ixqué.

Mentres l' omplia d' ayga clara, sa mare que venia de fora, se li atansá y baixet, baixet:

—Sabs, la Grossa?—li vá dir á la orella.

—La del cantó?—preguntá lo mariner.

—La mateixa. Ja es rica.

—Cá!

—Sí, sí. Tot m' ho ha dit en Jaume, que també n' ha pellucat un bon xich. Oh, quina llástima! Si tú no fosses tan mandra, prou forem també richs ara nosaltres.

—Y donchs?

—Sí, sí, prou ne fóram bona pila.

—Es que no podém serho encara?

—Oh! ara com ara ja no es tant senzill.

Lo mariner arronsá las espatllas y comensá á posar ayga á la es-cudella del ferit.

—No veus,—murmurá la vella,— si tú t' haguesses espabilat més, haurias eixit fora y... dels que moren alguns n' hi ha de richs... La Grossa, té un rellotje, tot d' or, més preciós!

—Pero d' hont l' ha tret?

—De la butxaca d' un que jeya... Lo dels morts es de qui ho troba.

—Alabat siga aquest moment... Ara vos he entés. Teniu rahó; pero un hom té tantas caborias que no pensa en tot. Veurém.

Y dihent aixó, altre cop, ab la escudella plena d' ayga, se 'n torná á la cambra del oficial.

Aquest al sentir sos passos alsá 'l cap y ab la má dreta prenent la escudella, de correguda se vá beure tota l' ayga.

—Vos pot fer mal, si bevéu tant—vá dirli en Bialó guaytántsel' de fit á fit.

—Tenia tanta set! Ara 'm sento millor. Diguéu, los meus ¿hont son?

Bialó estava encantat mirantsel'.

—Hont son los meus?—repetí l' oficial.

—Ah!—feu lo mariner fixantse en las paraulas que li acabavan de ser ditas.—No 'u vulláu saber.

Y prengué un ayre de compassiú. Un bon observador n' haguera dit fals y algú que s' hi hagués fixat mes, hauria vist que pel servell del mariner hi ballava alguna mala fal-lera.

—¿Hem perdut?

—Y molt nos ha de costar de amagarvos, perque 'ls nostres no 'us trobin.

—No pot ser, no, no hem perdut. Al nostre general may ningú l' ha fet recular.

—Fins avuy. No cridéu. Si 'us sentisen, no 'us quedaria pas un minut de vida.

—Ah! es ben trist!

—Y apres d' un ratet de quietut, lo nafrat mig aixecantse apunta-lat ab son colze:

—Mira—va dirli—jo no vull morir. So jove, tinch una estimada y no 'm faltan bens de fortuna. Tú no sabs lò qu' es deixar lo mon quan se té tot aixó!

—Si, pero tot aixó ho podéu perdre ab un crit, ab un imprudent que tregui 'l cap per dalt de la paret d' aquell hort... per la cosa mes ténue.

L' oficial llavors agafá per una de las mans al mariner.

—So rich. Sálvam y no patirás de fam may en la vida.

—Jo si que no hi puch fer res, pobre de mi, com no siga comprometre'm si saben que 'us he escondit.

—Tens por de fer una obra de caritat?

—Por, no: mes á vos tampoch 'us agrada gayre pensar en la mort.

—Sálvam y tot lo que tinch es teu.

Lo mariner hipócritament alsá 'ls ulls cap al cel.

—Prou ho voldria...

L' oficial seguia ab los ulls tots los seus gestos:

—Mira, ab lo rellotge y l' anell que duch y lo que 't daré d' aquesta culebra que 'm volta 'l cos, ne tens prou per ferte un barco y ser patró.

Bialó no va respondré res, la seva cara al sentir estos mots va pendre una expressió sinistra.

—De veras?—preguntà, —abalantsanse cap al oficial.

Aquest se feu enrera horrorisat al veure la cara del home del mar, que ab los ulls saltantli de las concàs y las mans trémolas agafà al pobre nafrat y... l' escanyà, tot barbotegant:

—No 'n tinch prou ab lo que 'm daràs, ho vull tot, tot será meu: aixó y 'l cavall y lo de la motxilla; renegat de Deu, vesten al infern á parlar gabaig.

Mes á sa última paraula s' hi juntà un horrorós crit d' esglay que venia de part del hort de la vebina.

Bialó deixà al cadavre y corregué cap al hort vehi y guaytà dins... No hi havia res.

III

Ja feya tres mesos de lo que 'us he esplicat; en Bialó tenia un barco nou, feya diners. la casa estava ben moblada, la cuyna neta, los llits ab dos matalassos y un bon cavall rodava la sinia del hort, perque ara en Bialó tenia un bon hort comprat al vehi del costat. No havia pres muller perque la qu' ell volia, no s' hi havia avingut y fins semblava que 'l véurel li fes mal; donchs mes d' una y de dos vegadas sent ell al hort seu y havent tret lo cap per damunt de la paret per donarli lo bon dia, la pobre donzella havia caygut un basca. Pero aixó era un contratemps, com qualsevol altre: veritat es que tampoch filava gayre be ab los del poble, pero ¿qui fa cas de la gent? ¡Es tant envejosa! Com que era rich, los altres no 'l podian veure.

Aixis es que, quan ell anava al hostal, tothom n' eixia; los altres patrons li deyan lo Judas, y tot ¿per qué? Perque lo seu barco era 'l mes nou y 'l mes caminador, com que feya tres viatges. al temps que 'ls altres no 'n feyan sino dos.

Li havian llevat també un gros fals testimoni... Deyan qu' havia escanyat un hoste. Ell! Y quan li van llevar? Justament ara que cada dia anava á missa y feya caritats á tots los pobres y passava 'l rosari á

bordo ab lo mariner que havia llogat perque 'l ajudés en sos tráfechs. Res, dir de la gent. Enveja.

Ara be, una tarda havent enrotllat la sirga, se 'n tornava ab lo cap baix cap al poble, quan al passar per vora de la taberna li va semblar que cantavan. Com feya temps que estava trist, va voler alegrarse y s' hi va ficar. Cosa estranya, los altres no 's van moure y seguiren cantant. Era una cansó molt trista de tonada, la cantava un patró jove y 'is altres l' acompanyavan al responament ab picaments de mans.

En Bialó, se va quedar darrera de tots y escoltá.

Lo patró que la cantava al véurel feu una senya al del costat y seguí cantant la tornada acompanyat de tots los demés.

*Ja quan era petitet
lo seu pare 'l castigava,
lo ma viure qu' ara 'n du
de petit ja 'l senyalava.*

Ur dia ne va hostatjar
un soldat que rich estava
l' havian nafrat al pit
y per moments s' escolava,
pera robarli 'l diner
sense cor l' assessinava,
l' escanyava sobre 'l llit,
sobre 'l llit hont reposava.
Malhaja qui n' ha parit
un fill ab semblants entranyas!
Ab los diners del soldat
un barco nou se comprava
y, encara que brut de sanch,
ab or de lley lo pagava.

Bialó al sentir aixó, groch, mut, febrosech, ésverat fugí del hostal y feu via cap á casa seva.

Tots tos cantadors lo guaytaren, y 'l que duya 'l compás:

—Malehit de Déu ets y serás! Ves allá, vergonya del poble—va dir aixecant lo puny clos y guaytant de rehull al mariner.—Ell! ell es qui 'l va matar! Pobre oficial! Perque encara que era francés, parlava catalá com nosaltres... era de Perpinyá... y en fi qui mata al hoste no mereix perdó de Deu. Malehit, malehit! Poch sabs tú la que Deu te deu tindre preparada. La pobre Maria que per casualitat ho va veure, encara 'n gemega y may més tornarà á ser lo que era. Ba! Ja la veyém. Prou tothom sab si avans tenia las galdas mes rojas ó no.

Pero en Bialó ja no 'l sentia.

May més ningú del poble va tornar á veure al mariner. Sols, si, s' deya que si s' havia tornat boig.

Sa mare morí de mala mort.

Lo barco va canviar de patró.

La casa va tenir un nou amo. Semblava que la ma de Deu pesant com una llosa de plom sobre aquella família, n' hagués esborrat fins le recort.

IV

Ara farà uns deu anys trobantnos á Tarragona jo y mon amich Remí anarem á festa major al poble de Vilaseca.

No hi anavam per veure cap monument, ni á cercarhi cap tradició, ni tampoch perque fos ell espill d' alguna especialitat ja en llenguatge, ja en trajo; res d' aixó s' hi troba; pero si 'ns hi duya l' afany de presenciar una d' aqueixas pantominas populars que allí 's conservan ab tota la grotesca naturalitat dels primers temps en que foren inventadas. Nos havian parlat del ball de *Rosaura* y del d' en *Serrallonga* y nosaltres volíam veure aquells personatges coberts d' anticuelas y casacas de tot tall y de tot temps. Volíam contemplar d' aprop aquells diables de las petadoras carretillas y cuas desvergonyidas... Res, aficions d' home desfeynat.

Nos trobavam donchs á la plassa major, quan de sopte 'ns cridá l' atenció un home vell segut á las escalas de l' esglesia tenint á sa falda á una noya rossa com un fil d' or y aixerida com un pèsol.

Al veure que me 'l guaytava un dels bordegassos que tenia jo aprop meu:

—«Es l' avil!»—va dirme, com si ab aquestas paraulas ne tingués prou per saber qui era.

Pero una dona que ab los rosaris á la ma, cap á la esglesia anava, al adonarse de ma curiositat, exclamá:

—Senyor, vol que li diga qui es, es un pobre orat que viu de recaptés. No se 'l sol veure gayre pels pobles; mes com á n' aquí hi ha una noya—té ja la du sobre,—que n' está enamorat, tres per dos hi ve y li du cosas... Oh! la tunanta! No 's descuyda may de anarli al darrera demanantli una admetlla, ó una nou. Es un diable! Ell l' estima! Verge santíssima! per ella 's deixaria llevar un dit de la ma!

Jo poch á poch havia anat acostantmhi, de manera que aixís que rompia la cobla jo ja 'm trobava aprop del vell y de la noya.

La devota s' havia ficat á l' esglesia. Lo meu amich me seguía sense dir res.

L' avi al véurem alsá 'l cap y mitj ribent torná á fer festas á la noya:

—Angeleta,—li deya,—demá aniré á Reus ¿qné vols que 't duga?

Y la noya responia:

—Una coca.

—Be, ¿y res més?

—Ensucrada... Pero ¡ey! no m' enganyis, porque l' altre dia 'm digueres que 'm durias una pansa de Cambrils y no me l' has duta.

—Qui sab! —feu l' avi.

Los ulls de l' Angeleta al sentirlo lluhiren d' alegría.

—Ah! sí? —exclamá—dónamela! dónamela.

Y comensá á escorcollarlo sens punt de repós.

L' avi reya y ab una ma la deturava, mentres ab l' altra amagava 'l rehim derrera sa esquena.

La noya no 's cansava de buscar, ni ell de riure.

Jo 'm mirava de fit á fit aquell home é involuntariament una veu interior me preguntava á mi mateix.

—Es possible que aquest home siga boig?

Lo meu amich no deya res, pero crech que devia pensar lo mateix.

Un crit de la noya 'm feu eixir del meu parament.

Havia atrapat lo fruyt que s' amagava l' avi y gra per gra se 'l estava ja menjant.

Jo 'm vaig treure una moneda de la butxaca y vaig posarla al costat del pobre vell sobre lo esgrahó de pedra hont seya.

Quan me n' anava una paraula de la Angeleta 'm deturá en sech.

—«Vaja, avuy te cantaré una cansó»—havia dit. Jo sempre so estat aficionadíssim á las cançons, sobre tot á las de la terra, com que 'n só arreplegat una bona pila. L' esperança de recullirne una de nova, 'm privá d' allunyarme d' aquell indret.

—Be, canta,—li feu l' avi.

La noya acabá de menjar-se tranquilament la pansa, llensá la rapa, va fregar-se tot mitj ribent las mans com si se las espolsés, y après...

—Escolta,—digné—ara va la cansó; pero si no 'm dus la coca de Reus, may més te 'n cantaré cap.

—Sí, sí, ja hi pensaré.

- Ensucrada y tot.
 —Ensucrada y tot.
 —Donchs bé, ja que m' ho promets; perque, m' ho promets ¿no es veritat?
 —Sí, filla, sí.
 —Oh! oh dius ribent y aixis no val; tens de posar la cara séria. L' avi 's formalisá lo possible.
 —Y ara? —va preguntar á l' Angeleta.
 —¿M' ho promets ab aquesta cara?
 —T' ho prometo.
 —Donchs escolta—y comensá aixis:

*Ja quan era petitet,
 lo seu pare 'l castigava,
 lo mal viure qu' ara en du
 de petit ja 'l senyalava,*

Un dia ne va hostatjar
 un soldat que rich estava,
 l' havian nafrat al pit
 y per moments s' escolava,
 pera robarli 'l diner
 sense cor l' assassinava,
 l' escanyava sobre 'l llit,
 sobre 'l llit hont reposava.
 Malhaja qui n' ha parit,
 un fill ab semblants entranyas!
 Ab los diners del soldat
 un barco nou se comprava
 y encara que brut de sanch
 ab or de llèy lo pagava....

Un crit horrorós del avi, trencá en sech la cansó de la noya que rompé en un plor seguit y 'm sobresaltà.

Groch, ab ulls que li saltavan de lan concas, sens barretina, trémol y espurnejantli 'ls llavis...

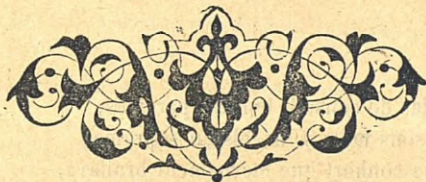
—Tú també?—exclamá ab veu ronca y agitada,—¿tú també? Y jo que t' estimava tant!—y 's posá á corre com un llamp cap á fora del poble.

Jo 'm vaig quedar fret y sense saber lo que 'm passava.

Dos dias després van trobar lo seu cadavre en la costa de Salou.

Lo mea amich que 'l va voler anar á veure, diu que, al tractar de saberse qui era, un vell pagés va respondre al jutge, que aquell mort era un home de mar, vehí de Caldetas d' hont faltava feya ja molts anys, tingut per boig y nomenat Bialó.

FRANCESCH PELAY BRIZ.

A LA MEMORIA DE MON BENVOLGUT AVI

JOSEPH MARIA DE MOLINS

(Q. A. C. S.)

Paraulas de consell, tendras paraulas,
dolçíssims mots d' excelsitut suprema,
font de conhort que eternament brollava,
tot ha finit, tot ha finit per sempre.

Sota la flor que 's bada, jau la vibra,
derrera del blau cel, dorm la tempesta;
entre 'ls plechs venturosos de la joya
arraulit lo dolor son jorn espera.

Ja l' arbre antich de soca revinguda,
la mort ha rosegat y caygué á terra
y 'ls fills que 'l cercan y los nets que 'l ploran
no trovan l' ombra ahont tant sovint s' asseyan.

De l' arbre aquell de venerant memoria,
la dalla de la mort n' ha fet estellas
y 'l vent de la tardor tot son fullatge
dins una tomba ha arresserat per sempre.

De l' arbre aquell de secular capsada
los fruyts caygueren al vení 'l Septembre
y allà ahont vivian sas arrels nervudas,
rebrolls tendrissims van xuclant la terra.

Arbre estimat de dolsa remembrausa;
al morir han vingut las neus primeras,
puig al xapluch de ton antich brancatge
jamay caygueren sobre 'ls fills las penas.

Los fills sospiran y los nets s' anyoran,
s' escorran en silenci las parpellas
y 'ls ulls te cercan y las pensas bullen
y 'ls brassos s' obran y lo buyt estrenyen.

Perque fugires, pare de mos pares,
quan tants fills deixas per demunt la terra;
perque fugires, avi amorosissim,
quan tot brollava al bes de primavera.

S' obrí una tomba y s' engolí 'l cadavre
y uns ulls miravan envelats, que atreyan;
eran los ulls del pare que 's clobian
al despedirse dels seus fills per sempre.

S' obrí una tomba y s' engolí un cadavre,
y uns ulls miravan fit á fit que atreyan,
eran los ulls del avi que, al tancarse,
baix baixet nos digueren já reveure!

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

16 Setembre 1890.

HIMNE ANDORRÁ

I

Som los antichs de la montanya,
som los tossuts del Pirineu;
tant de Fransa com d' Espanya
bé 'ns 'n trumfém desde Soldéu.
Aquí hi tenim la nostra teca,
y cada hu mira per ell;
fills de la Seca ó de la Meca,
tots son germans á Marritxeil.

*A Espanya y Fransa envía á la porra:
no hi ha altra terra com la d' Andorra.*

II

Als de la Séu 'ls dém á dida,
y ab los de Foix sem lo mateix;
Sant Juliá á ningú convida
y per 'xó es poble que may creix.

No hi ha per' qui mercat ni fira;
no hi ha grans festas del päys;
per 'xó ningú enveja al Balira
desde Carlit fins al Pandis.

*A Espanya y Fransa envia á la porra;
no hi ha altra terra com la d' Andorra.*

III

La nostra vall es vall euskara
y per 'xó es dura de pelá;
aquí no hi han fet res fins ara
l' alegre Celta y lo Romá:
rassa sardana que 'ns contemplas,
si 'n vols de fil ja te 'n darém:
aquí no hi ha més lleys ni temples
que 'ls que nosaltres sols volem.

*A Espanya y Fransa envia á la porra;
no hi ha altra terra com la d' Andorra.*

IV

Matxos tenim per la singladas,
matxos tenim per passa 'ls ports,
y havent fumat duas pipadas
ja 'n tenim prou per aná forts.
No 'n volém pas de carreteras,
ni de carrils que fan cuytá;
tot son falornias y fal-leras,
y lo milló es fe l' Andorrá.

*A Espaya y Fransa envia á la porra;
no hi ha altra terra com l' Andorra.*

LO CANT DEL MONTANYÉS

DES KNABEN BERGLIED DE UHLAND

Versió directa al català.

So l' pastor d' estas serras elevadas,
sobre 'ls palaus passejo mas miradas,
lo sol quan surt son primer raig m' envia,
jo recullo l' darrer quan mor lo dia.

So l' fill de la montanya.

Aquí salta la font de roca dura
y bech quan naix, son aygua fresca y pura
y quan salta y mormola envers la vall
encara aturo l' fugitiu cristall

So l' fill de la montanya.

Es la montanya mon tresor prehuat,
aquí s' forma al entorn la tempestat.
A Nort y á Sud ab ronch mugit s' inclina
y sols ma cansó tendra la domina.

So l' fill de la montanya.

Peta l' llamp á mos peus y l' tró rodola,
y encara l' blau del cel mos ulls consola;
coneix l' oratje coratjós y blau,
d' aquí l' comando; deix ma llar en pau.

So l' fill de la montanya.

Si may cridan al arma las campanas
y l' foch brilla en las serras y las planas,
devallo ab pressa, y al combat marxant,
brandint lo ferro faig oir mon cant.

So l' fill de la montanya.

JOAN PERPINYÀ.

¡HÓRFANA Y MÁRTIR!

os tretze anys de matrimoni que portaven l' Enrich y la Gracieta, no havian apayvagat poch ni molt l' amor que 's tenian, durant per ells encare la lluna de mel que ni un sol dia entelá lo núvol de la discordia.

No existia en tot lo veynat matrimoni més ben avingut y més felís en mitj de sa pobresa.

Trevallava l' Enrich de fadri fuster en un acreditat taller de la vila, vivint esclau de la sua muller y sa única filleta, la María Rosa, nina de dotze anys, xamosa com un pom de flors y viva com una centella. Per aquestos dos sérs treballava ab afany, havent lograt al casarse y ab los estalvis fets essent solter plantar una botigueta de betas y fils que 'ls ajudá á tenir més bon passament, fins al punt de poder atèndre ab més facilitat als dispendis que 'ls hi ocasionava la vasta instrucció que s' havian proposat donar á la María Rosa.

Un dia d' estiu á la cayguda de la tarde, s' estava la Gracieta boy cantant assentada en la botigueta y cusint, quan li portaren son estimat espós agonitzant en una cadira que conduhian á brassos dos companys d' ofici de l' Enrich, que ni sisquera tingué esment de lo que li

passava. Tenia una gran ferida al cap que l'havia deixat sense sentits de resultas d'haverse desplombat al passar pel carené de la cuberta d'un edifici que junt ab sos companys enllatava. Caygué ab tan mala sort, que donant de cap á una enrestillada de mahons quedá com mort y presa d'una commoció cerebral que havia d'ésser de funestas consecuencias.

No tingué pas la Gracieta forsas suficients pera resistir cop tan fatal. Al veure ensangrentat é inmóvil lo rostre de son marit, ofegant un crit d'esglay fou acomesa d'un violent atach nerviós que la privá de rébre l'últim esguart que desde 'l llit de mort li dirigia son marit cercantla pel entorn de la cambra que tan temps sigué 'l niu dels seus amors.

Semblant desgracia no podia ménos de conmourre terriblement á la jove esposa, que no feu desde allavors rés més de bó. Una afecció de cor la precipitá en poch temps á la sepultura.

Xacrosa y ab la fonda tristesa que li produhí la mort del seu marit, no vegé lluhir may més lo sol de sa ventura, no aconhortantla las tendras manyagariás que sa filleta li feya pera endolcir en quant pogué l'amargor de sa viudesa.

La Maria Rosa creixia cada dia més, espigantse tan com dequeya la salut de la sua mare, circumstancia que l'obligá á portar sobre si 'l pés del negociet de la botiga, ab quals petites ganancias vivían modestament, aprofitantse encare la pobre noya en rébrer instrucció en l'escola abont era la més adelantada de totes.

La Gracieta havia experimentat un recruament en la malaltia que poch á poch minava sa existencia. Lo mal no li impedi continuar ab los quefers de la casa. Trastejava com podia, feya-esforsos de flaqueza pera amagar tot lo que podia á sa filleta lo trist estat en que allavors se trobava, evitantli los sufriments propis en qui té de fer cara á una llarga malaltia sense grans recursos y ausilis que per de comptat no tenia la Maria Rosa. Per aixó no faltaren pel vehinat personas caritativas que se li oferiren en tan dolorosa situació.

Juntas dormian la Gracieta y la sua filla desde 'l dia de la mort de l' Enrich.

Una matinada d' hivern, al desaparéixer las darreras ombras de la nit pera donar pás á la celistia que pels finestrons entrava á la cambra, se despertá la Maria Rosa presa d' una excitació que li acabava de produhir un tenebrós somni. Aixecá lo cap sobresaltada pera cerciorarse de sa realitat, cridant anguniosa á la sua bona mare que erta y freda no li responia, y fent moure una y cent voltas son inanimat rostre, vegé cert son presentiment. Quedava la pobre en la soledat més terrible.

Una fredor de glás s' apoderá de la orfe al contemplarse tan sola de matinada, y no podent sisquera vestirse pera implorar auxili, caygué feta una mar de llágrimas demunt los restos de la sua mare. Esperava los resplandors del dia pera cercar consol entre 'l veynat.

—¡Mare meva! t' he perdut per sempre, deya sanglotant ab lo cor comprimit per lo sentiment que l' embargava. ¡Vida meva, per qué m' has deixat! Ay Deu meu! que ja no rebré may més tas dolsas besadas, ni sentiré tos bons consells! Deu meu! Deu meu! quan amarga es la meva vida. Sens pare ni mare, qué será de mí?

A punta de dia lo veynat sabedor de la fatal desgracia que pesava sobre la Maria Rosa, s' afanyá á donar tota mena de consols á la pobre orfaneta procurant apartarla d' aquell lloch de desventuras. Fou portada á la casa d' una vehina que 's brindá á ampararla, y ab las reflexions que se li feren, se la persuadí de que no quedava abandonada com ella deya, ans al contrari que se li presentava un pervindre de falagueras esperansas.

Mes ay! que las suas ilusions debían durar tan sols lo que las flors d' estiu que l' ardor del sol mustiga.

Prou se resolgué en consell de vehinas lo dia del enterro de la mare de la Maria Rosa, que aquesta continués estudiant la carrera de mestra, regoneixéntseli disposició pera empéndrerla ab lliuiment, preparantla lo profesor de noys de la vila pera entrar en la Normal, mes poch á poch la protectora vehina s' aná refredant de sos propósitos excusantse en la falta de medis y la necessitat de atendre á sa propia familia que l' obligá per de prompte á colocala de sastressa, donantli entenenent més tart ab lo pretest de que son jornal era massa reduhit, de que anés á trevallar á la fábrika que en la vila hi havia establerta, ahont se li deya guanyaria salari més crescut que 'ls ajudaria á sas precisas necessitats.

A solas, al seu quarto, desfegí la Maria Rosa ab abundant plor la

pena que li causaba semblant determinació, que no contradi en lo més mínim, resignantse á la sua sort pera no ésser tan gravosa á la familia que l' havia adoptada que no comprengué jamay son sufriment.

Durant tres anys trevallá la Maria Rosa en la fábrika, resignada apesars de lo molt que la contrariava una ocupació que de petita aburria.

Ab tot, en extrém suferta com era, no havia proferit jamay la més petita queixa, ni havia dat la més insignificant mostra de desagrado per una ocupació incompatible ab son modo de ésser.

En la fábrika, entre mitj de la munió de trevalladoras, era una excepció per sa pulidesa.

Rés li feyan las críticas d' algunas envejosas, ni las xanxas mortificants que se li dirigían fins al extrém de motejarla ab lo nom de la *pulida*.

Li bastava lo convenciment que tenia de que no faltant á sas obligacions se feya ben voler de sa familia adoptiva. Era ben mirada de la gent sensata de la població y fins apreciada dels duenyos y directors de la fábrika que admiravan son zel y constancia en lo cumpliment de son deber.

Un mati seré y hermós, esplendent com tots los de primavera, lo sol enviava sos raigs d' or per entre las vidrieras dels grans finestrals que donavan llum á la cuadra ahont trevallava la Maria Rosa.

En aquell lloch espayós y sofocant, carregat d' un confós y desagradable flayre, barreja d' untuositats y efluvis de la transpiració dels cossos dels trevalladors, de temperatura caldejada pel baf de cent bocas, lo vapor de la máquina y 'l frech incessant de las corretjas y embarrats que transmeten la forsa á la maquinaria entre l' infernal soroll produhit per los cossos xocants y engravacions, trevallava ayrosa la Maria Rosa ab una alegria de que no sabia darse compte, quan un fatal descuyt, degut á la sua extremada netedat, la precipitá á la més terrible de las desgracias, agafantli una engravació de la máquina que dirigia una má, fentli exalar xiscles esglayadors seguits de crits llastimosos que á pesar del brunzent y estrepitós soroll se feren sentir per

tota la quadra, acudintse en auxili de la desventurada que caygué presa d' una conmoció general que la deixá sense sentits, en tan que ab la velocitat del llamp s' escampava arréu per totes las dependencias esporguint á la gent que desolada corria d' assí y d' allá topant los uns ab los altres sense saber darse compte de lo que passava.

Transportada al llit d' una cambra del amo, mentres s' avisavan als senyors metges, se la feu tornar en sí ab una beguda antiespasmódica y al comensar á obrir los ulls escampá pel espay vagas miradas barbotejant eixas sentidas paraulas.

—¡Deu meu! ¡Deu meu! porque he de ser tan desgraciada.

—Valor, Maria Rosa, valor, li digué la senyora del fabricant. Si á Deu plau ni li faltarà consol.

—¡Y que trista es la meva situació! deya plorant amargas llágrimas que feyan trencá 'l cor. Verge santa, apiadéus de mí, repetia mentres d' arr-bada 'ls facultatius regoneixian son bras-dret que estava fet una llástima, ab lo magullament dels ossos, esqueixadas las carns y ennegridas pels untets y la sanch presa, fret é invensible á tota excitació y sostinguda la má solsament pels tendrums que s' havian salvat de l' acció devastadora de l' engravació de la màquina, resolguent y disposant lo convenient pera l' amputació de la xemicada má que indispensablement debía ferse pera evitar majors mals, cas que no admetia dubte per més que 's deixés á la societat un sér casi inútil pel treball, un sér que debía inspirar llástima...

Duas horas després, quedava realisada satisfactoriament tan cruenta operació, dormint encara placentia y tranquila la pobrisona mártir del treball, y al deixondirse de l' acció anestésica del cloriformo vegé l' amarga realitat de sa desgracia y pensant en son trist present y en son fosch pervindre no pogué menos que esclatar en abundant plor, que inútilment los facultatius procuravan contenir, fentli desvanéixer las inoportunas caborias que dins son cap bullíar, persuadintla ab atinadas reflexions morals que se li feyan de que devia tranquilisar son esperit y sométrers al repós més absolut pera evitar gravíssimas complicacions que podrian sobrevindre.

¡Pobra manqueta! ¡Inútil pel treball! ¿cóm subjectar son ánim abatut per cruhentas tristesas que havian posat tan fondas arrels en

lo seu cor, desde que quedà hórvena de pare y mare en la primavera de la vida?

—Desde que tinguí us de rahó, deya, ma vida ha sigut un cruel martiri; no he gosat un sol dia de felicitat ni rebut lo més petit consol; ¿qué puch esperar ja del mon?

—¡Que hi vols fer, filla! té de passar per tú, y pensa que las penas d' aquest mon, molt pesan en la balansa de las obras meritorias devant de Deu, li objectava una bona dona que l' assistia. No hi ha rosa sense espinas en aquesta vall de llágrimas, perque la verdadera felicitat tan sols se troba en lo cel.

—Certament que sí; emperó son ja tantas las contrarietats que sobre mi pesan, que casi la resignació se 'm fa impossible.

La cura total de la ferida no 's feu pas esperar gayre gracias als procediments moderns que ab discreció foren usats pels senyors facultatius y als assiduos cuydados prestats pels duenyos de la fàbrica que no volgueren que la María Rosa se separés d' ells pensant destinarla de preceptora de las duas nenas fillas sevas. Mes resignant ab agraphiment tan generosa oferta pregá á la senyora afavorís lo projecte que acariciava de ferse religiosa, á lo quedà obligada prometent fer las gestions indispensables pera lograrho.

Als quinze dias estigué completament curada.

Un mati, convallescenta encara, s' estava assentada en sa cambra que donava al jardí, darrera 'ls vidres del balcó, trista y pensativa; y, esbargint sa imaginació, contemplava la bella y espléndida naturalesa per ella revestida ab lo color de la més fonda tristesa. Las flors gemadas per la rosada de la nit mostravan tots sos encants, reflectint ab los raigs del sol sos variats matissos; los arbres ab sas flexibles branques se gronxavan al impuls del oreig; l' aucellada saltant jòganera de branca en branca entonava al Creador dolsa cantúria, mostrant en fi la naturalesa tota sos encants y galas primorosas, contribuint més y més á aumentar la tristesa de la María Rosa.

La sobtada veu de la senyora del duenyo de la fàbrica que en aquell instant entrava la tragué del ensopiment dihentli:

—María Rosa, atenta als desitjos de vosté acabo de parlar ab lo senyor Rector del encárrech que vá ferme de veure si podria lograr ferla entrar d' *hermana* en un Assil de Beneficencia, y si bé tots

estém disposats á fer las gestions precisas pera lograrho, dech repetirli que si li fà pèndrer semblant resolució l' estat en que 's troba en las presents circunstancias, li manifesto los mateixos oferi-
ments que vaig ferli de que no ha de faltarli res en nostra casa que li concedeix la més franca protecció y hospitalitat.

— Gracias, bondadosa senyora, gracias, li agraheixo ab tota l' àni-
ma: lo seguiment de desgracias que successivament s' han amontonat
sobre mí, m' han impulsat á realisar lo pensament que temps ha tenia
fet de consagrar-me á Deu per sempre més: emperó avuy me temo sia
un impossible, perque esgarradeta com he quedat y sense recursos
¿cóm es possible que pugan admétrem?

— No desconfío d' alcansarho, Maria Rosa: qui sap, tal volta no
será cap impossible.

— Si aixís fós á vosté deuria la única felicitat que puch dis-
frutar ja.

— Todas las gotas despresas del cel tenen posada en aquest mon,
y també vosté ha de trobarla, si es que se sent ab decidida vocació.

— ¡Irrevocable! ¿Com nó, si es l' únich consol ja que 'm resta?

Dos meses després, ab l' influencia de las bonas personas que
s' interessaren per la María Rosa, siguié admesa en un Assil de Bene-
ficencia dedicat al sosteniment y ensenyansa de pobras nenas
órfanas.

RICART G. RIERA.

Molins de Rey, Maig de 1890.

L' ESCON

Per tot arriba la llum novella,
poblets y masos van fentli lloch.
L' escon dels avis es fusta vella.

¡Tirém-la al foch! —

Per las planuras y per la serra
eixas paraulas escampa 'l vent;
mes tots los ecos de nostra terra
van responent:

— De catalunya la gran Historia
al sol d' un dia com neu no 's fon.

L' escon dels avis es nostra gloria;

¡Servém l' escon!

¡Oh, sí, servem-lo! ¿Qué hi fa que rigan
perque fem joyas de trastos vells?
al niu dels avis los nets s' abrigan.

¡Riemnos d' ells!

Honrats pagesos, veniuhi á seure
que l' alegría vos durá al cor.
Si es fusta vella, la varen treure
d' un tronch de llor.

Del llor espléndit que s'extenia
de vostra terra per l' ample espay,
y un llor de gloria, per vell que sia,
no 's crema may.

Qui vulla ferho no tindrà entranyas,
qui sols ho pense mal cor tindrà;
no deu petjarne nostras montanyas,
no 'ns es germá.

Mereix que caygan damunt sa testa
las santas pedras del seu teulat;
mereix que 's tornen bossins d' aresta
sos grans de blat.

La destrat nova ja 'l roure estella,
pero la soca del bosch no 's mou.
¡Oh gent moderna, la fusta vella
be dura prou!

L' escon encara la llar vigila
perque no 's perda may sa calor,
perque no geli 'l mal vent de vila
la fe del cor.

Aquí s'aprenen las llissons claras
que de la vida son nort fehel,
aquí 's reflexa en lo front dels pares
la llum del Cel.

Aquí ressonan cada vesprada
nostras rondallas y nostres cants.
¡Qué n' es d' alegre la castanyada
quan ve Tots Sants!

¡Qué n' es d' alegre ab la seva fressa
la nit de naixer lo Fill de Deu!
La bona mare sembla que 'l bressa,
quan bressa 'l seu.

L' avia ja 's deixa de la filosa
y de la sitja treu lo vi blanch,
mentres lo jove las neulas posa
damunt del banch.

La canalleta al costat del avi
canta que canta á la mitja nit,

ab las riallas damunt del llabi
y 'l goig al pit.
Quan se prometent nostras pagesas
aquí se 'ls dona 'l preubat anell
que ab las pedretas pe 'l foch encesas
es molt més bell.

Aquí 'ls esposos que be s' estiman
se juran sempre un amor etern,
aquí 'ls vells débils al foch s' arriman,
quan ve l' hivern.

L' escon encara las alegrías
del cor del poble conserva aixís.

Ell de las rústegas pagesías
fa un paradís.

Per més que 's diga que 'l mon^{fa} via,
per més que 's canti lo seu progrés;
aixó es la que era l' escon un dia,
y aixó es lo qu' es.

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

À L' HORA DEL TRENCH DE L' AUBA

MEDITACIÓ Y SÚPLICA

Ab la llum matinera de la diada,
ab las gayas cançons del passarell,
oh Deu, mon Deu, desperta
l' ànima mia, pren assedegada
son vol ràpit envers vostre Escambell.

Jau lo cos en lo llit, mes ab dalerta
mon pensament s' enlayra fins á Vos.
¿No sou font sanitora
que la carn esmortuida regenera,
que fa s' alegri l' esprit dolrós?

Del erm los solitaris en esta hora
la salmodia comensan del mati;
al so d' una campana,
que 's sent de los pinars per més enfora,
ab fe us demanan lo socors diví.

Pare nostre, qu' estau en las alturas,
 de resplendentas glorias rodejat,
 com l' ermità us imploro;
 permeteume que conte desventuras,
 quo us demane consol per caritat.

¿Lassa com no ha d' estar l' ànima mia
 si per tot vostre Nom veig malehir,
 y, ensenyorint la terra,
 axecarse ab ergull la flastomia,
 fahent als homens del Creador fugir?

Lo Regne de la pau y la bonesa
 que Vos vinguéreu á establir al mon,
 'par que retut ne quedí
 Triunfa 'l mal, s' engrexa la vilesa,
 Floca la guerra, la justicia 's fón.

La Voluntat del univers regina,
 quí del no rés tragué los mars, la llum,
 la gran naturalesa;
 la Voluntat, dels àngels lley divina,
 menysprehada n' es de vanitat pe'l fum.

Guaytáu, Senyor, desde lo trono altíssim,
 guaytáu... No hi ha ningú que fassa 'l bé;
 la miseria 'ns atupa;
 per' moltes parts hi falta lo suavíssim
 pa d' esperit, y 'l de lo cos també.

¡Ah! Si d' amor la font veym estroncada
 y l' arbre de la ciencia enmatzinat,
 si 'l cor y el seny patexen;
 la descarnida fam, la set irada.
 del cos de molts gaudexen á ciutat.

Y 'ls contratemps los homens no sofferen,
 y, omplerts d' enveja y de mortal rencor,

foch del infern vomitan;
los deutes de son pròxim no alleugeran,
y 'ls oys cobejan enjegan l' amor...

L' ànima mia fins al moll dels ossos
assabarada d' amargor està.

L' ampla terra consiro,
y l' infantivol innocencia, trossos,
ab vell vestit despellissada vá.

Aydat de los plahers ab la falsía
per fernos renegar vé el tentador;
nos bressa, 'ns afalaga;
per plassas y carrers, de nit y dia,
ríaller presenta lo pecat traydor.

¡Oh Pare, Pare nostre!, ¿'ns abandona
la omnipotencia? La que 'ls liris vest,
y á las aus boscatanas
en lo xarmat ivern socors las dona,
¿á Satán nos entrega que 'ns invest?

¡No, per ditxa!... Lo sol sa llum destrena,
y de la boyra aixuga 'l regalim;
Sol de la pura gracia,
enviaunos un raig de llum serena.
calor qu' aixugui dels pecats lo llim...

Vejentme pas de l' infernal llobera,
moltas vegadas invoquí 'l sant Nom;
vos lo crit exoíreu
y me lliuráreu de l' horrible fera,
perque sou sempre el lliurador del hom.

Aveniu, donchs, bon Deu; per la clemencia,
per la Mare purissima eus ho dich;
ohíu la humil progaría.

¡Daunos ajuda, santa Providencia;
agenollat posantme 'us ho suplich!

Senyor, vostra fortesa vencedora
habite avuy en lo pregon dels cors;
y la virtut s' axequi,
com al bes de la rohada animadora
s' axecan ara las mostissas flors.

J. TARONJÍ.

LLETRA D' AMOR

A...

Hermosa: desde 'l dia que 't vaig veurer,
estich pensant ab tú de dia y nit;
donzella, te desitjo per esposa,
lo cor me diu que ab tu seré felís.

Ja sé que tu m' estimas! Si, aquell dia,
m' ho varen dir los teus hermosos ulls,
y la rojor encesa de tas galdas,
ben clar que m' ho expressá, nina, per tu.

Mes no 'n tinch prou. Més certitut desitjo.
Si; m' ho han de dir tos llavis perfumats,
tinch de sentir ta veu tot conmoguda,
dihentme á cau d' orella lo jo t' am.

Tinch d' aspirar de ta boqueta fresca,
tebi alé suaument ubriacador;
de mirarme en tos ulls y tu has de dirme,
que sols per mi s' està dalint ton cor.

Hermosa: vina donchs cap á la platja,
quan altrás terras aclareixi 'l sol,
á joch sigui l' auCELL, las llars tancadas,
y dins del gran silenci resti tot.

La mar mormolará baixeta y dolsa,
plascenta la estelada 'ns vetllará,
y 'ls dos ben sols, m' aymia, en aquella hora,
del nostre amor ab calma hem de parlar.

EMILI TARRÉ.

H. M. STANLEY

o fa gayre que s' ha publicat lo célebre viatge d' exploració de H. Stanley, titolat: «En las tenebras de África»—Indagació, deslliuransa y retirada d' Emin Paxá.» La obra consta de dos tomos voluminosos, ab molts mapes y láminas. Ha sortit traduhida en més de dotze idiomas. Ignoró si s' ha traduhit en castellá. Es lo llibre més interessant que s' ha publicat desde 'l comens de aquest sigle, sobre-tot pera l' excursionista.

Nostre intent no es pas de fer un resúmen dels 9717 kilòmetres recorreguts dins l' interior del África per H. Stanley y sos companys de viatge, y relatar los fets y descobriments extraordinaris de eixa llarga exploració, mes nos concretarem sols á parlar dels tres descobriments mes notables que han sorprés lo món geogràfic y societats científicas, ço es:

La gran boscúria.

Los pigmeos.

Las montanyas de la lluna ab las fonts del Nilo.

Després de tants y tants descobriments científichs que han ilustrat lo sigle XIX; després dels progressos qu' ha fet la geografia en totas las parts del món, fentnos conèixer la planeta que habitèm, menos los

LA RENAIXENSA.—Any XX.

dos polos, quedava un buyt en lo mapa del África que nos era del tot desconegut. Los geográfechs marcavan eix buyt de *terra incògnita*. Tots suposavan qu' eix centre del continent africà era un immens desert árit, sens aygua, per l' estil del gran Sahara, inhabitable, rostit pel sol del Equador. Cap viatjant s' hi havia arriscat. Ha calgut que vingués lo célebre explorador Stanley pera recorrer eixa terra *incògnita*, y dirnos lo qu' es, lo que hi ha vist. Son viatge desde la embocadura del Congo, son affluent Arouhouimi, fins al Nianza Albert, la Semliki, lo Nianza-Eduart, Nianza-Victoria, fins al oceà indi, Zanzibar, prescindint de sas exploracions en viatges anteriors al curs y fonts del Congo, lo han immortalisat de tal manera que, ben segur, després de lo seva mort, se li erigirá una estàtua colossal, per l' estil de la que tenim de Colon, á la embocadura d' eix Congo, d' eix gran riu africà comparable al riu Amazonas de l' América del Sud.

Traduhirém donchs de la traducció francesa, per comensar, lo capítol XXIII del segon tomo de son llibre, convensuts qu' estém que será llegit ab gust y gran interés pels lectors de LA RENAIXENSA.

Doném la paraula á Stanley.

Un professor anglés (M. Drummont,) quin, pot molt be afegir al seu nom una rècula d' inicials, demostrantnos qu' es membre de moltes societats sabias, escriptor dotat de remarcable talent de descripció s' ha arriscat, tot declarant ésser y fora un «trist viatjador» a fernes del África lo cuadro següent:

«Cubriu la zona que voreja las costas d' herba espessa y groguenca; piqueu ensá enllá palmeras; espargiu vilatges miñ arruynats, pobleu eixa regió de lleoparts, hienas, crocodils é hipopotams, revestiu los rasos montanyosos, no de la boscuria infinita ni de la gran boscuria ombrivola, ni de la jungla feltrada dels boscos de la India, mes sí, de boscos magres d' arbrat raquitich, quals tronchs atrofiats y fullam escás, tot just ombrejan, deixant passar los raigs ardents del sol dels tropichs; boscos hont sols lo clima us fa recordar que us trobéu prop del equator. Los encisadors laberintos de palmeras y falgueras, los festons de plantas enredaderas que obstruheixen los corriols y aromatizan los boscos ab llurs flors enlluernadoras, los núvols esclatants d' insectes, los aucells de plomatge rialler, llores, micos que saltiro-

man y boleyn dins los boscos ombrivols... tot aixó, en África, es desconegut...

Una vegada la setmana, trobaréu una palmera; una vegada en tres mesos un mico creuherà vostre camí; las flors son escassas; los arbres migrats...»

Hem de confessar que si aixó es descripció concienzosamente feta, lo lector deu tancar mon llibre; ja que est capitol provará que, en quant al África tropical, ma descripció es totalment oposada a la del sabi professor.

Lo lector que m' ha seguit durant mos 2750 kilòmetres al través de la gran selva del África, podrá dir ab mi que eix cuadro 's sembla tant al África equatorial com los Tors Devon, las estesas del Yorkshire, ó be las dunas de Douvres 's semblan als paisatges riallers de la Inglaterra, al Warwickschire ab sa fertil verdor, á las hortas del Kent y á las espléndidas valls de la gran illa. Lo Nyassa es pas tota l' África; las soledats de la Massaie, las bardissas assecadas que clapejan lo Kalahari, las onas d' herbatges del Ousoukouma, los boscos migrats del Ounyamouezi, las planas ocrosas del Ougongo hont creixen las acacias, son y fora senzillas parts d' un continent que conté moltes zonas. La superficie del África es tres vegadas més gran que la Europa é infinitament més variada. Lo Sahara es lo desert dels deserts; trobaréu las estepas de Russia occidental en lo pahis de Massaï y en algunas altrs comarcas meridionals; las planuras de Castella en l' Ounyamouezi; las mes bellas parts de la Fransa en l' Egipte, la Suissa en lo Rouvenzori; lo Brasil en la conca del Congo; l' Amazona en lo mateix gran riu; y sas inmensas boscurias verges, en las selvas del África central.

Dels encontors de Kambarré, en lo Manyouema sud, fins á Baghomo, sobre la Ouellé Makona, en lo Niam-Niam occidental, eixa boscuria mida una llargaria de 1000 kilòmetres; sa amplada mediana es de 840 kil., y sa superficie total de 840,000 kilòmetres quadrats. Sens comptarne los trossos de bosch destacats, las illetas ó bé las peninsulas separadas de la gran selva pels golfs del *mar de las herbas*, y las vastas extensions d' arbrat que cubreixen las concas inferiors, com las de Loumani, Loulougou, de la Ouellé Moubangui, y los marges del mateix Congo, de Bolobo á la Loika.

Lo Congo y l' Arouhouimi, m' han facilitat l' accés de un bon tros de la gran selva primitiva; mes sols parlaré aquí de la part que s' esten de Yambouya, á 25° 30' de latitut Est, á fins Inde soura, 29° 59'. es á dir, a vol d' aucell, sobre uns 525 kilòmetres.

Considerém eixa inmensa regió. no en home practich, no per ana-

lisar científicament lo fustatge y los productes, mes si per fèr-nosen una idea general.

Cubreix una superfície tant extensa, es á la vegada tant una y variada, que caldria voluminosos llibres pera descriuer-la com se mereix. Y, si encara la mirém de mes aprop. serian llegions los especialistas que hauriam de cridar á nostra ajuda. Es impossible examinar de prop las flors, los fruyts y las innombrables maravellas de eixa vegetació; es impossible de notar las variedats d' escorxas y de fullám en los aibres magestuosos que nos rodejan, ó be de comparar las gommas vitrificadas ó viscosas que cauhen com gotas de llet, perlas d' ambre ó pastillas opalinas. Lo temps nos manca per observar eixas malehidas columnas de formigas industriosas que pujan y baixan de las socas, crehuant las valls, trepant las crenas de montanyas que troban en las ruositats de la escorxa, ó be, esperant los encarnissats combats que van á lliurar-se entre aquells batallons de formigas negras, contra estols de formigas rogenças que arriban del costat oposat. Com podriam detenir-nos á sondejar eixa munt de podridura, eix arbre mort, suara tant poderós y ara porós com esponja! De lo que ha sigut, sols conserva la closca, la fusta exterior; la part interior bull, formigueja, grull, de diminutas tribus d' insectes. ¡Quin tresor pera l' entomologista! Plaqueuhi l' orella, sentiréu lo zum zum incessant de la vida intensa. Eixos milions de bestiolas, de formas diverses, de colors esplendits, de llueyas esclatants, afanyosas, joyosas, en llur treball, exultant, en llur curta existencia, si, mes activa y jamay satisfeta; mireulas: pera ellas tot es robar, destruhir, lluytar, arruinar, construhir, formiguejar per tot, explorar sens repós ni treva. Poséu sols la mà sobre la soca d' un arbre, allargueuvos á terra, toquéu una branca cayguda, y compendréu l' activitat devorant, la fúria enmatzinada que anima eixas minuscules colonias. Obriu un carnet; la página blanca atrau una dotzena de papallonas; una abella voleya brunzinant sobre vostra mà; nombrosa parentela de la mosca de mel 's tira sobre vostres ulls; una vespa brunzina á vostre cau d' orella; un enorme burinot amenassa vostra cara; un exércit de formigas vos pujan camas amunt; las més atrevidas ja m' arriban al clatell, y ab un dir Jesús ja sento llur picada... ay!..

No, un no 's pot sentar ni reposar sobre eixa terra hont pulula la vida. No son pas certament los ramells de pins y bosquets riallers de Inglaterra; nos trobém en lo mon dels trópichs y per disfrutarne, cal caminar á passos petits. Mes ¡que n' es d' espléndit!

Imagineuvos tota la Fransa y Espanya pobladas d' arbres d' un'

altura variant entre 6 y 34 metres. Los cimalls d'eixas socas, qua diàmetre mida de algunas pulgadas á 120 centímetros y més, son talment aproximats entre ells que s'entrecreuban y no deixan veure ni cel ni sol. Tiréu d'un arbre al altre cordas groixudas de 9 á 40 centímetros, contornaulas, torsaulas en ansas, en nusos, en festons, en garraldas, feune W. M. gegantescas, plaqueulas contra las socas, ó hé entrellaulas al entorn d'ellas fins al cimall com una anaconda (1) sens fi; prodigaulas de flors y fullas, y que, allá dalt, ajudin lo fullam dels arbres á tapar l sol; de las branca mes altas, que penguin com cordetas á centenars, fins casi á tocar 'l terror brodéune las voras, las extremitats de las arrels que los epífitas llensan pels ayres; barregeuhi torsals de la més fina passamaneria, cintas, cordillels ténuos; ara, pas seuhi un sens fi de lligáms, cordas primas, groixudas, las mes inextricables que 's puga; feulas correr ensá, enllá, pertot, sens preocuparvos de la regularitat del dibuix ó de la tria dels materials. Feu que sobre cada forcat, sobre cada branca horisontal s'enlayrin cols gegantescas barrejadas ab aquells vegetals de amplas fullas eniformes que ne dibuen orelles d'elefant; després poms de orquideas, maravella dels trópichs, ab unas cortinas de eixas delicadas falgueras que tant abundan en la gran boscuria; cubriu branca, ramells, redortas d'espessa molsa semblantse á atapahit forro vert de pells. Quan tindréu cada arbre en son lloch, ab son adorno de líquens y plantas sarmentosas, no hi ha més qu'estendre á terra una catifa vellutada, verdosa, de friniums, d'amomas y de arbrissons nanos. Veus aquí la gran boscuria, la selva antiga y compacta. Mes quan lo llamp ha descapitat algun colós, y deixat penetrar los raigs del sol, quan ha esberlat alguna soca gegantina de dalt a baix, fins á sas arrels; ó he que un tornado ha arrancat un grupo d'arbres de gran alsada, alashoras la juvenalla 's llensa nombrosa vers lo cel, disputantse l'ayre y la llum; apretantse, obrintse pás, escanyantse, ofegantse, fins que 'l tot 's torna maleda impenetrable.

La boscuria que atravessém presenta una barreja de eixas variadas escenas. Un hom troba una cinquantena d'arbres, drets com pilars de catedral, grisos y solemnes en la perombra; en mitj d'ells, un patriarca calvo descarnat; y al seu entorn, fills que demanan y fora viurer; las joves socas 's llensan vers lo cel pera heretar del sol y llum que possehia avans llur pare. Sa lley de primogenitura regna dins lo bosch. Com també la mort per nafra y malalties, anèmia dels orga-

(1) Serpent boa dels marges del riu Amazonas.

nos, afeccions hereditaries, vellesa; tots los varios accidents que aclareixen la boscuria, que eliminin los febles, los incapables y los que no saben adaptar-se. Y mirauvos aquell rey dels gegants, aquell insolent fill d'Anak; aixeca la testa á sobre las de sos germans, ell es «lo rey de tot lo que la mirada domina»; mes lo seu orgull atrau lo llamp que l'esberla, se va assecant fins á las arrels, bamboleja, cau, y, sa cayguda nafra mitja dotzena de sos bells companys. Es per' xo que ve-yém tantas llúpias, tantas excreixensas, golls, bonys, tronchs desformats. Los arbres sobreviuen sovint als parassits que los tenen mitj escanyats, als fondos solchs cavats per la estricció del ridortám que 's veuhen de vegadas en los forcats de las branca's. Altres, ofegats pels vehins pertanyent á especies diferentes, desfalleixen y 's moran en lo mellor de llur juvenesa. Veusen aquí encara de torsats ó jeperuts; una soca cayguda los ha mitj esclafats. Aquí 'n tenim qual cimall ha sigut trencat per la tempesta. Uns han sigut rosegats pels animals, altres han sigut trencats pels elefants á copi de fregarhi llur cuyro; los aucells los picotejant fins á provocar extensas llagas per hont degota la goma; batallons innombrables de formigas s'afanyan en destruhirlos: per fi, los naturals grans y petits proban sobre la soca lo tall de llur destal, zagañas y coltells... la decadencia y la mort obran aquí com per tot.

Pero hi ha més encara: dintre eixa bárbara boscuria, cubriu lo ter-rer d'espessa capa d'humus, brins, fullas, branca's mitj podridas; poseuhi en interval d'alguns metres un gegant, caygut, desde molts anys, que s'ha tornat pilot fumejant de fibras en descomposició, de antigas colonias de formigas, de difuntas generacions d'insectes; es mitj amagat de feixos sarmentosos. ó sepultat sota 'l fullám de nombrosos arbres joves que profitan de sa cayguda; rosers borts de llagas branca's y atapahidas canyas arrelan y creixen dins sa cabora; y á cada kilómetre, més ó menos, rechs fangosos, bassals d'aygua estanca-da amagats sota llentillas d'aygua y sota amplas fullas de lotus ó nenufars: bassas sens fondaria cubertas d'escuma verdosa y llafiscosa, feta de milions d'organismes microscopichs. Pobleu eixas vastas regions d'innombrables tribus s'entreguerrejant, y vivint llunyadas de 10 á 40 kilómetres, en mitj de clarianas de la boscuria, sobre las ruinas de quina, conrean bananas, plantatge, manioch, fabas, tabaco, colocasia, carbassas y melons. Pera fer inaccessibles llurs vilatges, recorren als medis de defensa que la mateixa naturalesa 'ls hi ha ensenyat. Erissan llurs corriols de agullas de fusta plantadas á terra, crudelment punxagudas y cuydadosament dissimuladas sota una fulla

que sembla portada pel vent, ó bé las plantan á terra al costat d' una soca ajaguda. Al saltar per sobre, l' enemich 's clava á son peu nus la terrible espitlla; ne ranqueja durant mesos si tota vegada no mort per las matzinas quals punxas son untadas.

La boscuria verge, la vella selva primitiva, hont desde fa sigles y mes sigles los arbres creixen, viuen y 's moran, se regoneix facilmente, de la que 'l home habitava en época més ó menos aproximada; los arbres hi son més alts y més drets, los tronchs hi adquireixen las dimensions més colossals: s' hi troban freq entment clarianas naturals hont 's pot facilmente caminar; no s' hi veuen gayre més plantas que lo frinium, l' amona, l' arum; lo terror hi es mes sech, més ferm, més compacte: es lo campament afavorit dels pigmeos nomadas. Després de talladas eixas plantas y la malesa, un se troba en un temple selvatic y fresch y qual morada seria agradabilissima.

En l' espy de duas ó tres generacions: la crescuda vegetal esborra los senyals de tota intervenció humana. Alguns arbres, aquells sobretot de fusta fluixa y esponjosa han pogut elevarse á la altura dels més antichs patriarcas; mes, en general, tot seguit que l' home ha cessat de conrear la terra, un exércit de rebrols, de cordas sarmentosas, una multitud arborescent, 's llença á la vida; tots lluytan á qui treura 'l cap al ayre y á la llum, la clariana negada de sol 's transforma en malesa atapahida que ningú pot penetrar sens molt treball. S' hi troban nombrosas varietats de palmeras, y sobretot l' elais y lo rafiá.

Al cap de alguns mesos ja ningú hi pot passar; cal obrir una foradada á través d' eixas malesas asfixiants, tant embulladas, entrecreuhadas, entrellassadas que, com ho tenim ja dit, si los cimalls fossen un xich més planers, sembla que un podria caminarhi per sobre. Arbres joves y vigorosos, casi enterrats en mitj d' eixos macissos compactes, sostenen las plantas enredaderas de tota mena. Quan s' ha pogut obrir una trinxera dins la inextricable malesa, las plantas de fusta dura talladas de bisel vos ratllan las camas, y nafran sovint prou gravement los peus nusos dels portadors. La malesa dels marges del Arouhouimi, sol tenir eix caràcter. De totas parts sobre las duas ribas veyem campaments deserts y terras que havian sigut conreadas. L' aygua es l' únich medi de comunicació entre las tribus margeneras, y no podiam fer un pás sens recórrer á la fau y á la destrá.

Las clarianas, abandonadas desde méns d' un any, presentan maravellas de vida fecunditat inaudita; infinita varietat d' especies creixen ab un vigor extraordinari. Las estacas ennegridas per l' incendi dels vilatges, desapareixen sota 'l lligam de ridortas y la verdor del fullám

que n' amaga las socorradas ruinas. Cada estaca forma una cambreta de verdor, y cada cayrat plantat fá recordar un fragment de columna temps há recubert de vegetació de las ruinas.

Los tronchs han sigut generalment tallats á una alsaria de 5 á 6 metres, y sovint dos per dos. Las plantas sarmentosas comensan per enredarshi al entorn; després s' enlayran, baixan, s' enrotllan unas ab altrás, se atapaheixen y 's soldan, y de vegadas es impossible conèixer la fusta del puntal que las porta; llensan d' un arbre al altre llurs cordas atrevidas, y las torras bessonas forman prompte una portalada ombrívola; semblan las ruinas d' un vell castell; las garlandas se coronan de flors vermel·las ó blancas. Las socas blanquejadas de antichs colossos, ajegudas desde molt temps, y condemnadas á podrirse, á morir-se, ab llur brancám descarnat, y fins las més petites brancas, se revesteixen d' enredaderas que ván y venen, juntadas, lligadas á feixos, se torsan y 's núan cent voltas fins á formar un teixit vert brodat de seda de tendres colors quin, cariciat pel ventijol, 's remou com inmens cortinatge.

Quan jo anava caminant ab la columna y que durant la nit 'ns reposavam, la presència de la meva gent, llur xarrameca, feya que no podia gayre compèndrer eixa poesia de la selva. Patiam massa de fám y de prolongadas miserias, eram massa absorvits pels nostres durs travalls de cada dia. Mes si per casualitat me apartava del campament, si sos remors no arribavan á mas orel·las, allavors oblidava un instant mas inquietuts y miserias; la magestat de la selva penetrava la meva ànima y calmava mon esperit. Ma veu retumbava en mitj del silenci, repetida pels ecos com pels murs d' una catedral. Me sentia invadir per una influència que no 's pot definir, casi sobrenatural; la privació contínua de la gran llum del cel, las febles llubors de la llum garbellada del sol, eixa estranya sensació de la soledat que us obliga á mirar al voltant vostre per véurer si es somnit, realitat ó ilusió... aixó me donava la impressió d' un altre mon: se me presentavan duas vidas, la vegetal y la humana; una, macissa, colossal, pacífica y silenciosa, encara que solempne y magestuosa! Me semblava singular que eixas duas existencias, á voltas tant iguals, no poguessen avenir-se entr' ellas; m' apar que no m' hauria pás gens sorprés si un de aqueixos vells patriarcas me hagués parlat ab la gravetat de un Matusalém, aduch que un Titá, arrelat de peus dins terra, me hagués demanat ab despreci lo que venia á fer en mitj d' eix aplech de reys de la boscúria.

Mes, quins pensaments brollavan dins mon esperit quan, dret, mirantme la gran foradada que s' ha obert l' Arouhouimi á través de la

gran selva, mos ulls 's paravan sobre los marges del poderós riu, obscurits ara baix las amenassas de la tempesta! Jo veyia las filas apretadas d' eix exèrcit de colossos esperar la tormenta ab fermesa.

La tempesta ha ja concentrat sas forsas, lo llampech llensa sas llenguas blanques de foc al través dels múltiples batallons de bromas esqueixadas pels fulgors dels llamps. Tots los vents 's precipitan al assalt. Los arbres, encara in mòvils, y com pintats en gegantescas decoracions teatrals, esperan 'l xoch ab tranquila seguretat, sens inmutarse. De prompte, com presos d' espant, baixan á la vegada tots la testa, 's balancejan, 's torsan, s' ajupen, 's rebllincan. Mes llurs ferrenyas socas y fort arrelám 'ls fán resistir á l' embestida; escabellats, espahordits, la rafaga los encorba enrera ab violencia... ja pert l' alé, ja 's para. Los cimalls 's realsan furiosos, portant llur maciu brancatge endavant, y, ja comensa la batalla. Legió tras legió de núvols cavalcan sobre las brancas que ganyidan y 's trencan. 'S senten ronchs y brams, gemechs y sospirs: clams aguts, la veu de la tempesta 's barreja ab los planys de la boscúria. Los monarcas selvátichs, enlayran, tremolant llurs poderosos brassos; llurs súbdits inclinan lo front fins á terra, y lo fullám s' estremeix com si volgués celebrar lo valor dels avis. Una esblaymada claror verdosa alena la jovenalla, tota animada per l' exemple de llurs germans grans. Eix quadro grandió comou la nostra ànima; lo neguit frenétich, neguit de Berseker, era contagiós. Tots aplaudim ab entusiasme al véurer la selvatge embestida de la ratxada, la forsa del uracá que fá baixar la testa de tots sos adversaris en igual nivell. De poch aclamariam son triomf; mes la superba resistencia dels guerrers de verda cabellera, la energia del valent exèrcit que 's realsa al igual que 'ls generals; y, á baix, á llurs peus, lo estremeixement entusiasista dels petits, nos dibuen que sovint la victoria queda pel que persevera y no desmaya.—Lo llamp escampa ensá enllá sas fulgurants esplendors y flamas devoradoras; los ronchs de la tronada se repercuten allá, lluny, dins la boscúria. Negras bromas barrejan llurs torbellins, enrotllan llurs volutas y donan més foscó á la escena. La fressa del furiós uracá, y la tremenda rábia de la selva vos aixordan. Nosaltres contemplám eix quadro espantós baix una pàlida claror de penombra. Mes, de cop, s' obren las cataratas del cel, la pluja cau á torrents, apaga la ira de la tempesta y aplaca y adorm lo noble furor dels gegants.

Es vorejant los marges del Arouhouimi, en eixa rica y fértil contrada de la conca oriental del Congo, que un se pot formar una idea de la vegetació tropical. Los marges del riu son casi sempre prou baixos

y en certs punts casi no s' endevinan per causa de la exuberancia de plantas parásitas que cubreixen cada centimetre quadrat, y en moltes parts s' elevan á la superfície del aygua de 16 á 18 metres amunt. Tot seguit á darrera arranca la gran selva, d' un vert fosch, quals cimalls pujan fins á 50 y 60 metres. Mes l' aspecte general dels marges varia moltíssim. Los indrets d' antigas moradas humanas tenen fesomia ben distinta de la selva primitiva, hont lo terror cambia y la flora també.

Las terras conreadas, abandonadas desde poch, á més de la folia prodigalitat de llur vegetació, presentan, aisladas ó en conjunt, flors de las més enlluernadoras. Per sobre d' ellas pujan grans arbres de fullas espesses y llubentas, coronats de profusió de corolas d' un vermell sangüí, quals petals ván cayent com pluja vermella sobre 'l teixit impenetrable de plantas sarmentosas; son flors papallonaceas que contrastan ab las floretas grogas, blanques, de púrpura pàlida, dels arbrissons y parásits.

L' Amona ostenta sos calzers nevats, matisats de rosa; una parra selvática, sos rehims d' un morat clar; tal fullám té color d' hermós castany. Un pebrer crida l' atenció per sas granas vermelles, y un nopal per sas nombrosas campánulas arrodonidas semblant á petites perlas; lo robiner ompla l' ayre de perfúms que s' escampan de sos tirsos de un blanch de neu. L' oreig acaricia lo mimosa sent balancejar sas borlas dauradas, de flayre tant suau! Lo vert alegre de las falgueras fa ressortir las tintas més claras de la *planta espasa*, del aláis, en los primers anys de sa creixensa, ó bé de la fulla tant ampla y tant útil del frinium; una jove figuera de soca platejada, de brancatge ampleament estés, barreja son fullám ombrivol ab los delicats foliols de la sensitiva y á las fullas palmejadas del calamus; multitud d' ortigas de tota mena venen á vestir, l' antich terren conreat, de bonica y estranya verdor. La base, lo terror, l' apoy de hont 's llenza al ayre eix mon de vida. eix aplech desordenat de vergas, rams, flors, eixa barralla impenetrable de vegetació espléndida, es pot ser degut á una vella soca, morta de temps, cercada, podrida, negra de floriduras, rosegada pels bolets, quina, comensa á ser cuberta d' una capa d' humus, y que, cada esquins, cada esquerra, cada forat, serveix de catau á un sens fi d' insectes, desde 'l termita de cos prim fins al repugnant mil-camas ó á algun coleóptero monstruós.

Més lluny, l' espectacle cambia. Arbres gegants, colossos innombrables, 's juntan apoyantse uns sobre altres fins á las mateixas voras dels marges, y alguns d' ells 's veuen obligats de creixer casi hori-

sontalment á sobre 'l riu, y, de vegadas s' hi estenen en llargaria de 15 y 16 metres. Sota llur ombra, quan lo sol pica, un centerar de piragüas s' hi arriman. Llur fusta es groga, dura com ferro; si 's prova de tallarlos oscan las destrals més ben trempadas de América. Portan fruyts de un negre rogench, quins, quan son assahonats, prenen l' aspecte de superbas prunas; altres semblan dátils madurs, mes cap d' ells es comestible. Son aqueixos arbres, estesos horisontalment sobre l' aygua, que las vespas trian pera penjarhi llurs nius. Vistos al exterior un creuria véurer butxacas de paper grisench adornat de plechs, bollos, retalls, y agradablement arreglerats uns sobre altres com las mamparas que al estiu 's posan sobre las reixas de las xemeneyas inglesas.

Fugiu de eixos arbres: es pás á proximitat de un gran vespé que seria bó de investigar lo paisatge. Miréuvos eixas columnadas de marbre, eixos milers de garlandas, festons, cordills, nansas, agrupadas, apretadas en espessas trocas, deixant á voltas entrevéurer l' escorxa blanquinoso dels arbres, y sempre s' entrebarrejant, s' entrecrehuant en un desordre inextricable. Miréuvos eixos macius de verdor, en las profunditats tenebrosas hont llisca, allá, lluny, un pàlit raig de sol, irisant lo fullam de tons verdosos y lluhents; y las clarors móvils y fugitives; y allá, á més llunyaria, sota la volta, la eterna penombra que deixa véurer las socas grisencas, lo lligam argentat de las enredaderas ó la filigrana negra, pàlida, dels sarments de vinya borda. . Si 's vol tot abressar d' una mirada, la vista 's para primer sobre los grans vermells del frinium, las tacas rojas de las capsetas del amona, las tintas groguencas y morenas que prenen certas fullas; un ampla bolet estén sa blanca ombrela en mitj d' un elegant ramell de falguerras finament retalladas, hont los agarichs, com volvas de neu gelada, 's veuhen encastas sobre tronchs corcats pels sigles; lo vert alegre de las orquideas, lo vert grisench de las amplas fullas que ne dihuen *orellas d' elefant*, las franjas de molsa que penjan dels arbres; las nafras de las socas que ploran llágrimas de goma, al entorn de quinas, se apilonan formigas é inmensas rengleras sens fi de calamus; lo toriam que 's torsa y s' enrotlla; los convólulus quals espiras s' entortolligan, lliscant dins lo laberinto de llurs foscas galerias, quins ne surten triomfants, més lluny, y més amunt, per cercar apoyo sobre una branca, cintaria ab sas anellas, balancejantse en garlandas á fi de llensarse sobre un' altra, y aixís sempre, fins á pérdua de vista.

Eixa selva, crech haverho ja dit, me representa la humanitat. No puch contemplarla sens pensar que la vida, lo decahiment y la mort hi

obran sens may parar. Jamay me l' he mirada ab atenció sense que tal ó qual semblansa me fés suggerir algun recort del mon civilisat. Aixís es que m' ha fet recordar un matí, envers set horas y mitja y 8 horas, en que m' estava sol sobre 'l pont de Londres, contemplant la maror humana que vá pujant vers la *Cité*, de homes, donas, joves, y en mitj d' ells, tantas donas pàlidas, tants homes atrofiats, envellits, d' espatlles encorvadas. apresurantse tots á pendre part al combat de la vida. Aquest arbre es de cabells grisos de vellesa prematura; aquest altre es un Goliat, un altre es feble de complexió, aquell de més ençà e jeperut, lo de més enllá anemiat pel manca d' ayre y de son; altres de débil constitució s' apoyan y cauhen sobre llurs vehins, com los malalts de un hospital d' incurables; un se demana com ho fán per poder viurè encara! A'gun ja morts y soterrats sota munts de fullaraca, son ayrolas de parasits ó bé amagatall d' estols d' insectes destructors.

Aquell s' ha de sopte esblanquehit, ferit qu' ha sigut pel llamp; aquest ha estat decapitat pel uracá. Aqueix veterano secular, nascut avans que los exploradors haguessen franquejat l' eq ator, es á punt de morirse de la vellesa que li ha assecat las entranyas, mes son y fora excepcions; casi tots s' enlayran magnífichs y superbs; uns ab la gracia insolenta de la joventut s' adornan d' elegancia y hermosura; altres han ja arribat á la edat madura; aquells presentan lo tranquil y silenciós orgull dels vells de la aristocracia. Tots han lluytat per la existencia, tots lluytarán encara tan com los hi quedi energia. Totas las semblansas de la humanitat 's trovan en los fills de la selva... cadascú hi regoneixerá son retrato — menys lo mártir, no obstant, y 'l que voluntariament camina al davant de la mort. Lo sacrifici no pertany á llur naturalesa; pot ser que han après y fora los dos preceptes: *creixáu y multiplicáu, mes val obediencia que sacrifici*.

Com no conech rés al mon de més lleig y repugnant que la turba de una diada de Derby, rés trobo més horrible en la boscúria que la empena egoista de la malesa y bardissám en mitj del conreu abandonat desde alguns anys.—Cuydado! ja 's toca la campana, la corrida comensa. Me apar véurer la munió de la gentada, lo furor de la lluyta per arribar dels primers al lloch preferit. Los débils cauhen á terra, la turba los trepitxa sens adonarsen. *Cada hū per sí! desgraciat qui arriba dels darrers!* La excitació vá creixent; per tot clams, cridoria, la victoria de la forsa... lo menyspreu vergonyós de tot orde y decencia!

¿Cóm se fá que tal insignificant incident, en punt tan allunyat del restant del mon, com dins d' eixa selva inviolada, transporti ma pensa vers los amichs y llurs moradas, allá, tant lluny, á Inglaterra? Los

melancòlics sospirs del vent que bressolan las ramas molt amunt de sobre ma testa, lo lúgubre extremeixement, la veu planyívola de la selva, me fan recordar de una nit que vaig passar al castell de **, hont, durant llargas horas, escoltava las ratxas de vent que feyan gemegar los arbres seculars hont nían las grallas; mon cor era omplert de tristesa. A la vesprada, després de las fatigas del dia ¿perqué pensava sempre a las tempestas del Océa, á las frets, á las miserias dels naufragants, quan las ratxadas de pluja tamborinavan sobre la tela de ma tenda, com orquestració d' un cant funerari? Ohia los ecos planyívols y dolorosos de llarchs desitjos may satisfets, de pensaments inexpressats, de aspiracions ofegadas, de sentiments, d' amor y de amistat que may s' han pogut traduhir, de simpatías que s' han quedat mudas... per tot aparicions de formas distinctas que assetjavan ma imaginació, que me disposavan á vessar llágrimas y á exclamar-me: *Oh! amichs meus! Deu es sobre totas las cosas!... totas ell las coneix!*

Sens ésser adepte de la ciencia forestal, un acaba no obstant per apèndren un xich; ara sé que la palmera elaís vol humitat y sol pera florir; que 'l calamo vol malesa pera ficarhi sas vergas ab sos ganxos; que a la palmera rafia li agradan las voras de bassas entolladas hont sas arrels capbussan dins lo llot empestat; que la *Fenix espinosa* prospera prop del aygua, y que l' excés d' humitat mata la palmera vano. Mes quan un vé de las regions templadas, y que no 's coneix sino 'l roure, 'l faig, 'l poll y 'l pi, un se trova estrany en miy de la gran selva. A poch á poch s' aprén á distingir la fusta dura de la tendra; tenim assí nombrosas familias d' eixa última, quinas, en los tropichs, reemplassan lo pi y l' abet. Tots portan indistinctament amplas fullas. Es regla general que, al estretament ó dilatació del limbo, correspon aquí la elasticitat ó consistencia de las fibras. Las fullas dels grans rubiaceos, com exemple, son, per la forma y color, molts semblants á las del ricino. Llur fusta es molt útil y 's travalla fàcilment; se 'n fan tota mena de utensili doméstichs, com plataras, plats, culleras, gerros, pera la llet, gibrellas, tamborets, banchs, cadiras de brassos, tabals, com també sostres, portas y reixas. Encara que sia tant trencadissa com la fusta del cedro, pot ser molt temps exposada á la pluja sens esquarterarse. En lo bosch se trovan també molts especies d' arbres-cotó, que 's fan conèixer ab los superbs estreps de sas arrels, ab llur altura que cap més arbre los sobrepuja, ab lo gris argentat de llur escorxa á las punxagudas espinas de sas brancas, á la blanca seda de sas flors y á sas fullas d' un vert grisench.

S' hi trova també lo tek del Àfrica, la xicranda africana, lo cor-

vert, lo *lignum vitæ*, la fusta de ferro, lo *rafia nitida*, anomenat fusta de Campetxe que may 's podreix; la fusta groga de las voras del riu es apénas ménos dura que la precedent, y molt més dura que la del cor del roure; la *fusta pudenda*, lo copal, *Himenea verrucosa*, de fullas envernissadas y lluhentas, lo nopal arborescent, lo taronger bort de fullas petites, la figuera de soca blanquinosa, l' arbre que dona mantega, las tribus de acacias, lo magestuós *mpafu*, y mils y mils arbres fruyters que la major part me son desconeguts: Imaginéuvos véurels desordenadament barrejats y juntats per milions de ridortas, plantas enredaderas, corretjolas gegantinas, flors que 'l sol ja no las pot penetrar; y que, ensà enllà, un clap de esblaymada claror moredissa us fasse endevinar que l' astre del dia brilla y crema, vessant torrents de llum desde 'l cel equatorial.

Al pensar als llarchs mesos qu' hem viscut dins la selva, als centenars de kilometres que hi havém recorreguts, en diverses direccions, no puch compendre que haguém pogut evitar los accidents que resultan de las caygudas d' arbres y brancas. N' he vist á caure al davant de nostra avant-guardia y també al acabar de passar la reguardia, á dreta y esquerra de la filera de nostra caravana, y aprop dels campaments, tan de nit com de dia. Una vegada que acabavam de sortir de nostra embarcació, un arbre colossal caygué en mitj del riu, á prop de popa, formant una onada que suslevá l' *Avance* y cubrí d' escuma la tripulació qu' era allí prop.

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

(Continuará.)

À LA MEMORIA DE MARIA VICTORIA DE SABOYA,
EX-REYNA D' ESPANYA

COR DE MARE

Històrich

En la rodàlia del tétich
monastir del Escorial
hi ha un llogaret miserable
de pobrissalla un aixám.
Entre aquesta una familia
vivía d' espigolar.
Nodría un nen de deu mesos
la dona, y, embolcallat
de pellissots, lo deixava
ab lo ruch vora del camp,
fèntli de bressol i' albarda
y d' ombra un marge baumat.
Lo nen sens mamar fa estona,
se rebenta de plorar,
trencant lo cor d' una mare
que atravessa aquell viarany.

No amida la gran distancia
que hi ha d' ella á aquell infant,
y abandonant del Monarca,
to seu noble espós, lo brás
prén lo nen, l' acaricia,
y comprenent son plorar
sentada damunt l' albarda
li dona sa noble sanch.
Quan la pobre espigolera
arriva ab son feix migrat
veu son fill á lá mamella
d' aquella reyna exemplar,
que lo mocador que porta
li posa per abrigall,
buydánthi de sa almoynera
tot quant del jorn li sobrá.
May Na María Victoria,
en ta cadira real,
irradias tant, com sentne
d' Angel de la Caritat.

DAMÁS CALVET.

H. M. STANLEY

(Acabament.)

-- Molts m' han demanat alguns detalls de casseras. Elefants, búfalos, senglars, autílops de malesa, cunills, daynas, ximpansés, babuins, micos de tota mena, gats selvatges, esquiroles, civets, zebres, uneumons, grans rosegadors... veus aquí los animals que sabem existeixen dins d'eixas boscúrias. Las brancas son cubertas d' aucells y rataspinyadas; lo riu es plé de peixos y curcullas—musclos y ostraceas; de cocodrils é hipopótamos pochs. Las tribus dels naturals de la selva son las més viciosas y degradadas de la especie humana, aduch que, en sentit meu, son tan capables de progressar com los selvatges de la antiga Caledonia, y no ménos susceptibles de transformarse en pobles amichs del orde y observadors de las lleys. Mes la selva no afavoreix pás las relacions fraternals. En mitj d'eixos laberintos la gent 's topa ans de véures. La por los paralisa; tot seguit enlayran instinctivament llurs armas: un, per matar cassa, porta un punyat de fletxas empapadas de matzinas casi tan mortíferas com l' ácit prússich; la carabina d' un altre tira bala que destrossa l' os frontal. Suposém que 'l según siga piou benévol per deixar-se matar, sos amichs lo tindrán per totxo; sols aixó hi haurá guanyat. Pero, eixos mateixos

amichs se creurán obligats de venjar sa mort y de perseguir l'assessí. Los naturals de la selva saben generalment arregiarse de manera que puguin conèixer l'arribada de gent forastera, y avans que aqueixa hage pogut arribar a llur vilatge, ja han fugit y refugiat lluny ó aprop, ningú ho sab. Eixos selvatges tenen la costum de menjar-se tot lo que matan, homes y animals; seria donchs molt imprudent de perseguir la cassa als voltants dels campaments: es una de las causas qu' ha fet que no 'ns hem entretingut gayre á cassar.

Ademés, cal trassa pera poguer dirigir-se en mitj de la boscúria; més de dotze vegadas, durant nostra marxa, he tingut de rectificar la direcció que prenía l' avant-guardia.

Si, á 200 metres del campament, haguessem fet giravoltar unas vegadas á qualsevulla dels nostres, li hauria sigut impossible de retrobar son punt de partida.

Una colla d' homes que camina sobre fullaraca fa molta fressa, sobretot al trencar la rama, branca, brochs, fregant los arbustos, tallant las enredaderas per obrir-se camí. L' animal selvatge, previngut ans que 'ls cassayres l' hagen presentit, fuig enditsantse sota llunyana volta. A voltas nos topavam ab un elefant, quin, á ménos de deu metres de distancia, se 'n fugia desapareixent dins la impenetrable malesa.

En quant als búfalos y altres grossos animals, ne trobavam tot sovint las petxadas; mes per las causas ja esmentadas, cap ganas teniam de inquietarlos.

Qu' era cas de donarnos lo gust de cassar! Altres mals de cap teniam! entre ells lo procurar queviures no sols pera mos oficials, més encara per tota la colla de negres que menava.

En quant als aucells, prou sentiam llur cant y fressa, enlayre, amunt de nostres caps, mes nosaltres 'ls trobavam al pis de plá terreny y ells á dalt del pis quinzé. No 'ls podiam véurer; mes 'ls ohíam sempre y á totes parts, xiular, xarrotejar, cridar, xericar, bolular: lloros, ibissos, turacos, lloritas, bechs grossos, veloces, aucells del sol, caps de cabra, puputs, mussols, áligas pescadoras, miláns, falcons, capsbussos, pintadas, merlas, teixidors, bernats-pescayres, bugaderas, menjayres de mel, alosas, xiulayres de las sorras, kakatuas, tucans, gaigs, barbets, pichsverts, coloms, una munió d' aucells minúsculs que 'm son desconeguts y de rataspinyadas grans y petites á milions.

La familia dels micos hi es ben representada; n' he vist una dotzena d' especies: lo colob, lo babuí de pell mitj grisa y obscura; micos menuts negres, galagos y esquiroles volayres; mes may hem pogut

aproximarnos d'ells á ménos d'un centenar de metres; la fressa que feya nostra caravana al obrirse pás dins la malesa, los feya fugir.

Los reptils hi son molt nombrosos. Lo riu Itouri formigueja de serps d'aygua de tota mida; 's solen deixar caure dels arbres, prop de nostra barqueta: culebras d'aygua verdes y molt primas; cul-bras grises de color de plom y de gruixaria formidable; culebras dauradas; negras y verdes de dos metres de llargaria; serps pitons y d'ulleras; escorcons banyuts, y licodendites. En quant á las serpetas de las malesas, de mida 1'60, ne solíam matar moltes mentres construhiam nostras barracas.

Pera parlar dels insectes caldria un grós volúm. May ne havia vist tants exércits, ni de tantas especies com, á mida que caminavam dins la selva: mes seria ofèndrer ma dignitat si 'm volgués detenir á parlar llargament d'eixa mala nissaga, després de las injúrias y malediccions que ab mos companys los hi prodigavam. Sobretot aquellas abellas grossas y menudas, y aquellas vespas, — y durant la nit las papallonas nocturnas — aquellas moscas tsé-tsé, tábachs, mosquits y papallots; coleópteros gegantins, atrets per la claror de ma candela, volatejan dins la nit, tirantse contra la tela tibada de ma tenda, tabalejant ab ràbia, brunzinant com fressa de carrasques, fins que redobtant llur fúria 's llensan sobre mon llibre ó sobre ma cara, com si volguessen venjarse de mi. Y los aixáms de formigas que 's passejavan sobre mon plat, capussantse dins mon magre potatge, rosegant mas bananas; los llagostins que botan com dimonis á sobre mon cap y ma cara; las cigalas de cant estrident de paella esquerdada, que 'm feyan tornar boig com la música enfurismada de las donas Mangouema borratxas d'un tip de *peppo*! Lo paxá Emin es molt aficionat á observar tot eix petit mou: per ma part declaro que li he fet tot lo dany qu'he pogut. Abellas diminutas com mosquits eran las que més m'atormentavan. N he conegut quatre especies. Pertanyen al genre de las meliponas, atacan de preferencia 'ls ulls, ficanse dins los narius, us donan una coissó intolerable. Pera jo poguer llegir, escriure y menjar, un criat tenia d'agitar sempre un ventall. Las camas de nostre pobre burriquet eran totes peladas de resultas de las picadas d'eixas malehidas bestiolas. Si ab los dits n'aixafavam una, la má quedava impregnada de flayre d'ametllas amargantas.

En quant á la dimensió, los coleópteros varian. Hi ha monstres llarchs de sis á set centímetres, é insectes tan remenuts que passarian per un forat d'agulla de cusir. Eixos darrers, vistos ab lo microscopi, no deixan d'ésser temibles ab llur armadura guerrera. Cavan un solch

sota la pell, y si 'ls deixessem fer, ben cert que nos desgraciarian, ateses llurs imperceptibles dimensions; sort que nos prevenen fent sentir llur picada com punxada d agulla. Las cabanyas dels indígenes ne son infestadas per tres varietats distinctas; uns s' allotjan sobre 'l cos, altres foradan los cayrats y ne fan caure lo serradis, quan diném, dins nostra sopa; aquells exploran la brossa del teulat. Un altre per fi de la tribu dels escarbats, fa com lo lleó, corre de nit d un vol brunzinant, á la hora meditativa y silenciosa de fumar la pipa, 'ns apaga las candelas que tenim encesas.

No oblidém, entre eixa nissaga fastigosa, lo poll de Faraón, un *Pulex penetrans*, paparra que deposita los seus ous sota las ungles dels dits grossos dels peus dels portadors los més *tchap á tchap*, y s' allotja sobre tot dins la carn dels cossos dels *goi-goi* pera ferne un munt de podridura viva; no hem tampoch de oblidar l' insecte microscòpic quin, capbussant sota l' epidermis, us fa foreda com faria un' agulla; los ixodes, tan grossos com prims que xuclan insidiosament nostra magra provisió sanguina; la vespa qual fibló terrible inocula la febre al imprudent que aixeca la veu ó que toca solsament l' arbre hont ha edificat son brescat; las melíferas selvatges quinas, un cert dia, feren fugir la tripulació de duas canoas, castigantlas ab tal rigor, que haguerem de corre al seu auxili; lo llimach tigre, eix horrible llimach marbrat que 's deixa caure de las branques senyalantvos la pell de sa borra enmatzinada que us fa bramar de frenesi; las formigas rojas quinas, entre nit, invadeixen nostre campament, y no 'ns deixan aclucar l' ull; més de deu vegadas han atacat la caravana en marxa, fent fugir 'ls homes ab tanta prestesa com si haguessen sigut perseguits per un estol de pigmeos; las formigas negras que infestan l' arbre que porta serps, quinas 's deixan caure sobre 'l viatjant pera darli torments infernals; diminutas fòrmigas que trobem en tot lo que menjém y que un s' ha de guardar d' engolir baix pena de perforació ó cauterisació de las membranas del estómac. Quin torment me donaren al caminar dins la boscúria! Tot just nos havíam obert pás dins la malesa que venian en tropell, mossegantnos ab aytal furor que nostres sapadors n' eran coberts de butllofas.

En quant als mosquits, nos rodejavan á vols, sobretot en las grans talladas, qual terreno volíam conrear. Si de dia eram atormentats per las formigas y demás butxins, com si fossem fuetejats ab ortigas, de nit no faltavan sorpresas, sobresalts y espants. Dins la negror de la nit, quan la caravana dormia, un llamp seria un arbre qual cayguda, no lluny de nosaltres, hauria ben cert aixafat la meytat del campament.

Lo soroll de las branca sacudidas per las ratxadas me feya recordar la fressa de la rassaga, ó de fonda onada que s' estrella contra las penyas y rocas de vora mar. Cap veu hauria pogut dominar lo fort soroll dels ruixats de pluja que queyan: semblava lo tró continuo d' una cascata. Casi cada nit un arbre mort cruixia, s' esqueixava, sa testa describia, enlayre, inmensa corba, y lo gegant, al cáurer, feya tremolar la terra.

A voltas, algun membre mort se despenia del arbre, y la fressa de la trencadissa de branca feya retrúnyer los ecos de la selva, com prolongada fuselleria. Las ráfegas encorbant las ramas las feyan entrexocar soptadament produhint com un cruiximent de fullaraca que 's trepiixa, de branchs assecats, de vibracions de cordas sarmentosas. Després venia l' inevitable rich-rich, lo cant enervat y monótono de la cigala, lo cohach de las granotas; ohíam la veu trista del galago cridant sa femella, crit raspós, desagradable que nos sobrexitava casi totas las nits, Més enllá algun mico solitari que 's divertia á colpejar sobre d' un arbre, com fan las criaturas rascant ab un garrot una reixa de ferro. Després los elefants quins, entre nit acostuman passejarse en colla. Si en llurs correrias no han may atravessat nostre campament, se deu sens dubte als nombrosos fochs que teniam encesos totas las nits.

Considerant lo número de sokos ó bé ximpansés que pobl'n eixa gran boscuria, es singular que no n' haguém pogut veure may cap de viu. Mon cá terror los perseguia tots los dias entre Ipoto é Ibouiri; també un dia lo feren malbé. Quatre vegadas vaig sentir llur cridoria, fins he arrivat á possehirne dos cráneos; un d' ells lo dongui al Paxá; l' altre que tingui de llensar tenia unas dimensions desmesuradas.

Pel Juliol de 1887 va plourer 8 dias; en Agost, 10 dias seguits; 14 en Setembre; 15 en Octubre, y 17 en Desembre, total 71 dias. De l' primer de Juny de 1887 al 31 de Maig de 1888, tinguérem 138 dias de pluja ó sia 569 horas. Nos fou impossible dins lo bosch de medir l' aygua cayguda del cel, si no per lo temps que duravan los ruixats. No crech equivocarme al assegurar que eixa regió es la més plujosa del globo.

Durant nou mesos los vents, bufan del Sud del Atlántich, remun-tant lo Congo y l' Arouhouimi. Van impregnats de la humitat recullida á sobre l' Océa; després, durant un trajecte de 2250 kilómetres, á sobre del ample riu estés entre ribastos que s' aixamplan de 0'800 á 26 kilómetres. En llur curs vers l' Est, presos per la freda atmósfera que regna en aquella altitut, se condensan per resoldrers cada dos dias en xáfechs diluvians.

La selva es també molt favorablement situada pera absorbir los vapors que s'alsan del llac Tanganika, Albert-Elouart, y Albert. De pens. dret dins las altas herbas, á la entrada de la regió arborecent, poguí veurer dos núvols, corrent un del Est, l'altre del Oest, toparse y disoldrers en xafech á sobre lo mont Pisgah y sos voltants. A més d'eixas plujas, que devegadas duran deu y quinze horas, durant nostra marxa vers nostre campament arinxerat de Bodo, rebém sovint ruixats de poca durada. Tot sovint la reguardia de la caravana rebia un fort xafech quan l'avanguardia caminava baix los raigs del sol. He observat eix fet á Egoueddé y á las cascates de Mabengou. Quan aixó succehía era casi cert que un gran serrat havia interceptat, per gratificárnosen, cantitats de vapors que corrian vers l'Est. Caminant dins la boscuria, de cap manera podiam veurer los accidents del terreno, encare que fossen á tocar. Solsament quan lo riu recorria una línea dreta, nostre raig visual descubria, riu amunt, pujols de 180 a 200 m. d'altura.

Per causa d'eixa contínua humitat, las ayguas del Itouri ó bé Aouhouimi superior, son pocas vegadas baixas. Al Juliol l'hem vist á dos metres mes baix de son nivell ordinari. Al mes d'Octubre va creixer de 0 30 en una sola nit. Es en Novembre que porta son nivell més alt, y en Desembre que es més baix. Mes no s'asseca may, y porta al Congo un volúm d'aygua enorme. Te 1130 kilómetres de curs, y sas fonts se troban al sud d'aquell trio de serraladas conegudas pel nom de *Grupo dels viatjants* y per lo nom de cada bú d'ells: Speke, Schweinfurth y Junker. La conca del Itouri cubreix una área de 175,500 kilómetres quadrats.—H. STANLEY.

T. dubit per

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

Posém fi á eixa llarga é interessant descripció de la gran selva equatorial del centre del Africa, reservant, per un altre dia, parlar dels pigmeos que habitan la gran boscuria; fent també la descripció de las sorprenents montanyas de la lluna (lo Rouvenzori,) y fonts del Nilo.

LAS FIRAS D' OLOT

A vila d' Olot celebra las firas de Sant Lluch desde temps immemorial. Lo rey D. Alfonso, en decret donat á 15 de Desembre de 1427, concedi novament las firas, perque pogués reconstruhirse la vila, runada per lo grau terratremol del 15 de Maig del mateix any.

Antigament tenian gran importancia. També la tenen ara, per més que 's diga que las firas desapareixen. Lo que desapareix son las costums, que la moda se 'n porta ab la prontitut del llamp. La vigilia de Sant Lluch ja es mitja fira. En totes las botigas hi ha lo rébombori aco-tumat, to hom espolsa y frega vidres. Compareixen mercaders del pla de Urgell, de València, d' Tarragona, d' Aragó, del Roselló, de Cerdanya.

Lo dia avans ja 's murmura, que tal classe de bestiar se ven tot, que tal altre s' ha enrallat. Aquest any se deya, que las mulas y matoxs se pagarian bé. que un pagès de Camprodon havia venut vintiquatre mulots per setanta onsas.

Las corruas de bestiar, que passen per los carrers, cridan la atenció de tothom. N arriban de totes parts. Aquests hereus de fora, que tenen por de no serhi á temps també arriban la vigilia: mossos d' escuadra de la provincia de Barcelona, tipos de tota mena,

Cap á mitj dia de la diada de Sant Lluch Olot es una verdadera paret de carni. Per travessar molts carrers, hi ha exposició de la vida; entrar en los cafés y casas de menjar es casi impossible, las fumerolas greixosas, las que fan las castanyeras, la pols que s' aixeca per tota la vila, arriban á fer una broma baixa. La major part dels pagesos menjan en lo camp de batalla, en lo Firal.

Los carrers de la vila son estrets y rónechs. N' hi ha en que no hi pot passar un carro. La vila no te plano per rectificarse ni aixamplarse ni es fácil que 'n tinga de molts anys encara que n' ha pagat un de molt car, constantli mes de quatre mil duros. Mes deixem per un altre dia aqueixas miserias... be massa se 'n parla.

En la tarda de Sant Lluch totas las fábricas plegan. Cap á las duas de la tarde lo poble invadeix lo passeig del Firal, sentintse una gatzara que aixorda. Los marxants ambulants instatats en sas tendas al voltant de la iglesia de S. Esteve, en rengleras dins lo passeig, en racons y forats, que en temps normal ningú hi passa, avisan los compradors, que 'l género s' acaba; los baylarins, los que fan rodar los caballets, los que portan figuras de cera, dentistas, tota mena de *xarlatans* cridan desesperadament y rodan llurs orgas aprofitant l' ocasió que no passa cada dia.

Cap al tart lo passeig del Firal presenta un cop de vista grandió. Surt la aristocracia de la vila á barrejar-se ab lo poble. Mil vestits llam-pants d' última moda contrastan ab lo gran número de barretinas. Los rectors de la encontrada s' hi passejan ab llurs feligresos y coneguts; las noyas de la comarca desue la més humil fins á la mes rica, traumen al sol tot la que tenen y passejan d' ayre acompanyadas d' una munió de joves.

Ja han desaparegut del tot aquellas caputxas blancas que anavan tant bé en lo cap de las noyas catalanas, aquells mocadors llars virotats, aquella jigallajoya de colors que donava tant de mohiment y vida á aquestos espectacles; tot aixó ja s' ha perdut, ja may més ho veurem. En cambi cada any compareixen nous tipos: pagesos estirats ab brusa blava, gorra y sabatas negras, com esmolets ó estanya paellas; pagesas ricas que 's coneix tenen afició als figurins d' última moda. No cal pensarhi mes en aquell temps; la humanitat resta sempre la mateixa, pero cambia eternament de vestit.

JOSEPH BERGA.

Olot, 24 Octubre 1890.

LA CAMPANA D' OSCA

Ramir lo d' Aragó
dels nobles ja se 'n cansa;
no més de nòm'es rey;
de fet no pás per ara.
Los nobles, atrevits,
contra del rey ja s' alsan,
¡que sempre 's veu al fum
alsars més que la flama!
Tot enutjat lo Rey
de fellonesa tanta,
als nobles ha cridat
y 'ls reb encés de rabia.
—«¿Creyéu que 'l fer lleó
quan dorm es que s' amansa?
avuy s' ha despertat
y está esmolant sas garras.
Aquí sols jo so 'l rey
del ceptre y de l' espasa;
lo rey que té botxins
y forcas afamadas.
Una campana vull,

que oure de tots se fassa,
y ¡pobre del traydor
que no vinga al ressó de la campana!

Lo gran privat del Rey
ab la regina parla.

—«Senyora del meu cor,
hermosa Na Constansa,
si d' amor ne tinch set,
la set ningú m' apaga,
y sempre esquerpa vos
me feu més set encara.

—Fugiu del meu devant;
som regna y som honrada.

—¡Lo comte d' Atarés
no s' ho deu creure massa!

—Mentiu.

— ¡Gentil amant!

—Al Rey mon cor sols ayma.

—Sinó m donéu amor,
temàula ma venjança.»

Y surt lo vil privat
tot renegant de rabia.

y d' algú que l' segueix
no se'n adona encara;

y cego avergonyit,
tot caminant esclama:

—Lo cap del d' Atarés
també caurá quan soni la campana.»

Lo Rey y 'l seu privat
ab gran misteri parlan.

—«¿Has anat al convent
á complir ma comanda?

¿qué diu lo vell abat
que jo ab los nobles fassa?

—Ab senyas m ha respost,
no pás ab cap paraula.

M' ha fet baixar al hort

¡bé n' ha tallat de ramas!
no n' ha quedat pás cap
de las que més s' al-avan.
— Oh savi abat, ja entench,
ja entench lo que 'm senyalas;
no 'n mancarán aquí
de ramas escapsadas.
— ¿Sabéu tots los traidors?
n' hi ha molts que se 'n amagan;
lo comte d' Atarés...
— Lo d' Atarés y d' altres.
— Venj' uvos aviat;
las ramas creixen massa.
— Demá, demá mateix
sentirás lo ressó de la campana. »

Los nobles están junts
al palau d' En Lzana:
lo privat també hi es;
contra 'l R y també parla.
— «La campana del Rey
ja está llesta y posada;
á véurela vinguéu.
— ¡ja veuréu qu' es estranyat!»
Ja surten del palau,
ja se 'n van cap un altre;
ja 'l privat los fa entrar,
en enfosquida cambra.
— «¿Vosaltres no sou vint?
al sostre miráu ara,
contéu si hi ha vint claus;
cap ne quedarà en vaga.»
A un xiulet del privat,
venen homes ab armas;
— «Amarréu als traydors;
llur hora es arribada.»
Ja venen los botxins
ab las destrals alsadas.
— «Talléu eixos vint caps,
y feu ab los vint cossos la campana.»

Lendemà al dematí
lo Rey y 'l privat parlan.
—«La campana, senyor,
ja está llesta y penjada.
—Anemhi, comte, donchs
á veure si m' agrada.»
Lo comte y 'l Rey se 'n ván
á aquella fosca cambra.
Ja veuhén los vint caps
entre sanch entollada;
y 'ls cossos dels traydors,
d' aquells vint claus penjavan.
—La campana vá bé,
pero no está acabada,
no pot tenir bon só
perque 'l batall li manca.
—Lo comte d' Atarés
fará grans batalladas.
—Vull un batall millor,
més just per ma venjança.»
Lo comte tremolant
escolta tals paraulas;
y 'l Rey diu als botxins.
—«Posáume aqueix batall á la campana.»

La Regina y lo Rey
son al palau que parlan.
—«Senyora del meu cor,
hermosa Na Constança,
ja sé que 'm sou fidel
y que cap ombra os taca;
ja sé qui es lo felló
que vostre amor buscava.
L' abat del meu convent
la cura ha endevinada;
los botxins ja han tallat
las ramas més alsadas.
Los botxins que ara tinch
¡prou tenen feyna llarga!

mentres hi haja traydors,
no acabarán la tasca.»
Se senten mentrestant
crits de dolor qu' esglayan;
son del privat traydor
que ja de viure acaba.
Lo Rey somriu ab goig,
lo goig de la venjansa,
y á la Regina diu:
—«No sentíu? ja repica la campana.»

JOSEPH MARTÍ y FOLGUERA.

À MARÍA DE MONTSERRAT

Devant d' eix obelisch inmens de roca
que per Vos guarni Deu,
cáych de genolls, lo cor me vé á la boca
y es tot amor ma veu.

Aquí 'm veig gran, tan gran y á tanta altura
que 'l món m' apar no res,
puig no val lo que val eixa llum pura
qu' en vostre altar he encés.

Lo boix y 'l romani plens de ufanía
me semblan bon coixí,
y si 'm fes lloch lo rossinyol que hi nia
jo 'm quedaria aquí.

Qu' en esta serra colossal y hermosa
s' hi sent goig infinit.....
¡Si 'l cel está aquí aprop, Verge amorosa,
signame'l ab lo dit!

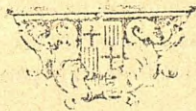
Jo hi vull anar cantant vostra grandesa,
nodrit ab vostre amor;
¡dáume la mà, castíssima ¡rimpeesa,
ja que jo us dono 'l cor!

¡Oh mare de la terra catalana,
reyna de Monserrat!
¡miráu lo fill ab quina fé us demana
la falda hont l' heu gronxat!

Vostre so tot, ben vostra es ja ma vida,
vostres son los filis meus,
com es vostra la verda sajolida
que aquí floreix tot l' any, y amorosida
d' olors us ompla 'ls peus!

CLAUDI OMAR Y BARRERA.

Montserrat 30 Septiembre 1890.

A UNAS FLORS

Ja secas avuy vos miro
floretas del meu amor,
sense color, sense flayre
aruxadas de petons.
Penyora foreu d' afecte
del meu cor en altres jorns
en que foll tant suspiraba
per aquell angelet ros.
Avuy sols me doneu pena
espill crudel del que som,
miserias d' aqueixa vida
dema sereu cendra y pols.

EMILI PASCUAL.

Bruch 1890.

LOS PIGMEOS

més del descobriment del centre del Africa que excitá l'entusiasme y admirable sorpresa del mon geogràfic, Stanley troba una rassa humana del tot desconeguda: los pigmeos. Rassa antiquíssima qual existencia que compta mils y mils sigles se conserva encara. Vihuen dins la gran boscuria qu' es llur element, y si se 'ls ne treu s' moren de neguit y anyoransa. No veuen casi may ni cel ni sol, sempre en la foscor, en la pàlida claror de la selva verge.

Mes, escoltém la relació del célebre explorador.

Espargits ensá enllá en mitj de la tribu dels Balessé—partint de Ipoto fins al mont Pisgab, entre los rius Ngayon y lo Itouri, una regió gran com las duas terceras parts de Escossia—vihuen los Ouamboutti, nómadas de petita estatura, coneguts baix los noms diversos de Batona, Akka y Bazoungou. Eixos nanos, de estatura variant entre 92 á 138 centimetres, y de quins lo més robust no pesa pas més de 40 kilógrams, habitan la selva verge y 's nodreixen de cassa. Internan llurs campaments á 4 y 5 kilómetres dins la boscuria, al voltant del conreu de alguna tribu agrícola que 's compón sempre d' homes alts, forts y ben conformats. Déu ó dotze comunitats d' eixos pigmeos que poden

sumar en tot de 2.000 à 2.500 ànimas, solen servir de guardia avançada als terrenos conreats de alguna importancia. Ab llur sagaïas, arquets y fletxas untadas d' espessa capa de matzinas, matan lo elefant, lo búfalo, l' antilope; ó be, per estalviar-se feyna, cavan fondas fossas que cubreixen artificialment de canyas, fullas y terra. Construheixen també cubertissos quals teulats, suspesos per una redorta de las més fragils. cau al mes minim xoch, empresonant los ximpansés, babuins y demés micos atrets per las nous ó bananas maduras espargidas pel sol.

A més de la carn, cuyros pera sas pavesinas, pells y marfils, se procuran mel selvatje y plomas d' aucells. Descollan en lo elaborar matzinas que cambian ab bananas, patatas dolsas, tabaco, ganivets, llansas y fletxas. Llurs encontorns serian aviat faltats de cassa si explotessen y fora los kilometres quadrats que rodejan la clariana conreada: mes quan la cassa escasseja, se 'n van en busca de altres establiments.

Pera los agricultors aborigens, llurs poderosos protectors, los pigmeos, son bons guias vigilants. Com coneixen be los laberintos y passos amagats de llur recó de la gran selva, senyalan lo perill, y arribada de gent forastera. Cada hù de llur campament temporari es una atalaya de bent vigilan las entradas, surtidas y encontorns de la clariana. Llur vilatges dominan l' encreuhament de tots los corriols. Si s' aproximan indigenas enemichs, se coaligan ab llurs vehins amichs y llur ajuda no es gens despreciable. La fletxa lluyta contra la sageta, matzinas contra matzinas, astucia contra astucia; lo resultat final es cási sempre à favor de la tribu amiga dels pigmeos. Llurs proporcions minúsculas, llur agilitat, llur astucia, y sobre tot la práctica que tenen de la selva, fan d' ells temibles adversaris. No hi ha dubte que llurs amichs s' estimarian més no tenir que raurer ab ells, puig no hi guanyan gayre: en paga de pells y cassa, son obligats à donar-losli lliure accés als camps de conreu, bananarias y hortas. Cada nació te los seus paràsits, y las tribus de la gran boscuria central sufrenen molt d' eixos crudels petits homes que 's pegan ab ells com vesch y los adulan pera que 'ls atipin be, arruynantlos per llurs extorsions y pillerias.

Las casas rústicas dels pigmeos son fetas ab prou trassa. Son construccions baixas qual forma sembla la mitat d' un ou tallat de llarch. Las portas sols de alsada 60 à 90 centimetres, son obertas à cada extrém. Espargeixen llurs casas en una circumferencia més ó menys irregular al centre de la qual se veu una diminuta garita que tos just pot contenir dos d' eixos petit homes, y qual porta s' obra sobre 'l camí.

Després de lo que havem sabut sobre eixos fills de la selva, si alguna xegada las caravanas indigenas prenen lo camí, per exemple, de Ipoto á Ibouiri, no mancarán pas de ser alleugeridas de lo que portan abans de arribar á llur destinació. Entre eixos dos establiments, hi ha deu clarianas espayosas, y á la vora del camí de quiscuna d' ellas s' hi troban dos campaments de pigmeos; tindrian donchs de pagar lo pás vint vegadas ab sal, tabaco, ferro, jochs de la India, adornos de bambú, ganivets, destrals, ribots, llansas, fletxas; anellas, etc.

Com ho tenim ja dit, existeixen dos tipos de nanots absolutament dissemblants tocant de color de llur cutis, conformació de la testa y faccions caracteristicas de la cara.

Que los Batoua ó los Ouamboutti tingan ó no tingan idéntica comunitat de origen, lo cas es que s' diferencian entr' ells com del Tarch al Escandinavo.

Los Batoua tenen lo cap allargat, cara estreta, ulls petits rogenchs y aproximats un del altre, lo que 'ls fa semblar á la fura, de mirada en baix, ansiosa y surruda. Los Ouamboutti tenen la cara rodona, ulls grossos de dayna molt distants, front descubert, pell de rica coloració de groch de marfil. Habitan al Sud del districte; los Batouas viuen al Nort; mes eixos últims s' estenen vers lo Sud Est, fins als boscos d' Aouamba, sobre las duas voradas de la Semliki, y al Est del Itouri.

La existencia en llurs vilatges dins la boscúria es poch mes ó menos com la dels conreadors. Las donas arreplegan lo combustible y provisions; los homes cassan, guerrejau y dirigeixen la cosa pública. La cassa no escasseja may, y á més de preparar las pells, cuyros y plomas, fabrican també xarxas per agafar peix ó trampas pels animals de la boscúria. Lo jovent deu sempre exercitarse á tirar á la rodella, puig que cada vegada qu' hem atravessat llurs vilatges hi hem sempre trobat en gran número arquets y fletxas despuntadas. També usan abusivament de la destrat, si n' hem de judicar pels arbres sobre quinas socas han probat lo tall. A uns 900 metres de cada campament Ouamboutti, las figuras que s' hi veuen talladas, de caras més ó menos geométricas indican una residencia de nanos.

Un dia, durant ma absencia, dos Egiptos, un cabo y un jove de uns quinze anys, un y altre casi blanchs de color, nos foren arrebatats prop del campament nostre atrinxerat de Bodo. May mes hem sabut lo que esdevingueren. Suposo que després de agafats se los emportaren, com en aquell temps los Nasamons de Herodotes, al campament

dels pigmeos. Mes de una vegada m' he demanat quinas haurán sigut llurs impressions al trobarse en mitg dels Ouamboutti.

Una de las matzinas de las quals se serveixen los pigmeos per untar la punta de llurs armas, y activar aixis la mort, es un ungüent negrench que te l' aspecte y consistenciu de la pega. Si hem de creurer las donas indigenas, prové del yaro, plautà de amplas fullas, molt comuna y abundant entre nostre campament Bodo é Inde Souma. Quan es fet de fresch, la flayre d' eix ungüent fa recordar la de las manxiulas ó cantáridas. No hi ha dubte qu' eix tòxich nó sia mortal; mata los elefants com ho faria una bala explosible Tot guerrer adult porta en bandolera una cinta de cuyro de búfalo pera penjar daga y ganivet. Tota mare, pera portar sa criatura, y tota dona, pera portar son cistell, cinta son front d' un' ampla corretja pera aguantar lo pés.

Per més prudencia, lo mortal ungüent no 's compon pas en lo vitalge mateix: es en mitj de la malesa que 's prepara y s' empasta en capas espessas sobre las fletxas de ferro ó de fusta dura. A Avissaba, descobrirem sota las estacas que sostenen la teulada alguns cistells plens de formigas assecadas, qual vista me feu recordar lo d' un altre matzina mortal de color de mástich que havia vist sobre altres fletxas. Hem de creurer que los Avissiba se 'l procuran pulverisant eixos insectes que després barrejan ab oli de palma. Una sola d' eixas formigas us gratifica d' una butllofa del tamany d' un xavo. Donchs que tal ha de ser l' essencia concentrada de una multitud d' eixas nombrosas bestiolas quan es introduhida dins la nafra produhida per la fletxa! Si eixa matzina prové d' aytal origen, es ben cert que los nanos no son pas faltats d' ingredients: las formigas negres, com exemple, que infestan l' arbre de las serps y qual picada equival á la aplicació sobre la pell d' un ferro ruhent. Quan eixas matzinas son fetas de fresch, los efectes ne son molt rápits: debilitat excessiva, palpitations del cor, vómits, palidesa extrema, la suhor perleja per tot lo cos en gotas grossas, y lo desgraciat ferit no triga pas á morir. He vist morir en un minut un dels meus homes, picat com per fina agulla, d' una fletxa que li travessá lo bras y 's plantá á son pit. Un dels quefes de la caravana morí al cap d' una hora de ser ferit; una dona, als 20 minuts; una de sas companyas, encara no havia sigut transportada á la distancia de 100 metres que ja era morta; un dels nostres morí al cap de tres horas, y dos altres visqueren tres mesos. Eixa diferencia de temps de la evolució del virus s' ha de atribuhir á lo més ó menos tendre ó assecat del ungüent.

Fins á tant que coneguém l' antídoto que usan los indigenas pera

neutralisar los terribles efectos, d' eixas matzinas, cal fer pèndrer al pacient una bona dossis d' emética y recorre à la succió é inyeccions hipodérmicas, ab una solució molt concentrada de carbonat d' amoniach. Es probable que també la morfina, administrada á alta dósis, faría abortar las terribles contracciones tetánicas, pressagi de la mort.

Fou al remuntar lo curs del riu Itouri, sempre dins la gran selva que vegí la primera mosira de la tribu dels pigmeos, que segons vaig saber: se trobavan en gran nombre en la regió Nort del Itouri, y, vers l' Est, desde 'l confluent del Ngaiyou. Me pre entaren una joveneta d' uns 17 anys, medint 0'84 de altura, molt ben modelada, de pell lluhenta y fina. Tenía certa gracia; sa fesomia era prou agradable, color de sa cara de mulata clar, ó bé, si 's vol de marfil groguench. Sos ulls eran molt bonichs, mes desmesuradament grossos per criatura tan petita, casi tan grossos com los d' una dayna, rodons, proheminents, de vivesa. Del tot núa, la joveneta no tenia gens de vergonya, acostuada que era sens dubte á veures admirada; semblava molt satisfeta de nostra curiositat. L' havian trobada prop de las fonts del riu Ngaiyou.

Una vegada, trobantse la caravana en los marges del riu Ibourou, sempre dins la selva, al examinar las caixas de municions, ans d' apilarlas per durant la nit, ne trobarem á faltar una, la del cabo Daïn Mohammed. Quatre individuos de la caravana reberen la orde de retrocedir ab lo Sudanés y de cercar y recullir lo fardo que faltava.

Al aproximarse del indret designat, vegeren tota una bandada de pigmeos, homes donas y criaturas aplegats al entorn de dos diminuts guerrers que probavan de susllevar la caixa com per saber si pesava molt. Los nostres, molt curiosos, se dissimularen ab cuydado, puig que 'ls ulls d' eixa gent menuda son molt penetrants. Cadascú donava son parer; tots joyosos, saltavan á peu coix, quädrantse de caderas, ab l' alegría inexpressable que 'ls hi causava aytal percás; y las donetas aixeridas, portant sobre llur esquena criaturas de fesomia espavilada, xarrotejavan paraulas de sabiesa femenina. Un d' ells, dels més trassuts, prengué una lleugera estaca quina passá de má en má, y tots ab llurs xerichs aguts alabavan rasgo tan ingeniós. Alas-horas lo Hercules y lo Milo de la tribu, ajupintse y ab grans esforços aixecan la caixa fins al nivell de llurs espatllas y tot bambolejant de tant pés, s' encaminaa vers la malesa. Los nostres al veure aixó, cop de tiros enlayre y gran cridoria, corrent, perseguint aquells nanots; un d' ells massa gras per córrer se quedá endarrera, era un jovenet

de 18 anys que nos fou menat en triomf. Admirarem eix hominícul, gras, suhant sa cansalada.

Fou també als marges del riu Itouri, sempre dins la boscuria, que després de descansar la caravana un parell de dias, foren menats al nostre campament dos pigmeos joves, un home y una dona, de color courat; lo primer podia tenir uns 21 anys. Vaig volguer medirlo; heus aquí sas dimensions: Altura 1 m. 220—torn del cap 0 m. 515—de la barba al cim del craneo 0 m. 616—torn del pit 0 m. 647—del ventre 0 m. 705—de las caderas 0 m. 571—del puny 0 m. 108—bras esquer 0 m. 190—clavilla 0 m. 178—pantorrilla 0 m. 197—llargaria del índex 0 m. 051—llargaria de la ma dreta 0 m. 102—del peu 0 m. 159—de la cama 0 m. 56—de la esquena 0 m. 470—del bras fins á la punta dels dits 0 m. 492.

Era 'l primer nano adult que encara hagués jo vist. Al passarli la mà sobre 'l cos revestit de pels llarchs de 12 milimetres y més nos semblava tocar un forro de pells. Anava cofat d' una especie de boneto de capellá, potser robat, potser regalat, adornat d' un pom de plomas de lloro. Una ampla tira d' escorxá cubria sa nudesa. La extremada netedad de sas mans molt menudas cridá nostra atenció; no hi ha dubte que venia d' espellofar bananas.

Cap diarista de Londres hauria may pogut endevinar los sentiments ab quins jo contemplava l' hoste minúscul de la gran selva central del Continent Negre. Eix pigmeo de 20 anys, jo 'l veyá més vell que lo Memnonium de Tabas. Eix cosset tan petit feya passar davant mos ulls un dels tipos més antichs del home primitiu. Eix nano pelut, de pell courada, ve en dreta línea dels desterrats de las edats antigas, dels Ismaëls despedits de la morada del amo; han fugit, apartantse dels llochs habitats de la gent de treball, privats de la alegría y ben estar de la llar, desterrats enterament per causa de llurs vicis; vivint de la vida de bestias humanas dins los estanys y junglas selvatges. Llurs antepassats, Herodotes ja nos ho té contat, capturaren los cinch joves viatjants Nasamons, y ne foren la riota en llurs vilatges de las voras Niger. Hi ha infinitat de sigles que eran coneguts; y 'ls Grechs han cantat llur guerra famosa ab las cigonyas; y, desde Hekateo, 500 anys abans de Jesus-Crist, los mapas geográfichs los han sempre col·locats en la regió de las montanyas de la Lluna.

Quan Nessu menava los fills de Jacob fora del país de Gessen, los pigmeos eran sens contesta los amos de la part més tenebrosa del tenebrós continent; es eixa mateixa part que habitan encara, mentres que las dinastias innombrables del Egipte y Assiria, Persia; Grecia, Roma, han florit durant periodos relativament curts per cáurer des-

prés en la pols y las ruinas. Y durant eixa llarga série de sigles, eix poble de gent menuda ha divagat ensá enllá, tirats fora de las voras del Niger, impel-lits per las onadas successivas d' emigrants de més alta estatura; han plantat llurs barracas de brossa y fullam en los llochs més amagats de la tenebrosa boscúria. Llurs germans son los Bushmen, los amichs de la malesa del Africa meridional, los Ouatona de la conca del Loulougou, los Akka del Monboutou, los Balia del Mabodé, los Ouamboutti de la conca del Ihourou, y los Batoua que viuhen al ombra dels Monts de la Lluna.

Los gegantins Madi, y 'ls Sudanesos d' elevada estatura, los Zanzibari més alts encara, s' estavan drets prop d' aquell home petit; y era pera mi molt interessant lo observar los pensaments traduhits per sa fesomia, pensaments instantáneos, rápits com lo llamp, sorpresa, estranyesa, y de sopte, tornant en sí, los dubtes, inquietut, temor; després sentir á renaixer sa confiansa al véurens de bon humor.. Ab quín interés jo l' examinava! la por lo reprenia, y sa fesomia notava espant y sobressalt, com si 's digués: «d' hont venen aquestos monstres humans? qué farán de mi? me matarán potser y de quina manera! me posarán al ast tot viu ó bé 'm ficarán, malgrat mos crits, dins aquellàs gerras de terrissa hont los selvátichs fan llur sopa! Ah! aixó no!...» y un lleuger moviment del cap ab contracció nerviosa, la palidesa que s' estenia sobre sos llabis, denotan la congoixa del pobre nano. ¡Que seria capable de fer per atraures lo favor d' eixos gegants! Los joves Nasamons debian pensar com ell, fa més de 2600 anys, quan los antepassats dels pigmeos los senyalavan ab lo dit, mirantlos, xerrotejant en llur antich dialecte de la Negricia. Donchs lo vaig fer sentar al costat meu, li passí la mà sobre la esquena, li don bananas rostidas en prou quantitat pera omplir la dilatada protuberancia de son abdomen; y ell, agraht, feu la mitja rialla. Quín nano més petit! y que astut! no tenia pas llana al clatell! Parlava ab signos ab aytal eloq encia que lo més obtús dels nostres lo comprenia molt bé.

—¿Quant hi ha d' assí al vilatge més proper hont podrém trobar queviures?

Va posar lo tall de sa ma dretha sobre 'l junt del colze: (més de dos dias de marxa.)

—¿A quina direcció?

Senyalá l' Orient.

—¿Quant hi ha d' assí al Ihourou?

«Oh!...» feu pujar sa ma dreia fins al aixella... Tot lo bras... aixó vol dir la doble distancia (quatre dias.)

—¿Hi ha queviures cap al Nort?

Lo nano sacudí 'l cap.

—¿N' hi ha vers l' Oest ó bé al Nort-Oest?

Mateix moviment de cap; després gira la má com si escombrés un pilot de sorra.

—¿Per qué?

Ab sas duas mans feu com si tingué un fosell cridant després: Dou-ou-ou-ou!

Vàrem compèndrer que los Mayouema ho havian tot destruhit.

—¿No tenim per assí ara d' aqueixos Dou-ou-ou ou?

Alsá 'ls ulls y somrehi d' una somrisa que ben cert hauria agraciad la joveneta més coquetona. Eixa somrisa deya: quina pregunta de fer!... com si tu mateix no hu sabesses!... oh! que dolent de burlarse aixís de mí!...

—¿Vols conduhirnos á n' aquell vilatge hont hi ha queviures?

Ab son cap feu que sí, després cariciá son ventre, una lluna al plé... «Si, os hi menaré perque podré omplirlo!...» Després somrehi ab menyspreu, apoyant l' ungla del pulgar sobre la primera articulació del index esquer: «aquí los plantatges son pas més grossos que aixís, pero, més enllá, mira que grossos son!...» y empunyá sa pantorrilla ab sas duas mans.

—«Lo Paradís! Aixó es lo Paradís! cridá la nova gent: bananas grossas com lo ventre de la cama d' un home!» Vaja! lo pigmeo se havia conciliat totas las simpatías; y nostre nanot fou lo verdader qefe de la caravana, fins que aquells fruyts miraculosos hagueren tornat á llurs verdaderas dimensions. Alguns dels nostres li volian fer una abrassada; sa cara reflexava la més cándida ignorancia, encara que vegés molt bé que desde que havia fet menció d' aquells famosos plantatges, era considerat per ells com «un xich menos que 'ls ángels», segons expressió biblica.

Y durant tot aqueix temps, lo rostre courat de la dona menuda, relevava ab eloqüencia las emocions de son company; sos ulls llen-savan espurnas; sas faccions reprodubian com fidel mirall las impressions mòbils de la fesomia d' aquest: mateixa mimica, mateixos dubtes, iguals temors, igual esperansa, igual espant... La seva ánima apassionada vibrava dels sentiments que agitavan l' altre nano. Tan rodoneta com una oca de Nadal ó bé un gall d' India engreixat per un gran ápat de cerimonia; s' estava dreia, brassos penjants, mans

juntadas, y, encara que núa, personificava la candidesa y la modestia.

Eran sens dubte marit y muller: ell, ab la dignitat reflevada d' un Adam; ella, ab la gracia d' una Eva de miniatura. Amagats baix los plechs d' un animalisme anormalment espés, no obstant llurs ánimas existeixen, com també los sentiments més delicats, quins, s' han quedat inerts y ensopits per falta d' exercici. Eixa extranya parella s' armonisava ab lo selvatge Eden d' Avatiko.

(Seguirá.)

XII ANIVERSARI (1890)

De ta terrenal figura
¡ay! no m' ha quedat rés més
que la mel de tas besadas
y una trena de cabells.
Estojats com una joya
sota un cristall sempre 'ls veig.
De un interrogant la forma
l' artista d'alshi volgué,
com si degué preguntarls:
¿hont habitas? ¿qué t' has fet?
Prou que ho sé, que si hi ha una gloria
tú hi volas com un aucell,
que t' hi enlayras, que hi desplegas
tas galas com lo qui més,
y que imitant la aureneta
també arrant de terra vens,
no á peixe' en la broma baixa,
sino á dá 'l maternal bes
al nostre fill ans que dormi
com acostumavas fer.

Prou sento 'l teu bàtre d' alas
quan m' abat lo sufriment;
y en las lluytas de la vida
me sembla sentir ta veu,
que m' anima, y d' esperansa
ompla mon cor, y de fé.
Devalla sovint, devalla,
ja sabs que tots t' anyorém.

D. CALVET.

OFRENA

DE LA «FLOR NATURAL» GUANYADA EN LO CERTÁMEN DE L' ATENEU
DE SANT GERVASI, ENGUANY, AB LA POESÍA AHÍ,

Á LA HERMOSÍSSIMA NINA

AMALIA DE MORA Y DE BACARDÍ

Una historia mal girbada
de la vida benhaurada
d' un vellet y sos amors,
t' ha valgut ser la regina
d' una festa que espolsina
solzament ramells de flors.

Tú y lo vell d' aqueixa historia
m' heu retret á la memoria
lo principi y fi del mon;
tú ets l' esdevindre que avensa,
ets la vida que comensa,
y ell la vida que ja 's fon.

Ell, d' eix cel que l' art presenta
es un sol que s' aponenta

quan tot just surts tú en l' espay;
tú ets l' imatge falaguera
de la jove primavera,
y ell no es més que un pobre jay.

Joguina y vincladissa,
tú ets la tortra anyoradissa
que ja troba 'l niu petit;
papallona que aletejas,
saltironas y rumbejas
per demunt d' un ram florit.

Flors, perfúms, colors, cantúrias,
il·lusions, á voladurias,
cel plascívol y joliu,
esperansas que 't cor-prenen,
y desitjos que 't reprenen...
tot te volta y te somriu.

Mes sí, avuy, ets, nina hermosa,
la poncella tremolosa
quan la gronxa 'l ventitjol,
¿qué será de la poncella
si vé 'l Maig y l' esbadella
la tebior d' un raig de sol?

Ta joventut y noblesa,
ta hermosura y ta riquesa,
bella Amalia, ¿qué 's farán?
En las lluytas d' eixa vida
que avuy veus tan divertida
¿has pensat hont anirán?

¿Qué será de tú, donzella,
quan te digui, á cau d' orella,
sos amors algún donzell
y quan sentis que las venas
no de sanch, de foch ván plenas
escollant parlaments d' ell?

Vulla Deu que, en aquell dia,
no s' estronqui la alegria
que ha rublert tos primers anys,
y que 'l ram del desposori
no 'l mustigui ni desflori
lo mal vent dels desenganys.

Vulla Deu que aquell capitol
de ta vida, sia un títol
no de Reyna de las flors
conquerit en la batalla
que ha guanyada ma rondalla,
sino reyna dels amors.

Reyna hermosa y tan aymada
que, fins vella y arrugada
com lo vell de qui parli,
puguis dir, tota cofoya;
«Vaig casarme sent molt noya,
pro á mi 'm sembla que era ahí.»

JOSEPH IGNASI MIRABET.

Septembre 17, 1890.

LA MORT

Com surt lo sol al despuntar lo dia,
com esclata la rosa en primavera,
com en l' estiu los dolsos fruyts maduran,
aixis per tú la mort ja es arribada.

Agraheix al Senyor que te la envia;
granet d' encens que 'l foch sagrat abrusa,
avuy ets tú qui s' ha tornat aroma;
tots cremarém per encensar son ara.

Abrássala la mort, qu' are ab veu dolça
—vina, 't diu, estimat, meva es ta vida,
teu mon amor, al só de mas besadas
vull adormirte d' una son eterna.

Envejosos companys, guarniuli prompte
lo llit de nuvis, que l' espós ja frisa,
estén en la buydor sos febles brassos
y sos esguarts s' enlloran de ventura.

La mort ja t' ha arriuat: ¡mortal alégrat!

E. MOLINÉ Y BRASÉS.

EPITALAMI

(Á UNA NEBODA)

Las horas joganeras de ta infantesa hermosa
tolas han fuyt, llisquívolas saltant darrera 'l temps,
y 'l temps se las n' ha dutas en sa ona silexiosa
com se 'n endú la rosa
cayguda de sos marges, bressantla lo torrent.

La jove papallona al ayre que la besa
ha estes las sevas alas rompentne sa presó,
y als ulls que l' han mirada dels raigs del sol encesa
ha inspirat sa bellesa
copdicia migradora, desitj corsecadó.

¡Oh tany del volgut arbre! La ma veig allargada
que de la soca antiga avuy t' arrencara,
per durte á una altra terra que espera ja cavada,
ahont també á ta vegada,
si a Deu plau, algun dia pugas flori y graná.

En tant que en ella arrelas, á Deu deix que li pregui
t' envihi en alas d' angels perfums del Paradis,
á la virtut que ab onas de sa fontana 't regui
y al cel que may te negui
sa llum, ni sas rosadas, ni alenadors cefirs.

Extengui ta ombra amiga fresquívola rodona
hont reposi 'l que t' ayma en somni encisador,
somni que veurá un dia complert si Deu te dona
expléndida corona
de fullas d' esmeragda en brancas de fruyt d' or.

OPINIONS DE UN CAPELLA

SOBRE LAS CAUSAS DE LA TISIS PULMONAR

o istiu passat, regirant l' arxiu de la Academia de Medicina de Barcelona, bastant rich en documents interessantissims pera la historia de la Ciencia catalana, vaig trovar, en un recó, un plech de papers vells, plens de pols, enrotllats ab una faixa rotulada: «Pa-

peles sin importancia» y al fallejarlos cridàren ma atenció dos comunicacions dirigidas á la Academia per lo rector de Belianes, que per lo raro del assumpto de que tractan y per lo curiós del cas, me semblan bonas pera ésser publicadas. La primera, fetjada en 24 d' Abril de 1836, portant dalt lo sello de la Parroquia, y escrita en catalá diu aixis, tal com copió ab tota fidelitat:

«Essent lo infrascrit lo descubridor de que las ratas, y majorment los ratolins, xuclant (*more serpentum*) la humana respiració, no sols »abrevian la vida dels homes, si que també causan la tisis pulmonar »y altres mals que deixan enganyats als S. S. Metjes; espero de V. S., »després que quedí consensut, ó llegint, ó estudiant, ó millor diré »describint y fumant á tres ó quatre passos de un ratoli engabiati y co- »locat de modo que pugui véurer á V. S. y en lloch ahont no hi hagi

LA RENAIXENSA.—Any XX.

»altre persona (quals efectes si V. S. se trobés un poch refredat los
 »experimentaria primerament per lo nás y després per la boca del cor)
 »se servirà remetre-me algún petit testimoni á fi de poder fer callar
 »las malas llenguas que han tingut lo atreviment de burlarse de la
 »mencionada invenció que ja fà alguns anys que la tinch experimen-
 »tada.

»Perdoni lo meu atreviment, y si V. S., com suposo, me remet
 »una memoria en senyal de la sua convicció. estich prompte á expli-
 »car-me sobre lo pedit si es necessari, lo que ja hauria verificat en
 »persona si 'l meu Ministeri y la distancia no me hu impedissen.

»Deu guarde á V. S. per molts anys.

»Belianes 24 Abril de 1856.—Jph. Marsal, Rtor.»

*Al Molt Ilustre Senyor President de la Academia de Medicina y de
 Cirugia de la ciutat de Barcelona.*

Era President de la Corporació mèdica en aquell temps lo Doctor
 D. Francisco de P. Folch, y entre los sócios numeraris s' hi contaban
 los doctors Campaner, Espinosá, Durán, Grasset, Faraudo, Picas,
 Ferrer y Garcés, Bremón, Armendariz, Mainer, Seco Baldor, Bala-
 guer, March Bertrán, Foix, Planas, Gil, Navarra, Roqué y Pagani,
 Vieta, Juanich, Arnus, Siloniz, Pi Molist y Rull. (De tots ells, sols
 viuen actualment los tres últims).

Ja 'm figuro la cara que posarian los respectables académichs al
 enterarse de tal acudit y de tan extranya pretensió. Probablement des-
 prés de ferhi un poch de *guassa*, acordarian arreconar lo paper, fent
 á son autor la caritat de callar, y arronsant las espatillas com aquell
 que diu «¡Pobre home! ¡Deu lo fassi hó!» Lo cas fou que ni constá en
 actas la noticia d' haverse rebut tal document, ni ningú 'n parlá may
 més.

Pero lo Rector de Belianes, no era manso per sofrir tal desaire, y
 després de remetre un *memorandum* en lo mes de Febrer de 1857 (1),
 que tampoch meresqué contestació, descarregá son descontent ab l'
 altre ofici que segueix, de qual cópia dono fé:

(1) Aquest que jo dich «*Memorandum*» no l' he trovat en l' Arxiu,
 pero es de suposar que repetiria las *teorías ratolinescas* sobre la causa
 de la tisis pulmonar.

PARROQUIA DE BELIANES

«No havent el infrascrit merescut contextació sobre lo descobri-
»ment que pensa haver fet de que la tisis pulmonar no es encomana-
»dissa, sinó produhida á causa del profit que las Ratas traubent de
»nosaltres, lo que en algún modo pot deduirse del ofici que al febré
»del present any vaig dirigi á aqueixa M. I. Academia, y per més
»abundament pot consultarse al Il·lustríssim P. Scío en sa traducció y
»exposició de la sagrada escriptura sobre lo capítul quint del primer
»llibre dels Reys: per lo tant saber voldria si la falta de contextació
»ha estat per haberse burlat de mon descobriment, pues en aquest cas
»lo qui ho hagi practicat tendrá la bondat de recordarse de que es
»propí dels ignorants burlarse de alló que no entenen; si ha estat per
»la mengua de... sápigam que á pesar de que no he estudiat per Metje
»ni Apotecari, ab tot, durant los quatre anys que vas fer de practicant
»de la última de ditas facultats (com entre altres ne es bon testimoni
»D. Alejandro Guasch) vas fer algunas curas de mérit y ab tal promp-
»titut que en el dia no hi ha arribat lo art de curá; si per haver alegat
»massa, encara me falta á dir que escursan la vida humana y que son
»útils y nocivas als richs, favorables y perjudicials als pobres; si per
»haber demanat més del que no devía (lo que es fals á judici de alguns
»facultatius), ja me acontentaré en demanar solament la renovació de
»la Iglesieta del fossar ab uns cuants ninxos á cada costat, y si aixó
»també apart massa, quedaré satisfet ab lo premi (que ignoro) promés
»á aquell que probaria de que la tisis no es contagiosa; finalment, si
»ha estat per haver, com ara, escrit en catalá-entenguia que lo motiu
»principal ha estat per honrar als catalans; y per fi, deixant altrás
»rahons apart, si per tot lo present any no meresch contextació me
»veuré precisat á escriur en castellá y fins en llatí per acudir á al-
»tras Academias per més que sían las del estranger lo que (contra ma
»voluntat) casi judico necessari apoyat ab aquella sentència de que per
»alcansar algún gran premi es necessari passar antes per algún gran
»traball, tal vegada será també necessari de que la murmuració se
»extenguia no sols per tot lo regne si que també per tot lo mon, en-
»cara que com no faltan personas que ja están persuadidas de la veri-
»tat de mon descobriment no faltará tampoch qui tornará per lo meu
»honor, de la imprudencia criticat

»Deu guarde á S. S. molts anys.

»Belianes 17 Octubre de 1857.—Jph. Marsal Rtor.»

*M. I. S. President de la Academia de Medicina y Cirugia de Barcelo-
longa.*

En lo primer ofici ó comunicació, s'ovira l'esperit de un home obcecat ó monomaniach; pero després de llegir lo segon, ja no queda dubte de que lo pobre senyor rector tenia un perdigonet al cervell, porque fins l'estil, la sintaxis y las conminacions que fá, denotan perturbacions molt sospitosas en aquell cap de sabi. La mateixa cita de las Sagradas Escripturas, ab que pretén apoyar la influencia de las ratas, no es argument veritable. Jo solsament hi trovat en lo cap. V del primer llibre dels *Reys* lo següent versicul: «*Agravata est autem manus Domini super Azotios, et demolitus est eos: et percussit in secretiori parte natium Azotum, et fines ejus. Et ebullierunt villæ et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magnæ in civitate.*» Lo qual (ab ajuda del P. Scio) traduheixo: «...Y la má del Senyor caygué feixuga sobre los Azocis, y los destruhí: y ferí á Azoto y sos confins en la part més secreta de las *ancas*. Y pobles y camps se vegeren rublerts per grandissima munió de ratolins, y la ciutat fou aclaparada per la gran mortandat.» No diu pás que la gent morís de tisis per culpa de las ratetas. Ab la teoria de mossen Marsal, hauriam de créurer que aquell formiguer de ratolins, á milions, consumia molt oxígeno, pero aixís los azocis haurian mort de asfixia, y no de tisis, com suposa aquell senyor rector. La Biblia diu en lo mateix capítol del *Reys*, que á tots los ferits de la part més secreta de... *etcétera*, se 'ls hi podrian las morenas, y de aqui la infecció pútrida y la mort... pero rés de ratolins, ni de tisis pulmonar.

Y á propòsit d' aquesta plaga enviada per la má de Deu, es de créurer que seria ben tremenda, donchs diu que los malalts que s'escapavan de la mort, havian de seure ab tamborets especials porque la part inflamada no podia resistir cap contacte. Fou necessari acudir á las pregarias y á las funcions de desagravis, ja que ni los curanderos ni las rateras servían de rés; aixís se veu en lo següent capítol del dit llibre *de ls Reys*, versículs 4 y 5.—«Los filisteos imploraren als sacerdots y demanaren consell de qué debian fer per pagar son pecat, »y los sacerdotes digueren: Feréu 5 *anos* ó culs, de or, y 5 ratolins de or, porque la mateixa plaga havéu patit vosaltres y los vostres *sátrapas*. Y feréu unas figuras dels vostres *anos* y altres de los ratolins *que han destruhit la terra*. Y donaréu gloria al Deu de Israel, y veurém si alsa la má de vosaltres, y de vostres deus, y de vostra terra.»

Aquí, donchs, los mateixos sacerdots, diuhen clarament que *los ratolins han destruhit la terra*, y no parlan pás de que haguessin destruhit los pulmons d' aquella gent. *Ergo*, l'argument es fals.

Bó seria averiguar los detalls de las esperiencias de dit rector, y

de bona gana voldria conèixer algùn contemporáneo seu, per enterar-me de la seva vida y miracles, y sobretot saber si al arribar per ell la hora última, fou enterrat en la Parroquia ó en un Manicomi. (¡Deu me perdó!) A aquest home li devia anar bé lo adagi dels castellans: «*de médico, poeta y loco, todos tenemos un poco.*» Ab tot y aixó, tinguém la seguritat de que si aquest fet hagués arribat a oïdos de algùn arxisabi alemany, potser hauria fet forrolla; perque moltes vegadas ab la química y baix lo amparo de las forsas moleculars, los misteris catalitichs, los fluïts nervosos, los microbis *saprofits* y los *sagocits* qualsevol pot fer véurer lo blanch negre, sobre tot si es borni en terra de cegos. Llástima que la teoria *tisiogena* de Mossen Marsal no hagués passat las fronteras de Catalunya, després de la fredor ab que la rebé aquesta secular Academia de la qual tinch la honra d' ésser perpétuo secretari.

LL. SUNYÉ Y MOLIST.

Barcelona, Octubre 1890.

LA JOVA

DESDE que En Martí, enllepolit pel dot de l' Agneta, nos feu una picardia de romprer lo seu prometatge ab la petita; la idea de que podiam morir sens veurerla acomodada, te tenia de tan mal humor que tots los de casa ne sufriam las conseqüencias. Tú que, gracias á Deu, pots anar de açi enllá, fer petar la claca ab las vehinas, enterarte de lo que passa en la vila, en fi, passejar, distrauret, no seyas mes que rondinar de tot y per tot; mentres jo, que tinch motius pera desesperarme, á causa del malehit reuma que m' ha tingut, durant tot l' hivern, reclós entre aquestas quatre parets. he hagut de armarme de paciència pera sufrir los dolors físichs amargats ab las tevas lamentacions, per no dir impertinencias; y may, be ho sabs, may be arriuat á pérdre la serenitat ni la confiansa de trobar un marit pera la Riteta. ¡Ja ho veus, Teresa! Tal com t' ho deya ha succehit. La Riteta s' ha casat; y s' ha casat be, que es lo que importa.

—¡Bel ¡pshi!

—¿Que dius, dona? En Codolá es lo botiguer mes acomodat de la vila, y 'l seu hereu, jove de prendas, no li ha donat may lo mes petit disgust.

—Y no obstant, interessantme, com es natural, per la sort de la Riteta, la meva satisfacció al véurerla acomodada no es, de bon tros,

tan gran com lo sentiment que vaig tenir, y encara m' dura, al veurer mal-lograt lo seu prometatge ab En Martí.

—Me sembla que no fas justicia al nostre gendre. Es mes bon minyó qu' En Martí, al menys no té aquell geniás tan tremendo ..

—No bull contradirte sobre aquest punt, encara que no hi estich del tot conforme; perquè 'ls homes han de serho, ¿m' entens? Lo que t' dich es que la noya que se casi ab En Martí, no estará solmesa á mes autoritat que á la del seu marit, mentres que la nostra, á casa d' En Codolá, ha de havérselas ab una sogra verinosa com un escorpí, y ab duas cunyadas que probablement se quedarán pera vestir sants; de tot lo qual se pot col·legir que, casant la Riteta ab En Carlets, havem engabiat un colom ab tres esparvers, y m' quedo curta.

—Tart te n' recordas! ¿Com no te acudiren aquestas objeccions quan nos feren la proposta?

—Prou que me acudiren; pero vaig reflexionar que 'ls bons partits son poch y passen massa alts, pera poguer agafarlos ab telas; que la Riteta está lerileri de assolir las tres creus, y que las noyas que arriuan fadrinas als trenta anys, si volen anar ab molts escrúpols y miraments, corren lo risch de quedarse ab la canya sense peix. Si l' temor de haver de bregar ab la sogra y las cunyadas las retragués de maridarse, la major part dels hereus estarian condemnats á forcosa solteria.

—Es cert, y ademés; penas ab pa fan de bon passá.

—Aixó ho saben los que las passen. No hi ha remey; així havem trobat lo mon, y així lo deixarem. Després de tot, ara per ara, la noya estava á easa com lo peix al aygua: però, quan li hagués faltat lo meu apoyo, la jova no hauria tardat á ensenyarli las unglas. Com si ho vègés. A ningú li agradan los embarrassos.

—Mal per mal debem alegrarnos de que se haja casat; aixis al menys tindrà l' apoyo del seu marit.

Si, bon apoyo!... que se n' refihi! ¿No saps que ell á casa seva, no passa de ser un zero á la esquerra?

—Déixat de sutil-lesas. Per molt que estimém á la Riteta, no 'ns es possible assegurarli un complet benestar. De disgustos tothom ne passa.

—¡Digamho! No me n' feu passar poch la teva mare, que al cel sia. ¡Jesus! ¡quin geni! May feya res al seu gust. Si anava ben vestida, era una entonada, una malbaratadora; si no m' mudava la roba sovint, era una deixada, una gitana; si comprava alguna cosa, sempre era massa cara o massa barata, massa dolenta ó massa bona; si amohinada

de las sevas impertinencias, feya mala cara ó me retreya de enrahonar ab ella, lo millor calificatiu que me aplicava, tot murmurant era l' de ¡óliva!; quan, acostumada al seus renys, los escoltava com qui sent plourer, y cantava tant mes fort quan mes ella grunyia, ¡ah! llavors, no podent dominar la seva ira, me mirava de reull, y fent un gest de despreci, exclamava furiosa: ¡Poca pena!

—Confessa que t' has aprofitat de las sevas lissons, la nostra jova, si li estigués bé, ho justificaria.

—¡La nostra jova! ¿Quina queixa te de mi?

—Cálmate, dona, cálmate. Tal vegada no se queixi, pero lo cert es que no li faltan motius. y que si jo fos dels marits que se deixan entabanar per la dona, aquesta casa semblaria una olla de grills.

—¿Que vols que m' deixi atrotinar per tothom? ¿Que vols que tot lo de casa vaja á malborrás?

—No t' enfilis, Teresa no t' enfilis. Jo no vull res d' aixó. Gracias á Deu tinch prou seny pera no donar á las cosas mes importancia que la que tenen. Ningú á casa se atreveix á injuriarte, com ningú deixa de mirar pel nostre profit; lo que hi ha es que tu pensas ferho tot millor que 'ls altres. ¡Ja tens sort que la nora es de bona pasta!

—Si; donali alas...

—Davant de ella no ho diria...

—Peró ho dius davant de mí. ¡Com que soch lo sach dels cops!

—Déixat de acusacions infundadas, y de queixas sense rabó; créume. Lo que t' toca fer es aconsellar á la Riteta que contemporisi ab lo geni de las personas que componen la seva nova familia. Si es ab ellas amable y bondadosa, si dissimula llurs defectes y sap sufrir sense exaltarse las contrarietats que li sobrevingan, acabará per viurer tranquila y satisfeta. May, t' ho asseguro, haura de penedirse de haver seguit tan discreta conducta.

Fesli entendre que procedint d' altre manera se exposaria á perdre l' afecte del seu marit, á enemistarlo ab los seus pares, á ser lo blanch de acusacions y de criticas apasionadas, que li farian amarga é insostenible la estada en la casa ahont mes ó menys tart haurá de manar com á mestressa.

L' antagonisme entre sogras y noras naix, per regla general, de la mútua intolerancia. Son duas forsas que s' repel-leixen. La una aspira á apoderarse de la autoritat doméstica, l' altra no renúncia á exercirla. L' adagi ho diu: geni fort ab geni fort, no lligan. Vetho aquí tot.

Encománali, donchs, que no intenti minvar, en poch ni en molt, la autoritat de la seva sogra; perquè, acostumada á fer y desfer al seu

gust, si s' vegés contrariada per una sobrevinguda, se valdria de tots los medis pera atormentarla, aprofitaria totas las ocasions pera ferli sentir tot lo pes del seu enuig.

Pera que una familia visca en pau y armonía, cal que entre los individuos que la forman hi haja bondat, respecte, tolerancia; que la Riteta dongui provas de possehir tan bonas qualitats, y jo t' asseguro que pera ella se convertirá en vera estimació la proverbial ferocitat de las sogras.

JOSEPH CORTILS y VIETA.

PER UN DINAR DE JOCHS FLORALS

Qu' es bo fe' una rodona
d' amichs entorn la taula!
lo cor sols hi enrahona,
hi es franca la paraula,
té amichs, cada cop més,
y 's brinda per la terra
y 's brinda pe 'l progrès.

Que passe la copa,
que vesse 'l priorat;
beguém per la patria
y la llibertat.

Semblant exes fillades
que per lo mon navegan
y al ser les grans diades
en lo payral s' aplegan;
nosaltres vells, y joves.
tot' hora catalans,
al veni' 'l Matx dem proves
de que som ben germans.

Que passe la copa,
que vesse 'l priorat;
beguém per la patria
y la llibertat.

?Qué hi fa qu' á l' un l' anyore
la dona ab la maynada,
qu' á l' altre 'l malhumore
la feyna abandonada?
Després de semblant dia,
reprén lo cor ardit
l' amor ab més follia;
la feyna ab més delit.

Que passe la copa,
que vesse 'l priorat;
beguém per la patria
y la llibertat.

Lo bonhumor retrata
la bellugor dels rostres
y l' alegria esclata
en arribant als postres;
dels vins ab la brumera
ve 'l brindis de company,
y es una borratxera
que 'ns dura per tot l' any.

Que passe la copa,
que vesse 'l priorat;
beguém per la patria
y la llibertat.

La patria es la regina
que presideix la taula;
dintre dels cors fulmina,
inflama la paraula,
y prepotent y brava
rehix en nostres cants

ab la robusta sava
dels pobles catalans.

Que passe la copa,
que vesse 'l priorat;
beguém per la patria
y la llibertat.

Després de da'ns la vida
la patria catalana,
en son amor sens mida
á tots nos agermana.
Ella es la nostra estrella,
ella es lo nostre amor;
companys, brindém per ella
brindém ab tot lo cor.

Que passe la copa,
que vesse 'l priorat;
beguém per la patria
y la llibertat.

FRANCESCH MATHEU.

LLUNY DE LA PÀTRIA

Á MON BON AMICH, L' INSPIRAT MÚSICH, JOAN KAISSEER.

No pots pensar, amich, com agraheixo
aquestas notas de ton cor ardent,
que m' han fet oblidar lo que pateixo,
lluny de la pàtria, mort d' anyorament.

Un munt de vius recorts y amorosias
han brollat en ma pensa ab fer dolor;
son regalims de mel tas armonias,
son notas arrencadas al amor.

¡Ay amich! y que es trist estendre 'ls brassos
y extrenyer la buydor per tot arreu,
cerco llassos antichs y novells llassos
'm retenen aquí, lluny de lo meu.

De tot lo que mes aymo en eixa vida,
hermosa història d' un passat joliu,
ja vinch, amich, ja vinch, mon cor 'm crida:
¡en l' arbre de la pàtria hi tens lo niu!

Allí hi retrobaré la amistat vera,
pura deu d' alegrias y conhort,
allí tot l' any hi regna primavera,
aquí tot l' any hi regna la dissort.

Allí hi retrobaré ditxas ansiadas,
rosadas afeccions d' un gay passat,
y perfums y sospirs de las vespradas
refrescarán mon pit ja ressecat.

¡Mes ay! que en horas de mortal deliri
sento defalliments al mitj del cor
y remembro la pàtria en mon martiri
y sas gestas, sos cants, son esplendor.

Adeusiau il·lusions de la infantesa,
lo vent de la tardor las vá arrencar,
cansonetas rublertas de tendresa,
¡quí las pogués de nou sentir cantar!

Adeusiau jorns de pler y d' alegria
que tant os vá gosar mon pobre cor,
il·lusions que deixi en la pàtria mia,
fulls arrencats del llibre del amor.

Col·loquis de cap-vespre, remembransas,
horas de benestar, de ditxa y pau,
cansonetas gentils, raigs d' esperansas,
perfums de Catalunya adeusiau.

Aquí, dins de ma pensa. arreconadas
¡si n' hi servo d' històries del passat!
si 'u remembro de gestas olvidadas,
que ara. lluny de la pàtria, han rebrollat.

Remembro aquelles horas melangiosas
passadas al rasser del bosch ombriu.
quan de brasset ab ella, en amorosas
conversas, destrenavam tot l' estiu.

Remembro aquellas fonts tant crestallinas
ahont refrescavam nostre llavi ardent,
y aquellas campanetas purpurinas,
que guarnían las voras del torrent.

Remembro aquella alsina corpulenta
que dins sa soca 'ns xaplugava als dos.
quan la torb despertava ab veu potent,
boy torbant la poesia del repós.

Recordo los sospirs y las balladas
en horas d' alegre y esbargiment,
y aquellas nits tant dolsas y embaumadas
que claria la lluna ab raig d' argent.

Aquí visch sol-y-vern; en mon deliri
cerco frisós las ditxas del passat
y 'm trobo sols en mitj d' un cementiri
puig que 'm rodeja arreu la soletat.

No trovo ni un boscatge, ni una serra,
ni una font crestallina, ni una flor,
tant sols lo plá infinit, terra y mes terra,
jas inmens d' amarguras y dolor.

Ditxós lo jorn aquell que ab alegria,
y al pensarhi, amich meu, mon pit s' inflama,
puga torná á la pàtria del cor meu,
lo jorn en que allunyat del Guadarrama
puga dormí al rasser del Pirineu.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid Octubre 1890.

LO NOM DE MARE

Nom sacratíssim que te gust de bresca
sentor de vida y esplendor de gloria;
grat á l' orella com ressó de lira,
plahent á l' áyma com pregaria dolça.

L' únich que sona suau, entre las llágrimas
y malediccions de las masmorras;
l' únich que en los sepulcres trova eco...
y l' únich que endolsí aquell fel del Gòlgotha.

Per pronunciarlo, febrosenchs, los llavis,
com per besar, inconcients se posan;
y bes y nom esclatan al dir *Mare*,
tal com va ferlos Deu, tots dos á l' hora,

AGNÉS ARMENGOL DE BADIA.

LO ROUVENZORI "REY DELS NÚVOLS" (1)

UAN després de cinch mesos de caminar dins la gran boscúria, sense véurer casi may ni sol ni cel, quina seria la alegria de Stanley y sos companys al entrar en un país obert, de vast horizont, fertil, plé d' herba, fins á pérdua de vista. Anomenaren eixa ianensa planura «*La mar de las herbas*», onejada de serrats clapejats de vilatjes, habitats per pastors que crián nombrosos remats de bestiar bovi... Se havia sempre cregut que la deu principal del Nilo era lo llach Albert. Stanley descubrí al nord d' eix llach la embocadura d' un riu caudalós que mitj rodeja los contraforts del Rouvenzori, y surt d' un altre lach inmens que anomená Albert-Eduard Nyansa; eix llach es la verdadera font superior del Nilo, la més alta; 's troba al peu de las Montanyas de la Lluna, ó Rouvenzori, descubertas y descritas per Stanley.

(1) Aixís anomenan las tribus indígenas d' aquella regió, las Montanyas de la Lluna. Rouvenzori vol dir: Rey dels Núvols.

Mes à qué donar tantas explicacions! concretemnos à traduhir lo capítol XXX del volúm segón.

Acabém de fer la relació dels temps antichs sobre la cordillera de montanyas que los geógráfechs europeos anomenan *Mons* ó *Montes Lunæ*, y los compilators árabes, Djebel Koumir, Goumr ó Kamar: Monts de la Lluna. Nos resta à descriurer lo Rouvenzori de las tribus llacustres, tal com nosaltres mateixos l' havém vist. Sigles de silenci han passat sobre d' ell, y pot ser passarán encare molts y molts anys fins que 'l peu d' un explorador inglés ó altre, vinga á trepitjar sos rostos. Lo camí per anar al Nilo es tancat per molt temps. Com torrents devastadors, los Mangouema, aquells *Uadres del Oest*, s' avansen vers las altas regions del Nort-Est, arruinant tot lo que trovan á llur pás, convertint en desert lo país que han invadit. Las expedicions vingudas del Oest ja no hi trobarán queviures; lo gran número y la ferocitat dels Ouara-Soura, y l' astúcia dels Ouanyoro, farán que no 's podrà passar pel Toro, á ménos de portar forsas respectables.

Si lo camí del Est ofereix sèrias dificultats, un se demana, en presencia dels successos de que la Ouganda es lo teatre y qual influencia 's fa sentir fins á Ouddou y lo Ankori, si lo del Sud-Est quedarà lliure molt temps encare. Afegimhi eix fet estrany que nombrosos exploradors moderns, Sir Samuel y Lady Baker, Gessi Paxá, Mason Bey, en 1887, nostra propia expedició en 1887, y Emin Paxá en 1888, han casi fregat eix gegant, sens dubtarse de la seva presencia, y 's compondrà que convé descriurer en detall la cordillera de las Montanyas de la Lluna.

En efecte, eix Rouvenzori pot ésser visible desde las regions exploradas per Sir Samuel Baker, com la cúpula de Sant Pau ho es del pont de Werminster. Eix Rouvenzori, Gessi y Mason, circumnavegant per lo llach Albert, haurian pogut senyalar sas crestas nevadas; mes se trobavan sens dubte envoltadas de aquellas densas bromas que fan, que tres cents dia l' any, la cordillera amaga sa colossal corona.

Hi ha més encara; eixa historia que vé de tant lluny, las faulas teixidas al seu entorn, sa relació ab lo vell Nilo consagrat pels sigles, lo Nilo dels Faraons, de Joseph, de Moïses y dels Profetas, lo Nilo de quin ell guarda las principals fonts, y aquella mar de tenebras nascuda de sas entranyas—de hont surten la Semliki, eix Nilo d' Occident, y lo Kafour que devalla vers Orient, alimentant d' una part lo llach Al-

bert y del altre lo llach Victoria;—eixas fugitives y curtas aparicions en mitj de nit obscura y en lo lloch mateix de hont los moderns exploradors contemplavan un *llach sens limits*;» eix nom tan ben trobat de Montanyas de la Lluna—tant temps é inútilment buscadas; sa selvatge y áspera grandiositat—tot nos fá un deber de consagrar á eix Rouvenzori, davant del qual (si haguessem de créurer los poetas) Alexandre y César haurian volgut postrarse, altra cosa més que una notació escrita de corre-cuyta en mon carnet. ¿Quí no ha contemplat l'Oberland Bernés sens guardar d' ell la més inolidable impressió? Pera mi, vell viatjador de molt temps, á la hora hont per primera vegada vegí alsarse davant mos ulls eixa cordillera superba y arrogant, vaig sentir una sensació única en mos vint y dos anys d' exploracions africanas, talment fonda—que encara avuy me domina y me obliga á contar lo qu' he vist.

Durant nostre viatge al llach Albert, en Desembre 1887, vegerem, desde l'estreb del Pisgah, una llarga cordillera emboscada qual elevació suposayam de 2100 metres—corrent del Sud-Est al Sud. Algunas setmanas després, al venir del llach, vegerem emergir sobtadament, dos enormes conos truncats, envers Sud $1\frac{1}{2}$ -Oest, que anomenarem: los Pichs Bessons, y qual altura podia ser de uns 3000 á 3600 metres. Llur forma remarcable, y sos lineaments descuberts, ensá enllá, nos feren créurer qu' entre ells y lo pich Gordon-Bennét, devia esténdrers una regió molt interessant.

En nostre segón viatge al Nyanza, per l'Abril 1888, los Bessons se quedaren invisibles; mes lo 25 Maig, á duas horas de marxa en direcció del llach Albert, forem deturats de prompte per un espectacle dels més prodigiosos que may s' han vist. Una cordillera nevada, portant 213° nos apareixia de sobte. De pichs, cap; més sí, una massa formidable de cims casi quadrats, llarga de 50 kilòmetres, col·locada entre duas crestas de 1500 metres més baixas que s' estenian sobre una mateixa llargaria de 50 kilòmetres á cada costat del maciu central. Aquell dia fou visible durant moltes horas. L'endemá, havia desaparegut; cap vestigi quedava dels conos bessons y de la montanya nevada. Quan ferem nostre tercer viatge al Nyanza, en Janer 1889, y durant nostra estada de dos mesos á Kavalli, lo Rouvenzori's quedava invisible, quan una tarde, alsant los ulls vers lo punt hont sempre lo buscavam, de sobte, com per encant, la cordillera sorti tot ella de'n mitj de las bromas, alterosa, arrogant, fentse véurer á mils miradas ansiosas, rodejada de gloria y hermosura.

La part superiora de la cordillera que nos semblava alashoras di-

vidida en cimalls casi cúbichs, negada de intensa llum, apareixia com suspesa en lo cel, d' un blau pujat, pur com lo crestall; amplas draparies vaporosas d' un blanch lletós, s' enlayraven á mitj' altura, y, á sobre, la cordillera semblava nadar dins l' eter... imatge d' una d' aquelles illas benbauradas que 's diu vogan entre cel y terra.

A mida que 'l sol 's decantava vers l' Oest, la capa vaporosa se anava fent més lleugera per després desvaneixers. La illa vogant dins l' espay se havia inmovilizada sobre sos rostos montanyosos, y la ullera de llarga vista nos deixava seguir sens esforços los contorns precisats de sos costats y las grans onadas de sa massa. Encara que fossem á 120 kilòmetres de distancia, distingiam bé sobre 'ls rostos las líneas franjadas dels boscos, los claps d' arbres sobre los amples rasos, coronant los cims penyascosos, ó bé suspesos á la vora dels avenchs. Fins divisavam la negror rogenca dels penyáms los quals se perfilavan, daurats pel sol, sobre lo lluminós blau del cel.

Lo costat que 's presentava á nostra vista, semblava regularment espatat, inaccessible pot ser. Las congestas nos semblavan senzillas clapas, y no obstant las veyam angulejar dins las cloteras fins á baix, sobre 'l talús, talladas per cresta nusa que s' interposa entre la cordillera central y las serraladas de Balega, á 20 kilòmetres de distancia, y á sobre quinas lo Rouvenzori, á 100 kilòmetres lluny, s' alsa, colossal y magnífich.

Hem pas de oblidar que, en aquexa regió, úu cel pur no 's veu gayre. Si no hagués sigut nostra llarga estada en aquell pahís, lo Rouvenzori, haguera estat encara desconegut per molt temps.

Durant nostre viatge vers lo Sud en Mars 1889, flanquejant las serraladas de los Mazamboni y de los Balega, la gran cordillera fou casi diariament visible, no del tot, mes en parts successivas: tantost un pich, tantost una espatlla, ó be la imatge indecisa de una cresta ó d' un contrafort; aquí l' esclat soptat de la neu verginal que lluheix á claps en mitj de negras bromas; mes enllá, al contrari, la massa del colós fosca com la nit, que surgeix envoltat de núvols cotonosos. Mes, quan la alterosa montanya s' digna deixar-se veurer, sens cap vel, la precisió, l' estranya netetat de sas líneas nos marca la direcció que havém de seguir pera continuar nostre viatge.

Nó obstant no poguerem formarnos una idea exacta dels detalls variats de la cordillera que després de haver franquejat la Semliki y gran part de l' atapahida boscúria que creix espléndida dins la atmósfera tebia y humida de la vall.

Los lectors europeus 's faran una idea d' eixa depressió y de las

montanyas que la rodejan al considerar que sa amplaria mediana representa la del Pas de Calais entre França y Douvres, y que sa llargaria es la de Douvres á Plimouth, ó be de Dunkerque á Sant Maló. Sobre sa dreta, al Occident, es rodejada per los serrats de los Badegga y lo ras ondulat qual altitut es de 1.000 á 4.700 metres á sobre la vall. Lo Rouvenzori ocupa uns 150 kilòmetres d' eixa linea montanyosa; col·locat de avansada, com enorme baluart d' una fortalesa inexpugnable, dòmina al Nort Est lo llach Albert-Nianza y la vall de la Semliki, y al Sud, tota la conca del llach Albert Eduard. Pera un excursionista qui, per un bon dia, remunta la llach Albert; eix baluart pren l' aspecte d' una cordillera que corre del Est al Oest; pera un que ve del Sud, sembla tancarli tot pás vers lo Nort. Pera l' observador col·locat sobre las alturas de Balegga ó del ras occidental, lo país de Ounyoró que s' eleva en pendent suau y seguida, li semblará qu' es la esplanada de la superba cordillera.

Espanada, inaccessible sobre lo revés occidental, al Sud, baixa per replans y rostos successius fins al llach Albert-Eduard; mentres que en lo revés oriental, aspre y rugós, llensa endavant crenas mes baixas y forts destacats que li fan una linea de defensa com lo Gordon Bennet y lo Mackinnon, los dos de 4.300 á 4.600 metres d' altitut.

Lo drenatge principal de la cordillera nevada se fa al Oest per la Semliki, y al Sud per lo llach Albert-Eduard. La Katonga, que desemboca en lo Victoria-Nyanza, y lo Kafour del Nilo-Somerset, son tots dos alimentats pels rostos orientals del Rouvenzori. Lo riu Mississi, tributari del llach Albert, surt directament de la cordillera, á son extrém Nort. (1)

Durant nostre viatge vers lo Sud, seguint lo curs de la Semliki, vaig comptar 66 torrents que devalan del Rouvenzori. Los més importants son lo Rami, lo Rouboutou, lo Singuiri, lo Rami-Loulou, lo Boutahou, lo Roussirobi, lo Rouimini, tributaris de la Semliki, y los rius de Rouverahi, Nyamagazani. Ounyamouambi, Roukoki, Nsongui, y Roussango, que desembocan dins l' Albert-Eduard.

Lo punt d' ebullició dona al llach superior l' altitut de 1009 metres, y de 717 al llach Albert, ó sia una diferencia de nivell de 292 metres sobre una distancia de uns 240 kilòmetres. Donchs n' hem de judicar que, á mes de la rapidesa de sa corrent, la Semliki conté numerosas cascadas en son curs d' un llach al altre.

(1) Pera més facil comprensió, veure los mapas y magníficas fotografias que contenen los dos tomos del llibre de Stanley, (nota del raductor.)

Sobre una llargaria de uns 65 kilòmetres, la vall de la Semliki es un verdader invernacle. La part escombrada per las borrascas que venen del llach Albert presenta y fora un terreno arit, hont vegetan alguns magres claps de acacias y una herba amarga que ni 'ls remats ne volen. Mes entr' ella y una zona de mateixa naturalesa que recorren los vents del llach Albert-Eduard; lo terreno rich y fertil ha de ser un dels mes richs del mon. Prou ho saben los indigenas: innombrables petites tribus hi conrean lo bosch, cultivanhi lo plantatge, y la banana en las clarianas. Un no pot fer un kilòmetre en quasevulla direcció sens toparse ab floreixentas bananarias. Cap terra africana, aduch la Ouganda, ofereix abundancia igual; deu caravanas com la meva podrian atiparshi en gran.

Durant los 16 dias que estarem per' atravessar eixa fertil regió forestal, generalment coneguda baix lo nom d' Aoimba, segons nos digué una de aquellas tribus, haguerm de rebre deu xáfecs, molts d' ells de nou horas de durada, sens comptar una tempestat diaria. Quan després de haver eixits de la regió emboscada, hoguerem trepat lo ras herbós, elevat d' un centenar de metres que costeja las montanyas, tant lluny com nostra vista podia arribar, veyam la gran boscúria prolongarse, inmensa infinita, sens altra interrupció que las nombrosas bananarias, facilis de reconeixer á llur vert menos fosch. Las ondulacions del sol en las depressions laterals marcavan lo curs dels torrents. A sobre se movian lentament llargas tiras irregulars de núvols blanchs com la neu. Tots pesats y com fent esforços, se dirigian, topanse uns ab altres y 's juntavan en masses compactas, quins, vistos de dalt, oferian l' aspecte d' un cel á la inversa. A voltas la silueta fugitiva d' un tros de la boscúria 's deixava veurer á través d' un esquins de la broma; mes, aviat las masses sobrenadant, enrotllantse unas ab otras, 's juntavan ó s' apartavan sens parar, fins que condensadas pel refredament de la temperatura,—generalment á eixidas y postas de sol—acabavan per resoldrers en forts ruixats. Tot aixó nos molestava molt, ansiosos qu' eram de coneixer eix mon estrany; mes trobavam la explicació al veurer la maravellosa fertilitat de la regió y la modestia sempre velada del Rouvenzori. La altura y extensió de la cordillera tancan als vents frescos que escombran las bromas, la entrada de la vall.

En tot un quart de circol, del Est al Sud, la gran montanya interceptant las corrents aereas, priva los núvols de fugir vers eixa direcció; mes quan han arribat á las alturas dels cimalls, presas per l' ayre glacial, 's resolen en plujas abundants. Del Nort al Est; la cordillera

atura los vents y contribueix á mantenir eixa temperatura igual, tant favorable á la vegetació, quina, empapada de tébias exhalacions, dona en abundancia eixa vida exuberant. sens igual en la terra africana.

Allá hont la capa d' humus es lleugera, com al peu de la cordillera, l' herba jonch, alta de 4 á 5 metres, hi abunda en extensions considerables, de macius luxuriants impenetrables. Quan eixa capa es fonda, la boscúria s' enlayra atapahida, abrigant inextricable malesa d' arbrissons lligats y á voltas casi amagats per las enredaderas y demés plantas vivas.

Cada soca es revestida de verda molsa fina y flonja de hont degotan perlas y brillants; cada falguera arborescent, cada branca horisontal, té sa cullita d' elefantus y orquideas; cada penya se vesteix de líquens, y sa més petita esquerdas s' adorna de floridas garlandas. Las plantas s' enlayran de per tot, y adornan cada objecte del somris de llur forma, de llur gracia y color.

Lo dia abans de nostra sortida definitiva de la regió forestal, poguerem apreciar las sorpresas que la naturalesa nos reservava en quan á novetats botánicas. Entre Mtarega y Oulegga, vegerem bananers borts qual estipo mesura dos peus d' alsada de sobre 'l plá terror, y de 45 á 60 centímetres de diámetro. Llargas de més de 3 metres y amplas de 60 centímetres, llurs fullas formavan pom al cimall en hermos ram, y al entorn se reblinecavan cayent en elegant corba; donant un' ombra fresquíssima. Al mitj del pom s' esbadavan grapas de flors hont brillavan los rahims de dátils. Ignoro fins á quina altitut poden créixer eixos bananers borts; he observat que á més de 2400 metres d' altitut, ja no se 'n veu cap. Las falgueras arborescents s' enlayran á 5 ó 6 metres, per claps de bosquets estrets, lo llarch dels fondals humits ó als marges dels rechs; innumbrable varietat de pterideas més humils, cercan amparo al voltant dels gegants de la familia. Més lluny, algúns calamus 's llensan de las altas branques sobre 'ls cimalls més pròxims. Prop de las grans falgueras, los arbres son verdaders colossos; las orquideas més nombrosas hi creixen al forcat de las branques; las fullas d' elefantus hi son encara més amplas; la molsa hi es més verda y vellutada.

Passat Oulegga, los camps conreats son de tanta estensió que no sabém donarnos compte del cambi de regió. Mes á Mtsoura, lo contrast s' imposa. Vers lo Nort Oest s' estén una plana herbosa, de tons negrenchs, repetició exacte de la que cubreix la punta Sud del llach Albert. Al véurela tant planera sembla que las ayguas venen de deixar-la. Fins á Mouhamba seguim lo peu de la antiga punta septentrional

del Nyanza meridional, y atravessém lo contrafort montanyós de Sangoué-Mirembé á fi d' evitar la llarga marrada del corriol que lo rodeja. A mida que nos elevám, lo cambi sobrevingut en la vall y sobre 'ls rostos del Rouvenzori, nos crida més l' atenció. Sobre los turons y serrats, la vida exuberant é inflada de sava, los bananers borts y maravellosas falgueras, los boscos espessos revestint gorjas y contraforts, han fet lloch á verdas catifas d' herba saborosa que oneja al suau buf del ventijol. Fou per nosaltres una vera alegría; no deixárem de donar mercés á la Providencia que nos deslliurava de l' atmósfera ofegant, omplint nostres pulmons d' eix aire pur, de vida.

Mes, dos dias de marxa portan nova modificació: Nos trovém en clima glacial. Lo paisatge de aqueixa regió hont casi no plou, relativament, sembla pelat, escorxat á claps; l' herba hi pert sava y sabor; los serrats s' hi tenyeixen de color de rajola; ensá enllá un arbre raquític, de fullatge grisench, estén ab esforços sas brancas arrugadas y torsadas. Los incendis anuals de la Sabana fan desaparéixer lo mellor del terror, y las plujas periódicas no son suficientes per revivar la vegetació. Desde eixos rostos pelats que constituheixen lo fianch meridional del Rouvenzori, la plana s' estén fins al llach Albert-Eduard, trista, deserta y desemboscada; sols s' hi veuben alguns arbres de goma, com acacias, y una herba lletosa de erissadas euforbas negras que vegetan sobre eix magre terror saturat de salobre.

En resúmen, los costats Sud y Sud Oest del Rouvenzori tenen llurs estacions alternatives de pluja y de secada; en lloch que los costats Oest y Nort-Oest impregnats d' humitat y arruixats pels xáfechs diaris, gosan d' eterna primavera y renovan sempre llur verdor. En la estació de secada, un no pot imaginar-se contrast més marcat entre eixas duas imatges de la joventut y extrémá vellesa.

No puch contemplar un antich monument, una pirámide ó esfínx de la vella Egipte, lo Partenon, lo temple del sol de Palmira, lo palau de Persepolis, ó bé un vell castell de Inglaterra, sens ressentir una emoció íntima y religiosa. L' aspecte venerable que 'l temps 'ls hi ha donat, llurs relacions ab los homes temps ha sepultats dins la pols, eixos arquitectes y antichs habitants enterrats de tant temps, per sempre més oblidats... tot imposa respecte y simpatía. Llur historia nos commou, llur durada desperta com un sentiment d' orgull, ja que son senzills mortals, son dels nostres, los que han edificat eixas construccions que resisteixen al temps.

Mes, que poderós y sublim es l' enculliment produhit per la contemplació d' eix Rouvenzori, vell de tants milions de sigles! Quan

penso al temps qu' ha calgut á las neus fosas per esculpir á las penyas dels cimalls eixas fondas gorjas pera formar, de las destrossas d' eixos rostos, la vall de la Semliki y las planuras dels dos Nyanzas... 'm quedo pasmat davant lo inconmensurable, davant la espantosa massa de las edats remotas, desde que lo Rouvenzori 's dressá de peus, testimoni solemne del Deu qual veu nos digué: *¿hont eras quan foren posats los fonaments de la terra? Respón, si tens intelligencia!* Pero me sento prés de respecte y temor, resseno també lo invencible y la dolsa confiança que m' ha de aprofitar lo haver vist lo qu' he vist.

Un altre sentiment nos invadia al pensar que eix ignorat recó de la terra, perdut dins la broma, cubert de foscó y misteri, amagava un gegant benefactor, una montanya quals neus han de gota en gota abeurat durant cinquanta sigles las poblacions d' Egipte. Imagi néuvos quin Deu aquells pobles primitius, de sentiment religiós tant intens, han hagut de fer d' eixa montanya, quina, de lluny, inflava las ayguas del Nilo, llur riu generós y sagrat! Al mirar aquella vena platejada, sinuosa, dins la qual fuig joyós, pera donar, allá lluny, á 6 ó 7000 kilòmetres de sas fonts, la vida al Egipte de las Piràmides, ma pensa hi veu agitar-se la munió de gent atrafagada ó peresosa, Arabes, Coptes, Fellachs, Negres, Turchs, Grechs, Italians, Francesos, Inglesos, Alemany y Americans; y, ressentim un sentiment d' orgull, per cert ben perdonable, al dirlos hi avuy per la primera vegada: *La dolsa beguda que us desaltera y de quina celebréu tan sovint las virtuts, son los inmensos glaciers del Rouvenzori, es lo Rey de las Bromas, que vos la dona!*

Encara que lo punt més aproximat del maciú central se trobés distant de 13 kilòmetres á vol d' aucell, ab bona ullera, y aprofitant de algunas horas de temps clar, poguerem observar-lo bé. Del vilatge de Bakokoro sobre tot, compregué lo perquè veyá tan poca quantitat de neu, apilada sobre las pendants. Com se pot véurer en los perfils qu' he dibuixat, la línea del cim es escabotada en gran nombre de dents triangulars, de crestas retalladas en forma de sella. Vista separatament, cada dent reproduheix en miniatura la cordillera entera, tal com ha sigut dentellada pels sigles, meteors, vents, pluhas, neus y gels; y cada cara del mateix maciú reproduheix l' innumbrable estol de dents y cimalls tan característichs de l' alterosa montanya, quals detalls estém contemplant. La major part d' eixas crestas tenen rostos tant rápits que, malgrat las nevadas abundants, los vents hi escombran la neu. Mes á cent metres més avall, la pendent 's realsa y dins las cavitats s' hi veuen glaciers en gran extensió; més avall un según precipici os-

tenta la línia negra rogenca de son penyam espatat; al fons [s' estén un altre replá nevàt, tallat de distància en distància per los revolts dels talussos: son aquellas tacas negres que tant sovint hem] observat. En una de nostras fotografias presa de Karimi un pot véurer, á 900 metres del cim, una gran extensió blanca sobre quina sobresurten nombrosas illetas de tintas obscuras. Lo espatat y nudesa de las crestas, lo escarpat del penyám, gels y tempestats, han prompte trossejat los cims. Los fragments de penyas, rocas, destrossos, rodolan sobre 'ls glacers. Baix la influencia del desglás, tota la massa, minada en dessota per las ayguas que ván filtrant gota á gota, llisca lentament sobre lo llit de clapissas y camina vers la vall, A mida que vá baixant, lo glacer accentuá son moviment fins que arriba per fi á la regió de las calors equatorials. Allavors la separació se opera: part de la neu 's font en vapors calents que muntan de baix; grans peryas, runas fan-gosas, tencas de glás, rodolan dins la vall, fins que algún obstacle las detura.

De vegadas aquells enormes camps de detritus, neu y glas, impel-lits per la forsa terrible que adquireixen ah llor cayguda, 's topan contra lo talús oposat, y, com inmens alsaprem, determinan formidables allaus. Enormes extensions de boscos que cubrian los rostos de la alterosa montanya se han aixis esllavissat ab penyas y terror, dins la vall de la Semliki; ho he pogut ben observar en lo punt hont lo Rami-Loulou ix de sa clusa.

Entre Ouagarrama y Boukoko vegerem un terreno molt fertil hont s' hi cultivavan melons, carbassas, canyas de sucre y mill. En lo sub sol compost de sorra y graveig, barrejat ab rica marga negra, una munió de grossas rocas mitj enterradas, nos semblaren esser proba irrefutable de la influencia dels glacers y de las catastrofes sobrevin-gudas en eixa regió. Lo espay de 5 kilòmetres d' amplaria que 's troba entre Boukoko y la montanya y que corre tot lo llarch de sa base durant 9 ó 10 kilòmetres, hi hem vist igual clapissa, mes la desagregació hi ha sigut tant activa, per las plujas contínuas, que la superfície presenta una pendent suau y regular.

Si considerém lo periodo probable d' eixos accidents, desde que s' va susllevar la gran cordilera, si reflexioném á la importancia del enfonsament que creá lo fondo golf que ocupa avuy dia lo llach Albert, la vall de la Semliki y l' Albert-Eduard-Nianza, no 'ns ha d' estranyar que lo Rouvenzori sia y fora la calavera de lo que siguié en los temps primitius: *Ets pòls y pòls te tornarás!*... Sa testa ha perdut molts floróns da sa corona; sas espatllas s' han abaixat; nombrosos torrents han es-

quinsat son pit; son costellám 's dibuixa baix la vestidura dels boscos... tot nos diu las batallas que ha lliurat, las lluytas que l' han gastat desde 'l dia que brollá en mitj de foch y lava! Ab lentitut, pero d' un modo segur la montanya va baixant en lo lloch mateix hont comensa d' alsarse. Encara alguns sigles més, y lo llach Albert-Eduard 's tornarà gran planura, després será lo mateix ab lo llach Albert. Los geògrafechs que viurán en aquella época llunyana 's fregarán los ulls al descobrir dins una vella biblioteca los contorns dels dos Nyanzas y de la vall que los uneix, tal com jo los he trassats en 1889.

Lo mes sovint, á las primeras clarors del alba, veyém perfilarse allá, amunt, una massa negra, solemne, espantosa, ab cims perduts negats dins indecisa claror. Mes com lo dia va creixent al Orient, cambiant en or lo palit gris del alba, flochs ténues de vapors blanquinosos ja comensan á coronar los cims, y abaix, dins las fondas cloteradas, tot dissimulantse, s' alsa una llarga professó de boralls de núvols que s' insinuan dins las gorjas, 's fican dins los avenchs, é impel·lidas per las corrents d' ayre, s' enlayran en volutas arrodonidas lo llarch de las sinuosas pendants, sempre mes apretadas, sempre mes compactes y de forma diferent. Se 'n destacan torbellins á dreta y esquerra que cridan vers ells los núvols estraviats que havian sortit uns tras altres del fons del abisme. Llur rossech sinuós ha ja amagat los contraforts. Ara ne surten de cada avench, de cada trench dels rostos; s' alinyan en batalla pera juntarse ab l' exercit de bromas blancas, inmovil, ja inmensa, que los espera al bell cim. En eix moment passen en la zona de atracció del ayre de las altituts; llurs moviments son més rápits, llurs capritxos més sòptats; dels xaragalls superiors, las novas llegions 's llensan esfilagarsadas á juntarse ab l' exercit; guiantlo al assalt del cel.

Lo sol ha eixit; fa un quart que sos primers raig brillan al Orient, irissant lo glacer d' esplendors enlluernadoras, tot joyós, formant archs de St. Martí, semblant brillants y rubis, va festonejant las crestas. La broma baixa, espessa, formidable, contínua, pujant, son avanguardia arriba á la neu que sobrepuja en esclat y hermosura. Un segon després la neu ja no 's veu, tapada per la broma, quina, victoriosa, triomfant, cavalca sobre los frontons purpureos dels cimalls.

Mes, dins los baixos, lo laboratori no para. Ab una forsa decuplada pel sol, lo cub fumejant de la vall, produheix de minut en minut un nou exercit de vapors quins, arreplegant á son pás los ressagats quedats sobre las pendants, va amunt á reforsar las masses superiors. Ja s' han juntat; los núvols finament colorats que velavan los cims orgu-

llosos, també son vençuts; ja no son més que restos disformes qual tinta cendrosa, enfosquida pels nous arribants va prenent un tò negre de tinta, precursor de la tempesta. Generalment los cimalls 's queden aixís amagats tot lo dia, sovint aduch fins qu' es ben nit. Mes mitja hora avans la eixida del sol, la broma es escombrada, y uns tras altres, crestas, pichs, contraforts y glacers sobrenadan en plena gloria... y nosaltres aném contemplant una vegada més nestre alterós Rouvenzori ans que la nit l' envolcalli y li estenga sos negres vels. Eixas sop-tadas clarianas que nos deixan veure lo Rey dels Núvols, com l' anomenan los Ouakondjou, donan al espectador com un extasis dels esplendors celestes. He sempre observat la pasmosa admiració de nostra gent blanchs ó negres, quan, llur mirada dirigida vers aquells cims, fredas moradas de la serenitat, verges de tota petjada humana, santament pacíficas y castas. cadascú 's restava mut, ab lo desitj ardent de admiració que cap paraula podia expressar. Quin contrast mes estrany entre eixa regiò dels llachs de temperatura tórrida, de plantas infladas de sava d' etern verdor, ab sa aspresa, sos brams de guerra, sos torrents vermells de sanch... y eix superb monarca, envolcallat dins son mantell de neu, rodejat de cims innombrables, postrats en adoració davant del trono del dominador, sobre 'l rostre pàlit y gelat de quin está escrit: *Infinit! Eternitat!*...

Eixos moments de admiració intensa contribuïen més que tot á apartar l' esperit de lo qu' es baix y mesquí. Destacats de lo que nos detenia á la terra, enfront d' eixos cims inaccessibles, d' eixa suprema magestat, d' eixa imatge del Etern, no podém fer sino admirar y adorar en silenci. May l' home ha tingut més intuició del cel com en eixas horas benehidas hont, per violent y desdenyós que sia en sa vida de cada dia, 's torna criatura omplerta de admiració y temor davant lo que lo sublim y diví li han revelat.

Durant nostre viatge no coneguerem fins allavors impressions d' aytal naturalesa. Fora de las horas de dormir y de vetllar, los dias havía sigut absorvits per la imperiosa necessitat del moment, per los cuydados d' una vigilancia y previsió continuas. Certament la vista del Pisgah nos havia conmogut, com també lo espectacle de la selva sens limits; nos haviam trobats exaltats fins al deliri, quan, després de cinch mesos de presó dins las profunditats dels boscos selvatges, trepitjavam altra volta l' herba tova; dirigint nostras miradas vers un pahis obert, valls fertils, serraladas de varias formas, planuras onejadas hont la herba alta y atapahida, semblava corre, folla d' alegria y saltironar davant del fresch ventijol; haviam admirat los amplas contorns y la superficie argentada del llach Albert; haviam ressentit un

goig deliciós al pensar que nostras penes é incessants travalls nos havian portat al fi de nostre viatge. Mes sia desitj ó acte involuntari de adoració, eixa emoció religiosa y penetrant, i' hem sols sentida quan, alsant los ulls, descobriren en ple cel, inaccessible, inviolable, com las murallas d' un palau celestial, las crestas, cimalls y lo pit de glas de Rouvenzori.

E. M. STANLEY.

Traduhit per

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

Stanley dona á la cordillera del Rouvenzori la altitut de 5800 metres sobre 'l nivell del mar; uns 1000 metres més que 'l Montblanch.

Un dels oficials de la expedició, volgué probar de fer l'ascensió del Rouvenzori; més arribá y fora á 3260 metres d' altitut. La descripció que 'ns fa de la seva excursió de dos dias es interessantíssima. Seria massa llarch de reproduhirla. Sols farem conèixer pel botánich las plantas que recullí sobre aquellas alturas.

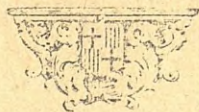
Veus aquí lo nom d' eixas plantas:

1 Clematis.	14 Sonchus.
2 Viola.	15 Erica arborea.
3 Hibiscus.	16 Landolphia.
4 Impatiens.	17 Heliotropium.
5 Euphrasia.	18 Lantana.
6 Elycina.	19 Moschosma.
7 Rubus.	20 Lissochilus.
8 Vaccinium.	21 Luzula.
9 Begonia.	22 Carex.
10 Pencedanum.	23 Anthistiria.
11 Gnaphalium.	24 Adiantum.
12 Helichrysum.	25 Pellia.
13 Senecio.	26 Pteris aquilina.

27	Asplenium.	33	Parmelia.
28	Aspidium.	34	Dracæna.
29	Polypodium.	35	Usnea.
30	Lycopodium.	36	Falguera Arborescent.
31	Selaginella.	37	Polypodium.
32	Marchantia.		

Seria may acabar si volgués traduir tot lo que té d' interessant lo viatge d' exploració de Stanley. Al comensar de llegir son llibre, ja no 's deixa; 's llegeix d' una tirada, y se comprén: nos fá conèixer un mon nou que cap peu europeu havia encare trepitjat; lo curs superior del Congo, l' Arouhouimi, la gran boscúria verge que iguala en extensió Fransa y Espanya unidas, las montanyas de la Lluna, lo riu Semliki, lo llach Albèrt-Eduard receptacle superior del Nilo... Honor y gloria á eix rey dels excursionistas qual memoria quedarà immortal per sempre més!...

C. B. DE LA T.

NOCTURN

Hermosa nina de rossa trena,
hermosa nina de blaus ullets,
¿per que no guaytas la nit serena
ni las floretas ni 'ls aucelletts?

Mira com s' obran damunt la branca,
mira com volan entorn del niu.
Ab los misteris d' amor que tanca
¡cóm es plascenta la nit d' estiu!

Esboyra 'ls somnis que voletejan
com papellonas sobre 'l teu cor,
y á la finestra mos ulls te vejan,
que vull jurarte un etern amor.

Perque la bades, un raig de lluna
sobre 'ls seus vidres blanquíssim cau,
y van obrintshi de una á una
mil campanetas de color blau.

Per las escleixas sa flayra vola
à embalsamarne ton llit nevat;
pot ser la brisa que las gronxola
tos dolsos somnis ha mitg trencat.

¡Oh, no 'ls anyores per sa bellesa!
visions més bellas veurás florir.
Desperta prompte. La juvenesa
també té somnis sense dormir.

De vert fullatge dalt las cortinas
un cel aguayta tot estrellat;
mantell riquíssim de pedras finas
que cobricela l' inmensitat.

Es un abisme que 'm enamora,
puig sé que dintre son sí blavós,
quan ens desperta l' eterna aurora
serém ditxosos un jora tots dos.

Tu com jo trobas la terra estreta,
com jo subreixes immens neguit.
¿Vols navegarla, gentil nineta,
la mar blavosa del infinit?

Sentint murmuris y canticela,
entre tos brassos m' adormiré.
L' ala d' un àngel tindrém per vela
y per llanterna la lluna al plé.

F. CASAS Y AMIGÓ.

1886.

DE VICH À SANT SEGISMON

À D. ARTHUR OSONA.

Molt estimat amich:

FICIONAT com vosté sab á coneixer la nostra terra, y admirador seu per lo servey que ha prestat als excursionistas ab los seus cuaders itineraris que donan per feta molta tasca quan s' ha d' anar en país desconegut y fora de vias principals de comunicació; he cregut prestarli un petit servey dedicantli aqueixas ratllas, que son com á complement de las excursions 5 y 98 del seu preciós *Guia general de las montanyas de la regió del Montseny*.

Si en veritat tant á Vich com en tots los pobles de nostra alta montanya se troban bons matxos de sella per montar, sens volguer fer cap disfavor á ningú, tenen guanyada bona fama los de ca 'l Reyet de dita ciutat, per forts, práctichs en caminar en camins dolents y entenmentosos en los mals passos. Per anar á St. Segismon se segueix la carretera provincial que va de Vich á St. Hilari la cual es ampla y ben conservada, passant per encontradas de las Guillerias que á segur es de lo millor que puga donarse en panoramas grandiosos y bonichs. A la mitxa hora de sortir de Vich s' atravesa 'l poble de *Riudeperas*, conegut per *Ca 'n Lletenas* y després ab pujada molt pronunciada, ab

LA RENAIXENSA.—Any XX.

mitxa hora més, s' arriba á Sant Juliá de Vilatorra ó de las Ollas; atravessant la carretera terras de conreu y en la segona meytat del cami se troba á la dreta 'l bosch de ls antiga y magnífica pagesia de Altarriba, propietat de la Casa Sentmenat, tan gran y ben situada, com per desgracia ruïnosa. Molt aprop de Altarriba y sobre la mateixa carretera, hi ha la molt antiga iglesia de Sant Martí, de gran valor arqueològich segons los inteligents.

Lo primer que s' ovira de Sant Juliá són los anomenats *chalets* que á una banda y altra de la carretera s' aixecan á tret de fusell del poble, causant una impresió agradable 'l veurer aquellās construccions de *plá de Barcelona* entre aquellās negres y petites casas de pàjés. Tals *chalets* son edificis d' especulació, hont s' hi llogan habitacions mobladas y en los quals fan pasar un bon istiu las preciosas condicions del clima, campinya y ayguas.

Lo poble se compon de una munió de casinyots negres, repartits en una plassa y 5 carrers estrets voltant l' iglesia y cementiri. La població ha disminuít d' un quant temps ensá, no contantse actualment mes de 700 ànimas y encara 's dubta que siguin tantas.

Duas industrias te 'l poble apart de la pagesia, y son la recolecció de pinyons en los boscos de las Guillerias y després l' esclofollarlos, que 's fá avuy ab unas sencillas màquinas, y l' art de terriser d' objectes de cuina, particularment *ollas*, lo cual ha donat nom al poble. No 's cregui per aixó que no hi hagi pretensions majors, puig aqueix istiu passat, la casa del terriser Pere Ros se convertí en verdadera academia de Bellas Arts ahont hi acudian las senyoras de la colonia estiuenca, y d' ahont ne sortiren gerros y plats artístichs que no desmereixerian posats á ca 'n Parés. Hi ha que afegir á aqueixas duas industrias una petita fàbrica de texits ab màquina de vapor que fa trevallar molt poch telers.

Una cosa m' admira molt de tant petit poble, y es que en la escola de noys n' hi assistian uns 80 y altres tantas alumnas á la escola de noyas, que fa una suma de 160 per un poble de 700 personas, lo que significa que poquets dehuen ser los petíts que no vagin á estudi. Honra també al poble que tingui los estudis en una casa feta espressa fá poch anys, dividint los compartiments de noys y noyas un cos del mateix edifici ahont hi ha la alcaldia y jutjat municipal. Las noyas estant al cuydado de monjas mercenarias, una de las quals té 'l títol de mestra, tenint habitació lo mateix que 'l mestre de noys en lo mateix edifici.

Una gran riquesa de Sant Juliá es lo caudal d' aygua que surt de

las rocas, y passant primer per un safreig del comú, forma la riera ó rech de Altarriba. Es una aygua fresca (13°c.) y forta, tant que al comensament d'usarla sol descompondre lo ventrell, pero després dona en compensació molta gana y enforteix per mes que no engrexí. Lo sensible es que tan preciós caudal d'aygua passa baix respecte á las terras del poble. A Sant Juliá moltes voltas se perden las cullitas per sequera sentint la remor del caudalós torrent que no poden fer pujar per bombas á causa de certs senyorios, segons me digueren.

La situació del poble es lo mes pintoresch que puga pensarse. Se pot dir que es lo sentinella de la serralada que corrent de Mitj-dia á Tramontana forma la part de ponent de las Guillerias. A una altitut de 600 metres sobre 'l nivell del mar (1) y al comensament d'aquells plechs de montanyas cubertas de bosch espés y herbas aromáticas, l'atmósfera es seca y pura, respirantse ab plena satisfacció, ben al revés de lo que 'ns passa á Barcelona ficats dintre la pestilenta admósfera de bruts clavagueros, puig que ni clavagueras de debó tenim.

La colonia estiuenca té en aqueix poble verdader objecte, puig sont moltes y bonicas las excursions que poden ferse en poch temps, com al Santuari de Puig l'Agulla distant una hora, elevat 692 m., ahont s'hi fan mes chirinolas que actes de devoció á pesar de las protestas del simpátich capellá Pare Wilson. Desde 'l santuari se pot pujar al Puig Montagút ab un quart d'hora, elevat 753 m. y desde ahont s'ovira un panorama encantador tant per la extensa plana de Vich, com en una fondalada de las Guillerias, tenint lo vell Montseny per fons del cuadro.

Altra excursió bonica es pujar á Coll del Portell ab una horeta curta per camí de carros y bosch frondós la segona meytat. Desde aquella altitut de 737 metres se domina un altre paisatge en extrem bonich. Sols hi ha que advertir que 's tingui molt cuidado en aixecar pedras de terra, puig hi formiguejan los escorpins.

No 's pot deixar tampoch d'anar al histórich y ruínós castell de Sabassona axecat sobre un puig elevat de 620 metres que domina la plana de Vich y capritxosas voltas del Ter; ahont s'hi va ab una hora de bon camí, passant per la deliciosa font de Folqués ó Banús y lo petit y pintoresch poblet de Tabernolas.

(1) 24 observacions fetas en 1888 me donaren per lo pis del chalet del metje 579 m. y 45 observacions fetas aqueix estiu passat, me donaren per lo segon pis del anomenat *chalet gran* 584 metres; lo que dona una concordancia admirable.

Un may acabar seria l'anomenar totes las excursions que poden ferse en lo sols terme d' una tarda y ab senyoras, com á *Saladeuras* notable per sa frondositat y antiga torra; á *Coll Samèda* elevat 766 m. (turó del N.); á *Folgarolas*, patria de Mosen Cinto Verdaguer, y á Sta. Eugenia de Berga, notables per sas antigas iglesias que son admiració dels arqueólechs, lo mateix que la tan típica de *Vilalleons*.

Las familias estiueucas ó forasteras se reunexen en un improvisat saló de recreo, situat davant dels *chalets* y dintre la pagesia anomenada *l' Solá* propietat del conegut catalanista D. Francisco Benessat que per son caràcter bondadós y senzill, cautiva la amistat de qui 'l tracta per primera vegada. Es també ànima de totes las reunions lo simpàtich metje D. Manel Anglada home de bona ilustració que amaga lo seu valor dintre las formas pagesas adquiridas en la vida del camp; verdader diamant merexedor de lluhir en una capital.

Sant Julià no es poble d' ayguas minerals, de manera que las familias que estiuejan allí, lo mateix los hi té anar á un altre banda, puig ningú hi vá per prescripció mèdica, cosa que han de tenir molt present los que volen fer lo negoci de llogar habitacions, lo mateix que 'l poble, en no ser exigents en los preus del queviurers, puig lo tret los hi podria sortir per la culata.

Una de los cosas que més m' admiraren, es lo preu crescut que te la terra. Segons me digueren, las fexas de conreu se venen á mil lliuras ó sian 530 duros la cuartera de 1500 canas cuadradas, y si es terreno per edificar lo preu es de 600 duros la cuartera, de manera que vé á poch menos de cuarto 'l pam. No se si será causa d' axó, 'l que la major part de la terra dels encontorns del poble pertany á sols duas familias, de Barcelona las duas, puig com á classe de terra no crech tinguin cap privilegi, per ser de secà y fershi solsament la xexa, blat de moro, patatas, fajol y carbasseras, productes agricolas que per cert no son per fer encarir cap finca.

Lo caràcter dels habitants es simpàtich y respectuós ab los forasters, lo que per cert no 's troba sempre en altrás bandes de la montanya.

II

Sortint de Sant Julià per continuar la excursió á St. Segismon del Montseny se segueix la carretera de Vich á Sant Hilari que s'enfila en zig zag ó serpentejant en direcció á Mitj-dia fins al Coll de Romagats, ahont s'hi arriba ab una horeta curta. A un quart de Sant Julià se dexa á ma esquerra la carretera particular que va á la pintoresca finca de *Cánovas* cuàl caserio se descubreix desde la carretera, y propietat de una distingida familia noble catalana que no vull anomenar, per que tenen la *moda* de parlar sempre en castellá, lo que per cert no es gayre bon exemple per los senzills fills de la montanya.

Lo Coll de Romagats té d'altitut 669 m obrintse pas entre dos turons que sobrepujan de 80 á 100 metres mes. No hi ha que dir que desde allí se descubreix un sorprenent panorama de la conca de la Riera Major, rectoria de St. Sadurni d' Osormort y part de Vilanova de Sau. Lo mateix es passar á la vertent de las Guillerias que entrar en los espessos boscos de pins pinyoners que tanta riquesa donan al pais. Al quart d' hora de baixar per la carretera en serpenteix molt soptat se troba lo pintoresch y elegant chalet anomenat de *Billoch* y als cinch minuts l' hostal anomenat *La Fullaca*, (613 m.) ahont se troba sempre per esmorsar.

Al mateix devant del hostal s'obra pás la camí que s' ha de seguir, y es lo que va á Viladráu, camí que no 's pot dir de carros per mes que n' hi passin, y que ab serpenteix de baixada entre espessa pineda s'arriba ab mitja hora á la Riera Major, la cual s' atravesa per lo molí paperer anomenat de *Fabregàs* propietat de la familia del catedràtich de Dret y bon català Sr. Estanyol. En aqueix punt la riera está á una altitut de 561 m. (1) tinguent molt poca amplada, tal que las quatre vegadas que l' he atravesada ha estat sempre per unas pocas passeras de roca.

Del molí de Fabregàs, lo camí que hi ha no es, ni nominaiement de carros. Voreja una llarga filera de altíssims *Pollancre*s per mes d' un quart d' hora y després se interna en lo bosch, sense per aixó deixar de vista la riera, fins que ab un altre quart d' hora se arriba á la Noguera, antiga pagesia al costat de la cual s' aixeca una magnifica casa-torre propietat de la familia Grassó que hi passa los estius, y

(1) En 1888 vaig trovar 573.

ahont vaig tenir lo gust de salutar á la Sra. Viuda del may prou plorat D. Mariá Maspons y Labros, que es germana del Sr. Grassó.

En mitx d'aquellas soletats, rodejats de espessos boscos y lluny de tot centre de població, l'arribada de excursionistas de Barcelona sempre es grossa novetat. Y si á axó hi afegim lo caràcter tan amable de la famili Grassot, no es de estranyar que 's desvetllin per obsequiar als excursionistas que fan parada al contemplar tan bonica casa en miij de las Guillerias. Es una verdadera casa per estiuejar, ab todas las comoditats que 's poden demanar sense cap pretenció de luxo.

A 5 minuts de la casa se troba una rica font (599 m.) en una frondosa fondalada.

Desde la Noguera lo camí voreja bosch á la esquerra y una rica y pintoresca planuria de horts y fexas de conreu ab la riera Major á la dreta, propietat del Sr. Grassot, fins que al quart d'hora se troba la grandiosa pagesia anomenada *Mas Vidal* elevada 648 m. sobre 'l nivell del mar. Als 5 minuts més, se troba un petit moli arruinat, que quant la última guerra civil los carlins lo feyan servir per fabricar pólvora; y després se segueix la presa del molí. Dona gust veure 'l aygua corrent tan cristalina en mitx d'aquellas espessedats de verdor. Al quart d'hora s'arriba á una petita y vella pagesia dita *La Noguera*, ahont se creuha un torrent y lo camí que de Viladrau va per un costat á Vich y Seva per altre (altitut 650 m.)

Desde aquí la pujada comensa á ser més pronunciada, separantse 'l camí de la riera Major que 's deixa á més distancia á la dreta, arribant ab miija horeta curta al peu del turó ahont s'hi aixeca la antiga casa anomenada *La Sala* composta de una munió de cossos de edificis uns sobre 'ls altres y una rónega torra que la tradició diu ser obra dels moros, com todas las torres vellas. Al mateix peu de la casa y en un fondo inexplicable de poesia hi brolla una font deliciosa que convida á fer descans y á beure un trago. A tret d'escopeta de *La Sala* s'axeca una casa-torre de nova construcció ahont hi estiuejan los propietaris Srs. Bofill de Barcelona.

Lo camí de forta pujada comensa desde aquí á atravessar boscos de castanyers fins que á poch més d'un quart d'hora s'arriba á l'hermita de l'Arola (833 m.) (1), havent dextat á miij camí y en un fons a la dreta la pagesia anomenada *Ca'n Gat* propietat del Sr. Puig y Bori, primer culliter de castanyas de todas aquellas montanyas, y propietari també de molta part de la montanya del Montseny inclós St. Segismon.

(1) En 1888 el càlcul me doná 840 m.

De l' *Arola* surt un camí que va á Viladrau tirant per Llevant. Lo camí que puja al Montseny se fica entre espessos boscos de colossals castanyers, que per lo esguerradas que son en general sas grossas socas, á semblansa de las oliveras, causan un efecte fantástich, semblant molts de dits arbres fantasmas ó ánimas en pena com las que descriu Dante en lo seu *Infern*. Mentres s' atravessen los boscos de castanyers lo camí es altament pintoresch, puig tenint aqueixos arbres molta estensió de brancatge y fulla grossa, cubreixen de verdor tot lo terreno.

Desde l' *Arola* á St. Segismon hi ha una hora de forta pujada serpentejant sempre. Lo primer ters del camí es bo, puig se passa com he dit per entre los boscos de castanyers, pero los altres dos tersos son d' un camí estret y pedregós, tenint á l' esquerra la montanya y á la dreta l' abim tallat á plom casi sempre y tan més fondo y espantós com més se puja. Lo camí dexa de ser hó en molts trossos, necessitant molt cuidado per no rrelliscar y estimbarse. Aconsello als que sufren de mal de montanya, que no mirin may lo paisatge que 's desenrotlla á sós peus, no separant la vista del camí, puig es facil que 'ls hi dongui mareig sofrint una sensació igual á la que s' experimenta al aixecarse ab globo, que sembla que la terra fugi sota 'ls peus, ademés de la novetat no acostumada per la vista de contemplar tant dilatat horisó de plechs de montanyas com si fos un plano plástich.

A mitx camí se passa per lo torrent del Oratori, ahont generalment se descansa, convidat per lo deliciós del paisatge, frescura y fortaleza del aygua y admósfera fina y pura.

Lo tan renomnat St. Segismon es un conjunt de casals vells y ruinosos ab l' hermita que tampoch té res de notable, á no ser una munió de presentallas que per lo estravagants y mal fetas un no pot menos de riure ab tot y la santetat del lloch.

Per mes que hi ha habitacions amobladas per passarhi la nit, aconsello que en tal cas se vagi provehit de bonas mantas, puig cap fines tra tanca bé y per tot pasa 'l vent fort y fresch que domina en aquellas alturas.

Lo servey de restaurant ó fonda, aqueix any estava molt ben servit per lo que 's pot esperar en semblant lloch, trovantshi de tot y á preus molt arreglats. En aqueix concepte mereix una enhorabona lo capellá Mossen Montanya, que segons tinch entés no pot fer més per arreglar aquell mant de ruinas, per falta de recursos.

Un prech, donchs, al propietari Sr. Puig y Bori perque estudihi la manera de fer mes accessible y agradable un punt tant pintoresch y notable de Catalunya, que es induptable seria visitat per milers d' excursionistas si estés en altres condicions, no dubtant que tot gasto que

s'hi fassi, serà plenament cubert al poch temps. Pero tal com está ara, comenso per aconsellar que no hi vagi cap senyora ni criatura, puig per molt entenimentats y práctichs que siguint los matxos de sella, una lliscada és fácil, y la pór per altre part ningú la treu. Ademés que la baixada no 's pot fer á caball, havent de passar tan dolent camí a peu.

En l'extranger, tenen fama molts punts que distan molt de ser lo nostre Montseny, per altitut y bellesa del paisatge, y ab tot s'hi va en cotxe, trobant á l'arribada confortables hòtels. No pretench que 's fassi lo mateix á Sant Segismon, pero be 's podria arreglar lo camí que no oferis cap perill, y donar á las habitacions un mobiliari y confort á proposit per aquell clima, encara que s' hagués de pagar un tant diari. Si ara no hi van gayres *senyors* com me digueren per excusa, es que no hi poden anar.

Quant á Vallvidrera no hi anava bon camí, y sols s'hi trobava l'hostal de ca'n Matias, poca gent de Barcelona podia dir que hi havia estat. ¡Quanta diferencia arel que s'hi mantenen sis *restaurants* alguns d'ells ab gran luxo, y los diumenges no n'hi ha prou ab 14 cotxes jardineras y faetons que surten á cada moment de la estació de Sarriá per portar als excursionistas de tota edat y condició á tan hermós punt de esbarjo.

Sant Segismon ja per sa altitut de 1189 m. (1) com per lo fantástich del camí per pujarhi, com per los graciosos panoramas que 's descubrexen desde allí y desde 'l cim del Montseny, seria punt d'excursió que segurament se faria de gran tirada ó *moda* si reunis altres facilitats que avuy mancan completament.

Si dolent es lo camí per anar de l'Arola á St. Segismon, no hi ha que parlar del que 's puja per anar á la petita hermita de St. Miquel del Barretons (1273 m.) (2), puig es cosa de verdader perill, lo mateix que pujar fins á la carena, ahont ja 's troba plá ab herba petita.

Amich Osona prengui la bona voluntat d'aqueixas petites reseñas, qual objecte no es altre que poguer ajudarlo encar que sia en molt poqueta cosa, en la patriótica tasca que porta á cap de publicar, las excursions itinerarias de nostra benvolguda Catalunya.

JOSEPH RICART GIRALT.

(1) En 1888 vareix trobar 1195 m.

(2) En 1888 vareix trobar 1279 m. Todas las altituts son presas per medi de uu aneroides de *Dent* de Londres compensat fins á la pressió de 350 milimetres; considerant com estació base á St. Juliá de Vilatorrada y prenent lo promedi d'anada y tornada, en dos viatjes diferents l'un en Setembre de 1888 y l'altre en Setembre de 1890.

¡UN PENSAMENT Á LA VERGE!

¡Prou passeja vora 'l mar!
prou que hi passeja una jovel
Si no hi troba lo que vol,
no es pas qu' ella no ho anyore.
D' amor encesos sos ulls
massa que ho dihuen que plora,
massa que ho dihuen qué sent,
los seus llabis, quan entonan...,
¡Valgam la Verge Maria!
¡Reyna de la Bona-nova!

Febrosa, d' assi d' allá,
la pobre, corra que corra,
sense que trobe l' amor,
l' amor que la torna boja;
aquell amor, que la te
ab excés de fe gelosa.
Per ço, es qu' ella enamorada
tant sovint ab dol n' entona....
¡Valgam la Verge Maria!
¡Reyna de la Bona-nova!

¿Si á la Patria ell n' ha respost,
 porque la Patria no 'l torna?
 ¿Perque 'm roba, aquesta, á mi,
 lo que 'l meu cor tant anyora?
 ¿Perque tant desagrahida,
 pobreta de mi, te 'm mostras .
 no tornantme lo qu' estim
 tant com lo cel y la gloria!
 ¡Oh! Pietat.. Verge Maria!
 ¡Reyna de la Bona-nova!

Vent de marina que vas,
 vent de marina que tornas;
 ¿Acas dintre algun baixell,
 mar endins, ab veu piadosa,
 has sentit que un aymador,
 ab plany, la platja arenosa
 recordés ab dols anhel,
 per abrassar la que hi plora!...
 ¿No respons?.. ¡Verge Maria!
 ¡Reyna de la Bona-nova!

Parla... parla!... En lo combat,
 ha mort ma esperansa tota?
 ¡Si es cert, porque no m' ho dius
 marinadeta, y no ploras
 al sentir mon desconsol
 y al mirarm d' enuig frisoa!
 Parla pel cel, marinada!
 ¿Per qué restas silenciosa?..
 ¡Ah! No ho sent.. Verge Maria!
 ¡Reyna de la Bona-nova!

Donzelleta.. No ha mort, no!
 ¡No ploreu, ni esteu frisoa:
 Si per la Patria ha lluytat,
 las lloers son cap coronan.
 Qui te patria, amor y fe,

may pot mancarli la gloria:
¡Si 'l baixell es mar endins,
prompte 'l tindrás á la vora!
— ¡Oh! gracias.. ¡Verge Maria!
¡Reyna de la Bona nova!

Si plorava la donzella,
are... ja canta melosa.
Tot passejant pel sorral,
mil petons a la mar dona;
y en tant que ve la baixell,
y tallant aigües. s'acosta,
no para ella d' esclamar...
¡Benvinguda sia l' hora!
¡Quant vos am... Verge Maria!
¡Reyna de la Bona-nova!

De tant blava que es la nau,
se li mostra enlluernadora;
de tant blanca la nau que es,
sembla gavina que vola,
portadora d' un amor
vers una platja arenosa,
hont l' espera enamorada
boja de goig, una noya,
tot clamant., Verge Maria!
¡Reyna de la Bona-nova!

Si ha vist ella al estimat,
lo donzell l' ha vista hermosa:
Si ella l' ha vist ab cor franch,
ell d' amor, mirantla, plora.
tot tornantli 'l pensament
que li va donar gelosa,
al ficarse mar endins
dihent... amor.. si me 'l tornas,
lo duren junts á la Vergel!
¡Reyna de la Bona-nova!

Lo Santuari no es pas lluny,
los enamorats hi corran:
¡Si 'l pensament han ofert
á la Reyna de la Gloria,
la Mare del amor pur,
també 'ls dona un ram de rosas;
ram, que dos cors ha enllassat,
dos cors que cantan victoria,
als peus de la Verge Santa!
¡Reyna de la Bona-nova!

VALENTÍ BAULENAS Y VINYAS

Manlleu 23 Octubre 1890

LO CANT

(ALS ORFEONISTAS CATALANS)

En la primavera hermosa
esparjeixen suau olor
lo clavell, lo lliri y rosa;
la juventut es gojosa
primavera; nostre còr
cante, qu' es flor olorosa.

Quan desbordan las cascadas
d' onas de notas vibrants
que del cor ixen aladas,
se badan las flors amadas,
se badan los cors amants,
escoltant las esteladas.

Lo cant de la patria mara
escala lo firmament,
com aygla que 'l vol may para,
lo temple del art l' ampara,

y per recébrel' content
lo castell sos murs separa.

Perque es ell la parla pura
del que la set va á apagar
en la font de l' hermosura.
L' amor ab cants plora y jura;
Deu l' escolta en lo resar;
la victoria s' hi assegura...

Cantém! Que si en nit callada
la verge á son trovador
ansiosa escolta amagada,
la veu que l' ha desvetllada
ab los batechs de son cor
aplaudeix enamorada.

Arréu himnes d' alegria
varr, vessan á bell esclat:
al bosch la tortra qu' hi nía,
en la mar l' ona bravia,
en lo cel la tempestat,
tot se desfá en armonia.

Y eix sentiment, qu' á tot hora
al mon en pes fa vibrar,
es qui inspira l' au cantora,
qui fa plorar la tenora,
la campana trillejar,
la font sanglotar sonora.

Cantém donchs la patria amada,
retreyém lo primer bes
de mare sempre anyorada;
los ulls fits en l' estelada,
alsém á Deu coral res;
cantém á nostra estimada!

JOAQUÍM CARRERAS.

Amer, Novembre, 1890.

CANSÓ

Hi ha en lo mon un tros de terra
que dona pler de mirar;
lo sol de mitj jorn la escalfa,
sos aucells cantan gays cants,
las veus de sa estudiantina
vibran per la caritat:
si á l' un cantó te la Galia
té Espanya per l' altre part.

Y las fonts y 'ls rius
nit y jorn murmuran:

—Visca 'l Roselló!

— Visca Catalunya!

Voltada de jardins y hortas
es talment toya de flors
que á Banyuls de la Marenda,
hi esclatan ab gran olor.
Encare en aplechs y firas
al reunir-se los minyons

rumbejan la barretina
ab sos colors alegroys.

Llengua Catalana
parlan nit y jorn:
Visca Catalana!
¡Visca 'l Roselló!

J. BLANCH.

L' ESCORIAL

IAS fa que teniam ganas de comunicar als benvolguts lectors de LA RENAIXENSA alguna cosa que pogués tenir algun atractiu, algun interès per ells, mes transcorrian las setmanas y res de nou podiam apuntar en nostras carteras, puig que ni la política dona gayre de sí, ni nostras aficions s'avenen gens ni mica ab res que puga tirar á color blanch, negre ó vermell.

Y are deixant per altra ma més experta lo posar en lletres de motllo, si en Sagasta ha sortit á peu ó á caball, si en Cánovas pensa fer aqueixa ó altra modificació; si l'Echegaray escriu un nou drama ó no y si en Guerrita es més destre que 'n Mazzantini, 'ns concretarém única y exclusivament á ressenyar á corre-cuyta, la bonica e interessant excursió que havem fet ab uns quants amichs catalans, algun d'ells, honra de las lletres patrias, al célebre monastir del Escorial.

Sortiam á las vuyt del matí de la estació del Nort, ab un griset que comensava á fer vermellejar las puntas del nas y després de recorre unas duas horetas de tren, entatxonats, més que assentats, en un mal wagó, contemplant la aridès dels plans de Castella la Nova, baixavam per fi á las deu poch més ó menys á la estació del Escorial, distant del monastir uns trenta minuts.

Reparadas nostras forsas en una mala fondota, empenguèrem á peu y ab un vent molest per lo impetuós, la curta pero penosa pujada que devia conduhirnos al objecte de nostra excursió.

La impressió que 'ns feu la gran fàbrica mirada desde l'exterior fou profundament severa, d'entonació fosca, ab una senzillés y rigidés de líneas que imposa. Respón perfectament al caràcter auster y ascètic de Felip II.

La forma del edifici es la d' unas graellas cap per amunt, per ésser eix instrument lo que serví per martiritzar á St. Llorens, patró del monastir.

Impossible 'ns es en un article, poder descriurer minuciosament tot lo bó y notable que conté l'Escorial, puig fora cosa d' una sèrie de travalls que sols podria portarlos á cap, qui tinga coneixements y temps suficient pera empèndrels; cosas de que nosaltres careixém complertament. Per lo tant nos concretarém en apuntar lleugeras impresions rebudas en eixa memorable excursió, de la que 'ns recordarém tota la vida.

L' Escorial com se sab fou construhit en temps y per ordre de Felip II, diuhem si per reparar los danys que havia ocasionat en altre monastir quan la célebre batalla de St. Quintin y á més per tranquil·litat y descárrech de sa concienicia.

La fàbrica es tota de ull de serp; construhida baix la direcció del arquitecte Herrera; l'estil es lo greco-romá ó del Renaixement y en las construccions parcials del interior hi entran com á materias principals, lo jasi, lo marbre, lo pórfit y l'alabastre.

Las incrustacions d'or van á dojo; la plata també abunda en alt grau y sobre tot en la construcció de baranas y respatl·lers hi entra'l coure y'l bronze en gran cantitat.

Las portas dels altars y sagristias, com las anexas á las habitacions de Felip II, son de caoba y ébano ab adórns de conxa y or.

La iglesia es de tres naus; la forma es de creu y l'estil respón idénticament ab lo del restant edifici. A la dreta's troba una porta que comunica á la rotonda about s'hi troban los sepulcres reals en quals ninxos descansen desde Carles I d'Espanya y V d'Alemanya fins al darrer de nostres monarcas si han tingut successió. Los que no, y 'ls prínceps, están separats convenientment.

Lo crist de marbre que's troba en la part interior de la iglesia es obra de Benvenuto Cellini, notable per sa expressió y la delicadesa de contorns. Un detall. Las parets que comuniquen á la capelleta about se troba eix Crist, tenen vintidós pams de gruixa.

En las salas capitulars poden admirarshi riquíssims quadros de 'n Ribera (L' Espagnoletto) de 'n Tintoretto y de molts altres quals noms no recordem en eixos moments y entre 'l primers la famosíssima *Cena* del Tiziano.

Altre de las cosas que 'ns agradá sobremanera poguer visitar, fou las habitacions de Felip II. Aquell rey que tenia baix son domini lo més gran poderiu del mon, aquell rey, qual vida y mort ha donat lloch á tantas discussions y controversias, s' accontentá 'ls darrers anys de sa vida, en ferla modesta y pobre en tant alt grau que 'ns causá fonda impressió la contemplació de las habitacions reyls.

Lo mobiliari senzillíssim; las parets nuas de tot adorno y riqueza y la cambra del monarca tétrica y fosca, comunicant per una part al altar major desd' ahont pogué ohir missa quant malalt de mort y ahont morí als vuyt dias de serhi trasladat.

Allí contemplàrem la cartera en que escrigué sas famosas órdes: la cadira de brassos en que s' asseya, gastada per l' us; las cadiretas ahont apoyava la cama quan le poagre l' obligava á tenirla en aquella posició; lo tinter que usava y que demostrá un jorn á Antoni Perez, secretari del rey, que era rey de veras, per haverlo llensat contra d' ell en un moment d' arrebató; lo saló d' embaixadors, ab mil recorts de sa persona y tantas altrás cosas que es impossible ressenyar.

Gracias á la amabilitat dels pares agustins, que son los que 's cuydan del col legi del Escorial, poguérem visitar la Biblioteca, reputada per una de las mellors del mon.

Es un verdader monument artístich é intelectual. En la nau del edifici s' hi poden contemplar frescos de mérit indiscutible; en las riquíssimas lleixas, s' hi troban códechs y manuscrits raríssims y en armaris apart, poden contemplarshi curiositats tals, com lo breuari de Felip II; los llibres de devoció d' Isabel la Católica, de la Emperatriu, biblias y Alkoráns en original ab dibuixos en or y ab colors tant vius, que sembla impossible hagen pogut resistir á la acció del temps; y molíssims més exemplars rars, que fan pujar dita biblioteca á uns 35.000 volúms poch més ó menys.

També vegérem en la sagristia riquíssims terns destinats á celebrar las honras fúnebres dels monarcas.

La part destinada á ensenyansa respón també á la magnificencia del gran monument, com també las construccions vastíssimas anexas al mateix.

Patis, claustres, sostres, parets, corredors, tot, tot está rublert

de llenços riquíssims, de frescos notables, de tapisos sorprendents y de recorts d' época que maravellan.

Per la factura dels llibres del chor, tingueren que sacrificar-se més de 20.000 badells, puig cada full es de pergami y del tamany de una pell d' aquells rumiants.

No volém parlar del palau del Príncep, edifici rodejat de jardins lloch d' esbarjiment dels monarcas y prop del Escorial, perque l' article resultaria massa llarch y tal vegada abusaríam de la benevolencia de nostres lectors, pero sí devém fer constar que es tant recomenable lo que s' hi troba, que si nostres quefers ho permeten altre dia 'n parlarem detingudament, limitantnos per lo tant avuy á donar eix seazill croquis de lo més notable que conté St. Llorens del Escorial, que no en va d' antichs temps l' anomenan la octava maravella del mon.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS

Madrid, 21 Octubre 1890.

LAS CARAMELLAS

Poesia premiada en lo Certáment Literari celebrat en la vila de Gracia,
'l 24 d' Agost del present any.

Quan l' hermosa primavera
revesteix la ginestera
de sos mes bonichs colors,
y la galana natura
va mostrant á la criatura
los seus mes llohats primors;

Quan se sent per las marjadas
de las bellas encontradas
un oreig molt grat y suau,
y lo cel mes clar s' ovira,
y son celatje se admira
puig te son color mes blau;

Quan las bellas aucelletes
refilan mil cansonetas

á sol-ixent del nou jorn
donant pler ab sas canturias
y alegria á las boscurias
que verdejan tot l' entorn,

Y se mostra l' enramada,
la montanya, vall y prada
feta un maig gay y polit;
puig las flors mes olorosas
embaumadoras y hermosas
per tot arreu j' han surtit;

Quan tot á gosar convida,
arriba Pasqua Florida;
y los mes galans minyons
s' ajuntan plens d' alegria,
perque ja ha arribat lo dia
de cantar tendras cançons.

Al arribar la vesprada,
la panera ja enflocada
y á marxar ja preparats.
s' escoltan cants armoniosos
per los caminals frondosos
de masías y poblats.

Entonan las caramellas
boy dedicant trobas bellas
á la nineta gentil;
y es per ells una gran joya
poder cantar á la noya
mes maca que flor d' Abril.

¡Ab quin gust la nina hermosa
va esperant l' hora d'itxosa
de surtir al finestral;
y entre mitx d' enredadera,

de marduix y passionera
treu son rostre angelical!

Quan lo seu casal rodejan
sos ulls de goig espurnejan
al mirar son aymador;
que li canta cansonetas
matisadas d' amoretas
dictadas del fons del cor.

En tant las veus melodiosas
y tocatas armoniosas
per l' espay se van sentint,
las manetas delicadas
de las ninas estimadas
las paneras van omplint.

¡Quina nit mes divertida
n' es la de Pasqua Florida
per nostre alegroy jovent!
¡que imatjes mes falagueras
y esperansas enciseras
crehuán per son pensament!

Y quants jorns de benhauransa,
de plaher y de gaubansa
passarán al recordar
los bells rostres de las ninas
de boquetas coralinas
que tants presents los van dar.

Benhauradas caramellas;
vostres cansons dolsas, bellas,
cantadas ab tó joliu,
son ab tendre melodía
pressagi de la alegría
que nos dona 'l gay estiu.

Bella costum benhaurada
de ma hermosa patria aymada
no vulguis d' aqui fugir;
no t' apartis d' eixa terra
ni traspassis nostra serra;
viu eternament aqui.

CÁRME VERDAGUER DE COTS

Barcelona, Agost 1890.

L' ADEU

Adeu, amor, me 'n vatrà á Fransa,
sols Deu sab si trigaré;
quan seré allí, quina anyoransa!
pero quin gotx quan tornaré!
No hiensem més ab la partida;
no parlem més que del retorn;
quin jorn aquell, ma dolça vida!
á ma tornada, oh quin bell jorn!

Per més que fatx, tot punt y hora
ab ma partida he de pensar,
y m' entristeix y m' adolora
y no sé més que sospirar.
Com una branca que s' esquexa
cedint al pes de tanta flor,
l' ànima meva quan te dexa
s' esquexa al pes de tant d' amor.

Avans d' anà' á seguir l' Europa,
com ab l' amor, fem ab el vi:

ómpla, amor meva, ómpla la copa,
meytat per tu, meytat per mi.
Beuré ab el gotx de cent vegadas;
y axís, quan sola 't quedarás,
si 't plau lo foch de mas besadas,
heu y en la copa 'l trobarás.

FRANCESCH MATHEU.

L' HEROE DE BRONZE ⁽¹⁾

TRÀDICONAL

I

Un jorn, gent forastera
baxava en gran estol
omplint camins y planas
de carros y canons.

Volian ferse 'ls amos,
girar costums y lleys,
creyent d' nna embestida
dexarho ras y net.

Pro encare no atalayan
las Planas, d' un quart l uny,
ja la campana senten
que per la vall retruny.

Com que hi està avesada
á ferse contra 'l llamp,

(1) Epissodi de una oda «Al Ter» premiada en l' últim Certámen de Gerona.

no la esperuga 'l núvol
que veu descarregar.

Li enjegan canonadas:
ella com qui no ho sent
—no va per mi—contesta
tocant á somatent.

• - II

Encar de dotze en dotze
no están tots allotjats,
que 'ls més braus de la colla
ja son al campanar.

Al poltre que 's desboca
qui atura pel camí?...
A la campana sembla
la boguen esperits.

Brabola ab rabia fera,
¡bon gos pel seu remat!
L' impuls que sola, porta
ningú 'l deturará.

Al mes valent qu' ho prova
del cos to fa seguir
y estriolat voleya
llençantlo com un bri.

Mes d' altres se 'n hi arriscan
de rabia febrosechs
al veure que may para
son toch de somatent.

III

Per fi ab cordas l' estacan;
cadenas ja du al coll
després d' esternellarne
alguns pel seu entorn.

Ab los fusells y á empentas
la fan escala avall,

y surt al carré, 'ls brassos
en creu, desllodrigats.

Pels rochs, fers, l' aïrossegan,
més ella pel camí
a colps de batall sempre
semblava 'ls escarnís.

Quan es á fora vila
obert porta un costat
y per hont passa dexta
un fondo regarall.

Pro al serne al riu s' aturan
hont mes fondaria te,
per ofegá en sa gorga
lo toch del somatent.

IV

Al caure de la timba
dintre l' abím pregón
soná una batallada
com si l' última fos.

Mes... ni vint canas d' aygua
han ofegat sa veu,
qu' encara avuy, confosa,
ab lo tro del torrent

La sentiréu rebatre
sense un moment parar,
com fressa de tempesta,
ó de lluyà combat.

Tritlleja y toca sempre
la campana en l' abím,
com quan aletejava
del campaná en son niu.

Perqué ni las cadenas,
ni 'ls colps, ni 'ls gorchs, ni 'l temps,
jamay acallar poden
son toch de somatent.

LA FESTA DE CA'N MOY

Poesia premiada al l' accessit al premi d' «Uua lira de plata,» en lo Certámen-literari celebrat per l' Ateneo de St. Gervasi de Casolles, en 1889.

Al moli d' en Moy
se n' hi fan balladas,
en son prat florit
tot es festa y gala.

Per sobre del pont
que 's reflecta en l' aygua,
¡quants de jovencels
y ninas hi passen!

Per los caminals
de las encontradas,
venen caballers
qu' airosos cavalcan,
y damas y nins
que de vila baixan.

De tot Camprodon,
Llanás y Espioanca,
Caballera, Arral,
S. Pau y Set-casas,
y d' Espinavell
Vilallonga y Plana,
s' hi veu lo jovent
qu' alegroy devalla.

Págesas gentils
fan brillar sa gracia,
lluhint los mangots
anells y arrecadas.

Los hereus y externs
portan llurs tombagas,
vestits de vellut
ab botons de plata.

Apropet del bosch
al se a mitxa tarde,
lo tamboriner
senyala la dansa.

Ninas y fadrins
vinga prepararse.

Ja lo contrapàs
puntejan ab ayre,
la sardana après
boy fentne gatzara.

Seguint lo compàs
las ninas galanas,
al mirá 'ls fadrins,
mostran en sas galdas
hermosos clavells
que rojos esclatan.

¡Quin batrer los cors;
que dolsas miradas
dansant ball-rodó
y sardanas llargas!

Airoset fadri
y nina galana,
cambian ab goig
melosas paraulas.

Boyra de sospirs
y tendres miradas,
rodeja 'ls ayments,
que lo cel escalan
per grabons d' amor
y dolsa esperansa.

En tant, fan pomells
qu' amorosos guardan,

ab las flors qu' el camp
abundós regala.

Flors de gays colors
de neu y de grana,
bells colors qu' indican
pur amor del ánima.

Collas de jovent
per lo prat s' escampan;
s' assehuen al camp
y ne fan brenadas.

Quant le sol es post
la tenora calla,

Voreta del riu
quina fressa s' alsa;
puig lo camí es plé
de la gent qu' hi passa,
passa bromejant
y cantant corrandas.

Marxan a la llar
que la nit avansa,
qu' al cap-vespre som,
y *angelus* senyalan
en l' antich cloquer
que hi ha en lo vilatje.

En tant al molí
tot hi resta en calma,
que ja ningú 's veu
per tota la prada.

Los camps adornats
d' herba esmeragdada,
clapejada ensemps
de floretas gayas;
sols ohuen remors
d' ayguas murmurantas,
y cantars d' aucells
que van á ajocarse.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

Camprodon 15 d' Agost de 1887.

LA MAYNADERA

I

E cuidava de vestirnos quan eram menuts; nos duya á passeig; quan queyam malalts, nos donava las medicinas y 'ns acotxava; y fins nos solia contar quèntos, quan li era permès pel senyor metge, que de vegadas no volia que 'ns desvetllés y li privava.

Vaja, nos estimava molt pero nosaltres també.

¡Pobre Lluisa, quan hi penso encara 'm venen las llágrimas als ulls!

Tenia allavors trent' anys, y era alta, plena, forta, y al ensemps carinyosa y riallera.

Era filla de la costa, y sempre 'ns parlava de 'la bella platja del seu poblet y del barco de son pare, honrat mariner de cabells blanchs com la neu del Montseny y veu aspre com los pichs de Montserrat.

Feya ja tres anys que servia á casa de mos pares, y tothom la tenia per honrada.

Veuse aquí que un dia, un oficial va arribar ab la botlleta, y com era en temps de guerra, no hi hagué altre remey sino donar allotjament al oficial y á dos soldats, roigs com dos perdigots, que de assistents li feyan.

L' oficial era jove, trempat y després. Los asistents se semblavan al oficial en tot y per tot, menys en lo greix y color de las galtas, que 'n tenian mes qu' aquell.

A casa també hi solia venir é hi passava moltes estonas, un bordégas d' una masia vehina, que li deyan Blay, y que, si be feya un bon tros lo ximple, tothom lo tenia per un camandula de llarga historia, y aixó que no més contava quinz' anys.

Sempre 'm duya á bras y jo, que no era llavors fisonomista, lo devia trovar de bon present y tracte agradivol, perque quan no m' hi deixavan anar, me posava á moure tal escándol de llantos y plors, que no m' aconsolava res com no fos passant la meva.

Ell no sé si m' estimava, pero si sé que gracias a mí moltes vegades s' escapolia de renys y cops, endossantme á mí malifetas obradas per ell; y, es clar, com jo era tan menut, lo que á ell li era deliet, en mí 's convertia en gracieta.

Per có sospito ara un fons d' interés en son amor: si be jo també ara endevino un bon xich d' egoisme en l' afecte que li duya, per quant també tinch las meas sospitas de que aqueix se fonamentava en haver reparat qu' ell me duya mes á passeig que ningú, y sobre tot, feya lo que volia, senys renys ni amenassas, com me solia esdevenir quan me duya á pendre l' sol la Lluisa.

Ara be, un dia qu' aquesta m' hi va dur, recordo que 'm deixá sentat dalt d' un marge, y que mentres jo jugava, esmicolant la terra ab una pedra cantelluda, ella no feya sino plorar com una Magdalena. Aquell dia si que no vaig anyorar á n' en Blay, perque també ella 'm deixá fer tot quant volguí.

¡Pobre Lluisa, com plorava! Recordo que deya:

— ¡Pobre de mí! y ¿qui 'm creurá? No, no, no me 'n aniré... Pero ¿qué dich, trista de mí? Si m' han tret, y... no hi ha més camí sino deixar aquest poble, ab lo mal nom que no me 'l treuhen mes de sobre. ¡Deu meu! ¿per qué no escrius en mon front la veritat de mas paraulas, la meva ignocencia?... ¡Potser llavors me creurian! ¡Pero, eái! ¡Com só una pobre minyona! ¡Pobre pare! ¡Ell, ell sí que no 'm tindrà per mentidera!

Y plorant se m' entorná á casa, quan vaig haver jugat prou.

Al endemá, al demanar la Lluisa:

— Es fora, y no tornaré més,— me va respondre la mare ab veu seca. Me sembla que vaig sentirme pujar las llágrimas als ulls; pero lo tó de veu de la meva mare va acbardirme, y no vaig gosar á plorar davant d' ella.

¿Creuriau una cosa?

¿Creuriau que des de llavors en avant may mes vaig gastar alegria?

Prou me passejavan, prou feyan, prou venia en Blay... res, la tristor me matava. Y, cosa estranya: jo que tenia tanta voluntat al bordegàs, sense saber per qué, des de que va esser fora la Lluïsa, no 'l poguí veure més. Lo mateix era tenirlo al davant, que agafarme unas ganas de fugir, que res podia fèrmelas passar, y que acabavan per obligarme à allunyarmen cuyta-corrent.

¿Ara diguéu per qué? No ho sé

Quan he sigut mes gran, y m' han contat lo que significavan los plors de la Lluïsa, he comprès que 'l cor de las criaturas te mes presentiments, y llegeix mes clar en lo cor dels altres que no pas lo de las personas fetas.

A mi 'l cor 'm deya, que 'l Blay tenia la culpa de tot, y ja veuréu si m' errava.

Com he dit mes amunt, á casa hi van vindre al·lotjats; y tot, després de serhi ells, va seguir de la mateixa manera que avans, menys un bon xich més d' alegria y una mica mes de brugit

Aixís transcorregué un mes fins que un dia en Blay va cridar á la meva mare, y de baix en baix li va dir:

—Miréus, Antonia; no 'us ho volia dir, pero també ho sabriau, y val mes ara que mes endavant. . . Lo d' ara es poca cosa, y .. ¡quí sab! Si no s' espurga, encara s' hi pert.

—¿Qué vols dir? preguntà la meva mare ab ànsia al xicot.

—¡Ey! no 'm comprometéu; jo 'u dich pel vostre bé,—li va respondre aquell.

—Be, mes ¿que vol dir tot aixó?

Lo Blay permanesqué un bon ratet sense dir res. Despres, gratant-se 'l cap, tornà á rompre la quietut:

—¿No heu reparat, Antonia, que 'ls assistents fa dos dias qu' están amohinats?

—¿Vols dir?

—Si; parlan ells ab ells... buscan... miran...

—Si, d' aixó si que me 'n so adonat.

—¿Sabeu qué tenen?

—No, fi'l, no.

—¿No? ¿Voléu que 'us ho diga?

—Si es cosa de saberse...

—¿De saberse? y castigarse també.

—Vaja, parla.

Aquí torná á callar lo pillardàs.

—¿Sabeu que un dels assistents tenia una bossa de seda vermella ab flochs blancs?

—Prou.

—Donchs be; la bossa s' ha perdut ab los diners qu' hi havia dins.

—Perduda, v be...

—Pero á casa vostra.

—Si s' ha perdut, se trobará:—féu la meva mare.

—¡Ca! No s' ha perdut, no.

—Donchs si no s' ha perdut, se trobará:—torná á dir la meva mare.

—S' ha perdut, y no 's trovará, porque... ha sigut robada.

—¡Robada!—exclamá la pobre dona, tornantse groga de rabia.—

¿Qué dius? ¿Ja sabs lo que dius? ¡A casa no hi ha lladres!...

Lo bordegàs esclafí una grossa riallada tot murmurant:

—No n' hi havia podéu dir, mes ara n' hi ha.

—¡Mentida!

—¡Ah! si 'us enfadéu no farém res y esvalotarém lo vehinat. ¿Dihéu que no hi ha lladres, eh?

—Si qu' ho dich.

—Donchs veniu ab mí, y trobarém la amagatall de la garsa.

La meva mare, groga, tremolosa y barbotegant, seguí á n' en Blay.

II

La Lluisa tenia la cambra á dalt, al costat de las golfas, sota teulada. Per una finestra donava aquella al prat y per un' altra al torrent; las otras dos caras eran totas sense obertura de llum, y en una d' ellas hi havia la porta d' entrada, qual porta comunicava ab lo graner. A las primaveras no feya de mal viurehi, pero lo qu' es tant al hivern com al estiu, se necessitava tindre tota la paciència y abnegació d' un sant per aguantarhi las geladas y las xafagors. La pobre Lluisa tenia aqueixas duas virtuts, y per ço hi vivia.

En un dels racons, uns tres peus de fusta pintada de vermell, aguantavan una gibrella groga y lo seu aixugamà de lli. Una caixa de

noguera, un llit de pots blanch y una corda per penjarhi la roba, eran tot lo parament del niu de la Lluisa. Pero aixó si, 'l tenia net com una patena; porque, la pobre, era molt endressada, no se li podia negar.

Envers aquest indret, lo Blay, acompanyá á la meva mare.

Avans d' entrar, lo bordegás que caminava de puntetas, feu deturar á la que 'l seguia, dihentli ab veu baixa:

—No vinguéu; miraré si hi es.

Y va treure ab molt rezel lo cap pel forat de la porta. Un parda! que picotejava las rejolas, al véurel', pegá volada, y fugí per la fines- tra tot piulant.

—No hi es,—va dir en Blay ab veu alta, tombantse de cara á la Antonia,—ja podéu venir. Entremhi.

Un cop foren dins, l' espieta comensá per alzar la tapa de la caixa, que grinyolá de las frontissas. y ab lo mig riure en los llavis, murmurá:

—Remenéu y trobaréu.

L' Antonia, si be ab repugnancia, comensá á escorcollar com una desesperada. Pero no trobava res; de la roba blanca passava á la de color; deixava la de color per tornar á la blanca, y res, res sempre.

En Blay comensava á posarse groch, tot renegant ab veu baixa.

—Deixéu,—va dir al últim impacient, veyent que la mare no sa via trobarho, y comensá ell; pero ab mes art y mes paciència. Pessa per pesa aná escorcollant. De cop, agafa unas faldillas: desplegantlas las espolsa, y d' entre 'ls plecchs de la roba, ¡pam!, cau una cosa, que al tocar á terra fa soroll de diners.

Era la bossa del assistent.

¿Dech dirvos lo desgavell que alló va dur á casa? La mare ja no va sossegar fins que va poder tindre una sentada ab la Lluisa. Dolorosa fou aquesta. La pobre xicota plarava com una Magdalena negant lo furt: la meva mare treya foch pels ulls, y li mostrava la bossa trobada dins de la caixa; y jo impacientantme y rondinant fora de la cambra, porque la Lluisa no eixia per durme á passeig, acabava de completar lo quadro.

No sé 'l que va passar; mes vaig anar á passeig ab la Lluisa.

Al endemá dematí, la Lluisa va ferme un petó, y plorant, ab un farsellet sota la aixella, ixqué del poble.

Recordo que quan va ser fora, un dels assistents demaná á la mare si havia trobat un mocador groch y bermell que li mancava.

—La Lluisa, la Lluisa se l' haurá endut: —esta fou la resposta que li féu la mestressa.

III

Quinze dias despres, tornant de mercat una tarde ab la meva tia y la meva mare, varem entrar á reposar un xich al mas d'en Blay avans de arribar al poble, jo ja no podia més.

Del mas aqueix al poble, hi havia nna mitja boreta de pagés.

La meva mare 'm duya per la mà quan hi entrarem. La vella estava vora la llar, y al davant seu lo Blay li ensenyava alguna cosa.

—Mireu, Antonia.— va dir la jaya aixís que nos va veure.— Miréu que m' ha dut de mercat lo nostre Bay.

—¿Qué hi ha anat? féu la mare.

—¿Per qué ho preguntéu?

—Perque nosaltres ne venim y no l' hi hem vist.

—Pot ser. ¿Qué 'us sembla aquest mocador?

Y allargá un mocador groch y bermell, punt per punt exactament igual al del assistent,

Un llamp qu' hagués caigut als peus de la mare no l' hauria sorpresa tant. Pero per có no va dir res, torná 'l mocador á la velleta, y sens reposar gota, me feu fer per forza la mitja hora que 'ns faltava de camí, per mes que jo, plorant, me li repenjés á las faldillas. No sé per que, llavors interiorment vaig malehir al Blay.

Sé que després la mare va pagar lo mocador al assistent, y no 'm recorda haver vist may mes á casa al bordegás.

IV

Deu anys després, la meva mare ja era morta y jo m' havia fet tot un homenet. Ja no viviam á Roda: com que tenia de ser advocat, per forza lo mas sense nosaltres se quedava 'ls hiverns, tota vegada que l' Universitat era á Barcelona, y calia anar á l' Universitat per saber de lleys.

De vegadas la tia, per encàrrech dels metges, que 'm veyan pujar molt prim, algun dia de festa 'm duya á fora á passejar y esbargirme, cosa que no 'm desagradava.

Una de tantas vegadas varem anar á Badalona. Mentres al hostal nos apariavan l' esmorsar, me vaig escapolar cap á la platja, perque á mí la brisa del mar sempre m' ha tingut robat lo cor. La meva tia no trigá gayre en venirm'hi á fer companyia. Jo 'm mirava la estesa de la blavor, hont per damunt hi solcavan balandrejantshi unas quantas barcas de pescar. La tia cercava petxinas. Mes avall uns mariners cohián la minestra.

Un xicotet de cinch ó sis anys jugava alli aprop, vora, vora del aiguà. Jo 'l vaig advertir de que las onadas lo podian mullar. Ell no 'n feu cas.

Pero com si la mar volgués donarme la rahó, una grossa onada l' arreplega de plé á plé, y si bé no feu altra cosa que mullarlo, n' hi hagué prou perque 's posés á plorar ab molta forsa, xop de cap á peus.

Jo hi vaig corre, pero una dona hi fou primer.

—Fill, Joan, ¿qué tens?—deya la dona, que tindria uns quarant' anys, tot corrent.

La criatura no responia sino plorant.

—¿Hont vas? ¿Hont vas aixís, mullat com un peix?

—Prou ne té ell la culpa.—diguí jo llavors barrejantme en la conversa.—Ja l' havia avisat, y ja se sab que qui no creu...

La manera com me mirava la dona, me va trencar la paraula als llavis.

Fit á fit, presa d' ansietat, y com desilijosa de ferme una pregunta, no m' apartava 'ls ulls de sobre.

Jo no pogui menys de preguntarli:

—¿Per qué 'm miréu?

—Senyoret, perdoni... una pregunta: ¿com se diu?

—¿Jo? Francesch.

—Francesch!...—y aquí la dona arrencá á plorar

—Y ara, ¿perqué ploréu?—li diguí jo.

—¿Es de Vich? ¿No es veritat qu' es de Vich?—aná preguntantme tot plorant.

—Sí.

—¿Y la seva mare?

—Morta.

—¡Mortal! ¿Y la seva tia?

—Allí la teniu... Pero vos, ¿qui sou?

—¡Ah! me dono vergonya de nomenarme... vull veure la seva tia avans.—Y deixantme, corregué cap allí hont aquella 's trobava.

Jo, un moment després, seguí sas pejjadas, tot rumiant.

Quan vaig esser ab ellas, las dos estavan abraçadas, y la meva tia parlava aixís:

—Sí, Lluisa, sí; la veritat sempre sura tart ó dejorn. Tú vas ser culpada, tú vas passar la vergonya! Pero mira, Deu no t' ha deixat per ço de la ma, y avuy te véus mestressa, esposa estimada y mare benvolguda.

—Sí, pero ella ha mort, y potser m' ha cregut culpable al deixar aquest mon.

—No, Lluisa, no: ella savia qu' eras ignocenta y mes de quatre vegadas, al parlarne, li venian las llàgrimas als ulls, y si hagués sapigut hont eras, hauria vingut á trobarte; pero li van dir que ja no viviau á Premiá, y no sabent hont te trobavas, va tenir de anarsen d' aquest mon, sens tindre 'l consol de desfer lo mal que t' havia fet. ¡Pobre Lluisa, com devias patir! ell ja te donat son compte á Deu: va fer mala mort. Una nit va saltar una paret d' un clós, y una bala li va passar lo pit de part á part.

—Deu lo perdó!

—Sí, que ben be ho necessita: pero mira, los assistents may te varen creure culpable, may. Sempre que se 'n parlava, solian dir: «No, no era ella, de segur. No pot ser, massa feya cara de dona honrada.» Mes Deu tot ho fa venir be, y lo mocador va descobrir la bossa.

Jo ho escoltava tot sens dir res.

—¿Y bé, senyoret, no 'm dia res? ¿Encara 'm creu capás de...? —feu ella tombantse de cara á mí.

—Calla, calla, Lluisa,—vaig esclamar jo prenentli la ma y aprenentli ab forsa,—no vull que me digas mes de vosté, ni que sospitis que ni per un sol moment he cregut res del que algú va creure. Jo no 'm recordo sino dels qüentos que 'm contavas, dels passeigs que feyam, dels jochs que de tú aprenia, y ara he vist que la virtut sempre sura: donchs, per lo que he sentit dir á la tia, tu ets felis, y ben casada y bona mare. ¡Lluisa, Deu t' ho conservi molts anys!

Aquell dia no varem anar á dinar al hostal: pero no recordo may haver menjat ni mes ni de mes bona gana.

VETLLANT UN MORT

Estich sol ab lo cadavre,
qu' encar' es mes qu' estar sol,
sol en est gran callament
¡lo callament de la mort!

Oh! té quelcom de fantástich
tot lo que 'm volta, tot, tot;
lo flamet de cada ciri
com roja serp bellugós,

la sombra de cada cosa
que va del mur al trespol
y ja s' agrandeix, ja minva
en continua tremolor;

y mes que tot aquest gran
callament tant misteriós,
qu' es, ab tot y callar sempre,
l' única veu de la mort.

Y 'l cadavre mentrestant,
mut, inmóvil, esgroguit,
estés sempre al meu devant,
es lo rey d' aquesta nit.

Mut? no, no, parlantme está,
mes jo no entench son accent;
oh! ¿qué 'm dirá? ¿qué 'm dirá
ab son estrany callament?

Inmóvil? inmóvil, no;
veig quelcom que no ha acabat;
ah! no sé si es il·lusió,
mes sento l' eternitat.

Y 'l cadavre mentrestant
sens desfer mos duples ¡res!
¡Poders ignorants! ¿qué te
la mort, qu' impresiona tant?

Allá lluny remor de cànchis,
alegres veus de jovent,
que rasant pe'ls vidres
me las porta 'l vent.

Ja s' acostan las canturias;
ara si que sonan fort;
semb'a qu' escoltarlas
fins desilji 'l mort.

Ja per devant d' esta casa
passa la colla cantant;
y ja torna á anarse'n
carre amunt lo cant.

Allà lluny las veus se perden
y encara 'm donan conhort;
allà lluny la vida,
y aquí dins la mort.

¡Quin núvol dé pensaments
m' arriuan com la tempesta!
oh! l' un ab l' altre 's desfan
y quasi 'l cap me rebentan.

Dins meu los sento bronzir
en desalenada brega;
tots preguntan y cap d' ells
respon als fatals problemas.

Y ¿ho creuriau? ve un instant
en que tant me desvaneixen,
que crech que 'l mort es lo viu
y jo la mort á qui ell vetlla.

¡Cóm es veritat que 'l riu
per lluny que nasqui del mar,
ala, ala, sens remey,
ha de aná' al mar á parar!

¡Cóm es veritat que l' aygua
que 'l núvol porta en son si,
per molt que al espay s' aguantí,
á terra ha de caure al fi!

Oh! la mort! eixa paraula
¡qu' estranya! ¡qu' estranya qu' est
tan aviat de por me gela.
com m' aconsola y 'm fa bé.

Apesar meu, jo la sento
ressonar en tot arréu,
tan en lo càntich que arriba,
com en lo càntich que 's pert.

La veig escrita en la terra,
la veig escrita en lo cel,
en la blancor de l' aubada
y en la llum del sol ponent.

D' ella 'm parlan las ponsellas,
d' ella 'm parlan los aucells;
ponsellas? ¡ay fullas secas!
aucells? ¡ay los nius deserts!

Que quan ve la primavera
me fa pensar ab l' hivern,
y desseguit de la tomba
me fá recordar lo bres.

Mort en tot arréu te sento;
mort, en tot arréu te veig,
¡y ara mateix, vet aquí
ombrivola devant meu!

Aquí paran l' hermosura,
lo dolor y la ventura
y la gloria y 'l dols amor;
aquí, en esta nit immensa
hi deté son vol la pensa
y son batement lo cor.

Y l' encantadora dona
que 'l mon encisá una estona
pren ertas formas aquí;
y aquells llavis no falagan,
y aquells ulls tan vius s' apagan
en aquest despull mesquí.

Y 'l nin y 'l savi y quants venen,
aquí erta figura prenen,
silenci y quietut tan sols;
y del flam de vida 'n queda
no mes qu' esta forma freda
que després ha d' esser pols.

Y bé ¿es cert? ¿no hi queda res
en esta eterna dormida?
¿es cert que 'l flam de la vida
no 's torna á encendre may mes?

¿O be es cert que hi ha quelcom
que puja á regions mes puras,
á misteriosas alturas
lluny d' aquest trist lloch hont som?

¿D' aquet mort l' altiva pensa,
lo fort glatit de son cor,
han trobat pátria millor
tan eterna com inmensa?

¿ó bé 'l cor y 'l pensament
s' han dissipat com lo fum,
com la música y 'l perfum
que 's dissipan entre 'l vent?

¡Sempre 'l dupte malehit!
¡sempre esclau del dupte 'm faig!
¡Un raig de claror! ¡un raig
que 'm tregui de tanta nit!

JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.

CANSÓ D' AMOR

Sentada en un feix d' espigas
que vora teu s' han nodrit,
bella esposa
que ets ditxosa
ab lo fill que 't xucla 'l pit!
Sa boqueta falaguera
va ensajantse riallera
pera dirte, encara humida
de la mel de mes dolsor:
font de la vida,
font del amor.

La olivera que 't dona ombra
n' es dosser d' hermosa pau;
la rosada
l' ha enjoyada
y l' oreig la besa suau.
La besada n' es tan dolsa
que ab lo ruixim que ella espolsa,
baix, baixet, diu eternida
benehinte 'l cabell d' or:
font de la vida,
font del amor.

Papallons que s'aparellan
camí del cel tot jugant,
s'entretenen,
van y venen
fent l'aleta al teu voltant.
Y en ta boca mitj desclosa
van glatint com fresca rosa
hont lo maig sempre convida
a llibar mel de ton cor,
font de la vida,
font del amor.

Cada cop que al fill amoixas
ve aprop teu un aucellet;
si al fill besa
ta tendresa,
cada bes un refilet;
y ab l'espiga que ell arrenca,
com lo teu cabell rossenca,
se'n va al niu y desde ell crida
saludante ab cant mes fort:
font de la vida,
font del amor.

En la llum de ta mirada
l'astre-rey s'hi regoneix,
á tot' hora
l' enamora
com essencia d' ell mateix.
Per morir gosant s'afanya
y del cim d' una montanya,
en senyal de despedida,
dirte ab bes de resplandor:
font de la vida,
font del amor.

Quan los clars estels festejen
d' obertas flors lo sorrís
per retreure
que ells van venre

delicias d' un paradís,
jo clouré ab tendras besadas
tas parpellas mitj rosadas
y en mos brassos ja dormida
dolsament cantarà 'l cor:
font de la vida,
font del amor.

JASCINTO TORRES Y REYATÓ.

A LA "ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS"
EN LO 14 ANIVERSARI DE SA FUNDACIÓ.

IMPROVISACIÓ

Poesia llegida en la *Catalanista*, en la vetllada dedicada á commemorar lo dia de la fundació de la «Associació» en 26 de Novembre de 1890.

Avuy fá catorze' anys qu' en terra bona
bons sembradors, una llevor sembravan,
la pluja fecundant que l' assahona
ab lo terror á la llevó arrelava.

Després, obrintne l' apilada terra
que com llosa pesanta la cubria,
com fénix, que renaix de sa desferra
en vert fullatge, 'l bés del sol, l' obría.

Y aixis pujava ab ufanesa tanta
que dava gust als ulls y al cor graa joya;
tenía ja l' aspecte d' una planta
molt gentil, molt esbelta y bonicoya
LA RENAIXENSA.—Any XX.

Després anà creixent y 's feu tant bella
que d' arbre anà prenent alsada y soca,
sa brancada gegant ja es maravella
que un poble inmens ab sa gran ombra ajoca.

Vells Monastirs y Temples y retaules
los resguarda del temps, gran destructor
y á sa ombra estimada s' ohuen faulas
reviurer de lo temps de l' avior.

L' eura enfilantse en sa brancada ardida
ne forma un cobricel fresch y gentil,
que s' ompla ab nova ufana y nova vida
quan Jordi, l' orna ab rosas, per l' Abril.

Y eix arbre ja soberch, encar que jove,
ha dat son fruit y ha rebrotat planté
que s' ompla en lo bon temps de fulla nova
y que dará mes tart son fruit també.

D' eix arbre que catorce' anys fá va naixe
y que ampara la nostre *Associació*
ique no 'ns fassen los nets la nostra caixa!
ique 'n fassen, Catalunya vehent renaixe,
una creu, en senyal de redempció!

LUIS TINTORÉ MERCADER.

26 Novembre 1890.

LA PRIMER TEMPESTA

PALME DE VERMEIL

Quand la primer tempesta
llansá lo primer tró,
lo mon va tremolarne,
rugiren los lleons.

Saltaren les balenes,
les aus dintre la pols
van caure espahordides,
y Adam va rompre en plor.

Eva, jonolls en terra,
clamava á Deu perdó,
y la serpent malvada
s' ajeya en lo terrós.

Y tot ho contemplava
de terra y cels l' Autor

que per sa omnipotencia
n' havia creat l' hom.

Anava ab sa justícia
à condempnarlo á mort,
més sa misericòrdia
hagué d' ell compassió.

Dexá que s' esbravassen
los elements del mon,
irats contra la culpa
que 'ls treya son repós.

Y al véurer com fugia
Adam, trémol y groch,
seguit de sa companya
per amagar son cors.

¿Adam, hón ets? va dirli,
Adam hón ets, ahon?
—Y aquell ab veu llunyana
li respongué:—Senyor!...

Desnús y sens coratge,
desnús estan abdós;
si havem de comparexer
feys amagar lo Sol.

—¿Quí t' ha dit que nu estavas?
Vestit te doni Jó,
vestit de l' innocència
que al Cel donava goig.

—Trencat ton manament
tot mal anat me trob,
la dona que 'm donares
m' ha duyt la temptació.

—Fou la serpent traydora,
diu Eva ab gran dolor,
cubrint sa heruosa cara
sa cabellera d' or.

—No es vostre, Adam y Eva,
no es vostre ja aquest lloch,
va dirlos á les hores
l' omnipotent Senyor.

Haveu tirat la joya
de més preuhat valor,
marcida n' es la rosa
de més flayrosa odor.

Rompuda haveu l' escala
que duya al meu sojorn,
haveu obert lo càrrec
hon vaig tancar la mort.

Un mar vos doni d' aygua,
y un n' haveu fet de plors
ahon vostra descendencia
may trobará conhort.

De tots los fills de mare
los ulls ne serán fonts
sense que may esborren
la taca de llur front.

— Jehová sa veu detura,
calla tota remor...
Es que en consell se junta
la Trinitat d' amor.

L' Omnipotent retorna
d' un éxtasis gloriós,
y diu ab veu de Pare
ensempe que de Senyor:

«Via fora, via fora
d' aquest lloch delitós!
trepitjaréu espines
tindreu fills ab dolor.

Mas per la vostra culpa
vindrá un Reparador;
per lo més alt misteri
mos fills seréu de nou.

Jo tinch dintre ma pensa
la pura Concepció,
que vindrà al mon, com l' alba
que surt abans del Sol.

Inmaculada Verge
mare d' un Redemptor;
la llum de l' esperança
renaxerá en lo mon.»

— L' angel caygut llavors
doná crit espantós,
era que 's penedia
d' haver temptat á l' hom.

Maléhit desde les hores
nos persegueix per tot,
lo fruyt per fernos perdre
de nostra redemció.

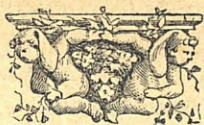
Mirant á nostra dreta
que 'ns guarda l' Angel bo
ell va desde l' esquerra
tramant la temptació.

Mas ay, lo sant Custodi
com si emprengués lo vol

esten ses belles ales
y nos cobreix lo cors.

Al cel sos ulls axeca
ab fervent oració,
y del Cel nos devalla
la força de l' amor.

VICTORIA PENYA DE AMER.

CANT DELS SEGADORS

LLENGUATJE ROSSELLONÉS

Amichs, despertem nos,
Lo gall canta matinas;
Miráulo gloriós
Cridant ja las gallinas.
Lo sol, viu y brillant,
ab pompós equipatge
Guanya lo cel trionfant;
Aném, prenim coratge.

La sega es bona y abundanta,
Guardant sino que nostra má;
L' espiga, ab lo pés del seu grá,
A terra lo' cap decanta;
Dels pobres tendrém gran pler,
De acudir á la defensa;
Si Deu nos dona tant de bé,
Cantém sa bondat inmensa

Fém que la garba amontanada
Cayga rabent sota 'ls volants,
Y que 'ls pobrets, petits y grans,
Vingan á fer l' espigolada.
Cal pas serrar massa las mans,
Fém que 'n cayga algunas espigas;
Pels pobres, tots aqueixos graas
Serán recoltas benehidas.

Amichs, despertem nos,
Lo gall canta matinas;
Miráulo gloriós
Cridant ja las gallinas.
Lo sol, viu y brillant,
Ab pompós equipatge
Puja al cel trionfant;
Aném; prenim coratje.

COSME ROUFFIA

CORRANDAS ROSSELLONESAS

Bonica seu, minyoneta,
Com la flor del taronjer,
Blanca com la colometa,
Florida com lo roser.

Que Deu vos dó, galans ninas,
Lo marit que desitjan,
Sempre rosas sens espinas,
Dolsuras, amor y pau.

Boniqueta seu, fadrina,
Com las albas del matí,
Qui pogués tenir, oh nina,
Vostre cor y vostre sí.

La rosa de maig floría,
Quan me vós enamorar;
Lluiseta, vida mia,
Que 'm cal fer, per t'alcansar.

Tota la nit ballerian
Las ninas de Rosselló;
Y nosaltres cantariam
Si nos dessén un petó.

Tot aixó son balladesas
Y comensi de 'm cansar;
Bona nit tingau ninetas,
Deu vos dó bon somiar.

De mati, á la canal,
Cantava lo pardalet;
Ay! no cantau vos, tan alt,
Callauvos dols aucellet.

Lo pardal, quan se cotxava,
Ne feya dolsa remor,
Per véurer si l' escoltava
La senyora del seu cor.

La mar blava, lo cel blau,
També vos guia l' estela;
Deu vos dó bon vent en vela,
Mariners á Deu siau!

Montanyas Regaladas
Son las de Canigó,
Que tot l' estiu floreixen
Primavera y tardor.

PERE COURTAIS

D' Argelés de Mar.

UNA FLOR

I

Un matí de primavera
contemplava jo una flor
deixondintse matinera
al primer bes de l' amor.
Son capoll suhament s' obria
com magrana quan s' esberla,
y en son cálzer hi dormia
una diamantina perla.
L' atrevit sol la besava
y un estól de papellons;
l' abella la festejava
cambiant sa mel en petons.
Aquella flor tant gentil
entre floreta y poncebella
la reyna era de l' abril
la reyna hermosa y novella...

II

Tres jorns despres ja la veyia
esfullarse al bes del sol

ni un papelló li sonreya
de tot aquell ample estol.
Las abellas rondinant
indiferents li passavan
son dols amor recordant,
mes, ni tant sols s'hi aturavan...

Aquella flor innocent
es avuy ja cendra y pols,
y en mon débil pensament
hi viurá sempre, tant sols.

.

— Es lo final de la dona,
de la coqueta del mon;
¡la bellesa l'abandona,
la fortuna se li pòm!

E. PASCUAL.

Barcelona 1889.

À MARIA

M' han contat que ab tas campanyas
parlas de mí tot sovint,
y m' han dit que tant t' hi exaltas
quant pots malparlar de mí,
que 'l fel que hi há en la teva ànima
per la boca 't sobrehix.
Sé que dius que soch un monstre
d' egoisme enorgullit;
y que 'l gel de mas entrayas
no 'l fondrà may cap istiu.
Sé que dius que de mí fugen,
tant si ploro, com si rich,
puig mon cor es un cadavre
y roca dura 'l meu pit,
y... es elà! en las rocas y entre óssos,
no sap l' amor ferhi niu.
Que un jorn á la teva orella
ma veu murmurá—¡t' estim!—
y que tú (pobra ignoscenta)
las portas del cor obrint,
vegeres entrarhi un lladre
ab capa de bon amich.....
Calla, Maria, y no oblidis

quant volgas parlar de mi
que la calumnia fou sempre
disfressa de propis crims.
Cert; mon eor era un cadavre
iprou saps tu qui 'n fou botxi!
y es vritat que es aspra roca
lo meu pit per tot enginy;
mes, cor difunt, resucita,
y es flonja llana 'l dur pit
quant l' amor hi deixa caure
la dolsor de sos ruixíms.

¿No veus que trista es la terra,
sense flors, glassats los rius,
plenas de neu las montanyas,
los arbres esgroguehits,
lo cel sempre plé de boyras
y 'ls aucells plorant al niu?
Donchs sota aquesta mortalla
que l' hivern ha anat teixint,
cova un mon de maravellas
prompte á esclatar y florir:
Deixa que 'l sol s' endolceixi,
que alegre son esguart trist,
que son llabi ardent la bese
en los seus llabis marçits,
y al hivern. la primavera
gentil veurém succehir.
Mon cor cadavre vas creurer
quan l' hagueres malferit,
y es que, traydora, sabías
quant fondo me 'l vas punyir.
Peró 'l que per mort deixares,
restá sols estabornit
y ha retornat á la vida
d' un ver amor al abrich.
De cors morts no n' hi ha á la terra
quan semblan morts, son més vius,
y ufanosos se deixondan

los afectes condormits,
si l' amor contra ells assaja
los seus feridors enginys.
En mi 's feu aquet miracle;
d' amor dolsament ferit,
ja 'l meu cor no es un cadavre
y es llana 'l pedreny del pit.
Pregúntau, sinó, á la hermosa
que al sentirte 's va enrojir.

Ja, donchs, res me fa que digas
lo que be 't plague de mí,
puig, vivint en primavera,
¿quí pensa ab l' hivern finit?
Y si 'm contan tas companyas
que 'ls parlas de mí sovint,
respondré que *es la calumnia*
disfressa de propis crims.

N. VERDAGUER Y CALLÍS.

LO GALL DE DONYA PEPA

RELACIÓ D' UN FET VERITABLE

ma juvenesa teniam en lo mateix carrer y no lluny de casa una vehina á la qual anomenave donya Pepa que valia un Perú.

De senyora com ella no n' hi havia d' altre. Tant servia per un saló com per una cuyna y al costat de donya Pepa totas las senyoras hi tenian que apéndrer, puig á més de ser una persona excelent era bona esposa, bona mare de familia caycussa de donar un consell, sabent arreglar un vestit, un saló y un guisado quan convenia, tant bé com la millor cuynera francesa apesar de tenir en sa cuyna á la Antonia que 's presumia ab rahó de saber ahont tenia la má dreta y botzinava perque la senyora s' acostava als fogons.

Donya Pepa era segona muller y sos fillastres eran casats y vivian fora de casa més regnavan en la familia bonas relacions y tots los dias los fills anavan á véurer á son pare y eran rebuts per la madrastra ab goig y carinyo y si bé no li deyan mamá perque ja eran grans quan son papá vá casarse per segona vegada la nomenavan per donya Pepa ó bé per la senyora del papá, may per la madrastra nom que tant hauria repugnat á la senyora com á sos fillastres.

Entre altres dias que los fills de don Joseph, que aixís anomenarém al marit de donya Pepa, se quedavan á dinar a casa de son pare era lo més senyalat lo dia de Nadal y llavors hi havia que véurer á donya Pepa, perque era alló de tirar la casa per la finestra y lo dia de Sant Tomás ja anava acompanyada de la Antonia, la criada vella de la casa, escullí lo gall millor y encara moltes vegadas la Laya, una pagesa masovera de uns amichs seus, lo criaba expressament, puig á donya Pepa li repugnava que l'indiot ó gall dindi' fós engreixat de cargols y llimachs, de cuchs de la terra y nous engargulladas com acostuman á Fransa y també en certas contornadas de nostra terra y sabia que la Laya solía engreixar los galls ab blat de moro y verdura de l'hort y deya, que galls com los d' aquesta no n' hi havia d' altres encare que la Laya se 'ls feya pagar un poch massa.

Pero á donya Pepa per rumbejar devant de sos fillastres no li dolia rés.

L' any que vá succehir lo que contaré, la Laya portá á donya Pepa lo que se 'n diu un cap padre.

—No li porto un gall; li porto un burro, deya la pagesa, no 'l podia obrir de greix. Aixó no ho troba á Barcelona encare que 'n dongui una dobla de quatre.

—Y quant ne demanéu, preguntá donya Pepa, mirant aquella maravella.

—Sis duros.

—Reyna Santíssima!

—En val més, deya la Laya: de grà n' ha menjat á cuarteras. No hi ha ganancia en criar indiots, y jo no só d' aquellas que 'ls engreixan de carn del canyet. Tot es grà, y si 'l pesa després de cuyt veurá com li pesarà més que si fós crú, perque la virám de casa aumenta.

Y donya Pepa y la pagesa comensaren á regatejar y per fi la Laya doná aquella pessa per cinch duros, que prou los valia.

—Lo matarém demá, perque no s' anyori y fonga, perque are sembla un cotó.

—Será estantis, deya l' Antonia, que en tot tenia que dir.

—Aixís es més tendre, responia donya Pepa. Lo posarém á la serena y ni cap capó será tant bó com lo gall de la Laya. Lo guisaré com m' ha dit la Marión, la cuynera francesa de casa lo senyor Marqués.

—Aquella Madama bruta que sembla un sagí contestá l' Antonia. Jo no menjaria de las sevas mans ni 'ls ous per beure. Si sempre vá carregada de llantias y prén tabaco! Ba... Ba... Senyora!

—Pero si no es la Madama que ha de guisarho, sino vos y jo.

—Vosté farà lo que vulgui, digué ab mal humor l' Antonia, mes lo gall qui 'l treu de farsit ab prunas y pinyons y una poma camosa al pap...

—Ja no s' estila, contestà donya Pepa, y la Madama ja m' ha dit com dech guarnirlo. L' ompliré d' aucellets, tófonas, maresch, carn trinxada y una certa salsa francesa que li donarà un gustillo...

—Sí, mil gustos y cap de bó, digué l' Antonia. Are son moda unas gasofias que en lo meu temps no s' estilavan, pero menjavam millor. Per mí un bon rostit, un fricandó, un estofat y un peix á la castellana: lo demés son ranxos, que vol que li diga.

Y entre disputas de mestressa y criada se matà lo gall que resultà una bola de greix.

Y que cofoya donya Pepa lo mostrava á sos fillastres y los deya que aquell any ella sola volia farsirlo com li digué la Madama la cuynera del senyor Marqués.

—Y 's pot saber com lo guisa? preguntà la fillastre.

—Quant lo vulguis guisar tú á casa teva contestà donya Pepa, ja vindré jo a esplicarho y te ho arreglaré.

Vingué lo dia solemne de la vigilia de Nadal y donya Pepa arreglada de brassos ab un devantal de tela de matalás prengué lo gall que l' Antonia havia arreglat deixantlo com un barco que espera nòlits.

Era del greix blanch, y tant en lo pap com en la part de baix tot era una saginera.

La Laya s' havia lluhit.

Donya Pepa feya 'l sufregit d' aucellets, tófonas, llagostins sense closca y una salsilla francesa ab taparas y herbetas ab un untet de seba y vinagre que no hi havia més que demanar afeginthi carn trinxada, cansalada tallada llarga y prima y posantho tot ab molt art perque una cosa ne 's confongués ab l' altre. Posà dintre ous clusos fets á rodanxas per adorno. Lo farsiment del gall era de lo millor.

L' Antonia tot era rodar lo cap y murmurar de baix en baix que valia més lo farsiment á l' antiga espanyola que tots los guisats gabatxos d' aquella Madama bruta ab lo nás de tabaco de la cuynera del Marqués.

Donya Pepa acabá de farsir lo gall, l' Antonia lo cusi, y lo portaren al forn que feya goig de veure y l' lensava una fragancia que retornava.

Donya Pepa no dormi aquella nit de contenta, pensant ab la seva obra y més que més que lo seu fillastre era casat ab una americana, que tenia una mare molt presumida de senyora d' aquellas que fora

de casa los sembla que no hi ha rés bó. Per aixó donya Pepa se volia lluhir encare més que altres anys.

Vingué lo dia desitjat y la senyora 's llevá dematí; ohí las tres missas y se 'n torná á casa.

Se guarní la taula, s' arreglá 'l dinar consistent en los macarrons indispensables un guisat de cassa, altre de peix y lo gall, l' obra mestra.

Després turróns, neulas, confitura, meló, rahims, pomas camosas, vi comú d' Alella, vi blanch y Champagne.

No 's podia demanar més.

Vingueren los convidats que eran lo fillastre y sa muller, la fillastra y son marit, dos nens del un y una nena y un nen de l' altra y una parenta del senyor anomenada la senyora Socós que vivia sola y era soltera y rica.

Se serví la taula, per lo qual s' havia tret una vaixela de porcellana estrangera que no sortia més que en grans festivitats.

Tot fou molt bó, tot exquisit, mes donya Pepa quan sentia las alabansas tot era fer la mitja rialla y rodar lo cap com qui vol dir: Si no habéu vist rés; are vé lo millor.

Llavors comparegué l' Antonia ab lo gall dintre una plata y donya Pepa reya d' alegría. Se prepará per tallarlo ella mateixa, mes mirant avans sa obra li paregué que lo gall era més petit. Pero s' ho tragué del cap, pensant que alló era una ilusió seva.

S' arma del trinxant y comensá á tallar lo gall, quan de prompte arrencá un crit y se torná groga com la cera.

En lo forn li habian cambiat la greixonera. No era lo seu gall lo famós gall de la Laya farsit á la francesa, no hi habia aucellets ni tófonas, ni salsa exquisida.

Lo gall que tallava donya Pepa era magre com un divendres de Cuaresma y farsit de... monjetas bullidas.

— Corra al forn, Antonia, cridá la senyora, mitj accidentada.

— L' Antonia hi corregué.

— Al forn no hi habia cap gall ja. Tots los habian donat y lo famós gall se 'l menjava no sabia qui.

Ningú de la familia menjá lo gall farsit de monjetas porque á tothom feu fástich.

Lo dinar acabá en tragedia, y donya Pepa plorava com una Magdalena.

Se 'n aná al forn y los digué lo que li vingué á la boca, pero la

cosa no tingué remey, y donya Pepa prengué tal enfado que fins tingué que ficarse al llit, pensant que 's tornava boja.

D' aqueix fet han passat moltíssims anys.

No existeix ni donya Pepa ni ningú de tota la seva familia. Tots han mort.

Jo era, com he dit, un jovenet quan aixó passá, pero ab tot y que han passat tants anys cada Nadal quant compareix lo gall á taula farcit per mans de la meva esposa surt l' historia del gall de donya Pepa.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

RECORTS

Tot es trist; la terra es seca,
ni un auell, ni un cant d' amor,
suaument lo riu camina
sens frisansa, ni remors;
tot convida al dols misteri,
tot convida al dols recort
y la pensa fantasieja
bategant ensemps lo cor.
¡Si n' he vist de maravellas,
¡si n' he sentit de cansons,
¡si n' he passadas d' estonas
en l' alcázar magestuós!
que m' han transportat la pensa
á altres segles, á altres mons,
¡Si n' he estat d' horas y horas
en dolsa contemplació
devant las góticas fábricas
y 'ls enrunats torreons!
mes giravá al cel la vista
y en ell no hi trovava, no,
aquell cel de Catalunya

aquell cel fet per l' amor
y cercava en las gentadas,
que 'm miravan recelós,
los germans de casa nostra
per quí 'm debatega 'l cor
y debades, no hi trobava
cap dels meus, sempre tot solt.
Perxó avuy des d' eix estatge,
des d' aquest antich recó,
remembrant aquelles terras,
nius d' amor y d' il·lusions,
envio á la patria aymada
aqueix bocinet de cor,
puig per més que un aquí gosi
en dolsa contemplació,
devant las góticas fábricas
y 'ls enrunats torreons,
may lo cata'á de veras
pot oblidar molt ni poch,
aquell Pirineu altívol,
aquell Montserrat hermós,
aquell Montseny tant poétich,
aquella vall del Congost
y aquells saltants de rieras
y las crestallinas fonts
y 'ls boscatges sempre espessos
y 'ls prats rublerts de verdor
de la bella patria mia
niu d' amor y d' il·lusions.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Toledo, Novembre de 1890.

TOTS SANTS

Tots Sants es una festa,
de dol y goig ensemps;
dol sent, qui un tribut presta;
goig te 'l ser de poch temps.

L' un com il·lusions compta,
un doll de desengany;
te l' altre 'l pler que aprompta,
la ditxa dels pochs anys.

¡Contrastos de la vida!
ansía l' un florir,
quant l' altre veu marcida,
la flor que esclatá ahir.

Tots Sants: pahorós dia;
que avivas los recorts;
y en tota rodalia,
l' ambient diu: pau als morts.

Campana al goig propensa,
tocá venint jo al mon;

accent trist ara llensa,
pels sers que ja no son.

Cent pobles tots á l' hora,
de dol donan só al vent;
fent unió esglayadora;
cent veus en un lament.

Avuy pels cementiris,
va gent per tots indrets;
coronas, flors y ciris;
omplenan sas parets.

Cementir del meu poble;
;que sol que estás, que trist!
dons á mon cor dol doble,
quant de tan richs n' ha vist

De sol ixent á posta,
las portas t' han obert;
cap colla se 't acosta;
te deixan tots desert.

Si algú cap á tu avansa,
y passa lo teu mur.
va recte ahont descansa
un propi, resa y surt.

Bellesas, no n' hi nían;
ni mostra obras del art;
los més sos prechs t' envian
desde sa trista llar.

Modern, ni un xipré ombreja;
trinxa semblas pels llamps;
mostrante á qui 't rodeja,
com herm en mitj dels camps.

Tots Sants, en ma infantesa,
jo l' esperava ansiós;

no coneixent tristesa;
quant tot somriu gojós.

Mes ara, quan arribas,
m' evocan ab esglay,
tas campanas esquivas,
recorts no oblidats may.

Y lo que en ma llar passa,
de quanta, dia y nit;
lo dol que l' alé glassa,
se 'n es ensenyorit.

Las llars hont hi ha maynada,
capvespre es esperat;
y al fer la castanyada,
de goig hi ha bon esclat.

Mes en la llar que hi resta,
ab dol son seti buyt,
ique trista 's la festa!
la mort que plors hi ha duyt.

A pler y dol convida,
Tots Sants, en tots los anys;
tal com es nostra vida;
contrast de goig y planys.

JAUME CASAS PALLEROL.

ULLS NEGRES

Sens saber lo secret dels seus ulls negres
tot tremolo tan sols al recordármén',
sols sé que no es recort lo que 'n conservo,
no es son recort, qu' encare es sa mirada.

En sas ninas l' amor un niu deu tindre
pèr cobitjarse alegre, arrupit d' alas,
y poder aixís viure com li toca
en una primavera sempre ufana.

Llurs parpres, qu' un cel pur sempre ennuvolan,
quelcóm misteriós é inmens amagan;
puig aprop meu senti aquells ulls qu' atreyan
y á son abím no vas gosá' abocarme.

Si 'ls meus ulls dirigia cap als d' ella,
ben llesta ella 'ls girava á l' altre banda,
quedantme com lo branch, qu' al llach s' inclina,
y no pot mirallárs'hi al moure l' aygua.

Quan sa pupila, tot mirantme, treya
lo secret que no sé, á son rostre d' àngel,
negats mos ulls com si lo sol guaytessen
no veyan lo que sempre desiljavan;

Y fentme aquella llum baixar los parpres
ferits per son fulgor, més clar que suara
sense saber si dintre ó fora 'ls veyá,
en l' ombra aquells dos sols pampellugavan.

Y sempre 'ls tinch enfront, mal que lluny sían,
de llum y d' esperansas embaumantme;
y entre mitj dels torments de llarga ausencia,
sento 'l puríssim goig de contemplarse.

Aixís los mártirs de la fé divina,
al brandarse son cos en llit de flames,
sombreyan de plaher en la foguera
gosant del cel la ditxa anticipada.

Per qué aprop meu tos ulls no puch tenirlos
sentint son atractiu altra vegada?...
Oh vina! que després que tu 'm mirares
es fosquetat lo cel sens ta mirada.

Ferírenme tos ulls: torna á ferirme
si vols cántichs y amor de mi escoltarme;
que 'l romani, de la flihlada cuenta
treu mel pera l' abella s' estimada.

Es de tos ulls no més tuir y encendre?
Vull donarte ab los meus una besada,
besarte entera, com al raítj que 's filtran
la lluna petoneja á las onadas.

Ay si un moment tos ulls fit á fit trovo!
No 't caldrá que 'ls abaixis, m' estimada,

ni que 'l traydor amor ab má amatenta
torni á vindre, amagat, pera cegarme.

Sabré que hi tens al fons de tos ulls negres,
que 'ls veig en fosca nit y en lluna clara,
encar que de ton cor ab llum confosa
al fons hagi d' entrarne la meva ànima.

JOAQUÍM CARRERAS.

EXEMPLE

I

Hermós cadarnell tenia,
trist presoner engaviat,
qu' ab lo vesch á la veurada
cagué sonso en lo parany.
No cantaba anyoradis,
ni parava de burxar
à tots indrets de la gavia
anyorant la llibertat...
Un jorn, rompent los filferros
volá lliure tot cantant
un cant de vida sublim
perdentse 'l buy del espay.

II

—Pren exemple Catalunya
del cadarnell escapat.
Recordat que foras lliura
y foll butxi t' engavià.

Creu, trevalla, enginyat, lluyta,
ayma tas sagradas llars,
y quan sia la gran hora
redimeixte poble esclau;
desfés á trossos ta gavia
tas cadenas y dogalls
y torna ha ser lo que fores
jove, felís, lliura, gran!...

E. PASCUAL.

Bruch 1890.

ÍNTIMA

Quan vé l' hivern, lo camp resta
sech, nú, glassat, trist y fosc,
y sembla llavoras
que tot siga mort.

Mes torna la primavera
y ab ella aucells, llum y flors,
y un diu: «Sols dormía
lo mon; no era mort.»

Aixís quan ve la desgracia
y 'ns porta al cap del dolor,
sembla que per sempre
s' haja acabat tot.

Mes la desgracia s' acaba,
torna 'l goig, y dihem llavors:
«¡Si 'l mal aviat passal
¡si es bonich lo mon!»

J. MARTÍ FOLGUERA.

LA DIADA DE SANTA LLUCIA

A festa de Santa Llucia se celebra per tota la rassa llatina y majorment á Italia. A Espanya y Fransa, una multitud d'estampas, esculpturas y pinturas, representan á la Santa ab los ulls á la ma ó dins un plat. Alguns artistes fins han imaginat representarla cega.

No 's capeix major impropietat. En tota la historia de dita Santa no 's troba una paraula alusiva á semblant suplici. Se tracta de Santa Llucia de Siracussa, verge y mártir, qual festa s'escau als tretze de Desembre.

Quan s'atribuix á dita Santa l'haverse arrencat los ulls, pera donarlos á un que s'havía enamorat d'ella, tal vegada 's confón ab Santa Llucia de Bolonia ó d'Alexandria. La interpretació, que ab totes reserves y á falta d'altra, li dona lo célebre jesuita P. Cahier potser es justa. Diu que, celebrantse 'l dia tretze de Desembre la festa de Santa Odila (Otilia) que nasqué cega y es apropiada y advocada per las malalties de la vista, los pobles de rassa llatina, als quals Santa Odila era poch coneguda, — puig fou Abadessa d'Alsassia, — sentiren á dir, qu' en la predita diada 's feya gran romeria, per las personas cegas ó amenassadas de pérdrer la vista, y que, com la devoció á Santa Odila no s'estengué més enasá de las poblacions germánicas, la con-

fiansa de las rasses llatinas per alcansar la vista, fou transportada á la célebre mártir de Siracussa Santa Llucia, qu' es honrada lo mateix dia en lo breviari Romá.

Per las encontradas de Catalunya se troban molts capellas dedicadas á Santa Llucia, en las quals cada any, pel dia 13 de Desembre, s' hi aplega gran gentada. En la comarca d' Olot n' hi ha duas: la una al capdemunt d' una cloturada de la vall de Vianya; l' altra á la solana de la serra de Santa Llucia, dos kilometres ans d' arribar á Santa Pau.

La gent d' Olot, té la costum d' anar á Santa Pau, per ésser més aprop, y més triat l' aplech que s' hi fá, puig hi ván no sols los que han de cumplir prometensas devotas, sino molts que 's tenen feta lá de no deixar per verda cap anada de las que durant l' any convidan als desvagats.

Se surt d' Olot cap á las vuyt del mati, regularment bufantse 'ls dits y ben abrigat, y s' arriba al Hostal del Cucut, per damunt de la Pujada del Gegant. Casi bé tothom sol ferhi un trago y entra á escalfarse, ja que l' amo té amanit un gran foch á terra y banchs y cadiras, mentres que la mestressa y las criadas, atrafegadas darrera lo taulell, despatxan patricons d' ayguardent molt apropiat pera fer passar lo fret.

Encara no s' ha caminat sis cents passos, que ja 's troba altre hostal: lo de ca 'n Fullaraca hont no faltan los que hi fan segona estació. Deixant la costa de Pujou á la dreta y lo crater de la Rocassa á l' esquerra y seguint carretera—amunt apartantse per las voras—puig es de las més dolentas d' Espanya—s' arriba al hostal de ca 'n Sargantana, hont solen tenir bon vi; empero son molts los qui prefereixen lo de més enllá: 'l de ca 'n Bastán. Y com sia que á ca 'n Bastan ara d' un hostal se n' han fet dos, molts se 'n ván al nou; lo qual no obsta á que per la diada de Santa Llucia, tots tingan feyna, fins l' hostal dels Plans, bon xich apartat de la carretera.

Carretera enllá s' arriba á las envistas de Santa Llucia, deixant á la dreta 'l rey dels cràters d' aquest país, lo de Santa Margarida, y á l' esquerra lo molt respectable de Croscat, coronat per un antich telégrafo que pera rés serveix, y comensa á descobrirse lo vehinat de Santa Llucia, lo poble de Santa Pau ab son castell, los cingles de Sinestras y Rocacorba. Baixant mitj kilometre, y seguint una carretera torta, gredosa, se surt del terror volcánich y s' arriba á una solana argilosa, plena de rocas calcàreas, ab milions de milions de fòssils petits com grans de rahim, que 'l poble anomena pedras de Santa Llucia. Allá, entre algunas casas esgarriadas, se troba la capella.

Son aproximadament las deu del mati; los voltants de la hermita, plens de taulas ab caixas de turróns; los capellans de Santa Pau, lo de la Mare de Deu dels Archs y algun altre de marjaner, que n' hi sol haber en alguna casa de pagés, arriban pera celebrar l' ofici. Per tot arréu, en cuynas improvisadas al ayre lliure, se fan fogueradas y 's couhen cassoladas d' arrós ab pollastres, ab costellas, ab butifarras, comensantse á sentir un aixanesch y aixecantse un trull de polsaguera y fumarola que sembla que tot se n' entra.

Los que portan l' intent de fer un dinar més aristocrátich, de pèndrer café ab més comoditat, de seguir la vida més confortant, fan dos kilometres més de camí y ván á entaularse á la posada de ca 'n Xintet á Santa Pau. Per deu rals s' hi fá un bon ápat y mentres en Xintet atrafegat, corrent de la cuyna á la sala, prepara dinar per tants parroquians, un puja á véurer l' iglesia, lo castell, mentre 'ls aficionats á cosas antigas—que may n' hi faltan,—admiran las innumerables finesstras, arcadas y fragments arqueològichs que 's troban espargits per tota la vila.

La iglesia de Santa Pau, tretas unas pinturas, que deshonran las parets, es una verdadera joya d' estil ojival, d' elegancia y proporcions admirables. Lo castell, construcció històrica de l' Edat Mitjana, avuy molt runada, pero afortunadament conservada per unas monjas molt complacentas encarregadas d' ensenyar á las noyas del poble, té encara algunas cosas dignas de mencionarse.

S' hi troba la gran escalinata del pati s' endevinan las portas que servían per' anar als sellers, presons y corts, los grans finestrals, se veu lo magnífich escut d' armas del senyor del Castell, y en la capella, ficat dins la paret del cor, crida l' atenció un magnífich baix-relleu trevallat en alabastre, qual estudi se podria recomanar molt als escultors per sa originalitat y sobrietat dels plechs d' algunas figuras aixís com seria molt agradable de véurerne una reproducció en lo Museu que s' está formant á Barcelona.

A ca 'n Xintet l' escudella es á taula. Fà pler de dinar en aquella sala, si 'l temps hi acompanya.

Per tots los plafons de la paret hi ha cromos representant nevadas vistas de Suissa; al sostre hi ha gabias penjadas ab canaris y en grans testos en los recons plantas extranyas...

Torném cap á Santa Llúcia.

Encara no s' han comensat las ballas; encara n' hi ha que están atracantse de butifarras pero la majoria ja voltejan las taulas de turróns y 'ls turrónayres aixordan ab llur cridoria.

A poch á poch surten los pabordres. Ja es hora, perque la tarde es curta. Casi no 's té temps de saborejar la música, que ja los que tenen més seny ván desfilant. Comensa la professó y al moment tots en marxa cap á ca 'n Bastan. Per aquells planells y marjes n' hi sol haver una jasserada, que refán l' estómach, perque encara hi ha bon trós fins á Olot y tot es baixada que fá pahir més prompte. A ca 'n Sargassa no 'n vulgas. Tot es plé de gom á gom: la eixida, la escala, la era, y tot aquell bellugadís, tocat per los últims raijs del sol, produheix un efecte màgich.

Carretera avall, se contempla un panorama colossal. Des del plá d' Olot fins al Puigmal y Canigó sembla una escala. A mesura que las montanyas s' apartan, fan al revés de la perspectiva: son més altas. Com la vila y la comarca d' Olot se troban baixas y las montanyas que rodejan la població son petites, van formant, entre ellas, una sèrie d' esglahons, que, en lo mes de Desembre, época de neus, siguent peladas, blavas unas, altras moradas, nevadas casi todas las més altas, constitueixen un espectacle feréstech, pero admirable, plé de grandiositat.

S' oviran los estanys de Caransá, lo Plá Jogador, lo Puig de las Bruixas, la Cova del Bisbe,—en las canals de Sant Aniol,—la Fossa del Gegant; en fi, innumbrables paratjes de la frontera, plens de llegendas y tradicions propias de nostra terra catalana.

La majoria de la gent arriba á ca 'l Cucut, á entrada de fosch. Des del cim de la Pujada del Gegant, fins á Olot, hi ha tres kilometres.

—¿Per qué se 'n diu la Pujada del Gegant?—preguntárem al amo del hostel.

—He sentit á contar que, en temps de la velluria, vivia en aquest lloch un facinerós de gran alsada, robant tota la gent que de l' encontrada de Santa Pau y Mieras, havia d' anar á Olot, matantne molts y menjantse la maynada, com un Ogra. Las malifetas d' aquest lladre, que era conegut, en tots los voltants, per *Gegant de Bora tosca*, tenia aterrorisats los pobles de la comarca. Los habitants del vehinat més proper a la Pujada del Gegant, que de nits no podian viurer segurs en sa casa, imploraren la protecció de Sant Cristófol, prometentli que, si 'ls lliurava d' aquella fera, li edificarian una capella en lo mateix indret, ahont lo monstre cometia las grans malifetas. Y diu que al endemá d' haver feta la prometensa, trobaren lo gegant estimbat, collitrencat ab lo cap fet trossos; per lo qual se basti la capella qu' avuy es Parroquia de Sant Cristófol las Fonts.

JOSEPH BERGA.

Olot, 14 Desembre 1890.

BENEDICCIÓ DE DEU

EN LA MATINADA

Lo sol desde la mar d' orient envía
son primer raig, engendrador del dia;
los pins de las montanyas lo reben ab fervor;
la benvinguda á sa faysó li donan
las boyras de la serra, que se fonen
sentintne las besadas de la suau calor.

Animas racionales, ab l' oroneta
que fuig, ab los perfums de la floreta,
ab lo ressó del cántich qu' entonan monts y valls,
pujem á Deu, volem á las alturas,
y en nom de las humanas criaturas
de gratitut mostremli los més ardents flamalls.

Senyor, beneyt, siau, llum de la vida;
permeteu que ma ánima axerida
de bon matí vejentvos exalse 'l vostre Nom;
ara lo sol sa claretat escampa,

y ara també la resplendor s' estampa
de vostra imatge viva dins l' esperit del hom.

Vos creàreu del mon exas bellesas
que ab tanta d' abundor vehém extesas,
ab sola una paraula reblireu l' ample espay;
y ab vostre mot vivificant rodaren
las estrellas, las serras s' axecaren,
y brollaren las ayguas corrent sens aturay.

Vos moveu exos sérs donantlos forsa;
Vos aturau lo Mal que los vol torse,
Vos d' esperit de ciencia per gracia los ompliu.
Y vostra voluntat benavirada
es per tots ells de cor reverenciada,
perque d' amor hi cova dins ells lo sant caliu.

Aucellets del espay, coloms ayrosos,
que us elevau est demati joyosos,
perdentvos per las onas y els nuholets del cel;
benehiu al qui estufa vostras alas,
benehiu al qui pinta vostras galas
y eus dona una llengueta més dolsa que la mel.

Ayguas de pluja que formau rieras
y l' hermosura sou de las praderas,
torrents que de las rocas rompeu lo badaluch;
el Senyor vos aplega en bons paratjes,
y fent córrer inflat vostres venatjes
ab ells á la semensa prepara jorn astruch.

Oh boschs ombrivols, selvas estojadas,
glorificáu la Má que us ha formadas
y la sava us dispensa dels arbres d' antigor;
camps de blat hont l' oratje jugueteja
y ahont la faus del llaurador lluyenteja,
en est matí cantáu-ne la gloria del Senyor.

¡Oh! jo us convit, ma cristiana lira
sent que llohau al Sér per qui delira...

¡Senyor, vos qu' enardíreu las harpas d' Israel,
Vos que'l cor encenguéreu del Profeta,
dau á tots exos sers, dau al poeta
la veu de l' alabansa, l' agraphiment fidel!

Natura se desperta, l' alterosa
montanya sembla que ab sa fas blavosa
saluda las llunyanas riberas de la mar;
l' aliga desde 'l cim reprén voladas
y desde 'l pla s' en pujan perfumadas
essencias que l' oratje s' en du pe 'l comellar.

L' home, diamant del Cel, per desventura
engastat en la terra, s' apressura
á unir l' acció de gracias al hymne matiner;
¿veys al pagés que surt de la cabana,
com escolta la veu de la campana
Que li diu: «per Deu sia ton pensament primer?»

Home, cor escalfat, que fantasias
un nou mon en desig, cor que somias,
¿saps tu qui dona forsas y ajuda á lo teu vol?
¿De hont vens tu, poderosa inteligencia,
que la terra espurnejas ab t' ardencia,
ab flama molt més viva que l' ull cremant del sol?

Era un dels jorns de Creació, y exires
de la Má creadora, y exoïres,
home débil, la parla del Deu omnipotent;
y ab sa clemencia divinal passares
del Paradis, y après senyorejares
en sigles pochs la terra, l' orient y l' occident.

Y si pe 'l nort fredós hont res hi aguanta
més que lo gel y el trebolí qu' espanta,
l' home pot fer que onejen las palmas del mitjorn;
si en los deserts hont lo llopart habita
y el sol crema los ossos del moabita,
l' home pot delitarse fent un verjer d' un forn;

es que la sobirana Inteligencia
ha mogut als humans ab providencia,
es que de Ella rebérem la forsa y lo voler;
es que Deu ha impulsat la rassa humana,
y en el nort y en el sur, y en mont y en plana,
dexá y dexa guspiras del infinit poder.

Benehiu á Deu, vilatjes y masías,
ciutats, alberch de dols ó d' alegrías,
realmes de la terra que al mon enorgulliu,
nacions glorificadas per la ciencia,
Jutjes, artistas, reys de la elocüencia,
de vostron únich Pare la gloria benehiu...

¡Ay, Senyor! ¡Deu magnífich! ¡Alabada
sia la vostra Essencia benhaurada!
Jo sent dins mas entranyas lo foch de vostre amor;
tots exos sérs vos cantan y enaltexen;
¡oh! ¡que no n' hi haja cap dels qu' existexen
que no diga mil voltas son cántich al Senyor!!

J. TARONJÍ.

LA TORRE DE CA-ROIG

En mitj de las brancadas de rústegas cingleras
que 'l Pirinen altívol allarga fins al mar,
s' aixeca una montanya de formas altaneras
com roure que s' enlayra en mitj d' un canyissar.

Es alta com las boyras que sempre la coronan
ab una freda glassa de plor humitejant;
y, plena de misteris, los ayres hi ressonan
fenthi sentir los xiscles de furia pantejant.

Será que alguna fada s' hi troba com esclava
desde que 'n lo Calvari floreix la santa Creu;
tal volta, però sembla que d' un volcá la lava
al só de mil tronadas s' escampe á tot arreu.

Las penyas que l' encinglan, tan grossas com feixugas,
son altres cordilleras que té la serra al front:
de lluny al contemplarlas diriau «son arrugas
ab que s' abriga sempre l' espatlla d' aquest mon.»

L' isart ab sa bravesa pujarla sols podria,
y batent l' ala ayrosa sols l' áliga real:
difícil la pujada per cert la trobaria
quí dominava als pobles, lo Geni imperial.

Si del mar la contemplo, me sembla per Espanya
l' atlant que la defensa cantantli' ab tot lo goig;
¿voleu lo nom saberne d' aquesta gran montanya?
véusel aquí, li diuhen: *la Torre de Ca-Roig*.

Un dia, mentres l' aura tranquila sospirava
joguinejant ayrosa pe 'ls boscos y jardins;
s' adona una doncella, que vora 'l mar s' estava,
del gronxament fatídich d' uns barcos sarrahins.

Fuig élla; y espantada obint tanta crideria
com un aucell tremola; més l' enemich, al brás
la dura cimitarra, cantava ja victoria
y lluyta ab la minyona que fuig al *plá Ras*.

En lluyta vol robarli tot d' una la riquesa
que n' es del patrimoni lo rich adornament;
la Pátria que engalana de gloria y de noblesa,
la Fé que ella defensa ab tot son ardiment.

Ja cau, ja cau esclava rendida y abatuda,
sens forsa y sens coratge després d' haver lluytat;
li roban ja sas joyas al véurela vensuda,
li roban ja sas joyas: sa vida y llibertat.

Ella fa un ¡ay! terrible veyentsa empresonada:
—veniu á defensarme!—ja crida á sa fillada:
—veniu á defensarme, que 'm mata l' enemich!—
Y *Rodonyá* al sentirla, company de Tallaferro,

deixant la font que éll nombra, contesta:—jo l' aterro;
nó tingau por, oh Mare, que á defensarvos vinch.—

Al crit d' aquest responen tots los de la nissaga:
l' un surt de la boscuria, l' altre surt de l' aubaga,
quiscun porta per arma alguna eyna del camp;
y arremetent ferotges, la via ja s' esbrossan;
aquí las testas saltan, allá tot ho destrossan
y assedegats conquistan la terra pam á pam.

Com que la set abrusa quan se treballa d' ayre,
al bell indret hont queya la dalla del dallayre
semblant d' ossos la terra brusenta com un forn;
nasqué per dals coratge la *font de l' ossetera*
que, d' una roca al altre saltant per la riera
besava de marina las platjas al nou jorn.

Los moros que portarán per cla feréstech guía,
fins al cim al se 'n pujan ab forsa y gallardia,
puig lo que 'ls comandava se deya: lo *Ca Roig*;
roig era com un toro de rabió furenta;
la rabia que alenava era infernal y ardenta,
ardenta com la febra que capgirella á un boig.

Quant sobre la montanya posá la mitja lluna
va tremolar la terra; las vilas d' una á una
de Deu sols invocaren la forsa y ardiment:
y 'ls héroes de la Patria, batentse coratjosos,
enderrocarla juran vensuts ó victoriosos;
iy un jorn caygué la Torre al dur trontollament.

Aixís, aixís salvaren la Patria catalana.
Morint com braus per élla y obrintse la fossana
si per acás los calia tenir aquesta fi;
á nostra Patria auréola de gloria ja rodeja,
y als braus que defensarla saberen ja 'ls ombreja
lo llor de la victoria florit al dematí.

ENDRESSA

Un altre moro 't mata, hermosa Catalunya,
que de ton cor de ferro l' amor y fé t' allunya
l lensante las cadenas que t' han d' esclavisar:
Puig que, ¿no hem d' aixecarnos veyentla auguniosa?
oh Catalans, ja 'ns crida la Patria carinyosa;
¿No la sentia encara? ¿la deixarém plorar?

JOSEPH CALONGE, ESCOLAPI.

LOS DOS ARBRES

En lo jardí de la vida
dos arbres hermosos veig,
entre mitj de l' un y l' altre
mon bressol agronxa 'l vent,
per aixó n' aymo l' ombreta
y tan de bon grat hi sech,
per aixó no me 'n vull moure
fins y tot que 'm veja vell;
sas brancas son tan frondosas
que 's confonen sobre meu,
y 'm fan un sostre de fullas,
de fullas y claps de cel.
En las fullas immarciables
que miro tendres tot temps,
respirant ayres de gloria
dels héroes llegeixo 'ls fets,
dels héroes de nostra terra.
sabis, sants, soldats y reys.
En los claps de claror pura
que blavejan entre 'l vert,
als matins y á la vesprada

m' hi somriu quelcun estel'
parlantme d' una altra vida
que l' esperansa coneix.
Per quan abandone aquesta
esco!tau mon testament:
jo vull que s' cavi ma fosa
d' aqueixos arbres al peu,
puig tots dos tenen la saba
dels dos amors que jo sent':
l' amor mes gran de la terra,
l' amor puríssim del Cel.
agermanats com sas brancas
ab un afecte mateix;
jo vull que 's cavi ma fossa
d' aqueixos arbres al peu;
l' arbre frondós de la Patria,
l' arbre sagrat de la Fe.

F. CASAS Y AMIGÓ.

QUI SAB!

Al coneixe'ns del mon en la follia
ni tu, ni jo, gosarém á parlar;
quiscun ben clar llegia
lo que 'ls ulls no podian amagar.

Sempre honrats, may perjurs, de nostra boca
jamay n' ha eixit lo mot abrusador,
com si 'l cor fos de roca
davant del mon hem amagat l' amor.

Y per xo sens cercarse, las miradas
d' abdos, s' han abrassat en ardent bes;
si las mans s' han juntadas
han tremolat de goig y s' han comprés.

Als ulls del mon que ignora 'l sacrifici
semblém un cel ennuvolat y trist;
darrera l' artífici
crema 'l flam d' un amor sens ésser vist.

Y aixís la vía fem, ab la certesa
de que may l' un del altre ésse podém;
¡Mes qui sab, si al fiuar sense tristesa
l' un en l' altre pensant, nos morirém!

BONAVENTURA BASSEGODA.

